

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**ORTAOKUL (6, 7, 8) TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN
ANLAM YAPISI İLE BUNLARA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ VE
ÖĞRENCİLERİN ÖZYETERLİK ALGILARI**

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN

Sezgin DEMİR

DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN

ELAZIĞ 2014

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ORTAOKUL (6, 7, 8) TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN
ANLAM YAPISI İLE BUNLARA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ VE
ÖĞRENCİLERİN ÖZYETERLİK ALGILARI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN

HAZIRLAYAN
Sezgin DEMİR

Jürimiz, 25/06/2014 tarihinde yapılan tez savunması sınavı sonunda bu doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Şener DEMİREL (Jüri Başkanı)	
Doç. Dr. Ercan ALKAYA	
Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN	
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUCAN	
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN	

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../.../ 2014 tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN danışmanlığında hazırlamış olduğum ***“Ortaokul (6, 7, 8) Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Yapısı ile Bunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Özyeterlik Algıları”*** adlı doktora tezimin bilimsel etik değerlere uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Sezgin DEMİR

25 / 06 / 2014

ÖZET**Doktora Tezi****Ortaokul (6, 7, 8) Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Yapısı ile Bunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Özyeterlik Algıları****Sezgin DEMİR****Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Haziran – 2014, Sayfa: XXV+663**

Bu araştırmanın amacı; 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri anlam bilim yöntemleriyle incelemek; metinlerin sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından yapısına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemek; bu metinlerin 2006-2007 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya konulan Türkçe programı ile uygunluğunu belirlemektir.

Araştırmanın ilk aşamasında ders kitaplarındaki metinler; başta anlam bilim olmak üzere dil bilimi, yazın bilimi, gösterge bilimi ve edim bilimi yöntem ve teknikleri ile çözümlenmiş; yapısal ve anlamsal özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu aşamada ilk olarak ilgili metinlerin söz varlıkları sözcük anlam bilimi açısından ele alınmış, metinler içerisindeki göstergelerin anlam özellikleri belirlenip bunların metinlerin söz varlıklarındaki oranı, kullanım sıklıklarının yoğunlukları belirlenmeye çalışılmıştır. Tespit edilen kullanım düzeylerinin kitapların söz varlıklarındaki yerleri sınıf değişkeni açısından ele alınmış ve karşılaştırmalı olarak yapısal özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu ilk aşamada ikinci olarak ders kitaplarındaki tümcelerin, tümce anlam bilimi açısından türleri belirlenmiş ve bu tümcelerin yine sınıf değişkeni açısından kitaplardaki dağılımı, yapısal etkileri tespit edilmiştir. Araştırmanın bu ilk aşamasında son olarak ders kitaplarındaki metinlerden alınan konuşma dilinin yansıması olan sözceler, edim bilim açısından ele alınmış, ilgili sözcelerin türleri tespit edilmiştir. Düz söz, edimsöz ve etkisöz çerçevesinde ele alınan sözcelerin metin türleri ve sınıf değişkeni açısından ortaya koyduğu iletişimsel ve metinsel roller belirlenmeye çalışılmıştır. Bu noktada sözcelem durumlarının metnin yüzeysel yapısında somutlaşma şekilleri, bağlam ve alımlayıcı da dikkate alınarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına ilişkin öğrenci görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 31 maddeden oluşan beşli Likert tipi bir ölçek hazırlanmış ve bu ölçek Malatya ilindeki beş eğitim bölgesinden seçilen 15 ortaokulda 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Okullar belirlenirken sosyoekonomik yapı farkı gözetilmiş ve her bölgeden sosyoekonomik açıdan alt, orta ve üst olmak üzere üçer okul seçilerek beş eğitim bölgesinde toplam 15 ortaokulda araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu okullarda eğitim gören toplam 1.370 öğrenciye ölçek uygulanmış ve bu ölçeklerden 66 tanesi çeşitli sebeplerden dolayı geçersiz sayılmış ve 1.304 tanesi SPSS programına yüklenerek değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen bulgular benzer çalışmalar ile karşılaştırılarak çeşitli değişkenler açısından yorumlanmıştır. Araştırmanın son aşamasında ise Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına ilişkin öğretmen görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu noktada Malatya merkez ilçede görev yapan 30 Türkçe öğretmenin görüşlerine başvurulmuştur. Bunun için nitel desende oluşturulmuş yarı yapılandırılmış 6 maddelik bir ölçek hazırlanmış ve hazırlanan ölçek ile öğretmenlerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin görüşleri araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış ve NVivo programında içerik analizi yapılarak ders kitaplarının anlam yapılarına ilişkin Türkçe öğretmenlerinin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma, ana dili eğitiminde kullanılan en önemli materyallerden biri olan ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarının sözcük, tümce ve sözce boyutlarında belirli bir çerçeve belirlemesi açısından önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Anlam, anlam bilimi, ders kitabı, dil bilimi, edim bilim, gösterge bilimi, Türkçe eğitimi, yazın.

ABSTRACT**Doctoral Thesis****The Structures of Meaning in Texts in Turkish Main Course Books in Secondary Schools (6, 7, 8th Grades) and The Opinions of Teachers About Them and The Self-sufficiency Perceptions by Students****Sezgin DEMİR****University of Fırat
Institution of Education Sciences
Department of Turkish Education
June – 2014, Page: XXV+663**

The objective of this study is to analyze the texts in Turkish Course books in 6, 7, 8 grades through semantic methods and to get the ideas of students and teachers in terms of lexical semantics in texts, and semantics in clauses and pragmatics and to determine the compatibility of these texts with Turkish Programme put into effect in 2006-2007 academic year. At the stage of study, the texts in course books were scrutinized primarily using semantics, grammar, letters, and semiotics and pragmatics techniques and also their semantics ad structural assets were tried to be determined. Firstly, words in related texts were handled in terms of semantics and by determining the properties of semantics of semiotics in texts, the ratio of theirs in vocabulary (söz varlıkları) and usage sequence of them and density of usage sequence in texts. The determined levels of usage in vocabulary (söz varlıkları) in books have been studied on and their structural properties have been studied comparatively. Secondly, at this stage, the clauses in the course books have been singled out in terms of semantics of clause and the distribution, structural effects of these clauses have been determined from the point of class variable. At this stage of study, finally, statements, which are reflection of spoken language, derived from course books have been determined in terms of pragmatics and the sorts of related statements. The statements that were taken into consideration in the framework of locution, illocution and perlocution have been worked on in order to determine the communicative and textual roles that they take on in terms of text kinds and class variables. At this stage, they have been assessed taking into consideration the kinds of enunciation that become concrete in superficial structures of texts and context and reception. At the second phase of the study, it is

aimed to determine the opinions of students about meaning structures in texts in course books. Therefore, a questionnaire consisting of 31 items was prepared in accordance with 5-likert type and this questionnaire were applied to students attending 6,7,8 grades in 15 secondary schools located in 5 different regions in province of Malatya. When choosing schools, social-economical situations were taken into consideration and three schools in each region were selected according to low, medium, and upper-leveled social-economical situations. The questionnaire were applied to 1.370 students in these schools and 66 questionnaires were labeled as invalid due to some sorts of reasons and so, 1.304 questionnaires were subjected to evaluation through SPSS program. By comparing the findings with similar studies, they were interpreted in various variables. At the last stage of study, the opinions of teachers about the meaning structures in Turkish course books were to be noted down. Therefore, 30 teachers of Turkish working in central districts were contacted and their opinions were taken. In order to do that, a questionnaire consisted of 6 items prepared as half completed questionnaires in accordance with quality design and by directing these questionnaires to teachers, their opinions were obtained. The opinions of teachers were written on computer by the researcher and the opinions of teachers about meaning structures in course books were tried to be determined by carrying out content analyze on NVivo programme. The research is vital in terms of setting up a specific framework for meaning structures in course books which are one of the most important materials used in teaching mother tongue in which there are words, phrases and statements.

Key Words: **meaning,** Meaning, Semantics, course book, linguistics, pragmatics, semiotics, Turkish Education, letters.

İÇİNDEKİLER

ONAY	I
BEYANNAME	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XXI
EKLER LİSTESİ	XXII
KISALTMALAR.....	XXIII
ÖN SÖZ	XXIV

BİRİNCİ BÖLÜM 1

1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM DURUMU	6
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	9
1.2.1. Alt Amaçlar.....	10
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	12
1.4. SAYILTILAR.....	13
1.5. SINIRLILIKLAR.....	13

İKİNCİ BÖLÜM..... 14

2. ANA DİLİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİ	14
2.1. DİL.....	14
2.2. ANA DİLİ.....	17
2.3. ANA DİLİ EĞİTİMİ VE TÜRKÇE	18
2.4. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI	20
2.5. ÇOCUK YAZINI.....	25
2.6. METİN.....	28
2.7. ANLAM BİLİMİ	30
2.7.1. Anlam Bilimin Tarihi Gelişimi.....	34
2.7.2. Anlam Bilimi ve Dil Bilimi	37

2.7.3. Anlam Bilimi ve Gösterge Bilimi	39
2.7.4. Anlam Bilimi ve Edim Bilim.....	46
2.7.5. Türkçenin Temel Anlam Özellikleri.....	52
2.8. ANLAM.....	55
2.8.1. Anlam Belirleyiciler	59
2.8.2. Anlam Ayırıcılar	61
2.8.3. Göndergesel Anlam	62
2.8.4. “Connotation” Kavramı (Duygu Değeri).....	63
2.8.5. Sözcük Anlam Bilimi Açısından Anlam	64
2.8.5.1. Sözcüksel İlişki.....	65
2.8.5.2. Eşanlamlılık	66
2.8.5.3. Karşıt Anlamlılık	70
2.8.5.3.1. İkili Karşıtlıklar.....	72
2.8.5.3.2. Biçimsel İkili Karşıtlıklar	72
2.8.5.3.3. İlişkisel Karşıtlıklar.....	72
2.8.5.3.4. Dereceli Karşıtlıklar.....	72
2.8.5.3.5. Yön Gösteren Karşıtlıklar	73
2.8.5.4. Eşadlılık, Eşseslilik ve Eş Yazımlılık	73
2.8.5.5. Altanlamlılık	76
2.8.5.6. Çokanlamlılık.....	76
2.8.5.7. Yan Anlamlılık	81
2.8.5.8. Kavram Alanı.....	84
2.8.5.9. Aktarmalar	85
2.8.5.9.1. Düzdeğişmece, Ad Aktarımı.....	85
2.8.5.9.2. Deyim Aktarması	87
2.8.5.9.2.1. İnsandan Doğaya Aktarım	88
2.8.5.9.2.2. Doğadan İnsana Aktarım	88
2.8.5.9.2.3. Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım	89
2.8.5.9.2.4. Somutlaştırma	89
2.8.5.9.2.5. Duyular Arası Aktarım Aktarım	89
2.8.5.10. Benzetme	89
2.8.5.11. Tasarımlar, İmgeler.....	91

2.8.5.12. Özel Adlar.....	91
2.8.5.13. Yerlileştirme	94
2.8.5.14. Bağlam ve Çıkarım	95
2.8.5.15. Alışılmış Bağdaştırma, Alışılmamış Bağdaştırma.....	99
2.8.5.16. Abartma	101
2.8.5.17. Anlam Değişmeleri	102
2.8.5.17.1. Anlam Daralması	105
2.8.5.17.1.1. Özelleşme.....	107
2.8.5.17.2. Anlam Genişlemesi.....	107
2.8.5.17.2.1. Genelleşme.....	108
2.8.5.17.2.2. Kapsamlayış (Komşuluk)	109
2.8.5.17.2.3. Eksiltme	110
2.8.5.17.2.4. Örtmece (Güzel Adlandırma)	111
2.8.5.17.2.5. Argo	114
2.8.5.17.2.6. Mecazlaşma	114
2.8.5.17.3. Anlam Kayması	114
2.8.5.17.4. Anlam İyileşmesi	115
2.8.5.17.5. Anlam Kötüleşmesi.....	116
2.8.6. Tümce Anlam Bilimi Açısından Anlam	117
2.8.6.1. Söz Dizimi ve Tümce Anlam Bilimi	117
2.8.6.2. Türkçenin Tümce Anlamını Etkileyen Başlıca Söz Dizimi Özellikleri.....	122
2.8.6.3. Tümcede Eşanlamlılık	124
2.8.6.4. Tümcede Anlam Karşıtlığı (Ters Anlamlılık)	124
2.8.6.5. Anlam Bilimi Açısından Tümceler.....	124
2.8.6.5.1. Çözümleyici (Analitik) Tümce	124
2.8.6.5.1. Bireşimsel (Synthetic) Tümce	125
2.8.6.5.1. Çelişkili Tümce.....	125
2.8.6.5.1. Eşitlikli Tümce.....	125
2.8.6.6. Anamlarına Göre Tümceler	125
2.8.6.6.1. Olumlu Tümce	126
2.8.6.6.2. Olumsuz Tümce	127
2.8.6.6.3. Soru Tümcesi	128

2.8.6.6.4. Ünlem Tümcesi.....	130
2.8.6.6.5. Şart Tümcesi	130
2.8.6.6.6. İstek Tümcesi.....	131
2.8.6.6.7. Emir Tümcesi (Buyruk Tümcesi)	131
2.8.6.6.8. Gereklilik Tümcesi	131
2.8.7. Söz Eylem Kuramı Bakımından Anlam	132
2.8.7.1. Sözcelem Durumu.....	135
2.8.7.2. Sözce.....	136
2.8.7.3. Söylem	138
2.8.7.4. Dilsel Edim	139
2.8.7.4.1. Düzsöz	140
2.8.7.4.2. Edimsöz	141
2.8.7.4.3. Etkisöz	141
2.8.7.5. Göndergesel Edim.....	142
2.8.7.6. Edimsel Anlam	142
2.8.7.7. Önvarsayım.....	143
2.8.7.8. Örtük Sorunsalı.....	143
2.8.7.9. Dilsel Kanıtlama	143
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	145
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	145
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	148
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	149
3.3. VERİ TOPLAMA ARACININ GELİŞTİRİLMESİ.....	150
3.3.1. Doküman Taramaya Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi.....	150
3.3.2. Öğrencilerin Özyeterlik Algılarını Belirlemeye Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi.....	151
3.3.3. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	151
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ	152
3.4.1. Doküman Taramaya Yönelik Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi.....	152

3.4.2. Öğrencilerin Özyeterlik Algılarını Belirlemeye Yönelik Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	152
3.4.3. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	153

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM..... 154

4. METİNLERİN ANLAM YAPILARI..... 154

4.1. SÖZCÜK ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN METİNLERİN ANLAM YAPILARI

4.1.1. Sözcüksel İlişki	154
4.1.2. Eşanlamlılık ve Yakın Anlamlılık	176
4.1.3. Karşıt Anlamlılık	183
4.1.3.1. İkili ve İlişkisel Karşıtlar	183
4.1.3.2. Biçimsel İkili Karşıtlıklar	190
4.1.3.3. Dereceli Karşıtlıklar.....	197
4.1.3.4. Yön Gösteren Karşıtlıklar	199
4.1.4. Eşadlılık, Eşseslilik ve Eş Yazımlılık	201
4.1.5. Altanlamlılık	207
4.1.6. Yan Anlam	216
4.1.7. Kavram Alanı.....	220
4.1.8. Aktarmalar	234
4.1.8.1. Düzdeğişmece, Ad Aktarımı.....	234
4.1.8.2. Deyim Aktarması	237
4.1.8.2.1. İnsandan Doğaya Aktarım	237
4.1.8.2.2. Doğadan İnsana Aktarım	240
4.1.8.2.3. Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım	242
4.1.8.2.4. Somutlaştırma	244
4.1.8.2.5. Duyular Arası Aktarım Aktarım	247
4.1.9. Benzetme	249
4.1.10. Özel Adlar.....	262
4.1.11. Bağlam ve Çıkarım	268
4.1.12. Abartma	280

4.1.13. Anlam Değişimleri	283
4.1.13.1. Anlam Daralması	284
4.1.13.2. Anlam Genişlemesi.....	285
4.1.13.2.1. Genelleşme.....	285
4.1.13.2.2. Kapsamlayış (Komşuluk)	286
4.1.13.2.3. Eksiltme	289
4.1.13.2.4. Örtmece (Güzel Adlandırma)	290
4.1.13.2.5. Argo	291
4.1.13.2.6. Mecazlaşma	292
4.1.13.3. Anlam Kayması	295
4.1.13.4. Anlam İyileşmesi	299
4.1.13.5. Anlam Kötüleşmesi.....	299
4.2. TÜMCE ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN METİNLERİN ANLAM YAPILARI	300
4.2.1. Olumlu Tümce	300
4.2.2. Olumsuz Tümce	415
4.2.3. Soru Tümcesi	437
4.2.4. Ünlem Tümcesi.....	453
4.2.5. Şart Tümcesi	464
4.2.6. İstek Tümcesi.....	478
4.2.7. Emir Tümcesi (Buyruk Tümcesi)	486
4.2.8. Gerekliklik Tümcesi	497
4.3. SÖZ EYLEM KURAMI BAKIMINDAN METİNLERİN ANLAM YAPILARI	507
4.3.1. Söz Eylem Kuramı Bakımından 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Yapısı	507
4.3.2. Söz Eylem Kuramı Bakımından 7.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Yapısı	523
4.3.3. Söz Eylem Kuramı Bakımından 8.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Yapısı	530
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	545
5. BULGULAR VE YORUMLAR	545
5.1. NİCEL ARAŞTIRMAYA YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR.....	545

5.2. NİTEL ARAŞTIRMAYA YÖNELİK BULGULAR VE YORUMLAR.....	571

ALTINCI BÖLÜM 614

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	614

6.1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	614

6.1.1. Türkçe Ders Kitaplarının Anlam Yapılarına İlişkin Sonuçlar	614

6.1.1.1. Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlıklarına İlişkin Sonuçlar	615

6.1.1.2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Tümcelerin Anlam Yapısına İlişkin Sonuçlar ...	621

6.1.1.3. Söz Eylem Kuramı Bakımından Türkçe Ders Kitaplarının Yapısına İlişkin Sonuçlar	623

6.1.2. Öğrencilerin Özyeterlik Algılarını Belirlemeye Yönelik Elde Edilen Sonuçlar	625

6.1.3. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Elde Edilen Sonuçlar	628

6.2. ÖNERİLER	632

KAYNAKLAR	639

EKLER	657

ÖZ GEÇMİŞ	663

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Türlere Göre Dağılımı	145
Tablo 2: Araştırma Evreninde Bulunan Öğrencilere Ait Sayısal Bilgiler	147
Tablo 3: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Sözcüksel İlişki Açısından Anlam Yapıları	176
Tablo 4: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eşanlamlılık ve Yakın Anlamlılık İlişkisi Açısından Anlam Yapıları	182
Tablo 5: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İkili ve İlişkisel Karşıtlıklar Açısından Anlam Yapıları	190
Tablo 6: Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Biçimsel İlişkisel Karşıtlıklar Açısından Sınıf Değişkenine Göre Anlam Yapıları	196
Tablo 7: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Dereceli Karşıtlıklar Açısından Anlam Yapıları	198
Tablo 8: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yön Gösteren Karşıtlıklar Açısından Anlam Yapıları	201
Tablo 9: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eşseslilik İlişkisi Açısından Anlam Yapıları	206
Tablo 10: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Altanlamlılık İlişkisi Açısından Anlam Yapıları	215
Tablo 11: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yan Anlam Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	219
Tablo 12: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kavram Alanları Açısından Anlam Yapıları	233
Tablo 13: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ad Aktarımı Açısından Anlam Yapıları	237
Tablo 14: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İnsandan Doğaya Aktarım Açısından Anlam Yapıları	240
Tablo 15: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Doğadan İnsana Aktarım Açısından Anlam Yapıları	241
Tablo 16: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım Açısından Anlam Yapıları	244

Tablo 17: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Somutlaştırma Açısından Anlam Yapıları	247
Tablo 18: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Duyular Arası Aktarım Açısından Anlam Yapıları	249
Tablo 19: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Benzetme Açısından Anlam Yapısı	262
Tablo 20: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özel Adlar Açısından Anlam Yapıları	268
Tablo 21: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gönderim Unsurları Açısından Anlam Yapıları	279
Tablo 22: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gönderim Unsurlarının Kullanım Sıklıkları Açısından Anlam Yapıları	279
Tablo 23: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Toplam Gönderim Unsurlarının Kullanım Sıklıkları Açısından Anlam Yapıları	280
Tablo 24: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Abartma Açısından Anlam Yapısı.	283
Tablo 25: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Daralması Açısından Yapıları	285
Tablo 26: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Genelleşme Açısından Anlam Yapıları	286
Tablo 27: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kapsamlayış Açısından Anlam Yapıları	289
Tablo 28: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eksiltme Açısından Anlam Yapıları	289
Tablo 29: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Örtmece Açısından Anlam Yapıları	291
Tablo 30: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Argo Açısından Anlam Yapıları....	291
Tablo 31: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Mecazlaşma Açısından Anlam Yapıları	295
Tablo 32: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Kayması Açısından Yapıları	299
Tablo 33: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Kötüleşmesi Açısından Yapıları	300

Tablo 34: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumlu Tümceler Açısından Yapısı	301
Tablo 35: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	302
Tablo 36: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapıları	302
Tablo 37: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	303
Tablo 38: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapıları	304
Tablo 39: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	305
Tablo 40: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	305
Tablo 41: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumsuz Tümceler Açısından Yapısı	415
Tablo 42: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	416
Tablo 43: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapıları	416
Tablo 44: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	417
Tablo 45: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapıları	418
Tablo 46: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	419
Tablo 47: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	419
Tablo 48: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Yapısı	437
Tablo 49: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	438
Tablo 50: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	439

Tablo 51: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	440
Tablo 52: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	440
Tablo 53: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	441
Tablo 54: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	442
Tablo 55: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Yapısı	453
Tablo 56: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	454
Tablo 57: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	454
Tablo 58: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	455
Tablo 59: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	456
Tablo 60: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	457
Tablo 61: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	457
Tablo 62: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Yapısı	465
Tablo 63: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	466
Tablo 64: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	466
Tablo 65: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	467
Tablo 66: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	468

Tablo 67: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	469
Tablo 68: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	469
Tablo 69: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Yapısı	478
Tablo 70: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	479
Tablo 71: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	480
Tablo 72: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	481
Tablo 73: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	481
Tablo 74: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	482
Tablo 75: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	483
Tablo 76: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Yapısı	486
Tablo 77: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	487
Tablo 78: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	488
Tablo 79: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	489
Tablo 80: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	489
Tablo 81: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı.....	490
Tablo 82: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları	490

Tablo 83: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Yapısı	497
Tablo 84: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı	498
Tablo 85: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	499
Tablo 86: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı	500
Tablo 87: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Anlam Yapıları	501
Tablo 88: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı	501
Tablo 89: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gerekliklik Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları.....	501
Tablo 90: Türkçe Ders Kitaplarındaki Tümcelerin Tümce Anlam Blimi Açısından Genel Görünümü.....	506
Tablo 91: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerdeki Sahneleme Kesitlerinden Alınan Sözceler Metin Türleri Açısından Dağılımı	541
Tablo 92: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerdeki Sahneleme Kesitlerinden Alınan Sözceler Metin Türleri Açısından Dağılımı	543
Tablo 93: Türkçe Ders Kitaplarının Sözcük Anlam Yapılarına İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	545
Tablo 94: Cinsiyete Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin t Testi Sonuçları.....	557
Tablo 95: Sınıf Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	558
Tablo 96: Okulun Sosyoekonomik Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	559
Tablo 97: Anne Eğitim Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	559
Tablo 98: Baba Eğitim Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	560
Tablo 99: Türkçe Ders Kitaplarının Tümce Anlam Yapılarına İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları.....	561

Tablo 100: Cinsiyete Göre Cümle Anlam Becerilerine İlişkin t Testi Sonuçları	567
Tablo 101: Sınıf Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	567
Tablo 102: Okulun Sosyoekonomik Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	568
Tablo 103: Anne Eğitim Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları	569
Tablo 104: Baba Eğitim Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans	570
Tablo 105: Öğretmenlerin “Öğrenme Alanları Birlikteliği” ile İlgili Görüşleri.....	571
Tablo 106: Öğretmenlerin “Öğrencilerin Anlama Seviyeleri” ile İlgili Görüşleri	578
Tablo 107: Öğretmenlerin “Sözcük Anlam Bilimi Yapısı” ile İlgili Görüşleri.....	588
Tablo 108: Öğretmenlerin “Metinlerin Tümce Anlam Bilimi Yapısı” ile İlgili Görüşleri	594
Tablo 109: Öğretmenlerin “Metinlerdeki Konuşma Dili Örneklerinin Yapısı” ile İlgili Görüşleri	599
Tablo 110: Öğretmenlerin Görüş ve Önerileri.....	604

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ana dili dersinde kullanılan araç ve gereçler	4
Şekil 2: Anlam bilimin dallara ayrılışı	33
Şekil 3: İletişim Kuramı	38
Şekil 4: Gösteren, gösterilen ve gönderge ilişkisi.	42
Şekil 5: İletişim	43
Şekil 6: İletişimin altı temel ögesi	43
Şekil 7: Peirce’ün gösterge anlayışı.....	45
Şekil 8: Davranış ve edim arasındaki ilişki	47
Şekil 9: Dil bilim, edim bilim ve iletişim kuramı arasındaki ilişki	48
Şekil 10: Anlam-kavram ilişkisi	56
Şekil 11: Gösteren ve gösterilen boyutunda biçim-töz ilişkisi	60
Şekil 12: “Göz” sözcüğünün anlam dökümü.....	61
Şekil 13: Ogden ve Richards üçgeni.....	62
Şekil 14: Eşanlamlılık ilişkisi	66
Şekil 15: Eşadlılık ilişkisi	74
Şekil 16: Altanlamlılık ilişkisi	76
Şekil 17: Çokanlamlılık ilişkisi.....	77
Şekil 18: “Baş” sözcüğünün anlam birimcik demeti çözümlemesi	80
Şekil 19: Sözcüğün düz anlamdan yan anlama geçişi	81
Şekil 20: Sözcüğün yan anlam kazanması.....	83
Şekil 21: Anlam değişmesi	103

EKLER LİSTESİ

EK1 : Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Yapılarına Yönelik Özyeterlik Algısı.....	657
EK 2 : Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Yapılarına Yönelik Öğretmen Görüşleri Ölçeği.....	659
EK 3 : İzin Belgesi	662

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran
Alm.	: Almanca
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
İTDÖPK	: İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu
MÖ	: Milattan Önce
s.	: Sayfa
Yun.	: Yunanca

ÖN SÖZ

Dil; çift eklemcilik özelliği ile diğer iletişim dizgelerinden ayrılan, bireye sınırlı sayıdaki dilsel birimlerle sınırsız sayıda anlatım olanağı sunan, her biriminde anlamsal bir işlevin yüklü olduğu; doğal, toplumsal, uzlaşım sal dizgedir. Ana dili ise bireyin başta annesi olmak üzere çevresinden edindiği, bireyde aidiyet duygusu geliştiren, düşünce dünyasını besleyen, içerisinde yer aldığı kültürel ve sosyal yapıyı içselleştirmesini sağlayan dildir. Bu kadar önemli işlevlere sahip olan ana dilinin eğitimi asla tesadüflere, umursamazlığa terk edilmemeli; dil bilimin yöntemleri ışığında yazınsal eğitim ile birlikte iyi bir şekilde programlanmış ve planlanmış yöntem ve tekniklerle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Türkçe eğitiminde kullanılan her türlü materyalin nitel ve nicel olarak kalitesi, yeterliliği ve etkinliği son derece önemlidir. Ders kitaplarının gerek yapısal gerekse anlamsal özellikleri, ana dili eğitiminin başarısını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyeceği unutulmamalıdır. Bu çalışma, Türkçe ders kitaplarının anlam özelliklerinin belirlenmesi, öğrenci ve öğretmenlerin ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına ilişkin görüşlerinin saptanması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde katkıları ve desteklerini esirgemeyen birçok kişi yer almıştır. Araştırmanın başından sonuna kadar emeğini ve sabrını esirgemeyen, araştırmanın her aşamasında yol gösteren, vakit ayıran tez danışmanım saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Araştırma boyunca her zaman büyük yardımlarını ve desteğini gördüğüm kıymetli hocam Doç. Dr. Ercan ALKAYA’ya teşekkürlerimi sunarım.

Yine çalışmanın her aşamasında rahatlıkla fikirlerinden yararlandığım kıymetli hocam ve bölüm başkanım Prof. Dr. Şener DEMİREL’e, araştırma süresince desteklerini gördüğüm kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mehmet Nuri Gömleksiz’e, Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL’e, Yrd. Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN’a, Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUCAN’a, teşekkür ediyorum. Betimsel araştırmada yer alan Türkçe öğretmenlerine, araştırmada ölçekleri özenle dolduran Malatya ilinde eğitim gören 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatımın her aşamasında beni yalnız bırakmayan, sabır ve özenle destekleyen anneme ve babama da şükranlarımı sunuyorum.

Tezin her aşamasında büyük bir sabır örneği gösteren ve beni her zaman destekleyip cesaretlendiren sevgili eşim Hacer DEMİR'e, karşılıksız sevgileri ile beni her zaman hayata bağlayan, bana güç veren kızlarım Elif Ecem'e ve Zeynep Eda'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Elazığ 2014

Sezgin DEMİR

BİRİNCİ BÖLÜM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın temel dayanaklarını oluşturan kuramsal açıklamalara, araştırmaya ihtiyaç duyulma nedenlerine, temel probleme, bu araştırmanın amaçlarına, sınırlılıklarına ve araştırma ile ilgili temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1. GİRİŞ

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan çift eklemlili toplumsal bir dizgedir. Bu doğal dizgeyi, diğer iletişim dizgelerinden ayıran en önemli özellik çift eklemliliğidir. Birinci eklemlilik onun anlam birimlerden oluşan bir yapı olması, ikinci eklemlilik ise onun anlamı olmayan fakat belirli bir işlevi olan ses birimlerden oluşmasıdır. Bu durum sınırlı sayıdaki biçim birimlerle sınırsız sayıda ifade olanağı sağlamaktadır. Doğal dillerin bir diğer önemli özelliği ise onun toplumsal yönüdür. Yani diller toplumsal uzlaşısı sonucu ortak bir yapı oluştururlar. Hiçbir birey bilinçli ya da bilinçsiz bu yapıyı değiştiremez, aksine yapısal kurallara uymak zorundadır. Bu toplumsal ve uzlaşımsal dizge, bireyin sosyalleşmesini, aidiyet duygusu geliştirip onu içselleştirmesini, kültür depolayıcısı ve taşıyıcısı olarak kullanılmasını sağlamaktadır. Dil, bir yandan iletişim aracıyken bir yandan da bireye ulus bilinci kazanmasını sağlamaktadır. Seslerden ve ses eğilimlerinden oluşan ses dizgesi de ana dilinin dış görünümüdür. Buna karşılık ana dili; aynı ulustan, aynı dil birliği içindeki kişilere ortak bir evreni anlama ve aktarma yolu kazandıran, zihinsel olarak evreni biçimlendiren bir düşünce dizgesi olarak da işlevsel bir görev üstlenir (Aksan, 2004, s.170). Bu durum da ana dili eğitiminin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Ana dili en genel tanımıyla bireyin başta annesi olmak üzere yakın aile çevresinden edindiği, okulda elde ettiği bilgilerle geliştirdiği dil olarak tanımlanabilir: *“İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil”* (Vardar, 2002, s.17). Bu durum bir yandan ana dili ile aile ve yakın çevre arasındaki bağı ortaya koyarken bir yandan da okullarda yapılması gerekenin ana dili öğretiminden ziyade eğitiminin olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü birey okul sıralarına ana dili edinim sürecini tamamlamış olarak gelmektedir: *“Anadili öğretmeni, yabancı*

diller öğretmeninden farklı olarak, işe sıfırdan başlamaz. Öğrenci, kendisindeki dilbilimi alışkanlığını da kendisi getirir. Ortaöğretim ileri dönemi düzeyine ulaştığında, bu alışkanlıklar artık yerini kuvvetle sağlamlaştırmıştır. Öğretmenin görevi öğrencilerindeki bu alışkanlıkları yenileriyle değiştirmek değil, var olanları temizlemek ve yumuşatmaktır” (Marshall, 1994, s.39). Buna karşılık ana dili dersi, bireyin öğrenim yaşamındaki en önemli derslerden biridir. Çünkü bu ders, hem günlük hayatın hem de çalışma hayatının temel kaynağı, bütün derslerin odak noktası ve ortak dilidir. Bundan dolayı bu dersin sevilen, zevkli ve verimli bir çalışma alanı olması öğretmenlerin başarısını artırırken öğrencilerin de ana dillerini kullanma becerilerini olumlu yönde etkileyecek, bu da doğal olarak diğer derslerdeki başarılarına yansıyacaktır. Bu noktada dil öğretiminde çağdaş üç temel ilkedен söz edilebilir: Bunlardan birincisi dil öğretimi, öğrenme durumlarında gerçekleşmelidir. İkinci olarak etkinlikler yardımıyla yapılmalıdır. Son olarak da dil öğretiminde kullanılan her türlü malzeme anlamlı olmalıdır (Yıldız, 2003a, s.5-9). Bu çağdaş üç temel ilkenin yanı sıra ana dili eğitimi ilk olarak algılamaya yönelik (cognitive) olmalıdır. Yani bireyin kendi dışındaki bilgileri, çağımız toplumlarında bir kişinin edinmesi gerekli her türlü bilgiyi algılamasına ve anlamasına yarayacak dil öğretimi amaçlanmalıdır. İkinci olarak iletişime yönelik (communicative) olmalıdır. Bu noktada da bireyin, iletişim teknolojisini de eksiksiz kullanarak kolayca iletişim kurmasını sağlayacak kadar dil öğretilmelidir. Dil öğretimi üçüncü olarak bireyin edindiği dil becerilerini davranışlarına yansıtabilmesini sağlayacak nitelikte, yani işlevsel (functional) olmalıdır. Son olarak da plânlama becerisine yönelik olmalıdır. Yani bireyin eleştirel okuma ve dinleme yöntemleriyle eleştirel düşünebilmesi ve bu yolla da düşünme, araştırma, plânlama ve uygulama becerilerini edindirebilmelidir (Yalçın, 2002, s.33-35).

Sağlıklı ve doğru bir şekilde gerçekleştirilebilecek bir ana dili eğitimi aynı zamanda bireyin edinç boyutundaki düşünme kapasitesinin geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır: “Ne olursa olsun, düşünce ile anlatım birbirine sıkı bağlarla bağlıdır ve dilbilimi gücü gençlerin eğitiminde üstün bir yer tutmaktadır. Dilbiliminin öğrenciyi okuduğu değişik bilim dallarında yeteneklendirmesinden başka, dilbilimi yeteneği öğrencinin kişiliğinin gelişmesi ve onun arkadaşlarıyla olan ilişkilerini de etkiler. Gitgide açıkça anlaşılmaktadır ki, öğrencinin ihtisaslaşmış bir konuyu anlama gücü, bir kavramı formüle edebilme ve somuttan soyuta geçebilme yeteneğinin işidir” (Marshall,

1994, s.35). Çünkü bilginin beyne girişi, yerleştirilmesi ve kullanılması ancak dil aracılığıyla olmaktadır. Bilginin edinilmesi, kullanılması ve öğrenilmesi dil olmadan gerçekleşmemektedir. Aksine bilgi edinirken kullandığımız her yetenek, tamamen dil yeteneği ile doğrudan ilişkilidir. Buna göre beynin algılama sisteminde, basit bilgi beyne giriyor, beynimizdeki diğer bilgilerle karşılaşılıyor ve bu sürece “düşünme” deniyor. Bu süreçten sonrası “öğrenme” olup, öğrenmeden sonra bilgi “dil becerisine” dönüştürülüp oradan da “motor sistemine” aktarılıyor (Ünalın, 2001, s.185-186).

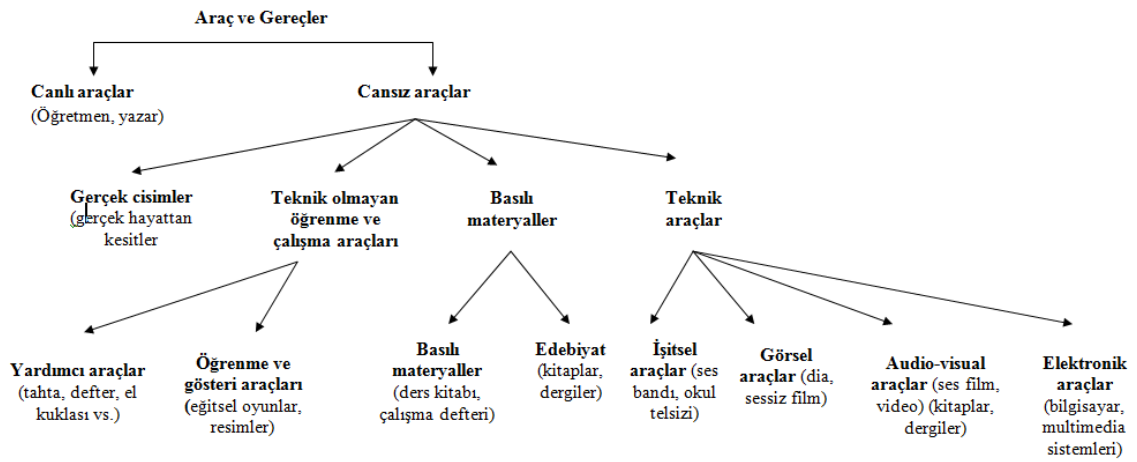
Türkçe öğretiminde benimsenen yapılandırmacı yaklaşıma göre dili öğrenme, diğer öğrenmeler gibi öğrencinin sorumluluğundadır. Öğrenci dilini yapılandırarak ve uygun durumlarda kullanarak geliştirmeli; öğretmen de bu süreci kolaylaştıracak ortamlar sağlamalıdır. Bu noktada dil ilk olarak bireyin aktif çabalarıyla; ikinci olarak, dil, bireyin ön bilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurmasıyla, üçüncü olarak tek başına sosyal etkileşimlerle ve dördüncü olarak da zihinsel becerileri geliştirerek ve zihinsel yapıyı düzenleyerek öğrenilir. Son olarak da dil, gerçek yaşamla ilişkilendirilerek öğrenilirken dil bilgisi anlamak ve anlamı aktarmak için kullanılır (Güneş, 2007, s.41-42).

Dil öğretimine yönelik çağdaş öğretim yöntemi “buldurma ve yeniden yapılandırma” adı verilen işleyiş tarzıdır. Bu yöntemin başlıca aşamaları problem oluşturma, keşfettirerek buldurma, yeniden yapılandırma ve transfer ettirmedir. Bu dil öğretim sürecinin ilk aşamasında farklı sorular yardımıyla çözülmesi gereken sorun, ulaşılması gereken bilgi ya da ortaya çıkarılması gereken kural veya özellikler bütünlüğü öğrencilerin önüne konmaktadır. İkinci aşama tamamen analiz aşaması olup daha önceki bilgilerin kullanılması yolu ile dağınık malzemeleri sistemleştirerek yeni sentezlere ulaşmayı hedeflemektedir. Üçüncü aşamada ise elde edilen yeni bilgilerin daha önceden bulunmuş olanlarla yeniden yapılandırılması ve yeni alanlarda kullanılması söz konusudur. Bu noktada iyi bir ders kitabında bu üç aşamaya uygulanmasına olanak tanıyan metinler yerleştirilmelidir (Cemiloğlu, 2009, s.174-175).

Türkçe öğretiminde kullanılan metinlerin niteliği son derece önemlidir. Çünkü ana dili eğitiminde metin kullanımı, seçilen metinler son derece önemli olup bulunması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- “İlgi çekici olmalıdır.
- Öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.
- Üslubu sağlam ve anlaşılır olmalıdır.
- Sanat değeri taşımalıdır.
- Kazandırılmaya çalışılan amaca uygun olmalıdır.
- Kelime serveti bakımından hem zengin hem seviyeye uygun olmalıdır”
(Nuhoğlu, 2007, s.10).

Bu bağlamda ana dili öğretiminde kullanılan canlı ve cansız materyallerin niteliği son derece önemlidir ve şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 1: Ana dili dersinde kullanılan araç ve gereçler (Abraham, Beisbort, Koß, Marenbach 1980, s.80’den Akt. Yıldız, 2003b, s.72).

Doğal dil dizgesinin birinci eklemlilik özelliği olan ve onu diğer iletişim dizgelerinden ayıran fark, daha küçük anlamlı parçalara ayıramayan anlam birimlerden oluşmasıdır. Bu noktada ders kitaplarındaki metinlerin çağdaş anlam bilimi yöntem ve teknikleri ile çözülmesi yararlı olacaktır. Anlam terimi ile kastedilen ise bir sözcüğün yansıttığı kavramdır. Anlam; dildeki göstergelerin, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konum içinde ilettikleri kavramdır (Aksan, 2003f, s.159; 1997, s.48). Bir dildeki anlamlı en küçük birimler biçim birimleridir. Her sözcük aslında bir biçim birimdir, bunun aksine her biçim birim aslında bir sözcük değildir. Bu nedenle anlam bilimi açısından öncelikle sözcüklerin anlamları ile onların yan anlamları önemlidir. Çünkü daha büyük dilsel

ifadelerin anlamları o birimi oluşturan sözcüklerin anlamsal alışımdan oluşmaktadır (Kılıç, 2009, s.34). Anlam bir anlamda dilin derin yapısını oluşturur. Kısacası her dil dizgesi, derin yapıdaki anlamsal boyuttan yüzeysel yapıya doğru bir somutlaşmadır: *“Derin yapı, birtakım zihinsel işlemlerle (çağdaş, terim bilgisiyle söyleyecek olursak, dilbilgisel dönüşümlerle) yüzey yapıya bağlanır. Her dil belirli bir ses-anlam bağıntısı olarak düşünülebilir”* (Chomsky, 2002, s.36). Bu bağıntı bir anlamda dilsel göstergenin kendini gerçekleştirmesine olanak tanımaktadır. Bir dilsel gösterge, gösteren ile gösterilen arasındaki eşitlik ilkesinin toplumsal değişmezliği görünümünde oluşmaktadır. Aslında ilk olarak gösteren ve gösterilen bir dilde izdüşümsel olarak görünürler. İkinci olarak ise kavram ile ses imgesi aynı devinimlerde üretilirler. Gösteren belli bir alanı kesip atarken eklemler, bu eklemlenmeyle oluşan alanda gösterenin, gösterilen ile özgül bir bağı yoktur (Coward ve Ellis, 2008, s.18). Ses imgesi ile anlam arasındaki bu bağı her gösterge için bir anlam bulunması kuralının doğal dil dizgeleri için geçerli olmadığının göstergesidir: *“İdeal bir bildirişme sisteminde her göstergenin belli bir anlamı, her anlamı ifade için belli bir gösteren bulunmalı ise de, doğal diller bu ilkeye uymazlar. Zamanla, kelimelerin anlamında kaymalar olduğu bir yana, zamandaş dilde de bir kelime birkaç anlam taşıyabilir”* (Bayrav, 1998b, s.63). Sonuç olarak anlam son derece değişken, belirsiz ve yan etkenlere göre şekillenen bir alandır.

Anlam bilimi anlamına gelen semantik (Fransızca *sémantique*), “sema” (gösterge) kökenli Yunanca *semainô* (şu ya da bu anlama gelmek, anlam aktarmak) sözcüğünden gelmektedir. Bu noktada bir sözcüğün anlamsal değeri o sözcüğün anlamıdır. Anlam bilimi çok geniş bir çalışma alanına sahip olup armalar bilimindeki ya da denizci bayraklarındaki renklerin semantik işlevinden, bir davranışın, bir çığlığın anlamına; bildiri aktarmamızı, başkalarıyla bildirişmemizi sağlayan herhangi bir göstergenin semantik değerine kadar birçok şeyi ele alır.

Anlam bilimi; ruh bilimsel, mantıksal ve dil bilimsel olmak üzere başlıca üç boyutta sorunları ele almaktadır. Ruh bilimsel sorunda; niçin ve nasıl bildirişim yaptığımız, göstergenin ne olduğu, bildirişim sırasında alıcı ve vericinin zihninde neler olup bittiği ile uğraşılır. Bu işlemin dayanağı olarak da fizyolojik ve ruhsal düzeneğin ne olduğu araştırılır. Mantıksal sorun boyutunda; göstergenin gerçek ile bağlantıları

nelerdir, bir gösterge hangi durumlarda anlam kazanır, doğru anlamayı sağlayan kurallar nelerdir gibi sorunlarla ilgilenir. Dil bilimsel sorun boyutunda ise sözcüklerin anlamları dil dizgesi içerisinde incelenir (Guiraud, 1999, s.16). Anlamsal sorunları bu üç boyutta ele alan anlam biliminin kapsadığı anlam alanı da üç kesimde ele alınabilir:

“1. Gösterge'nin gösterilen yanını (içerik) ele alan inceleme;

2. Gösterge ile gösterilen nesne (designatum) arasındaki bağıntıyı araştıran çalışma;

3.Özel bir bildirişim pedagojisi ve bildirişim bozukluklarını tedavi yöntemi.

Birinci kesim DİLBİLİMSEL SEMANTİK, ikinci kesim FELSEFİ SEMANTİK, üçüncü kesim GENEL SEMANTİK diye adlandırılır” (Vendryes, 2001, s.149).

Dil bilimsel açıdan anlam, bir dil biriminin ifade ettiği veya zihinde oluşturduğu düşünce, kavram hatta içerik olarak tanımlanabilir (Erol, 2008, s.20). Sonuç olarak anlam bilimin en temel konusu olan anlamın, ne ifade ettiği ve kapsamı sorunuyla ilgili olarak pek çok görüş ve tartışma bulunmaktadır ve buradan hareketle de birçok akım ortaya çıkmıştır. Bütün bu tartışmalar ve belirsizlikler; Türkçe üzerinde anlamsal çalışmaların yetersizliği ve sınırlılığı Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından ele alınmasının; bu anlamsal çözümlemeler sonucunda elde edilen verilerin öğretmen ve öğrenci görüşleri ile karşılaştırmalı olarak sınanmasının Türkçenin ana dili olarak öğretilmesindeki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

1.1. PROBLEM DURUMU

Dil; **insanlar arasında** iletişimi sağlayan, çift eklemlili ve çok yönlü toplumsal dizgedir. Dilin çift eklemlilik özelliği bu dizgeyi, diğer toplumsal dizgelerden ayırmaktadır. Doğal dillerde birinci eklemlilik, sözcüklerin anlam birimlerinden oluşmasıdır. Bu küçük anlam birimleri, bir noktada dilin soyut en küçük yapı taşlarıdır ve daha küçük anlamlı birimlere bölünemezler. İkinci eklemlilik özelliği ise gösteren kısmında gerçekleşir ve anlamı olmayan ancak işlevi olan ses birimlerinden oluşmaktadır. Doğal dil dizgelerine yönelik araştırmalar daha çok dilin ikinci eklemlilik düzlemine

yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Birinci eklemlilik düzlemine yönelik betimleyici ve deneysel araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bunda birinci eklemlilik düzlemini oluşturan anlam birimlerin ve bunlar arasındaki anlamsal ilişkilerin soyut bir yapıda olmasının da etkisi vardır.

Anlam, göstergenin zihinsel süreç içerisindeki karşılığı olan kavram olarak tanımlanabilir. Saussure, anlamın; iletişim imgesinin doğal bir karşılığı olduğunu, sözcüğün sınırları içerisinde, işitsel imgeyle kavram arasında gerçekleştiğini belirtir (Saussure, 2001, s.167). Dilin dizgeleri arasında en yoğun dizge anlam dizgesi olup, değişime en açık olan dizge de budur. Buna karşılık bu dizgenin birimleri de, ses birimler gibi tek başlarına ele alındıklarında kesin bir değer taşımazlar (Akerson, 2005, s.102). Dil bilimsel ifadeleri anlamların taşıyıcıları olarak kabul etmek, sözcüklerin ve tümcelerin kendi başlarına herhangi bir kontektsten ya da konuşmacıdan bağımsız anlamlara sahip olmalarını zorunlu kılmaktadır (Lakoff ve Johnson, 2010, s.34). Bu durum ile çelişiyor gibi görünse de dilsel dizgelere ait göstergeler asıl anlamlarını belirli bir bağlamda, belirli bir alıcının kullanım şekline göre kesinlemektedir. Yani bir sözcenin asıl anlamı, a kullanıcısının b ortamında ortaya koyduğu x sözcüne göre kendini kesinlemektedir. Bu durum sözceleri oluşturan göstergelerin çekirdek anlamlarını kullanıcı ve bağlam denkleminde çözümlemeyi gerektirmektedir.

Bir ülkede kullanılan çeşitli lehçe ve ağızlardan bir tanesi, diğerleri arasından sivrilerek, genelleşerek ülkenin yazın dili olarak ortaya çıkar ve hem o ülkenin resmi dili olur hem de okul kitaplarında, yazışmalarda, yazın dilinde hep bu ölçünlü dil kullanılır (Aksan, 2001, s.65). İşte ana dili eğitimi bu ölçünlü dilin zenginliklerinin ve kurallarının çocuklara kazandırılmasını hedeflemektedir. Unutulmamalıdır ki ana dili öğretimi birey için bir çıraklık dönemi olup öğrencinin derinleşmek için seçtiği bilim dalını inceleyip öğrenmesine ve toplum içinde yaşayıp çatışmasına yardım etmektedir (Marshall, 1994, s.19). Bu noktada ortaokul düzeyindeki ana dili eğitiminde öğrenciye kazandırılmak istenilen temel beceriler; Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimciliktir.

Dil öğretimindeki en önemli araç olan ders kitaplarındaki metinlerde bulunması gereken bazı özellikler vardır. Ana dili eğitiminde kullanılan metinlerde millî, kültürel

ve ahlâki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar; bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler; cinsellik, karamsarlık, şiddet içeren ögeler, insanî değerlere aykırı ögeler içermemelidir. Metinler öğrencilerin ilgi alanlarına uygun, işlenecek süreye uygun uzunlukta, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtacak nitelikte, metin türlerinin güzel örneklerinden, tutarlılığı ve bütünlüğü olan, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanıldığı; öğrencilerin dil zevkini ve hayal gücünü geliştirici nitelikte, yazar veya şairlerin sadece edebî yönünü yansıtacak yapıda, öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandıracak yapıda olması gerekmektedir. Şiir türündeki metinlerin bütün olarak alınması gerekmektedir. Her metinde öğrencilerin söz varlığını geliştirecek ve metnin yüzde beşini geçmeyecek oranda söz ve söz grupları yer almalıdır. Romandan, tiyatro metninden biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölümler kendi içerisinde bütünlüğe sahip olmalıdır (<http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> 07.03.2014 tarihli erişim).

Türkçe öğretiminde kullanılan temel basılı materyallerden en önde geleni ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının nitel olarak “çocuğa görelilik” ilkesini yansıtmaması ve ana dili öğretiminin evrensel ilkelerine yönelik olması, kalitesi son derece önemlidir. Aslan (2007), Ülper ve Yalınkılıç (2010), Zorbaz (2007), Özbay (2002), Akyol (2008), Coşkun ve Taş (2008), Pehlivan (2003), Ülper ve Karagül (2010), Göçer (2008), Solak ve Yaylı (2009), Kolaç (2009), Aslan (2006), Adalar (2005), Şen (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda ders kitaplarının ve ders kitaplarında yer alan metinlerin, metin sonu anlama sorularının nasıl olması gerektiğine dair veriler elde edilmesine karşılık; ders kitaplarının ve metinlerin nasıl olması gerektiğine dair öğretmen ve öğrenci görüşlerinin ortaya konduğu verilerin yer almadığı belirlenmiştir. Bu noktada ders kitaplarının ve metinlerin nitelik ve nicel özelliklerine yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anlam bilimsel açıdan gerçekleştirilen İbe (2004), Yüksel (2004), Aksarı (2006), Şahin(2006), Müftüoğlu (2007), Gülen (2007), Demir (2007), Tuna (2009),

İşcan (2009), Uslusoy (2009), Aydın (2009), Özlü (2009), Erdem (2010), Olama (2010), Cesur (2010), Erkınay (2010), Şerifoğlu (2011), Dore (2011), Akikol (2011), Işık (2012), Zafer (2013) araştırmalarda da birtakım veriler elde edilmesine karşılık; Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından kapsamlı bir şekilde ele alınmadığı saptanmıştır. Bu nedenle çağdaş anlam bilimi yöntem ve teknikleriyle Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi ve bunların çocuğa görelilik ilkesi merkezinde değerlendirilip ders kitaplarına metin seçimine yönelik bir çerçeve belirlenmesi amaçlanmıştır.

Türkçe öğretimindeki bu durum, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam bilim yöntem ve teknikleri ile sözcük, tümce ve edim boyutunda anlam yapılarının belirlenmesini, öğretmen ve öğrencilerin metinlerin anlam yapılarıyla ilgili görüşlerine dair veriler elde edilmesini, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının bu bağlamda ele alınmasını gerektirmektedir. Bütün bu nedenler araştırma kapsamında “Ortaokul (6, 7, 8) Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Yapısı ile Bunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Özyeterlik Algıları” konusunun ele alınmasını gerekli kılmıştır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı; 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri anlam bilim yöntemleriyle incelemek; metinlerin sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından yapısına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemek; bu metinlerin 2006-2007 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya konulan Türkçe programı ile uygunluğunu belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır:

1.2.1. Alt Amaçlar

1. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, anlam bilimsel açıdan gereken özellikleri taşımakta mıdır?

1.1. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, sözcük anlam bilimi açısından gereken özellikleri taşımakta mıdır?

1.2. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, tümce anlam bilimi açısından gereken özellikleri taşımakta mıdır?

1.3. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, edim bilim açısından gereken özellikleri taşımakta mıdır?

2. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, Türkçe dersinde elde edilmek istenen kazanımlara uygun mudur?

3. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin anlama düzeylerine uygun mudur?

4. Türkçe ders kitaplarındaki metinler anlam bilimsel açıdan Türkçenin doğru, güzel ve etkili bir şekilde kullanma becerisini geliştirmeye uygun mudur?

5. Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlamsal yapılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

5.1. Türkçe öğretmenlerinin İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'ndaki (İTDÖPK) okuma, dinleme, izleme, konuşma ve dil bilgisi öğrenme alanlarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin düşünceleri cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

5.2. Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olup olmadığına ilişkin düşünceleri cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

5.3. Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin; sözcük anlam bilimine yönelik dilsel özellikleri kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleri cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

5.4. Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerinin kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleri cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

5.5. Türkçe öğretmenlerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleri cinsiyet, hizmet süresi ve eğitim düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?

6. Ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlamsal yapılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin ve babanın eğitim düzeylerine, sosyoekonomik yapılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6.1. Ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi açısından anlamsal yapılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin ve babanın eğitim düzeylerine, sosyoekonomik yapılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6.2. Ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından anlamsal yapılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin ve babanın eğitim düzeylerine, sosyoekonomik yapılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

6.3. Ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin edim bilimi açısından anlamsal yapılarına ilişkin görüşleri cinsiyet, sınıf düzeyi, annenin ve babanın eğitim düzeylerine, sosyoekonomik yapılarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bireyin yakın çevresinden edinim ve onu takip eden öğrenim süreci ile kazandığı ilk ve temel dil dizgesi ana dili olarak tanımlanır. Başlangıçta anneden ve yakın çevreden, daha sonra ise ilişki içerisinde bulunulan bütün çevrede öğrenilen, insanın bilinçaltında yer edinen ve kişinin toplumla bağıni oluşturan ana dilidir (Aksan, 1973, s.429). Ana dili eğitiminin üç temel ilkesinden birincisi; dil öğretimi, öğrenme durumlarında gerçekleştirilmesi gerekliliğidir. İkincisi bu dil öğretiminin etkinlikler yardımıyla yapılması zorunluluğudur. Son olarak da dil öğretiminde kullanılan her türlü malzemenin içeriği anlamlı olmalıdır (Yıldız, 2003a, s.9-10). Özellikle son ilke kullanılan bütün malzemelerin anlamlı olması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Hangi sınıf düzeyinde, hangi metinsel tipte olursa olsun kullanılan bütün metinler, etkinlikler, örnekler, yöntem ve teknikler anlamlı olmalıdır. Aksi halde öğrenci bu dilsel faaliyetleri algılayamayacak, büyük olasılıkla da amaçlanan dilsel beceriye ulaşamayacaktır. Dil bilim, geleneksel dil bilgisinden farklı olarak dil dizgesi içerisindeki bağımlı, bağımsız bütün biçimbirimleri, sesbirimlerin ya bir anlamının ya da anlama katkıda bulunan işlevinin olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle kullanılan metinlerin anlamsal özellikleri son derece önemlidir. Özellikle bu metinler gerek çocuk yazını gerekse de anlam bilim açısından hem ilgili öğrencilerin seviyelerine hem de Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlara uygun olmalıdır. Özellikle Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarındaki metinler seçilirken anlam bilimsel açıdan bir bakış açısının henüz geliştirilmemiş olması, metinlerin anlam yapılarına dair çalışmaların azlığı ve yetersizliği hedef kitle konumundaki öğrencilerin görüşlerinin alınmasını gerekli kılmıştır. Ayrıca ana dili eğitiminde temel aktörlerden olan Türkçe öğretmenlerinin konu ile ilgili düşüncelerinin de alınması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki metinler sözcük, tümce ve edimsel boyutlarında ele alınmış olması; bu verilen öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak sınanması ana dili eğitiminde kullanılacak metinlerin seçiminde üç boyutlu bir anlam çerçevesi belirlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda metinlerin güncel anlam bilim yöntem ve tekniklerle sözcük, tümce ve edim boyutunda çözümlenmesi, nitel araştırma yöntem ve tekniklerle betimsel boyutta Türkçe öğretmenlerinin, nicel

araştırma yöntem ve teknikleri ile de ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin metinlerin anlam yapıları ile ilgili görüşlerinin alınmasının Türkçe öğretiminde anlam konularının kavratılmasına katkı sağlayacağı beklenmektedir.

1.4. VARSAYIMLAR

Araştırmanın betimsel boyutuna ilişkin varsayımlar şunlardır:

1. Metinleri çözümlemede kullanılan yöntem ve teknikler güncel anlam bilimi yansıtacak niteliktedir.
2. Veri toplama aracı olarak geliştirilen anket ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına ilişkin düşüncelerini belirleyecek niteliktedir.
3. Veri toplama aracı olarak geliştirilen görüşme formu Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına ilişkin düşüncelerini belirleyecek niteliktedir.
4. Anketlerden elde edilen bulgular öğrencilerin gerçek düşüncelerini yansıtmaktadır.
5. Görüşme formlarından elde edilen bulgular Türkçe öğretmenlerinin gerçek düşüncelerini yansıtmaktadır.
6. Örneklem, evreni temsil edecek niteliktedir.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında, Malatya il merkezinde bulunan beş eğitim bölgesinden sosyoekonomik açıdan seçilen 15 ortaokul,
2. Bu ortaokullarda görev yapan 30 Türkçe öğretmeni,
3. Bu ortaokullarda öğrenim gören 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri,
4. Malatya il merkezinde kullanılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları,
5. Türkçe Öğretim Programı kapsamında yürütülen Türkçe dersi ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANA DİLİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİ

2.1. DİL

Dil, en basit tanımı ile insanlar arasında bildirişimi sağlayan, çift eklemli çok yönlü toplumsal dizgedir. Aynı zamanda bir tür kültür depolama ve aktarma aracıdır. Dilin çok yönlü özelliği, bu olgunun hem sınırlarını belirlemeyi hem de dili tanımlamayı zorlaştırmaktadır. İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure, dil-söz ayrımını gerçekleştirerek dilin bir tür sözleşme, bir tür uzlaşım olduğunu belirterek kavramları aktaran bir göstergeler dizgesi olduğunu ortaya koymuştur (Saussure, 2001, s.39-45). Aksan ise dilin bir anda tanımlanamayacak bir varlık olduğuna dikkat çekerek şu tanımı yapmıştır: *“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakılınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyümlü bir varlıktır”* (Aksan, 2003d, s.11).

Büyümlü olarak adlandırılmasına yol açan bu yapısı dil denilen olgunun diğer iletişim dizgelerinden ayrı tutulmasına ve sürekli tartışılmasına yol açmış, aynı zamanda da bir eylem olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Sözcelem durumu sonucunda ağızdan çıkan akustik şok dalgalarının bir iletiyi aktarmasının yanı sıra edimsel açıdan da kimi zaman bir komut, bir uyarı, bir vaat ya da başka işlevleri üstlendiği; hatta kimi zaman da bir yönlendirme aracı olarak kullanılması mümkündür. Alımlayıcı açısından ise ilgili sözcelerin doğru ya da yanlış, sıkıcı ya da ilgi çekici oldukları veya tamamen konuyla ilgisiz oldukları söylenebilir (Searle, 2006, s.156). Bu durum aynı zamanda dil ile zihin arasındaki sıkı bağı da ortaya koymakta, her iki olgunun birbirini destekleyen ve geliştiren şeyler olduklarını kesinlemektedir. Bütün insanlık, her biri kendi bildirişim araçlarına sahip ayrı guruplara bölündüğü için bu dizgenin kusursuz işleyişi unutulmakta veya gözden kaçmaktadır (Porzig, 2003, s.67).

Dil aynı zamanda kültürün bir taşıyıcısı ve depolayıcısı olarak ele alınabilir. Bunun anlamı ise dilin felsefe, yazın, bilim vb. kültür elemanları için zorunlu koşul olduğu ve soyut, kavramsal düşünmeyi mümkün kılan dil dizgesi olduğu için bu tür etkinliklerin ancak dil sayesinde gerçekleştirebilmesidir.

Vardar, dili “*belli bir insan topluluğuna özgü, çift eklemlili sesli göstergeler dizgesi*” olarak tanımlamaktadır (Vardar, 2002, s.71). Bu durum doğal dil terimi ile trafik işaretleri, ikonlar, hayvan dilleri vb. dilsel dizgelerin karıştırılmasının önüne geçmektedir. Saussure; doğal dilleri diğer dizgelerden ayıran özellikleri “nedensizlik, nedenlilik, değişmezlik, değişebilirlik, gösterenin çizgiselliği, dizge, söylem ve çift eklemlilik” olarak sıralamaktadır.

1. Nedensizlik

Gösteren ile gösterilen arasındaki bağ nedensizdir ve göstergenin iki yüzü arasında hiçbir bağ yoktur (Saussure, 2001, s.109-110). Dilsel göstergelerin nedensizliği aslında bir noktada kavram ile onun dildeki karşılığı olan simgeler arasındaki bağı anlamamız açısından son derece önemlidir. Eski Yunan’dan itibaren birçok düşünür ve dil bilimci gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiden hareketle doğal dillerin kökenleri hakkında birtakım sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. Tam da bu noktada Saussure’ün gösteren ve gösterilen arasındaki nedensizlik ilkesini kesinlemesi ile birlikte doğal diller arasındaki söz varlığı açısından netlik kazanmıştır. Bu ilkeye göre /a.ğ.a.ç./ göstereni ile karşıladığı kavram arasında herhangi bir neden yoktur.

2. Nedenlilik

Bazı göstergelerde ise gösteren ile gösterilen arasındaki bağ nedenlidir. Özellikle yansıma sözcükler ile türetilmiş sözcüklerde belli bir oranda nedenlilik söz konusudur. Bu tür göstergelerde gösteren ile gösterilen arasındaki bağ nedenli değil zorunludur.

3. Değişmezlik

Dilin toplumsal yönü ile bağlantılı olarak dilin “değişmezlik” ilkesi gerçekleşir: “*Gösteren, belirttiği kavram açısından özgür bir seçim ürünü olmakla birlikte, kendisini kullanan dilsel topluluk bakımından özgür değildir, zorunlu olarak benimsenmiştir*” (Saussure, 2001, s.114). Bir doğal dili kullanan her birey ilgili dil dizgesinin dil bilimsel bütün kurallarına uymak zorundadır. Bireysel olarak hiç kimse bir dilin göstergelerini, söz dizimsel kurallarını, dil bilgisi kurallarını değiştiremez.

4. Değişebilirlik

Her ne kadar “değişmezlik” ilkesi ile çelişiyor gibi görünse de bir dilin sürekliliğini sağlayan zaman kavramına bağlı olarak dilin göstergelerini değişime uğratmasıdır (Saussure, 2001, s.118). Bu ilke kesinlikle “değişmezlik” ilkesi ile çelişmez. Çünkü değişmezlik ilkesi bireysel, “değişebilirlik” ilkesi ise toplumsaldır. Her dil zaman içerisinde gerek söz varlığı, gerekse dil bilgisi kuralları açısından değişir. Bu değişim zamanla ve toplumsal olarak gerçekleşir.

5. Gösterenin Çizgiselliği

Gösteren işitimsel nitelikli olduğundan zaman içerisinde yalnızca çizgisel boyutta ölçülen bir yayılım gösterir. Sesler art arda sıralanır ve bu çizgisellikle gösterilene karşılamaktadır (Saussure, 2001, s.112). Bu ilke sözcelem durumunun hem belirli bir çizgisellikte hem de zaman içerisinde gerçekleşmesini sağlar. Alımlama süreci de sözcelem durumunun tam tersi bir yönde gerçekleşir.

6. Dizge

Her gösterge belirli bir dizge içerisinde anlam kazanır. Doğal dillerdeki dizgelerse ses dizgesi, anlam dizgesi, tümce dizgesi ve edimsel dizgedir (Akerson, 2005, s.100). Doğal dillerdeki bağımlı ve bağımsız biçimbirimler dikey ve yatay olarak birtakım ilişkiler içerisinde bulunurlar. Bu dikey ve yatay ilişkiler dil dizgesinin yeterli çeşitlilikte dilsel ifadelerin sözcelem durumu sonucunda oluşturulmasına olanak verir.

7. Söylem

Ferdinand de Saussure; dil yetisi, dil, söz ayrımını yaparak dil kullanımını açıklamaya çalışmıştır. İlk olarak her insanın zihninde göstergeleri dizgeleştirecek bir dilsel yeti vardır. İkinci olarak dil yetisi aracılığı ile kurulan doğal diller vardır. Son olarak ise doğal dillerin kullanımda ortaya çıkan farklı kullanımları vardır ki bunlar “söz” olarak adlandırılır. Bu üçüncü düzleme de “söylem” denir.

8. Çift Eklemlilik

Doğal dilleri diğer dil dizgelerinden ayıran en önemli özellik çift eklemliliktir. Birinci eklemlilik özelliği sözcelerin anlamlı birimlerden oluşmasıdır. Bu küçük anlamlı

birimler daha küçük anlamlı birimlere bölünemezler. İkinci eklemcilik özelliği ise gösteren tarafında gerçekleşir. Gösteren kısmı anlamlı olmayan, ama işlevi olan ses birimlerden oluşmaktadır. Bu da dilin ikinci eklemcilik özelliğidir. Çift eklemcilik özelliği doğal dilleri en gelişmiş dizge konumuna getirmekte ve doğal dilleri diğer iletişim dizgelerinden ayrılmasını sağlamaktadır.

2.2. ANA DİLİ KAVRAMI

Ana dili; insanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum içerisinde ilk olarak öğrendiği dil olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002, s.17). Bu bağlamda düşünüldüğünde “ana dili” sadece anneden öğrenilen dil olarak tanımlamak aslında bu kavramı basite indirgemek olacaktır: *“Anadili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir”* (Aksan, 1990, s.5). Ana diline ait göstergelerin toplumsal hayatı düzenleyici, kimlik oluşturucu, değer taşıyıcı, iletişim sağlayıcı birçok işlevi vardır (Çelebi, 2006, s.303). Ana dili, bireyin sosyalleşmesini, bir anlamda toplum içerisinde yer edinmesini sağlamaktadır. Bir anlamda bireylerin yaşamlarını yönlendiren etkinlikleri besler ve şekillendirir (Özdemir, 1983, s.25). Bu açıdan bakıldığında ana dili bireylerin, yaşamın, kültürün bir aynası; kişilikleri oluşturan bir yapıdır.

Ana dili, diğer iletişim dizgelerinden farklı olarak ilk olarak bir edinim süreci ile içselleştirilir. Ana dili edinim sürecinde her ne kadar çevre son derece etkiliyse de çocuğun anne ile olan yakın ilişkisi özellikle fonetik unsurların edinilmesinde son derece etkilidir: *“Dil öğrenişlerini yakından izlediğim çocuklarda bu seslerden annenin ağzındaki allafonların benimsendiğini, babanın ya da yakın çevredeki öteki kişilerin bu konuda etkili olmadığını gördüm”* (Aksan, 1973, s.427). Bununla birlikte çocuğun anneden uzak ya da yoksun büyümesi, bireyin ana dili edinim sürecinden yoksun kalmasına neden olmaz. Aksine anne kavramı yerine çevreden bu ses özelliklerini edinmesini sağlayacak başka bir rol kaynaktan faydalanacaktır. Ayrıca birey ana diline ilişkin sesleri ilgili çevrenin ses dizgesine bağlı olarak kazanır. Bu bağlamda bireyin yabancı bir dile ilişkin bazı sesleri telaffuz edememesi ana dilinin ses dizgesine alışmış olması ile ilgilidir.

Ana dili bilinci ve sevgisi aynı ulus içerisindeki insanların ortak bir düşünce sistemine, evreni birlikte anlama ve kavrama yeteneğine sahip olmasını da sağlamaktadır (Sinan, 2006, s.76). Bir anlamda bireyleri birbirine bağlayan, bir toplumu gelişigüzel insan yığını olmaktan çıkarıp milletleştiren en önemli itici güçtür (Özbay ve Melanlıoğlu, 2009, s.9). Bu noktada dil yetisinin, bireyin kendini ifade etmesini, çevresiyle iletişim kurmasını sağlayan ve toplumları millet seviyesine yükselten bir kültür değeri olduğu söylenebilir (Tosunoğlu, 2010, s.680). Ana dili, salt bir kültürel değer değildir. Kendine özgü yasaları, ilkeleri ile bireylerin ulusal kişiliklerini, karakterlerini belirlemede ana etkenlerden biri; bizi biz yapan değerdir (Özdemir, 1983, s.20). Dil; bireylerin iletişim ve etkileşimini kolaylaştırarak insanların dış dünya ile bütünleşmesine, kültürün nesilden nesile aktarılmasına yardım eder (Güneş, 2009, s.2). Sonuç olarak ana dili evreni anlama, anlamlandırma ve anlatma aracıdır: *“Evren zihnimize, anadilimize göre biçimlenir; biz çevremize anadilimizin penceresinden bakar, varlıkları, durumları hep onun anlama ve anlatma yolundan giderek adlandırırız”* (Aksan, 2004, s.176). İşte tam bu noktada ana dili eğitiminin bireyin hayata hazırlanması açısından ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılması gereken ise dil bilimin ışığında bilimsel yöntem ve tekniklerle programlı, çağdaş bir ana dili eğitimi gerçekleştirmektir. Aksi halde ana dil bilincinden yoksun, aidiyet sorunu yaşayan, kendini yeterince ifade edemeyen, sosyalleşme sorunu yaşayan bir nesil yetişecektir.

2.3. ANA DİLİ EĞİTİMİ VE TÜRKÇE

Bireye iletişim olanağının yanı sıra, sosyalleşme olanağı tanınması, ulus bilincini kazandırması, bilgiyi kodlama ve depolama aracı olması, kültür taşıyıcı ve geliştirici bir unsur olması bakımından ana dili eğitimi ciddiyle üzerinde durulması ve bilimsel yöntem, tekniklerle gerçekleştirilmesi gereken bir alandır: *“Dil, belli bir yaş ya da dönemde öğrenilip bitirilen bir bilgi ve beceri alanı olmadığından, bireylere ana dili ile ilgili davranış örüntülerinin kazandırılmasına –ilköğretimden üniversiteye değin-, her aşamadaki öğretim kurumunda devam edilir”* (Güneyli, 2008, s.82). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ana dili eğitimi çalışmaları ise birbirinden kopuk bir şekilde gerçekleştirilmemelidir. Aksine sarmal bir şekilde, birbirini tamamlayacak nitelikte olmalıdır. Eğitim kurumlarında planlı dil öğretim etkinlikleri ile

gerçekleştirilecek ana dili eğitimi; bireylerin ana dillerini ölçünlü Türkçenin kurallarına uygun şekilde kullanmalarına olanak tanıyacaktır.

Ana dili eğitimi; bireyin, bilişsel, duyuşsal gelişim süreçleri, o dilin doğası ve çocuğun içinde bulunduğu kültürel ortamla doğrudan ilgili olmalıdır (Demir ve Yapıcı, 2007, s.182). Çünkü bu eğitim kültürel ortamdan kopuk bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılırsa başarıya ulaşamayacak, ana dilinin de kültürü depolama ve taşıyıcısı olma işlevini yerine getirememesine yol açacaktır. Bu bağlamda yaşanan sosyokültürel yapıyla bağlantılı planlı bir eğitim söz konusu olmalıdır: *“Eğitim kurumlarında planlı olarak yürütülen ana dili eğitimi çalışmaları, dili doğal yolla öğrenme ve geliştirme sürecinin yanında; ama daima aynı doğrultuda olmayan planlı etkinlikler olarak görülmelidir”* (Demir ve Yapıcı, 2007, s.182). Yani ana dili eğitimi hem doğal edinim ve öğrenim süreci içerisinde gerçekleştirilmeli hem de bu doğal süreçten ayrışıp dil bilimin ışığında geliştirilmiş bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Nitelik açısından en büyük sorunların başında, kullanılan metinlerin ve etkinliklerin dil bilgisi kural ve kavramlarını içerecek biçimde hazırlanması gelmektedir. Aksine burada amaç, öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatım yeteneklerini geliştirecek biçimde, onları aktif duruma dönüştürecek, ders konularının dışındaki metinlere de ilgi duymalarını sağlayacak yöntemler geliştirilmesi olmalıdır (Aksan, 2004, s.350). Ana dili eğitiminden beklenen bireyin yakın aile çevresinden edindiği dilsel becerilerinin estetik kaygı ve dil bilim kuralları çerçevesinde yapılandırılmasıdır. Farkında olmadan kazanılan bu dilsel beceriler; özellikle ana dili derslerinde bir sistem içerisinde geliştirilmeli ve güzellikleri sezdirme yöntemi ile kazandırılmaya ve kavratılmaya çalışılmalıdır (Sağır, 2002, s.6-7). Çocuğun okul öncesi dönemde farkına varmadan edindiği dilsel becerileri, okul döneminde programlı ve bilinçli bir edindirme sürecinde işlenmelidir.

Ana dili eğitiminde biri yakın, biri uzak iki temel amaçtan söz edilebilir. Öğrencinin alışılmış, sıradan çizgide sağlam dil kullanımına sahip olması yakın amaç; estetik kullanıma, güzel ve etkili ifadeye giden yolda, öğrencinin potansiyelini zorlamadan mümkün olduğunca ilerlemek ise uzak amaç olarak adlandırılabilir (Cemiloğlu, 2009, s.22-23). Bu nedenle yazın eğitiminden kopuk bir ana dili eğitimi hiçbir zaman başarıya ulaşamayacaktır. Dil eğitimi aynı zamanda bir tür eğitim bilimi

sorunudur: “*Ana dili eğitimi ve öğretimi, ne tek başına bir dilbilim sorunu ne de tek başına bir eğitim bilim sorunudur. Ana dilinde anlama ve anlatma becerilerinin istenilen düzeyde gelişmesi için her kademe için alan uzmanlarıyla birlikte çalışmak gerekir*” (Demir ve Yapıcı, 2007, s.183). Bu nedenle kazandırılması hedeflenen her bilgi ve beceri uygun zaman ve ortamda, uygun yöntem ve tekniklerle verilmelidir. Yıldız, ana dili eğitimi çalışmalarında dikkat edilmesi gereken üç ilkeyi şu şekilde sıralamaktadır:

“1. Dil öğretimi, öğrenme durumunda gerçekleşmelidir.

2. Dil öğretimi, etkinlikler yardımıyla yapılmalıdır.

3. Dil öğretiminde kullanılan her türlü malzemenin içeriği anlamlı olmalıdır” (Yıldız, 2003, s.9-10).

Bireye ana dili bilinci kazandırılırken hedef; kendini ifade edebilen, estetik zevk ve kaygı güden, rahatlıkla bildirişim sağlama becerilerini kazandırmaktır. Çünkü toplum, bir anlamda bir iletişim ağıdır ve eğer bireyler birbirlerinin ne demek istediklerini anlayamazlarsa toplum yaşamı bir sağırlar diyaloguna dönüşür (Ünalan, 2001, s.5).

2.4. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI

Dil ister ana dili olarak isterse de bir yabancı dil olarak öğretilsin, gittikçe artan bir öneme sahiptir ve gerek birey gerekse de toplum için hayati bir öneme sahiptir (Yalçın, 2002, s.17). Bu durum Türkçe öğretimine gereken önemi verme, yeterince özenli bir şekilde ana dili eğitimi gerçekleştirilmeyi bir zorunluluk olarak ortaya çıkarmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar, Türkçe öğretiminde birçok aksaklığın bulunduğunu göstermektedir.

Türkçe öğretimindeki temel aksaklıkların başında ana dili bilincinin tarihsel süreç içerisinde yeterince kazandırılmaması gelmektedir. Bu durum doğal olarak Türkçenin geçmişte Arapça ve Farsça, günümüzde de Fransızca ve İngilizce gibi yabancı dillerin etkisinde kalmasına neden olmuştur. Aksan, bu duruma dikkat çekerek ana dilimizle ilgili aksaklıkları şu şekilde sıralamıştır:

“1. İkinci Cihan Savaşı’ndan sonra İngilizcenin bütün dünyada artan ve Türkçeye de yansıyan güçlü etkisi karşısında yeterince duyarlı olmama.

2. İyi bir yabancı dil eğitimi yerine yabancı dille eğitime yönelme.

3. Kimi aydınlarımızın eskiden olduğu gibi bugün de yabancı dile olan eğilim ve tutumları.

4. Yasalarımızda, hukuk dilinde Türkçe açısından yeterince değişikliğe gidilmemiş olması.

5. Radyo, televizyon ve basında Türkçeye gereken özenin gösterilmemesi, özellikle kötü çeviri örnekleriyle dile birtakım yozlaşmış anlatım kalıplarının, bozuk anlatım biçimlerinin yerleşmesi.

6. Türkçe eğitiminde yeterli bir düzeye erişilmemiş olması.” (Aksan, 2003g, s.198).

Ünalan ise Türkçe öğretimindeki sorunları şu şekilde sıralamaktadır:

*“*Okuma etkinliklerinin, sınıf ve okul kitaplıklarının yetersizliği nedeniyle, sınırlı kaynaklardan hareketle yapılması,*

**Öğretimde, genellikle bilgi kazandırmaya yönelik öğretmen merkezli yaklaşımın esas alınması,*

**Kalabalık sınıflar nedeniyle, serbest okuma, sözlü ve yazılı anlatım alanında her öğrenciye yeterince araştırma ve ödev yaptırılmaması,*

**Ders kitaplarında Türk dilinin zengin anlatım imkânlarını yansıtan metinlere yeterince yer verilmemesi,*

**Dil bilgisi öğretimine bazı sınıflarda gereğinden çok zaman ayrılması, bazılarında ise gereğince yer verilmemesi; ayrıca dil bilgisi öğretiminin anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesine yardımcı olacak uygulamalı bir şekilde işlenmemesi,*

**Öğretimin değerlendirilmesinde, bilgi düzeyindeki davranışların yoklanmasına yönelik sorulara daha çok rağbet edilmesi,*

**Öğretimin aşamaları arasında bir bütünlük kurulamaması,*

**Öğrencilerde ana dili duygusunun ve bilincinin geliştirilmesinde istenilen amaçlara ulaşamaması,*

**Türkçe dersinin aynı zamanda bir sanat dersi olduğunun yeterince anlaşılamaması; öğrencilerinin yaratıcı yeteneklerini geliştirici çalışmaların yapılmaması,*

**Öğrencilerin okuma sevgisinin ve alışkanlığının kazandırılmasında öğretimden beklenen verimin alınamaması,*

**Aşırı yabancı dil düşkünlüğü,*

**Bazı aydınların yazılı ve sözlü anlatımda gereksiz yere yabancı kelime kullanma hastalığı ve dolayısıyla aydınlarda ana dili bilincinin körelmesi,*

**Bazı özel T.V. kanalları ile özel radyoların adından programına kadar Türkçe'ye karşı sorumsuz tutumları,*

**Sokak ve caddelerde görülen mağaza, dükkan, iş yeri adlarındaki yabancı kelime hastalığı,*

**Okullarımızda Türkçe'nin tam olarak öğretilmeyişi,*

**Ülkemizin en gözde eğitim kurumlarının Türkçe yerine yabancı dille eğitim vermeleri'' (Ünalın, 2001, s.172-173).*

Bütün bu olumsuzluklara rağmen yapılması gereken ilk olarak ana dili bilinci kazandırmak ve Türkçe öğretiminde dil bilimin ışığında çağdaş yöntem ve tekniklerden yararlanmaktır. Bu noktada ülkemizde 2004 yılından itibaren yapılandırmacı dil yaklaşımına göre hazırlanmış İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (İTDÖPK) uygulanmaya başlanmıştır. Artık bilgi bireyden bağımsız olarak düşünülmemektedir. Bilginin bireye özgü bir şekilde yeniden yapılandırıldığı bir modele geçilmiştir. Programda yapılandırmacı yaklaşım merkeze alınmakla birlikte, çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğrenme, beyin temelli öğrenme, bireysel farklılıklara duyarlılık, sarmal yaklaşım, tematik yaklaşım, yapılandırmacı beceri öğretim modelleri,

gelişimsel ve etkileşimsel modeller, anlama ve kelime tanıma modelleri, zihinsel sözcük geliştirme modelleri, ses bilinci, yazı bilinci vb. eğitim yaklaşım ve modellerinden yararlanılmıştır (Güneş, 2007, s.51). Beceri geliştirmeye yönelik olarak geliştirilen yapılandırmacı yaklaşıma göre Türkçe öğretiminde yapılması beklenenler şunlardır:

*“*Eğitim alanındaki son bilimsel gelişmeler ve yaklaşımlar çerçevesinde, öğrencinin zihinsel becerilerini geliştirmesine ve etkili kullanmasına önem verilmiştir. Bu amaçla, düşünme, anlama, sıralama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel beceriler ön plana çıkmıştır.*

**Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, karar verme, metinler arası okuma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme gibi temel becerilere ağırlık verilmiştir.*

**Öğrenme alanları günümüz dil öğretim anlayışının ve dil becerilerinin gereği olarak, dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu başlıkları altında ele alınmıştır. Programda görsel okuma ve görsel sunu ayrı bir öğrenme alanı olarak ele alınmıştır. Dil bilgisi ayrı bir öğrenme alanı olarak ele alınmamış, diğer öğrenme alanları içinde verilmiştir.*

**Kazanımlar, programda öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrenme alanının özelliğine göre birinci sınıftan beşinci sınıfa doğru artırılarak verilmiş ve sarmal olarak düzenlenmiştir.*

**Anlama becerilerinin geliştirilmesi amacıyla, sıralama, sınıflama, eleştirme, tahmin etme, ilişki kurma, özetleme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi etkinlikler verilmiştir.*

**Türkçe Öğretim Programının hazırlanmasında düşünme, anlama, sorgulama, inceleme, araştırma, keşfetme, günlük hayata ilişkilendirme ve değerlendirme gibi çalışmaları içeren tematik yaklaşım benimsenmiştir.*

**Türkçe (1-5. Sınıflar) Öğretim Programında kelime tanıma ve zihinsel sözlük geliştirme çalışmalarına ayrı bir önem verilmiş ve ilk okuma-yazma öğretiminden itibaren yapılacak çeşitli etkinlikler önerilmiştir.*

**Türkçe Öğretim Programının öğrenme-öğretme süreci, yapılandırıcı yaklaşım, beceri geliştirme modelleri ve Türkçedeki uygulamalardan hareketle beş aşamada ele alınmıştır. Bunlar hazırlık, anlama, metin aracılığı ile öğrenme, kendini ifade etme ve ölçme ve değerlendirme aşamalarıdır. Öğrencilerin her aşamada çeşitli etkinliklerle aktif duruma getirilmesi öngörülmüştür.*

**İlk okuma-yazma öğretiminde “Ses Temelli Cümle Yöntemi” benimsenmiştir.*

**Yazı öğretiminde ise birinci sınıftan itibaren bitişik eğik yazıyla başlanması ve bütün yazı çalışmalarının bitişik eğik yazı harfleriyle yapılması gerekli görülmüştür.*

**Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak her öğrenme alanı için ayrı ayrı belirlenen etkinliklerle öğrencilerin süreç içinde değerlendirilmesi planlanmıştır.*

** Türkçe (1-5. Sınıflar) Öğretim Programı, Türkçe dersini öğrenciye sadece dil becerilerini öğreten bir ders olarak görmemektedir. Program, öğrencinin bu derste öğrendiği ve geliştirdiği dil ve zihinsel becerilerini diğer derslerde ve sosyal yaşamda da kullanmasını öngörmektedir. Bu nedenle Türkçe dersinin, diğer derslerle ilişkilendirilmesi yapılmıştır” (Güneş, 2007, s.51).*

Bu noktada önemli olan bir diğer husus ise dil öğretiminde uygulanan yöntemlerin başarısıdır. Türkçe öğretiminde uygulanacak yöntemlerin başarısını ölçmek için şu üç temel ilkeye dikkat etmek gerekir: **algılanabilir olmak, iletişimsel olmak, işlevsel olmak** (Ünalın, 2001, s.3). Yalçın ise bunlara plânlama becerisine yönelik olmayı da ekler ve dört temel ilkedен söz eder:

1. Algılamaya yönelik (cognitive) olmak
2. İletişime yönelik (communicative) olmak
3. İşlevsel (functional) olmak
4. Plânlama becerisine yönelik olmak (Yalçın, 2002, s.33-35).

Dil öğretiminde kullanılacak yöntemler ve teknikler ilk olarak bireyin kendi dışındaki bilgileri eksiksiz algılamasını, anlamasını sağlayacak ve çağımız toplumlarında bireyin gerekli her türlü bilgiyi algılamasını, anlamasını sağlayacak dil becerilerini kazandırmalıdır. İkinci olarak bireyin başka insanlarla, iletişim teknolojilerine de hâkim bir şekilde iletişimini sağlayacak dil öğretimini gerçekleştirmelidir. Üçüncü

olarak bireyin edindiği dil becerilerini davranışlarına yansıtabilmesini sağlayacak bir dil öğretimini gerçekleştirmelidir. Son olarak da dil öğretiminin iki temel ilkesi olan eleştirel okuma ve eleştirel dinleme becerilerini edinerek düşünme, araştırma, plânlama ve uygulamadan oluşan plânlama alışkanlığını kazanmasını sağlamalıdır (Yalçın, 2002, s.33-35). Bütün bunlar dikkate alındığında dil öğretiminin bir tür anlama ve anlamlandırma süreci olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır: *“Bilgiyi anlamlandıran bireylerin yetişmesi için eğitim sisteminde öğrenci merkezli, öğrenciyi aktif tutan, geliştiren, öğrencinin bilgiyi özümlemelerini ve yapılandırmalarını sağlayan çağdaş yöntemler kullanılmalıdır”* (Çıbık, 2009, s.37). Bu bağlamda yapılması gereken okuma, dinleme, konuşma, yazma becerilerini geliştirme, dil bilgisi öğrenme alanına ait konuları kavratma etkinliklerini iç içe ve bir birini tamamlayacak bütüncül bir şekilde düzenlemelerini ve uygulamalarını sağlamak olmalıdır (Göçer, 2010, s.180). Bütün bunları dikkate almayan, bütüncül, sarmal yaklaşımlardan, bireysel farkındalıktan uzak bir dil öğretimi Türkçe eğitimindeki sorunları çözemeyecek, aksine çeşitlendirecektir.

2.5. ÇOCUK YAZINI

Çocuk yazınının sınırlarını belirleyebilmek ve bu yazını tanımlayabilmek için ilk olarak kendine özgü bilişsel, psikolojik ve sosyal bir yapısı bulunan çocuk kavramını belirlemek gerekir: *“Bebeklikten çıkışla, ergenliğe giriş arasında fiziksel, duygusal ve sosyal yönden gelişim gösteren ve bu gelişim çerçevesinde kendine has dünyayı oluşturan bireydir”* (Demirel ve diğerleri, 2010, s.1). Yalçın ve Aytaş ise çocuk kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: *“Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tanımlanmaktadır”* (Yalçın ve Aytaş, 2008, s.13). Güleriyüz, çocuk kavramını okul öncesi, ilköğretim ve lise dönemleri olarak üçe ayırırken 2-16 yaş arasındaki kız ya da erkeklere verilen ad olarak tanımlamaktadır (Güleriyüz, 2006, s.5). Oğuzkan ise “çocuk” kavramını yaş dönemlerinden hareketle tanımlamaya çalışmıştır: *“İlk çocukluk çağı, 2-6 yaşlarını kapsamakta ve bu çağa oyun çağı adı da verilmektedir. Okul çağı olarak anılan ikinci çocukluk çağı terimi 6-10 yaşları arasındaki yaş grupları için kullanılmaktadır. Son çocukluk çağı ise 10-13 veya 12-14 yaşlarını kapsamakta olup bu çağa erinlik çağı da denilmektedir”* (Oğuzkan, 2001, s.2). Birey; yaşantısındaki

bu dönemde gün gün, adım adım olgunlaşan, büyüyen ve bu amaçla eğitilmesi gereken bir yurttaş olarak değerlendirilmelidir (Ciravoğlu, 1999, s.9).

Çocukluk döneminde birey çevredeki uyaranlara karşı son derece hassastır: Çocuk bizim görmediğimiz, duymadığımız, anlamadığımız kavram ve şeyleri görür, duyar, anlar ve ister (Ayverdi, 1987, s.221). Bu dönemde birey, zaman ve mekânla sınırlanamayan bir ruh yapısına sahip olduğu için yaşantısında bir bütünlük vardır. Bu bütünlük algısı ile çevresindeki nesnelerle, olaylarla, kavramlarla sürekli bütünleşir. Bilinç ile bilinç dışı arasındaki sınır oldukça belirsizdir (Ofazoğlu, 1987, s.224).

Yetişkin bireylerden son derece farklı ve karmaşık bir yapıya sahip olan bu dönemde sağlıklı bir gelişim için kendine ait bir yazınının olması da bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. 0-16 yaş arasında çocuğun fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimine yardımcı olacak bir eğitim sürecinin çocuk yazınına zorunlu kıldığı düşünülmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2008, s.13). Bu dönem yazını asla kısaltılmış, basite indirgenmiş, yetişkinlere ait edebiyat ürünlerinin dönüştürülmüş şekli olarak düşünülmemelidir. Aksine yazının kendine ait evrensel değerleri çocuk yazını için de geçerlidir. Kaliteli bir çocuk yazını ürününün eğitici olması kadar yazınsal değer taşıması, estetik kaygı gütmesi de gereklidir (Yalçın ve Aytaş, 2008, s.16-17). Daha çok yetişkinlerin dünya görüşüne, beğeni ve duygularına göre yazılmış, yaşamdaki tecrübeleri kimselerin tutumlarını anlatan yazın ürünlerine, yalnızca anlatımı sadeleştirerek, söz gelişi çocuk romanı, çocuk şiiri vb. demek yanlış olur (Oğuzkan, 2001, s.3). Çocuk yazını, “*çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat*” olarak tanımlanabilir (Şirin, 1994, s.9). Demirel ise çocuk yazınına “*temel malzemesi dil olan ve bu dil aracılığıyla çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onların hayal dünyalarına hitap eden, onları bayağılık ve çirkinlikten uzak tutan, onun anlama, kavrama ve yorumlama yeteneklerine katkıda bulunan, bir başka ifadeyle ona bu imkanları sağlayan, onu bir yandan eğitirken bir yandan da eğlendiren ona hoşça vakit geçirten yazılı ve sözlü eserlerin bütününe verilen addır*” şeklinde tanımlamaktadır (Demirel ve diğerleri, 2010, s.45).

Ana dili eğitiminde çocuk yazınından yararlanmak bir zorunluluktur. Çünkü çocuklar, okuma becerisini edindikten sonra sürekli olarak yazın ürünlerinden yararlanmak ihtiyacı duyarlar. Bu durumun nedenleri ise şu şekilde sıralanabilir:

“1. Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir.

2. Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır.

3. Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.

4. Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.

5. Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.

6. Edebiyat güzel bir dil demektir” (Jacop’tan Akt. Oğuzkan, 2001, s.5-7).

Ana dili eğitiminde kullanılan metinlerin çocuğu biçimlendiren, onu nesne olarak görmeyen, adam yerine koyan ve yaşadıkları ile kaygılarını anlatan, kendini ifade edebilmesine köprü oluşturan nitelikte olması gereklidir (Neydim, 2003, s.94). Bu noktada kullanılan metinlerin çocuğa göre olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır ki bir yazınsal eserin incelenmesinde kullanılan dil, üslup, konu, tema, kişiler, bakış açısı ve anlatıcı gibi unsurlardan oluşan parametrelerin kullanılmasıyla ilgili yazınsal metinler değerlendirilebilir (Demirel, 2010, s.52). Kaliteli çocuk yazını ürünleri ile yapılacak ana dili eğitiminde çocuğun alıcı dil gelişimine katkıda bulunmakla kalınmaz, aynı zamanda ifade edici dil gelişimini desteklemiş, böylece sözcük hazinesini zenginleştirmiş oluruz (Yalçın ve Aytas, 2008, s.17). Bu bağlamda, bir öğrencinin gözlediği doğaya dönük bir şiir, bir makale yarışması, yazmada yakaladığı düzey, ritim, yazının güzelliği gibi özellikler ya da bir şiir, türkü okuması, belli bir zaman içerisinde etkileyici bir konuşma gerçekleştirmesi ana dili öğretiminin çıktıları olarak değerlendirilebilir (Güleryüz, 2006, s.35). Bu nedenle kullanılan metinler, yapısal ve anlamsal özellikleri bakımından çocukluk döneminin karakterine uygunluk göstermelidir. İşte tam bu noktada “çocuğa görelik” ilkesi çocuk yazını ürünlerinin belirlenmesinde olmazsa olmaz olarak ortaya çıkmaktadır: *“Çocuğa görelik ilkesi genel bir ifadeyle, ‘çocuğun düşlem gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı içinde barındıran ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun*

kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arıtılmış olan’ demektir” (Demirel, 2010, s.52). Ana dili eğitiminde kullanılacak metinlere yönelik bu çerçeve, alımlayıcı pozisyonundaki öğrencinin metnin anlamına yönelik eleştirel ve deneysel bir okuma yapmasının önünü açacaktır.

2.6. METİN

İlk etapta tanımlanması bir hayli zor olan “metin” sözcüğü Latince “textus” (dokuma) sözcüğünden gelmekte ve belirli bir bildirişim bağlamında ya da daha çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesidir. Bildirişim işlevi taşımayan sözlü ya da yazılı bir bütün metin değeri taşımaz (Günay, 2003b, s.35). Bildirişim işlevi olması, onun aynı zamanda dilsel bir ürün olduğunun göstergesidir: *“Dilsel bir üründür metin; okumaya konu olan anlatımsal bir bütünlüğü bulunan sözcelerin oluşturduğu somut bir varlıktır”* (Özdemir, 1983, s.32-33). Metinler dilsel bir bildirişim aracı olmasından dolayı, aynı zamanda kültürel değişim sürecinde, bilginin kurgulandığı ve düzenlendiği biçimlerdir (Şenöz, 2005, s.13). Bu bağlamda metinler devingen yapıları ile kültür taşıyıcısı ve deposudur.

Metin; asla dilsel birimler yığını değildir. Her şeyden önce tutarlı bir bütün, dilsel öğelerle kurulu ilerleme, süreklilik ve yineleme gibi süreçlerden oluşmuş bir yapıdır (Öztokat, 2005, s.22). Bu nedenle “metin” büyük bir tümceye benzetilebilir ve çözümlemede bu yapısı dikkate alınmalıdır. Bu bütüncül yapı özelliği yazılı veya sözlü dilsel ürünler dışında da görsel metinlerin ve güzel okumaların varlığını ortaya koymaktadır: *“Metin’ denilince, çoğu zaman yazılı bir belge akla gelir; söylem, yazıya dökülmüş bir sözce akla gelir. Sinema metni, resim metni, müzik metni deriz. Hatta mimari alanında Süleymaniye ya da Ayasofya okunması gereken, anlamlandırılacak göstergelerle dolu, okuyucusundan bir çözümleme bekleyen mimarî metinlerdir”* (Uçan, 2008, s.36). Bu gerçeklik, günümüzde okuma eyleminin kapsamını genişletmekte, yazılı simgelere yönelik okumanın yanı sıra görsel okumanın ve anlamlandırma eyleminin sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesinin önemini artırmaktadır.

“Söylem” ve “metin” sözcükleri sık sık birbirinin yerine kullanılan iki terimdir. Dil bilimsel açıdan yapılan bu yanlış doğal olarak metinsel çözümlemelerin daha en baştan yanlış bir şekilde gerçekleştirilmesine yol açacaktır. Gerçekleşmiş bir dil

ürününün, sözcelem durumuyla birlikte düşünülmesi, bireyin dili kendi sorumluluğunda iletişim amaçlı kullanması sonucunda “söylem” söz konusu olmaktadır. “Metin” ise tümce ötesi bir dilsel ürünün çeşitli düzeylerde eklemelenmesi, biçimsel ve anlamsal bir bütün oluşturması durumunda gerçekleşir (Onursal, 2003, s.122-123). Bu noktada dilsel bir ürüne yönelik olarak, sözcelem öznesini ve sözcelem durumunu merkeze alan bir deneysel okumada söylem çözümlemesi söz konusu olmaktadır. Dilsel bir ürünün yapısal ve anlamsal bütünlüğünü dikkate alan deneysel bir okumada ise metin çözümlemesinden söz edilebilir.

Her metin, yazarı tarafından üretildikten sonra artık yazarından bağımsızlaşır, kendi yapısal bütünlüğü içerisinde yazar-metin-okur etkileşiminde kendi anlamını üretir: “*Bir metin, kendi örnek okurunu üretmeyi amaçlayan oluşturulmuş bir gerçekliktir*” (Eco, 1991, s.39). Doğal olarak bir metnin anlamının üretilmesi bu örnek okuruyla birleşmesi ile olur ve kendine özgü ritmini ve sesini bulur: “*Metinler çalıştırılmadan sesleri duyulmaz. Okur metni okumaya koyulmadan metnin tembelliği işlerliğe dönüşmez. Metnin işleyiş sesi, ancak metin-okur karşılaşması anında harekete geçer*” (Rifat, 2007b, s.3). Bu noktada gerçekleştirilen okumanın niyeti, yöntemi; alımlayıcının kapasitesi, bakış açısı metnin sesine yön verecektir.

Bir metnin her şeyden önce bir yapı olduğu asla unutulmamalıdır. Bu yapı sadece metnin kendi iç dinamiklerinden, figüratif unsurlarından, dizimsel bileşenlerinden kısacası yapısal örgüsünden oluşmaz; onu çevreleyen dış gerçeklik de etkilidir. Dolayısıyla gerçekleştirilecek yapısal örgünün çözümlenmesinin yanı sıra “toplumsal-ekinsel-siyasal” çerçeve örgüsü de dikkate alınmalıdır (Dijk, 2009, s.19).

Metin, yazar, okur etkileşimi metnin anlamını bitmiş, tamamlanmış bir mesaj olmaktan kurtarır. Aksine sürekli üretken, potansiyel bir anlam söz konusudur: “*Metin, bitmiş, sona erdirilmiş bir ürün olarak değil de, oluşum halinde bulunan, başka metinlerle, başka kodlarla ‘bağlantıda olan’ (metinlerarası ilişki’dir bu), böylelikle de, topluma, [tarihe], gerekirci yollarla değil de alıntılama (adını anma, belirtme, zikretme, aktarma) yollarıyla bağlanan bir üretim olarak gözlemlenir*” (Barthes, 2005, s.170). Doğal olarak her okuma, farklı bir okumadır. Bu üretken yapı her okumada derin yapıdan yüzeysel yapıya doğru farklı anlam kanalları içerisinde soyuttan somuta doğru kendini gerçekleştirecektir. Önemli olan alımlayıcının metnin izotopisinin sınırları

içerisinde kalmasıdır. Zaten bir metnin bütün anlamını eksiksiz bir şekilde elde etmek hiçbir okur ve okuma için mümkün değildir. Önemli olan okuma esnasında anlamları olanaklı kılan biçimleri, kodları kesin olmayan bir biçimde saptamaktır (Barthes, 2005, s.171).

2.7. ANLAM BİLİMİ

Anlam bilimi (İng. Semantics), Yunanca “anlamına gelen” ya da “gösterilen” anlamındaki “semanio” eyleminden türetilmiştir (Kılıç, 2009, s.17). Anlam bilimi; temel olarak dilsel bir birimin, dil dışı nesne ile arasındaki ilişkiyi inceleyen; başta dil bilimi olmak üzere gösterge bilimi, yazın, felsefe, mantık gibi disiplinler ile yakından ilişkili bir bilim dalıdır. Genel olarak bir göstergenin gösteren ve gösterilenden oluşan iki yönü arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışır. Sadece doğal dillere ait uzlaşımaya dayalı göstergeler değil; anlamla ilgili nedenli, nedensiz bütün göstergeler, göstergeler arasındaki devingen ilişkiler, alımlama boyutları anlam bilimiyle ilişkilidir. Akarsu, anlam bilimi “*anlam öğretisi; göstergelerle ya da sözcükler ve önermelerle, onların dile getirdiği anlam arasındaki bağlantıyı inceleyen bilgi dalı, göstergebilimin bir kolu*” şeklinde tanımlamaktadır (Akarsu, 1998, s.23). Analitik felsefe açısından anlam tespitinde, öndayanaklı dilsel ifadelerin/önermelerin öndayanaksız bilgilere dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.

Berke Vardar, dillerin tarihsel sürecine dikkat çekerek anlam biliminin iki farklı bakış açısını ön plana çıkartmaktadır: “*Dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremlili ve artsüremlili açılarından inceleyen dilbilim dalı*” (Vardar, 2002, s.18). Doğal olarak bir dilsel ifadenin/göstergenin alımlandığı, hermeniotik açıdan yorumlandığı zaman, bağlam anlamı üzerinde son derece önemlidir. İlk olarak gerçekleştirilecek eşsüremsel çözümleme ile göstergenin / ifadenin mevcut anlam yapısı belirlenmeye çalışılabilir. İkinci olarak ise göstergenin / ifadenin tarihsel süreç içerisinde, dolayısıyla bağlamlarda anlamsal gerçekleşimi artsüremlili çözümleme ile tespit edilmeye çalışılabilir.

Korkmaz; anlam bilimi ile dil bilimi arasındaki yakın bağa dikkat çeken bir tanımı yeterli görmüştür: “*Dildeki birimleri anlam bakımından ele alıp inceleyen dil bilim dalı*” (Korkmaz, 2007, s.18). Hengirmen de bu iki bilim dalı arasındaki

epistemolojik bağa dikkat çeken bir tanım yapmıştır: *“Dili, anlam yönünü öne çıkararak inceleyen, genellikle kavram, anlam, çok anlamlılık, eş anlamlılık, zıt anlamlılık, anlam daralması, anlam genişlemesi, bağlam, anlam değişimleri gibi konular üzerinde duran dilbilim dalıdır”* (Hengirmen, 1999, s.27). Bütün bu açıklamalar bir noktada anlam bilimi ile dil bilimi ve gösterge bilimi arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilecek anlamsal çözümlemelerde dil bilimi, gösterge bilimi, yazın, analitik felsefe ve mantık gibi disiplinlere ait yöntemlerden yararlanmak kaçınılmazdır. Kıran ve Eziler Kıran ise anlam biliminin inceleme alanını doğal dillerle sınırlı tutmakta, doğal diller dışındaki dizgelerin anlamsal yönlerini incelemenin gösterge bilimin sahasına girdiğini belirtirler: *“Anlambilim doğal dillerdeki anlam evrenini inceler. Doğal diller dışındaki anlamlı dizgelerle ilgilenen bilim dalı da ‘göstergebilim’dir. Kuramsal olarak, bir dilde anlamla ilgili her şey anlambilimin alanına girer; bu anlamlar biçimbilgisinin, sözdizimin ya da sözcükbilimin ürettiği anlamlar olabilir”* (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.239). Bu nedenle dilsel göstergelerin anlamlarına yönelik gerçekleştirilecek bir anlam çözümlemesinde morfolojik, sentaks ve leksikolojik verilerden faydalanmak, onları dikkate almak kaçınılmazdır. Aksan da dil bilimsel anlam bilimini, sözcük anlam bilimi ve tümce anlam bilimi olmak üzere iki alt alana ayırmıştır (Aksan, 1997, s.20). Yine Fransız dil bilimci ve gösterge bilimci Pierre Guiraud, anlam bilimini sadece sözcüklerle sınırlı tutmuştur: *“Anlambilim ya da semantik sözcüklerin anlamını inceler”* (Guiraud, 1999, s.15). Bu farklı bakış açıları, anlamın ve doğal olarak da anlam biliminin hem kapsamının hem de yöntemlerinin bir yandan belirsizliğinin bir yandan da çeşitliliğinin artmasına yol açmıştır.

Kılıç, anlam biliminin üç temel kavramı olan tümce, sözce, önerme üzerinde durur ve anlamsal çözümlemelerde bu kavramlara dikkat edilmesi gerektiğini belirtir. Tümce, doğal bir dil içerisinde oluşturulup soyut bir şekilde algılanan sözcük dizimi olup; kim tarafından nerede, ne zaman, nasıl, hangi bağlamda söylendiği belli değildir. Sözce ise tümcenin aksine nerede, nasıl, kime, hangi koşullarda kim tarafından söylendiği belli olan fiziksel bir olay ya da nesne şeklindeki tümcedir. Bir tümceyi kaç kişi söylerse / gerçekleştirirse o kadar sayıda sözce olur. Anlamın özü olan önerme ise bir sözcenin bir durumu betimleyen anlamın bir bölümüdür. Önergeler sözlü ya da yazılı olamayacağı gibi dil bilimsel veya anlamsal açıdan doğru ya da yanlış olması söz konusu değildir.

Önermeler; düşünceler gibi bireysel değildir, aksine toplumsal kanaatlerdir. Bu nedenle asla düşünce ile aynı olarak algılanmamalıdır (Kılıç, 2009, s.19-20).

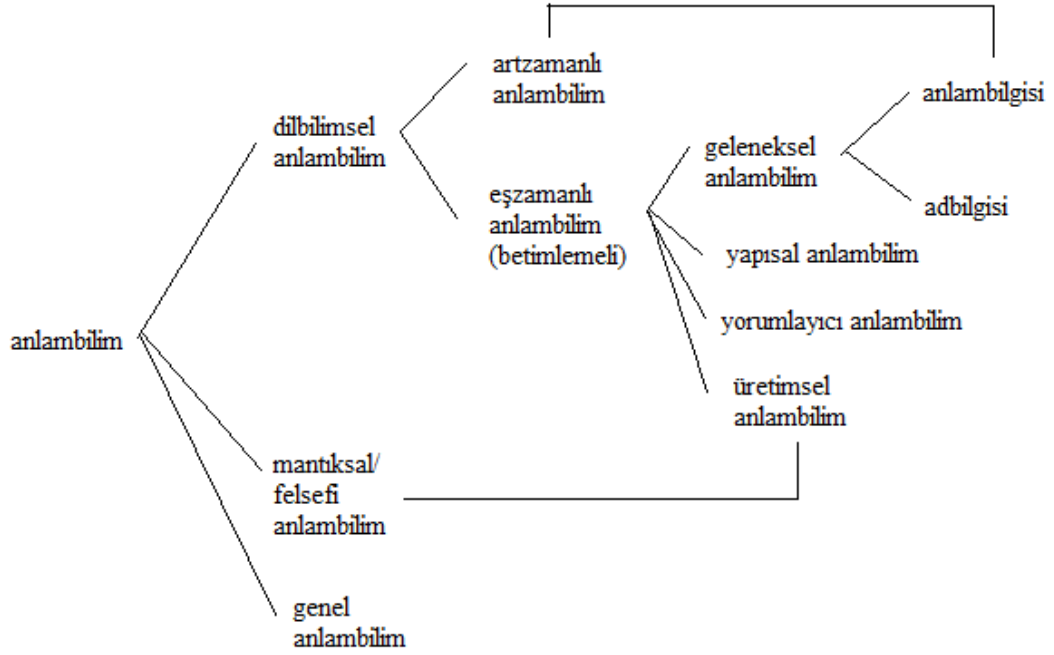
Aydın, dil bilimle ilişki kurarak anlam bilimin çalışma alanını üç biçimde ortaya koymuştur:

“1. Anlambilim, anlamın incelenmesidir.

2. Anlambilim, kelimelerin anlamının incelenmesidir.

3. Anlambilim, kelimelerin, cümlelerin ve sözcelerin anlamının incelenmesidir” (Aydın, 2007, s.72). Yapılması gereken ise salt sözcelerin anlamlarından ziyade dilsel göstergelerin / ifadelerin kullanımlarını dikkate alarak çözümleme yapmaktır. Çünkü sözcüklerin anlamları yoktur, kullanımları vardır. Anlam bilimin düşeceği en büyük yanılgı anlam çözümlemelerinde sözcüklerle sınırlı kalmaktır. Ancak anlam sözcükle sınırlı olmayan, metne kadar yayılan soyut, devingen bir gerçeğeşimdir (Bayraktar, 2006, s.188). Bu soyut ve devingen gerçeğeşim sözcelem durumundan alımlanma sürecine kadar bağlamsal farklılıklar dikkate alınarak belirlenmeli ve sözcenin anlamına sözcelem öznesi ve alımlayıcının her ikisinin de katkısı dikkate alınarak ele alınmalıdır.

Dilsel ifadelerin anlam alanı ile ilgilenen bilim dalı için “anlam bilimi” teriminin kullanılması Bréal’in “Essai de sémantique” (1897) adlı kitabının yayımlanmasından sonra gerçeğeşmiştir. Ancak anlama yönelik olarak gerek felsefe düzleminde, gerek dil bilimi düzlemindeki tartışmalar çok eskilere, hatta analitik felsefe açısından Sokrates’e kadar uzanmaktadır. Sonuç olarak anlam bilimi; dilsel göstergelerin / ifadelerin gösteren düzlemi ile dil dışı nesnelerin, kavramların ilişkilendirilerek gösterilene dönüştürüldüğü her türlü gerçeğeşim ile ilgilenir ve onu araştırma nesnesi yapar. Özellikle dilsel göstergelerden / ifadelerden oluşan dizgeleri inceleme nesnesi yaparken; doğal dillerin kapsamı dışında kalan diğer dizgelerin anlam üretimini gösterge bilimsel çalışmalara bırakır. Ancak her anlamlı dizgenin bir tür metin olduğu dikkate alınırsa anlam bilimi ile dil bilimi, gösterge bilimi, yazın, felsefe ve mantık arasındaki sınırın son derece ince, geçişken olduğu görülecektir. Anlam bilimin çalışma alanları, dallara ayrılışı şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 2: Anlam bilimin dallara ayrılışı (Werner Welte'den Akt. Aksan, 2003f, s.145).

Anlam bilimin üç ana bölümünden biri olan “*genel anlam bilimi*” anlamla ilgili her türlü konuyu çok geniş bir yelpazede incelemektedir. “*Mantıksal / felsefi anlam bilim*” ise anlamla ilgili konuları felsefi ve mantıksal açıdan değerlendirmektedir. “*Dil bilimsel anlam bilimi*” ise günümüzde çok önem kazanan ve başka alt dallara ayrılan, art zamanlı ve eş zamanlı olarak iki farklı yoldan anlam konusuna yaklaşan bölümdür (Hengirmen, 2002, s.383). Anlamın bu soyut ve değişken yapısı ister dilsel bir biçimbirim olsun, ister bir dil dışı gösterge, isterse de anlam üreten toplumsal bir dizge olsun anlam çözümlemelerinde dil bilimi, gösterge bilim, mantık, felsefe gibi disiplinlerin yöntem ve tekniklerinden yararlanmak kaçınılmazdır. Anlam çözümlemelerindeki bu karmaşık ve soyut bakış açılarının aksine, alımlayıcı açısından dil dizgesinin anlamsal açıdan algılanması son derece basit ve hatta neredeyse hiçbir eğitim gerektirmeyen bir toplumsal, bilişsel yapıda gerçekleşir. Aslında bu her ne kadar bir çelişki gibi görünse de doğal dil dizgesinin işleyişinin basit düzlemde gerçekleşimidir.

2.7.1. Anlam Bilimin Tarihi Gelişimi

Tarihsel olarak gerçekleştirilen dil çalışmalarına bakıldığında, bunların çoğunun işlev ve anlamdan ziyade biçimle ilgili olduğu görülecektir (Kılıç, 2009, s.16). Dil bilim çalışmaları çok eskilere dayanmakla ve çeşitli konulara değinmekle birlikte, doğrudan “anlam” konusuna yönelik “anlam bilimi” alanının belirlenmesi 19. yüzyılın ilk yarısına denk gelmektedir. Buna karşılık doğrudan anlam bilimine ait olmasa da anlam sorunlarına dolaylı olarak değinen çalışmalar Eski Hint’e ve Eski Yunan’a kadar götürülebilir. Milattan önce IV. yüzyılda yaşayan Hintli Pânini, Astādhyāyi adlı yapıtında, Nāgesa Bhatta adlı bilgin de çalışmalarında sözcüklerin, nesnelerin kendisini mi yoksa türünü nü gösterdiklerini, tek başına harflerin anlamı olup olmadığı gibi konuları araştırmışlardır (Aksan, 2003f, s.140-141). Özellikle Eski Hint’te dile yönelik inceleme ve araştırmalarda din bir itici güç olarak etken bir rol oynamış ve bu nedenle kutsal bilgi derlemeleri “Veda”ların doğru okunması, değerlendirilmesi ve zaman içerisinde aşınmadan uzak kalabilmesine yönelik dil çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu nedenle Milattan önce V. yüzyıla kadar uzanan ve dil ekollerinin ortaya çıkmasını sağlayan çalışmalar gerçekleşmiştir (Aksan, 1997, s.16).

Eski Yunan’da ünlü düşünür Platon nesne ile sözcük arasındaki ilişkiyi ele alırken, “Kratylos” adlı yapıtında sözcükle, anlattığı şey arasında tam bir uygunluk olduğunu savunmaktadır (Aksan, 2003f, s.140). Eski Yunan’da Platon’un “Kratylos” adlı eserindeki diyalog dilin doğuştan, doğal (physei) mi, yoksa insanlar tarafından konma, yapma (thesei) mi olduğu konusuna yöneliktir. Aslında Eski Yunan’da dil, diğer birçok bilim dalı gibi felsefenin bir tür alt bileşeni olarak değerlendirilmekteydi. Özellikle Sokrates döneminde dil göstergeleri ile bu göstergelerin yansıttıkları kavramlar ile alıcı üzerinde bıraktıkları anlamsal etkileri arasındaki bağın doğal mı, yoksa insanlar tarafından üretildiği mi tartışma konusu olmuştur (Kılıç, 2009, s.16). Dil bilim ile ilgili birçok kavramın yerleşmesini sağlayan ve dil bilgisine önemli katkılarda bulunan Aristoteles, dilsel ifadelerin ruhsal izlenimlerin işaretleri olduğunu belirtmekteyken; Diogenes Epikuros ise sözcüklerin başlangıçta keyfi bir şekilde konmadığını, her ulusta insanların doğası gereği özel bir izlenim biçimi oluşturduğunu savunuyordu (Aksan, 2003f, s.141).

İlk çağlardan 19. yüzyıla kadar “anlam” konusu kısmen de olsa ele alınmıştır: “XVII. yüzyılın ünlü İngiliz düşünürü John LOCKE, *Essay Concerning Human Understanding* adlı yapıtında sözcüklerin anlamı üzerinde önemle duruyor, yine aynı yüzyılda Francis BACON, XVIII. yüzyılda Alman düşünürleri LEIBNIZ, HERDER ve daha sonraları Wilhelm von HUMBOLDT dilin düşünceyle olan ilgisi konusuna eğiliyorlardı. LEIBNIZ, dil öğelerinin anlam açısından doğru çözümlenmesinin, zihnin işleyişini en iyi yansıtan şey olduğunu ileri sürüyordu” (Aksan, 2003f, s.141). Paris’te 17. yüzyılda hazırlanan Port Royal Dil Bilgisi, dil bilimsel birçok kavrama yönelmiş, aydınlatmaya çalışmıştır. Bu yüzyılda John Locke, sözcüklerin anlamlarına yönelik çalışmalarıyla dikkat çekmektedir.

19. yüzyıla gelince, doğrudan dilin anlam yönünü ele alan anlam bilime yönelik olarak başta H. Reisig ve Bréal tarafından çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Reisig, 1826 - 1827 yıllarında “Latin Dilbilimi Üzerine Dersler”i hazırlarken ilk defa Yunanca “semasia” (anlam) sözcüğünden türettiği “Semasiologie” terimiyle bu çalışma alanının adını koymuştur (Aksan, 2003f, s.141). Bu yüzyılda dillerin zaman içerisindeki evrimini ele alan “tarihsel dil bilimin” gelişmesiyle birlikte, sözcüklerin anlamlarının da zaman sürecinde değiştiği görülmüştür. Bunun üzerine söz konusu değişimleri ilk kez A. Darmesteter incelemiş, M. Bréal de sözcüklerin anlamının bilimsel olarak incelenmesiyle ilgili temel ilkeleri belirlemiştir. Temelde tarihsel çözümlemeye dayanan “Essai de sémantique” (Anlam Bilim Denemesi) adlı yapıtta, sözcüklerin niçin ve nasıl anlam değiştirdikleri araştırılmıştır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.239). Fransız dil bilimci Michel Bréal ile anlam biliminde çok önemli bir aşama kat edilmiştir. Bréal, 1897’de ilk baskısı yapılan “Essai de sémantique” ile yeni ve ayrı bir bilim dalını yerleştirirken; anlam bilimini, biçim ile birlikte ele almıştır (Aksan, 2003f, s.141-142).

İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure’e kadar daha çok anlam değişmelerinin nedenleri üzerinde duran artzamanlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Saussure’le birlikte ise dil bilime dizge anlayışı yerleşmiş ve eşzamanlılık-artzamanlılık ayrımı dil bilim çalışmalarına egemen olmuştur. Saussure; dile ait bütün öğelerin bir birleriyle sıkı bir ilişki içerisinde olduklarını ve bir birlerini bütünülediklerini belirtmiş, bu yapıyı “dizge” olarak adlandırmıştır. Onun bu dizge anlayışı sonucu Fransa ve Almanya’daki çalışmalarda da yapısalcılık anlam bilime uygulanmıştır. Özellikle

Almanya’da Jost Trier 1930’larda geliştirdiği “kavram alanı” ve A. J. Greimas’ın Fransa’da 1966’da “Sémantique Structurale” adlı çalışması ile ortaya koyduğu tespitler, yapısal anlam bilimi doğurmuştur (Aksan, 2003f, s.142-143).

Amerika’da ise Noam Chomsky’nin geliştirdiği üretimsel dil bilim kadar, dile yönelik çalışmalarda anlam hep ikinci plânda kalmıştır. Bununla birlikte 1965’te Chomsky’nin “Aspects” adlı yapıtı ve başta Katz ve Fodor’un çalışmaları ile “yorumlayıcı anlam bilim” (interpretative semantics) akımı ortaya çıkmıştır. Bu akım bir anlamda “dönüşümlü üretimsel dil bilimin” anlam konusu ačíısından pekiştirilmesi sayılabilir. Daha sonra ise bu akımı tamamlayacak nitelikte “üretimsel anlam bilim” (generative semantics) akımı ortaya çıkmıştır. Lakoff, Mc Cawley ve Chafe’in öncülük ettikleri bu akımdan sonra ruhbilim çalışmalarının dil bilime yansıması sonucunda “davranışçı anlam bilim” (behaviourist semantics) ile “mantıksal anlam bilim” (logical semantics) akımları ön plana çıkmıştır (Aksan, 2003f, s.143).

Aksan, anlam bilimin tarihçesi üzerine çalışan Tamba-Mecz’den alıntı yaparak tarihsel sürecini üçe ayırmıştır: “1. Geliřmeci dönem: 1883-1931. Sözcüklerin tarihi, dildeki anlamların gelişmesi, anlambilime özgü yasaların konması gibi konularla uğraşılan, Bréal, Trier... gibi bilginlerin dönemi. 2. Karma dönem: (1931-1963). Sözcüklerin tarihi ve sözvarlığının kuruluşu gibi konuların ele alındığı, Ullman, Guiraud... gibi araştırmacıların dönemi. 3. Dilsel Modeller dönemi: (1963’ten bu yana) Chomsky, Katz-Fodor... gibi bilginlerin temsil ettiği ve sözcük anlam biliminden tümce anlam bilimine gečířin ağırlık kazandığı dönem” (Aksan, 1997, s.19).

Sonuç olarak bugün anlam bilim çalışmaları daha çok dil bilimsel anlam bilim ačíısından yürütölmekteyken; Cernap ve Montague gibi bazı bilim adamları da anlamı mantık ile örtüştürerek mantıksal anlam bilim üzerinde durmaktadır. Yine gerçekteşmesi 1930’lara kadar uzanan dil-insan ilişkilerini ve insanın dil karşısındaki tutumunu ele alan genel anlam bilimi de söz konusudur. Son yıllarda ise edimbilim (pragmatics), anlam bilim çalışmalarında ağırlık kazanmıştır. Ayrıca anlam bilim; metin dil bilimi, söz-eylem kuramı, gösterge bilimi, biçem bilim ve yazın araştırmaları ile birçok noktada kesişmekte ve bir birinin yöntem ve tekniklerinden faydalanmaktadır (Aksan, 1997, s.19).

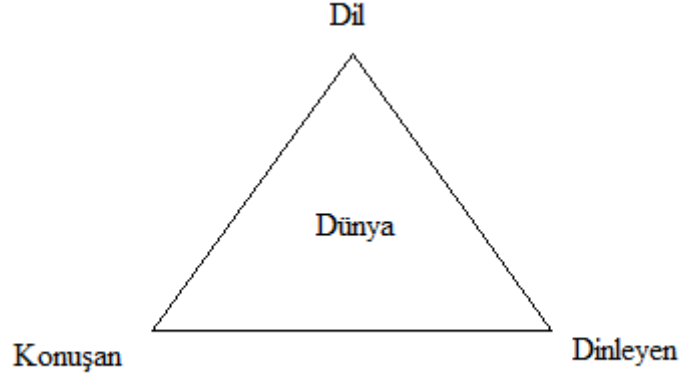
2.7.2. Anlam Bilimi ve Dil Bilimi

Bağımsız bir bilim dalı olarak kurulması 19. yüzyılı bulsa da dil çalışmaları içerisinde “anlam” kavramı ilk çağlardan beri hep var olmuştur. Bu nedenle ilk etapta anlam bilimi sürekli olarak dil biliminin bir alt dalı olarak değerlendirilmiş; doğal olarak da dilsel çalışmalar içerisinde anlam sorununa yönelik farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Ancak 19. yüzyıla gelince Yunanca “belirtmek” anlamına gelen “semanio” sözcüğünden anlam bilimi terimi türetilmiştir (Kılıç, 2009, s.14). Günümüzde ise gelişen dil çalışmalarına paralel olarak, anlama yönelik çalışmalarda da büyük gelişmeler kaydedilmiş; bir yandan dil bilimi alanındaki ilerlemeler, bir yandan da felsefe, mantık ve ruhbilimindeki gelişmeler anlam bilimin çerçevesini genişletmiş, öteki alanlarla bağıntı artırmıştır (Aksan, 2003d, s.30).

Anlam bilim, her ne kadar merkeze dili alsa da anlam toplumdan topluma, hatta kişiden kişiye farklılıklar göstermektedir. Bunun yanında anlam, karmaşık bağlamsal ilişkiler, ses bilgisi, söz dizimi, sözcük bilgisi ve onlar aracılığıyla üretilen iletilerin toplamıdır (Kılıç, 2009, s.14). Bu nedenle dil bilime ait bu alt alanların her biri anlam sorununa yönelik olarak kendi iç bileşenleri kapsamında çözümleme yapmaktadır. Bir anlamda anlam bilim ve dil bilimi iç içedir. Yapılması gereken ise anlam çözümlemelerinin sistematik bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için dil bilimin bu alt alanlarından gerektiğinde yararlanmaktır.

Dil biliminde en yaygın görüşlerden biri dilsel göstergelerin / ifadelerin anlamları olmadığı, kullanımları olduğudur. Guiraud, bu konuda: *“Sözcüklerin anlamları yoktur, yalnızca kullanımları vardır; ‘bir sözcüğün anlamları bunların kullanımlarının toplamından başka bir şey değildir’.* Bundan çıkan sonuç da şu: *Bir sözcüğün, dilin gerçekleşme düzlemi olan söylemdeki anlamı –bu görüşe göre söylem dışında anlam zaten yoktur- söz zincirinde öbür sözcüklerle kurduğu bağıntılarla tanımlanır”* der (Guiraud, 1999, s.107). Bu nedenle kullanım sırasındaki bağlamsal yapı, sözcelem durum, kullanım faktörleri anlamı hem gerçekleştirir, hem de belirsizleştirir. Tam da bu noktada edim bilim, sözcüklerin kullanımlarını, bağlamsal farklılıklardan kaynaklı anlam gerçekleştirmelerini belirlemeye çalışır.

Anlam üretim süreci; dil ile dünya arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Bu noktada anlam, dünyanın bir bölümden başlayarak dil ile bağ kurar. Dili kullanan kişi kendi arzusu doğrultusunda, gönderme yapmasını istediği dünyanın bir kısmına sembolik olarak bağlıdır (Kılıç, 2009, s.14):

Şekil 3: İletişim Kuramı (B. Robert J. 1970'ten Akt. Kılıç, 2009, s.14).

Anlamı esas alan gösterge bilimi (semiotics), kavram bilimi (semasiology), üretici-dönüşümlü dil bilgisi (transformational-generative gramer), kullanım bilimi (edimbilim / pragmatics) gibi çalışma alanları, anlam temeline dayanan metin dil bilimi ve dağılımsal inceleme (söylem çözümlemesi) ile birlikte anlam çözümlemelerinin, doğal olarak da anlam biliminin (semantics) bir parçasıdırlar. Doğal olarak da dil bilimin birer inceleme metodu olarak ortaya çıkarlar (Erol, 2008, s.10).

Anlamın temel ve birinci işlevi, bir duyguyu, bir düşüncüyü, dili kullanarak bir başkasına aktarmaktır. Bu özellik, bir yandan “anlam” ile “iletişim” arasında içsel bir bağın bulunduğunu kesinlemede, bir yandan da dil bilimle yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü bildirişim, yani iletişim sadece dil aracılığı ile mümkündür (Kılıç, 2009, s.15). Aynı zamanda dil ile düşünce bir birini gerçekleştiren, bir birinden destek alan iki dinamiktir: *“Dilin gelişimi düşünceye yansır; çünkü dil ile düşünce karşılıklı birbirlerini etkileyerek yeni düşüncenin oluşmasına neden olur”* (Kılıç, 2009, s.15). Bu noktada dil hem düşüncenin aktarıcısı hem düzenleyici ve geliştiricisidir.

Günümüze kadar “anlam” konusu dil çalışmaları içerisinde çok fazla ele alınmayan; daha çok söz dizim konularının bir parçası olarak değerlendirilen bir süreçte

ele alınmıştır. Bu dil bilimsel ihmal, doğal olarak doğrudan “anlam” konusunu ele alan anlam bilimin kurulmasını geciktirmiş ve sürekli kapısı aralık, ama içeri girilmeyen gizil bir alan olarak kalmasına neden olmuştur. Hatta tarihsel süreç içerisinde dil bilimcilerden daha çok felsefeciler “anlam” sorunu ile ilgilenmişlerdir. Bu durum da “anlam” sorununa yönelik olarak epistemolojik olarak bir birinden çok farklı sistemli ya da sistemsiz bakış açılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2.7.3. Anlam Bilimi ve Gösterge Bilimi

İnceleme nesnesi olarak “anlamı” ele alan bu iki bilim dalı arasında disiplinler arası çok yakın bir ilişki söz konusudur. Buna karşılık, yüzeysel yapıdan derin yapıya doğru anlama ulaşmayı, anlamsal gerçekleşimi ortaya çıkaran gösterge bilimi ile doğrudan “anlam” ile ilgilenen anlam bilimi arasında epistemolojik açıdan fark vardır: *“Göstergeler bilimi semiyotik, dilin birleştirici unsurlara ayrılmasına tâbi olduğu ölçüde formeldir. Cümle bilimi semantik, semantiğin esas itibarıyla bütünleştirici dil işlemleriyle tanımlandığı ölçüde, doğrudan (mâna ile referans arasındaki mevcut ayrımı ortaya koymadan önce, bu aşamada anlamla sinonim / eşanlamlı olarak alınabilen) mâna kavramıyla ilgilidir”* (Ricoeur, 2007, s.11-12). Bununla birlikte anlamın söz konusu olduğu her yerde söz sahibi olmasıyla, anlamlandırma süreci içerisindeki doğal dil ile ilgili ve doğal dilin dışındaki bütün dizgelerin çözülmesi ile yakından ilgilenen gösterge bilimi, doğal olarak anlam bilimi ile yakından ilgilenir.

Modern insan olarak adlandırılan “homo semioticus”; yazın, trafik işaretleri, alışveriş ikonları, reklam afişleri, sinema, tiyatro gibi anlamlı dizgelerle kuşatılmıştır ve bu nedenle bir anlamlandırma süreci içerisinde yaşamını sürdürmek zorundadır: *“Homo semioticus anlamlandıran insandır; dünyadaki anlamların oluşumunu, birbirine eklemlenerek yepyeni anlamlar yaratmasını sorgulayan insandır”* (Rifat, 2007a, s.7). Modern insanın bu sistemsiz ve sürekli anlamlandırma edimlerini sistematik bir şekilde ele alan, çözümleyen bilim dalına “gösterge bilimi” (Alm. Semiologie, Semiotik, Fr. sémiologie, sémiotique, İng. semiology, semiotics) denilir. Vardar, *“toplum yaşamı içinde ele alınan gösterge dizgelerini inceleyen dal”* olarak tanımlarken gösterge bilimin toplumsal yönüne dikkat çekmiştir (Vardar, 2002, s.106). Akarsu ise tanımında gösterge dizgelerinin “bildirişim” yönüne odaklanır: *“Bildirişme amacıyla kullanılan her türlü gösterge dizgesinin yapısını ve işleyişini inceleyen bilim”* (Akarsu, 1998,

s.90). Greimas, “göstergebilim, hem dünyanın insan, hem de insanın insan için taşıdığı anlamı araştıran bir dal” şeklinde tanım yapmıştır (Greimas’tan Akt. Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.283). Kısacası gösterge bilimi “anlamı” salt bir şey / nesne olarak değil de bir dizgesel yapı içerisindeki anlamlandırma edimi olarak değerlendirmektedir.

Gösterge bilimi, belirli bir çalışma alanı, belirli bir çalışma nesnesi, sınırı olan bir bilim dalından çok disiplinler arası bir bilim dalıdır. Bu nedenle anlamlı bir dizgenin olduğu her yerde o vardır, olmalıdır: “Göstergebilimin kendine özgü, sınırları belli, tanımı yapılmış bir alanı yok. Herşeyin göstergebilimi olabiliyor” (Akerson, 2005, s.13). Bireyin yaşamsal aktivitesi içerisindeki anlamlandırma sürecini sistemli bir şekilde ele almaya çalışırken, bir yandan da bu sürecin toplumdan topluma değişip değişmediğine yönelik tespitlerde bulunmaktadır.

Gösterge biliminin anlama bakış açısı kendine özgüdür ve aynı zamanda bu bakış açısı bu bilim dalının epistemolojik temelidir: “Göstergebilim; bir dizge (anlamlı ve yapılmış bir bütün) oluşturan birimlerin aralarında, bir bağıntının, bir kurallı dayanışmanın bulunduğu inanır; anlamın benzer öğelerden değil, karşıt öğeler arasındaki ilişkilerden doğduğu varsayımından hareket eder” (Rifat, 2009, s.22). Doğal olarak gösterge bilimi ontolojik olarak doğrudan nesne “şeyin” gerçekleşimi ile değil, bu ontolojik şeyler arasındaki anlamsal gerçekleşim / üretim sürecini, yani anlamlandırma sürecini ele almaktadır.

Gösterge bilimsel olarak anlamı anlamak, bir noktada inceleme nesnesi / malzemesi olan göstergeyi kavramak ile mümkündür. Gösterge, kavram ile bir biçim arasındaki nedensiz bağıdır: “Gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır” (Rifat, 2009, s.11). Bu nedenle gösterge bilimi, sadece doğal dillerin malzemesi olan bağımlı ve bağımsız biçimbirimleri değil; doğal dillerin dışındaki dizgeleri oluşturan her türlü biçim ile dil dışı nesne olan şey arasındaki bağıntıyı da ele almaktadır. Genel olarak kendinden farklı bir şeyin yerini alabilecek niteliğinden dolayı kendi dışındaki bir şeyi gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak da dilsel gösterenle bir gösterilenin birleşiminden doğan birim olarak tanımlanmaktadır (Vardar, 2002, s.106). Gösterge, kavramın kendisi değil, sadece bir tür görünüşü, yani simgesidir. Magritte’nin ünlü iki resmi, göstergenin bu özelliğini

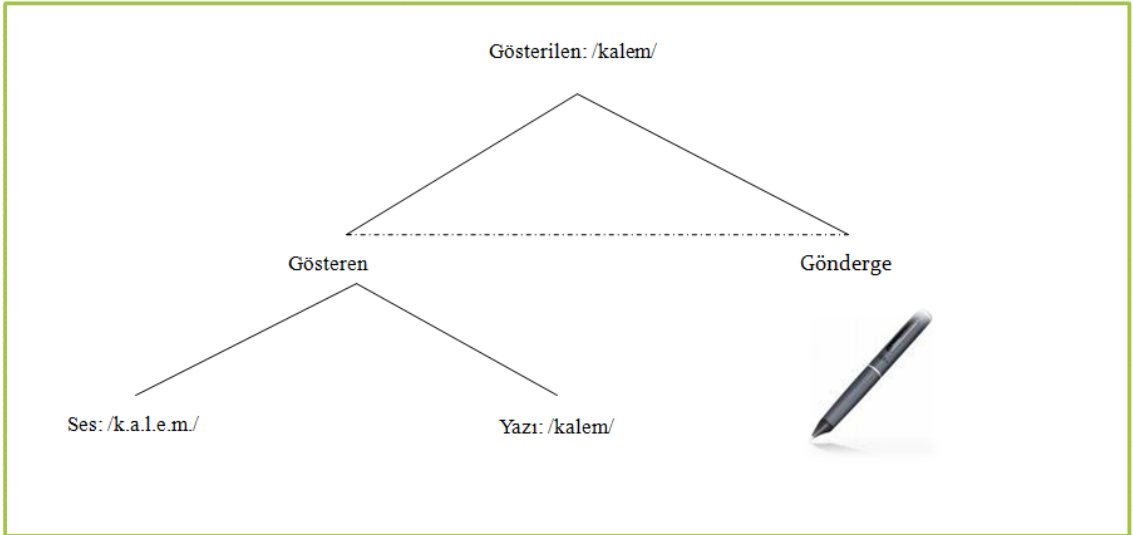
ortaya koymaktadır. Resimlerin üzerinde yazan “*Bu bir elma değildir / Bu bir pipo değildir*” sözceleeri tam da bu gerçeğe dikkat çekmektedir:

Bu resimler aslında elma ve pipo değildir, sadece dil dışı bu iki nesnenin bir tür görüngüsüdür. Buna karşılık ilgili resimler alımlandığında doğrudan karşıladıkları dil dışı nesneleri kavram dünyamızda çağrıştırmaktadır. Bu durum da aslında göstergenin, karşıladığı nesnenin kendisi değil, görüngüsü olduğunu kesinlemektedir.

Gösterge bilimi anlamak bir noktada “gösterge” kavramını anlamak ile mümkündür. Gösterge; gösteren ve gösterilen olmak üzere bir birini tamamlayan iki yönü olan birimdir. Gösteren, göstergenin biçime ilişkin somut bölümüdür: “Gösterilenle birleşerek göstergeyi oluşturan ses ya da sesler bütünü; göstergenin özdexsel yönünü oluşturan işitim imgesi olarak tanımlanır” (Vardar, 2002, s.106). Gösteren, gösterilenin anlamlı dizgeler içerisindeki yansıması, sembolleşmiş şeklidir. Türkçede /m.a.s.a./ göstereni dil dışı nesnel dünyadaki kavramı, dil içinde, doğal olarak da bildirişim ortamında temsil eder. Gösteren ile gösterilen, Saussure’ün ifadesi ile kâğıdın iki yüzü gibi ayrılmaz bir bütündür. Bu iki taraf arasında son derece sıkı bir bağ vardır. Doğal olarak bunlardan birinin yapısında meydana gelecek bir değişiklik, diğerini de etkiler ve onun da değişmesine neden olur. Bir gösteren tek başına var olmaz, ancak bir gösterilenle beraber bir dizge içerisinde anlam kazanır: “Anlamlandırım ekseninde, gösteren-gösterilen ilişkisine yakından bakarsak, gösterenin fiziksel bir fenomen olmadığını, bir kod içinde ve ancak bir gösterilenle varolabildiğini anımsamamız gerekir” (Öztokat, 2003, s.60). Örneğin tek başına anlamı olmayan trafik işaretleri, anlamlı trafik dizgeleri içerisinde anlam kazanırlar.

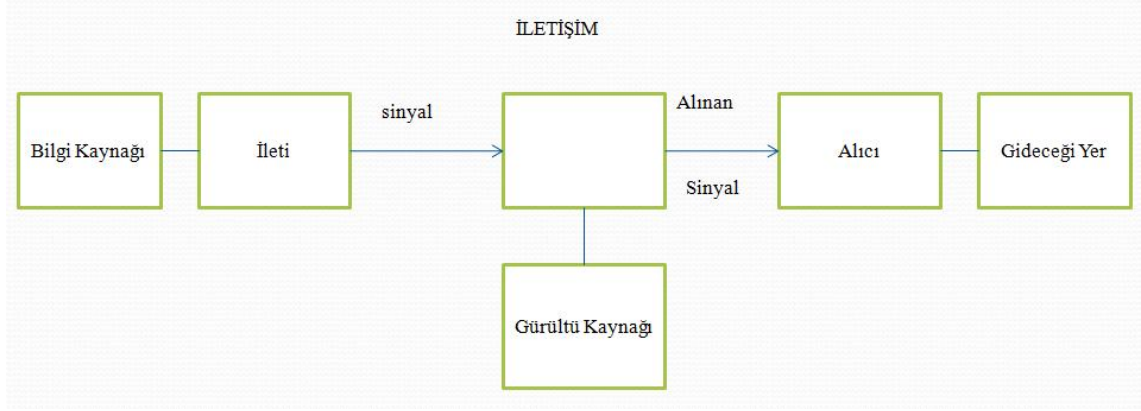
Göstergenin düşünsel kısmına, zihnimizde uyandırdığı düşünceye ise “gösterilen” denir: *“Gösterilen, gösterenin zihnimizde uyandırdığı düşünce ya da kavramdır; bu nedenle, insandaki kavramsallaştırma ya da düşünce alanını ilgilendirir”* (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.57). Gösterilen, asla dil dışı nesnel dünyadaki şeyin kendisi değildir. Örneğin /ç.i.ç.e.k./ gösterenin çağrıştırdığı gösterilen bildirişim ortamında her özne için bir birinden farklı olacaktır. Çünkü her öznenin sahip olduğu dil dışı ansiklopedik göndergeler farklıdır, doğal olarak da alımlama her özne için farklı boyutlarda gerçekleşecektir. Bir göstergenin gösteren ve gösterilen boyutlarından farklı olarak bir de “gönderge” boyutu söz konusudur. Gönderge dil dışı gerçeklik boyutundaki şeydir, gösterge ile kastedilen nesnel gerçekliktir: *“Gönderge, gösterge’nin işaret ettiği, yerini tuttuğu, temsil ettiği somut nesnedir, dil-dışı gerçekliktir”* (Uçan, 2008, s.117). İletişimin sağlanması ise bir göstergenin nesnel dünyada bir göndergesinin bulunmasına bağlıdır. Anlam ile gönderge bir birinden tamamen farklıdır. Bu iki kavramın bir biri ile bir tutulması çözümlemenin daha baştan yanlış olmasına neden olacağı gibi, Peirce’ün gösteren ve gösterilen arasına üçüncü yön olarak yerleştirdiği “yorumlayıcı” unsurunu gözden kaçırmak olacaktır:

Şekil 4: Gösteren, gösterilen ve gönderge ilişkisi.

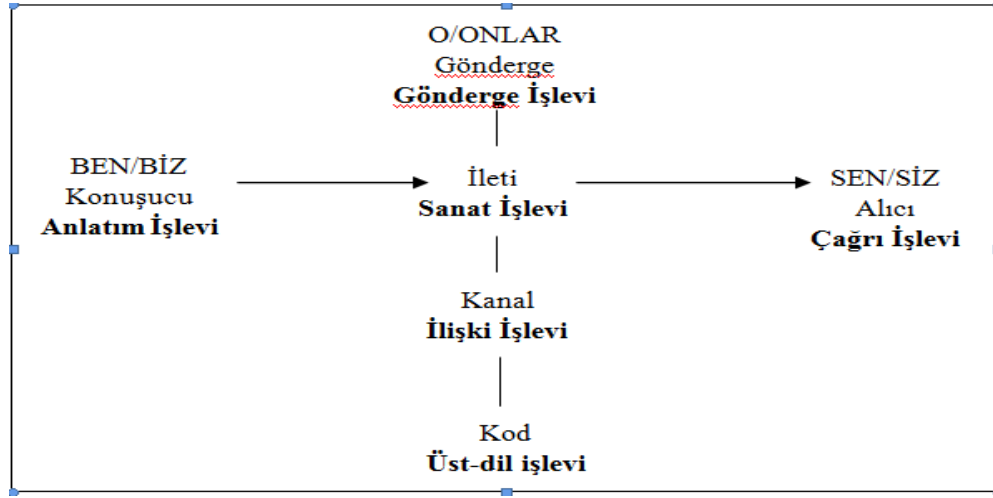
Her türlü dilsel dizgenin temel işlevi / amacı iletişim sağlamaktır. Dil, çift eklemcilik özelliği ile diğer iletişim araçlarından ayrılan, toplumsal ve bireysel yönü olan devingen, çok boyutlu iletişim aracıdır: *“Dilsel iletişim başka bir konuşan özneye ya da alıcıya yönelik sözce üreten bir konuşan özne ya da konuşucu arasında*

gerçekleşen bir alışveriştir. Bu iletişim sürecinin gerçekleşmesi için, sözcenin bir ileti içermesi gerekir” (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.75):

Şekil 5: İletişim (Shannon ve Weaver'den Akt. Kılıç, 2002, s.16).

R. Jakobson'a göre ise yazılı ya da sözlü bir iletişimin gerçekleşmesi altı temel ögeye bağlıdır:

Şekil 6: İletişimin altı temel ögesi (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.86).

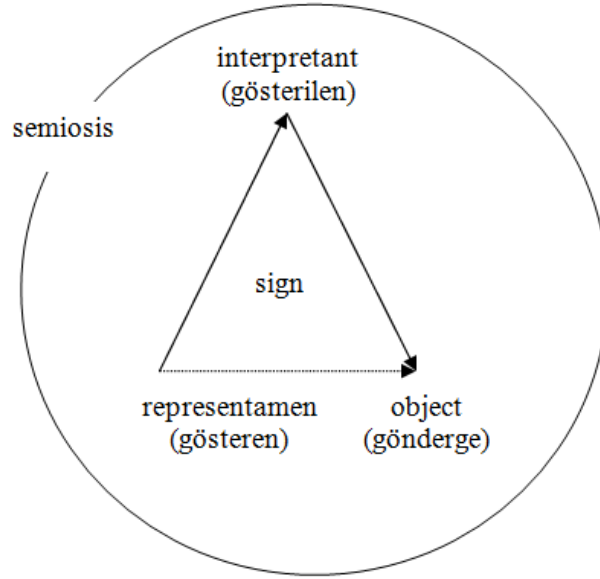
Gönderge işlevi; iletişim sırasında dil dışı gerçekliğe yapılan göndermedir. Duygusal işlev ise sözcelem öznesinin sözcelem durumundan kaynaklı kendi iletisine yönelik tutumunu belirtir. Çağrı işlevi; tamamen alıcıya yönelik işlevdir. İleti ve alıcı arasındaki ilişki kaynaklıdır. İlişki işlevi ise tamamen kanala yönelik olup konuşucu ile alıcı arasındaki ilişkinin sürekliliğini sağlamaktadır. İletişim sırasında “*Beni duyuyor musun?*” şeklindeki sözce bu işlevi gerçekleştirmeye yöneliktir. Üst-dil işlevi; konuşan

kişinin kullandığı dil üzerine bilgi verdiği, kullandığı dilin bir parçasını açıkladığı işlevdir. Son olarak sanat işlevi, sözcenin sanatsal yönü ile ilgilidir. Sanat işlevi sadece yazınsal ürünlere yönelik değildir; aksine yazınsal ürünlerin dışındaki sözcelerde de bu işlev güçlü olabilir.

20. yüzyılda gösterge bilimi etki alanını oldukça genişletmiştir. Saussure’ün etkisi özellikle dil bilimsel alanda Avrupa’da yoğun bir şekilde kendini göstermeye başladı. Özellikle Rus biçimcilerinden Viladimir Propp, “Masalın Biçimbilimi” adlı çalışmasında 100 adet Rus peri masalındaki kurgusal ortaklıkları saptayarak dildeki gibi yazınsal unsurlardaki değişmeyen dizgeleri araştırdı. Todorov ise benzer yöntemlerle “Dekameron” öykülerini benzer yöntemlerle incelemiştir. 1960’larda Türkiye’de de çalışan Greimas, mantık yöntemlerini gösterge bilimsel çözümlemelerde kullanarak çığır açmıştır. Fransız Roland Barthes ise dil dizgesini örnek dizge saydı ve gerek yazında, gerek başka alanlarda bu açıdan çözümlemeler / okumalar gerçekleştirdi. İtalyan Umberto Eco ise gösterge bilimi; mimari, kullanım nesneleri, reklam gibi alanlara taşıdı. Buna karşılık, gösterge bilimin en önemli uygulama alanı 1950’lerden itibaren hızla gelişen “medya” olmuştur (Akerson, 2005, s.69-70).

Çok geniş bir çalışma / inceleme alanına sahip olan gösterge biliminde Ferdinand de Saussure ve Charles Senders Peirce, en önemli iki isim olarak değerlendirilmektedir. Yapısal dil bilimin kurucusu olan Saussure, daha on beş yaşında “*Essai sur les langues*” (Diller Üstüne Deneme) adlı çalışmasıyla dile olan yakın ilgisini göstermiştir. 1876 yılında “Paris Dilbilim Kurumuna” üye olmuş, 1879’da “*Hint-Avrupa Dillerinde Ünlülerin İlk Dizgesi Üstüne İnceleme*” adlı tarihsel dil bilim çalışmasını yayımlamıştır. 1880’de ise Leipzig’de “*Sanskritçe’de Salt Tamlayan Durumunun Kullanımı Üstüne*” adlı doktora tezini sunmuştur. Ancak onu dünyaca ünlü bir dil bilimci yapan ise bu çalışmalardan hiçbiri değildir. 1913’te ölümünden üç yıl sonra öğrencileri Charles Bally ve Albert Sechehaye “*Cours de linguistique generale*” (Genel Dilbilim Dersleri) adı ile yayımlanan ve ders notlarından oluşan kitap olmuştur (Rifat, 2005a, s.22-23). Saussure, doğal dilleri dil bilimin inceleme konusu olarak görürken, doğal dillerin dışında kalan gösterge dizgelerinin işleyişini araştırarak bilim dalı olarak gösterge bilimin kurulması gerektiğini belirtmekteydi. Ayrıca dil bilimi de bu kurulacak yeni bilim dalının bir bölümü olarak değerlendirmekteydi. Saussure; göstergenin özellikleri üstünde dururken

söylem, dizge, dizge içinde değer taşıma, eşzamanlılık, artzamanlılık, nedensizlik, uzlaşımsallık ve toplumsallık gibi kavramlara açıklık getirmiştir. Dizge içinde yinelenen diziliş özelliklerini “yapı” olarak adlandırmış ve bir anlamda yapısal dil bilimin kurulmasını sağlamıştır. Aynı zamanda göstergenin dil dışı dünya ile bağlantısı üzerinde araştırma yapmayı başka bilim dallarının görevi olarak görmüştür. Göstergeyi, kendi içinde bir bütün olarak değerlendirirken onu tanımlamaya çalışmıştır. ABD’li felsefeci ve mantıkçı Charles Senders Peirce ise gösterge bilimin bağımsız bir bilim dalı olarak kurulmasını sağlamıştır. Ona göre bütün bilimlere gösterge bilimsel yaklaşımla bakmak mümkündür. Peirce, göstergeyi Saussure’den ve öncekilerden farklı olarak üç düzlemli bir süreç olarak tanımlamaktadır. İlk olarak duyularla algıladığımız bir biçimi, sonradan bu biçimin temsil ettiği şeyle bağlantılandırabilmek için, yorumlayıcı, değerlendirici ve anımsamaya dayanan üçüncü bir sürece gerek olduğuna inanır (Akerson, 2005, s.60-64):

Şekil 7: Peirce’ün gösterge anlayışı.

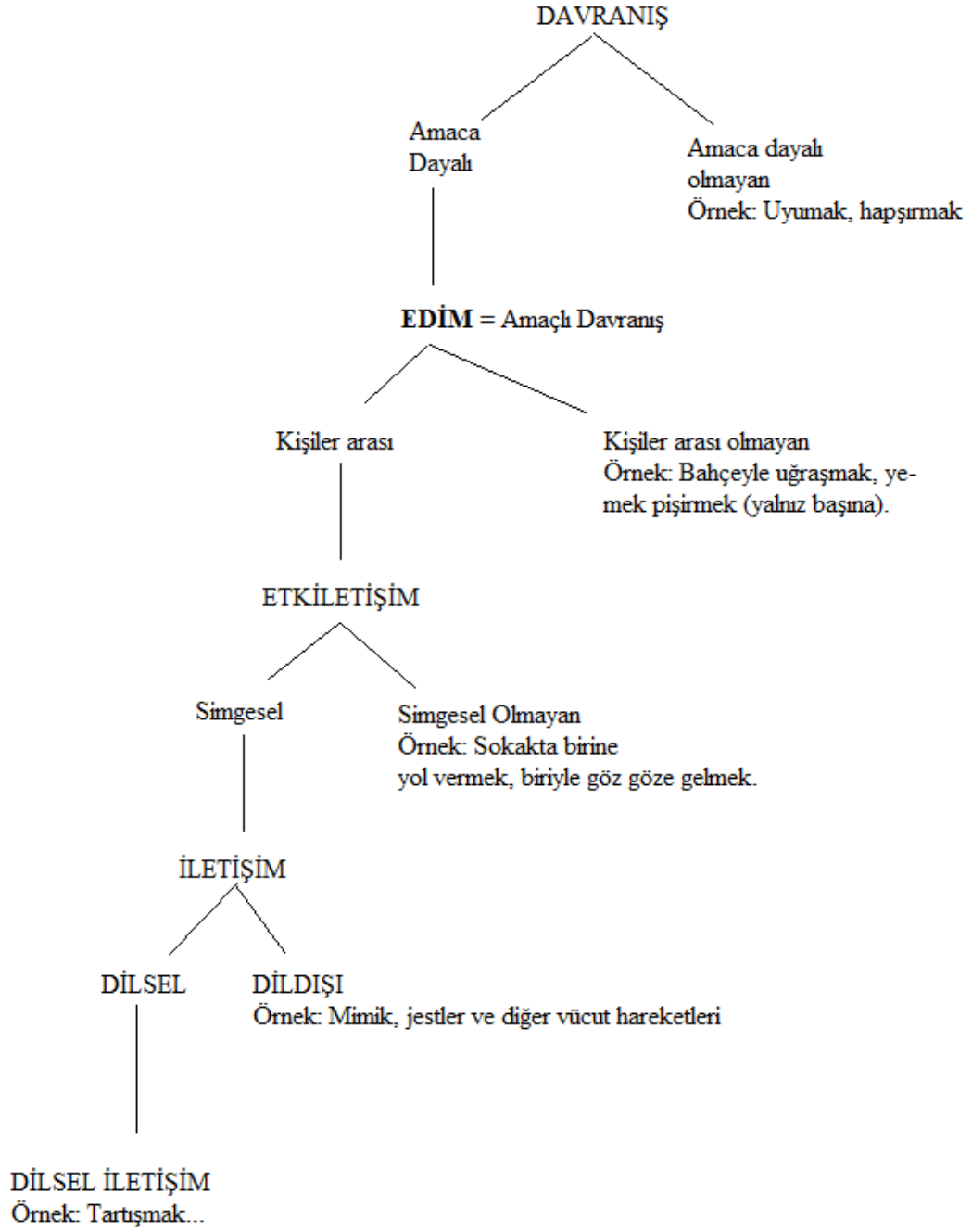
Sonuç olarak gösterge bilimi, bir tür anlama ve anlamlandırma sürecidir. Bu nedenle anlamın söz konusu olduğu her türlü dizgede gösterge bilimsel okumalar / çözümlemeler söz sahibidir. Bu yüzden yazınsal ürünler, tiyatro oyunları, sinema, reklam, yazılı ve görsel basın ürünleri, trafik işaretleri, moda vb. dizgelerin hepsi bu bilim dalının inceleme alanına girmektedir.

2.7.4. Anlam Bilimi ve Edim Bilim

“Edim bilim” dil kullanımı sırasında dilsel ögeler ile kullanım bağlamı arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim dalıdır. W. Morris, R. Carnap, J. L. Austin, J.R. Searle gibi öncüleri ile edim bilim dilsel göstergelerle bunların göndermeleri arasındaki ilişkileri kullanım özelliklerini (güdülenme, tepki, etkileşim...) dikkate alarak ele almaktadır. “Anlam bilimi” ise dilsel ögelerin kullanım bağlamı ile ilişkisini dikkate almadan sadece ortaya koyduğu anlamsal özelliklerini belirlemeyi amaçlayan bilim dalıdır. Ancak temelde ikisi de anlam ile ilgili olduğu için bu iki disiplin bir birinden hiç de uzak değildir.

İsviçreli dil bilimci Ferdinand de Saussure ile başlatılabilecek yapısalcılık Amerika’da 1957’den itibaren Chomsky’nin önemli çalışmaları sonucunda 20. yüzyılın ikinci yarısını kaplayan üretken dil bilgisi / dil bilim (generative gramer / linguistics) akımı sürekli değişimler ve gelişmeler ile günümüze kadar gelmiştir. Başlangıçta dil hemen hemen tümceye indirgenmiş, anlam yönüne çok fazla önem verilmemiştir. Ancak 1965’ten sonra bu tutum yeni edim bilim ve mantık verileri ile birlikte anlamsal bileşene de yer verilmiştir (Aksan, 1997, s.18-19). Vardar, edim bilimi (Alm. Pragmatik, Fr. pragmatique, İng. pragmatics) şu şekilde tanımlamaktadır: *“Özellikle mantıksal kökenli kuramlarda (Ch. W. Morris, R. Carnap, J. L. Austin, J. R. Searle) dilsel göstergelerin birleşim kurallarını inceleyen sözdizimle, bunların göndermelerle ilişkisini sağlayan anlambilime karşıt olarak, bildirişim durumu içindeki konuşucuların göstergelerin kullanmasını, bu edime eşlik eden çeşitli olguları (güdüleme, tepki, etkileşim, vb.) inceleyen dal”* (Vardar, 2002, s.88-89). Bu noktada “edim” kavramını anlamak inceleme konusu olarak bu bilim dalını kavramak için önemlidir.

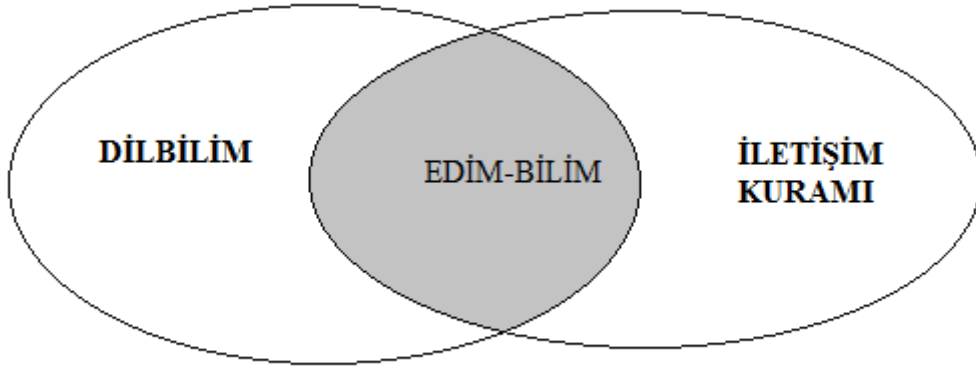
İnsan bilinç ve eyleminin tek tek davranışlara olmakla birlikte, edimin varlığı gerçekleşmesine bağlıdır. Nesnel olarak bulunmamakla birlikte gerçekleşmede kavranılır bir şekle bürünen edimin özünde bir şeye yönelme, bir şeyi erek edinme vardır (Akarsu, 1998, s.67). Edim; dil bilimsel olarak üretici dönüşümlü dil bilgisinde edinim denilen dille ilgili bilgileri toplamının somut olarak konuşma ortamında gerçekleştirilmesidir (Aydın, 2007, s.28). Davranış ve edim arasındaki ilişki ise şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 8: Davranış ve edim arasındaki ilişki (Linke, 1994'den Akt. Toklu, 2003, s.114).

Edim bilim (pragmatik); dilsel göstergeler ile onları çeşitli durumlarda kullanan kişiler arasındaki birtakım kişileri konu edinmektedir. Bu noktada anlam soruşturmasında, “pragmatik yaklaşım” adı verilen dil felsefesi de sözcelemlerin içinde üretildiği koşulların ve iletişim etkinliğini gerçekleştiren tarafların bireysel özelliklerini ele almaktadır. Bu felsefik yaklaşımın öncülerinden olan J. L. Austin, J. R. Searle ve H.

P. Grice; bir tümce sözcelemenin belirli kurallara göre bir davranışta bulunmak olduğunu ve o tümcenin anlamının, konuşucunun onu sözcelerken geliştirdiği bu kurallar tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır (Altınörs, 2003, s.74). Edim bilim; dil bilimden farklı olarak dili göstergelerden oluşan soyut bir dizge olarak değil, simgesel bir iletişim sistemi olarak görmektedir (Toklu, 2003, s.115). Edim bilim sayesinde dilsel iletişim durumundaki yaş farkı, cinsiyet farkı, toplumsal konum farkı gibi etmenler dil bilimin inceleme alanına girmiştir. Bu noktada edim bilim, dil bilim ve iletişim durumu arasındaki ilişki şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 9: Dil bilim, edim bilim ve iletişim kuramı arasındaki ilişki (Toklu, 2003, s.115).

Edim bilim alanında yoğun çalışmalar yapılmasına karşılık, temelde iki edim bilim görüşünden söz edilebilir: “Birincisi, dili kullananlar yani dilin konuşucu ve alıcılarıyla göstergeler arasındaki ilişkilerin incelenmesini kapsayan Ch. Morris’in edimbilim görüşüdür. Bu görüşte, genellikle söylemsel ögeler ya da <göstericiler>, konuşucu, alıcı ve sözcelemen kendisi söz konusudur. Burada <dilde öznellik>ten söz edilebilir. İkincisi, J. L. Austin, J. R. Searle, O. Ducrot ve D. Wunderlich’in temsil ettiği, dil edimleri sorununu ele alan görüştür. Bu görüşün temel varsayımı, ‘Konuşmak hem bir bilgi alışverişidir, hem de belli kurallara bağlı olarak bir edimi de gerçekleştirmektir’, biçiminde özetlenebilir” (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.213). Edim bilim, yapısal dil bilim gibi dili bir sözceler toplamı, bağlamdan kopuk bir tür yapı olarak görmez, sözcelem durumu içerisinde değerlendirmektedir.

J. L. Austin “How to do Things with Words” adlı çalışmasında pragmatik yaklaşımın iki örneğini sergilerken; ona göre bir tümce sözcelemek (to utter) her

durumda, bir edimde bulunmak demektir (Altınörs, 2003, s.74). İngiliz felsefeci Austin; bir şey söylemenin aynı zamanda bir eylemi, edimi gerçekleştirmek olduğunu düşünmekte, eylemleri gerçekleştirci ve betimleyici eylemler olarak ikiye ayırmaktadır. Sözle eylemin aynı anda gerçekleştiği sözcelere “gerçekleştirici eylem”, doğruluğu ya da yanlışlığı tartışılabilenler ise “betimleyici eylemler” olarak adlandırılmaktadır (Toklu, 2003, s.118).

Austin; her sözedimini; düzsöz, edimsöz ve etkisöz şeklinde üç aşamada ele almaktadır:

“1. Düz söz: Bir konuşucunun bir sözceyi oluşturduğu edimdir. Üç aşamada gerçekleşir:

a. Sesbilgisel edim: Sözceyi oluşturacak seslerin üretildiği aşama.

b. Biçimbilimsel, sözcüksel ve sözdizimsel aşama. Sözcükler ve sözcüklerden oluşan tümceler bu aşamada üretilir.

c. Bildiri ya da sözcede söylenmek istenilenlerin anlam düzeninin oluşturulması. Neden söz edileceği ve neye ilişkin bir şeyler söyleneceğinin saptanarak sözcenin anlamlanması.

2. Edimsöz: Konuşucunun dinleyiciye yönelik amacının aktarılması. Bu aşamada çok çeşitli amaçları içeren sözceler kullanılabilir: Söz verme, uyarma, sakinleştirme, azarlama, teşekkür etme, eleştirme, alay etme vb.

3. Etkisöz: Konuşucunun sözcesiyle amaçladığı etkinin dinleyicide gerçekleşip gerçekleşmediğinin görünümüdür” (Toklu, 2003, s.118).

Austin’e göre edimsel sözcelemeler aracılığıyla hedeflenen edimlerin gerçekleştirilmesi bazı koşullara bağlıdır ve bu koşullar yerine getirilmeyince başarısız olunur. Ona göre “başarı koşulları (felicitous conditions)” şunlardır (Altınörs, 2003, s.75):

“A. 1. Ortada belirli bir konvansiyonel etkisi olan, kabul görmüş belli bir konvansiyonel prosedür bulunmalıdır.

A. 2. Koşullar ve kişiler, prosedür için uygun koşullar ve kişiler olmalıdır.

B. 1. Prosedüre katılan kişiler, bunu doğru bir biçimde yerine getirmelidir.

B. 2 Prosedüre katılan kişiler, bunu eksiksiz bir biçimde yerine getirmelidir.

C. 1. Katılımcılar, prosedürün belirttiği duygulara, düşüncelere ve niyetlere sahip kişiler olmalıdır.

C. 2. Katılımcılar, niyetli oldukları şeyi sonuçta gerçekten yapmalıdır” (Altınörs, 2003, s.75).

Austin’in tamamlamadığı bir etik projenin ilk adımı olarak söz edimleri kuramı yorumlanmaya olanak sağlayacak ögeler barındırır (Ricoeur, 2000, s.17). J. R. Searle ise, Austin’in bu başlangıç çözümlerini temel alarak “Speech Acts (Söz Edimleri)” adlı yapıtında söz edimleri görüşünü teorik bir çerçeveye oturtmuştur. Searle, bu yapıtında, bir dili konuşmanın birtakım kurallara göre davranışta bulunmak olduğunu belirtir. Bu kuralları ise “düzenleyici (regulative)” ve “kurucu (constructive)” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bunlardan ilki olan “düzenleyici kurallar”, bu kurallardan önce veya bunlardan bağımsız olarak mevcut olan davranış biçimlerini düzenlemektedir. “Kurucu kurallar” ise, sadece davranış biçimlerini düzenlemekle kalmaz, yeni davranış biçimleri de ortaya çıkarmaktadır (Altınörs, 2003: 76). Searle, edimsözleri beş bölümde ele almıştır:

“1. Anlamsal (Repräsentativa): Betimlemek, haber vermek, saptamak, öne sürmek gibi. Bu tür edimsözlerde konuşucu dinleyiciyi bir konuda bilgilendirmek, anlattıklarına inandırmak amacını taşır. Sonunda dinleyici konuşucunun söylediklerine inanmıştır.

2. Buyurum (Direktive): Konuşucu, dinleyiciyi bir şey yapması için etkilemeyi amaçlar: Buyurmak, istemek, izin vermek, rica etmek vb. bu tür edimsözlerdir.

3. Konuşucunun gerçekleştirdiği edim (Kommissiva): Bu tür söz edimlerde gelecekteki bir edimi gerçekleştirmeyi üslenen konuşucudur. Söz vermek, tehdit etmek gibi.

4. Duygusal (Expressiva): Konuşucunun ruhsal bir durumu ya da bir olay karşısındaki tutumunu anlatması. Tebrik etmek, teşekkür etmek, özür dilemek, yakınmak, başsağlığı dilemek gibi.

5. *İlân etme (Deklarativa): Toplumdaki bireyler değil, çeşitli kurumlar tarafından gerçekleşen edimsöz: Savaş ilân etmek, evlenmek (karı koca ilân edilmek), bir göreve atamak vb.*” (Toklu, 2003, s.119).

Konuşma eylemi gerçekleştirildiğinde sözedimi gerçekleştirir. Bu akustik şok dalgaları ile bir ifade gerçekleşebilir, bir soru sorulabilir, bir emir verilebilir ya da bir ricada bulunulabilir; bilimsel bir problem açıklanabilir ya da geleceğe dair bir tahminde bulunulabilir (Searle, 2006, s.156). Kısacası sözcelem durumu sonucunda bir sözcenin üretilip somutlaştırılması aynı zamanda bir edimin gerçekleşmesidir.

Konuşma esnasında kıskançlık, hayranlık, korku, heyecan gibi duygular içinde bulunabileceğinden konuya pek ilgi gösterilmeyebilir veya saldırgan, sevecen, aşağılayıcı, kendini beğenmiş, uzlaşmaz bir tutum sergilenebilir. Bütün bu tutumlar ise duygu söz aşamasında ortaya çıkmaktadır (Toklu, 2003, s.120). Duygu söz etmeni, alımlayıcının üretilen sözcenin anlamına katkısı olarak da değerlendirilebilir.

Grice ise, dile getirilen tümce ile anlatılmak istenilenin bir birinden farklı olduğu durumları açıklamaya çalışmıştır. Birçok durumda söylenen şey ile anlatılmak istenen şeyin bir birinden ayrı düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır. Söyleneni, tümcenin sözcelendiği iletişim ortamından bağımsız olarak taşıdığı içerik şeklinde değerlendirirken; anlatılanı ise tümcenin sözcelendiği iletişim ortamında taşıdığı içerik olarak ele almıştır. Grice, bu durumda iletişimi olanaklı kılan şeyin ise “işbirliği ilkesi (co-operative principle)” olduğunu savunmuştur. Bu ilkeyi şu şekilde tanımlamaktadır: “*Konuşmaya katkıyı, katkıyı yaptığın aşamanın gerektirdiği biçimde, tarafı olduğun söz alış-verişinin kabul görmüş amacı doğrultusunda yap*” (Altınörs, 2003, s.77). Bu buyruğun içerdiği dört alt ilke grubunu da Kant’ın anlama yetisinin kategorilerini gruplamasından esinlenerek şöyle sıralamaktadır:

“I. Nicelik:

-*Konuşmaya katkı, tarafı olduğun söz alış-verişinin o andaki amaçlarının gerektirdiği ölçüde bilgilendirici olsun.*

-*Konuşmaya katkı, gerektiğinden fazla bilgilendirici olmasın.*

II. Nitelik:

-*Yanlış olduğuna inandığın şeyi söyleme.*

-Elinde yeterli kanıtı olmayan şeyi söyleme.

III. Bağıntı:

-Konuşmaya katkın ilgisiz olmasın.

IV. Kiplik:

-Anlatımda bulanıklıktan kaçın.

-Belirsizlikten kaçın.

-Kısa konuş.

-Derli-toplu konuş” (Altınörs, 2003, s.77-78).

Sonuç olarak edim bilim günümüzde bile çok büyük tartışmalara yol açan, analitik felsefe ve mantık ile çok yakın ilişkili, dil bilimden ve anlam bilimden tam anlamıyla kopamayan bir disiplindir. Bu noktada edim bilimin inceleme alanına giren konular şu şekilde sıralanabilir:

“a. Sözcelerin yorumlanmasının ve kullanımının gerçek dünyanın bilgisine nasıl bağlı olduğu

b. Sözü söyleyenlerin, söz eylemleri nasıl anladıkları

c. Sözü söyleyen ile onu dinleyen arasındaki ilişkiden tümcelerin yapılarının nasıl etkilendiği” (Kılıç, 2009, s.21).

Bu çerçeve içerisinde edim bilim, bildirilerin bağlam içi özelliklerini ve bağlantılarını ele almakta; aynı zamanda bir dil bilgisi kuralına göre üretilmiş anlamlı bütünün dil içi, dil dışı, alıcı ve vericinin konumlarından hareketle konuşma ortamına bağlı olarak yorumlanması ile uğraşmaktadır (Günay, 2004, s.157-158). Edim bilim üretilen sözceyi sözcelem durumundan, bağlamdan, alımlayıcının etkisinden ve katkısından bağımsız bir şekilde yorumlamaz, aksine bütün bu unsurların etkileşimi içerisinde değerlendirir.

2.7.5. Türkçenin Temel Anlam Özellikleri

Türkçe, yalnızca biçim özelliklerinden kaynaklanan türetme olanaklarının genişliği ile değil, aynı zamanda kavramlar açısından da zengin bir dildir. Bu noktada somut ve soyut kavramlardaki çeşitlilik söz konusudur. Daha Köktürkçe evresinde bile söz varlığında % 67 oranında somut, % 33 oranında da soyut kavram bulunmaktadır. Buna karşılık 13 ve 14. yüzyıllardan sonra, Arapça ve Farsçanın güçlü etkisi ile

özellikle soyut kavramlarda yabancılaşma başlamış, temel söz varlığında gerçekleşen sözcük ölümleri soyut kavramlar yönünden yabancılaşmasına neden olmuştur (Aksan, 2003f, s.218). Bütün zaman, kip çekimlerinin, ad durumlarının, türetmelerin, çoğul yapmanın yalnızca bir ek türüyle (son ek, suffix) yapılabilmesi ve bir taraftan da bağımsız biçimbirimlerin birleşerek çok değişik kavramları karşılayabilecek birleşik sözcüklere dönüştürmesi önemli bir özelliğidir (Aksan, 1997, s.99).

Türkçenin anlam yönünden bir başka önemli özelliği de ayrıntılı anlatım ve kavramlaştırma yoluna başvurusudur. Özellikle doğa ile ilgili kavramlar olmak üzere, diğer somut kavramları ifade etmede de bu yola başvuran bir dil olarak ön plana çıkmaktadır (Aksan, 2001, s.103). Birçok dilde bir genel kavram şeklinde bir arada anlatılan konuları, Türkçe ayrı kavramlara dönüştürerek aktarmaktadır (Aksan, 2003g, s.46). Bu durum Türkçenin duygu ve düşünceleri, tam olarak karşılama ve aktarma olanağını dil kullanıcısına sunmasını sağlamaktadır.

Türkçenin anlam yönünden üzerinde durulması gereken bir başka konu ise, Türkçenin anlatım yolu açısından somuta bağlı, somutlaştırmaların çok yoğun olması, deyimlerin özgünlük ve canlı betimleme gücü kazanmasına yol açmasıdır. Bunun yanı sıra Türkçede akrabalık adlarında çok fazla çeşitlilik söz konusudur (Aksan, 2003f, s.219). Türkçe; doğadaki varlıkları adlandırırken, duyguların ve insan ilişkilerinin anlatımında, yaşam boyu karşılaşılan durumların ifadesinde genel olarak somut bir anlatımı tercih etmektedir. Bunun yanında doğadaki varlıklara başvurarak, benzetmeler yardımıyla alıcının zihninde hemen bir imge ve bir hayal yaratan, konuyu canlandıran bir dildir (Aksan, 2003g, s.45-46).

Türkçe değişik kavramların anlatımında bir birinden farklı adlandırma ve kavramlaştırma yollarından yararlanmaktadır. Özellikle “darılmak – gücenmek – küsmek – kırılmak – incinmek” gibi eşanlamlılar, “köşe bucak, karış karış, dura kalka, oldum bittim” gibi ikilemeler, değişik türetme yollarıyla çok güçlü anlatım yeteneğine sahiptir. Buna karşılık dilimizin batı dillerindeki söz varlığına ulaşamamış olması ile yüzyıllarca yabancı etkilere boyun eğme, ana dili bilincinden uzaklaşma Türkçe açısından başlıca olumsuzluklar olarak gösterilebilir (Aksan, 2001, s.107).

Bağlantılı bir dil olmasından dolayı Türkçede kimi biçimbirimler hem türetmede, hem de çekimde görev almakta (-İr, -mİş, Dik...); bu yolla bağlantılılığa ek olarak yeni bir anlatım gücü doğmaktadır (Aksan, 2003f, s.219).

Türkçenin anlam bilimi bakımından bir başka belirgin özelliği ise deyimlerin anlatım gücünün ve anlatım inceliğinin son derece yüksek olması; bu sözlerin davranışları somutlaştırarak, bir tiyatro sahnesinde canlandırmış gibi kavramları ifade etmesidir (Aksan, 2001, s.110). Aksan, Türkçenin anlam bilimi açısından özelliklerini beş ana başlıkta toplamıştır:

- “1. *Biçim özelliklerinin anlambilime etkisi ve Türkçenin kavramlaştırma eğilimi*
- 2. *Eşanlamlılardaki Zenginlik*
- 3. *İkilemelerdeki Zenginlik*
- 4. *Aktarmalı Anlatım Eğilimi*
- 5. *Aktarmalı Anlatımdan Kaynaklanan Çokanlamlılık*” (Aksan, 1990, s.5-10).

Sonuç olarak Türkçenin anlam bilimi açısından başlıca özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Türkçe, türetme olanaklarının yanında kavram dünyası bakımından da son derece zengin bir dildir. Türkçe ortaya koyduğu ilk ürünlerden itibaren somut ve soyut kavramları karşılayan göstergeler bakımından son derece zengindir.

2. 13. ve 14. yüzyıllardan itibaren ise Arapça ve Farsçanın güçlü etkisi ile Türkçe soyut kavramlardan uzaklaşmaya ve yabancılaşmaya başlamıştır.

3. Türkçe somuta bağlı bir anlatıma sahiptir. Bu nedenle Türkçede doğadan yararlanma, somutlaştırma çok fazladır. Bu durum da söz varlığını zenginleştirmiştir.

4. Akrabalık adlarındaki zenginlik de Türkçenin belirgin özelliklerinden biridir. Bu da Türkçenin ayrıntılı bir dil olarak adlandırılmasını sağlar.

5. Türkçenin bağlantılı bir dil olması, bu özelliği ile bazı biçimbirimlerinin hem türetmede, hem çekimde görev alması (-İr, -mİş, -Dik...) gibi özellikleri de anlamsal yönden zenginleştirmektedir.

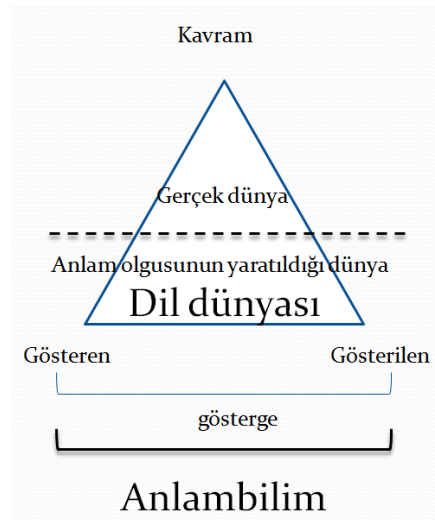
6. Birçok dilde tümcecik ve tümceler bir ilgi adıyla bir birine bağlanmasına karşılık, Türkçede bir ortaç ya da ulaç ile bir birine rahatlıkla bağlanır. Bu durum anlatımda esneklik ve kısalık sağlamaktadır.

7. Türkçe, anlatımda ve adlandırmalarda benzetmelere sıkça başvurur ve bu yolla güçlü bir anlatım sağlar (Aksan, 2003f, s.218-220; 2003g, s.45-46).

2. 8. ANLAM

Anlam, ilk çağlardan beri başta felsefe olmak üzere, birçok çalışma alanının inceleme nesnesi / kavramı olmuştur. Sürekli ve tartışmalı bir şekilde ne olduğu, ne olmadığı, çerçevesinin belirlenmesi noktasında bu alanda çalışanların bir türlü son noktayı koyamadığı bir konu olmuştur. İlk çağlarda “anlam” kavramı Sokrates’te ana kavramların anlamlarının belirlenmesi çabası olarak belirmiş; günümüzde ise özellikle Anglosakson ülkelerde yaygın olan analitik-felsefe akımına, bir anlamda Sokratik geleneğe bir dönüş olarak felsefenin merkezi haline gelmiştir (Grünberg, 2006, s.21). Dil bilimsel açıdan düşünüldüğünde “anlam” bir sözcüğün belirttiği, düşündürdüğü şey, felsefe açısından ise bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin ya da yapının anlatmak istediği şeydir (Akarsu, 1998, s.22). Dil felsefesi açısından ise bir dilsel ifadenin göndermede bulunduğu şey dışındaki iletişimsel içerik olarak tanımlanabilir (Altınörs, 2003, s.7). Vardar ise, *“dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce; içerik”* olarak tanımlar ve anlamın dil içi bağıntıların yanında bağlam ve durum tarafından belirlendiğini dile getirir (Vardar, 2002, s.18). Pierre Guiraud, Saussure’ün “değer” kavramından hareket ederek sözcüklerin anlamları olmadığını, sadece kullanımlarının olduğunu belirtir: *“Konuşmada ya da söylemde bize iletildiği biçimiyle anlam, sözcüğün aynı bağlamdaki öbür sözcüklerle kurduğu ilişkilere bağlıdır. Bunlar dil dizgesinin yapısıyla belirlenir. Her sözcüğün anlamı, daha doğrusu anlamları bu bağıntıların tümüyle tanımlanır, taşıdığı varsayılan bir imgeyle değil”* (Guiraud, 1999, s.34). Günay; anlamı açıklarken “kullanım” özelliğinin içerisine bağlamı da katar ve anlamın aslında bağlam ile kendini gerçekleştirilebileceğini belirtir: *“Sözcükler tek başlarına birçok değişik anlamlar olabilirler; sözcüğün bir tümcede hangi anlama geldiği ise, kullanıldıkları bağlam ile belirlenir. Başka bir deyişle bir sözcüğün anlamları, o sözcüğün farklı bağlamlardaki kullanımlarının tümüdür”* (Günay, 2004, s.188). Bir dil biriminin, çok anlamlılıktan sıyrılıp tek bir anlamda

belirmesinin yolu göstergeyi ikili bir bağlantı saymaktan kurtarmak olmalıdır. Yani “ifade” ile “anlam” arasındaki bağlantı üçlü (ternary, triad) faktörlerden oluşan bir bağ olarak değerlendirilmelidir: *“Bu faktörler biryol ifadeyi kullanan bireysel kişi veya dil-toplumu [speech community]; kullanışa ilişkin dil-dışı durum (zaman, yer, v.ö.); bir de ifadenin söz konusu kullanılışında içinde geçtiği dilsel-bağlam’dır. İşte bütün bu faktörleri ‘kullanan’ [the user] veya ‘kullanış şekli’ adı altında bir tek faktör şeklinde birleştirerek, anlam-bağlantısını bir ifade-tipi, bir ‘anlam’ ve bir ‘kullanan’ arasında bulunan üçlü bir bağlantı olarak yorumlayabiliriz”* (Grünberg, 2006, s.69). Bu noktada Grünberg, kullanana ilişkin faktörlerin çeşitlilik gösterebileceğine dikkat çekerek anlam bağlantısının üçlü yapısını çeşitlendirerek (n+2) şeklinde ifade etmiştir. “K kullanan’ı için a teriminin ‘anlam’ı, X’tir” şeklindeki önermeyi “Anl (K, a, X)” biçiminde kalıplaştırmıştır. Tespitinin bir sonraki adımında ise bağlamın dilsel gösterge için kullanan (K), terim (a) ve anlam (X) kadar önemli olduğunu, bu nedenle de anlamın “Anl (K, a, b, X)” şeklinde gösterilmesi gerektiğini belirtir: “K kullanan’ı için a teriminin b bağlamındaki ‘anlam’ı X’tir” (Grünberg, 2006, s.69-70). Bu açıdan düşünüldüğünde “anlam” gösterenin gösterilen düzleminde karşıladığı kavramların dilsel kullanım sırasında “gösteren” ile birleştirilmesi ve yorumlanmasıdır: *“Dünyadaki nesne ve olayların belli bir ses bileşimiyle simgeleştirilerek kavramlaştırılmasına anlambilimde anlamlama (signification) adı verilmektedir”* (Aksan, 1997, s.31). Birey bu anlamlandırma eylemi ile çevresindeki kavramları dilsel gösterenlerle ilişkilendirir ve onları kavrayarak yaşam alanı içerisine dâhil eder:

Şekil 10: Anlam-kavram ilişkisi (Günay, 2004, s.197).

“Anlam” kavramını kabul etmeyen Wittgenstein ve P. Guiraud, sözcüklerin anlamları olmadığını, kullanışları olduğunu savunurlar. Zvegintsev de bir sözcüğün birkaç anlamı olamayacağını, ancak onun sözlük anlamı ‘leksiko-semantik varyantları’ denilen birkaç olası birleşimden oluşabileceğini savunmaktadır (Aksan, 2003f, s.160-161). Yine J. R. Firth dildeki bir ögenin anlamını, onun öteki birimlerle kurduğu ilişkilerle belirlemekte, birlikte kullanıldığı, bağdaştırıldığı öteki ögelerle oluşturduğu örgüyle çerçevelendirilmektedir. Amerikan Dil Bilim Okulu’nun en önemli isimlerinden biri olan Bloomfield ise, dildeki bazı terimlerin (biyoloji, kimya gibi bilim dallarına ait terimler) anlamlarını açıkça ve kesin olarak ortaya koyabileceğimizi belirtir. Dil bilimci Felix Guattari de anlamı, şeylerin kendi yapısından kaynaklanmadığını, dizgesel bir bağlantıdan kaynaklandığını belirtir: *“Anlam ile anlamlandırmayı gökten inmiş ya da eşyanın (şeylerin) kendi yapısından kaynaklanan bir şey olarak değil de birbiriyle karşılaştırılmış göstergesel dizgelerin bağlantısından ileri gelen bir şey olarak yeniden tanımlamak gerek. Böyle bir bağlantıdan bağımsız tutulacak bir anlam yoktur”* (Guattari, 2005, s.96). Buradan hareketle dil bilimin temel ilkelerinden biri olan dilde anlam noktaları değil anlam halkaları vardır ilkesi belirlenir ve “çekirdek anlam” ile “çevresel anlam” olmak üzere iki türlü anlam ortaya çıkar: *“Çevresel anlam bir dili konuşan kimselerin hepsi tarafından bilinmeyebilir. Bu yüzden, bir kelime söylenince, çekirdek veya çevresel anlamlardan hangisinin anlaşılacağı kişisel yetiştirme şekline bağlı olmaktadır. Anlamanın bu özelliği sonucunda da kelimelerde anlam kaypaklığı denebilecek şey ortaya çıkmaktadır”* (Başkan, 2006, s.39). Doğal olarak bir metni anlamak, o metnin sadece dilini anlamaktan ibaret değildir; ikinci bir unsura, yani metnin içerisinde var olduğu ortama (bağlama) başvurmak gerekmektedir (Cündioğlu, s.17).

Dil felsefesi açısından “anlam”, varsayılan bir iletişim ortamında bir sözcelemin taşıdığı içerik biçiminde tanımlanmaktadır. Bu içeriğin ne olduğuna dair görüşler ideci yaklaşım, göndergeci çözüm, davranışçı teori ve pragmatik yaklaşım olmak üzere dört başlık altında açıklanabilir:

1. İdeci Yaklaşım

Anlam sorununa yönelik ideci yaklaşım, “İnsanın Anlam Yetisi Üzerine Bir Soruşturma” (An Essay concerning Human Understanding) adlı eserinde John Locke

tarafından geliştirilmiştir. “Zihinci yaklaşım” adıyla da anılan bu yaklaşıma göre insanların sahip olduğu farklı düşünceler iletişim ortamı olmadan zihinde kapalı ve görülemez bir şekilde bulunur. İnsanoğlu ürettiği işaretler / sözcükler aracılığıyla düşüncelerini başkalarına iletme, bu düşünceleri gerçekleştirme imkânına sahip olurlar. Locke, bir sözcüğün anlamını, o sözcük aracılığıyla dilde temsil edilen bir “ide” biçiminde yorumlamaktadır. İdeci yaklaşımın dikkat çeken en başarılı yönü, anlam sorununa yönelik iletişim ile bağlantısını hesaba katan bir çözüm olarak değerlendirmesidir (Altınörs, 2003, s.59-60).

2. Göndergeci Çözüm

Bu yaklaşımı ilk formüle eden, Alman filozof Gottlob Frege; ilk olarak anlam, gönderge ve tasarım (ide) kavramlarını bir birinden ayırmaktadır. Frege’ye göre bir dilsel ifadenin göndergesi, onun resmettiği nesne; anlamı ise göndermede bulunduğu nesneyi sunuş kipi (mode of presentation)’dur. Frege, ideci yaklaşımdan farklı olarak “anlam” ile “tasarımı” bir birinden ayırmaktadır. Ona göre anlam, o ifadenin üretildiği dili bilen bireyler arasında öznel-arası (intersubjective) ortak niteliğe sahip ve bireysel deneyimlere göre değişen bir yapıda olduğunu dile getirmiştir. Göndergeci çözümün dil ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi daha çok tümce düzeyinde bir tür resmetme bağlantısı olarak açıklaması bir başarı olarak değerlendirilebilir (Altınörs, 2003, s.64-66).

3. Davranışçı Teori

Davranışçı yaklaşımın en ünlü temsilcisi, Bloomfield, “Language” (1935) adlı eserinde, bir dilsel ifadenin anlamını, konuşan kişinin ürettiği durum ile o ifadenin dinleyicide uyandırdığı tepki olarak açıklamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken “tepki” sözcüğüyle, ifadenin çeşitli durumlarda uyandırdığı tepkiler değildir, her durumda dinleyicide uyandıracağı ortak tepkilerdir (Altınörs, 2003, s.70).

4. Pragmatik Yaklaşım

Pragmatik yaklaşım, gösterge bilimden hareketle, göstergeler ile onları kullananlar arasındaki ilişkileri konu edinmektedir. Bu yaklaşımın anlam soruşturmasında, sözcelemlerin üretildiği koşulların ve iletişim etkinliğine katılan tarafların bireysel özelliklerinin bilgisini söz konusu etmektedir. J. L. Austin, J. R.

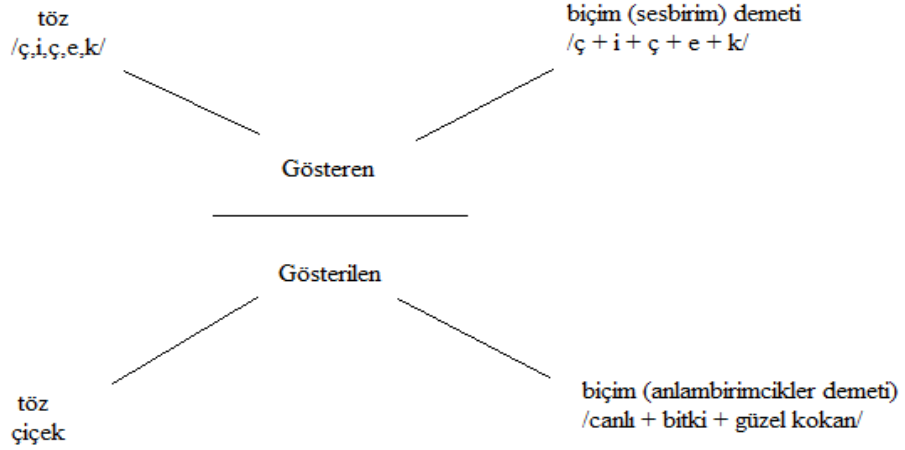
Searle ve H. P. Grice; bu yaklaşımın savunucuları olarak bir cümle sözceleminin belirli kurallara dayalı bir davranışta bulunmak olduğunu vurgularken, o cümlenin anlamının konuşucunun onu sözcelerken yerine getirdiği kurallarca belirlendiğini dile getirirler (Altınörs, 2003, s.74).

“Anlam” kavramına yönelik bütün bu açıklamalar aslında bu alanda yapılacak çözümlemelerin, yorumların son derece zor bir çalışma alanına yönelik olması ile ilişkilidir. Yapılması gereken ise bakış açısını iyi tespit ederek, uygulanacak yöntemlerin titizlikle belirlenmesidir.

2.8.1. Anlam Belirleyiciler

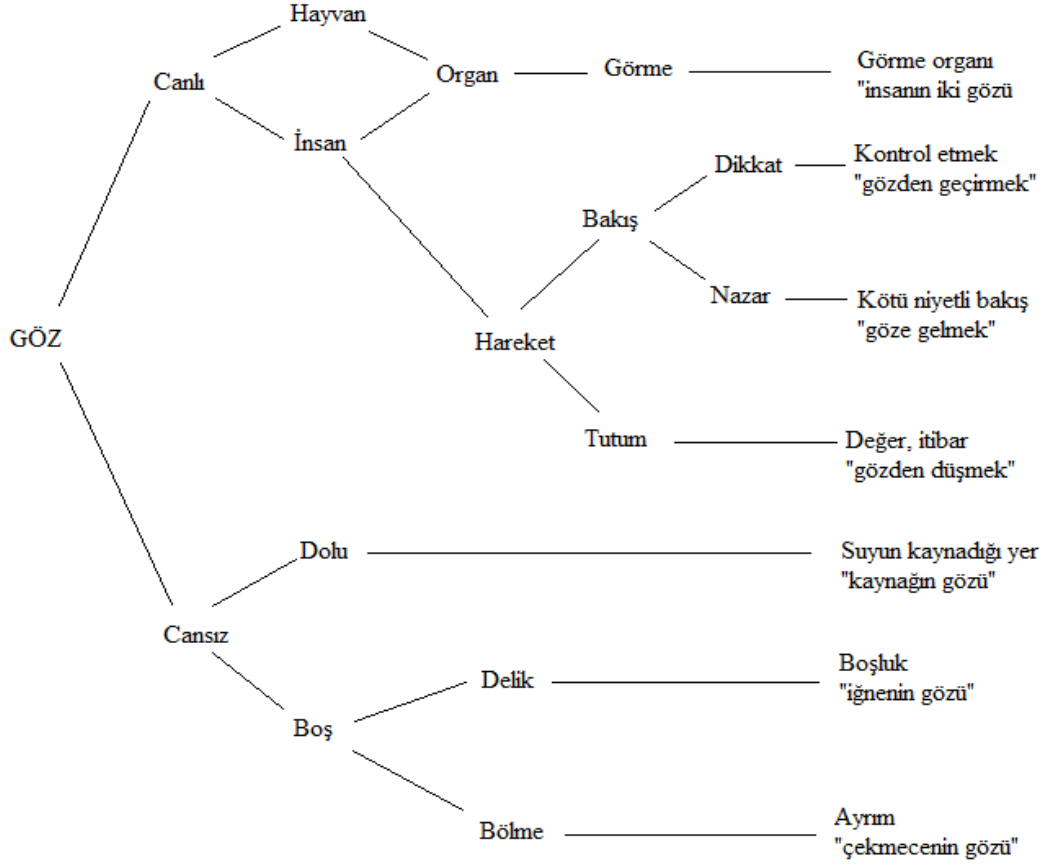
Katz ve Fodor’un Chomsky’nin kuramına katkılarıyla pekiştirilerek oluşturulan varsayıma göre her bir sözcüksel birimin (lexical item) birtakım anlam belirleyicileri, özellikleri (semantic markers) bulunmaktadır. Chomsky’de bu anlam belirleyiciler “semantic features” terimi ile karşılanmaktadır (Aksan, 1997, s.48).

Yapısal Prag Okulu’nun temsilcilerinden Hjelmslev; sesbilim alanındaki tablolardan esinlenerek göstergenin gösterilen yanı için de bu yöntemin uygulanabileceğini, göstergenin anlam yanının birtakım anlam bileşenlerine ayrılabilmesi görüşünü ortaya koymuştur. Örneğin “taşıt aracı olması, motorla hareket etmesi, ikiden fazla tekerleği olması, insanların taşınması için olması” otomobil göstergesinin anlam bileşenleridir. Bu anlam bileşenlerine de “anlam birimcik” denir. Anlam birimciklerden biri diğerinin karşıtı olduğunda ise “anlam ayırıcı” olarak adlandırılır. Üretimsel dil bilgisinin anlam yönüne katkıda bulunan Katz ve Fodor ise anlamsal bileşenler içinde bir tür sözlüğün bulunduğunu, bu düzlemde görevleri olan “yansıma kuralları” olduğunu savunurlar. Bu sözlük özellikle eşadlı ve çokanlamlı sözcüklerin kullanımlarını düzenleyerek anlam bulanıklığını ortadan kaldırır ve göstergenin anlamını teke indirger (Toklu, 2003, s.102-104). Dil göstergesinin gösteren ve gösterilen olmak üzere iki yüzü vardır ve her yüzün de kendine özgü “töz” ve “biçimi” vardır. Gösterilenin biçim yönü de anlam birimciklerden oluşmaktadır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.241):

Şekil 11: Gösteren ve gösterilen boyutunda biçim-töz ilişkisi.

Avrupa'daki Pottier, Coseriu, Greimas gibi yapısal dil bilimciler anlam belirleyicileri "anlam birimcik" (Fr. sème) olarak adlandırmışlardır (Aksan, 1997, s.49). Anlam birimcik (Alm. Sem, Fr. sème, İng. seme); anlam birimin gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özelliklerdir (Vardar, 2002, s.20). Bilişsel olarak dünya tecrübesine, bilgisine bağlı gerçekleşen anlam belirleyiciler iletişim sırasında bir sözcenin anlamlı, mantıklı ve kabul edilebilir olmasını sağlar. "Kardeşim tatlıyı yedi" sözcesinde sözcüklerin anlam belirleyicileri bir birini desteklediği ve uyum içerisinde olduğu için anlamlı ve kabul edilebilir bir tümceyi yansıtmaktadır. Buna karşılık "Kardeşim masayı yedi" sözcesinde ise "masa" ve "yemek" dilsel birimlerinin anlam belirleyicileri bir birine uyum göstermediği için bu sözce anlamlı ve kabul edilebilir bir sözce değildir. Özcan Başkan, bir dilin söz varlığını oluşturan sözcüklerin anlamlarını kesinleyen birtakım anlamcık tablosu olduğunu belirtir ve örnek olarak da "göz" sözcüğünün anlam dökümünü şu şekilde yapar:

Şekil 12: “Göz” sözcüğünün anlam dökümü (Başkan, 2003, s.134).

Bir doğal dilin söz varlığını oluşturan her anlam birimin (biçimbirim) anlam birimciklerden oluşan bir tür anlam birimcik demeti bulunmaktadır. Biçimbirimlerin yan yana gelmesi ile meydana gelen sözcede ortaya çıkacak anlamı alımlayıcı tarafından seçilen anlam birimcik belirler. Sözce içerisindeki anlam birimciklerin bir birine uyum sağlaması ile “bağdaşıklık”, bu kurallara da “bağdaştırma kuralları” denilir.

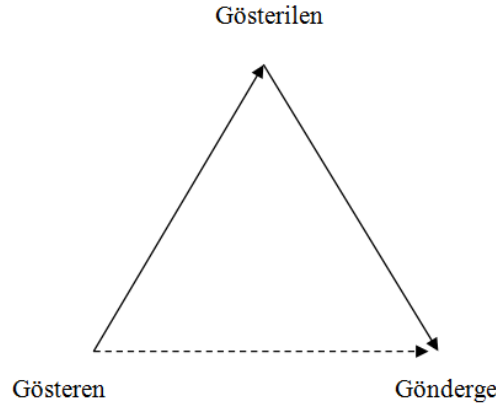
2.8.2. Anlam Ayırıcılar

Anlam ayırıcıları (semantic distinguishers) bir dil göstergesinin en belirgin özelliklerini göstermektedir. Örneğin “keman, viyolonsen, flüt, piyano” olmak üzere dört müzik aleti ele alındığında ilk ikisinin yaylı, üçüncüsünün nefesli, dördüncüsünün ise vurmali çalgılar olarak anlamları gerçekleşecektir (Aksan, 1997, s.50). Dil dışı nesnel dünyaya ait bu müzik aletlerinin dilsel göstergeleri açısından düşünüldüğünde

gösterilen düzleminde gerçekleşen anlamsal farklar, ilgili göstergelerin anlam ayırıcılarını oluşturmaktadır.

2.8.3. Göndergesel Anlam

Gönderge; Ogden ve Richards'ın nesne ya da adlandırılan varlık için kullandıkları terim; kısaca sözcükle dile aktarılan dış dünyadaki bir nesne, bir olgudur:

Şekil 13: Ogden ve Richards üçgeni.

Anlam bilimsel olarak dünyadaki nesnelere, adlandırılan şeylere “gönderge” (referent) denir. Örnek olarak “kedi” sözcüğü söylendiğinde zihnimizdeki tasarıma “temel anlam ögesi” (denotation) adı verilmektedir. Bu tasarım sözcük açısından düşünüldüğünde “göndergesel anlam” (denotative meaning, referential meaning) olarak değerlendirilir (Aksan, 1997, s.50). Belirli bir bağlam ve konu olmadan tek tek sözcükleri ele aldığımızda zihnimizde bir imge canlanır ve bu imgeye, tasavvura “temel anlam” (gönderge anlamı), asıl anlam veya kavram çekirdeği denilir (Aydın, 2007, s.78).

Göndergesel anlamla ilgili olarak önemli noktalardan biri de bu anlam türünün eşzamanlı (synchronic) olarak düşünülmesi gerektiğidir. Çünkü dillerin tarihsel süreç içerisinde toplum yaşamıyla sıkı sıkıya bağlı olan değişimleri esnasında göndergenin göstergeyle olan ilişkisinde değişimler olabilir, çeşitli anlam ayrımları gerçekleşebilir. Bu noktada yapılması gereken Türkiye Türkçesi için temel anlamları bugünkü sözcüklüğü açısından değerlendirmektir (Aksan, 1997, s.51). Aksi halde artzamanlı

olarak dilsel gösterge ile göndergesi arasında ayrışmalar gerçekleşecek ve anlamlandırma sağlıklı bir şekilde gerçekleşemeyecektir.

Gönderge; göstergenin diğer iki yüzü olan gösteren ve gösterilenden, doğal olarak da anlamdan ayırır: *“Öyleyse göndergesel anlamın, dil dışı bir nesneye gönderimde bulunmak için dilde var olan ölçütleri ve bilgileri bir arada tuttuğu söylenebilir. Bir sözcüğün anlamı, bu sözcüğün sözcede oluşturabileceği tüm anlamların genelini belirtir. Bir sözcenin anlamı, vericinin sözcesini ürettiği ve alıcının bu sözce için geliştirmek istediği yanıtı gösteren durumun bütünüdür. Anlamı, dil içi bağıntıların yanı sıra bağlam ve durum belirler. Göndergesel anlam için düz anlam ya da belirtilmiş anlam (fr. sens, déginatif) terimleri de kullanılır”* (Günay, 2007, s.56). Somut kavramların göndergeleri daha rahat belirlenebilir. Özellikle “acımasızlık, kıskançlık” gibi kavramların göndergelerini belirlemek ise oldukça zordur (Aksan, 2003f, s.173-174).

2.8.4. “Connatation” Kavramı (Duygu Değeri)

“Connatation” kavramı ile bir göstergenin temel anlamının yanı sıra dile getirdiği çeşitli duygular, çağrıştırdığı değişik tasarımlar kastedilmektedir (Aksan, 2003f, s.171). Gösterge bilimsel ve yazınsal incelemelerde bu kavram önemle ele alınırken, bildirişim esnasında alıcı üzerinde uyandırdığı tasarım ve duygular olarak düşünülmektedir. Bu nedenle “duygu değeri” olarak da adlandırılmaktadır. Özellikle şiir dilinde çok fazla yararlanılan bu anlamsal özellikler yazınsal incelemeler açısından son derece önemlidir.

Duygu değeri, temel anlamdan farklı olarak kesin ve açık bir biçimde bir göndergeyi yansıtmaktadır, aksine birtakım belli belirsiz duygu ve tasarımlarla insan üzerinde etki sağlamaktadır. Buna karşılık duygu değeri; insandan insana, göstergenin kullanıldığı andaki duruma, koşullara göre farklılık gösterebilir. Aynı zamanda göstergeyi duyan ya da kullanan o anki ruhsal yapısına, niteliğine ve koşullara göre değişebilir (Aksan, 2003f, s.195).

Dilsel göstergeler, o dili kullanan bireylerde birtakım tasarımların yanı sıra duygulandırıcı öğeler de içermektedir. Özellikle şiir dilinde etkileyici öğe olarak geniş ölçüde yer alan bu tür sözcükler kimi zaman tasarımlar ve imgeler bir arada

düşünölmüş, kimi zaman da onlardan ayrı ele alınmıştır. Herhangi bir dilden alınacak “kanser, verem, cenaze, ölüm, tabut, morg, salgın, ayrılık, açlık, isyan, terör” gibi sözcüklerin uyandıracığı duygular ile “ilkbahar, kardelen, menekşe, aşk, zafer, başarı, unvan” gibi sözcüklerin uyandıracığı duygular aynı olmayacaktır.

Connation (duygu değeri) taşıyan göstergelerin kullanımı özellikle yazın dili için son derece önemlidir: *“Yazın, özellikle de şiir dilinde çok sık başvurulanan bu ögeler şiir dilini günlük bildirişim amacının dışına dışına çıkarmakta, dilin şiirsel işlev’ini (poetic function), duygulandırmaya, etkilenmeye yönelik yönünü oluşturmaktadır”* (Aksan, 1997, s.57). Özellikle şiir dilinde etkileyici öge olarak geniş bir yer kaplayan bu türden kelimeler bazı anlam bilimcilerce tasarımlarla birlikte düşünölmüş, bazılarınca ise onlardan ayrı ögeler olarak değeriendirilmiştir (Aydın, 2007, s.79). Duygu değeriini ön plâna çıkaran ögelerden yararlanmak için kimi zaman özellikle lirik şiirlerde bu göstergelere yer verilirken, kimi zaman da alışılmamış bağdaştırmalara başvurulur (Aksan, 1999b, s.100).

2.8.5. Sözcük Anlam Bilimi Açısından Anlam

Sözcük anlam bilimi; doğal dillerdeki bağımsız biçimbirimleri, bunların bağımlı biçimbirimler ile türetilmiş yeni şekillerini ya da başka ögelerle bir araya gelerek oluşturulan biçimlerini anlam açısından inceleyen anlam bilimi dalıdır. Leonard Bloomfield’le birlikte dil biliminde kullanılmaya başlanan anlamlı en küçük birim olan biçimbirimler (morpheme) bağımlı ve bağımsız olmak üzere ikiye ayrılır ve anlamsal özellikleri bakımından ele alınır: *“1.Anlambirimin sözlükbirime karşıt olarak dilbilgisini ilgilendiren türü. 2. En küçük anlamlı birim, en küçük gösterge. Amerikalı dilbilimciler biçimbirim terimini ikinci anlamda kullanırlar. L. Bloomfield’de biçimbirim en küçük dilsel birimdir ve iki tür kapsar: Bağımsız biçimbirim tek başına sözce oluşturabilir; bağımlı biçimbirimse hiçbir zaman tek başına gerçekleşemez ve sözce oluşturamaz”* (Vardar, 2002, s.42). Anlam bilimin bu dalı belli bir bağlamı dikkate almadan sözcükleri/bağımsız biçimbirimleri ele alarak bir nesnenin, bir duygu, düşüncenin belli ses bileşimleriyle dile dönüştürölmesinde izlenen yol, bu bileşimlerin içerdikleri temel anlam, tasarımlar, duygu değeri, yan anlamlar, aktarmalar, eşanlamlılık, eşadlılık, tersanlamlılık gibi konuları aydınlatmaya çalışır (Aksan, 1997, s.27). Sözcükler; türetilmelerinden sonra evrimsel bir süreç içerisinde çeşitli

değişiklikler geçirirler ve bu değişiklikler sonucu da biçimsel ya da anlamsal yönden yeni boyutlar kazanırlar. Bu durum da bu biçimbirimlerin anlam çerçevesini oluştururlar (Bayraktar, 2006, s.149). Sözcük anlam bilimi açısından yapılacak işlem ise bu anlam çerçevesini doğru bir şekilde belirlemek ve anlamsal devinimini mümkün olduğunca ortaya koymaktır.

Anlam bilimi, ad bilim, köken bilim ve lehçe bilim ile ortak çalışan sözcük biliminin inceleme alanı o dilin söz varlığını oluşturan tüm göstergeler, yani yerli ve yabancı ya da ödünçleme sözcüklerden oluşan sözcüksel biçimbirimlerden meydana gelmektedir (Toklu, 2003, s.106). Bilindiği üzere söz varlığı (vocabulary) terimi bir dilin yalın ve birleşik sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini, özellikle Türkçede önemli bir yeri olan ikilemeleri ve kalıp sözleri karşılamaktadır (Aksan, 2003a, s.26).

Çok farklı biçimlerde sunulsa da her sözcüğün anlamsal bakımdan değişmeyen bir kısmı ya da çekirdek yapısı mevcuttur. Bu değişmeyen yön, ilgili sözcüğün farklı kullanımlarında ya da kullanım dışı durumlarında ortaya konulur. Bunun yanında her sözcüğün az ya da çok, ilgili çekirdek yapı dışında kalan durumları, anlamları da bulunabilir (Günay, 2007, s.87). Sözcük anlam bilimi açısından yapılması gereken ise sözcüğün anlam çerçevesini, anlam açılımını doğru tespit etmektir. Bunun için de bir gösterge olarak sözcüğün dile yerleşmiş, başka deyişle kavramsal anlamları ile kullanım sırasında başka sözcüklerin yerine geçerken kazandığı anlamları doğru tespit etmek bir anlamda zorunludur (Uğur, 2003, s.11).

2.8.5.1. Sözcüksel İlişki

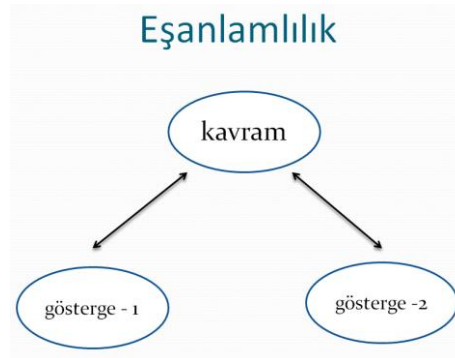
Bir sözcük, anlamını tek başına gerçekleştiremez. Bir dilsel gösterge/ifade belirli bir kullanan için belirli bir bağlamda, içerisinde bulunduğu dilsel dizge içerisinde anlamını gerçekleştirir. Sözcüksel ilişki bir sözcüğün, diğer sözcükler ile olan anlamsal ilişkisini belirleyen anlam belirleyicileri (semantic markers) ile anlam ayırıcıları (distinguishers) tarafından kesinlenir. Bunlar bir dilsel göstergenin anlamsal olarak en belirgin özelliklerini ortaya koyarlar. Anlam belirleyicileri ve ayırıcıları sayesinde bir sözcüyü oluşturan sözcükler arasındaki ilişkiler anlamsal açıdan ortaya konulabilir.

Anlam bilimi bakımından, bir sözcük aynı anda birden çok sözcüksel ilişki içinde olabileceğinden bir “sözcük ağı” söz konusudur. Bu noktada bir sözcüğün anlamı

öteki sözcüklerle olan ilişkisi açısından belirlendiğinden sözcüklerin dizimsel ve dizisel ilişkileri anlam açısından önemlidir (Kılıç, 2009, s.49). Bu nedenle dilsel bir göstergenin ya da sözcenin anlamını belirlemek, çok yönlü düşünmeyi, analiz etmeyi zorunlu kılmaktadır.

2.8.5.2. Eşanlamlılık

Eşanlamlılık (Alm. Synonymie, Fr. synonymie, İng. synonymy), birden fazla göstergenin, gösterilen düzleminde aynı dil dışı nesneyi karşılamasıdır: *“İki ya da daha çok sayıda göstergenin aynı anlama gelme, ayrı gösterenlerin aynı gösterileni belirtme özelliği. Örneğin siyah ve kara birçok bağlamda eşanlamlılık gösteren ögelerdir. Eşanlamlılık çoğu kez salt nitelikli olmaktan uzaktır, bu nedenle özdeşlikten çok, anlamca yakınlık belirtir. Çünkü aynı bağlamda hiçbir anlam ayırtısı getirmeden birbirinin yerini alabilecek göstergeler az sayıdadır”* (Vardar, 2002, s.94). Dil bilim açısından düşünüldüğünde bu sav kesinleşir ve bir dile ait sözcüklerin tam olarak eşanlamlılık sergiledikleri kabul edilemez (Hengirmen, 1999, s.159). Çünkü aynı bağlam içerisinde hiçbir anlam farklılığı gerçekleştirilmeden birbirinin yerini alabilecek dil göstergeleri neredeyse yoktur (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.246). Korkmaz ise eşanlamlılığı *“iki veya daha çok kelimenin aynı veya birbirine yakın anlam taşıması”* olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 2007, s.86). Aslında bir doğal dil dizgesi içerisinde tam olarak aynı anlama gelen iki göstergenin varlığı mümkün değildir. Bu türden iki gösterge düşünüldüğünde anlam belirleyiciler arasında tam olarak bir uyuma söz konusu olamayacağı gibi bu iki göstergenin duygu değeri açısından da tam bir denklik yoktur. İki dilsel gösterge/ifade arasındaki eşanlamlılık ilişkisi şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 14: Eşanlamlılık ilişkisi.

Bayraktar; birden fazla sözcüğün tam olarak birbirinin eşanlamlısı olmayacağını savunmaktadır. Bu nedenle de bu tür sözcüklere yakın anlamlı denilmesi gerektiğini dile getirmektedir (Bayraktar, 2006, s.155). Eşanlamlılık; aynı bağlam içerisinde sözcüklerin birbirlerinin yerlerine konulabilmesi, yazılışları (biçimleri) farklı olan iki ya da daha fazla sözcüksel birim arasındaki denklik ilişkisidir (Günay, 2007, s.165).

Dil bilimin ortaya koyduğu ve N. Goodman'ın ispatladığı sava göre, hiçbir dilde başlangıçta iki gösterge bire bir aynı kavramı karşılamaz. Ancak zamanla yazınsal kullanımın da etkisiyle göstergeler arasındaki anlam farkları belirsizleşir ve neredeyse aynı kavramı karşılamaya başlarlar: *“Bilindiği gibi, eşanlamlı ya da anlamdaş dediğimiz ögeler ((İng. synonymus, Fr. synonymes, Alm. Synonymwörter), adları her ne kadar eşanlamlı ise de birbirinin tam eşi anlama gelmezler”* (Aksan, 2004, s.157). Başka bir şekilde ifade edersek iki ya da daha çok dilsel göstergenin aynı anlama gelmesi, aynı gösterileni belirtmesidir (Bayraktar, 2006, s.155). Geleneksel çalışmaların aksine, günümüzde iki ayrı göstergenin tamamıyla aynı anlama geleceği görüşü çok fazla kabul edilmemekte; bunun yerine bazı göstergelerin yakın ya da benzer anlam taşıyabileceği düşünülmektedir (Toklu, 2003, s.94). Anlam açısından yakınlık ya da eşanlamlılık bir anlamda iki sözcüğün paylaştıkları anlamsal özelliklere bağlıdır. Bu göstergeler ne kadar anlam bilimsel özellik paylaşırlarsa o denli eşanlamlılık gerçekleşir (Kılıç, 2009, s.50). Fuat Bozkurt ise birbirinin aynı gibi görünen sözlerin arasındaki farkların, kullanım esnasında ortaya çıktığını belirtmiştir (Bozkurt, 2004, s.190). Buna karşılık dilde her açıdan bütünüyle eşanlamlı sözcükler bilimsel terimler arasında yer almaktadır (Günay, 2007, s.172).

Bir dildeki eşanlamlı göstergelerin oluşumunda çok nadir olarak görülen özelliklerden biri de önceleri ayrı anlamdayken zaman içinde birbirine yaklaşarak “tam eşanlamlı” durumuna gelmiş olan ögelerde görülmektedir. Özellikle “göndermek/yollamak” sözcükleri arasında bu tür bir ilişki söz konusudur (Aksan, 1997, s.78-79). Bu özellik aynı zamanda Aksan’a göre bir dilin eskiliğini saptamakta bir ölçüt olarak da kullanılabilir. Eşanlamlı göstergeler, bir dilin eskiliğini göstermesinin yanı sıra, yerli kökenli eşanlamlıların bolluğu dilin anlatım gücünü artırmaktadır (Aksan, 2003f, s.191). Aydın ise bir dilin söz varlığındaki göstergeler arasında

gerçekleşen eşanlamlılık ilişkisini “tam” ve “yakın” olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Aydın, 2007, s.92).

Gencan; eşanlamlılık özelliğinin ortaya çıkmasını toplumsal açıdan bir uygarlık göstergesi olarak görmekte ve bu özelliğin ancak bu tür toplumların dillerinde görülebileceğini belirtir: *“Uygar ulusların dillerinde kimi varlıklar, kavramlar en ince ayırtılarına göre yakın anlamlı sözcüklerle, çeşitli yollarda anlatılabilmektedir. İşte böylece anlam yönünden birbirine eşit olan; yani aynı şeyi anlatmaya yarayan sözcükler gelişmiştir”* (Gencan, 2001, s.548). Bu bağlamda asıl kastedilen ise bir doğal dilin bir kültür dili olmasına, söz varlığı açısından zenginliğine, anlatım gücüne yönelik bir kanıt olarak ele alınmasıdır.

Bir dilin söz varlığındaki göstergeler arasında “tam eşanlamlı” göstergelerin oluşması yabancı dillerden alınan göstergeler aracılığıyla da gerçekleşebilir. Dil içerisinde aynı kavramı karşılayan bir gösterge varken yabancı bir dilden alınan aynı kavramı karşılayan dilsel gösterge de yerleşirse bu türden eşanlamlı göstergeler oluşur. Türkçedeki “us” sözcüğü ile Arapçadan alınan “akıl” sözcükleri arasındaki ilişki bu türdendir (Aksan, 1997, s.79). Türkçede çok sayıda eşanlamlı göstergenin bulunmasında yabancı dillerden alınan sözcüklerin çok büyük etkisi vardır (Bayraktar, 2006, s.156). Yabancı kökenli göstergeler ile yerlilerin dilde kullanılışları sırasında, bunlar birbirine çok yaklaşmış olsa bile, gerçekleşen bağlantılar ve bağdaştırdıkları ögeler açısından çoğunlukla fark vardır (Aksan, 2003f, s.191).

Türkçe açısından dil devrimiyle türetilen ve söz varlığımıza kazandırılan birçok sözcükle, Osmanlıcadan kalma birçok gösterge arasında da eşanlamlılık özelliği mevcuttur. Özellikle “sebep/neden, ihtiyaç/gereksinme, alim/bilgin, tecrübe/deney, deneyim, cemiyet/toplum” gibi göstergeler bu türdendir (Aksan, 1997, s.80). Bu oluşum şekillerinden hareketle eşanlamlılık ilişkisinin beş şekilde olduğu söylenebilir:

1. Sözcüğün gösterilen boyutunda anlam yönünden gelişerek yan anlamlara sahip olması eşanlamlıların oluşmasında etkilidir. Bu nedenle çok anlamlı sözcükler ile eşanlamlı sözcükler arasında yakın bir ilgi bulunduğu söylenebilir.

2. Nesnelerin ve kavramların sonradan fark edilen özelliklerini ayrı ayrı adlandırmak amacıyla yeni sözcükler türetilmesi belli bir süre sonra eşanlamlı sözcüklerin ortaya çıkmasına neden olabilir.

3. Yazı dilinin ağızlardan sözcük alması ile eşanlamlı sözcükler meydana gelebilir.

4. Dilde kullanılan örtmeceler, başka sözcükler ile eşanlamlılık göstermesine neden olabilir.

5. Bir dilin söz varlığını zenginleştiren alıntı sözcükler aracılığı ile de eşanlamlı sözcükler türeyebilir (Ahanov, 2008, s.127-128).

Eşanlamlı sözcükleri oluşturan anlam birimciklerin birçoğu ortakdır veya aynı anlam birimcikler bu tür sözcüklerde yer alabilir (Günay, 2007, s.167). Günay, şu beş durumda eşanlamlılığın söz konusu olduğunu belirtir:

1. Yabancı sözcükler, kalıtsal sözcükler, yeni katılmış sözcükler arasında eşanlamlılık gerçekleşebilir: ihtiva etmek/kapsamak, program/izlence, e-mail/e-posta, elmek, internet/örütbağ, genel ağ...

2. Farklı lehçelerden alıntılanan sözcüklerle birlikte ölçünlü dilde bulunan sözcükler arasında bir eşanlamlılık söz konusu olabilir: patates/gompil, domates/firenk, simit/gevrek, keçiboynuzu/harnup...

3. Farklı toplumsal kullanımlardan veya farklı dil düzeylerinden eşanlamlılık kaynaklanabilir: ölmek/vefat etmek/ hakkın rahmetine kavuşmak/Allah'a kavuşmak, babaanne/ebe/nine, polis/aynasız, itlaf/telef etmek...

4. Dilsel bir ekonominin sonucunda eski sözcük ile bir arada kullanılan yeni sözcük zamanla tek başına da kullanılabilir: "labaratuar" yerine "lab", "körüklü otobüs" yerine "körüklü" kullanılması...

5. Argoda kullanılan sözcükler ile ölçünlü dildeki karşılıkları arasında eşanlamlılık söz konusu olabilir: cartı çekmek/ölmek, nalları dikmek/ölmek, mangiz/para, martaval/asılsız söz, manita/sevgili (Günay, 2007, s.169-171).

Eşanlamlı ya da yakın anlamlı sözcükler arasında bir yaşam mücadelesi gerçekleşir ve bu mücadelenin sonucunda bu sözcüklerden biri o dilin söz varlığından silinir. Bazıları ise Türkçedeki gibi ikilemeler sayesinde varlığını sürdürür. Örneğin “evirmek/çevirmek” göstergeleri arasında bu türden bir eşanlamlılık ilişkisi söz konusudur (Aksan, 1997, s.80).

2.8.5.3. Karşıt Anlamlılık

Karşıt anlamlılık (Alm. Antonymie, Fr. antonymie, İng. antonymy); anlam olarak birbirinin karşıtı olan sözcüklerin özelliği olarak tanımlanabilir (Vardar, 2002, s.130). Hengirmen “*anlamca taşıdıkları özellikleri birbirinde bulunmayan, birbirinin karşıtı olan*” şeklinde tanımlamıştır (Hengirmen, 1999, s.244). Korkmaz ise “*iki kelimenin birbirine aykırı, birbirine karşıt anlam vermesi durumu*” olarak açıklamıştır (Korkmaz, 2007, s.143). Kısaca dilsel bir göstergenin/ıfadenin, gösterilen düzleminde kendisini oluşturan anlam birimcikler demeti açısından farklı yönlerden birbirinin karşıtı kavramları gösteren ilişkisidir. Doğadaki karşıtlıklardan hareketle birbirinin karşıtını oluşturan kavramları bildiren göstergelere karşıt anlamlı sözcükler denir (Bozkurt, 2004, s.191). Anlamsal açıdan birbiriyle karşıt durumda olan göstergeler arasındaki ilişkiyi karşılayan “karşıt anlamlılık” belirlenirken daha çok göstergenin ne olmadığı belirlenmeye çalışılır. Örneğin “kadın” göstergesi “erkek olmayan” diye belirlenir. Kılıç, karşıt anlamlı sözcükler arasındaki ilişkiyi dört başlıkta ele almıştır:

a. Yalın Karşıt Anlamlılık: Bir sözcüğün olumsuz anlamının diğer sözcüğün olumlu anlamını çağrıştırdığı, ikili karşıtlık da denilen iki sözcük arasındaki ilişkidir: ölü/diri, başarılı/başarısız, çalışkan/tembel, varıl, yoksul...

b. Derecelendirilebilen Karşıt Anlamlılık: İki sözcük arasındaki karşıt anlamlılığa dayanan bu anlam ilişkisinde, sözcük çiftlerinden birisinin olumsuz anlamı diğerinin olumlu anlamını çağrıştırmak zorunda değildir, bir derecelendirme söz konusudur: yaşlı/genç, varıl/yoksul, hızlı/yavaş...

c. Ters Karşıtlık (reverse): Eylemler arasında gerçekleşen karşıtlık ilişkisidir: açmak/kapamak, gelmek/gitmek, inmek/çıkmaq...

d. Karşıtsallık (converse): Seçmeceli, alternatifli bir şekilde iki birim arasında gerçekleşen karşıt anlamlılıktır: alt/üst, altta/üstte, işveren/işçi (Kılıç, 2009, s.50-51).

Sözlüğün anlamsal yapısını kuran başlıca olgulardan olan karşıt anlamlılık; kavramlar arasındaki ayrıştırıcı bir özelliği ortaya koymaktadır (Günay, 2007, s.177). Doğal olarak yapılması gereken gösterilenler düzlemindeki kutuplaşmayı, ayrışmayı belirlemektir. Jacquelin Picoche, karşıtlık ilişkisini üçe ayırmıştır. Bunlardan ilki “işteşlik” (fr. *réciprocité*) ilişkisi olup, buna göre bir kavram karşıtı olmadan var olamaz: satmak/satın almak, karı/koca... İkinci olarak “bütünleyicilik” (fr. *complémentarité*) ilişkisi ile birbirinin tamamlayıcısı olan karşıtlık ilişkisi belirtilmektedir. Bu tür karşıtlık gösteren sözcükler arasında salt ayrışıklık söz konusudur. Bir kişi hem sağ hem de ölü olamaz. Üçüncü ve son olarak da “karşıt anlamlılık” (fr. *antonymie*) söz konusu olup, bu ilişkide genel olarak bilinen karşıt anlamlılık söz konusudur: soğuk/sıcak (Picoche 1997’den Akt. Günay, 2007, s.178-179). Yine Algirdas – Julien Greimas; karşıt anlamlılık ilişkisini kullanım durumuna göre ikiye, sözcükler arasındaki mantıksal ilişkiye göre de üçe ayırmaktadır. Kullanım durumuna göre ilk olarak “uçlar karşıt anlamlılığı” (fr. *antonymie polaire*) ilişkisinde karşıt sözcükler arasında ara terimler kabul edilmez. “Koca/karı” sözcükleri arasındaki ilişki bu türdendir. İkinci olarak “basamaklı karşıt anlamlılık” (fr. *antonymie scalaire*) ilişkisinde karşıt sözcükler arasında aşamalandırma olduğu kabul edilir: büyük/orta/küçük, sıcak/ılık/serin... Greimas, sözcükler arasındaki mantıksal ilişki bakımından çelişik, aşamalandırılmış ve işteş karşıt anlamlılık olmak üzere üçe ayırmaktadır. Çelişik karşıt anlamlılıkta (fr. *antonymie contradictoire*), reddedilemeyen bir ayrışım vardır ve bu ayrışım, çelişki dilsel düzlemde değil de kullanımdan kaynaklanır. Bu tür karşıt anlamlılıkta iki gösterge arasında dışarıda bırakma ilişkisi söz konusudur: beyaz/beyaz değil... Aşamalandırılmış karşıt anlamlılık (fr. *antonyme gradable*) ilişkisinde karşıt sözcükler örtük durumdaki karşıt durumları ile olan ilişkilerini de yansıtırlar: büyük/küçük, geniş/dar, zengin/fakir, güzel/çirkin... İşteş karşıt anlamlılık (fr. *antonyme réciproque*) türünde karşıtlık bir ilişki biçiminde yer almaktadır: karı/koca, sahip olmak/ait olmak, vermek/almak, ödünç vermek/ödünç almak, konuşmak/dinlemek (Günay, 2007, s.180-183).

Kısacası aynı anlam çerçevesi içerisindeki iki karşıt durumu ya da eylemi bildiren, ortalama bir duruma göre aynı derecede olan sözcüklerdir (Bayraktar, 2006, s.157). Karşıt anlamlılık ilişkisi gösteren ögeler, ortak bir anlam eksenini ve karşıt anlam birimcikler sunar (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.248). Doğan Aksan, karşıt anlamlılığı temelde beşe ayırmaktadır:

2.8.5.3.1. İkili Karşıtlıklar

Bazı bilim adamlarının “kutupsal ters anlamlılık” adını verdikleri bu türde Türkçe kökenli “çok/az, dolu/boş, kalın/ince, iyi/kötü, sulu/kuru, gündüz/gece, erkek/dişi, oğlan/kız, doğru/yanlış, somut/soyut, güzel/çirkin, hafif/ağır, canlı/ölü” gibi ad soylu sözcükler önemli bir toplamı oluşturmaktadır (Aksan, 1997, s.129-130).

2.8.5.3.2. Biçimsel İkili Karşıtlıklar

Bu türden karşıt anlamlılıkta Türkçede aynı ya da aynı kökten türemiş sözcüklere getirilen farklı eklerle oluşturulmuş “sorumlu/sorumsuz, uğurlu/uğursuz, zamanlı/zamansız, eşitlik/eşitsizlik, akıllı/akılsız, ücretli/ücretsiz” gibi göstergelerden oluşmaktadır (Aksan, 1997, s.130).

2.8.5.3.3. İlişkisel Karşıtlıklar

İlişkisel karşıtlıklar, birbiriyle ilgili kavramlar arasındaki karşıtlığı göstermekte, aynı konuyla ilgili, ancak ters anlamlı olan “almak/satmak, peşin/taksitle, ısıtmak/kaynatmak, öğretmek/öğrenci, oyuncu/seyirci” gibi göstergelerden oluşmaktadır (Aksan, 1997, s.130-131). Bu türden karşıt anlamlılıkta çok belirli bir ilişki içerisinde bulunan “ebeveyn/ana, baba/çocuk, usta/çırak” gibi çiftler söz konusudur (Toklu, 2003, s.96).

2.8.5.3.4. Dereceli Karşıtlıklar

Türkçe açısından bu türden karşıt anlamlılığa, daha çok, ikili ters anlamlıların arasına giren kimi ögelerle oluşturulan “küçük/orta/büyük, iyi/orta/kötü, kısa/orta/uzun, kalın/orta/ince” gibi göstergeler girmektedir (Aksan, 1997, s.131). Örnek olarak “ölüm/yaşam, uyumak/uyanmak” gibi karşıt anlamlı sözcükler ara kavramlar

içermelerine rağmen, “soğuk/serin/ılık/sıcak” gibi karşıt anlamlı sözcükler ara kavramlar içerirler ve buna da “dereceli karşıtlık” denir (Toklu, 2003, s.95).

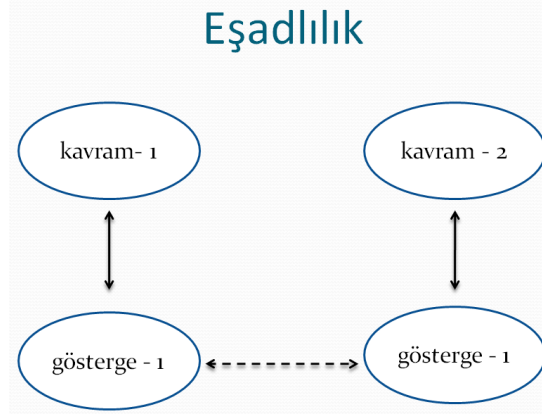
2.8.5.3.5. Yön Gösteren Karşıtlıklar

Aksan bu gruba örnek olarak Türkiye Türkçesindeki “sağ/sol, alt/üst, ön/arka, ileri/geri, doğu/batı, kuzey/güney, yukarı/aşağı” gibi göstergeler girmektedir (Aksan, 1997, s.131).

2.8.5.4. Eşadlılık, Eşseslilik ve Eş Yazımlılık

Eşadlılık (Alm. Homonymie, Fr. homonymie, İng. homonymy), gösterileni ayrı, göstereni ise özdeş olan sözcüklerin özelliğidir (Vardar, 2002, s.93). Hengirmen “*aynı ses yapısına sahip olmasına karşın sözcüklerin farklı anlama gelmesi*” şeklinde tanımlamıştır (Hengirmen, 1999, s.158). Bayraktar ise “*aynı seslerle, değişik ve birbiriyle hiç ilgisi olmayan kavramların anlatılması durumuna eş adlılık denir*” şeklinde açıklamıştır (Bayraktar, 2006, s.154). Toklu da Türkçe için “eşadlılık” ile “eşseslilik” ve “eş yazımlılık” kavramlarını bir olarak değerlendirir ve ses ile yazım açısından aynı göstergenin iki ya da daha çok değişik kavramı karşılaması şeklinde tanımlar (Toklu, 2003, s.93). Kıran ise “*eşadlı ya da eşsesli sözcük yazılışları ve söylenişleri aynı olan, fakat anlamları farklı olan sözcüklerdir*” şeklinde açıklarken eşadlı, eşsesli ve eş yazımlı ilişkileri birlikte değerlendirmiştir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.243).

Eşadlılık, eşseslilik ve eşyazımlılık birbiriyle son derece yakın ilişkili kavramlardır. Eşadlılık farklı anlamdaki sözcüklerin aynı yazım ve sesletime sahip olmasıdır. Eşseslilik (Fr. homophonie), anlamları farklı olan fakat sesletimleri aynı olan sözcükler arasındaki ilişkiyi karşılar. Eşyazımlılık (Fr. homographie) ise anlamları ve sesletimleri farklı ancak yazılışları aynı olan sözcükler için kullanılır. Buna karşılık sesçil bir alfabesi olduğundan eşseslilik ve eşyazımlılık Türkçede yoktur (Günay, 2007, s.201-204). Veysel Kılıç eşseslilik ve eşyazımlılık ilişkilerini eşadlılığın alt birimleri olarak değerlendirir (Kılıç, 2009, s.53). Buna karşılık eşseslilik ve eşyazımlılık ilişkilerini eşadlılıktan farklı değerlendiren araştırmacılar da vardır. Karaağaç sadece söyleniş ve yazılış bakımından aynı olanları eşadlı saymaktadır (Karaağaç, 1996, s.31-33). Eşadlılık ilişkisi şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 15: Eşadlılık ilişkisi.

Eşadlılık ile çokanlamlılık birbirine karıştırılmamalıdır: “Eşadlılarda, sesçe aynı olan göstergeler arasında anlam açısından hiçbir ilişki bulunmazken (krş. taş ve taş, dolu ve dolu) çokanlamlılıkta, aynı sözcüğün anlamları arasında (...) mutlaka bir ilişki vardır” (Aksan, 2003f, s.192). Bu noktada dil bilimciler eşadlılık olgularıyla çokanlamlılık olgularını ayırmaya özel bir özen göstermekte, tarihsel ve kökensel ölçütler yerine eşsüremlilik ilişkiler uyarınca işlem yapmış ve bu yolla eşadlılığın sınırlarını genişletmişlerdir (Vardar, 2002, s.93). Bayraktar da eşadlılık ile çokanlamlılığın birbirine karıştırıldığına dikkat çekerek aralarındaki farkın yansıttıkları kavramlar arasında uzak veya yakın hiçbir ilişki yoktur şeklinde açıklamıştır (Bayraktar, 2006, s.154). Dil bilimciler “eşadlılık” ile “çokanlamlılık” ilişkisini tarihsel, kökensel ölçütler yerine eşsüremlilik ilkeleriyle ayırmak için üçlü bir ölçüt geliştirmişlerdir:

“1. Sözdizimsel ölçüt: İki sözcüğün dağılımsal biçimleri ve kullanım yerleri farklı ise ve bu farklılık anlamsal bir ayırmadan kaynaklanıyorsa, söz konusu iki sözcük eşadlıdır. Dilbilimciler ve sözcükbilgisi ile uğraşanların savı şudur: Eylemler ve sıfatlar kullanımları ve sözdizimdeki yerleri ile ilgili olarak yeni anlamlar kazanırlar. ‘Mucize’ bir addır; ancak ‘mucize çocuk’, ‘mucize ilaç’ gibi anlatımlarda sıfatlaşmıştır. Benzer türde ‘şok haber’, ‘harika çözüm’ gibi anlatımlarda benzer durum görülür.

2. Anlamsal ölçüt: İki sözcük eşadlı birimler ise, her birinin anlambirimciği (anlambirimcik demetleri) diğerinden ayrılmıştır (fr.disjoint); yani iki sözcük arasında ortak anlambirimcik demeti yoktur. Çokanlamlı sözcük olması durumunda anlambirimcik demetleri arasında olumlu kesişim, ortak arakesit (fr. intersection) vardır. Bu da ortak anlambirimciklerin bulunduğunu gösterir. (...)

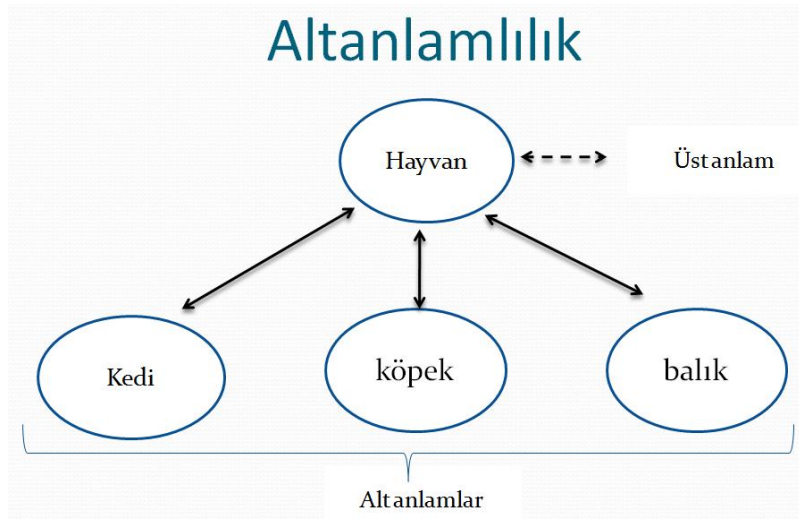
3. Biçimbilimsel ölçüt: *İki sözcük, farklı türetim özelliği sonucunda aynı duruma gelmişler ise, bu sözcükler eşadlıdır denilir. Bu tür bir belirlemede kök sözcük ile çekim sonucunda sözcüğün kazandığı son durum arasında söylenişleri ve / ya da yazılışları açısından bir benzerlik bulunur*” (Günay, 2007, s.205).

Aksan, bir dil içerisinde eşadlılığın oluşmasında genel olarak iki etken sıralamıştır. İlk olarak farklı anlamlardaki iki ya da daha çok sözcüğün, zamanla ses ya da biçim değişikliği geçirerek birbirlerine yaklaşması, sesteş hale gelmesidir. Bugün organ adı olan “el”, 8. yüzyılda “elig” biçiminde dönüşmüş; yine “ele güne karşı, yad eller, el oğlu” gibi göstergeler 8. yüzyılda “halk, ülke, devlet” demek olan “il” sözcüğünden meydana gelmişlerdir. İkinci etken olarak ise yabancı bir dilden alınan bir sözcüğün yerli dildeki bir başka sözcük ile sesteş olarak birlikte yaşar duruma gelmesidir. Türkçede ince kamışları, hasır otunu anlatan “saz” ile Farsçadan gelen ve ünlüsü uzun olan /sa:z/ göstergesinin ünlüsü kısaltarak sesteş olmuştur (Aksan, 1997, s.73).

Fransızca gibi bazı dillerde yazılışı farklı, söylenişi aynı olan sözcüklere “eşsesli”, söylenişi aynı yazılışı aynı olan sözcüklere “eşyazımlı” denir (Vardar, 2002, s.93). Zeynep Korkmaz ise “eşadlılık” ve “eşseslilik” ilişkilerini birlikte değerlendirmiş ve “*ayrı anlam veya görevdeki kelime ve eklerin ses ve yazılış bakımından aynı olmaları durumu*” şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 2007, s.88). Aksan ise eşseslilik ve eşyazımlılık ilişkilerini eşadlılığın iki türü olarak tanımlamaktadır: “*Bugün Türkçede sesçil bir yazım kullanılmakta ve yazımdaki eski biçimler genellikle yazıya yansıtılmamaktadır. Halbuki kimi dillerde eşadlılığın eşyazımlı (Fr. homographe) ve eşsesli (homophone) olmak üzere iki türünden söz edilir*” (Aksan, 1997, s.73). Gencan ise eşsesli sözcükleri birbiriyle ilgisi olmayan farklı kavramları sesçe bir olan sözcükler şeklinde tanımlar ve kökendeş olanlar ile ayrı harflerle yazıldıkları halde söyleyişleri birbirine çok yakın olanlar diye ikiye ayırmıştır. İkinci gruba da “ad/at, öğle/öyle, eğer/eyer, yedmek/yetmek” sözcüklerini örnek vermiştir (Gencan, 2001, s.552-555). Bozkurt “eşadlılık” ile “eşseslilik” ilişkilerini aynı olarak değerlendirilmiş, yazılışları ve söylenişleri aynı olan sözcükler şeklinde tanımlamıştır (Bozkurt, 2004, s.188). Aydın da eşadlılık ile eşsesliliğin aynı olduğunu savunmuştur (Aydın, 2007, s.93).

2.8.5.5. Altanlamlılık

Altanlamlılık (Alm. Hyponymie, Fr. hyponymie, İng. hyponymy); sözlüksel birimler arasındaki anlamsal içerme bağıntısını karşılar (Vardar, 2002, s.17). Dil dizgesini oluşturan sözcükler arasında anlamca birinin diğerini içermesi ilişkisidir (Hengirmen, 1999, s.24). Birbiriyle anlam ilişkisi olan birden çok sözcüğü içeren ve bir üstanlam tarafından kapsanan anlamsal ilişkidir. “Kedi, köpek, balık, koyun” gibi sözcükler “hayvan” göstergesinin altanlamlarıdır. Burada “hayvan” göstergesi üstanlam, ötekiler ise onun altanlamlardır:

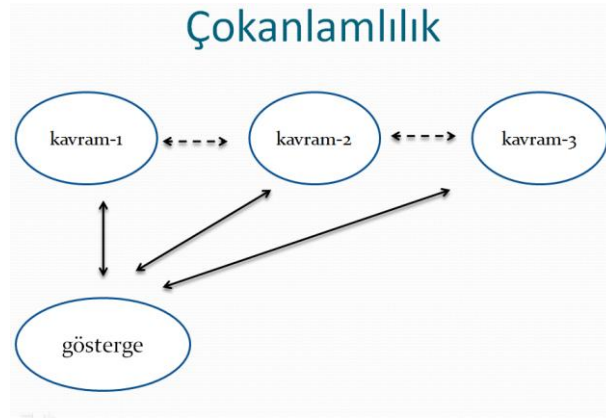
Şekil 16: Altanlamlılık ilişkisi.

Sözcükleri diğer sözcüklerle olan ilişkilerine göre tanımlarken kullanılacak sınıflandırma biçimlerden biri de altanlamlılık ilişkisini tespit etmektir. Bu yolla bir yandan üstanlamlı sözcükler kendi aralarında gruplandırılırken; bir yandan da altanlamlı sözcükler kendi aralarında gruplandırılacaktır. İki sözcük arasındaki ilişki, gönderge düzeyinde değil de gösterileni ilgilendiren bir içindeleme ilişkisi olarak değerlendiriliyorsa altanlamlılıktan söz edilebilir (Günay, 2007, s.64).

2.8.5.6. Çokanlamlılık

Çokanlamlılık kavramını ilk olarak MÖ V. yüzyılda Demokritos’un incelemesi, bu anlam ilişkisinin tarihsel dil bilim açısından dillere ilişkin bir değer ölçütü olduğunu göstermektedir (Gencan, 2001, s.556). Çokanlamlılık (Alm. Polysemie, Mehrdeutigkeit, Fr. polysémie, İng. polysemy); bir göstergenin birçok gösterilen içerme durumunu

karşılamaktadır (Vardar, 2002, s.62). Bir sözcüğün temel anlamla bağlantılı bir şekilde birden çok anlamının bulunması; bir sözcüğün anlam genişlemesi yoluyla asıl anlamı ile olan ilişkisini kaybetmeden yeni anlamlar kazanmasıdır (Korkmaz, 2007, s.61). Bir dilsel göstergenin birden çok anlam kazanması onun kullanım sıklığı ve yaygın kullanımı ile çok yakından ilişkilidir (Hengirmen, 1999, s.107). Kısacası dilsel göstergelerin birbiri ile ilişkili birden çok kavramı karşılamasına çokanlamlılık denir: *“Göndergelerin (doğadaki nesnelerin, adlandırılan şeylerin) biçim, durum ve işlev bakımından birbirleriyle yakınlıkları, göstergelerin anlam özellikleri arasındaki yakınlığı doğurmuş, bu da çokanlamlılığa yol açmıştır”* (Aksan, 2003f, s.190). Vücut bölümlerinin adları ile organ adları bu anlamsal özelliğe çok uygundur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken ise çokanlamlılık ile eşadlılığın birbirine karıştırılmamasıdır. Çokanlamlılıkta, eşadlılığın aksine anlamlar arasında ilişki vardır:

Şekil 17: Çokanlamlılık ilişkisi.

Çokanlamlılıkta, başlangıçta sadece bir tane gösterilene karşılık gelen gösterenin zaman içerisinde kullanım sıklığı sonucunda ilk anlamı ile bağlantılı farklı anlamlar kazanmasıdır: *“Başlangıçta tek bir kavramın simgesi olan gösterge, genellikle kolay ve etkili anlatım eğilimiyle, aktarmalarla ve kullanım sıklığının artmasıyla her dilde, ilişkili, yeni kavramlarla da anlatır duruma gelmesidir”* (Aksan, 2003c, s.108). İnsanoğlu, her varlığı, duyguyu ve düşüncüyü sınırlı sayıdaki sözcükle karşılayamadığından çokanlamlılık ortaya çıkmıştır: *“Varlık, duygu ve düşünceler sınırsız, sözcükler ise sınırlıdır. İnsanoğlu yeni düşünce ve duygularını yeni sözcükler türeterek deyimleme yoluna gitmiştir. Ne var ki her yeni düşünce, duygu ve nesne için, yeni bir sözcük türetmek kolay değildir. İşte, yeni sözcükler türetilmediği zamanlarda*

insanoğlu önceden yaratılmış olan sözcüklere yeni anlamlar yüklemiş, bu da dillerdeki çokanlamlılık olgusunu yaratmıştır. Bu eğilim sonucu çok sayıda sözcük birden fazla anlam yüklenmiştir” (Bayraktar, 2006, s.157). Başlangıçta gösteren ve gösterilen arasındaki birebir ilişki daha sonraları daha geniş kitlelerce yaşamın değişik alanlarında kullanım sıklığı sonucunda bu bire bir ilişkinin değişmesi ile her gösterenin birden çok gösterileni olur (Kılıç, 2009, s.54).

Çokanlamlılık özelliğinin daha iyi anlaşılabilmesi için tek anlamlılık ile birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerekir. Çokanlamlılık özelliği tek anlamlılık kavramının karşıtıdır ve çok anlamlı bir sözcük, birbirinden farklı anlam birimcik demetine (Fr. sémème) sahipken, tek anlamlı sözcük bir tek anlam birimciğe sahiptir (Günay, 2007, s.193).

Çokanlamlılıkta, gösterge temel anlamını yitirmeden yan anlamlar kazanmakta; zaman içerisinde ise bazılarını kaybedebilmekte ve aynı zamanda farklı yan anlamlar kazanabilmektedir (Aksan, 1997, s.71). Her dilde sözcüklerin çoğu birden çok anlam karşılarken sadece bir meslek dalı ile ilgili tanımlar, araç gereç adları bir kavramı yansıtır (Bozkurt, 2004, s.192). Bir dildeki çokanlamlı göstergeler sayısının fazlalığı o dilin köklerinin çok eskilere gittiğini ve güçlü bir anlatıma sahip olduğunu göstermektedir: *“Bir sözcüğün yeni bir anlam kazanması, yani çok anlamlılığa yönelmesi; bu ikinci, üçüncü anlamların tutunup yayılması için çok uzun süreler ister. Örgen adlarıyla, ay, gün, Tanrı, köngül, kut... gibi adlarla yükünmek gibi eylemlerin Orhun yazıtlarında çok anlamlı oluşu, dilimizin binlerce yıldan beri işlenmiş, güçlü bir anlatım aracı olduğunu göstermektedir”* (Gencan, 2001, s.556). Doğadaki nesneleri, adlandırılan şeyleri karşılayan göndergeler arasındaki biçim, durum ve işlev bakımından birbirleriyle olan yakınlıkları, göstergeler arasında anlam özellikleri bakımından yakınlık doğurmuş, bu durum da çokanlamlılığa yol açmıştır (Aksan, 2003f, s.190).

Daha az göstergeyle, birden çok kavramın dile getirilmesi çoğu zaman dilin tutumluluğunun bir belirtisi olarak kabul edilmiştir (Aksan, 1997, s.71). İletişim imkânlarının da son derece hızlı bir şekilde gelişmesi ile yakın ilişkili nesneleri karşılayan sözcükler arasında çokanlamlılık ilişkisi ortaya çıkmıştır. Sözlü dilin kullanıldığı çağlarda dildeki ses değişimleri çok hızlıyken sözün yazıya geçirilmesi ile birlikte bu ses değişimleri yavaşlamıştır. Buna karşılık ise iletişim olanaklarının artması

ile anlam değişmeleri son derece hızlanmıştır. Yeni kavramlara ad bulunmasının yanı sıra genellikle birbirine benzer niteliği ve işlev açısından yakınlığı olan nesneler arasında ilişki kurulması yöntemi yaygın olarak kullanılmış ve böylece bir kelime ilk yansıttığı kavramın yanında başka kavramları da anlatır duruma getirilmiştir” (Erol, 2008, s.52).

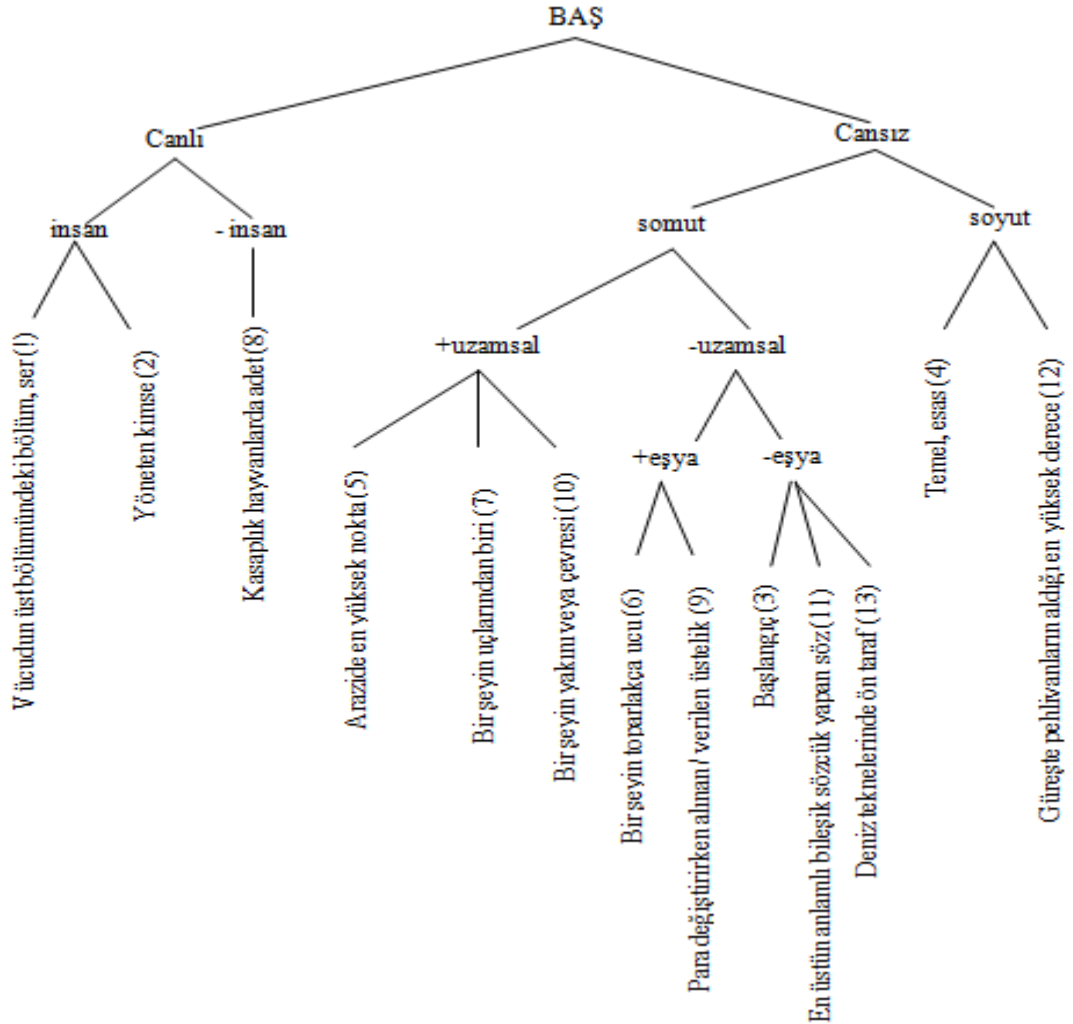
Çokanlamlılığı ortaya çıkaran bir başka durum da başka dillerle gerçekleşen yakın ilişkidir. Gösterge bir yandan yeni bir anlam kazanırken, bir yandan da eski anlamını kaybetmez. Zamanla bazı göstergelerin eski temel anlamı unutulabilir ve gösterge yan anlamlarıyla yaşamaya devam edebilir (Erol, 2008, s.52-53).

Çokanlamlılık; göstergenin kullanım sıklığı ile yakın ilişkilidir. Buna karşılık kullanım sıklığı fazla olmayan teknik terimler, araç-gereç adları genellikle tek anlamlı (Fr. monosématique) öğelerdir (Aksan, 1997, s.71). Dil dizgesi içerisinde en sık rastlanan sözcükler, çokanlamlılığın en yoğun düzeyde ulaştığı dilsel birimlerdir. Bununla birlikte, gösterge tek başına ele alındığında çokanlamlılığın bir anlam bulanıklığına yol açacağı düşünülebilir. Bununla birlikte bağlam ve durum, kullanım düzleminde çokanlamlılığı dengeleyici ve anlam belirsizliğini giderici etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.245). Lyons, eşsesli durumlarla karışma durumunun ve kullanım esnasında anlaşma zorluklarının gerçekleşebileceğinden hareketle çok anlamlılığı anlam bulanıklığı (ambiguity) olarak kabul etmiştir: *“Bir kelime A diyalektinde, B diyalektinde sahip olduğu anlamdan çok daha farklı bir anlama sahip olabilir. Eğer her iki anlam söz konusu kelimeyle ilgiliyse, bütün dil sistemi içinde bu farklılıklar, A ve B diyalektleri arasındaki fark olarak kabul edilir, sözlükte bu kelime çok anlamlı olarak gösterilir ve bunu içeren bazı veya cümleler belirsiz sayılır”* (Lyons 1977’den Akt. Erol, 2008, s.53). Tek sözcük veya tek tümcedeki çokanlamlılık olgusu en az iki tümcenin bir arada kullanıldığı ya da birden fazla çekimli eylemi olan bir bileşik tümce ile oluşturulan bağlam içinde ortadan kalkar (Günay, 2007, s.196).

Çokanlamlılık ile eşadlılık birbirine karıştırılma ihtimali olan iki anlam ilişkisidir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken çokanlamlılıkta aynı gösterenin zamanla temel anlamla ilişkili başka anlamlar kazanmasıdır. Eşadlılıkta ise farklı nedenlerle farklı gösterenlerin birbirine benzemesi durumu söz konusudur. Ancak bazen bu iki

anlam ilişkisinin birbiri ile iç içe olduğu durumlar da söz konusudur: “Eş sesliliğin ve çok anlamlılığın iç içe olduğu durumlarda dil dışı konulara baş vurmak gerekir. Meselâ tarihî, sosyal, kültürel ilişkiler, çağrışım alanları pek çok açıdan incelenmelidir” (Erol, 2008, s.53).

Günay; Amerikalı Katz et Fodor’un üretici dönüşümsel dil bilgisindeki benzer bir yaklaşımından hareketle Fransızca “canard” (erkek ördek) sözcüğünün anlam birimcik demetini çıkarmak amacıyla uyguladığı “çizgileştirme” eylemini Türkçede “baş” sözcüğüne uygulamıştır. Bu yöntem sözcüğün hangi anlamlarının birbirine yakın olduğunu, hangilerinin belirli alt gruplarda toplanabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Şekil 18: “Baş” sözcüğünün anlam birimcik demeti çözümlemesi (Günay, 2007, s.198-199).

Sonuç olarak bir doğal dilin söz varlığında genellikle bir dilsel birimin birden çok tanımı, gösterileni vardır. Bununla birlikte dilde çokanlamlılık söz konusuysen, söylemde veya Saussure’ün ifadesiyle sözde (Fr. parole) tek anlamlılık söz konusudur. Dil bilimciler tarafından sıkça söylenen “sözcüğün anlamı yoktur, kullanımı vardır” sözü, bu durumla ilişkilidir. Buna karşılık eğer söylemde bir sözcüğün çokanlamlılığı gerçekleşirse, bu noktada dilsel belirsizlik (Fr. ambiguïté) vardır (Günay, 2007, s.200). Yapılması gereken ise anlam çözümlemesinde bağlamı daima göz önünde bulunduraktır.

2.8.5.7. Yan Anlam

Yan anlam (Alm. Konnotation, Nebenbedeutung, Fr. connotation, İng. connotation), bir dilsel göstergenin sürekli anlamsal öğelerine ya da düz anlamına kullanım esnasında eklenen ve bildirenlerin tümünce algılanmayan ikincil kavramlara, imgelere, öznel izlenimlere vb. ilişkin olan duygusal, coşkusal ikincil anlamdır, çağrışımsal değerdir (Vardar, 2002, s.215-216). Sözcüğün temel anlamının dışında, çeşitli benzerliklere, çağrışımlara dayanılarak yüklenen ikincil anlamıdır (Hengirmen, 1999, s.411). Sözcük, yan anlamı asıl anlamına bağlı olarak kullanım esnasında kazanır (Korkmaz, 2007, s.238). Yan anlam, dilsel göstergeyle ilişkili olarak çağrışımsal değerleri ve değişebilir anlamları belirtir (Günay, 2007, s.183).

*“Yazılarında son derece akıcı bir **dil** kullanmıştır.”*

Düz anlam	Gösteren	Gösterilen
	/d.i.l./	Bir organ
Yan anlam	Gösteren	Gösterilen
	/d.i.l./	Üslup
<u>dil</u>		

Şekil 19: Sözcüğün düz anlamdan yan anlama geçişi.

Her ihtiyaç duyulduğunda yeni bir sözcük türetilmez. Bu nedenle bazen daha önce var olan sözcüklere yeni anlamlar yüklenir. Süreç içerisinde başlangıçta tek bir anlamı olan sözcüklerin kazandıkları yeni anlamlara yan anlamlar denir. Bunun sonucunda ortada büyük bir halka gibi duran çekirdek (temel) anlam ile onun çevresinde, ufak halkalar halinde birçok anlamcık bulunur (Bayraktar, 2006, s.150).

Yan anlamlar, dil dizgesinin toplumsal yönünden çok bireysel yönü ile ilişkilidir: *“Duygu ve çağrışımların aynı dili konuşan toplumlarda kişiden kişiye göre bile değişmesi sebebiyle, yan anlamlar bireysel yönler içerir. Bir başka deyişle yan anlam, dil metnine ve onun meydana getirildiği sosyal ve fizikî şartlara, yani dış duruma, sosyal rollere ve konuşanların ait oldukları gruba, bunların hâlet-i rûhiyelerine, duygusal ilişkilerine vb. bağlıdır”* (Erol, 2008, s.30). Yan anlam, insanoğlunun kavramları daha etkili, daha somut, daha kolay bir şekilde dile getirmek için, aralarında biçim, işlev, amaç ilişkisi ve yakınlığı bulunan başka kavramlardan hareketle açıklama isteğinden kaynaklanmaktadır (Aksan, 1997, s.58).

Erol, her dilde yan anlamların genellikle dört şekilde sözcüklere bağlandığını belirtmiştir:

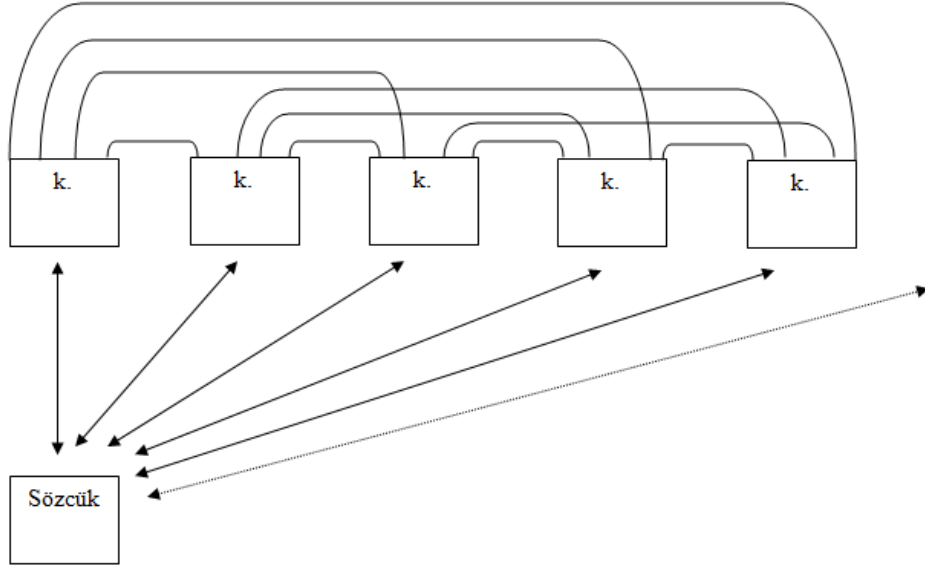
“1. Somuta yeni somut anlamlar eklenmesi

2. Somuta yeni soyut anlamlar eklenmesi

3. Soyuta yeni soyut anlamlar eklenmesi

4. Soyuta yeni somut anlamlar eklenmesi yoluyla” (Erol, 2008, s.32).

“Bağımlı izlenimlerin tümü” diye belirlenen yan anlamlar, başat anlamdan doğrudan ya da dolaylı etkilenecek oluşmuş ve bu yolla da çok anlamlılık gerçekleşmiştir. Ancak her yan anlamın başat anlamla doğrudan ilişkisi yoktur. Şekildeki kesik çizgiler bu kopuk ilişkiyi yansıtmaktadır:

Şekil 20: Sözcüğün yan anlam kazanması (Uğur, 2003, s.24-25).

Düz anlam bir göstergenin kavramsal içeriğini karşıladığından, aynı zamanda kavramsal anlam olarak da değerlendirilmelidir. Bu nedenle sözcüklerin anlamları ile ilgilenen araştırmacıların ilk başvurdukları bir dilsel göstergenin düz ya da kavramsal anlamını tespit etmektir. Buna karşılık yan anlam, düz anlamdan ayrı bir sözcüğün ikincil anlamıdır, dolayısıyla düz anlamdan sonra gelmektedir (Kılıç, 2009, s.35). Mantıkta ise düz anlam dil içerisindeki ilk dizgeyi, yan anlam ise ikincil dizgeyi oluşturur: “*Mantıkta düzanlam, bir göstergenin anlamsal genişlemesini, yani kaplamını (fr. extension) belirtir, yananlam ise dilsel göstergenin yoğunlaşmasını, yani içlemine (fr. intension) belirtir. Tophum, doğal dilin kendisine sağladığı birinci dizgeden kalkarak yananlamlar dizgesi oluşturur*” (Günay, 2007, s.70). Doğal olarak ortak bilinç ve kullanımlarla yan anlam dizgesi açısından herhangi bir anlam belirsizliği söz konusu değildir.

Düz anlam ile yan anlam arasındaki bir başka önemli fark da yoğunlaştıkları kullanım alanlarıdır: “*Bilimsel söylemde düzanlam, yazınsal söylemde yananlam egemendir*” (Günay, 2007, s.70). Bununla birlikte yan anlamdan söz edebilmek için düz anlamı da gözden kaçırmamak gerekir.

Dil göstergesinin gösterilen tarafındaki düz anlam ve yan anlamların işleyişi anlam birimcikler demeti ile açıklanabilir. Temelde anlam birimcikler demetinin iki

işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki tek başına bir sözcüğün ya da göndergesel işlevli bir metindeki sözcüklerin düz anlamlarını içermektir. İkinci görevi ise bağlam içinde bir sözcüğün yan anlamlarını vermektir. Bu noktada ele alındıklarında bağlam içerisinde düz anlamı oluşturan anlam birimcik demetleriyle, yan anlamı oluşturan anlam birimcik demetleri eklemlenerek bir bütün oluşturmaktadır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.255). Bağlam dikkate alınarak doğru bir şekilde gerçekleştirilen anlam birimcik çözümlemesi yan anlam düzlemindeki olası anlam bulanıklığını ortadan kaldıracak ve göstergenin anlam çerçevesini kesinleyecektir.

2.8.5.8. Kavram Alanı

Yapısalcılığın anlam bilimine uygulanmasının başlangıcı sayılan *kavram alanı*, *anlam alanı*, *dil alanı gibi* terimlerle anılan akım; 1931’de Almanya’da J. Trier’in “dil alanı” (Sprachfeld) adıyla duyurduğu çalışma yöntemi dildeki göstergelerin tek başlarına incelenmesine karşı çıkmakta, bunların ancak yakın ve ilişkili bulundukları diğer öğelerle bir arada düşünüldüğünde anlamsal değerlerinin belirlenebileceğini savunmaktadır. Bu görüş Saussure ile birlikte dil biliminde kullanılmaya başlanan dizge anlayışı ile yakından ilişkilidir. Yani “darılmak, gücenmek, kırılmak, incinmek” gibi dilsel göstergelerin değerleri, birbirleriyle olan ilişkilerine göre ortaya çıkacaktır (Aksan, 2003f, s.161).

Kavramsal alan (Alm. Begriffsfeld, Fr. champ conceptuel, champ national, İng. conceptual field); sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki karşılığı olarak tanımlanabilir (Vardar, 2002, s.132). Hengirmen “birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlük” olarak tanımlamaktadır (Hengirmen, 1999, s.246). Korkmaz ise dış gerçekliğe dayalı olan ayrımı dikkate almamıştır: “Zihinde aynı veya birbirine yakın kavramlar oluşturan kelimelerin meydana getirdikleri ortak alan” (Korkmaz, 2007, s.18). Hengirmen “kavram alanı” teriminin kapsayıcılık özelliğine dikkat çekmiştir: “Kavramların kendilerine özgü alanları vardır. Örneğin, ağaç kavramı yeryüzündeki bütün ağaçları kendi kavram alanı içine alır. Badem ağacı, fıstık ağacı, zeytin ağacı, incir ağacı, dut ağacı gibi bütün ağaçlar, ağaç kavramının içinde toplanır” (Hengirmen, 2002, s.385). Fransa’da A. J. Greimas, B. Bottier; Almanya’da W. Porzig ve E.Coseriu gibi yapısalcılar, bütün dillerin kendine özgü bir anlam yapısı

olduğunu benimsemişler ve bu nedenle de farklı dillerin sözcüklerinin birbirleriyle kavram alanı bağlamında eşleştirilemeyeceğini kabul etmişlerdir (Aksan, 2003f, s.163).

Kavram ve kavram alanına yönelik yapılacak kapsamlı ve derin araştırmalar, o dilin yaşını tespit etmede bir ölçüt olarak kullanılabilir (Erol, 2008, s.27). Aksan da bu konuda bir dile ilişkin en eski yazılı belgelerde aynı kavram alanına giren, aynı sözcük ailesine ait olan, ancak başka ögelerden sonra meydana gelebilecek sözcüklerin, yani üst kavramların bulunması, dilin eskiliğine ve yazı diline dönüşmesinin tarihinin tespitinde bir ölçüt olarak kullanılabilir, şeklinde görüş belirtmiştir (Aksan, 1989, s.255).

Sonuç olarak bir dile ilişkin kavramları ve kavram alanlarını doğru bir şekilde analiz etmek; o dili kullanan toplumların yaşama biçimlerini ve dünyaya bakış açılarını, algılarını kavramamızı sağlayacaktır.

2.8.5.9. Aktarmalar

Anlatılmak istenen bir kavram, onunla herhangi bir yönden ilişkili, benzerliği ya da yakınlığı bulunan başka bir kavramın göstergesi ile anlatılmasına “aktarma” denir (Aksan, 1997, s.62). Çok anlamlılığı doğuran etkenlerin başında gelen aktarmalar; bir kavramı, bir nesneyi anlatmak için başka bir kavramın veya nesnenin adını kullanma biçiminde tanımlanabilir (Aydın, 2007, s.88). Dillerin temel niteliklerinden sayılan ve çok anlamlılığı doğuran etkenlerin başında gelen anlam olayı olan aktarmalarda; benzetmelerde olduğu gibi, anlatılmak istenilen kavram, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır. Aktarmalar ilk kez kullanıldıklarında özgün, ilginç bir olayı bir söz sanatı olduğu halde yerleşip kalıplaştıktan sonra birer yan anlam oluşturur ve böyle yaşarlar. Aktarmalar dili zenginleştiren, anlatım gücünü artıran etkenlerden biridir (Aksan, 1997, s.62; 2003c, s.108; 2003f, s.184). Aktarmalar (Alm. Translation, Fr. translation, İng. translation); bir sözlük biriminin bir dil bilgisi sınıfından bir başka dil bilgisi sınıfına geçirme olarak tanımlanabilir (Vardar, 2002, s.15). Aktarmalar temelde ikiye ayrılır:

2.8.5.9.1. Düzdeğişmece, Ad Aktarımı

Düzdeğişmece sanatında (Yun. Sünekdokhé) sanatında ise bütün yerine parçanın, parça yerine bütünün anılması yoluna gidilir (Aksan, 2003c, s.113). Gencan

“benzetmeden başka ilgililerle bir sözcüğün başka biri yerinde kullanılmasıdır” şeklinde tanımlamıştır (Gencan, 2001, s.548). Eski retorik çalışmalarından beri ele alınan söz sanatlarından biri olan bu sanat, anlatımı kolaylaştırır ve anlatıma güç katar. “Mecaz-ı mürsel” sanatının karşılığı olan ad aktarması özellikle şiir dilinde çok yararlanılan bir anlatım biçimidir (Aydın, 2007, s.91). Düzdeğişmece (Fr. métonymie), bir kavramın onu karşılayan göstergeyle değil de ilgili bir başka göstergeyle dile getirilmesidir (Günay, 2007, s.79). Bayraktar ad aktarmasının beş farklı yolla yapılabileceğini belirtmiştir:

“a) Bir nesnenin bir parçası söylenerek tümü anlatılmak istenir

b) Bir nesnenin tümü söylenerek parçası anlatılabilir

c) Bir nesnenin adı söylenerek onun içindekiler anlatılabilir

d) Sonuç söylenerek nedeni düşündürülebilir

e) Soyut ad söylenerek somut varlık anlatılabilir” (Bayraktar, 2006, s.173).

Hengirmen ise ad aktarmalarının üç yolla gerçekleşebileceğini dile getirmiştir:

*“*Kavramla ilgili ya da bağıntılı başka bir kavram kullanılır*

**Bütün yerine parça kullanılır*

**Parça yerine bütün kullanılır”* (Hengirmen, 2002, s.392-393).

Eski Yunan’da “metonümia” olarak adlandırılan ad aktarımı (fr. métoymie, İng. metonymy) divan şiirimizde mecaz-ı mürsel sanatı ile karşılaşılır: *“Her dilde görülen bu anlam olayı, anlatılmak istenen kavram kullanılmadan, onunla ilgisi, ilişkisi bulunan bir başka kavramla dile getirilmesi yoluyla gerçekleşir”* (Aksan, 1997, s.69). Örneğin *“Bir **tabak** yedim”* tümcesinde anlatılmak istenen aslında tabağın içindekini yemektir. Deyim aktarması bir benzerliğe dayanırken ad aktarması ise bir ilgiye, ilişkiye dayanılarak yapılan aktarmalardır. Tiyatro yerine sahne, tiyatro sanatçısı yerine de sahne sanatçısı denilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Aksan, 2003f, s.188). Düzdeğişmeceye neden olan iki nesne arasındaki ilişki, birinin diğerini belirtmesine olanak sağlamaktadır ve bildiri içinde belirttikleri yeni anlamla bir değerleri vardır ve

bu iki kavram arasındaki benzerlik, sebep-sonuç ilişkisi, etki, araç, giysi, yer, simgesel benzerlik ve organ benzerliği gibi ilişkiler de söz konusudur. Günay farklı düzdeğişmece türlerinden bahseder (Günay, 2007, s.79-81):

“a. Amaç için nedenden yola çıkmak

b. Neden için amaçtan yola çıkmak

c. Araçtan yola çıkarak aracı kullananları belirtme

ç. Nesneyi belirtmek için maddesinden yola çıkmak

d. İçeriği (içerileni) içerenden yola çıkarak belirtme

e. Uzamdan yola çıkarak nesne, ürün, kişi ya da kurumu belirtme

f. Geliş ya da üretiliş yerinden yola çıkarak ürünü belirtme

g. Fiziksel özellikten ya da durumdan yola çıkarak ahlaki ya da kişisel özelliği belirtmek

ğ. Giysilerden yola çıkarak o giysiyi giyen kişileri belirtmek. Göstergeden yola çıkarak nesneyi belirtmek. Özel bir nesneden yola çıkarak o nesneyi kullanan kişi ya da topluluğu belirtmek

h. Simgeden yola çıkarak bir nesneyi belirtmek

ı. Yazarın adını kullanarak yapıtını belirtmek.”

2.8.5.9.2. Deyim Aktarması

Aktarmaların en önemlisi, temelde bir benzetmeye dayanan, başka bir kavramla ilişki kurulmasından yararlanan deyim aktarması (iğretileme) sanatıdır. Yunanca “metaphore” sözcüğünden gelen bu sanatta; doğadaki nesneleri, hayvan, çiçek adlarını insana; insana ait kavramları doğaya, doğadaki nesneleri birbirine aktarmanın yanında soyut kavramların somut nesneler aracılığıyla somutlaştırılmasına dayanır (Aksan, 2003c, s.109). Benzetmenin temel öğelerinden birinin, benzetmeye konu olan nesne veya kendisine benzetilen eksiltilmesiyle oluşturulan “deyim aktarması” aktarmaların her dildeki en yaygın türüdür (Aydın, 2007, s.88). Deyim aktarmalarının amacı anlatıma

güç kazandırmak, anlatımı etkili kılmak veya duygu ve düşünceleri kısa yoldan aktarmak olup bu nedenle bir sözcüğü yeni bir anlamla değişik bir kavramı yansıtmak üzere kullanırız ve bu yolla sözcükler çok anlamlı olma özelliği kazanırlar (Bayraktar, 2006, s.171). Deyim aktarması en eski söz sanatlarından biri olup hemen hemen dilin her alanında kullanılmaktadır ve iki nesne ya da kavram arasındaki benzerlik ilişkisine, benzer anlam özelliklerine dayanarak birinin adını diğerine aktarma olarak tanımlanabilir (Toklu, 2003, s.96).

Bir doğal dil içerisindeki benzetmeler, deyim aktarmasının oluşması için başlangıç noktasıdır: “*Deyim aktarmalarının oluşmasında, yapılan benzetmelerin zaman içinde dilde yerleşmesi, genelleşmesi etkili olmaktadır*” (Aksan, 2003c, s.109). Aktarmaların her dildeki en yaygın türü olan deyim aktarmaları ya da iğretileme (Yun. metaphora) kavramlar arasındaki benzerlik ilgisine dayalı bir anlam olayıdır. “*İpek bürük bürünmüş / Niksar’ın fidanları*” dizelerinde “fidan” dilsel göstergesi ile genç kızların kastedilmesi bir deyim aktarmasıdır (Aksan, 1997, s.63). Genel olarak beş şekilde gerçekleşebilir:

2.8.5.9.2.1. İnsandan Doğaya Aktarım

Doğal dillerin çoğunda organların, vücut bölümlerinin adları tabiattaki nesnelere aktararak yeni anlamlar oluşturur ve bu aktarmaların çoğunda kalıplaşma söz konusu olduğu için bunlara ölü deyim aktarması da denilir (Aydın, 2007, s.89). Bazı bilginlerce dilin tutumluluk (economy) özelliğinin bir sonucu olarak görülen bu olay Aksan'a göre kolay, etkili ve güçlü bir anlatım eğiliminin sonucudur. Yazınımızda “kel tepeler, görmüş ve geçirmiş deniz” (Yahya Kemal Beyatlı), “dalgın akşam, haydut akşam” (Atilla İlhan) buna örnek olarak verilebilir (Aksan, 1997, s.64-65).

2.8.5.9.2.2. Doğadan İnsana Aktarım

Yaygın bir şekilde kullanılan bir diğer deyim aktarması türü de doğadaki nesnelerin adlarının, bunlarla ilgili sıfatların insanlar için kullanılmasıyla gerçekleşir (Aydın, 2007, s.89). Din açısından hoş karşılanmayan “domuz” sözcüğü Türkçede insanlar için “hain, aksi, inatçı” anlamlarında kullanılır. Fransızcada ise “cochan” sözcüğü yine “pis herif” anlamını taşımaktadır (Aksan, 1997, s.65). Yine “tilki” sözcüğünün kurnaz anlamında kullanılması buna örnek olarak gösterilebilir.

2.8.5.9.2.3. Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım

Bir diğer deyim aktarması türü de doğadaki nesneler arasındaki aktarmadır. Doğadaki varlıklar arasında benzerlik ilgisine dayanan ve hayvandan bitkiye ve hayvandan hayvana aktarmayla gerçekleşen anlam olayıdır. Örnek olarak bazı bitkilere benzerliklerinden dolayı “kuşburnu, katırtırnağı, tavşankulağı” gibi adlar verilmesi buna örnek olarak gösterilebilir (Aksan, 1997, s.66).

2.8.5.9.2.4. Somutlaştırma

Türkçenin anlatım gücünü yansıtan özelliklerinden biri de somutlaştırmadır: *“Türkçede başlangıçtan beri en yaygın anlam olaylarından biri de somutlaştırmalardır. Bu olay temelde soyut kavramların çeşitli davranış ve duyguların somut göstergelerle dile getirilmesi, böylelikle daha canlı ve daha etkili bir biçimde anlatılmasıdır”* (Aydın, 2007, s.90). Aksan, somutlaştırmayı şu şekilde açıklamaktadır: *“Bu olayda temel olan, soyut kavramların, çeşitli durum, davranış ve duyguların somut göstergelerle dile getirilmesi, böylelikle daha canlı, elle tutulur, güçlü bir biçimde anlatılması eğilimidir. (...) Somutlaştırmanın en geniş ölçüde görüldüğü dil öğeleri, deyimlerdir. Bir durumu, bir olayı, bir davranışı dile getirmek üzere birden çok göstergenin bir araya getirilmesiyle oluşan deyimlerde soyut şeylerin anlatımı için somutlaştırmaya başvurularak çok canlı, etkili bir anlatım gerçekleştirilir”* (Aksan, 1997, s.66). Türkçede “baltayı taşa vurmak, ipin ucunu kaçırmak, kendi yağıyla kavrulmak” gibi deyimler buna örnek olarak gösterilebilir.

2.8.5.9.2.5. Duyular Arasında Aktarım

Farklı duyu alanlarına ait kavramların bir araya getirilip kullanılmasıyla oluşan deyim aktarmalarına örnek olarak “soğuk bir ses, acı bir fren sesi, şirin söz, sıcak bir dokunuş” gibi kullanımlar örnek olarak gösterilebilir (Aydın, 2007, s.90-91).

2.8.5.10. Benzetme

Anlatımı güçlendirmek, canlı kılmak için yararlanılan dil olaylarından, söz sanatlarından birine “benzetme” (Osm. teşbih, İng. simile) denilir: *“Benzetme (Osm. teşbih), insanoğlunun anlatıma güç verme amacıyla, birtakım nesneler, kavramlar arasında gördüğü yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birini*

anlatırken ötekini de anması eğilimidir. Her dilde, her insanın bol bol kullandığı bu benzetmeler yaygınlaşırsa kalıplaşır, kişisel olmaktan çıkarak sözvarlığının öğeleri niteliğini kazanır” (Aksan, 1997, s.61; 2003f, s.187). Teşbih *“aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki şey veya şeylerden benzerlik itibariyle zayıf olanı kuvvetli olana benzetmek sanatıdır”* şeklinde tanımlanabilir (Külekçi, 1995, s.30). Benzetme; bir nesnenin niteliğini veya bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek ve onu canlandırabilmek amacıyla bir başka nesneden yararlanmaktır (Aydın, 2007, s.86-87). Gündelik dilde kullanılmasına rağmen çoğunlukla yazınsal dilde anlatımın etkisini güçlendirmek, anlatılan olguları somutlaştıran bir söz sanatıdır. Bu bağlamda benzetme, kavramlar ve nesneler arasındaki yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birinden bahsederken diğerinin anılmasıdır (Toklu, 2003, s.96).

Mecazlaşma denilen anlam değişmesi türü, benzetme yoluyla gerçekleşir: *“Benzetme yoluyla gerçekleşen anlam değişimleri, bir dil birliğinin belirli bir yer ve zamandaki asıl (central) anlamı ile dal / mecaz (marginal / metaphoric) anlamlarının yer değiştirmesiyle ortaya çıkar”* (Erol, 2008, s.49).

Benzetmeler, aktarmaların ilk aşaması olarak değerlendirilebilir. Bir insan için kullanılan “fitil gibi sarhoş” benzetmesinde yalnızca “fitil” sözcüğünün kullanılmasıyla deyim aktarmasına dönüşür. Eksiksiz bir benzetmede dört ögenin varlığı söz konusudur: Bunlardan ilki benzetmeye konu olan nesne, ikincisi kendisine benzetilen, üçüncüsü benzetme yönü, dördüncüsü de benzetme ilgecidir (Aksan, 1997, s.61). Buna karşılık benzetmeler her zaman dört unsurla kurulmaz, bazen de anlatımda eksiklik bırakmadan öğelerden bazıları düşebilir. “Aslan gibi asker” tümcesinde benzetme yönü düşmüştür. Bunun yanı sıra benzetmeler, yaygınlaşma özellikleri bakımından bazen kişisel olarak kullanıldıkları yerde kalırken; bazen de “dağ gibi adam, su gibi para harcamak” ifadelerinde olduğu gibi yaygınlaşarak kamulaşır (Gencan, 2001, s.545-546).

Diller arasında benzetmeler açısından zaman zaman paralellikler görülse de genellikle diller benzetmelerde birbirinden ayrılırlar; çünkü bu sorun, dilin iç yapısıyla, anlatım yolu sorunu ile ilgilidir (Erol, 2008, s.49). Bu noktada özellikle yazınsal çevirilerde kaynak dilden erek dile aktarımda ilgili söz sanatının hiçbir anlam kaybına uğramadan çevrilmesi çok da mümkün değildir.

2.8.5.11. Tasarımlar, İmgeler

Dilsel göstergeler, duyulduğu ya da bir yazıda görüldüğü anda soyutlanmış bir şekilde, tek başına insan beyninde canlanmaz. Bu gösterge ile birlikte ilgili birçok tasarım ve imge canlanır. Örneğin “okul” dediğimizde sadece bir bina değil, içerisindeki öğrenciler, öğretmenler, sınıflar vb. tasarımlar canlanır. Dilsel bir gösterge, tek anlamlı bazı özel terimler dışında, yalnızca tek bir kavramı yansıtmaz, insan zihninde çeşitli imgelerin canlanmasına, çağrıştırılmasına yol açar. Saussure, göstergenin çeşitli çağrışımların odağı olduğunu ileri sürmüştü; yine Bally, çağrışım alanı kuramında, Trier de kavram alanı (dil alanı) kuramında bu görüşü desteklemişlerdir (Aksan, 2003f, s.193). Türkçede “bayram” sözcüğünü duyduğumuzda zihnimizde canlanan tasarımlar ile “cenaze” sözcüğünü duyduğumuzda zihnimizde canlanan tasarımlar birbirinden farklıdır: *“Her ne kadar belli bir kişiyi, bir ülkeyi, bir coğrafya kavramını göstergeler de kimi özel adların birtakım tasarımlar, imgeler uyandırdıkları, kimi zaman duygu değeri taşıdıkları görülür. Bunlar insanın yetişme çevresine, kültür düzeyine, dünya bilgisine ve ruhsal yapısına göre kişiden kişiye değişse de her toplumda birtakım genel değerlere, etkileyici öğelere sahiptir. Türkler için Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Süleyman gibi Türk büyükleri, Fransızlar için Jeanne D’Arc, Napoléon Bonaparte adları olumlu duygular, değişik tasarımlar canlandıran böyle adlardandır”* (Aksan, 1997, s.57). Dil; dünyayı, yaşamı bir tür kelimeye ve kavrama dönüştürme işlemidir. Bu nedenle her dille dünya başka türlü kavranır (Aydın, 2007, s.78).

Tasarımlar genel ve özel, kişisel tasarımlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel tasarımlar, belli bir göstergeye bağlı olarak aynı dil birliğindeki kişilerde aşağı yukarı aynı olan tasarımlardır. “Sinema, kahvehane” göstergeleri aşağı yukarı aynı tasarımları hareket geçirirken; balığı çok seven bir kişi ile balıktan zehirlenen bir kişi “balık” göstergesi birbirinden farklı tasarımları harekete geçirecektir (Aksan, 2003f, s.194). Özel tasarımlar, tasavvurlar ise kişinin yetiştiği çevreye, kültür düzeyine, cinsiyetine ve kişisel duygularına göre değişir (Aydın, 2007, s.79).

2.8.5.12. Özel Adlar

Ad bilim; göstergenin gösterileninden ya da kavramdan yola çıkarak anlatımı, gösterilenin bağlandığı göstereni inceleyen dil bilimi alanıdır. Dil bilgisinde ad denilen

sözcük türünü, özellikle de özel adları inceler (Toklu, 2003, s.113). Ad bilim (İng. onomasiology; Alm. Onomasiologie, Fr. onomasiologie); kavram-sözcük ilişkisine dayanarak adları inceleyen, adların veriliş yollarını, nedenlerini, kaynağını, kökenini araştıran bilim dalıdır (Hengirmen, 1999, s.9-10). Sözcük bilim ve anlam bilimle sıkı sıkıya ilişkisi bulunan ad bilim; “dar anlamda ad bilim” diye niteleyebileceğimiz özel adları inceleyen türü ile diğer tür adlarını inceleyen türü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Aksan, 2003f, s.91). Özel ad bilim (Alm. Onomastik, Namenkunde, Fr. onomastique, İng. onomastics) özel ad niteliği taşıyan kişi ya da yer adlarının köken ve gelişimini inceleyen sözcük bilim dalıdır (Vardar, 2002, s.157). Özel adlar, tıpkı diğer dilsel göstergeler gibi bir gösterileni bulunan birimlerdir. Ancak özel adlar tek bir varlığı, kavramı yansıtır; diğer dilsel göstergelerde olduğu gibi bir genelleşme söz konusu değildir. Özel adlar da anlamsal olarak dikkat çekici olan ise yaşanmışlığın etkisiyle duygusal bir anlam yüklü olmasıdır. Yabancı bir dilde bile karşılaştığımız dilsel göstergeler içerisinde özel adları genelde fark eder ve duygusal bir anlam yükleriz. Özel ad (Alm. Eigennamen, Fr. nom propre, İng. proper noun); ayrı olarak ele alınan bir tek varlığı veya nesneyi karşılayan addır (Vardar, 2002, s.156). Hengirmen “*dünyada tek olan, eşi ve benzeri bulunmayan varlıkları bildiren ad*” şeklinde tanımlamaktadır (Hengirmen, 1999, s.300). Korkmaz ise “*tek bir kişiyi, belli bir varlığı veya topluluğu gösteren ad*” olarak açıklamaktadır (Korkmaz, 2007, s.170).

Günay, özel adları kullanım özelliklerine göre beşe ayırmaktadır:

1. Bazı durumların genel özelliğini belirtirse de genel ad biçiminde kullanılır. Söz biliminde “dolaylı adlar” (Fr. antonomase) denilen özel adların kullanımı söz konusudur. Bu durumda özel bir adın cins ad, bir cins adın da özel bir ad olarak kullanımı söz konusudur. Diesel, bu tür motoru bulan kişi iken bir grup motorun adı olmuştur.

2. Düzdeğişmece olarak özel adların kullanımı söz konusudur. Örneğin “bir Çallı aldım” sözcüğü, “İbrahim Çallı’nın tablosunu” belirtir.

3. Özel adların kalıplaşmış karşılaştırmalı yapılarda kullanımı söz konusudur: “Karun kadar zengin” (zenginlik), “Bu dünya kalsa Sultan Süleyman’a kalırdı” (güç, erk).

4. Özel adlar, bazen kişinin yaptığı buluşa ad olmuştur: Kot, Behçet hastalığı, Gillette, Giyotin, Röntgen...

5. Bir eşyanın üretildiği fabrika ve marka da dil sözlüğüne iki şekilde girebilir:

a. İlk olarak marka bir tür ürünü belirtir; yani üreysel terim (fr. terme générique) olarak kullanılabilir: Aygaz (tüp), Camsil (deterjan)... Böyle bir kullanımda marka adı ile ilgili ürün ya da nesnenin adı yer değiştirmesi söz konusudur.

b. İkinci olarak marka adlarının nesnelerin alt grubunun (altanlamlılık) adı olarak kullanılması söz konusudur. “Laguna’ya binmek” Tüm Renault’yu bir marka olarak düşündüğümüzde “Laguna”, Renault’un altanlamıdır (Günay, 2007, s.44-45).

Doğrudan doğruya özel adların nitelikleri üzerinde Meyer’in saptadığı noktalar ilgi çekicidir:

“1. Özel adlarda belirtme ögesinin (article) olmayışı

2. Çoğul biçimlerinin bulunmayışı

3. Ses açısından büyük ölçüde değişebilirlik

4. Tümcenin öteki bölümleriyle ilişki kurmaksızın kullanılabilmeleri” (Meyer 1915’ten Akt. Aksan, 2003f, s.92).

Dil bilimsel olarak özel adlar dil dizgesi içerisinde bir birim olarak düşünülmekte ve birçok bakımdan öteki sözcüklerle yakınlıkları bulunmaktadır. İlk olarak başlangıçta onu kullanan dil birliğinin sahip olduğu ses dizgesinin özelliklerini taşır ve başka uluslarca kullanılmaya başlandığında, bir başka dil birliğinin ses dizgesiyle karşılaşmış olur. “Muhammed” adının Türklerde Mehmet’e dönüşmesi buna örnektir. İkinci olarak özel adlar, birden çok kişiyi ya da nesneyi gösterebilirler bile özel adlar, konuşma ya da yazı dilinde bir anlam karışıklığına neden olmaz. İletişim sırasında, Ayşe her iki tarafın da bildiği kişidir. Üçüncü olarak kimi adlar, onları taşıyan kişiler ile ilgili olarak dini, uyruğu, toplum katmanı, yaş katmanı gibi birtakım bilgiler verir. Son olarak da ister kişi adı, ister yer adı, ister başka bir özel ad olsun; özel adların kaynağını genel olarak özel tür adları (nom commun, common noun, Gattungsname)

oluşturur. Bir tür adı, ad verme sırasında bir kişiye, bir yere, bir dağ ya da ırmağa verilince özel ada dönüştürülmüş olur (Aksan, 2003f, s.94-95).

2.8.5.13. Yerlileştirme

Anlam bilimi çerçevesi içinde değerlendirebilecek bir dil olayı olan “yerlileştirme” terimi ile anlatılmak istenen, bir dil birliği için yabancı olan, anlamı bilinmeyen bir ögenin, sesçe ona yakın olan yerli öğelerden faydalanılarak yerlileştirilmesi, ana dilinden bir öğeyle değiştirilmesidir. Anadolu’da Gelendost (<Galandos), Ağlasun (<Agalassos < Sagalassos), Sürmeli (<Surmari < Surb MAri), Kireli (<Karalleia), Ballıhisar (<Bâlâhisar) gibi pek çok yer adı ve İstanbul adının bir süre İslâmbol biçiminde kullanılışı birer yerlileştirme örneğidir (Aksan, 2003f, s.197-198). Vardar, yerlileştirme olayını, köken yakıştırma (Alm. Volksetymologie, Fr. étymologie populaire, İng. folk etymology) olarak adlandırmakta ve şu şekilde açıklamaktadır: “*Kökeni bilinmeyen bir sözcüğü gerçeğe uymayan bir kökene bağlama (Halk kökenbilimi ve yerlileştirme de denir). Bu işlem, güçlük gösteren bir sözcüğü bilinen bir kökene bağlayarak açıklama girişimidir ve bireylerin yan anlamıyla özümleyemediği, az rastlanan ya da yabancı kökenli sözcükler karşısındaki yorumlama çabasını dile getirir*” (Vardar, 2002, s.139). Mehmet Hengirmen de halk kökenbilgisi terimi ile adlandırmakta ve şu şekilde tanımlamaktadır: “*Kökeni bilinmeyen, genellikle yabancı olan sözcüklerin yerine, ses bakımından onlara yakın olan, onları çağrıştıran sözcükler kullanılması, böylece anlamı açık olmayan yabancı sözcüklerin yerlileştirilmesi. Örneğin hortensia yerine ortanca denmesi. Bu örnekte görüldüğü gibi halk kökenbilgisince sözcüğün yerlileştirilmesinde mantıklı bir karşılığın olması gerekmez. Bununla birlikte bazılarında bu çaba görülebilir: İngilizce bulldozer sözcüğü, bazı ağızlarda yoldüzer biçimine geçer*” (Hengirmen, 1999, s.200). Zeynep Korkmaz “*bir dil için anlamı bilinmeyen veya unutulmuş olan bir kelimenin yakıştırma yoluyla ses ve anlam bakımından dilin kendi kelimelerinden birine benzetilerek yerlileştirilmesi*” şeklinde tanımlamaktadır (Korkmaz, 2007, s.14).

Yerlileştirme bir noktada dilsel örnekseme eğilimi olarak düşünülebilir: “*Dilcilikte genellikle halk etimolojisi (folk etymology) adı verilen, bizim yerlileştirme diye adlandırdığımız olay da bir bakıma, halkın yaratıları olarak örnekseme eğilimi içinde düşünülebilir*” (Aksan, 2003c, s.50). Bu örnekseme türü başta yer adları olmak

üzere yabancı dillerden gelen birçok sözcükte görülmektedir. Yerlileştirme üç ayrı türde değerlendirilebilir:

a. Yabancı ya da kökeni bilinmeyen bir ögeye, gösterdiği nesneyle ilişkisi bulunmayan bir yerli sözcüğün ses çağrışımı aracılığıyla yakıştırılması ile yerlileştirme yapılabilir. İtalyanca “palla e meza (mezzo)” top adının “balyemez”, Macarca kökenli bir Fransızca sözcük olan “soutache”ın “sutaşı” biçiminde Türkçeleştirilmesi örnek olarak verilebilir.

b. Çoğu kez bilinçli olarak bir yerli sözcüğün, yabancı ya da kaynağı bilinmeyen bir ögeye yakıştırılması ile yapılabilir. Yunanca “prason” pırasa sözcüğünün bir zamanlar Farsça “pir” ve Arapça “ha:ssa” sözcüklerinden yapılma “pürha:ssa” biçiminde açıklanması ve kullanılması bu türden yerlileştirmeye örnek olarak verilebilir.

c. Son olarak yabancı ya da kaynağı bilinmeyen ögeyle yerli öge arasında anlam ilgisi kurulması şeklindeki yerlileştirme türünün başka dillerde olduğu gibi, Türkçede de örnekleri vardır. Yunanca “gangren” sözcüğünün halk arasında “kankıran”, Fransızca “gadre-robe” sözcüğünün halk arasında “gardolap” sözcüğüne dönüştürülmesi birer örnektir (Aksan, 2003f, s.199).

2.8.5.14. Bağlam ve Çıkarım

Ferdinand de Saussure’ün dilin bir sözcükler yığını değil de bir dizge olduğunu ortaya koyması ile birlikte dilsel göstergelerin asıl anlamlarını bağlam içerisinde kesinlediği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bir göstergenin birlikte bulunduğu öteki göstergelerle oluşturduğu ve anlamın kesin olarak ortaya konulmasını sağlayan bütüne bağlam (context) denir. Yani dilsel göstergeler bağlamsal anlamlarını bütün içerisindeki diğer göstergelerle gerçekleştirdiği ilişkiler bütünü sayesinde ortaya koymaktadır. Bağlamsal anlam iletişim sırasındaki anlam bulanıklığını engeller. Bağlam (Alm. Kontext, Fr. contexte, İng. context), Vardar tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “1. Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü. (İç bağlam, dil içi bağlam da denir.) 2. Duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinsel, ruhsal nitelikli deneyim ve bilgilerine ilişkin verilerin tümü. (Dış

bağlam, dil dışı bağlam da denir.)” (Vardar, 2002, s.31). Bağlam; anlamın dilsel ifade üzerinde gerçekleşmesini sağlayan, anlamsal bulanıklığı ortadan kaldıran bütündür: “Sözcüklere, sözcük öbeklerine ve cümlelere değişik anlamlar kazandıran, bunların birlikte olduğu diğer öğelerle ortaya çıkan bütünlük” (Hengirmen, 1999, s.52). Zeynep Korkmaz “bir cümlede, bir konuşmada veya bir metin içinde yer alan herhangi bir kelimenin anlamının daha iyi belirlenebilmesi ve başka anlamlarından ayırt edilebilmesi için, kendisini çevreleyen ve karşılıklı ilişkide bulunduğu öteki öge veya öğelerle oluşturduğu bütün” (Korkmaz, 2007, s.33). Bir metni anlamak ancak o metnin üretildiği dili anlamakla, bağlamsal özellikleri kavramakla mümkündür: “Dilsel bir metni anlama’nın, o metnin dilini anlamaya bağlı olması, metnin dilinin, metinde söylenmek istenen anlamayı mümkün kılan unsur olmasından ötürüdür; zira anlama ancak bu unsurlar sayesinde gerçekleşir. Demek oluyor ki dil anlaşılmadıkça, metnin kendisi de anlaşıl(a)maz” (Cündioğlu, s.15-16). Kısacası bağlam; bir sözcelemin içerisinde üretildiği koşullar bütünü olup, bağlamı oluşturan öğeler arasında, konuşucu ve dinleyicinin karşılıklı konumu, sözcelemin nasıl bir prosedüre bağlı olarak gerçekleştirildiği gibi öğeler sayılabilir (Altınörs, 2000, s.11). Bir gösterge, öteki öğelerle birlikte, onların yardımıyla bir kavramı yansıtmaktadır ki, göstergelerin bağlı bulunduğu bu öğelerin oluşturduğu bu bütüne bağlam denilir. Bununla birlikte belli bir kavramın kesinleşmesi yalnızca, sözcüğün birlikte bulunduğu öğelere değil, göstergenin içinde bulunduğu sözceleme ve konuya da bağlıdır (Aksan, 2003f, s.200). Bir dil biriminden önce ya da sonra gelerek bir dil birimini kuşatan ve birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü olarak tanımlanır (Aydın, 2007, s.73). Bir düşüncenin kendinden önceki ve sonraki düşünceye uygunluğu, o düşüncelere bağlı şekildeki konumu; bir sözün nerde, nasıl bir ortamda söylendiği olarak tanımlanır (Bozkurt, 2004, s.193).

Bağlam iletişim esnasındaki anlam belirsizliğini giderir, anlam bulanıklığını ortadan kaldırır: *“Bağlam, konuşmacı tarafından iletilen mesajdaki / ifadedeki belirsizliği veya çok anlamlılığı yok eder” (Erol, 2008, s.59). Sözcüklerin gerçekleşmemiş gücül anlamları; belli bir kullanımda, belli bir amaçla konuşurken, sözcüğün tek bir anlamını seçer, diğer anlamları bir yana bırakır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.257).*

Bir dilsel göstergenin anlamı içerisinde bulunduğu bağlamda ilgili anlam birimciklerin kendini gerçekleştirmesi ile olur: “*Bağlamsal anlambirimcik (fr. sème contextuel): Sözcüğün, olabilecek tüm anlambirimcikleri arasında bir bağlamda kullanılan değerini belirtir*” (Günay, 2007, s.273). Sözcelemenin gerçekleşmesinden sonra bağlamla ilgili olarak verici tarafından bazı anlam birimciklerin alımlanmasıdır.

Bağlam dil ile dil bilimi terimi olarak “sözel bağlam” ve “toplumsal bağlam” olmak üzere ikiye ayrılır. Bir metne veya bir anlatıma; yani sözcük, tümce, söz-eyleme gönderme yapan, bir söylemi anlama biçimini etkileyen unsurlar “sözel bağlamı” oluşturur. Buna karşılık sınıf, cinsiyet gibi toplumsal değişkenlere göre tanımlanan unsurlara ise “toplumsal bağlam” denir. Bazı dil bilimciler, toplumsal bağlamı metince oluşturulup sergilenen biçim ve dil kullanıcılarının toplumsal kimliği olarak tanımlamaktadırlar (Kılıç, 2009, s.73).

Sözcükten büyük birimler, tümceler de ele alındığında belli bir anlamın kesinleşmesi, içinde yer aldığı konuşma zincirine ve belli bir metne göre belirlenir (Aksan, 2003f, s.201). Bir cümlemin de kesin olarak anlaşılabilmesi için metindeki cümleler arasındaki ilişkiden yola çıkılır, bağıntıdan hareket edilir (Aydın, 2007, s.73). Bağlam; sözcük açısından olduğu kadar, tümce/sözce bakımından da söz konusu olup uzunca bir metin içindeki bir tümceyi o metinden çıkararak yalnız değerlendirmek yerine metinsel bütünlük içindeki genel anlamı amaç çerçevesi içinde değerlendirmek gerekir (Aksan, 2003c, s.114).

Sözcüğün, sözcenin anlamını belirli bir bağlam içerisinde gerçekleştirmesi dilin bir dizge olduğunu kesinler: “*Kelimenin içinde bulunduğu tamlama, cümle veya bağlama göre bir anlam kazanması, belli bir kavramı eksiksiz yansıtması, dilin bir dizge olduğunu gösterir. Bu anlayış dil bilimine F. de Saussure tarafından yerleştirilmiştir. Böylece bağlamda bağlı anlam (contextual meaning) terimi ön plana çıkmıştır*” (Erol, 2008, s.59). Bir noktada göstergenin anlamı onu çevreleyen diğer göstergelerin, metnin yani dizgenin durumuna bağlıdır.

Geleneksel dil bilgisi anlayışında sözcükler, içine anlamların konduğu boş kutular olarak düşünülmüştür. Fakat Saussure’ün gösterge kuramı ve daha sonraki çalışmalarda dizge anlayışının genelleşmesiyle sözcüklerin dil içindeki yeri; dolayısıyla

da bağlamsal anlamı (contextual meaning) terimi de kullanılmıştır. Bu noktada İngiliz dil bilimci Firth, anlamın belirlenmesinde dil içi ve dil dışı etkenleri devreye sokmuştur. Dil bilimcinin “birliktelik anlamı” (collocational meaning) türünde bir sözcüğün anlamı birlikte olduğu sözcükle belirlenir. Firth, kökleri davranışçılık akımına kadar uzanan “durum bağlamı” (context at situation) anlamın belirlenmesinde dil dışı etkenleri, konuşanların özelliklerini, içinde bulunulan durumu da hesaba katmaktadır. Bu noktada durum bağlamı zaman zaman kullanılış amaç ve koşullarına dayanarak onları değerlendiren edim bilimi ile örtüşmektedir.

Bazı tümcelerde anlamsal içeriğini içerisinde yer aldığı bağlamdan alan “gösterim unsurları” bulunmaktadır: *“Gösterim (İng.: deixis, Alm.: deixis, Fr.: deixis): Bir sözceyi doğrudan zaman, yer ve kişi ile ilişkilendiren söz ya da söz öbeğine verilen addır. Başka bir deyişle, gösterim kavramı, anlamın bir bölümünü içinde bulunduğu durumdan alan dilsel birimlerdir. Kullandıkları sözcenin göndericisi, alıcısı, zaman ve yer gibi daha çok kullanımı kişiye özgü kavramlardır. Anlamları tek tek bireylerin dil kullanımına göre değişir. Örneğin; burada ve orada, sözü söyleyen kişiye bağlı olarak yer gösteren sözcüklerdir”* (Kılıç, 2009, s.74). Kişi adıları, işaret sözcükleri, süre belirten “şimdi, sonra, yarın, bu kez, o zaman, bir hafta önce...” ifadeleri, “burası, orası, bu yer, şu yer, bu taraf...” gibi yer belirten ifadeler gösterim unsurlarına örnek olarak gösterilebilir. Kılıç, gösterim unsurlarını altıya ayırmaktadır:

1. Ayrıcalıklı Yer Gösterimi (İng. distal): Dilsel ifade içerisindeki yerin, sözü söyleyen ya da öteki gösterim alanlarından uzakta olduğunu gösterir: “Akşam sinemada görüşürüz.”

2. Gönderici Gösterim (İng.: honorific): Bir sözcük türü olup toplumsal açıdan gösterim özelliği taşıyan ve anlamı kullanıcının toplumsal konumuna göre belirlenen türüdür: “Sen” ifadesinde gönderici ve alıcının konumu toplumsal olarak eşitken, “siz” ifadesinde göndericinin konumu alıcınınkinden daha aşağıdadır ya da ilişki mesafelidir.

3. Salt Toplumsal Gösterim (İng.: absolute social deixis): Bu tür gösterimler gönderici ve alıcının toplumsal konumlarını belirleyen gösterimler olup iki kişi arasındaki iletişim için kullanılan gösterimlerdir ve üç olasılık üzerine kuruludur:

a. Söylem gösterimleri, gelecek zaman dilimi içinde söylem birimlerini göstermek için kullanılır.

b. Mimik ve sembolik gösterimler, bazı gösterimleri yorumlamak için sözü söyleyenin jestlerini ve mimiklerini görmek gerekmektedir.

c. Toplumsal gösterimler ise bir konuşma olayında bileşenlerin ya da göndergelerin arasındaki toplumsal özelliklerin ya da ayrılıkların gönderimidir. Birey toplum içindeki konuma göre “sen” ya da “siz” gösterimini seçmek zorunda kalabilir.

4. Uzamsal gösterimler; daha çok orda / burada, bu / şu gibi belirteçlerle yakınlık, uzaklık belirtmek için kullanılır.

5. Zaman gösterimlerde sözcenin kullanıldığı an gönderim noktası olup üçe ayrılır:

a. Sözcenin söylenme anından önce

b. Sözcenin söylenme anında

c. Sözcenin söylenme anından sonra

6. Kişi gösterimleri; konuşan ya da onu dinleyeni ilgilendiren gösterimler olup yüzeysel yapıda kişi adıları olarak ben, sen, biz, siz, onlar şeklinde kullanılır (Kılıç, 2009, s.76-78).

Sonuç olarak dilsel ifadelerdeki anlamın gerçekleşmesi, anlam bulanıklığının giderilmesi ifadeyi çevreleyen bütüne bağlıdır. Bağlam, göstergenin çok anlamlılığını sözcelem durumunda tek anlamlılığa dönüştürür.

2.8.5.15. Alışılmış Bağdaştırma, Alışılmamış Bağdaştırma

Doğal dillerde iletişim hiçbir zaman tek tek sözcüklerle gerçekleştirilmez. Bazen bir kavramı anlatmak için birden fazla sözcük bir araya getirilerek çeşitli tamlamalar, deyimler oluşturulur; duygu ve düşünceleri aktarmak için de tümceler kurulmaktadır. İşte sözcüklerin bir araya getirilmesine bağdaştırma denilmektedir. Dilsel göstergeler bir araya getirilirken anlam belirleyiciler ve anlam ayırıcılar arasında uyum var ise buna “alışılmış bağdaştırma” denilmektedir. Bağdaştırma (İng. compatibility, Alm.

Kompatibilität, Fr. compatibilité); “sözcüklerin anlamlı bir şekilde bir araya gelerek tamlamalar, sözcük öbekleri ve cümleler oluşturması” şeklinde tanımlanabilir (Hengirmen, 1999, s.46). Bu türden bağdaştırmalar “genç adam, körpe salatalık, çizgili defter” gibi dilde yaygın olan ve kullanıldığında yadırganmayan kullanımları gösterir (Aksan, 2003f, s.203).

Alışılmamış bağdaştırma (İng. unaccustomed compatibility, Alm. ungewöhnliche Kompatibilität, Fr. compatibilité inhabituée) “dilte yaygın olarak kullanılmayan dilbilgisi kurallarına uymayan bağdaştırma” olarak tanımlanabilir (Hengirmen, 1999, s.23). Özellikle alışılmamış bağdaştırma yazın dilinde çokça başvurulan bir yöntemdir. Türkçedeki “sokak lambası, çavdar ekmeği, kadın ayakkabısı” gibi tamlamaları oluşturan göstergelerin anlam birimcikleri birbirileri ile uyum içerisinde oldukları için alışılmış bağdaştırma söz konusudur. Ancak özellikle duygulandırma amaçlı şiir dilinde anlam birimcikler arasında uyum olmasa da bazı göstergeler bir araya getirilerek alışılmamış bağdaştırma gerçekleştirilmektedir. Atillâ İlhan’ın “*Ne haydut bir akşamdı ağır nargilelerle*” dizesinde “haydut” ve “akşam” göstergeleri arasında anlam birimciklerinin uyumu olmadığı için alışılmamış bağdaştırma söz konusudur. Anlam bakımından bağdaştırılan öğelerin birbirleri ile uyuşmadıklarından ilk karşılaşıldığında yadırganan bağdaştırmalardır (Aksan, 2003f, s.203). Bu tür bağdaştırmalar, okuyan ve dinleyen için ilk anda şaşırtıcı ve algılanmasında duraksamaya yol açacak nitelikte olsa bile onlar üzerinde yepyeni düşünce-duygu bileşimleri yaratabilmektedir (Aksan, 2003b, s.39).

Alışılmamış bağdaştırmalar şiir dilinin etkileyiciliği açısından son derece önemlidir. Şairler dilin bu özelliğinden yararlanarak önceden kullanılmamış güçlü imgeler, canlı tasarımlar, görüntüler oluştururlar. Divan şiirinde Fuzûlî “mürğ-i dil (gönül kuşu), derûnum (içimin kayığı, teknesi)”; modern Türk şiirinde Yahya Kemal “altın deniz, firûze nehri, kanayan gül”; Cemal Süreyya “elyazması acılar”, Tahsin Saraç “ayrılığın üveyikleri”; halk şiirimizde Yunus Emre’de “nefs çerisi (nefis askeri, ordusu), aşk elçisi, ömür ipi, ömür kadehi” gibi çok etkileyici alışılmamış bağdaştırma örnekleri söz konusudur (Aksan, 1999a, s.122). Bu türden bağdaştırmalar, şiir dilinin çözümlenmesi, şiirin etkileyiciliğinin belirlenmesi açısından son derece önemlidir.

Aksan, alışılmamış bağdaştırmalar aracılığıyla şiir diline yönelik şu tespitlerin yapılabileceğini belirtir:

“1. Göstergelerin ne denli geniş bir düşünce-tasarım-duygu-görüntü yumağı oluşturduğunu,

2. Şiirin insanı etkileyen yönlerinden birinin göstergelerin ustaca, özgün bir biçimde bağdaştırılmalarıyla ortaya çıktığını gözlemliyoruz.

3. (...) Alışılmamış bağdaştırmalardan büyük bir bölümünde aktarma, özellikle deyim aktarması niteliği görülmekte, böylece şiir dilinde aktarmaların önemi daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır” (Aksan, 1999b, s.164-165).

Bağdaştırma türleri içerisinde değerlendirilebilecek olan “sanatlı bağdaştırmalar”, özellikle şiir dilinde, kimi zaman kişisel kullanımlarda, argoda görülen ve benimsenip yaygınlaştığında alışılmış bağdaştırma niteliği kazanan ve çoğu kez deyim aktarmalarından yararlanan birleştirmelerdir (Aksan, 2003f, s.205).

2.8.5.16. Abartma

Abartma (Alm. Hyperbel, Fr. hyperbole, İng. hyperbole); bir düşünceyi aşırı bir şekilde büyülterek ya da küçülterek anlatma eylemini karşılayan sözbilim terimidir (Hengirmen, 1999, s.5; Korkmaz, 2007, s.3; Vardar, 2002, s.11). Bir tür söz sanatı olan abartma; sözün etkisini artırmak için tasvir edilen, anlatılan bir şeyi, durumu ve düşünceyi olduğundan çok farklı ya da olmayacağı bir şekilde, aşırıya kaçarak anlatmaktır (Karataş, 2004, s.330). Kısacası “*sanatkârı heyecanlandıran hâdisenin, heyecanın mahiyet ve şiddetine göre büyümesi veya küçülmesi*” olarak tanımlanabilir (Külekçi, 1995, s.149).

Anlatılan şeyi olduğundan çok büyük ya da küçük gösterme esasına dayalı olan abartmada, yapmacıklığı hissettirmemek, ince ve zarif olmak önemlidir (Karataş, 2004, s.330). Abartmanın nükteli ve zevkli olması gerekir. Abartmada gerçeğe benzerlik bir ölçüdür ve gerçeğe fazla aykırı düşen abartmalar uygun görülmez (Külekçi, 1995, s.149). Külekçi abartma sanatını üçe ayırmaktadır:

1. Tebliğ: Akla ve göreneğe uygun abartma olup, ileri sürülen özelliğin mevzu için mümkün olduğu türüdür.

2. İğrâk: Akla uygun olan, fakat göreneğe uygun olmayan türüdür.

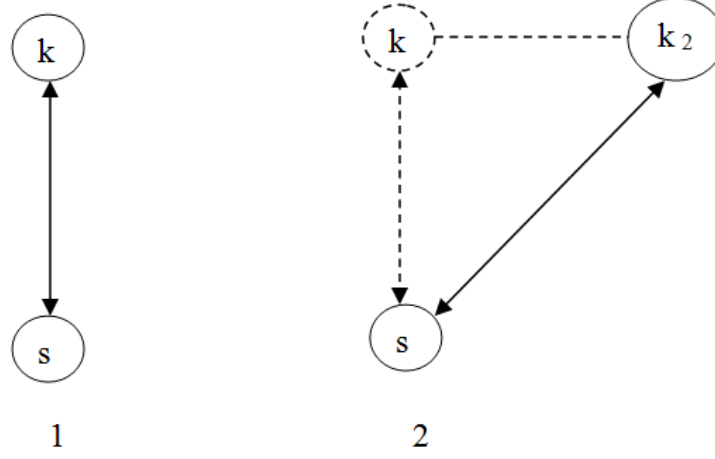
4. Gulûv: Akla da göreneğe de uygun olmayan abartma türüdür (Külekçi, 1995, s.151-154).

Günlük dilde de abartmaya dayanan deyimler bulunmaktadır: “*Abartmaya dayanan, ancak bir durumu böylece, etkileyici biçimde dile getiren deyimler de bulunmaktadır. Bu abartmalı deyimler içinde bir dudağı yerde, bir dudağı gökte (zenciler için kullanılır), bir arpa boyu kadar gitmek, içtiği su ayrı gitmemek, incir çekirdeği dolduramaz (söz) gibilerini örnek gösterebiliriz*” (Aksan, 2001, s.113). Abartma sanatının Türkiye Türkçesindeki deyimlerde çok rastlanan bir söz sanatı olmasının nedeni mantık dışı olma özellikleridir. Abartma bir şeyi olduğundan daha fazla büyütmek olduğuna göre bu zaten deyimlerin ortak özelliğidir. Bu sayede insanın dikkati olağanüstü varlık, nesne ve resimlere çekilerek anlatıma kuvvet verilmektedir (Sinan, 2001, s.93).

2.8.5.17. Anlam Değişmeleri

Art zamanlı dil bilimin ve art zamanlı anlam bilimin yöntemleriyle ele alınması gereken anlam değişimleri (Alm. Bedeutungswandel, Bedeutungswchsel, Fr. changement sémantique, İng. semantic change); bir sözcüğün anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması, uzak veya yakın başka bir kavramı karşılar duruma gelmesidir: “*Anlamlı dil birimlerinin içerik düzlemlerinde ortaya çıkan değişiklik. Örneğin erik sözcüğü önceleri çeşitli meyvelerin ortak adyken anlam değişimi geçirerek bir tek meyveyi belirtmeye başlamıştır*” (Vardar, 2002, s.20). Hengirmen “*çeşitli tarihsel, toplumsal veya özel nedenlerle bir sözcüğün anlamında, genişleme, iyileşme, kayma, kötüleşme, bayağılaşma yoluyla meydana gelen değişme*” şeklinde tanımlamıştır (Hengirmen, 1999, s.30). Bir sözcüğün karşıladığı anlamdan az veya çok uzaklaşarak yeni bir anlam kazanması olayı olarak tanımlanabilir (Korkmaz, 2007, s.19-20). Bu terimle anlatılan olay, dilsel bir göstergenin başlangıçta karşıladığı kavramda bir daralma, bir genişleme belirmesi ya da aynı sözcüğün bir zaman sonra başka bir kavramı ifade etmesidir (Aksan, 1997, s.88). Anlam değişiminde; gösterilenle gösteren

arasındaki ilişkinin, birbiriyle bağıntılı birbirine yakın kavramlar arasında az çok değişmesidir:

Şekil 21: Anlam değişmesi (Aksan, 2003f, s.212).

Anlam değişmelerinin birçok nedeni olmasına rağmen, bu kavram genellikle tarihsel, dil bilimsel, toplum bilimsel, ruh bilimsel nedenlerle açıklanmaktadır. Bilimlerde, kurumlarda, törelerde görülen değişimler nesneleri değiştirerek dil dizgesini dolaylı olarak etkiledikleri için “tarihsel nedenler” olarak kabul edilmektedir. “Dil bilimsel nedenler” olarak seslere, biçimlere, söz dizime ilişkin bulaşma, köken yakıştırma ya da yerlileştirme, eşadlı çatışmasına yol açabilir. Sözcüğün dar bir toplumsal kesimden daha geniş toplumsal kesime aktarılmasıyla anlamca genişlemesi ya da tersine bir süreç sonucunda daralması içerik alanını etkiler ve “toplum bilimsel nedenler” olarak sayılır. Son olarak anlatımlılığı artırma çabaları da anlam değişimine yol açtığı için “ruh bilimsel nedenler” olarak kabul edilebilir (Vardar, 2002, s.20-21). Ahanov gibi bazı dil bilimciler ise dil içi nedenler ile dil dışı nedenlerden bahsetmekte ve dil içi nedenlerin çok çeşitli olduğunu belirtmektedir: “Söz tek başına değil, genellikle başka sözlerle sürekli bir ilişki içinde yaşamını sürdürür. Dilin sözlüğü, dağınık sözlerin düzensiz topluluğu değil, bütün sözlerin toplanarak ve birbirleriyle ilişkiye girerek dilin sözcül-anlamlık (söz türü) dizgesini oluşturur. Yeni söz veya anlam, dilin sözcül-anlamlık dizgesine katıldığında, dilin söz varlığında önceden yer alan sözlerin anlamlarıyla, özellikle kendisiyle eş anlamlı sözlerle ilişkiye girer. Bu ilişki iki yönlü olabilir: Dilin sözcül-anlamlık dizgesine katılan yeni sözü veya anlamı söz varlığında bulunan sözler etkileyebileceği gibi; söz varlığında bulunan sözleri, yeni söz

veya anlam da etkileyebilir” (Ahanov, 2008, s.105). Ahanov; dil dışı sebepleri ise beş grupta incelemiştir:

1. Sözcük, kavramı bildirmenin maddi şeklidir ve düşüncenin gelişmesiyle ilişkili olan kavram dairesini de biçimlendirir.

2. Sözcüğün kullanılış sahasının değişmesi, anlamının da değişmesine yol açar. Eğer sözcük geniş bir sahadan dar veya örneğin dil bilim gibi özel bir sahaya geçtiğinde anlamı özelleşerek belli bir kavramı bildiren terim anlamına sahip olur.

3. Sözcüğün karşıladığı anlam, toplumdaki iletişim ve üretim yönteminin gelişmesine bağlı olarak değişip çeşitlenebilir.

4. Sözcük anlamının, nesnelerin (araçların) işlev birliğine dayanan işlev yasasına bağlı olarak da değişebilir. Bir nesne veya araç, diğer nesne veya aracın işlevini, görevini gördüğünde, ikincisi başlangıçtaki nesnenin ya aracın adıyla adlandırılır.

5. Toplumun gelişmesi sonucunda, yeni öğrenilen nesne ve durumları adlandırırken değişik yöntemlerle, örneğin sözcüğün yeni anlama sahip olması biçiminde de olabilir (Ahanov, 2008, s.104-105).

P. Guiraud’a göre anlam değişmelerinin birinci nedeni mantıksal ya da anlatımsal amaçlarla bir kavrama bilinçli bir şekilde bir ad verilmesi, nesnelerin adlandırılmasıdır. İkinci neden ise çağrışımlardan birinin ikincil olması (bağlamsal anlam, anlatımsal anlam, toplumsal (değer) ve yavaşça temel anlama doğru kayıp onun yerini alması; yani anlamın evrim geçirmesidir. İlk durumda bireysel, bilinçli ve kesintili bir değişim görülürken; ikinci durumda toplumsal, bilinçsiz ve aşamalı bir değişimden bahsedilebilir (Guiraud, 1999, s.67). Buradan hareketle dilde öncelikle ad vermenin olduğu söylenebilir. Ad verme işinden sonra anlamsal evrim söz konusu olabilir. Bu iki durum birbirinin tamamlayıcısıdır. Zaten olmayan bir şey evrim geçiremez; var olan bir adın toplum tarafından uzun zaman kullanılarak anlamda bir değişim olabilecektir (Günay, 2004, s.199).

Genellikle bir sözcüğün anlamının sabit olması, hiç değişmemesi, pek de mümkün değildir: “Kullanımlara, gereksinimlere, diğer sözcüklerle ilişkilerine göre, zaman içinde, bir sözcüğün anlamı farklılaşır” (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.253). Bu

noktada zaman kavramı değişim sürecinde en önemli etkindir. Bir dilsel göstergenin yansıttığı kavramın değişmesi ancak zaman içinde gerçekleştiği için eş zamanlı değil, artzamanlı yöntemle ele alınabilir ve doğal olarak da gelişmeli anlam bilim konusu sayılabilir (Aksan, 1997, s.88). Anlam değişmeleri genellikle uzun bir sürede, çoğu zaman da birkaç yüzyıl içerisinde gerçekleşmesine rağmen az da olsa, Türk Dil Devrimi sürecinde olduğu gibi, 10-15 yıl gibi kısa bir sürede de gerçekleşebilir (Aksan, 2003f, s.217).

Sözcüksel birimlerdeki anlam değişmeleri artzamanlı ve eşzamanlı olarak iki farklı bakış açısı ile ele alınabilir. Sözcüklerin artzamanlı değişikliklerini ele alan Türkçe bir sözlük bulunmadığından, farklı aralıklarla yazılmış sözlüklerle yapılacak karşılaştırmalı bir inceleme bu tür bir sonuca ulaşmamızı sağlayabilir. Sözcüklerin eşzamanlı olarak betimlenmesinde kullanılacak yöntem ise anlamların tümünün bir arada ele alınmasıdır. Bu bağlamda ise sözcüğün okanlamlılığı söz konusudur ve bu türden sözcüklerin belli bir dönemdeki kullanım farklılıklarının tümü bir arada betimlenir (Günay, 2007, s.72). Anlam değişmeleri ile ilgili en önemli noktalardan biri de ortak dilde, yazı dilinde gerçekleşen değişmelerin o dilin lehçe ve ağızlarda yüzyıllarca yaşamaya devam ettiğidir (Aksan, 2003f, s.217).

Anlam değişmeleri dil bilimciler tarafından çok farklı şekilde sınıflandırılmıştır: “A. Darmesteter, M. Bréal, H. Paul: *Daralma, genişleme, kayma*; G. Stern: *Dış değişimler*; iç değişimler: *Sözcük bağıntısının ya da anlamın yer değiştirmesi, sözcükle bireyler arasındaki özne bağıntısının yer değiştirmesi*; S. Ullmann: *Dilsel tutuculuktan doğan değişimler*; Tarihsel ve dil dışı değişimler; dilsel yenileştirmeden doğan değişimler: *ad aktarımları –anlamsal benzerlikle bitişiklikten doğan değişimler–, anlam aktarımları: Adlar arasındaki benzerlik ve bitişiklikten doğan değişimler, karma değişimler bu alanda görölen başlıca değişim türleridir*” (Vardar, 2002, s.21). Anlam değişmeleri mantık açısından; ***anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam kayması, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi*** olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

2.8.5.17.1. Anlam Daralması

Anlam daralması (Alm. Bedeutungsbeschränkung, Bedeutungsverengung, Fr. restriction sémantique, İng. semantic restriction); dilsel göstergenin zaman içerisinde

eskiden karşıladığı kavramlardan ancak bir bölümünü karşılar duruma gelmesidir. Eskiden “şeftali, kayısı, zerdali, armut” için kullanılan “erik” sözcüğü anlam daralmasına uğramış ve sadece bir meyve için kullanılır hale gelmiştir: *“Anlamli bir birimin daha sınırlı bir kapsam içermeye başlaması; genel bir anlamdan dar bir anlama geçerek değişmesi. Örneğin konak (kökensei olarak “konma yeri”) sözcüğü anlam daralması yoluyla, bugün de geçerli olan anlamını edinmiştir”* (Vardar, 2002, s.20). Bir sözcüğün, karşıladığı kavramlardan bir ya da bir kaçının kaybolmasından dolayı kavram anlamının küçülmesidir (Hengirmen, 1999, s.29). Zeynep Korkmaz, anlam daralmasını *“kelimenin kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi; bir kelimenin genel bir anlamdan özel bir anlama geçmesi”* (Korkmaz, 2007, s.19), Aksan, *“bir göstergenin önceden anlattığı nesne ya da devininin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir”* şeklinde açıklamıştır (Aksan, 1997, s.90). Anlam daralması bir noktada anlam genişlemesinin tersi olduğu için bir sözcüğün daha önce anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi, genel bir anlamdan dar bir anlama geçerek değişmesi şeklinde gerçekleşir (Günay, 2004, s.203). Doğadaki değişiklikler gibi kullanılan sözcüklerin anlattığı kavramlardan bir ya da birkaçını kaybetmesi sonucu kavram alanının küçülmesine anlam daralması denilmektedir (Hengirmen, 2002, s.393). Anlam daralması; eskiden çokanlamli olan bir göstergenin bazı anlamlarını ya da bunlardan birini yitirmesi sonucunda da gerçekleşebilir. Örneğin günümüz Türkçesinde öldükten sonra yeniden canlanmak anlamına gelen “dirilmek” sözcüğü Türkçenin eski evrelerinde hem “yaşamak” hem de “öldükten sonra canlanmak” anlamlarına gelmekteydi (Aksan, 2003f, s.213-214).

Erol, özelleşme ve genelleşme ile anlam daralması ve anlam genişlemesi terimleri arasındaki yakın ilişkiye dikkat çeker ve anlam daralmasının özelleşmeyi, anlam genişlemesinin de genelleşmeyi kapsadığını dile getirmektedir (Erol, 2008, s.71).

Bazı sözcüklerin çağlar boyunca kullanıla kullanıla anlamlarından birkaçını kaybederek anlamca darlaşmasına; yani genel bir anlam taşıyan bir sözcüğün dar bir anlam yoluyla değişmesine anlam daralması denilmektedir.

2.8.5.17.1.1. Özelleşme

Özelleşme (Alm. Spezialisierung, Fr. spécialisation, İng. specialisation); anlamlı bir dilsel birimin içeriğinin daha dar bir kapsama geçmesidir (Vardar, 2002, s.157). Bir çevreden diğerine geçme şeklinde gerçekleşen toplumsal aktarmalar sözcüğün anlamını çift yönlü olarak değiştirir. Özel bir sözcük toplumca benimsenebilir veya genel bir sözcük bir çevreye özgü duruma dönüşebilir, bu da sözcüğün o çevredeki özel bağlamsal anlamını billurlaştırır. Yani sözcük genelleşir ya da özelleşir (Guiraud, 1999, s.79). Özelleşme sadece cinsin tür adı hâline gelmesi olarak değerlendirilmemelidir; aksine nesneler ve hareketler arasındaki parça-bütün ilişkisi de dikkate alınmalıdır. Yine özelleşme sadece genel bir adın özel bir ada dönüşmesi olarak algılanmamalıdır. Çünkü böyle bir yaklaşım yapı bakımından, bu anlam olayının kapsamını dar olarak ele almak olacaktır (Erol, 2008, s.72). Yapılması gereken ise onomastikten farklı olarak anlam değişimini merkeze almaktır.

2.8.5.17.2. Anlam Genişlemesi

Anlam genişlemesi (Alm. Bedeutungserweiterung, Fr. extension sémantique, İng. semantic extension); dilsel bir göstergenin zamanla daha geniş bir kavram alanını karşılamasıdır: *“Anlamlı bir birimin daha geniş bir kapsam içermeye başlaması; dar bir anlamdan geniş bir anlama geçiş sonucu gerçekleşen değişim. Örneğin bilim dalı sözündeki dal, anlam genişlemesi sonucu bu kullanımda yer alır”* (Vardar, 2002, s.21). Bu anlam değişimi türünde bir kavramı gösteren sözcüğün yeni kavramlar kazanması, böylelikle kavram alanının genişlemesi söz konusudur. Anlam genişlemesinde, gösterilen boyutundaki değişim anlam daralmasıyla ters istikamettir. Bir kavramın bir bölümünü ya da türünü gösteren bir sözcük; zamanla kavramın bütününe veya benzer türlerini karşılar duruma gelmektedir (Hengirmen, 1999, s.30-31). Korkmaz bu anlam değişimi türünü *“anlam kapsamı dar olan bir kelimenin zamanla ilgili bulunduğu kavram alanı içinde yayılarak daha geniş, daha genel bir anlamı kazanması olayı”* olarak tanımlamaktadır (Korkmaz, 2007, s.20). Aksan, daralmanın tam tersi olduğuna dikkat çekerek bir göstergenin, başlangıçta bir nesnenin, bir varlığın, bir eylemin bir bölümünü veya çeşidini karşılarken zamanla onların bütününe karşılar duruma gelmesi şeklinde açıklamıştır (Aksan, 1997, s.90-91). Kullanılan bir anlamın zamanla daha geniş bir gösterilen boyutuna sahip olması, anlamlı bir birimin daha geniş

bir kapsam içermeye başlaması ile ortaya çıkan anlam genişlemesi, özellikle canlılara özgü sıfatların başka bir sözcükle birlikte kullanılmasıyla ya da cansızlar için kullanılan sıfatların canlılar için kullanılmasıyla anlam genişlemesinden söz edilebilir: ölü toprak, kör bıçak, keskin sirke gibi (Günay, 2004, s.203).

Türkçede özellikle dil devrimi ile dili arılaştırma çabalarının etkisiyle bu türden anlam değişimlerinin gerçekleştiğini görmekteyiz. Örneğin eskiden yalnızca güreşlerde verilen mükâfat anlamında “ödül” sözcüğü kullanılırken dili arılaştırma çabaları sonucunda “Sait Faik ödülü, dil ödülü” gibi kullanımlarda yarışma anlamını da kazanmıştır. Yine bazı bilim terimi olan ögelerde de aynı doğrultuda genişlemeler görülmektedir. Örnek olarak “dalga” sözcüğü Türkçede önceleri yalnızca, sudaki belli devinimler için kullanılırken Fr. onde, İng. wave, Alm. welle terimlerinin etkisiyle fizikteki “dalga” kavramını da yansıtan bir fizik terimi durumuna gelmiştir (Aksan, 2003f, s.214). Anlam genişlemesi, Türkçede seyrek olup iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak yazınsal ürünlerde deyim aktarması yolu ile görülmüştür. İkinci olarak dil devrimi ile sözcüğe yeni anlam verilmesi ile doğmuştur (Bozkurt, 2004, s.188).

Birbirleriyle ilişkili olan sözcükler, belli bir dizge, belli bir anlamsal alan oluşturdıklarından, bu sözcüklerden birinde gerçekleşen bir değişme öteki sözcüklerin de anlamlarını etkilemektedir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.253).

2.8.5.17.2.1. Genelleşme

Genelleşme (Alm. Generalisierung, Fr. généralisation, İng. generalisation); anlamlı bir birimin içeriğinin kapsamının artmasıdır (Vardar, 2002, s.101). Bu tanım bile genelleşme ile anlam genişlemesi arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu anlam olayında özel adların tür adına dönerek birçok dilde yaygın hale gelmesi söz konusudur. Örneğin; *röntgen*, *sandviç*, *jilet*, *giyotin*, *şampanya* gibi sözcükler hep özel adlardan birçok dile geçerek, genelleşen sözcüklerdir (Hengirmen, 1999, s.185; 2002, s.394). Aksan bu anlam olayını özel adları merkeze alarak açıklamıştır: “*Genelleşme (İng. generalization) adı verilen bir tür değişim de anlam değişimleri içinde düşünülebilir. Birçok dilde bir özel adın genelleşmesi sonunda bir tür adına ya da sığata dönüştüğü görülmektedir. Örneğin günlük yaşamda çok geçen ve Türkçede dizel olarak kullanılan motor türü, bunu bulan Alman mühendis Diesel’in adından gelmekte,*

röntgen de X ışınlarını bulan Alman fizikçisi Röntgen'in adının genelleştiğini göstermektedir" (Aksan, 1997, s.91). Bir özel adın genelleşerek bir tür adına ya da sıfata dönüşmesi sonucunda anlamlı bir dil göstergesinin içeriğinin daha kapsamlı bir duruma gelmesidir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.254). Türkçede marka, kişi ve şehir adlarında genelleşme görülür. Marka adlarından *selapak, etsu, pimapen*; kişi adlarından *pantolon, jilet, manyak, sandviç*; şehir adlarından *fayans, kaşmir, astragan* örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra astronomide bazı yıldızların ve tıpta bazı hastalıkların adları bunların adıyla anılır (Bayraktar, 2006, s.168).

Bu anlam değişmesinde adların bazıları deyim aktarması, bazıları da ad aktarması yoluyla genelleşmektedir. Deyim aktarması yolu ile genelleşenlerde benzer veya ortak yönler dikkate alınırken; bir kişi veya yer adını, benzer kişi veya yerlerin bulunduğu bütüne verebilir. Ad aktarması aracılığıyla gerçekleşenlerde ise mucit-icat, kaynak-ürün gibi ilişkilerden yararlanılır (Erol, 2008, s.74).

2.8.5.17.2.2. Kapsamlayış (Komşuluk)

Kapsamlayış (Alm. Synekdoche, Fr. synecdoque, İng. synecdoche); bir sözcüğün kapsamını genişleterek ya da daraltarak bütün-parça, cins-tür, tekil-çoğul ilişkisi olduğu bir başka sözcük yerine kullanmadır. Günümüzde ise özellikle parçanın bütün yerine kullanılması, "yelkenli" sözcüğünün "yelkenle giden deniz taşıtını" belirtmesi gibi, açısından ele alınmakta ve bu da olayın bir düzdeğişmece türü olduğunu göstermektedir (Vardar, 2002, s.129). Bir dilsel göstergenin parça-bütün, az-çok, grup-üye ilişkileri açısından anlamı genişletilerek veya daraltılarak bağlantılı olduğu başka sözcükler yerine kullanılması şeklinde tanımlanabilir (Hengirmen, 1999, s.241). Ahanov ise "*bütünün yerine parçayı, genelin yerine özeli, büyüğün yerine küçüğü kullanmanın sonucunda söz anlamının değişmesi kapsamlayış diye adlandırılır*" şeklinde tanımlamaktadır (Ahanov, 2008, s.109). Guiraud, kapsamlayışın anlamların bitişikliğinden doğan bir ad aktarımı olduğunu belirtir ve iki anlamın bitişikliğinin üç düzlemde görülebileceğini belirtir:

"a) Uzamsal bitişiklik: Fransızca 'bureau' da (büro) uzamsal bitişiklik vardır; çünkü önce 'bure' (aba) örttüğü masayı adlandırır, sonra da masa, içinde bulunduğu odayı belirtir.

b) *Zamansal bitişiklik: Fransızca ‘vêpres’ (Hristiyanların akşam duası) sözcüğünde zamansal bitişiklik görülür; çünkü dinsel tören, yapıldığı saatin, zamanın adını almıştır (Latince ‘vesper’ = akşam).*

c) *Nedensel bitişiklik: Fransızca ‘fusil’de (tüfek) nedensel bitişiklik vardır; çünkü söz konusu silah, ateşlemeyi sağlayan aracın adını almıştır (‘fusil’ = çakmak taşı)” (Guiraud, 1999, s.63).*

Kapsamlayış ile düzdeğişmece arasındaki ayrım genelde çok belirgin olmadığından şu ölçütler dikkate alınmalıdır:

“a. *Parça yerine tümü kullanma (‘fabrika grevde’ sözcüğü ‘fabrikada çalışan işçiler grevde’ anlamında kullanılmıştır.)*

b. *Nesneyi belirtmek için nesnenin maddesini söyleme: şu mermere bak (mermer: heykel), bu bir vizon (bu bir vizon manto)*

c. *Cinsini belirterek genel türü gösterme: bir binek hayvanı (at, katır, eşek vb.), ekmek parası (genel anlamda yiyecek şeyler)*

d. *Tekilin, belirterek çoğulunu anlatma” (Günay, 2007, s.85-86).*

2.8.5.17.2.3. Eksiltme

Eksiltme ya da eksilti (Alm. Ellipse, Auslassung, Fr. elipse, İng. ellipsis); olağan koşullardaki biçimine oranla bazı öğeleri eksik olan, ancak anlamayı aksatmayan dizimdir. Bu türden biçimler, durum veya dil bilgisi açısından kolayca kavranabilecek, eksik yanı herhangi bir güçlük olmadan giderebilecek biçimlerdir (Vardar, 2002, s.92). Burada önemli olan iletişimin aksamamasıdır. Genellikle cümle şeklindeki yapılar; görünmeyen fakat anlaşılan sözcük değerindeki öğelere yönelik görünümdür (Hengirmen, 1999, s.155). Ancak cümle dışındaki yapılarda da bu özellik görülmektedir. Guiraud, kısaltmanın iki şekilde ortaya çıkacağını belirtmiştir:

“a) *Güdükleme yoluyla kısaltma (otomobil yerine oto demek gibi);*

b) *Eksilti yoluyla kısaltma: Bu tür kısaltmada bileşik bir deyimden biri atılır (Fransızca [pommes] frites ‘patates kızartması’ ya da [ville] capitale ‘başkent’ sözcüklerinde olduğu gibi)” (Guiraud, 1999, s.58).*

Eksiltme doğrudan doğruya dilin tutumluluk ilkesi ile ilgilidir. Tutumluluk ilkesi doğrudan doğruya sözcüklere de yönelebilir. Bu durumda ise “güdükleme” gerçekleşir. Fransızcada “véhicule automobile” (özdevinimli taşıt), “automobile” olması ve daha sonra da “auto” sözcüğüne dönüşmesi; “cinématographe” sözcüğünün, “cinéma” ve “cine” biçimine dönüşmesi bunu örneklemektedir. Eksilti, güdükleme, kısaltma kaynağını daha çok toplumsal olarak “dar çevrelerin” dillerinden alır, daha sonra ise toplumsal bağlamı anlamı gelişip dar çevrenin sınırlarını aşarak temel anlamını değiştirebilir (Guiraud, 1999, s.74).

2.8.5.17.2.4. Örtmece (Güzel Adlandırma)

Dile getirilmesi, iletişim ortamında çeşitli nedenlerden dolayı uygun görülmeyen sözcüklerin başka dilsel ifadelerle aktarılması örtmece veya güzel adlandırma (Alm. Euphemismus, Fr. euphémisme, İng. euphemism) olarak adlandırılmaktadır: “*Dolaysız biçimde söylenmesi uygun görülmeyen bir olguyu örtterek dolaylı yoldan anlatma*” (Vardar, 2002, s.156). Dile getirilmesi durumunda anlamı ve çağrışımı korkulan, sevilmeyen, iğrenilen öğeler taşıyan sözcükler yerine, bu çağrışımları engelleyecek başka sözcüklerin kullanılmasıdır. Örneğin “kanser, verem” yerine “ince hastalık” gibi ifadelerin tercih edilmesidir (Hengirmen, 1999, s.199). Böyle bir anlatımı tercih etmenin dinsel, batıl inanca dayalı nedenleri olabileceği gibi, kibar görünme ya da cinsellikle ilgili olma gibi kaygı ve endişelerden de kaynaklanabilir (Toklu, 2003, s.100). Bu bağlamda güzel adlandırma, kimi varlıklardan, nesnelerden söz edildiğinde ortaya çıkacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacına yönelen ve dünyanın bütün dillerinde rastlanan değiştirme olayıdır (Aksan, 2003f, s.98).

Tabu ve örtmece ile ilgili olarak, dolayısıyla da etnolingüistik üzerine ilk çalışmalar 18. yy.da Herder ve Humboldt tarafından başlatılmış, daha sonra ise Amerike’da Boas, Sapir ve Worf tarafından devam ettirilmiştir (Erol, 2008, s.75). Tabular daha çok dini ve batıl korku ve kaygılardan oluşur ve örtmecelerin ilk aşamasıdır. Bu tür endişelerden dolayı bazı hayvanların avlanıp yenmesi, bitkilere zarar verilmemesi ilkel toplumlarda son derece yaygındır. Aynı şekilde korkulan, endişe duyulan varlığın adı da dile getirilmeyecek güzel adlandırmaya başvurulur: “*Tabu örtmeceyi doğurur. Etnolingüistik tabu, anlamdaki yasağı değil, anlamın dile dökülmüş şekli olan ad, yani kelimedeki yasağı ifade eder. Örtmece, şekli değişmiş tabu veya*

dosdoğru söylenmesi yasak olan anlamın görüntüsüdür” (Erol, 2008, s.76). Genel olarak tabu, aslında budun bilimle (ethnography) ilgili olmasına rağmen dille ve özellikle de dil tarihiyle de ilgisi vardır. Eskiden insanlar batıl inançları nedeni ile bazı nesnelerin adlarını doğrudan söylemekten kaçınmışlar ve onları farklı adlandırmışlardır. Bu durum tabu diye adlandırılırken, batıl inanç ve olağanüstü güçlere inanmanın dine sokulmasından doğmuştur (Ahanov, 2008, s.134).

Sözcükler bir tür çağrışımlar karmaşasından meydana gelir. Fransızca “vérole” (frengi) sözcüğü sadece belli bir hastalığı canlandırmaz, bununla birlikte hastalığın oluşturduğu kötü ve aşağılayıcı yargıları da anımsatır. Bu nedenle de “mal italien” (İtalyan hastalığı), “avarie” (bozulma, zarar görme) gibi başka sözcükler kullanılır (Guiraud, 1999, s.71-72).

Utanma durumu ortaya çıkaracak, topluluk içerisinde istenmeyen sözcüklerin ifade edilmesinde de güzel adlandırma kullanılır: *“Terbiyelilik çabası da güzel adlandırmada olduğu gibi birtakım değiştirmelere yol açmakta, sözcüğün söylenmesiyle dinleyende uyanacak kötü tasarım, izlenim ve duyguların giderilmesi amacına dayanmaktadır. Hemen her dil birliğinde gözlemlenen bu çaba sonucunda, belli kavramlarda, eşanlamlı öğeler sayılabilecek karşılıklar, yerleşmiştir. Örneğin küçük ve büyük aptes (ab-i dest ‘el suyu’ kavramından yararlanır); Tuvalet, ayakyolu, yüz numara, abdesthane, WC... gibi karşılıklar aynı çabanın ürünüdür*” (Aksan, 2003f, s.99). Cinsiyet ve seksle ilgili bazı sözcüklerin söylenmesi üzerine toplumda hoş karşılanmadığı için bunların yerine; üzerine mecaz anlamlar yüklenmiş sözcükler, deyimler veya yabancı kaynaklı sözcükler kullanılır (Erol, 2008, s.81). Erkeklik ve dişilik organların Türkçe adları yerine yabancı dillerden geçmiş karşılıklarının kullanılmasından doğan güzel adlandırma da J. Leech tarafından **“yansıyan anlam” (reflected meaning)** başlığı altında açıklanmıştır: *“Yansıyan anlamın, duygu anlamının saf gücüne doğru itildiği durumlarda, dikkat çekici bir şekilde tabu olan kelimeler ortaya çıkar. Cinsiyet psikolojisiyle ilgili anlamların popülerliği yüzünden intercourse (ilişki), ejaculation (dışarı atma) ve erection gibi kelimeleri cinsel anlamlarını ima etmeden ‘saf’ anlamlarıyla kullanmak giderek zorlaşmaktadır*” (Erol, 2008, s.81).

Değişik durumlarda alıcı üzerindeki etkiyi azaltmak için “ölmek” yerine “vefat etmek, hayata gözlerini yummak, son uykusuna yatmak” gibi kullanımlar; hatta

“şışmanlamışsınız” yerine “toplamışsınız” gibi sözler, “kusmak” yerine “istifrah etmek” gibi yabancı karşılıkları yeğleme yoluyla da örtmece yapılabilir (Aksan, 2003f, s.99).

Eski toplumlarda avcılar hayvanların insan dilini anladığı ve kendi adlarını işitince kaçıp gittiğini düşündükleri için hayvanların asıl adlarıyla değil de farklı sözlerle adlandırmışlardır. Altaylı avcılarının sincabı “şarbak, çiyrbak, parmak, abaş kurdu ‘ağaç kurdu’ veya abaş şiyşkanak ‘ağaç sıçanı’” diye adlandırması bu duruma örnektir (Ahanov, 2008, s.135). Bu duruma yakın, ama bir başka yöntem de tehlikeli ruh ya da hayvanı bir sevgi adıyla anarak yatıştırmaktır. Örnek olarak, etobur memeli küçük hayvan Fransızcada “belette” (güzel hanımcık), İtalyancada “donnola” (küçük hanım), Rumencede “nevasta” (nişanlı kız), İsveççede “jungfru” (genç kız), Türkçede “gelincik” diye adlandırılır (Guiraud, 1999, s.73).

Bazen yasaklanan isimleri, isimlerin bir sesini değiştirip söylemek yolu ile örtmece yapılmaktadır. Türkçede Hz. Muhammed’in adı çocuklara konulurken Mehmet, Mahmut gibi aynı kelimenin farklı türevleri tercih edilir. Yine Anadolu Türk muhitinde yazılan eserlerde Hz. Peygamber’in adı dışındakiler Mehmed şeklinde kullanılması buna örnektir (Erol, 2008, s.78).

Örtmece yapılırken farklı farklı yöntemlerden faydalanılır. Başvurulan en yaygın yöntemlerden biri sözcüğün yerine, anlatımsal değerden yoksun “dışkı” gibi bilimsel bir terim kullanmaktır. Bir diğer başvurulan yöntem anlam değişmelerine başvurmaktır. Dolaylama yolu ile “yüz numaraya” Fransızcada “petit coin”, “cabinet” ya da “lieux daisance” denir; düzdeğişmece ve kapsamlayış yoluyla, yasaklanan şey bitişik şeylere bağlanırken, nedenliliği güçlendirebileceği için eğretilmeye daha az başvurulur. İngilizceden aktarılan “water-closet” gibi yabancı sözcüklerde de nedenlilik büsbütün silinirken söz konusu çeşitli değişmeceler eksilti, kısaltma ve güdüklemeyle birlikte de görülebilir. Örneğin “water-closet” “WC” olur. Bu dilsel hareketlilik, durmadan oluşan olumsuz çağrışımları da yeni yeni sözcüklerle engeller (Guiraud, 1999, s.73).

Türkler söz ve dilin sihirli bir güce sahip olduğuna inandıklarından onlar için ağızdan çıkan dua ve beddualarla insanın veya hayvanın ömrünü uzatmak veya kısaltmak, yaşantısını düzeltmek veya bozmak mümkündür. Sözün bu sihirli gücüne dair yer ve su isimlerine de yasak getirilebilmiş ve örtmece yapılmıştır. Tabu ve

örtmeceler Türk dilinin leksik ve semantik yönden zenginleşmesini sağlamış; yani eş anlamlılar ve eş seslilerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Erol, 2008, s.78-81). Ayrıca örtmece olarak kullanılan bu tür sözcükler her zaman ruhsal-çağrışımsal bir oluşa dayanırlar. Bu özel nitelikli bir oluşturma, çünkü bu durumda söz konusu olan, bir çağrışıma nedenli kılmak değil, tam tersine onu ortadan kaldırmaktır (Guiraud, 1999, s.72).

2.8.5.17.2.5. Argo

Argo (Alm. Argot, Gaunersprache, Fr. argot, İng. argot, slang); genel dilden ayrı, fakat onunla bağlantılı olan genellikle kaba alt dil dizgesidir: *“Bir dildeki genelgeçer dilden ayrı, ama ondan türeme olan, belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan, eğretilmelerin büyük bir yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve deyimlerden oluşan özel dil. Genel olarak teklifsiz, kaba, vb. çeşitli konuşma biçimlerini de belirten argo terimi, dilbilimde daha sınırlı bir anlam taşır; ya kapalı bir yaşamı olan ya da kendini gizlemek isteyen dar bir topluluğun özel anlaşma aracını belirtir”* (Vardar, 2002, s.24). Toplumun belirli bir kesimince, genellikle de bir meslek grubunca kullanılan, ortak dilden hem başka sözcükler kullanma, hem de ortak dile ait sözcüklere kendilerine has anlamlar yükleme bakımından farklılaşan, ayrılan; bu yüzden de herkes tarafından anlaşılmayan nükteli anlatımların bol olduğu dildir (Hengirmen, 1999, s.36). Argoda kullanılan yerleşik deyim aktarmaları birçok sözcüğü çokanlamlı pozisyonuna dönüştürür ve anlam genişlemesine yol açar (Erol, 2008, s.82).

2.8.5.17.2.6. Mecazlaşma

Bir sözcüğün zaman içerisinde farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılması onun benzerlik ilişkisine de dayalı olarak anlamsal çeşitliliğinin artmasına yol açmaktadır. Bu durumda dilsel göstergenin gösterilen boyutunda anlamının genişlemesini, artmasını sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda o dilin anlatım gücünü artırmaktadır.

2.8.5.17.3. Anlam Kayması

Anlam kayması (Alm. Bedeutungsverschiebung, Fr. déplacement sémantique, İng. semantic transfer); düzdeğişmece, eğretilme, kapsamlayış gibi yollarla

gerçekleşen anlam değişimidir. “Soba yakmak” dizimindeki “soba” sözcüğü anlam kayması yolu ile sobanın içinde yanan kömür, odun vb. nesneleri karşılamaktadır (Vardar, 2002, s.21). Hengirmen “*sözcüğün önceki anlamını yitirerek başka bir anlama geçmesi*” şeklinde tanımlamaktadır (Hengirmen, 1999, s.31). Benzetme yoluyla somut veya soyut nitelikteki sözcüklerin kullanışları nedeni ile zaman içerisinde anlamlarında meydana gelen kayma ya da kayma yoluyla kalıplaşmadır. Bu anlam olayının anlam değişmesinden farkı ise sözcüğün benzetildiği şey ile arasındaki anlam bağının tam olarak kopmamasıdır (Korkmaz, 2007, s.21). Aksan ise şu şekilde açıklamıştır: “*Adından da anlaşılacağı üzere bu türde, göstergenin, eskisinden bambaşka, yeni bir kavramı yansıtmaması söz konusudur. Örneğin Latincedeki coxa ‘balta’ sözcüğü Fransızcada cuisse biçimini alırken anlamı da ‘kalça, but’ olmuştur. Türkçedeki üzme eylemi Köktürk yazıtlarında ‘kırmak, kesmek’ anlamında görülmekte bu anlamın yüzyıllar boyunca geçerli olduğu göze çarpmaktadır*” (Aksan, 2003f, s.214-215). Söz sanatlarında daha da belirginleşen anlam kayması, var olan bir anlamın aynı işlevi görüyormuş gibi olmasına rağmen değişim geçirmesidir (Günay, 2004, s.203). Sözcüklerden bazıları yüzyıllar boyunca, farklı etkiler altında kalarak başka anlamlara geçmekte, anlam değişmesine yol açmaktadır (Bayraktar, 2006, s.168).

Anlam kayması, dil dizgesi içerisindeki birleşimin kendisini oluşturan sözcüklerin anlamlarından farklı bir anlama gelmesini anlatmak için de kullanılabilir. *Kuşkonmaz, yelkovan, imambayıldı, güne bakan, gözden düşmek* gibi birleşikler buna örnek olarak gösterilebilir (Hengirmen, 1999, s.31-32). Sonuç olarak anlam kayması, bir sözcüğün eski anlamından tamamen uzaklaşarak yeni bir anlam kazanmasıdır. Türkçede “tütün” sözcüğü eskiden “duman” anlamında kullanılırken şimdi ise sigara yapılan bitkiyi karşılamaktadır. Yine “ucuz” sözcüğü eskiden “değersiz” anlamında kullanılırken şu anda “az para” ile satın alınabilen anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte anlam kayması; yakın anlama geçiş, uzak anlama geçiş ve zıt anlama geçiş olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Erol, 2008, s.82).

2.8.5.17.4. Anlam İyileşmesi

Anlam iyileşmesi (Alm. Bedeutungsver besserung, Fr. ennoblissement de signification, İng. meliorative); daha önceleri kötü, bayağı anlamları bulunan bir sözcüğün zamanla, toplum içinde hoş karşılanan, iyi olarak görülen bir özelliği, anlamı

kazanmasıdır. Örnek olarak “yavuz” sözcüğü eskiden “kötü, fena” anlamlarına gelirken günümüzde “zorlu, yiğit, yürekli” anlamlarına gelmektedir (Hengirmen, 1999, s.31). Kötü anlamlara gelen bir sözcüğün zamanla iyi bir anlam kazanmasıdır. Göstergenin eski anlamında bir iyileşmenin meydana gelmesidir (Aksan, 1997, s.91). Bayraktar bu anlam değişmesini şu şekilde açıklamaktadır: *“Bir sözcüğün eskisine göre daha iyi bir anlam taşır duruma gelmesi, göstergenin eskiden taşıdığı anlamda bir iyileşmenin olmasına anlam iyileşmesi denir. En belirgin örneği Lat. Mareşal ‘seyis, at bakıcısı’ sözcüğünün ‘savaşa katılmış general’ anlamı kazanmasında görülür”* (Bayraktar, 2006, s.170).

2.8.5.17.5. Anlam Kötüleşmesi

Eskiden iyi bir anlamda kullanılan dilsel bir göstergenin kötü bir anlamda kullanılmaya başlanmasıdır. Farsçadan Türkçeye geçen “cânavar” (canlı, hayvan) sözcüğünün zaman içerisinde korkulan bir yaratık anlamında kullanılmaya başlanması buna örnek olarak gösterilebilir (Aydın, 2007, s.84). Anlam kötüleşmesi (Alm. Bedeutungverschlechterung, pejorativer Bedeutungswandel, Fr. dégradation du sens, İng. pejorative); sözcüğün zaman içerisinde, toplum tarafından hoş karşılanmayan, kötü olarak görülen bir özelliği, anlamı taşımasıdır. Türkçedeki karı, herif, kabak, hıyar gibi sözcükler zamanla kötü anlamlar kazanan göstergelerdendir (Hengirmen, 1999, s.32). Korkmaz *“iyi anlamlı bir kelimenin zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması; bu yönde bir zayıflamaya uğraması olayı”* şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 2007, s.21). Anlam kötüleşmesi olayında anlam iyileşmesinin tam tersi söz konusudur. Örneğin önceleri “yabancı, misafir” anlamlarına gelen Lat. hostis sözcüğü zaman içerisinde “düşman” anlamına gelmeye başlamıştır (Aksan, 2003f, s.216). Dilsel bir göstergede anlam kötüleşmesi ya da anlam iyileşmesi olduğuna dair hükmü koyarken belirgin bir değişiklik olup olmadığına bakılmalıdır. Tarihi devirleri ve toplumsal olayları kendi içerisinde düşünmek, dil içi ve dil dışı faktörleri, anlam olaylarının aniden ve kolayca olmadığını hesaba katmak gerekir (Erol, 2008, s.84).

2.8.6. Tümce Anlam Bilimi Açısından Anlam

2.8.6.1. Söz Dizimi ve Tümce Anlamı

Anlam bilimi çalışmaları öncelikle sözcük ağırlıklı olarak gerçekleşmişse de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “**üretken dil bilimi**” akımının etkisiyle tümceye yönelmiştir. 1960’lı yıllardan itibaren söz eylem kuramı, metin dil bilimi, söylem çözümlemeleri, edimbilim çalışmalarının etkisiyle tümceler anlamsal yönden ele alınmıştır. Ayrıca bu akımlarla etkileşim içerisinde “**değerlilik dil bilgisi (Alm. Valenzgrammatik)**” gibi akımlar tümcenin kuruluş ve çözümlemelerinde yeni perspektiflerin gelişmesini sağlamıştır. Bu durum tümcelerin anlamsal yönden ele alınmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Aksan, 1997, s.139).

Geleneksel dil bilgisinden farklı olarak söz dizimi çalışmalarında etkili olan yaklaşımların başında “**yapısalcı söz dizimi**” gelmektedir. Bu akıma göre söz dizimi araştırmalarında kesin ve denetlenebilir bilimsel yöntemler uygulanarak, tutarlı ölçütlerle söz dizimsel yapıların incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili yöntemler şu şekilde sıralanabilir:

1. Söz dizimi incelemelerinde parçalama ve öbekleme yöntemine başvurulabilir:

Trafik polisi	sürücüye	ceza kesti.
özne	yer tamlayıcısı	Yüklem

2. Bu parçalama işlemi tümcede dil bilgisel ulamları aktaran biçimbirimlere kadar indirgenebilir:

Trafik	polis	-i	sürücü	-(y)e	Ceza	kes-	-ti	-
bağımsız sözcüksel biçimbirim	bağımsız sözcüksel biçimbirim	bağımlı belirtme durumu biçimbirimi	bağımsız sözcüksel biçimbirim	bağımlı yönelme durumu biçimbirimi	bağımsız sözcüksel biçimbirim	bağımlı sözcüksel biçimbirim	bağımlı bilinen geçmiş zaman biçimbirimi	Sıfır biçim birim (kişi)

3. Dizimsel ekseninde ögeler değiştirilebilir.

Trafik polisi	sürücüye	ceza kesti.
Sürücüye	ceza kesti	trafik polisi.
Ceza kesti	trafik polisi	sürücüye.

4. Dizisel ekseninde ise aynı sınıfta bulunan sözcüklerin birbiri yerine kullanılması ile yerleştirme işlemi yapılabilir:

Trafik polisi	sürücüye	ceza kesti.
	şoföre	

5. Bir başka işlem ise kurucu ögeleri ile çekirdek tümceyi bulabilmek için yapılan silme işlemidir. Bu tümcede “trafik” ve “sürücü” göstergeleri kurucu ögeleri, diğerleri ise çekirdek tümceyi oluşturur (Toklu, 2003, s.72-73).

Harris’in görüşlerinden hareket eden Chomsky, 1957’de yayımladığı Syntactic Structures (Sözdizimsel Yapılar) adlı yapıtıyla “**üretimsel dil bilgisini**” başlatmıştır. Bu kuram bir dili bilen bir kişinin önceleri hiç duymadığı, dil bilgisel açıdan doğru tümceler üretebilmesine ve anlamasına dikkat çekmektedir. Ayrıca insan, sahip olduğu sınırlı sayıdaki dilsel malzeme ile sınırsız sayıda tümce üretebilmektedir. Chomsky, buna “**dil yetisi**”, bu yetinin kullanılmasına da “**dil kullanımı**” adını vermektedir. Chomsky, dil yetisinin herkeste bulunduğunu belirterek Saussure’den farklı olarak dilin toplumsal değil, evrensel olduğunu ortaya koymaktadır (Toklu, 2003, s.76-78). Chomsky’e göre, bir dilin dil bilgisini oluşturan söz dizimsel, anlamsal ve görevsel sesbilim bileşenleri olmak üzere üç ana bileşen bulunmaktadır. Bunlardan ilki üretici, ötekiler yorumlayıcı niteliktedir (Aksan, 2003c, s.92).

Söz dizimini etkileyen bir başka kuram ise Ch. J. Fillmore ve S. C. Dik’in temsil ettiği üretimsel dil bilgisindeki derin yapıya benzeyen ve anlamsal / konusal ilişkiler ve roller diye de adlandırılan derin durumun temel ölçüt olarak kullanan “**durum dil bilgisidir**”. Bu noktada derin durum, bir eylemin belirttiği bir durum içerisindeki anlamsal rolleri karşılar ve Fillmore’a göre önemli durumun rolleri şunlardır:

1. Eden (agens), bir olayı gerçekleştiren canlı etkendir: “**Can** kapıyı açtı.”
2. Ara. (instrumental), bir olayın gerçekleşmesini sağlayan cansız etken ya da yardımcı olan nesnedir: “**Rüzgâr** kapıyı açtı. / Kapıyı **anahtarla** açtım.”
3. Nesne (object, patients), eylemden etkilenendir.
4. Yönelme (rezipient, benefaktiv), durumdan ya da olaydan nesneye göre az etkilenen canlıdır: “**Can arkadaşına** kapıyı açtı.”
5. Kalma, yer; olayın geçtiği yerdir (Toklu, 2003, s.84- 85).

Fransız dil bilimci Tesnière başta olmak üzere Gaifman, Hays, Heringer, Hudson ve Schachter gibi dil bilimcilerin temsil ettiği “**bağımsal dil bilgisinde**” tümce içerisindeki iki birim arasındaki dizimsel ilişkide bunlardan birinin idarecilik işlevi üstlendiği savunulur. Buna göre idarecilik işlevinin yüklendiği birim ile idareci birim başka olduğuna göre bir üstünlük düzeni ortaya çıkar ve buna da “**bağımsal yapı düzeni**” denir. Bu düzenin tepe noktasında çekilebilir. Eylemler bulunur ve tıpkı üretimsel dil bilgisinde olduğu gibi ağaçlarla gösterilir (Toklu, 2003, s.86). Lucien Tesnière, tümceyi birbiriyle dayanışma içinde olan sözcüklerden kurulu bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bu bütün içerisinde sözcükler yalnızlıktan kurtulur ve diğer sözcüklerle kurdukları ilişkilerle anlam kazanırlar. Ona göre tümcenin anlamı sözcükler toplamından oluşmaz. Tesnière, tümceyi bir bağımlılık bütünü olarak değerlendirir. O, geleneksel dil bilgisinin temel öge olarak adlandırdığı ögeleri **kurucular (yöneten)**, yardımcı ögeleri ise **bağımlılar** olarak sınıflandırır. Bu yaklaşımda **eylemler, eyleyenler** ve **tümleyenler** gibi yeni terimler vardır. Buna göre eyleyenler her zaman ad ya da ad soylu sözcüklerdir. Tümleyenler ise oluşumun gerçekleştirdiği zamanı, yeri ve nasıl gerçekleştiğini gösterir (Aydın, 2007, s.61 – 62).

Bağımsal dil bilgisine benzerliğinden dolayı birçok dil bilim kaynağında birlikte ele alınan akım ise “**değerlik dil bilgisi**” kuramıdır. Bu kurama göre değerlik; bir sözcüksel biçimbirimin, sözcüğün **tümleyenleriyle (Alm. Ergänzung)** diğer bir deyişle tümcenin diğer kurucuları ile olan ilişkisi tarafından belirlenir. Bu dil bilgisi kuramında da tümcede idareci konumunda olan öge genellikle eylemdir. Özellikle Almancanın yabancı dil olarak öğretiminde yaygın olarak kullanılmaktadır (Toklu, 2003, s.86- 87).

Tümce (İng. sentence, Alm. Satz, Fr. phrase), bir fikri, düşünceyi, hareketi, duyguyu, hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden sözcük grubudur (Ergin, 1998, s.398). Çekimli bir eylem tümcenin varlığı için şarttır. Adalı, tümcenin iki temel ögesi olan yüklem ve özneye dikkat çekerek şu şekilde tanım yapmaktadır: *“Tümce bir yargı, bir istek, bir haber bildirir. Tümcenin oluşması en az iki kavramın varlığını gerektirir. Birincisi eylem, ikincisi bu durumda bulunan ya da bir eylemi gerçekleştiren”* (Adalı, 2004, s.74). Tümce; bir bilgiyi, isteği, gerekliliği, koşulu diğer sözcüklerle bağ kurmadan karşılayan sözcük dizilişidir (Hengirmen, 1999, s.92). Korkmaz, *“bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı hâlinde anlatan kelime grubu”* şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 2007, s.54). Karaağaç, bireyin algı ve bilgilerinin tümünün, varlık ve onun değişiminden oluştuğuna dikkat çekerek şu şekilde tümceyi tanımlamaktadır: *“Bir yapma veya olmanın nitelendirildiği dil yapılarına cümle denir’ biçiminde tanımlanabilecek cümle, varlıkla gerçekleşen değişimin adıdır”* (Karaağaç, 2009, s.183). Tümce; bir duyguyu, düşünceyi tam olarak ileten, içinde olduğu dilin söz dizimi kurallarına göre yapılandırılmış dilsel birimdir (Kılıç, 2009, s.59). Genel olarak bir duyguyu, düşünceyi, olayı yargı şeklinde bildiren sözcük grubu olarak tanımlanabilecek tümcenin özelliklerini Leyla Karahan şu şekilde tanımlamaktadır:

“a. Cümle, yargı bildiren kelime ve kelime grupları ile kurulur. Cümlelerin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir. En küçük cümle, bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Bu cümlelerin anlamları, metin içinde önceki ve sonraki cümlelerin yardımıyla tamamlanmaktadır. (...)

b. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan bütün kelime ve kelime gruplarına, ekle veya eksiz olarak yargı yüklemek ve böylece bu yapıları cümleye dönüştürmek mümkündür. (...)

c. Bir soruya karşılık olarak kullanılan “evet, hayır” gibi sözler de cümle değerindeki yargılı sözlerdir. (...)

ç. Cümlede yargı bildiren öge, yüklemidir. Cümle, yüklem üzerine kurulur. Bu öge, ihtiyaca göre başka ögelerle desteklenir. (...)

d. Bir metin içinde geçen bazı cümlelerle karşılıklı konuşmalarda kullanılan soru ve cevap cümleleri, bazen sadece yüklemden meydana gelebilir. Böyle bir cümlelerin anlamı, yanındaki veya yakınındaki bir cümle ile tamamlanır. (...)

e. Yüklem anlamı, 'özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf' adı verilen öğelerle tamamlanır. Geçişli fiil cümleleri, bütün öğeleri alabilir. (...)

f. Cümlelerin ikinci dereceden önemli ögesi yüklemdir. Öznenin varlığı, tek kelimelik bir cümlede dahi yüklem taşıdığı şahıs ifadesinden anlaşılabilir. (...)

g. Nesne, geçişli fiil cümlelerinde bulunur ve bu cümlelerin zorunlu ögesi veya öğelerinden biridir. İsim cümlelerinde ve geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz. (...)

ğ. Yer tamlayıcısı ve zarf, cümlede yüklem niteliğine göre, zorunlu veya yardımcı öğe olarak yer alır. (...)

Yüklemi isim olan cümlelerde yer tamlayıcısı ve zarf, genellikle yardımcı, bazen de zorunlu öğelerdir.

h. Öğelerin dizilişindeki genel eğilim şöyledir: Yüklem, cümlelerin sonunda bulunur. Belirtisiz nesne ve bazı zarflar, yüklem yanına yer alır. Diğer öğelerin yeri değişkendir. Genellikle vurgulanmak istenen öğe, yüklem yanına bulunur. Bu genel eğilime rağmen, değişkenlik, cümlelerin bütün öğelerini kapsayabilir. Aynı kelimelerle kurulmuş birden çok cümledeki anlam farkı, öğelerin söz dizimindeki yerlerinden anlaşılmaktadır. (...)

ı. Cümle vurgusu, sözlü anlatımda anlamın belirlenmesine yardım eder ve genellikle yüklem üzerinde bulunur. Vurgu, gerektiğinde belirtilmek istenen öğe üzerine çekilebilir. Aynı kelimelerden oluşan ve öğe dizilişi aynı olan cümlelerde, cümle vurgularının yerini değiştirerek farklı anlamlar elde etmek mümkündür. (...) (Karahan, 2005, s.10- 13).

Tümceler; çoğu zaman tek başlarına tam olarak karşılayabilecek nitelikte değildir. Bu nedenle bir tümce; içinde yer aldığı metne, üzerinde durulan konuya, alıcı ve vericinin içinde bulundukları durum ve koşullara, alıcı ve vericinin dünya bilgileri ve

birikimlerine bağılı olarak iletilmek istenen bildiriği eksiksiz bir biçimde aktarabilir (Aksan, 1997, s.142).

Tümce anlam bilimi açısından gözden kaçırılmaması gereken bir diğér terim de “**eşbağımlılık**” kavramıdır. Eş bağımlı tümce (Alm. koordinierter Satz, beigeordneter Satz, Fr. proposition coordonnée, İng. coordinate sentence); aynı türden önermeler, sözcükler ya da sözcük öbekleri arasındaki ilişkinin tümce düzeyine yansımastır. “Çocuk çok ders çalıştı ve sınavda başarılı oldu” sözcesinde “ve” bağlacıyla birbirine bağlanan her tümce eşbağımlıdır (Vardar, 2002, s.94).

Tümcelerin anlamları belirlenirken dikkat edilmesi gereken bir diğér nokta ise “**görünüş (aspect)**” kavramıdır. Görünüş, konuşan kişinin bir eylemi, belli bir durumda ve kendi açısından belli bir doğrultuda, ait olduğu zamandan farklı olarak kullanılmasıdır. “*Artık seninle konuşmuyorum*” tümcesinde “*konuşmuyorum*” sözcüğündeki “-iyor” bağımlı biçimbiriminin farklı bir anlamda kullanılması bu kavramla ilgilidir (Aksan, 2005, s.206-207).

Dilbiliminde 1960’lı yıllardan itibaren tümceyi de aşan “cümle ötesi dilbilimi” olarak adlandırılan yeni bir alanla ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Bu noktada cümle ötesi dilbilimin nesnesini söylem ve metinler oluşturmaktaydı. Metin dilbilim ise iletişimin temelinde metinlerin bulunduğunu kabul eder ve dil aracılığıyla üretilen metinleri konuşan ve dinleyenden soyutlamadan incelemektedir. Bir bakıma iletişim; birbiriyle çeşitli ilişkiler, bağıntılar içinde bulunan sözcelerin oluşturduğu metinlerle sağlanır. Bu nedenle tümcenin anlamı ve görevi kesin olarak kullanıldığı metinden hareketle anlaşılabilir (Aydın, 2007, s.120).

2.8.6.2. Türkçenin Tümce Anlamını Etkileyen Başlıca Söz Dizimi Özellikleri

Türkçenin tümce anlamını etkileyen başlıca söz dizimi özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Türkçenin sözdizimi öğelerinin kolayca yer değiştirebilmesi sözdizimi bakımından esnekliğini göstermektedir:

*Kardeşim kitabı yırttı.

*Kitabı kardeşim yırttı.

*Yırttı kardeşim kitabı.

*Yırttı kitabı kardeşim.

2. Hint-Avrupa dillerinin aksine Türkçenin anlambilim açısından sözdizim özelliği yan tümcelerin ana tümcelere ilgi adlarıyla değil de eylemsilerle bağlanarak kısa ve kıvrak bir anlatım sağlanmasıdır:

***Kitap okuyan** kardeşim televizyondan rahatsız oldu.

3. Kavramları daha etkili bir şekilde anlatmaya yarayan ikilemeler tümceyi anlamsal gücünü artırmaktadır.

*Olanları **uzun uzun** anlattı.

4. Türkçede anlatımda kısalığı ve kıvraklığı sağlayan önemli bir sözdizim özelliği de kişi adlarının çok fazla kullanılmamasıdır.

*Verdiğin kitabı okudum.

***Ben** verdiğin kitabı okudum.

5. Aynı adı niteleyen birçok sıfat bir bağlaç kullanılmadan art arda getirilerek kullanılabilir.

***Sessiz, sakin, huzurlu** ortamları severim.

6. Türkçede [-DİR] koşacı bir gerçeği veya durumu belirlemede, tahmin ve olasılıkta, geçmişte sürekli gerçekleşen bir olayı saptamada, gereklilik anlamını pekiştirmede, geçmişte yapılması gereken bir işi belirtmede, bir beklentiye ya da umudu dile getirmede kullanılır.

*Kardeşim eve dönmüştür.

7. Türkçede, Hint-Avrupa dillerinden farklı olarak özne, nesne, yüklem sıralamasına göre tümceler kurulur.

8. Türkiye Türkçesinde, özne-yüklem ilişkisi açısından genelde yüklem tekil olmasına yönelik bir eğilim vardır.

9. Bir başka önemli söz dizimi özelliği ise belirtisiz nesnenin yüklem yakınında olması durumudur.

10. Sıfatın her zaman nitelediği adın önüne gelmesi, sayı sıfatlarından sonra gelen isimlerin tekil olması ve birden fazla sıfatın bir adı nitelemesi de diğer önemli söz dizimi özellikleridir (Aksan, 1997, s.169- 182; 2001, s.88-100).

2.8.6.3. Tümcede Eşanlamlılık

Eşanlamlı tümceler, çoğunlukla bir tümcenin yansıttığı kavramın bir başka yoldan, başka sözcüklerle ifade edilmesiyle kurulan diğer bir tümce ile kurulan anlam ilişkisidir. “*Ali küçük yaşta öksüz kaldı*” tümcesi ile “*Ali’nin annesi, o küçük yaştayken öldü*” tümcesi arasında eşanlamlılık söz konusudur (Aksan, 1997, s.139).

2.8.6.4. Tümcede Anlam Karşıtlığı (Ters Anlamlılık)

Sözcük düzeyindeki anlam karşıtlığının yanında başta Lyons olmak üzere bazı dilbilimciler tümce düzeyinde de anlam karşıtlığının bulunduğunu belirtirler. Bu bağlamda “*X dişidir*” tümcesinin “*X değildir*” anlamını içerdiğini belirterek anlamsal karşıtlığı ortaya koymaya çalışmıştır. Örneğin “*Orhan zengindir*” tümcesi ile “*Orhan zengin değildir*” tümcesi arasında bu türden bir anlam karşıtlığı söz konusudur (Lyons, 1977’den Akt. Aksan, 1997, s.165).

2.8.6.5. Anlam Bilimi Açısından Tümceler

Tümce; bir duyguyu, bir düşüncüyü içerisinde gerçekleştirdiği dil dizgesinin kurallarına göre yapılandırarak anlatan, belirli bir yargı bildiren dilsel bütünlerdir. Kılıç, tümceleri anlam bilimi açısından dörde ayırmaktadır:

2.8.6.5.1. Çözümleyici (Analitik) Tümce

İçerdiği sözcüklerin anlamlarının bir sonucu olarak doğru ya da zorunlu olarak doğru olan tümcelerdir. Bir tümce eğer tüm durumlarda doğruysa, yanlış olma olasılığı

bulunmuyorsa, anlam açısından kendisiyle çelişmiyorsa ve mantıksal olarak doğru bir tanıma indirgenebilirse anlam bilim açısından çözümleyicidir. Buna karşılık, buyruk ve soru tümceleri doğru ya da yanlış olmayacaklarından çözümleyici tümce olamazlar. Bu tür tümceler aynı zamanda bireşimsel tümce de olamazlar. Örnek olarak “*Tüm filler hayvandır*” tümcesi çözümleyici tümcedir (Kılıç, 2009, s.59-60).

2.8.6.5.2. Bireşimsel (Synthetic) Tümce

Çözümleyici olmayan, ancak içinde kullanıldığı bağlamsal duruma göre anlamsal olarak doğru ya da yanlış olan tümcelerdir. “*Ali Ankaralı’dır*” tümcesi bu türdendir (Kılıç, 2009, s.60).

2.8.6.5.3. Çelişkili Tümce

Çelişkili tümceler, içerdiği sözcüklerin anlamlarından dolayı zorunlu olarak doğru olmayan tümcelerdir. Bu durum, çelişkili tümcenin çözümleyici tümcenin karşıtı olduğunu kesinlemektedir. “*Bilgisayar bir tür meyvedir*” sözcüğü bu türden tümcelere örnek olarak gösterilebilir (Kılıç, 2009, s.60).

2.8.6.5.4. Eşitlikli Tümce

Eşitlikli tümceler, içindeki iki ad ya da ad göndergesinin aynı olduğu tümcelerdir. “*Ali köşede bekleyen çocuktur*” tümcesi eşitlikli tümceye örnektir. Buna karşılık eşitlikli tümceler yanlış da olabilir (Kılıç, 2009, s.61).

2.8.6.6. Anlamlarına Göre Tümceler

Cümleler, anlamlarına göre sınıflandırılırken genel olarak yargının durumuna göre belirlenir. Karahan, tümceleri anlamlarına göre genel olarak olumlu ve olumsuz tümceler olmak üzere ikiye ayırmaktadır: “*Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur*” (Karahan, 2005, s.103). Karaağaç, anlamlarına göre tümceleri olumlu, olumsuz ve soru olmak üzere üçe ayırmaktadır (Karaağaç, 2009, s.207). Bozkurt ise tümcelerdeki anlamı genelde dört başlık altında incelemektedir: “*Geleneksel dilbilgisi,*

*yüklem*in yargıya bağlanış biçimini ‘Anlam’ olarak değerlendirir. Bize göre bu durum *iletinin yargıya bağlanması*. Bu nedenle ‘Yargı’ adı altında değerlendirmek istiyoruz. Yargı dört başlıkta incelenir: *Soru, Olumlu, Olumsuz, Ünlem*” (Bozkurt, 2004, s.244).

Hengirmen, cümleleri anlamlarına göre bildirme, istek, emir, soru, ünlem, şart, olumlu ve olumsuz olmak üzere sekize ayırmaktadır (Hengirmen, 1999, s.350-352). Birbirinden farklı sınıflandırmalar olmasına rağmen temelde tümceler olumlu, olumsuz ve soru tümceleri olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bununla birlikte tümceler ünlem, şart, istek, emir, gereklilik gibi birbirinden farklı anlam ilişkilerini de içermektedir. Bu nedenle Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımları da dikkate alarak cümleler olumlu, olumsuz, soru, ünlem, şart, istek, emir ve gereklilik tümceleri olmak üzere sekiz başlıkta ele alınmıştır.

2.8.6.6.1. Olumlu Tümce

Olumlu tümce (Alm. affirmativer Satz, Fr. phrase affirmative, İng. affirmative sentence); yüklemdeki yargı gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi olası tümcelerdir: “*Yüklemi, olumlu yargı bildiren cümle*” (Korkmaz, 2007, s.161). Vardar, olumlu tümceleri olumluluk ulamından faydalanarak açıklamaktadır: “*Olumsuzluğa karşıt olarak, tümcenin yüklemine anlattığı oluşu doğru, olanaklı, olası, zorunlu olarak gösteren ulam*” (Vardar, 2002, s.152). Hengirmen, olumlu tümceyi açıklarken yüklemi ile ilişkilendirir: “*Yükleminde olumsuzluk ögesi içermeyen cümle. Türkçede ve pek çok dilde cümlelerin olumlu olması, olumsuzluk ögesinin kullanılmaması ile kendiliğinden sağlanır*” (Hengirmen, 1999, s.286). Bozkurt, tümcenin bildirdiği iş ve edim ile ilişkilendirerek açıklamaktadır: “*Bir işin, edimin gerçekleştiğini anlatırken, olumlu tümceler kurarız. Olumlu yargı bildiren tümce, olumlu tümcedir*” (Bozkurt, 2004, s.252). Sonuç olarak yargının gerçekleştiğini anlatan tümce, olumludur ve bu tür tümcelerin yüklemi, bulunma veya yapma ve olma bildirir (Karaağaç, 2009, s.206; Karahan, 2005, s.103).

Bazı tümcelerin yapısında dil bilgisel açıdan olumsuz unsurlar bulunmasına rağmen anlamca olumludur. İlk olarak yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru taşıyan tümceler “**değil, yok**” sözcükleri ile birleşince olumlu bir anlam kazanırlar: “*Bana yardım edeceğini ummuyor değildim.*” İkinci olarak “*-DAn başka*” kalıbı,

“*değil*” edatı veya bir soru sözcüğü ile birlikte tümceyi anlamca olumlu yapar: “*Ne Ahmet ne de Sibel sinemaya hiç gitmemiş değil.*” Son olarak da yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru bulunan bazı tümceler soru yoluyla olumlu bir anlam kazanabilirler: “*Bu filmin izlenmeyecek kadar kötü olduğunu sana dememiş miydim?*” (Karahan, 2005, s.104-105). Bütün bu yapılar rağmen önemli olan tümcenin yüklemindeki yargının gerçekleşme durumudur ve bu duruma göre tümcenin olumlu mu olumsuz mu yoksa soru tümcesi mi olduğuna karar verilir.

2.8.6.6.2. Olumsuz Tümce

Olumsuz tümce (Alm. negativer Satz; Fr. phrase négative, İng. negative sentence); yüklemdeki yargının gerçekleşmediği, gerçekleşmeyeceği; yani olumsuzluk bildirdiği tümcelerdir: “*Yüklemdeki olumsuz yargı bildiren cümle. Fiil cümlesinin olumsuzu –mA- olumsuzluk ekiyle, ad cümlesinin olumsuzu değil kelimesiyle kurulur*” (Korkmaz, 2007, s.161). Vardar, olumsuz tümceyi de tıpkı olumlu tümcede olduğu gibi olumsuzluk ulamı ile açıklamaktadır: “*Tümcenin içerdiği yüklem anlattığı oluşu yadsıma yoluyla gerçekleştiren ulam. Örneğin ‘Arkadaşım gitmeyecek’ tümcesi olumsuzluk içerir. Türkçe’de eylem olumsuzluk kavramı, -me (-ma) ekiyle katılır*” (Vardar, 2002, s.151). Hengirmen olumsuz tümceyi açıklarken yüklem ile ilişkilendirir: “*Yükleminde olumsuzluk ögesi içeren cümle. Türkçede cümlelerin olumsuzluğu, eylem köküne getirilen –ma (-me) olumsuzlukeki ile veya olumsuzluk koşacı (değil) ile sağlanır*” (Hengirmen, 1999, s.286). İletişim esnasında bir işin yapılmadığını, bir olayın gerçekleşmediğini, yokluğu bildirmek için olumsuz tümcelere başvurulurken; ad tümceleri de, eylem tümceleri olumsuz yapılabilir (Bozkurt, 2004, s.253). Sonuç olarak yargının gerçekleşmediğini ifade eden tümce anlamca olumsuzdur. Bu tür tümcelerin yüklemleri bulunmama, var olmama ile yapmama, olmama durumlarını karşılamaktadır. Ad tümcelerinin olumsuzu “*değil, yok, ne... ne..., vb. sözcüklerle; eylem tümcelerinin olumsuzu “-ma, -me” olumsuzluk ekleri ile yapılır. Yapı bakımından olumlu olan bazı tümceler anlamca olumsuz olabilir. Bu tür tümcelerde soru eki veya soru sözcüğü, olumlu bir tümceye olumsuz bir anlam kazandırabilir. Böyle tümcelerin soru mu, olumsuzluk bu ifade ettiği bağlamdan çıkarabilir*” (Karaağaç, 2009, s.207; Karahan, 2005, s.104-106).

2.8.6.6.3. Soru Tümcesi

Soru tümcesi (Alm. Fragesatz, Fr. phrase interrogative, İng. interrogative sentence); yargı olarak belirli bir soru anlamı taşıyan tümcedir: “*Soru kavramı kazandıran hangi? ne? kim? kaç? nasıl? gibi soru kelimelerinden biriyle ya da ‘evet’ veya ‘hayır’ karşılığını isteyen soru eki mi? ile kurulan cümle türüdür*” (Korkmaz, 2007, s.195). Vardar “*konuşucunun dinleyiciye bir şey sormak için kullandığı, özel öğelerin yanı sıra kendine özgü bir titremlemeyken belirlenen tümce türü*” olarak tanımlamaktadır (Vardar, 2002, s.179). Soru tümcelerinin içinde soru sözcüğü ya da soru eki bulunmaktadır. Bir konu hakkında bilgi edinmek, bir şeyler öğrenmek için soru tümcelerini kurarız (Hengirmen, 1999, s.329; 2002, s.351). Soru tümcelerinde iki belirgin amaç söz konusudur:

1. Bir işin gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmek istediğimizde soru tümcesi kurar ve bu tümceler ile bazen de pekiştirmeye çalışırız.

2. Bazen de daha ayrıntılı bilgi edinme çabası ile soru tümceleri oluştururuz (Bozkurt, 2004, s.245).

Karaağaç ise soru tümcelerini işlevleri açısından on dört maddede ele almaktadır:

“1. **Seçmeli soru** (alternative question): Olabilecek iki cevaptan birisini öneren sorudur. *Bu siyah mı gri mi?; O, Ankara’da mı İstanbulda mı?*

2. **Ünlemlik soru** (exclamatory question): *Stilistik amaçlı ve soru biçiminde olan bir haykırmadır: Sizinle mi mutabık kalmak?, Asla!*”

3. **Karşı çıkma sorusu** (Counter-question): *Cevap yerine sorulan soru: Böyle olacağını sana söylemedim mi?*

4. **Cümleyi değil, cümle öğelerinden birini sorma sorusu** (special question): *Cümleyi, yani olayı değil, cümle öğelerinden birisini soran sorudur: Sen mi gidiyorsun?; Sen onu okulda mı gördün?*”

5. **İkili Soru** (double question): Değişik hallerde iki soru zamiriyle sorudur: Kim kimi görüyor?

6. **Düşünme sorusu** (deliberative question): Kendi kendine sorulan sorudur: Ne yapayım?; Nereye gitsek acaba?

7. **Dolaylı soru** (indirect question): Dolaylı konuşmada sorulan sorudur: Ali, sana 'Yarın okula geliyor musun?' diye soruyor.

8. **Zamir sorusu** (pronominal question): Yapısında soru zamirini taşıyan soru çeşididir: Kim kimi sevdi?; Dün akşam kim oraya gitti?; O dün nereye gitti?

9. **Dolaysız soru** (direct question): Sözü kendi anlamındaki soru türüdür. Soru sözleriyle sorulan bütün sorular: Niçin gidiyorsun?; Nasıl da yağmıştı yağmur.; Bahçelerde hâlâ güller açar mı?; Neden suyu ve güneşi bol olan Tokat çiçek ve meyve bahçesi haline gelmesin?

10. **Ret-kabul sorusu** (general (totality, nexus) question): İfadenin esas içeriğini tasdik etmeyi veya reddetmeyi öne süren sorudur. Genellikle yinelemelerden yararlanılarak sorulan sorudur: Kitabını veriyor musun, vermiyor musun?; Bu iş sizin için uygun mu, değil mi?

11. **Ayırıcı soru** (disjunctive question): Seçmeli sorunun benzeridir ve karşıdakini açıklığa veya yargıyı onaylamaya çağıran sorudur ve iki bölümden oluşan sorudur: Sen onu gördün. Görmedin mi?; İzmir'e gidiyorsun. Değil mi?

12. **Retorik soru** (rhetorical question): Dinleyicinin dikkatini çekmek, heyecanını yükseltmek için kullanılan ve aslında onaylama veya ret etme, evet ya da hayır beklemeyen sorudur: Böyle olacağını sana söylemedim mi? Ya Anadolu'yu baştan başa kaplayan ovalarımız ve yaylalarımız?

13. **Uzlaş sorusu** (affirmative question): Özellikle sözlü dil kullanımında, düz cümle şeklinde, fakat soru titrememesi ile sorulan sorudur: Dün geç saatte onu görmüşsün?; Dün gelemedin?

14. **Onay sorusu** (*pure (affirmative) question*): soru şeklinde olan, fakat basit bildiriye yaklaşan ifadedir: *Yani sen para mı istedin?* (Karaağaç, 2009, s.208-209).

Soru tümceleri üç farklı yolla yapılabilir. Bunlardan birincisi soru eki “-mI” ile kurulan soru tümceleridir. İkinci olarak soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları ile soru tümceleri kurulabilir. Son olarak da konuşma dilinde vurgu yoluyla soru tümcesi kurulabilir (Karahan, 2005, s.107).

2.8.6.6.4. Ünlem Tümcesi

Ünlem tümcesi (Alm. interjektiver Satz, exclamativer Satz, Ausrufsatz, affektiver Satz; Fr. phrase interjective; İng. interjective sentence, exclamative sentence); kızgınlık, üzüntü, sevinç gibi belirli bir duyguyu karşılayan tümcelerdir: *“İçinde ünlem bulunan veya ünlem kavramı veren cümle”* (Korkmaz, 2007, s.224). Bu tür tümceleri kavrayabilmek belirli bir noktada ünlem kavramını ortaya koymak ile gerçekleşebilir. Ünlem, *“konuşucunun duygusal bir tepkisini dile getiren, korku, sevinç, şaşkınlık, acıma anlatan, çağrı, buyruk, yasaklama, vb. belirten ve tek başına tümce oluşturabilen sözcük”* (Vardar, 2002, s.206). Sonuç olarak bir korkuyu, sevinci, şaşkınlığı, heyecanı anlatan tümcelerdir (Hengirmen, 1999, s.380; 2002, s.352).

2.8.6.6.5. Şart Tümcesi

Şart tümcesi (Alm. Bedingungssatz, Fr. proposition conditionnelle, İng. conditional clause); temel tümceye bağlı olarak belirli bir şart bildiren yan tümceciğdir: *“Temel cümleyi yargı bildirmeden zaman, şart, sebep ve benzetme işlevi ile tamamlayan zarf görevindeki yardımcı cümle türü. Fiil kök ve gövdeleriyle ek-fiile –SA şart ekinin getirilmesi ile kurulur. Şart eki geniş zaman kipinden sonra da gelebilir”* (Korkmaz, 2007, s.202). Yükleme “-sa, -se” ekiyle kurulan ve belirli bir şart anlamı taşıyan tümcelerdir. Şart tümcelerinde yer alan yan tümcelerin yüklemi şart kipindedir (Hengirmen, 1999, s.265; 2002, s.352). Vardar ise *“koşul kavramı içeren ve yüklemi –se, -sa eki alan tümcedir”* şeklinde açıklamıştır (Vardar, 2002, s.44).

2.8.6.6.6. İstek Tümcesi

İstek tümcesi (Alm. Wunschsatz, optativer Satz; Fr. proposition optative, proposition désidérative; İng. optative sentence) belirli bir istek durumunu ifade eden ve yüklemi istek kipinde olan tümcedir (Korkmaz, 2007, s.132). Bu tür tümcelerde yer alan istek kipi, eyleme istek kavramını katan isteme kipidir. Türkçede istek kipi eylem kök veya gövdelerine “-e,-a” eki getirilerek yapılır (Vardar, 2002, s.121). İsteklerimizi belirtmek için kullandığımız bu tür tümceler istek, gereklilik, dilek-koşul ve emir kipleri ile kurulabilir (Hengirmen, 1999, s.228; 2002, s.351).

2.8.6.6.7. Emir Tümcesi (Buyruk Tümcesi)

Emir tümcesi (Alm. imperativer Satz, Befehlsatz; Fr. phrase impérative, İng. imperative sentence); yargının gerçekleşmesini karşı tarafa buyruk şeklinde ileten tümcelerdir: “*Fiil cümlesinin yüklemi emir kipi olan türü*” (Korkmaz, 2007, s.83). Emir tümcelerinde; bir işin başkaları tarafından yapılmasını istemek, bir dilekte bulunmak ya da öğüt vermek söz konusudur (Hengirmen, 1999, s.351; 2002, s.155-156). Emir tümcelerinde yer alan buyurum kipi, eylemin yapılmasının gerektiğini buyurarak anlatan istemek kipidir. Türkçede birinci tekil ve çoğul çekimi bulunmamaktadır. Bu kip çekiminde ikinci tekil kişi için eylem kökü, ikinci çoğul kişi için “-in, -iniz”; üçüncü tekil kişi için “-sin” ve üçüncü çoğul kişi için “-sinler” ekleri kullanılır (Vardar, 2002, s.51).

2.8.6.6.8. Gereklilik Tümcesi

Gereklilik tümcesi (Alm. Notv / endigkeitsform, Fr. phrase necessitatif, İng. necessitative sentence) çoklukla gereklilik kipiyle kurulan ve eylemin yapılması gerektiğini belirten tümce tipidir. Gereklilik kipi ise eylemin belirttiği oluşun gerçekleşmesi gerektiğini belirten isteme kipi olup Türkçede eylem kök ve gövdelerine “-meli, -malı” ekinin getirilmesiyle yapılır (Vardar, 2002, s.102). Korkmaz ise bu kipi “*belirli bir zamana girmeyen, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın yapılması gerekli olduğunu bildiren ve Türkçede –mAll eki ile kurulan tasarlama kipi*” şeklinde açıklamaktadır (Korkmaz, 2007, s.104). Gereklilik kipi, tümce içerisinde bir işin yapılması gerektiğini

bildiren “lâzım, gerek ve icap etmek” sözcüklerinin yerine geçer (Hengirmen, 1999, s.188-189).

2.8.7. Söz Eylem Kuramı Bakımından Anlam

Dil dizgesi ile bu dizgenin kullanımı arasındaki ilişkinin varlığına dair görüş dil bilim ile edim bilimin ilişkilendirilmesine yol açmıştır. ABD ve İngiltere’deki felsefenin analitik araştırma akımlarındaki gelişmelerine paralel olarak ortaya çıkan bir akımdır. Edimbilimin ilk olarak Anglo-Sakson geleneğe bağlı olarak geliştirilmiş olması kullanılan en yaygın terminolojinin de buraya dayanmasına neden olmuştur. Ayrıca Chomsky’nin köktenci dilbilim anlayışı da edimbilimsel dilbilim anlayışını çok fazla etkilemiştir. Ayrıca, başta Fransız dilbilimci Oswald Ducrot’un ve bazı Fransız dilbilimcilerin bu alandaki çalışmaları da edimbilimsel dilbilime katkıda bulunmuş ve bu alandaki ilk çalışmalara örnekler oluşturmuştur. Ayrıca dilbilim dünyasının edimbilimle tanışması yetmişli yılların başına rastlar. Edimbilimin dilbilimsel alanda her geçen gün daha fazla kendini hissettirmesi ile birlikte dilbilim camiası adeta iki kutba bölünmüştür. Bir taraftan Chomsky’nin anlam bilimine dayalı söz dizim bilimin özerkliğini savunan **“klasik gelişimci dilbilim kuramı”** başlamış, diğer taraftan da dil olgularının **“işlevselci kuramı”** ortaya atılarak bilişsel alana doğru yönelme başlamıştır (Logie, 2005, s.66-67). Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dil öğretim ve inceleme çalışmalarına yön vermeye başlayan söz eylem kuramı bu yüzyılın başlarında gelişen gündelik dil felsefesinden kaynaklanmaktadır. 20. yüzyılın başlarına kadar felsefe alanında son derece etkin olan Hegel felsefesi, tüm görünümüleri sav/karşıtsav ve bunların bireşiminden oluşan eyitişim mantığı ile fizik ötesi biçimde açıklamaya çalışmış, bu da felsefenin gitgide cevaplanması neredeyse olanaksız sorularla ilgilenmesine yol açmıştır. Bu duruma tepki olarak ise 20. yüzyılın başlarında felsefe artık düşünceleri doğrudan ele almak yerine dil aracılığı ile incelemeye ve çözümlemeye başlamıştır. Sonuç olarak “felsefe sorunlarını bir bakıma dilsel sorunlar olarak algılayan” **mantıksal yalın önermecilik, mantıksal olguculuk/deneycilik ve dil kullanım felsefesi** olmak üzere üç temel felsefe görüşü belirlemeye başlamıştır. Başlıca savunucuları Bertrand Russell ile Ludwig Wittgenstein olan **mantıksal yalın önermeciliğe** göre dildeki tüm önermeler her zaman özne-yüklem bileşeninden oluşur ve özne nesneleri, yüklem ise onların özelliklerini ortaya koyar. Bu felsefi görüşe göre

tüm önermeler yalın önermelere indirgenmeli, yani tüm olgular özne-yüklem olarak adlandırılan atomlara dönüştürülüp açıklanmalıdır. Diğer felsefî görüş olan **mantıksal olguculuk/deneyciliğin** başlıca savunucuları ise Carnap, Ayer, Wittgenstein'dir. Bu felsefe görüşüne göre ise felsefe aslında bir kuram olmaktan çok bir eylemdir. Yalnızca tümcelerin anlamlarını açıklar, onların doğru ya da yanlış olduklarını ileri sürmez. Dildeki her tümcenin bireşik ya da analitik olduğunu savunur. Bireşik olan tümcelerin doğruluğunun araştırılması gerektiğini savunurken, "Üçgen üç köşelidir" gibi bir analitik tümcenin ise doğru olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Wittgenstein, 1930'lu yıllarda mantıksal önermeciliği terk ederek felsefî karmaşanın gündelik dili yanlış kullanmaktan kaynaklandığını belirtmiştir. Buradan hareket eden **dil kullanım felsefesi** ise felsefenin işlevinin terimlerin anlamı ve onların nasıl kullanıldıklarına bakmakla mümkün olduğunu savunmuştur. Daha sonra J. L. Austin ise "How to Do Things with Words" (1962) adlı yapıtında sözün ancak belirli bir bağlam içerisinde gerçek anlamını gerçekleştirebileceği görüşünden hareketle konuşurken üç eylem gerçekleştirdiğimizi savunmuştur (Kılıç, 2009, s.81-82). Edimbilim; dil dizgesini, kullanım ve eylemler içinde açıklamayı amaçlayan bir tür felsefîk dilbilim kuramıdır. Sözcükler ve diğer göstergelerle insan davranışı arasındaki bağlantı, dilsel ifadelerin insan hareketlerini etkileme şekli edimbilimsel dilbilim çözümlemesinde dikkate alınır. Bu kurama göre iletişim açısından önemli olanın dilin dış yapısıyla ilgili durumların söylemin algılanmasında dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Konuşma eyleminin anlamı belirlenirken sadece iletişim edimi değil, aynı zamanda anlatma biçimi de belirlenmelidir (Günay, 2004, s.57-158). Wilkins ise 1972'de tümcelerdeki eylem köklerine göre bir dilin işlevlerini "rica etmek ve bilgi vermek, düşünme sürecini açıklamak, görüş bildirmek, yargıda bulunmak, insan davranışını değiştiren eylemler, kişisel düşünceleri açıklamak, toplumsal etkileşimde bulunmak" olmak üzere yediye ayırmıştır (Kılıç, 2002, s.77-84).

Söz eylem; dil kullanımı ile gerçekleştirilen; istek, iletişim, yöneltme, bildirim gibi eylemlerdir. Bu noktada dilsel kullanımların bir tür eylem olduğu kabul edilir ve bağlam merkezli bir çözümleme gerçekleştirilir: "*Dili kullanma yoluyla yapıldığı varsayılan bildirme, iletişim kurma, isteme, yöneltme, yönlendirme gibi eylemlerden her biri*" (Hengirmen, 1999, s.340). Sözcelem sonucunda gerçekleşen dilsel edimler Austin tarafından düzsöz, edimsöz ve etkisöz olmak üzere üçe ayrılırken Searle sözceleme,

önerme, edimsöz ve etkisöz edimi olmak üzere dörde ayırmıştır. Searle; aslında Austin'in "How to do Things with Words" başlığıyla derlenen konferanslarındaki kuramı "söz edimleri kuramı" (İng. speech acts theory, Fr. théorie des actes de langage) adı ile kuramsal çerçeveyi daha da geliştirmiştir. Söz edimleri kuramı çerçevesinde anlam sorunlarına kullanımbilimsel bir çözüm önerilirken ana tez, sözcelemenin gerçekleşmesinin aslında bir edimde bulunmak olduğudur. Buradan hareketle Austin ve Searle aslında geleneksel dil felsefesinin ve dilsel çözümlemelerinin dilin dünyayı yansıttığı, betimlediği fikrini tartışmaya açmıştır. Bu savları ile Austin ve Searle, dilin asıl işlevinin iletişimi gerçekleştirmek olduğunu ileri sürmüşler ve sözcelerin bağlamsal etkenler dikkate alınarak çözümlenebileceğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak bahse girme, hüküm verme, söz verme, yemin etme gibi edimler ancak toplumsal ve bağlamsal etkenler dikkate alınarak çözümlenebilir (Altınörs, 2000, s.74-75). Edimsel dilbilim önermenin anlamından çok sözcenin gerçekleştirdiği dilsel edimin işlevlerini belirlemeyi amaçlar. Bir dilsel edim bu çerçevede en küçük birim olarak değerlendirilir. J. L. Austin dil sorunlarını ilk kez bir edimler bütünü olarak ele almış ve buradan hareketle dilin görünmeyen, örtük, sözcenin yüzeysel yapısında somutlaşmamış gizil yapısını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Diğer bir ifadeyle sözcenin betimleyici kısmından ayrılan, sözce ile sözcenin içerdiği eylemin aynı anda gerçekleştiğini gösteren edimsel sözceleri Austin belirlemiştir. O. Ducrot ise dilin yalnızca bilgiler ileten basit bir araç olmadığını, sözlük ve söz dizimsel kapsamda bir tür insan ilişkileri kodunu da kapsadığını vurgular. Sonuç olarak, edim bilimsel dilbilim sözcelem koşullarını inceler, sözcelemi üretildikleri bağlamlar ve dil kullanan kişilerle ilişkiye geçirir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.214-216). Bu bağlamda Ducrot'a edimbilim bir sözceyi iki aşamada ele almaktadır: İlk olarak bir sözcenin anlamında, sadece tümcenin dilsel yapısıyla ilgili olan şeyleri değil, sözcenin kullanıldığı durumla ilgili olan her şeyi inceler. İkinci olarak ise edimbilim; durumun, söz üstüne etkisi ile değil de sözün durum üstüne etkisiyle ilgilenir. Sözcelem sonucu üretilen sözcelerin çoğu, dünya hakkında bilgiler verdiği gibi söyleme katılan taraflar arasında, gerçekleştirilen söz edimine göre veya seçilen söylem düzeyine göre farklılaşan özel bir ilişkiler türü kurmaktadır (O. Ducrot'tan Akt. Rifat, 2005b, s.224-225). Edimbilim ya da pragmatig, bir sözceyi üretildiği bağlam içerisinde ele alır. Dilbilimciler eskiden sadece bitmiş, kapalı, sonuçlanmış dilsel ürünleri yani sözceleri incelerken, dil felsefesi çalışmalarının da

etkisiyle sözcelerin üretme sürecini de sorgulamaya başlamışlardır. Edimbilim özellikle John Langshaw Austin ‘in “How to do Things with Words” ve John Rogers Searle’nin (Speech Acts. An . Essay in the Philosophy of Language” çalışmalarıyla hızla gelişmiştir. Edimbilimciler, bir tümcenin belirttiği anlam ile bir tümceyi üretme olgusunun gösterdiği şeyin birbirinden farklı kavramlar olduğunu savunurlar. Edimbilime göre bir tümcenin anlamı ancak bu iki özelliğin kaynaşmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bir tümcenin anlamı ile sözcelem durumunun tümcenin anlamına kattığı bir **artı-anlamdan** söz edilmektedir. Edimbilim, sözcelem sırasında sözcelem özneleri arasındaki ilişkileri incelediği gibi aynı zamanda dinleyicinin sözcelere yönelik gerçekleştirdiği yorumları da dikkate almaktadır. Çünkü aynı sözceye yönelik olarak farklı yorumlar gerçekleştirilebilir. Sözcenin alımlanması esnasında dinleyici ya da alıcı sadece dilbilgisi kurallarını değil aynı zamanda o ana kadar sahip olduğu “dil dışı ansiklopedik bilgiyi” de kullanır. Buradan hareketle edimbilimin bir diğer işlevinin sözcelerin sözcelem öznesinden bağımsızlaşmasından sonra alımlama esnasında olası örtük anlamları da çözümleye ve belirlemeye çalışır (M. Rifat, 2005a, s.109-110).

2.8.7.1. Sözcelem Durumu

Sözcelem (Alm. Äusserung, Fr. énonciation, İng. enunciation) iletişim içerisindeki bireyin, belirli bir bağlam ve dilsel konum içerisinde sözce üretme edimi olarak tanımlanabilir. Söz eylem kuramı dili belirli bir edim olarak değerlendirmektedir. Buradan hareketle her sözcenin belirli bir edim olduğu söylenebilir: *“Sözce üretme edimi; bireyin sözceleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirmesi. Sözceleme kuramları dili bir edim olarak kavramaya çalışmakta, sözceyi salt göndergesel işlevi dışında, konuşucunun edimiyle özdeşleşmesi ve dinleyicide bir etki yaratması açısından ele almaktadır”* (Vardar, 2002, s.181). Sözcelem teriminden bireyin kendi iletişimsel ve dilsel edimini uygulaması anlaşılmalıdır. Bir noktada dilsel araçları kullanan iletişimin toplumsal edimidir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.216). Dilbilimsel açıdan söylenmiş olan şey sözce, söz üretme eyleminin kendisi, üretme koşullarının bütünü ise sözcelemdir (Logie, 2005, s.73). Chomsky, iletişim ortamında bir tümcenin oluşturulmasında hazırlık aşamasını oluşturan bilişsel boyuta dikkat çekmiştir: *“Dilde kullanılan tümcenin oluşması için zihnin hesaplama ilkeleri bir dizi işlem yürütür”* (Chomsky, 2009, s.102). Bu boyut bir anlamda sözcelem durumunun bir tür bilişsel

hazırlık aşaması olduğunu, bir anlamda sözcenin üretilme sürecini yönlendirdiğini çıkarsamamızı sağlar. Aslında bağlamsal ortamdan etkilenmeye, yönlendirilmeye sözcelem durumu son derece açıktır.

Sözcelemde bulunmak edimin yerine getirilmesini amaçlar, ama hiçbir zaman sözcelemde bulunmak edimin yerine getirilmesi için tek başına yeterli olmaz. İlgili sözcelemin üretildiği koşulların da uygun olması gerekmekte, birçok zaman da konuşanın ya da diğer kişilerin başka eylemlerde de bulunması zorunludur (Austin, 2009, s.46). Kısacası sözcelemenin gerçekleştiği bağlamsal etkenler, sözcelem öznesi ve alımlayıcının fiziksel ve bilişsel eylemleri bu süreçte etkili olmaktadır. Benveniste her söylemin “ben-burada-şimdi” bağlamında üretildiğini ilk söyleyen bilim adamlarındandır. Bu nedenle Benveniste, dilin bireysel kullanım edimi, bir başka deyişle öznenin etkinliği olarak tanımladığı sözceleme dilbiliminin kurucusu sayılmaktadır. Çünkü söylemin göstericilerini Searle ile birlikte ilk açıklayanlardandır (Günay, 2004, s.164).

2.8.7.2. Sözce

Sözce (Alm. Äusserung, Fr. énoncé, İng. utterance); en genel tabiri ile iletişim ortamında iki susma anı arasındaki dilsel birim olarak tanımlanabilir: “*Bir konuşucunun ürettiği, iki susma arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem*” (Vardar, 2002, s.181). Sözcelem ediminin sonucu olarak belirli bir zaman ve yerde somut olarak üretilen dilsel ürünlerdir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.216). Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise sözce bir sözcükten de tümceler topluluğundan da oluşabilir. Sözcenin bir diğer önemli özelliği sözcelem öznesi, sözcelem durumu ve alımlayıcı arasındaki yakın ilişkidir: “*Kim tarafından nerede, nasıl, kime, hangi koşullarda niçin söylendiği belli olan tümcedir. Fiziksel bir olay ya da nesnedir. Aynı tümceyi değişik yirmi kişi söylerse, yirmi sözce söylenmiş olur*” (Kılıç, 2009, s.20). Bu gerçekliği dilbilimin temel ilkelerinden olan sözcelem öznesi, sözce ve alımlayıcı arasındaki bütünlük ilişkisi de kesinlemektedir. Her sözce “kim, nerede, nasıl, kime” bütünlüğünde kendini kesinler ve doğal olarak da bu çerçevede alımlanır. Bu nedenle bir sözce; gönderici, alıcı, ileti, yer ve zaman bileşenleri dikkate alınırsa yerine göre rica, buyruk veya farklı bir işlevde alımlanabilir (Kılıç, 2002, s.89).

Sözce ile tümce terimleri dil bilimsel açıdan aynı kavramları karşılamaz. Bu iki kavram arasında gerçekleştirilecek olası bir çözümlemenin öncelik ve sonralık farkıdır. Tümcenin ontolojik olarak varlığı dilsel çözümlemenin sonucu ve bir tür sonucu olarak kendini kesinler. Buna karşılık sözcenin ontolojik varlığı ise olası bir dilbilimsel çözümlemeyden önce kendini kesinlemesidir. Vardar bu durumu “*tümce, sözün çözümlenmesiyle elde edilen bir birimdir, sözceyse bu türlü bir işlemde önce belirlenen bir bütündür*” (Vardar, 2002, s.181). Bu bağlamda sözce ile tümce birbirinin tam olarak eşiti olan kavramlar olarak düşünülemez. Tümce, çekimli bir eylem içeren sözdizimsel bir biçim olarak değerlendirilirken; sözce ise belirli bir durum içerisinde, sözceleme öznesi tarafından sözceleme durumunun sonucu olarak üretilen bir sözcük, tümce, paragraf, bölüm ya da bir kitap olarak değerlendirilebilir. Bu noktada sözceyi tümceden ayıran bir diğer fark ise sözcenin üretildiği ve kullanıldığı bağlam ve dilsel koşullardan bağımsız olarak alımlanamayacağı gerçeğidir. Bir sözce ancak bağlamsal olarak çözümlendiğinde, değerlendirildiğinde kendini gerçekleştirir veya alımlanabilir (Günay, 2004, s.169). Tümce ile sözce arasındaki ayrım, edimbilimin ortaya koyduğu en önemli ayrıştırıcıdır. Dilbilimin nesnesi olan, kendini oluşturan sözcüklerin anlamını temel alan ve bu sözcüklerin sözdizimsel yapısına göre kurulan iletişim ortamından özerk bir şekilde değerlendirilen dilsel birimdir. Bu bağlamda tümce bir kuramın soyut ürünüdür. Ancak iletişim ortamının nesnesi ise sözcelerdir. Sözceler, üretildiği şartlara göre anlamsal yapısı tamamlanan dil birimidir. Bu noktada sözcenin dilbilimin nesnesi, sözcenin ise edimbilimin nesnesi olduğu söylenebilir (Logie, 2005, s.72).

Bir sözce ancak bağlamsal boyutu, edimsel işlevi ve değeri, alımlayıcı üzerindeki etkisi ve olası yönlendirmeleri dikkate alındığında ancak mümkündür. Searle dilsel edimleri beş ana sınıfta toplamıştır:

“- Gösterici eylemler (“*representative*”): Bir şeyin doğruluğuna inandırmaya çalışma, vurgulama, yadsıma, onama, tanımlama gibi ifade eylemleri;

- Yönlendiriciler (“*directives*”): Söylemin muhatabının bir işi ya da eylemi gerçekleştirme amacını taşıyan ifade eylemi (buyurmak, rica etmek, izin istemek,...);

- Zorlayıcılar (“*commissives*”): Söylemin muhatabına gelecekte bir eylemin gerçekleşeceğini ya da tersini bildirmeyi amaçlayan ifade eylemi (söz vermek,...);

- *Açıklayıcılar (“expressives”): Amacı ruhsal durumu yansıtmaya olan ifade eylemi (üzüntü, sevinç, beğeni, kaygı, kutlama, özür,...);*

-*Bildiriciler (“déclaratives”): Genellikle bir yetkiye sahip kişilerin (yargıç, din adamı, evlendirme memuru,...) ilan etme eylemleri” (Logie, 2005: 70-71).*

Sonuç olarak sözce, sözceleme süreci sonunda üretilen, bağlamsal konum içerisinde kendini gerçekleştiren, alımlayıcı üzerindeki etki ya da karşılıklı yönlendirme sonucu kendini iki susku arasında gerçekleştiren somut dilsel üründür.

2.8.7.3. Söylem

Sözcelem edimi sonucunda ortaya çıkan gözlemlenebilir, somut sonuca söylem denir. İletişim amacıyla dilsel araçların kullanılmasından kaynaklanan söylem (Alm. Diskurs, Rede, Fr. discours, İng. discourse, speech); sadece bilgilerin iletilmesini değil, aynı zamanda alıcıyı herhangi bir eyleme yönlendirmek veya iletişim kurmak amacıyla da kullanılır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.216). Vardar, söylemi şu şekilde açıklamıştır: “Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı” (Vardar, 2002, s.179). Söylem, konuşma ortamında üretilen ve inceleme ile çözümleme eyleminin hedefinde olan, kimi zaman tek bir sözcük, kimi zaman da bir tümce ya da tümceler birliği olabilir (Hengirmen, 1999, s.334).

Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise sözce ve söylem ayrımıdır. Basitçe açıklamak gerekirse sözlü ya da yazılı, tamamlanmış ya da tamamlanmamış da olsa her türlü dilsel parça bir sözcüktür. Bununla birlikte söylem sözcenin özne tarafından bireyselleşmesidir. Bireysel açıdan dili kullanan bir özne sözceyi kullanarak, onun dilbilgisel özelliklerini belirleyerek onu söyleme dönüştürür. Bu noktada söylem çözümlemesinin öncülerinden olan Benveniste, her ne kadar Ferdinand de Saussure’ün görüşlerini genel olarak kabul etse de, onun “dil-söz ayrımını” kabul etmez. Ona göre bu noktada gerçekleştirilecek bir tür ayrım varsa o da “söylem-anlatı ayrımı” olmalıdır. Benveniste söylem çözümlemesinde dil kullanımını esas alır ve öznenin sözcüde yer alıp almadığına bakılması gerektiğini belirtir. Ona göre bir sözcenin içerisinde öznenin kendisi yer alıyorsa o bir söylem, yer almıyorsa anlatı olarak değerlendirmek gerekir. Bu karşıtlığa göre sözcenin oluşum koşulları ve

sözcelem öznesi ile sözcesi arasındaki ilişki dikkate alınır. Benveniste bu ayrım ile iki farklı evrene ait dil kullanım örneklerinin olduğunu kesinlemeye çalışır. Anlatıda sözcelem öznesi ile sözce öznesinin farklı kişiler olduğunu ve sözcelem öznesinin sözcenin içerisinde yer almadığını, alamayacağını belirtir. Ancak söylem de ise her ne kadar sözcelem öznesi ile sözce öznesi farklı kişiler de olabiliyorsa, yine de sözcelem öznesinin kendisinin sözce içerisinde bir şekilde yer aldığını dile getirir. Özne sözce içerisinde üç farklı şekilde yer alır ve kendini hissettirir. İlk olarak özne kendi sözcesi ile olan ilişkisinde varlığını ortaya koymak için kendi bağlamsal imgelerini sözcesine yansıtmak için “ben, burada, şimdi” gibi söylemsel öğelere yer verir. İkinci olarak sözcelem öznesi ve alıcı arasındaki ilişki “sen, senin, sana” gibi dilsel anlatımlar aracılığı ile verici ile alıcı arasındaki ilişki belirginleşir. İkinci olarak sözcelem öznesi dil dışı ya da dilbilimsel bağlama yönelik ilişkisini yansıtan özellikle “jestler, mimikler, el-kol işaretleri vb.” de sözcelem öznesinin kimliğinin söyleme yansımasına yol açabilir (Günay, 2004, s.164-172). Dil bilimsel açıdan her ne kadar metin-söylem ayrımı tam olarak belirginleşmese de, söylem-tümce ayrımı daha belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tümce, söylemden farklı olarak bir soyutlama olup, bağlam bağlantılı bir yapı değildir (Doğan, 1999, s.65). Kısacası söylem, bir iletişim sürecinde üretilmiş yazılı ya da sözlü dil ürünüdür. “Söylem çözümlemesi” yazılı ya da sözlü dilde tümcelerden daha büyük ve anlamlı birimleri, paragrafları vb. nasıl oluştuklarını araştırır (Kılıç, 2009, s.117).

2.8.7.4. Dilsel Edim

Sözcelem durumunda edinç aşamasında olan dilsel öncelemin somutlaştırılarak sözceye dönüştürülmesine dilsel edim denir: “*Üretici-dönüşümsel dilbilgisi anlayışında edincin konuşucularca dilin kullanımı sırasında gerçekleştirilmesi. Chomsky’deki edim kavramı, bellek, dikkat, vb. etkenlerin koşullandırdığı, kimi yönlerden F.de Saussure’ün söz kavramını anımsatan, konuşan bireylerdeki dilsel yeteneğin kullanılmasıyla ortaya çıkan olguyu belirtir*” (Vardar, 2002, s.89). Üretici-dönüşümlü dil bilgisi kuramında dili kullananlar tarafından sözlü ya da yazılı dil kullanımı olarak tanımlanan edim kavramı, doğuştan gelen dil yetisi olan edinç ile bir tür karşıtlık oluşturur (Hengirmen, 1999, s.148). J. L. Austin “Quand dire c’est faire” adlı çalışmasında dil edimleri kavramını iyice yerleştirmiş ve dilsel edimleri “düz söz, edimsöz ve etkisöz” olmak üzere üçe

ayırmıştır. “Düzsöz edimi” anlamı olan bir sözce oluşturmak için söz dizimi ve söz varlığını kullanarak doğru bir tümce üretimidir. “Edimsöz edimi” söz ile sözün içerdiği eylemin aynı anda gerçekleştiği dilsel ifadelerdir. “Etkisöz edimi” ise konuşucunun niyetine bağlı olarak, alıcı üzerinde etki yapmaya yönelik edimdir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.217). Austin bir edimselin görevini sorunsuz bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli olan koşulları şu şekilde özetlemiştir. İlk olarak belirli bir uyuşumsal etkisi olan ve uyuşumsal nitelikte olan bir işlem belirli koşullarda, belirli kişiler tarafından belirli sözlerin sözcelenmesini gerektirir. İkinci olarak her bir kişi ve koşul için, sözü edilen o belirli işleme başvurmaya uygun kişiler ve koşullarda gerçekleşmelidir. İlgili işlem, yani edim işleme katılan bütün kişiler tarafından hem hatasız hem de eksiksiz bir biçimde tam olarak gerçekleştirilmelidir. İlgili dilsel işlem, belirli düşüncelerle duygulara sahip kişilerce kullanılmak üzere ya da işleme katılanlardan herhangi birinin belirli bir şekilde davranmasını sağlamak üzere tasarlanmış olduğu bir durum söz konusuysa, işleme dâhil olup ona başvuran biri gerçekten de o duyguları ya da düşünceleri taşımalı ve söz konusu davranışı sergileme niyetinde olmalıdır. Ayrıca devamında gerçekten de o davranış şeklini sergilemelidir (Austin, 2009, s.51-52). Sonuç olarak dilsel edim; sözcelem durumu sonucunda edinç aşamasındaki dilsel ifadelerin söz dizimi kuralları ve söz varlığı kullanılarak somutlaştırılması ve sözceye dönüştürülmesidir. Bir sözce, aynı zamanda bir dil dizgesinin belirleyici ve saptayıcı kurallarının o dili kullananlar için uyuşumsal bir çerçevede üretilir. Burada dayatıcı olan, kendi kurallarını ve özelliklerini hem sözcelem durumunda hem de alımlama boyutunda dil dizgesidir. Birey bir dili ister yazılı olsun, ister sözlü olsun kullanırken ilgili dil dizgesinin belirleyici unsurları tarafından yönlendirilir.

2.8.7.4.1. Düzsöz Edimi

Düzsöz edimi, iletişim ortamında konuşucunun sözcelem durumunun bir sonucu olarak bir sözce üretmesidir. Doğrudan sözün fiziksel niteliğine bağlı olan düzsöz edimi üç özel görünüm gerçekleştirir. Bunlardan ilki olan ses bilgisel görünüm, bir şeyler söylemek, birtakım sesler üretmektir. İkinci olarak düzsöz edimi; sözlüksel, biçim bilimsel ve söz dizimsel açıdan bir görünümü gerçekleştirir. Bu noktada düzsöz edimi, dil bilgisine bağlı olarak söz dağarcığına ait anlamlı birimler üretmek ve onları anlamlı

bir şekilde sıraya koymak ile gerçekleşir. Son olarak da düzsöz edimi, bir anlamı içeren bir bütün oluşturmak için bu birimleri ve yapıları belli bir anlam düzeni içinde kullanmaktır (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.218-219). Austin, düzsöz edimi ile bir şeyi anlatma, dil dışı gerçek dünyadaki bir kavram ya da nesneye gönderme yapmayı kasteder.

2.8.7.4.2. Edimsöz

Edimsöz (İng. illocutionary act, Fr. acte illocutoire), konuşucu ile alıcı arasındaki ilişki üzerinden gerçekleşen bir olgu niteliğindeki söz olarak tanımlanabilir. Aslında iletişim ortamında bazı sözceler, içinde yer aldıkları duruma göre bir emir, bir tehdit, bir söz verme gibi değerleri içerebilirler. İşte J. L. Austin'in ortaya koyduğu ve J. R. Searle'nin geliştirdiği söz edimleri kuramı ya da dil edimleri genel ve soyut bir anlam taşıyan sözcelerin edimsöz değerleri ile nasıl somutlaştıklarını belirlemeyi amaçlar. F. De Saussure'den bu yana gelenekselleşen dil yetisinden bireysel ve toplumsal özelliği ayırma geleneği, edimsöz kavramı ile bu klasikleşen dil söz karşıtlığının tartışma konusu olmasını sağlamış ve bu yolla konuşucunun denetiminden kaçan gerçek bir toplumsal kodun kurallarına göre, belli bir sözceleme durumu içinde gerçek değerlerini kazandıklarını öne sürmüştür (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.219-220). Austin "How to do Things with Words"te, söz edimlerini düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi olmak üzere üç grupta ele almıştır. Austin, "bir şey söyleme ediminin tersine, bir şey söylerken gerçekleştirilmiş olan edim" biçiminde tanımladığı söz edimi, sözceleme sonucunda hem belirli bir sözceyi somutlaştırmak hem de belirli bir edimi gerçekleştirmekle mümkündür (Altınörs, 2000, s.28).

2.8.7.4.3. Etkisöz

Sözceleme durumu sonucunda alıcı üzerinde belirli bir etki bırakmayı amaçlayan dilsel edimdir. Eğer bir konuşucu alıcıya "Bunun hesabını soracağım" şeklinde bir sözceyi somutlaştırırsa, alıcı üzerinde belirli bir noktada tedirginlik oluşturacaktır. Sonuç olarak sözceleme durumu sonucunda alıcının dolaylı da olsa belirli bir noktada etkilenmesi söz konusudur. Bir anlamda edimsöz, somutlaşması ile sonuçlanan bir tür dilsel edimken, etkisöz edimi ile hem dilsel edimin gerçekleşmesi hem de alıcı üzerinde bir başka edimin gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Edimsöz edimi için sözcenin alıcı

tarafından pasif de olsa alımlanması yeterlidir. Fakat etkisöz ediminin gerçekleşmiş olarak kabul edilmesi için alımlama süreci sonucunda edinç düzeyindeki etkilenmenin somutlaşarak edim boyutuna aktarılması, alımlayıcının bir tür tepki vermesi gereklidir.

2.8.7.5. Göndergesel Edim

Sözcelem sonucunda gerçekleşen bir diğer dilsel edim ise göndergesel edimdir. Sözcelem öznesinin ürettiği sözce içerisindeki bağımsız biçimbirimleri dil dışı gerçeklik içerisindeki nesne ya da kavramlarla ilişkilendirmesidir: *“Belirtilen durumlar, nesneler, genellikle gerçek dünyaya aittirler, ama imgesel, düşsel dünyaya da ait olabilirler. Özellikle, göndergesel edim kişilerin, nesnelerin, niteliklerin tanınmasını ve önermelerin dil-dışı gerçekliğe uymasını sağlar. Bu göndergesel edime, normal olarak, bir düzsöz edimi, bir de edimsöz eşlik eder”* (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.220). Dilsel edimin bu yönü sözcelerinin içerisindeki göstergelerin alımlayıcı tarafından dil dışı gerçeklik ile ilişkilendirilip, bir anlamda da daha rahat alımlanmasını sağlar. Sonuçta alımlayıcı, dil dizgesi içerisindeki göstergenin nedensizliğinden kaynaklanan soyutluğu dil dışı nesnel gerçeklik içerisine yerleştirerek somutlaştırır ve anlamlandırır. Tam da bu ilişki düzleminde alımlayıcının yorumu devreye girer ve anlamın bireyselliği gerçekleşir.

2.8.7.6. Edimsel Anlam

Edimsel anlam, sözcenin bağlam içerisinde üretilen ya da alımlanan anlamıdır. Bir sözce üretildiğinde ilk olarak salt sözcüklerin kendi aralarındaki ilişkilerinden kaynaklanan dil bilimsel anlam gerçekleşir. İkinci olarak ise alımlama sırasında konuşucu ve alıcının zihninde açıklamalar sonucunda oluşan anlamdır. Ancak bu noktada sözcelem öznesi ve alımlayıcının zihnindeki açıklamaların birbiri ile uylaşımsal boyutta gerçekleşebilmesi için birtakım ortak ön bilgilere sahip olmaları gereklidir. Üçüncü olarak da üretilen sözceye dilek, emir, söz verme gibi edimsöz değerlerinin katılması ile bir diğer anlam gerçekleşir. Sonuç olarak bir sözcenin anlamı somuttan soyuta doğru öncelikle dil bilimsel ve söz dizimsel yapıdan kaynaklı anlam, daha sonra ise yan anlamsal ve edim bilimsel anlamlar gerçekleşir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.221-222).

2.8.7.7. Önvarsayım

İletişim; dil bilimsel açıdan somut boyutta gerçekleşirken, anlam açısından birtakım soyut içermelerin ve ön varsayımların katkısı ile gerçekleşir. İletişim ortamında üretilen tümceler, genellikle gizledikleri çeşitli söz dizimsel yapılar, tümceleri oluşturan sözcüklerin çokanlamlılığı veya göndermede bulundukları dil dışı nesnel gerçeklikler nedeniyle belirsizdirler. Bu noktada tümcenin yüzey yapısından görünmeyen anlam parçaları arasında “içermeler” ve “önvarsayımlar” da yer almaktadır. Dil felsefecileri, bir önermeye doğru değerinin verilebilmesi için gerekli bir koşul olarak tanımlanmıştır. Biçimsel mantıktan uzaklaşan bazı dil bilimciler, önvarsayımı bir sözcenin normal ve kabul edilebilir olarak değerlendirilmesi için kullanım koşulu olarak kabul etmişlerdir. Kısacası önvarsayım, söylemin temeli, her dilsel iletişim için zorunlu bir zihinsel etkinlik, başka bir ifade ile bir edimsöz olarak kabul edilmiştir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.222). “*Hırsız, olay yerinden kaçmış*” sözcüğü alımlama boyutunda “bir hırsızın varlığını ve bir şeyin çalındığını” öncelememizi zorunlu kılar. İşte Oswald Ducrot’a göre dil dizgesi sadece birtakım iletiler aktaran bir araç değildir, ayrıca birtakım toplumsal ve bireysel ilişkiler kodunu da kapsamaktadır.

2.8.7.8. Örtük Sorunsalı

“Örtük” sorunsalı sözcelem ve alımlama sürecinde iki boyutta gerçekleşir: “*birincisi, konuşucunun söylediğinden kendini sorumlu tutmadan bir şeyi açıklaması; ikincisi, önvarsayımı olası itirazlardan kurtararak bir fikir ileri sürmektir. O. Ducrot, önvarsayım olgusuna ilişkin örtük yaklaşımını işte bu iki ilke üzerine kurar. Genel olarak bir sözcenin örtük anlamı asıl anlama eklenir, ancak çeşitli örtük anlam tiplerini birbirlerinden ayırt etmek gerekir. O. Ducrot’ya göre, örtüklük hem sözce hem de sözcelem düzeyinde gerçekleşir*” (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.224). Örtük anlam sözce ve sözceleme dayanır ve söylemsel boyutta gerçekleşir. Buna karşılık önvarsayım ise söylemsel boyutta değil, dil bilimsel boyutta gerçekleşir.

2.8.7.9. Dilsel Kanıtlama

Sözbilimin mirası olarak ortaya çıkan dilsel kanıtlama yöntemleri, alıcıyı söylem aracılığı ile ikna etmenin yollarını araştırır. Bu alandaki iki temel görüşten birincisi J. B.

Grize’ın çalışmalarını içeren “mantıksal dilbilim”, ikincisi ise O. Ducrot’un çalışmalarını içeren “edimbilimsel dilbilim” kuramıdır. Genel olarak inandırma ve ikna etme edimi olarak tanımlanabilecek kanıtlama, her söylemin alıcısıyı inandırmaya ve ikna etmeye yönelik olduğunu baştan kabul etmektedir. Diğer bir ifade ile ikna etmeyi amaçlayan her söylem alıcı üzerinde bir etki yaratmayı amaçlamaktadır. Bu noktada kanıtlamanın etkisöze yönelik bir edim olduğu söylenebilir. Kanıtlamayı içeren her söylemin alıcının düşüncelerini, inançlarını, kanılarını değiştirmeye yönelik olduğu söylenebilir. O. Ducrot’ya göre, mantıksal akıl yürütmenin karşıtı olarak kanıtlama, zorlayıcı ve biçimsel olmayan bir tür akıl yürütmedir (Kıran ve Eziler Kıran, 2002, s.227-228). Örneğin “*Sibel de bu soruyu çözer*” “Sibel tembel biridir ve ilgili soru çok kolaydır” biçiminde yorumlanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına ulaşabilmek için gerekli verilerin toplanmasında izlenen yöntem açıklanmıştır. Bu kapsamda araştırma modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması, çözümülenmesi ve yorumlanmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada Türkçe öğretiminde kullanılan 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin anlam bilimi yöntemleriyle incelenmesi; sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından Türkçe öğretmenlerinin metinlere yönelik görüşlerinin ve öğrencilerin özyeterlik algılarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında 2012-2013 eğitim – öğretim yılında Malatya il merkezindeki ortaokullarda kullanılan 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda 18, 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda 18 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda da 24 olmak üzere toplam 60 metin çözümlenmiştir. Bu bağlamda ders kitaplarındaki metinler; çağdaş anlam bilimi yöntem ve teknikleri ile sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından toplam üç boyutta ele alınmıştır. Elde edilen anlamsal özelliklerin kullanım sıklıkları, metinlerin söz varlığı içerisindeki yüzde ve frekans değerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Türkçe ders kitaplarında olan/olması gereken metin türleri şu şekildedir:

Tablo 1: Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türlere göre dağılımı.

TÜRLER	SINIFLAR		
	6	7	8
Şiir	√	√	√
Hikâye	√	√	√
Masal	√	√	√
Roman			√
Deneme	√	√	√
Makale			√
Fıkra		√	√
Eleştiri			√
Efsane	√	√	
Destan		√	√
Halk Hikayesi		√	√

Sözlü Kültürün Diğer Ürünleri (Atasözü, Tekerleme, Bilmece, Türkü, Mani vb.)	√	√	√
Fabl	√	√	
Mizahi Metinler	√	√	√
Mektup		√	
Anı	√	√	√
Günlük	√	√	
Sohbet (Söyleşi)		√	√
Gezi Yazısı	√	√	√
Biyografi	√	√	√
Otobiyografi			√
Tiyatro	√	√	√
Röportaj		√	√
Haber	√	√	√
Nutuk (Söylev)			√
Münazara	√	√	√
Açık Oturum (Panel, Forum, Sempozyum)			√
Konferans		√	√

Yukarıdaki tabloya göre; ortaokul **6. sınıfta** şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup; **7. sınıfta**; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi; **8. sınıfta**; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan türlerinde metinlere mutlaka yer verilmelidir ([http://ttkb.meb.gov.tr/TürkçeDersi\(6-8.Sınıflar\)ÖğretimProgramı](http://ttkb.meb.gov.tr/TürkçeDersi(6-8.Sınıflar)ÖğretimProgramı) 07.03.2014 tarihli erişim).

Gerçekleştirilen çözümlemeden hareketle bu metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'ndaki (İTDÖPK) anlam kazanımlarına uygun olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin metinlerin anlam yapılarına yönelik görüşlerinin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla geliştirilen veri toplama aracı, Malatya il merkezindeki 5 eğitim bölgesinde yer alan, sosyoekonomik yapı bakımından alt, orta ve üst seviyede birer okul olmak üzere toplamda 15 ortaokulda 1.443 öğrenciden 1.370'ine (%95) uygulanmıştır. Bu ölçeklerden 66 tanesi çift seçenek işaretlenmesi, bazı maddelerin boş bırakılması ve kişisel bilgilerin eksik olması gibi çeşitli nedenlerden dolayı değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu nedenle veri toplama araçlarından 1.304 tanesi değerlendirmeye alınmış ve var olan durum kendi koşulları içerisinde betimsel taramalar yoluyla saptanmıştır. Araştırma evreninde yer alan öğrencilerin eğitim bölgelerine ve okullara göre dağılımı ve sayısal bilgileri şu şekildedir:

Tablo 2: Araştırma evreninde bulunan öğrencilere ait sayısal bilgiler.

Eğitim Bölgesi	Sosyoekonomik Yapı	Okul Adı	Öğrenci Sayıları			
			Sınıf	Mevcut Öğr. Sayısı	Ulaşılan Öğr. Sayısı	Geçerli Anket
1. Bölge	Alt	Şeker İlkokulu-Ortaokulu	6/D	34	32	28
			7/D	32	29	27
			8/E	31	28	24
	Orta	Abdulkadir Eriş Ortaokulu	6/F	37	33	33
			7/H	33	30	30
			8/C	30	29	28
	Üst	Begüm Kartal İlkokulu-Ortaokulu	6/D	32	32	29
			7/E	43	42	42
			8/E	26	23	20
2. Bölge	Alt	23 Nisan İlkokulu - Ortaokulu	6/A	30	30	29
			7/A	25	24	18
			8/B	18	13	11
	Orta	Ziya Gökalp İlkokulu - Ortaokulu	6/C	33	30	30
			7/A	30	26	25
			8/B	41	38	38
	Üst	Tevfik Memnune Gültekin İlkokulu - Ortaokulu	6/A	35	35	33
			7/C	42	42	42
			8/A	37	34	34
3. Bölge	Alt	İstiklal İlkokulu - Ortaokulu	6/B	25	25	23
			7/A	27	26	26
			8/A	24	21	18
	Orta	İnönü Ortaokulu	6/J	25	23	23
			7/F	24	21	21
			8/C	28	28	27
	Üst	Mustafa Kemal Atatürk Ortaokulu	6/C	35	35	34
			7/C	40	40	39
			8/C	39	38	36
4. Bölge	Alt	Gazi Osman Paşa İlkokulu - Ortaokulu	6/B	27	26	25
			7/A	21	17	15
			8/A	28	25	23

	Orta	Hacı İbrahim Işık Ortaokulu	6/B	36	35	35
			7/F	37	37	37
			8/B	32	30	27
	Üst	Türkiyem Ortaokulu	6/C	30	29	27
			7/C	29	29	29
			8/E	28	26	22
5. Bölge	Alt	Hidayet İlkokulu - Ortaokulu	6/E	37	37	36
			7/B	32	31	28
			8/C	32	30	29
	Orta	Rahmi Akıncı Ortaokulu	6/J	35	35	33
			7/C	36	35	34
			8/C	26	25	22
	Üst	Mehmet Emin Bitlis İlkokulu - Ortaokulu	6/C	42	42	41
			7/A	39	35	35
			8/C	41	39	38
		Toplam		1.443	1.370	1.304

Bununla birlikte araştırma kapsamında Türkçe öğretmenlerinin görüşleri de alınmıştır. Bu kapsamda Malatya il merkezinde görevli toplam 30 Türkçe öğretmenine nitel desende oluşturulmuş yarı yapılandırılmış bir ölçekle öğretmen görüşleri saptanmaya çalışılmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmanın birinci aşamasında Türkçe ders kitaplarındaki metinler çözümlendiğinden yöntem olarak tarama modellerinden doküman incelemesi, yani içerik çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. İçerik çözümlemesi; bir metnin, kitabın, belgenin belli özelliklerinin sayısallaştırılarak belirlenmesi amacı ile yapılan bir tür taramadır (Karasar, 2010, s.184). Araştırma kapsamında ortaokul 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinler taranarak sözcüklerin, söz gruplarının, tümcelerin, sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından tespiti, sınıflandırılması, sayılarının tespiti, kullanım sıklıkları ve metinlerin söz varlığı içerisindeki oranı tespit edilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında, ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi

amacıyla tümdengelim yöntemi kullanılarak nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın        aşamasında ise Türkçe   retmenlerinin metinlerin anlam yapılarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla nitel desende oluşturulmuş görüşme formu ile öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Nitel araştırmalarda veri toplama yöntemleri olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi yöntemler kullanılır. Bu yöntemlerle algılar ile olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde belirlenmeye çalışılır (Yıldırım ve şimşek, 2005, s.39).

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, 2012-2013 eğitim-  retim yılında Türkçe   retim programının uygulandığı Malatya il merkezindeki ortaokullar, tüm Türkiye'deki Türkçe ders kitapları, Malatya il merkezindeki beş eğitim bölgesinden seçilen 15 ortaokulun 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile tüm Türkiye'deki Türkçe   retmenleri oluşturmaktadır. Örneklem olarak 2012-2013 eğitim-  retim yılında Malatya il merkezindeki ortaokullarda Türkçe derslerinde kullanılan ders kitapları seçilmiştir. Her eğitim bölgesinden biri iyi, biri orta, biri de alt sosyoekonomik düzeye ait olmak üzere   er okul seçilmiştir. Araştırmanın nicel boyutu için evreni oluşturan okulların her birinden 6, 7 ve 8. sınıf olmak üzere birer şube örneklem olarak alınmıştır. Toplam 1.370 öğrenciye ölçek uygulanmış ve bu ölçeklerden 66 tanesi aynı seçeneğin işaretlenmesi, maddelerin bazılarının boş bırakılması, kişisel bilgilerin eksik olması gibi nedenlerden dolayı değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınmayan ölçeklerin çıkarılmasından sonra toplamda 1.304 ölçek araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmada 606 kız (%46,47), 698 erkek (%53,53)   renci yer almıştır. Öğrencilerin 459'u 6. sınıf (%35,20), 448'i 7. sınıf (%34,36), 397'si de 8. sınıf (%30,44)   rencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerin eğitim durumu ise şu şekilde belirlenmiştir: Annesi okur-yazar olmayan 117 (%8,97), okur-yazar olan 79 (%6,06), ilkokul mezunu 498 (%38,19), ortaokul mezunu 290 (%22,24), lise mezunu 239 (%18,33) ve  niversite mezunu 81 (%6,21)   renci araştırmada katılımcı olarak yer almıştır. Buna karşılık babası okur-yazar olmayan 18 (%1,38), okur-yazar olan 59 (%4,52), ilkokul mezunu 335 (%25,69), ortaokul mezunu 345 (%26,46), lise mezunu 365 (%27,99) ve  niversite mezunu 182 (%13,96)   renci araştırmada yer almaktadır. Okulların sosyoekonomik düzeylerine göre   renci dağılımları ise şöyledir; 501   renci

iyi düzey (%38,42), 443 öğrenci orta düzey (%33,97), 360 öğrenci ise alt düzey okulda (%27,61) öğrenim görmektedir. Araştırmanın nitel boyutunda ayrıca Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine de başvurulmuştur. Çalışmanın nitel boyutu 2012-2013 eğitim öğretim yılında Malatya il merkezinde görev yapan 30 Türkçe öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Öğretmenlerin 11'i kadın (%36,67), 19'u da erkektir (%63,33). Hizmet süresi açısından ise öğretmen özellikleri şöyledir: 1-5 yıl arası hizmeti olanlar 6 kişi (%20), 6-10 yıl arası hizmeti olanlar 12 kişi (%40), 11-15 yıl arası hizmeti olanlar 9 kişi (%30), 16-20 yıl arası hizmeti olanlar 2 kişi (%6,67) ve 21 yıl ve üstü hizmeti olanlar 1 kişidir (%3,33). Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinden 25 kişi eğitim fakültesi (%83,33), 3 kişi fen edebiyat fakültesi (%10), 1 kişi ziraat fakültesi (%3,33) ve 1 kişi eğitim yüksekokulu (%3,33) mezunudur.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Araştırma kapsamında belirlenen genel amaç ve alt amaçlara ulaşmak için kullanılan veri toplama araçları ve geliştirilme süreci şu şekildedir:

3.3.1. Doküman Taramaya Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Bu araştırmada metinlerin çözümlenmesinde kullanılacak yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi için dil bilimi, anlam bilimi, edim bilim, felsefe, dil felsefesi, metin dil bilimi, gösterge bilimi ve yazın kaynakları taranarak sistematik bir çözümleme tekniği oluşturulmaya çalışılmıştır. Belirlenen yöntem ve teknikler, ilk olarak Malatya ilinde görev yapan beş Türkçe öğretmenin görüşüne sunulmuştur. Yapılan uyarılar doğrultusunda bazı düzeltmeler yapılmış ve daha sonra Fırat Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında görev yapan üç, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında görev yapan bir öğretim üyesinin görüşüne sunulmuş, uyarılar ve öneriler dikkate alınarak gerekli görülen düzeltmeler ve eklemeler yapılmıştır. Bu çözümleme yöntem ve teknikleri ile Türkçe ders kitaplarındaki 60 metin incelenmiş, metinlerin sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından yapıları belirlenmeye çalışılmıştır.

3.3.2. Öğrencilerin Özyeterlik Algılarını Belirlemeye Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından 31 maddelik beşli Likert tipi bir ölçek hazırlanmış ve uygulanmıştır. Ölçek geliştirilirken önce ilgili alan yazın incelenmiş ve bir taslak ölçek oluşturulmuştur. Geliştirilen taslak ölçek Malatya il merkezinde görev yapan beş Türkçe öğretmeninin görüş ve değerlendirmesine sunulmuş ve öğretmen görüşleri alınmıştır. Ardından ölçek içerik geçerliliği açısından, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ve Eğitim Bilimleri Bölümlerinde görev yapan öğretim üyelerinin değerlendirmelerine sunulmuştur. İlgili uzmanlardan gelen görüş ve eleştiriler doğrultusunda maddeler yeniden değerlendirilmiş, bazı düzeltmeler yapılarak ön değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir.

Ölçeğe ilişkin analiz sonucunda KMO değeri 0,94, Bartlett Testi ise 4337,988 olarak hesaplanmış ve bu sonuç 0,05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç maddelere faktör analizi uygulanabileceğini göstermektedir. Faktör analizi sonucunda faktör yüklerinin 0,32 ile 0,69 arasında değiştiği belirlenmiştir. İlk 20 madde için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,89, ikinci 11 madde için ise 0,89 bulunmuştur. Ölçeğin bütün olarak Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı da 0,93 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca ölçeğin Spearman_Brown güvenirlik katsayısı 0,87; Guttman split half katsayısı da 0,87 şeklinde hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

3.3.3. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Veri toplama aracı olarak 6 sorudan oluşan bir görüşme formu öğretmenlere uygulanmıştır. Kapalı uçlu soruların bağımsız düşünebilme ve araştırmacı özelliğinin ortaya çıkmasına fazla bir katkı sağlamayacağından hareketle açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Bu yolla çalışma grubunun daha bağımsız düşünebilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşme sırasında öğretmenlere gerektiğinde ek sorular yöneltilerek yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Hazırlanan soruların her biri farklı verileri elde etmek üzere hazırlanmıştır. Görüşme formu geliştirilirken önce ilgili alan yazın incelenmiş ve bir taslak ölçek oluşturulmuştur. Geliştirilen bu taslak Malatya il

merkezinde görev yapan beş Türkçe öğretmeninin görüş ve değerlendirmelerine sunulmuş, öğretmen görüşleri alınmıştır. Ardından form içerik geçerliliği bakımından, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ve Eğitim Bilimleri Bölümünde görev yapan öğretim üyelerinin değerlendirmelerine sunulmuştur. İlgili uzmanlardan gelen görüş ve eleştiriler doğrultusunda sorular yeniden değerlendirilerek, gerekli düzeltmeler yapılmış ve sorulara son şekli verilmiştir.

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırma boyunca verilerin toplanma ve çözümlenme süreci aşağıda açıklanmıştır:

3.4.1. Doküman Taramaya Yönelik Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Örnekleme alınan 60 (altmış) metin 2012-2013 eğitim- öğretim yılında 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarından alınmış ve anlam bilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Bu kitaplar Hatice Bıyıklı ve Yaşar Öztaş tarafından yazılan, Doku Yayıncılığa ait 6. sınıf; Ahmet Kapulu ve Aliyar Karaca tarafından yazılan, Koza Yayın ve Dağıtım'a ait 7. sınıf ile Mustafa Kurt, Jülide Altay ve Mehmet Kara tarafından yazılan, Enderun Matbaacılığa ait 8. sınıf Türkçe ders kitaplarından oluşmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki metinler bilgisayar ortamına aktarılmış ve daha sonra söz varlıklarındaki sözcük sayıları tespit edilmiş, anlam özelliklerinin kullanım sıklıkları metinsel bütünlük içerisinde belirlenerek hem metnin söz varlığı hem de kitaplardaki metinlerin toplam söz varlıkları içerisindeki oranları ve değerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca metinlerdeki diyaloglarda kahramanların sözceleleri edim bilim açısından belirlenmeye çalışılarak kullanımsal değerleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.4.2. Öğrencilerin Özyeterlik Algılarını Belirlemeye Yönelik Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmacının kendisi örnekleme seçilen okullara gitmiş ve ölçeği öğrencilere uygulamıştır. Öğrencilere ilişkin kişisel verilerin analizinde yüzde ve frekans teknikleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre yapılan karşılaştırmalarda bağımsız gruplar t testi, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, okulun sosyoekonomik düzeyi, annenin ve babanın eğitim durumlarına göre yapılan karşılaştırmalarda ise varyans analizi kullanılmıştır.

Varyans analizi sonucunda anlamlı farklılığın belirlendiği durumlarda farkın kaynağını belirlemek için ise scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmada her bir maddenin gerçekleşme düzeyini belirlemek amacıyla “Tamamen (5)”, “Çok (4)”, “Biraz (3)”, “Az (2)” ve “Hiç (1)” dereceleri kullanılmıştır. Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında ise; 1,00-5,00 arasındaki ortalama değerler “Tamamen: 4.21-5.00”, “Çok: 3.41-4.20”, “Biraz: 2.61-3.40”, “Az: 1.81-2.60” ve “Hiç: 1.00-1.80” şeklinde belirlenmiştir. Öğrenci görüşlerini ölçmeye yönelik geliştirilen ölçeğin maddelerin analizinde ve “SPSS16.0” kullanılmıştır.

3.4.3. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmacı tarafından tüm veriler bilgisayar üzerinde yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde, nitel araştırma yöntemlerinden içerik ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analizinde kullanılan betimsel istatistik, bir değişkene ilişkin sayısal değerlerin toplanması, betimlenmesi ve sunulmasına fırsat veren istatistiksel işlemlerdir. Betimsel istatistik bir örneklem üzerinde gözlem yaparak elde edilen verileri kullanarak araştırmaya katılanların özelliklerini betimlemeyi amaçlar. Bu çalışmada öğretmenlerin yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar öğrenme alanlarının anlam konularını desteklemesi, metinlerin anlama seviyesine uygunluğu, sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi, edim bilim, görüş ve öneriler diye sınıflandırılmıştır. Benzer cevapların kategorize edildiği kutucuğun toplam oran içerisindeki frekansı tablolar halinde gösterilmiştir. Her bir soruya verilen cevapların yer aldığı tabloların gösterdiği veriler yorumlanmıştır. Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinin yorumlanmasında “NVivo” programı kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. METİNLERİN ANLAM YAPILARI

Araştırmanın bu bölümünde 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler; sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve söz eylem kuramı açısından ele alınmış, aşamalı olarak metinlerin bu üç farklı bakış açısı ile anlam yapıları belirlenmeye, bir anlamda da anlam çerçeveleri saptanmaya çalışılmıştır.

4.1. SÖZCÜK ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN METİNLERİN ANLAM YAPILARI

Çalışmanın bu aşamasında metinlerin söz varlıklarının sözcük anlam bilimi yöntem ve teknikleri ile çözümlenmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda “*sözcüklerin anlamları yoktur, kullanımları vardır*” ilkesi sürekli dikkate alınmış ve anlam bulanıklığından kurtulmak için metinsel bağlam içerisinde bağımlı ya da bağımsız her türlü dilsel birime eşsüremsel bir çözümleme uygulanmıştır. Çözümleme sonucunda ilk olarak metinlerin söz varlıklarına ilişkin özellikler saptanmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Sözcüksel İlişki

Dil göstergesinin anlam alanını oluşturan anlam birimciklerin birbirleri ile uyum göstermesi dizimsel açıdan bu göstergelerin birleşip sözce oluşturmalarını sağlamaktadır. Özellikle anlam belirleyici görevindeki bu birimciklerin oluşturdukları anlam alanı derin yapıda sözcüklerin birbirine uyumlu hâle gelmesini sağladığı gibi iletişimi de olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle sözce düzeyinde bu anlam belirleyiciler ile anlam ayırıcıların doğru bir şekilde tespiti çok önemlidir. Anlam belirleyiciler arasındaki çatışma, özellikle yazınsal dilde birtakım söz sanatlarının da ortaya çıkmasına olanak vermektedir. Buna karşılık anlam belirleyicileri arasındaki çatışma derin yapıdan yüzeysel yapıya doğru somutlaşırken, bazen de söz sanatlarına dönüşmemekte ve dizimsel açıdan uyumsuzluğa yol açmaktadır. Bu bağlamda sözcüklerin anlam belirleyicileri ve ayırıcıları açısından uyumsuzluğun bulunduğu sözceler belirlenmeye çalışılmıştır:

Dört Arkadaş (19 Sözcce)

1. “Güzel bir ormanda çeşit çeşit **hayvanlar barış** içerisinde **yaşıyormuş**”
2. “Bu **hayvanlardan** dördü **arkadaş olmuş**”
3. “Ormanda yaşayan **hayvanlar** böyle **düşünüyormuş**”
4. “Bir gün **ceylan**, bu güzel ormanda **arkadaşlarından** ayrı geziyormuş”
5. “Bu arada ormanın bir diğer köşesinde **ceylanın arkadaşları** yemek yemeğe başlayacakmış”
6. “Çünkü **sofrada ceylanın** her zaman **oturduğu** yer boşmuş”
7. “**Ceylan kardeş** her zaman yemeğe zamanında gelirdi”
8. “**Bilge kaplumbağa söz almış**”
10. “**Ceylan**, ne yemek **saatini** ne de bizleri **unutur**”
11. “Uçarken gözleri de yeryüzünde **arkadaşı ceylanı** arıyormuş”
12. “Zavallı **ceylan**, köpekten kurtulduğuna **sevinememiş** bile”
13. “Mavi gökyüzündeki kara **karga sevinçle**: - Buldum, buldum! diye **bağırması**”
14. “**Karga** uçarak yolu **tarif** etmiş”
15. “Fare de **karganın tarifine** göre ceylanın yakalandığı tuzağı bulmuş”
16. “Bu arada **evde kalan kaplumbağa meraktan çatlamak** üzereymiş”
17. “Üç arkadaş, **kaplumbağayı** daha fazla **merak** içinde bırakmamak için yolda oyalanmadan sevinçle evlerine dönmüşler”
18. “Yakalanmanın ne demek olduğunu çok iyi **anladığı** için **ceylan** hemen bir **plan hazırlamış**”
19. “**Ceylan**, arkadaşının kurtulduğunu görünce **numara yapmayı** bırakmış”

Bu metindeki 19 sözcenin derin yapısında anlam belirleyicileri açısından gerçekleşen uyumsuzlıkların hepsi aslında metnin türünün masal olmasından kaynaklanmaktadır. Bu uyumsuzlıklar sözcelerin yüzeysel yapılarında da “**kişileştirme**” sanatına dönüşmekte ve bu nedenle de dizimsel ve dizgesel açıdan herhangi bir yanlışlığa yol açmamaktadır.

Gizli Hayırsever (1 Sözcce)

1. “1910’lu yılların başında şoförlük yapan babam zengin patronunun birçok kişiye kendini belli etmeden ve onların asla bu **yardıma geri ödemeyeceklerini** bildiği hâlde yardımcı olduğuna tanık olmuş”

Bu sözcedeki “yardım” ve “geri, ödemek” sözcüklerinin anlam belirleyicileri arasında az da olsa uyumsuzluk vardır. Sözcenin derin yapısındaki bu uyumsuzluk yüzeysel yapıya da yansımış, fakat yüzeysel yapıda herhangi bir söz sanatına yol açmamıştır. Bu da dizimsel açıdan bir kusur olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte

metnin yabancı kaynaklı olması kaynak dilden hedef dile doğru gerçekleştirilen çeviriden kaynaklanan bir kusur da olabilir.

Yalnız Kalmak (6 Sözce)

1. “Kendi hatalarımız yüzünden, huysuzluklarımız, hırçınlıklarımız, kıskançlık ve gururumuz yüzünden, **kalp kırmalarımız, gönül tırmalamalarımız**, geçimsizliklerimiz yüzünden maruz kaldığımız yalnızlıktır”
2. “**İnsanoğlu** kapalı bir **kutudur**”
3. “Hoyrat bir hareketimizle o kutunun içindeki tellerden kaçını birden kopardığımızı bilemediğimiz gibi o teller artık mevcut olmadığı için bizden gidecek **sevgi dalgalarını** da o cihazın almaz olduğunu kestiremeyiz”
4. “Hiç değilse sizinle **gönül bağları** kesilir; kendi âlemlerine, içinde sizin bulunmadığınız bir âleme çekilirler”
5. “Ama bu ihtiyaç suya, ekmeğe değildir; güler yüze, **tatlı diledir**; iyi bir muameleye, iyi bir düşünceye; hatırlanmaya, insanca sevgiye, ruh yüksekliğinedir”
6. “**Kalp kırmamaya** çalışacaksınız”

Bu metinde tespit edilen sözcelere bakıldığında sadece ikinci sözcedeki “insanoğlu” ve “kutu” sözcüklerinin anlam belirleyicileri arasındaki uyumsuzluğun **benzetme sanatından** kaynaklandığı görülmektedir. Buna karşılık diğer beş sözcenin derin yapılarında yer alan anlam belirleyicileri uyumsuzlukları yüzeysel yapılarda **mecaz anlama** neden olmuştur. Atatürk temasının ilk iki metni olan “**Bir Haber**” ve “**Atatürk’ün Hayatı**” adlı metinlerdeki sözcelere yönelik gerçekleştirilen dizimsel çözümlemede anlam belirleyiciler ve anlam ayırıcılar açısından herhangi bir uyumsuzluk bulunmamaktadır.

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Sözce)

1. “Mağlubiyetten ders alan böyle bir **millet, dört elle orduya sarılır**”

İlgili sözcedeki “millet, dört, el, ordu ve sarılmak” sözcükleri anlam belirleyiciler açısından uyumsuzluk göstermektedir. Bu dilsel göstergelerin anlam alanları açısından dizimsel boyutta gerçekleşen uyumsuzluk yüzeysel yapıda **mecaz anlatıma** dönüşmüştür. Doğa ve Evren temasının ilk metni olan “**Uzay Denen O Yer**” adlı metnin derin yapısında anlam belirleyiciler ve anlam ayırıcılar açısından herhangi bir uyumsuzluk görülmemektedir.

Bir Arının Günlüğü (4 Sözce)

1. “**Kraliçenin** başlıca işi **yumurtlamaktır**”
2. “**Vücudumda** bir **fabrika** daha bugün **hizmete girdi**”
3. “**Karnımın** alt ve arka tarafında, birbiri üzerine binecek şekilde dizilmiş dört tabakadan meydana gelen bu **fabrika**, balmumu üretiyor”
4. “**Kraliçemiz yumurtlarken** daima bunları dikkate alır”

Bu beş sözcedeki anlam belirleyiciler ve ayırıcılar arasındaki uyumsuzluk derin yapıdan yüzeysel yapıya doğru somutlaşırken herhangi bir söz sanatına dönüşmemiştir. Bununla birlikte metnin sözcelem öznesi tarafından yapılandırılmasında sözcelem durumuna ilişkin yazınsallık kaygısı çıkarsanmaktadır.

Orman (6 Sözce)

1. “Gölgesi serindir, havası taze, / Yeşil **yaprakları zümrüt yelpaze**”
2. “**Ormanlar dağlara zümrüt** bir örtü, / **Ormandır kırların** en güzel **süsü!**”
3. “**Orman bulutlara yeşil konaktır**”
4. “**Bulutlar** burada gelir **oturur**”
5. “**Ormandır sulara söyleyen ninni**, / **Ormandır sulara öz anne** gibi”
6. “**Ormanlar yapraktan** bir engin **deniz**, / Burada **yıkanır hava** tertemiz”

Doğa ve Evren temasının üçüncü ve son metni olan “**Orman**” adlı metinde altı sözcede anlam belirleyiciler açısından uyumsuzluk tespit edilmiştir. Bunda metnin şiir türünde olmasının ve dolayısıyla yazınsallık kaygısının etkisi vardır. Bu metinden alınan dördüncü sözcedeki “bulut, otur” ve beşinci sözcedeki “orman, söylemek” sözcükleri arasındaki derin yapıdaki uyumsuzluk, yüzeysel yapıda **kişileştirmeye** dönüşmüştür. Diğer dilsel göstergeler arasındaki uyumsuzluklar ise yüzeysel yapıda **benzetme sanatı** olarak somutlaşmıştır.

Artık O da Bir Kargaydı (45 Sözce)

1. “**Altın sesli** bülbülü delicesine seviyorlardı.”
2. “**Altınbülbül**, hele bir şakımaya başlamasın, ovada çalışanlar işlerine ara veriyor, ahenkli sesi dinliyorlardı.”
3. “**Ağaçların** hışırtısını, **rüzgârın** fısıltısını, **fırtına** uğultusunu, **yağmur** şırıltısını duymuş, onların **konuşmalarını** nağmelerle **dile getirebilme** yetisini kazanmış, “**Altınbülbül**” adını hak etmişti.” (s.68)
4. “**Altınbülbül** olduğundan **kıvançlıydı, mutluydu.**”
5. “İnsanlar ise **Altınbülbül**’ü dinleme olanağı bulduklarından mutluydular.”
6. “**Altınbülbül** salt **türkü yakan** bir **kuş** sanmayın.”

7. “**Altınbülbul** mutluydu.”
8. “**Altınbülbul** başını kaldırdı.”
9. “**Bülbüllerin dostu kargayım ben.**”
10. “**Altınbülbul** ilk kez **dikkatle** baktı yeni **komşusuna.**”
11. “**Altınbülbul** susuyor, yarı **şüpheyle** bu **davetsiz konuğu süzüyordu.**”
12. “**Bülbül kardeş.**”
13. “Gerçekten de **alçak gönüllüydü bülbül.**”
14. “Hele yüreği **sevgi** dolu **bülbülün alçak gönüllü** olmasından daha doğal ne olabilir?”
15. “Kara **karga taşı gediğine koymakta** gecikmedi.”
16. “Hele senin, dedi, **bülbül kardeş**, senin gibi bir **sanatçının**, güçlü sesin güçlükleri olsun!”
17. “Öyle işte, diye **tasdikledi bülbül.**”
18. “Bir **Altınbülbul**’ün sorunlarını halledemedikten sonra sana ancak yalan dünya derim.”
19. “**Altınbülbul**, kara **dostunu dinliyor**, başını sallayarak **tasdikliyordu.**”
20. “Hadi kendisi yanılabilirdi diyelim ya bu **akıllı karganın** da **hak verişine** ne demeli?”
21. “**Bülbül kardeş**, diye **söze başladı** yüreği kara **karga.**”
22. “Ah **bülbül kardeş.**”
23. “Kendileri için en güzel **türküleri yaktığın** insanlar **Altınbülbul**’ü umursamasınlar.”
24. “Gel, benim yanımda çalış, **dedi karga.**”
25. “Olur mu ki, **dedi bülbül.**”
26. “İşte, **bülbül kardeş.**”
27. “**Bin dereden su getiren karga**, **Altınbülbul**’ü **inandırdı.**”
28. “Büyük **sanatçı**, eşsiz ses **üstadı** olsa da **Altınbülbul** bir **kuştı** yine de.”
29. “Günlük kimi sıkıntılar uğruna, **Altınbülbul** en değerli varlığını, şen şakrak ötüşünü, dolayısıyla özgürlüğünü **kargaya sattı.**”
30. “**Karga verdiği sözleri yerine getirdi.**”
31. “**Bülbülün** bir **dediğini** iki etmedi.”
32. “Gerçekten de çok iyi şu karga?” diye **düşünüyordu** yuvasında uzanmış, yiyip içerken **Altınbülbul.**”
33. “Kimi anlarda, çok seyrek de olsa, **Altınbülbul kargadan izin alarak** biraz ötüyordu.”
34. “Oldum olası **kargahgını yüzüne vurmuşlardı.**”
35. “İşte bunlar, kara **karganın** yüreğine işlemiş, o da insanla bülbülü **düşman bellemişti.**”
36. “Yine de fırsat buldukça dallarda ötüyor, **yeteneksizliğini**, **karga** olduğunu **kabul etmeyi hakaret sayıyordu.**”
37. “**Altınbülbul** artık yan gelip yatıyordu.”
38. “Ancak **karga dileyince**, onun **şerefine** ötüyordu.”
39. “**Karganın bestelerini okuyordu.**”
40. “Kara **karga** ise kanatlarını birbirine çırparak onu **alkışlıyordu.**”
41. “**Altınbülbul kibirleniyor**, hafifçe başını eğiyordu ve zaman geçirmeden karganın getirdikleriyle çöpleniyordu.”
42. “**Altınbülbul** kendisi yem aramak zorunda kaldı.”
43. “**Bülbüllüğünü** yitirmiş olan **Altınbülbul**, **efendisi kargayı bekliyordu.**”

44. “**Karga** kanatlarını çırpıyor, öten bir başka **bülbüle yağcılık yapıyordu.**”

45. “**Altınbülbül** olanca gücünü toplayarak bülbül gibi ötmeye çalıştı ama ancak karga sesi çıkarabildi”

Bu metinde anlam belirleyiciler arasında dizimsel açıdan uyumsuzlukların bulunduğu yukarıdaki 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 18, 19, 23, 27, 28, 29, 32, 33, 37, 41, 42, 43 ve 45 numaralı sözcelerde yer alan “Altınbülbül” göstergesini oluşturan bağımsız iki biçimbirimin anlam belirleyenleri arasındaki uyumsuzluk bulunmaktadır. Derin yapıdaki bu uyumsuzluk sözcelem öznesi tarafından bu göstergenin **özel ad** olarak kullanılması ile yüzeysel yapıda giderilmeye, alımlamaya etkisi azaltılmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki 1 numaralı sözcede ise “altın, ses” göstergeleri arasındaki dizimsel uyumsuzluk ise yüzeysel yapıda **benzetme** sanatına dönüşmüştür. Bu metindeki 3, 4, 6, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 43 ve 44 numaralı sözcelerdeki anlam belirleyiciler arasındaki uyumsuzluklar bu sözcelerin yüzeysel yapılarında **kişileştirme** sanatına dönüşmüştür. Bunda metnin türünün sözcelem durumunu yönlendirmesi de etkili olmuştur. Metinden alınan 6 ve 23 numaralı sözcelerde “türkü, yakmak” ve 14 numaralı sözcede “alçak, gönül” göstergeleri arasında dizimsel boyutta gerçekleşen uyumsuzluk yüzeysel yapıda **mecaz anlama** dönüşmüştür. Yine ilgili metinden alınan 12, 16, 21, 22 ve 26. sözcelerdeki “bülbül, kardeş” göstergeleri arasında da anlam belirleyicileri açısından uyumsuzluk söz konusudur. Duygular temasının ikinci metni olan “**Mutluluğun Ölçüleri**” adlı metnin sözcelerinde ise dizimsel açıdan herhangi bir uyumsuzluk tespit edilmemiştir.

Ziyafet Sofrası (7 Sözce)

1. “Bir kır **faresi** ile bir kent **faresi** arkadaş olmuşlar.”

2. “Kent **faresi**, arkadaş kır **faresini** yemeğe davet etmiş.”

3. “**Miden** bayram etsin.”

4. “Kır **faresi** çok **sevinmiş** bu **davete.**”

5. “Kent **faresinin** ziyafet **sofrası** çok güzelmış.”

6. “Bir kuş **sütü** eksikmiş.”

7. “Kır **faresi** çatalı almış, **böreğe** tam **batıracakken** kent **faresi** feryadı basmış”

Ziyafet Sofrası adlı metinden alınan 1, 2, 4, 5 ve 7 numaralı sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluk yüzeysel yapıda **kişileştirme** sanatına dönüşmüştür. Metinden alınan 3 numaralı sözcedeki “mide, bayram etmek” göstergeleri arasındaki anlam belirleyiciler uyumsuzluğu yüzeysel yapıda **mecaz anlama** olanak tanımıştır. Buna

karşılık 6 numaralı sözcedeki “kuş, süt, eksik” göstergeleri arasındaki dizimsel uyumsuzluk ise sözcenin yüzeysel yapısında **abartıya** dönüşmüştür. Bu durum, metnin türünün de etkisiyle alımlama esnasında alımlayıcı pozisyonundaki 6. sınıf öğrencileri açısından bir sorun oluşturmayacağını ortaya koymaktadır.

Akkız Karakız (14 Sözcce)

1. “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, **develer top oynarken** eski **hamam içinde**, eveleme develeme, deve kuşu kovalama.”
2. “Hepten hüpten, bir **saray** yaptırđım **çöpten**.”
3. “Parasıyla bir **karpuz** aldım **dağ** gibi, diktim karşıma **otağ** gibi.”
4. “Bir **kapı açtım karpuz**a, yol mu bulunmaz yolsuza.”
5. “**Karpuzun** içi iç değil, **sazlık samanlık**.”
6. “Bir daha **karpuz gezintisi** mi?”
7. “**Gözleri ceylan, bakışları umman**.”
8. “**Dişleri inci**.”
9. “Aman **yel kardeş**, ne olur yünümü bırak!” diye yalvar yakar olduysa da **yel söz dinlememiş**.”
10. “Kurumuş **yüreğime yağmur indirdin**!”
11. Eğer bana söyledığın sözler doğruysa, başına **mutluluk kuşu** konar.”
12. “Bu pembe hâliyle o kadar güzel olmuş ki bahçede şakıyıp duran **kuşlar hayretten dillerini yutayazmış**.”
13. “**Çiçekler başlarını kaldırıp bakmış**.”
14. “Onlar ermiş muratlarına, **gökten üç elma düştü**, kalplerinde kötölük barındırmayan gülyüzlü çocukların başına.”

İlgili metinden dizimsel açıdan uyumsuzluk gösteren göstergelerin anlam belirleyenleri arasındaki çatışma yüzeysel yapıda 1, 9, 12 ve 13. sözcelerde **kişileştirme**; 3, 7 ve 8. sözcelerde **benzetme** sanatlarına dönüşmüştür. Yine 6 ve 11. sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluklar yüzeysel yapıya **alışılmamış bağdaştırma** olarak yansımıştır. Buna karşılık 2, 4, 5, 9, 10 ve 14. sözcelerdeki göstergeler arasındaki anlam belirleyenleri arasındaki uyumsuzluk yüzeysel yapıya aynen yansımış, alımlama esnasında bir farkındalık olarak somutlaşmaktadır.

Atasözleri Üzerine (1 Sözcce)

1. “Böylece her atasözü **yüzyılların imbiğinden** süzölüp bugünlere gelmiştir.”

Bu sözcede geçen “yüzyıl ve imbiğ” göstergelerinin anlam alanlarını ve dizimsel yörüngelerini oluşturan anlam belirleyenleri ve ayıranları arasındaki uyumsuzluk, derin

yapıdan yüzeysel yapıya doğru somutlaşırken **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür. Bu da sözcelem öznesinin yazınsal bir dil kullanma kaygısından kaynaklanmaktadır.

İlaç (11 Sözce)

1. “Karagöz, eşinin zoruyla yataktan katlıktan sonra **sabah şekerlemesi** yapmaya hazırlanıyordu.”
2. “**Sabah şekerlemesi** yapmadın mı?”
3. “Yapamadım, burada **akşam lokumu** yapacağım.”
4. “Desene **uykun kaçtı!**”
5. “**Uykum kaçtı**, ben de onu **kovalaya kovalaya** buraya geldim.”
6. “Artık **ottan** mı **kulak** yapıp eşeklere takıyorlar?”
7. “Önce kim **sinek yedi?**”
8. “Karagöz **sinek yedi!**”
9. “**Karabaş otu** ile **sinekli kedi otu!**”
10. “Hacı Cavcav, hiç **karabaş otu** bulamadım.”
11. “Dinledim, **havlayan** bir **ot** bulsam hemen söküp sana getirecektim.”

İlgili metinden alınan sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluk yüzeysel yapıda, 1 ve 2. sözcelede **alışılmamış bağdaştırmaya**; 4 ve 5. sözcelede **deyimlere** dönüşmüştür. Buna karşılık 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. sözcelede yer alan göstergeler arasındaki anlam belirleyenler uyumsuzluğu yüzeysel yapıda da aynen somutlaşmıştır. Zaten metindeki Karagöz ve Hacivat karakterleri arasındaki dilsel çatışma ve iletişimsizlik de tam da bu noktadan kaynaklanmaktadır. Sevgi temasının ilk metni olan “**Yurt Sevgisi ve Anne Sevgisi**” adlı metinlerin sözcelelerinde anlam belirleyenleri ve ayırıcıları açısından herhangi bir uyumsuzluk tespit edilmemiştir.

Dilim Dilim Güzel Dilim (7 Sözce)

1. “İçinizden birine **dil kirlenmesi** konusunda bir ödev vermek istiyorum.”
2. “İngilizce yaygın kullanılan bir **dil** olabilir ama yakında o yaygın **diller** yüzünden bizim **dilimiz ölü** bir **dile** dönüşürse ya!”
3. “**Ölürmüş**, öğretmenimiz anlatmıştı, kullanmaya kullanmaya **ölürmüş diller.**”
4. “**Dil kirlenmesi!**”
5. “Başkalarının **işine burnunu sokacağına** git evine dersine çalış.”
6. “İnsanların **işine burnunu sokmayı** ben de sevmem ama bu dil...”
7. “Bu başlıkla ana dilime olan sevgimi ve bağlılığımı, hem de **dilimizin parça parça edildiğini, yara aldığı** belirtmiş olacaktım.”

İlgili metinden alınan sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluk yüzeysel yapıda, 1 ve 4. sözcelerde **alışılmış bağdaştırmaya**; 5 ve 6. sözcelerde **deyimlere** dönüşmüştür. Buna karşılık 2, 3 ve 7. sözcelerde yer alan göstergeler arasındaki anlam belirleyenler uyumsuzluğu yüzeysel yapıda da aynen somutlaştırmıştır.

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerdeki anlam belirleyenler açısından uyumsuzluklar ve somutlaşma şekiller şu şekilde belirlenmiştir:

Keloğlan (7 Sözcce)

1. “**Kuşlar** gibi **havalanır düşüncem**.”
2. “Üstümüze **baharı serpmek** ister,”
3. “Nasıl sevgiyle **yanar yüreğim**...”
4. “Boyuna **güler ayva, ağlar nar**,”
5. “**Ağacı sökebilir** benim **kollarım**.”
6. “Canlanır korkusundan **taş kesilmiş insanlar**,”
7. “Uyandırırız bir **ülkeyi yüzyıllık uykusundan**.”

Bu metinden alınan sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluk yüzeysel yapıda, 1. sözcede **benzetmeye**; 2 ve 4. sözcelerde **alışılmamış bağdaştırmaya**; 3. sözcede **alışılmış bağdaştırmaya**; 5. sözcede **abartıya**; 6 ve 7. sözcelerde **mecaza** dönüşmüştür. Metnin derin yapısındaki bu anlamsal uyumsuzluklar yüzeysel yapıda herhangi bir dizimsel anlamsızlığa neden olmamıştır.

Sonsuzluk Kitabevi (3 Sözcce)

1. “**Tarihin merdivenlerini** soluk soluğa tırmanan ama tırmadıkça soluğu kesilmeyen, güçlenen gittikçe!”
2. “Yaşamın gizlerini çözsün yaprak yaprak, sözünü başka insanlara ulaştırsın, en yüce ateşleri **yaksın** öbür **yüreklere**!”
3. “Mademki benim bilmemi istemediniz, benim bulmamı, direndiniz durdunuz, bir **kaplumbağa** gibi **kabuğunuzun** içine sokuldunuz, söylemek sırası şimdi **sizde**.”

Metinden alınan sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluk yüzeysel yapıda, 1. sözcede **alışılmamış bağdaştırmaya**; 2. sözcede **mecaza**; 3. sözcede **benzetmeye** dönüşmüştür. Metnin derin yapısındaki bu anlamsal uyumsuzluklar yüzeysel yapıda herhangi bir dizimsel anlamsızlığa neden olmamıştır.

Kitap Saygısı (2 Sözcce)

1. “Dikkatle okuduğum zaman kurşun kalemle çizdiğim, kenarına özel işaretler koyduğum, notlar yazdığım **kitapların rahatsız olduklarına, örselendiklerine** inanmam, temiz temiz, özenle olduktan sonra...”
2. “Biliyorum o duvar kovuklarına kâğıt parçalarını sıkıştırmak görgüsü çok eskiden, yazılı her şeye karşı saygı duyulan **kitapsız günlerden**, her kitabı kutsal eser sanan bir **yokluklar dünyasından** kalmadır.”

“**Kitap Saygısı**” adlı metinden alınan sözcelerdeki dizimsel uyumsuzluk yüzeysel yapıda, 1. sözcce **kişileştirmeye** dönüşmüştür. Metinden alınan 2. sözcce ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür. Metnin derin yapısındaki bu anlamsal uyumsuzluklar yüzeysel yapıda herhangi bir dizimsel anlamsızlığa neden olmamıştır.

Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri (5 Sözcce)

1. “Türk milletinin **aydınlık yarınları** için elinde tebeşir, kara tahta başına geçerek Türk milletine okuma yazma öğreten Atatürk, milleti tarafından başöğretmenliğe layık görüldü.”
2. “Sanatsız kalan bir **milletin hayat damarlarından** biri kopmuş demektir.”
3. “O, milletinin bu özelliklerini her fırsatta dile getirip **insanlık ailesi** içinde layık olduğu yeri almasına çalıştı.”
4. “Eserleriyle ve düşünceleriyle, gerek Türk Milleti’nin gerekse başka milletlerin geleceğine **ışık tutmaya** devam eden bir liderdir.”
5. “Bütün **milletleri** bir **vücut**, her **milleti** de bu **vücutun** bir **organı** olarak görürdü.”

Bu metinde gerçekleştirilen çözümleme sonucunda anlam belirleyenleri uyumsuzluklar; 1. sözcce **alışılmış bağdaştırmaya**, 2 ve 3. sözcelerde **alışılmamış bağdaştırmaya**, 4. sözcce **deyimleşmeye** dönüşürken 5. sözcce ise yüzeysel yapıda dizimsel uyumsuzluk olarak kalmıştır. **Atatürk** temasının diğer metinleri olan “**Bir İleti, Atatürk**” adlı metinlerde anlam belirleyenleri açısından herhangi bir uyumsuzluk tespit edilmemiştir.

Bördübet’ten Sedir Adası’na (9 Sözcce)

1. “**İnsanın içini maviye boyayan**’ **Gökova’yı**, eski adıyla Kerme Körfezi’ni keşfe çıktık.”
2. “**Mavi yolculuğun babası**, ‘**Mavi Sürgün**’ Cevat Şakir, yani Halikarnas Balıkcısı’na göre altmış altı bük var bu **mavi ovada**, ‘**yavru**’ koyuları hesaba katmazsak tabii.”
3. “**Denizin** bu denli **güzeliyle kucaklaşınca** yine doyamamak söz konusu oluyor.”
4. “**Küçük lokmalarla** adeta **denizi yemiş** gibi oluyoruz.”
5. “Kampta **cırcır böceklerinin** bitimsiz **mühabbetiyle** uykulara dalıyoruz.”

6. “Sabahın ayazında uyandıran ağaçkakan, ekmekleri çalıp kaçan sincap ailesi, öylece durup etrafı seyreden biblo gibi **kurbağalarla dostluğumuzu pekiştiriyoruz.**”
7. “Ertesi gün karadan **mavi yolculukta** sıra...”
8. “Her tepenin ardı **mavi** bir **bekleyiş**; her **mavilik**, **yeşil** bir **heyecan.**”
9. “Can Yücel’in dediği gibi ‘**Aynalı bir çeyiz sandığıydı Marmaris.**”

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 1, 3 ve 6. sözcelerde göstergeler arasındaki derin yapıdan kaynaklı uyuşmazlıklar yüzeysel yapıda söylemselleşirken herhangi bir söz sanatına dönüşmemiştir. Yine 2, 7 ve 8. sözcelerde **alışılmamış bağdaştırmaya**, 4 ve 9. sözcelerde **benzetmeye**, 5. sözcede de **aktarmaya** dönüşmüştür.

7 Tane Erik Ağacı (2 Sözcce)

1. “**Yaz geliyor** demektir **yokuştan paldır küldür**”
2. “**Saçlarından tutup** birer birer, / **Yedisinin** (ağaçlar) de **köklerini sökmüşler.**”

Bu metinden alınan 1. sözcede anlam belirleyenler somutlaşırken herhangi bir anlam olayına ya da söz sanatına dönüşmemiştir. Buna karşılık 2. sözcce somutlaşırken **mecazlaşmıştır.**

Doğanın Sesini Duymak (4 Sözcce)

1. “Eşeledikçe **yaşamın kokusu dolardı genzimize.**”
2. “Biz **doğanın diline** uyarak davranıyorduk, doğa da bizi yaşam gücüyle doyuruyordu.”
3. “**Toprak** tüm yaz boyunca sessiz ve derin **çalışırdı** üstündeki insanlarıyla birlikte.”
4. “**Kış boyunca dinlenmeye çekilen toprak**, bereketini kilerimize taşımış olurdu.”

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 1. sözcede **alışılmamış bağdaştırma** şeklinde söylemselleşen anlam belirleyenler arasındaki ilişki, 2, 3 ve 4. sözcelerde ise **kişileştirme** söz sanatına dönüşmüştür.

Âşık Veysel (21 Sözcce)

1. “**Anadolu**, kuzeyin karlı çamlarını, güneyin çarşaf yapraklı ağaçlarını **bağrında toplamış bir diyar...**”
2. “Susuzluktan çatlayan **toprağında** bile, üzerindeki insanlara has bir **ağırbaşlılık ve kadere boyun eğiş vardır.**”
3. “Bu **diyarın** havasında mıdır, suyunda mıdır, **bağrından** çıkardığı öz evlatlarındaki sanat kadar, kimin sözünde içli şiir vasfı bulunur?”
4. “Onların **mısralarında** bizim ellerin **rüzgârı eserken dağ taş dile gelir**, bir **ahu gözlünün gönlünde yatan aslan konuşur**, bir erin aklında olan yavuklu ağlar...”

5. “Bugüne kadar **yüzlerce şair**, daha doğrusu **âşık doğurmak** herhalde, her **toprağın karı değil.**”
6. “Kelimleri dizi diziveriyor, sazına dokundukça içli, **yanık türküler** dökülüp duruyor...”
7. “**Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış**”
8. “İşte bu **duyuş** ki insanı **ağına dolar**”
9. “Dağlar çiçek açar **Veysel dert açar**”
10. “Ben gidersem **sazım** sen kal dünyada
11. “**Gizli sırlarımı aşikâr etme**”
12. “**Lal olsun dillerin söyleme yada**”
13. “Garip bülbül gibi **ahûzar etme**”
14. “**Giyin kara libas** yaslan duvara”
15. “**Yanından, göğsünden açılır yara**”
16. “Yâr gelmezse **yaraların elletme**”
17. “En **vefalı sevgili** toprak değil midir?”
18. “Benim **sadık yârim kara topraktır**”
19. “Benim **sadık yârim kara topraktır**”
20. “Benim **sadık yârim kara topraktır**”
21. “Benim **sadık yârim kara topraktır**”

Bu metinde toplam 21 sözcede anlam belirleyenleri açısından uyumsuzluk belirlenmiştir. Bunlardan 1, 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 ve 21 numaralı sözcelerde bu uyumsuzluklar **kişileştirmeye**; 6 numaralı sözcede **alışılmamış bağdaştırmaya**; 7 numaralı sözcede ise **abartmaya** dönüşmüştür. Buna karşılık 8 ve 9 numaralı sözcelerde ise herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşmemiştir. Bu temada “**Kırkpınar**” adlı metinde herhangi bir sözcede anlam belirleyenler açısından bir uyumsuzluk tespit edilmemiştir.

Hayal Perdesi (8 Sözc)

1. “**Hayal Perdesi**”
2. “Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllarında Karagöz ve Hacivat’la ilk karşılaştığım “**Hayal Perdesi**”, şimdi Atatürk Bulvarı’nda, Fatih’ten Unkapanı’na giderken bir yan sokaktaydı.”
3. “**Hayal perdesi**, bahçe duvarının hemen önündeydi.”
4. “Herkesin gözü **hayal perdesindeydi.**”
5. “Bu incecik seslerin korusu arasında “**hayal perdesi**”nden **sert bir vızıltı** yükseldi ve “göstermelik” yukarılara doğru uzaklaştı.”
6. “O ramazan her akşam, hep o yarı karanlık ve küçük arsada “**hayal perdesi**”nin önündeydim.”
7. “Fakat mahalle aktarından aldığım boyalı mukavvadan karagöz figürleri, annemin tülbent baş örtüsünü gererek kurduğum **hayal perdesini** büyükçe bir gaz lambasıyla arkadan iyice aydınlatmama rağmen, pek seçilmiyordu.”

8. “Bereket, bir okul **arkadaşım akıl verdi.**”

Anlam belirleyenlere yönelik gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7. sözcelerde **alışılmamış bağdaştırmalara**; 8. sözcede **deyimleşmeye** dönüşmüştür. Bunun yanı sıra 5. sözcedeki “**sert bir vızıltı**” göstergeleri ile aynı zamanda **aktarmaya** dönüşmüştür. “**Kişisel Gelişim**” temasının ilk metni olan “**Büyüyünce Ne Olacaksınız?**” metninde anlam belirleyenleri açısından herhangi bir uyumsuzluk tespit edilmemiştir.

İyimserlik Kötümserlik (3 Sözcce)

1. “İyimser yahut eski tabiriyle nikbin dediğimiz insanlar, gerçekten yalnız kendilerinin **hayatını tatlılaştırmakla** kalmazlar, beraber yaşadıkları insanlara da **hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler.**”
2. “Hiçbir şeyden memnun olmadığı, en iyi fırsatlar kaşısında zihnini kötü ihtimallere doğru işlettiği için her şeyden önce kendisini bozar; daima **kara kara düşündüğünden** gülmek fırsatlarını sık sık kaçıırır.”
3. “Bu **saadet tohumları** buğday misali **yeşermekte** gecikmez.”

Bu metinde 1. sözcedeki anlam belirleyenleri arasındaki uyumsuzluk herhangi bir anlam olayı şeklinde somutlaşmamıştır. Buna karşılık 2. sözcedeki uyumsuzluk **mecaza**, 3. sözcedeki uyumsuzluk ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür.

Bize Bağlı (6 Sözcce)

1. “**Suçun** yarısı bizim yarısı **günün**”
2. “Sanki **yapının tuğlası bizsek** (insanlar) **harcı o** (gün)”
3. “**Onun** (gün) da **iyi olması** lazım”
4. “**Onun** (gün) da **aklı kalbi namusu**”
5. “Ya **dikenli huzursuz** bir **uykusu**”
6. “Gününü gün etmekten **korkması** lazım (gün).”

Bu metinde 1, 3, 4 ve 6. sözcelerde **kişileştirme** şeklinde yüzeysel yapıda somutlaşırken; 2. sözcede herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşmemiş; 5. sözcede ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür.

Ev (7 Sözcce)

1. “**Bahçeli evlerin çoğu** bahçesiyle de **övünür.**”
2. “Dere boylarında **evler senli benlidir suyla çamurla.**”
3. “Yazdan yaza **canlanır yalılar.**”

4. “İçine kapanıktır köy evleri.”
5. “Kasabalarda gösterişi **sever evler** kendince.”
6. “**Cana yakını** da var, göze batanı da **gecekonduların**.”
7. “Her ev bir başarıdır, **insanın doğaya söz geçirmesindeki** bir aşama.”

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda tespit edilen uyumsuzlıkların hepsi sözcelem durumundan söylemselleşmeye doğru somutlaşırken **kişileştirmeye** dönüşmüştür. “**Bir Kule Varmış**” adlı metinde anlam belirleyenler açısından herhangi bir uyumsuzluk bulunamamıştır.

İstanbul (2 Sözce)

1. “Seni görüyorum yine İstanbul, / **Gözlerimle kucaklar** gibi, uzaktan.”
2. “Önümde **açık kollarıyla Boğaz**”

“İstanbul” adlı metinden alınan 1. sözcede **benzetmeye**, 2. sözcede ise **kişileştirmeye** dönüşmüştür.

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki 24 metin anlam belirleyenleri açısından çözümlenmiştir.

Kitap ve İnsan (8 Sözce)

1. “Geceyi eğer **kitap denen dostlarla** geçiriyorsak bu, gerçekten istediğimiz içindir.”
2. “**Kitaplarla kurduğumuz** bu **dostluk ilişkisinde** yeni insanlar ve yeni ülkeler tanır; farklı ve yaşayamayacağımız olayların heyecanını duyar; yeni bilgiler ve düşünceler öğreniriz.”
3. “**Çizgi romanlar** insanda okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi bırakan eski birer **dost olmuşlardır**.”
4. “Böyle bir imkâna sahip olamadığımız için **kitaplar yardımımıza koşar**.”
5. “Bu yüzden **kitaplar, en iyi dostlarımızdır**.”
6. “Seçerek aldığımız her **kitap** bizim kişiliğimizi gösteren birer **aynadır**.”
7. “En son hangi **kitabın yardımınıza koştuğunu** hatırlıyor musunuz?”
8. “Hatırlıyorsanız siz iyi bir kitap okuru ve **kitap dostusunuzdur**.”

Çözümlenen metinden alınan yukarıdaki 8 sözcede anlam belirleyenleri açısından uyumsuzluklar tespit edilmiştir. Bu sözcelerden 1, 3, 4 ve 7. sözcelerdeki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar **kişileştirmeye**; 2, 5, 6 ve 8. sözcelerde ise **aktarmaya** dönüşmüştür.

İmza Günü (1 Sözce)

1. “Başını kaldırıp **sıcacık gülümsedi**.”

İlgili metinden alınan sözcedeki iki gösterge arasındaki anlam belirleyenleri arasındaki uyumsuzluk söylemselleşme sırasında **duyular arası aktarmaya** dönüşmüştür. “**Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi**” adlı metinde herhangi bir dizimsel uyumsuzluk tespit edilmemiştir.

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (2 Sözce)

1. “Ve **gönül Tanrısına der ki**”
2. “Yalnızlık ve ölüm temalarının unutulmaz şairi Cahit Sıtkı Tarancı’nın **ölümsüz bir şiiriyle** başlamak istedim.”

İlgili metinden alınan 1. sözcedeki göstergeler arasındaki anlam belirleyenleri arasındaki uyumsuzluk **kişileştirme**, 2. sözcedeki uyumsuzluk ise **alışılmış bağdaştırma** şeklinde somutlaşarak söylemselleşmiştir.

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Sözce)

1. “Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra onun, hukuk, bilim, eğitim ve sosyal hayat alanları ile siyasi alanda yaptığı **inkılaplar** da yine bu **idealden filizlenir.**”

Bu sözcedeki uyumsuzluk metnin yüzeysel yapısında **mecaza** dönüşmüştür. İkinci metin olan “**Bir Hatıra**” adlı metinde herhangi bir uyumsuzluk tespit edilememiştir.

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (3 Sözce)

1. “Bütün **insanlar** bir **sosyal vücudun organlarıdır.**”
2. “Türkiye, **devletler ailesinin** bir üyesidir.”
3. “Bunun için **insanlığın hepsini** bir **vücut** ve bir **milleti**, bunun bir **organı** saymak gerekir.”

İlgili metinden alınan 1 ve 2. sözcedeki göstergeler arasındaki uyumsuzluk **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşürken, 3. sözcedeki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluk ise herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşmeden söylemselleşmiştir.

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda (2 Sözce)

1. “Bu **yurt**, bu güzel **yurt**, bizim yurdumuz, / Her yanından **yaralar almış.**”
2. “Bir **güzel savaşmalı**”

İlgili metinden alınan her iki sözcede de anlam belirleyenlerin uyumsuzlukları herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşecek şekilde söylemselleşmemiştir.

Ellinci Yıl Türküsü (24 Sözce)

1. “İçime diktığım ölümsüz heykelini”
2. “Zonguldak’ın maden ocaklarından çıkardım, / Alın terini.”
3. “Bağlayıp tellerine, gönlümün bütün umutlarını”
4. “Erciyes’in bulutlarını, / Saçların diye döktüm omuzlarına.”
5. “Sırtını Karaçayır Yaylası’na yasladım”
6. “Ürgüp dağlarını serdim önüne”
7. “Kımız esrikliği verdim gönlüne”
8. “Yanardağlardan alev sundum dudaklarına”
9. “Güvercin kanatlarından el yaptım”
10. “Selçuk Kartalı’ndan kanat taktım sana”
11. “Ege’nin mavisinden, / Karadeniz yeşilinden duvak yaptım”
12. “Ardındaki altın çağları, / Işıklı yarınlar basamak yaptım”
13. “Güney yellerine benzettim nefesini / Ve İstanbul Türkçesine tatlı sesini.”
14. “Kütahya’nın göz nurundan, / Isparta’nın gül suyundan attım harcına.”
15. “Süleymaniye yüceliği, Selimiye inceliği, / Kattım harcına.”
16. “Özgürlüğü ay yıldızlı bayrak gibi, / Çektim burcuna.”
17. “Afyon kaymağından sana ten yaptım”
18. “Yüreğini güneşten yaptım”
19. “Ve şimşek getirdim gözlerine, / Mustafa Kemal bakışlarından”
20. “Cumhuriyetimin temel taşı Atatürk’sün!”
21. “Sen üç bin yıllık tarihimin, / Çağlara sığmayan türküsü”
22. “Demir dağları oydu da geldim”
23. “Çileyi kıvançla barıştıran, / Beni şimşekle yarıştıran, / Yalnız senin tutkundur bil gayrı.”
24. “Bu dalgalanmış yürek, benim değil gayrı.”

Bu sözcelerden 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 23. sözelerde anlam belirleyenleri arasındaki uyumsuzluklar söylemselleşme sırasında herhangi bir söz olayına dönüşmemiştir. Buna karşılık 2, 13, 20 ve 21. sözelerde aktarmaya, 12 ve 24. sözelerde alışılmamış bağdaştırmaya ile 14 ve 22. sözelerde ise alışılmış bağdaştırmaya dönüşmüştür.

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (14 Sözce)

1. “Benim gerçek yurdum Fransızcadır, ana dilimdir.”
2. “Dil, bireye toplumun bağışladığı en güzel yurttur.”

3. “**Dil tarihtir, coğrafyadır**, tüm değerlerin yaşandığı alandır.”
4. “Konuşabildiği sürece, **dil toprağında** her şeyi yeniden yaratabilir.”
5. “Yerden göğe kadar haklı Camus, insanın gerçek **yurdu dilidir**.”
6. “**Türkçe; düşüncemizin, duyarlığımızın, dünyayı algılama, yorumlama gücümüzün toprağıdır**.”
7. “Kendi **diliyle yaşama bakamayan** toplumun özgür olması, bağımsız olması düşünülemez.”
8. Yahya Kemal Türkçe için, “Bu **dil ağzında annemin sütüdür**.” diyor.”
9. “Bizi dünyaya getiren anamız, sütüyle beraber **ana dilimizi de emzirmeye** başlar bize.”
10. “Yaşadığı ekin ortamının derinliklerinden süzülüp gelen **ninnileri de sevgi sıcaklığında kucağımıza akıtır**.”
11. “Bedenimiz sütle beslenip gelişirken uyanmaya başlayan **zihinsel gücümüz de dille beslenip yeşerir, boy atar**.”
12. “Evet, **Türkçemiz** ağzımızda, sonraki yaşlarda da sevgi, sevecenlik sıcaklığında, katıksızlığında, **anamızın sütüdür**.”
13. “Aynı duruluğu, temizliği, aklıgı sürdürmek dilimize **yürek borcumuzdur**.”
14. “Dağlarca, “**Türkçem** benim, **ses bayrağım**” derken **dilin** gerçek **yurdumuz**, gerçek **bağımsızlığımız** olduğunu vurgulamaktadır.”

“Dil Sevgisi, Dil Bilinci” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcelerden 2, 3, 12 ve 14. sözcelerdeki göstergeler arasındaki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar **aktarmaya**; 8. sözcede **benzetmeye**; 4, 13 ve 14. sözcelerde ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür. Buna karşılık 1, 5, 6, 7, 9, 10 ve 11. sözcelerde ise herhangi bir söz sanatına veya anlam olayına dönüşmeden somutlaşmış ve yüzeysel yapıda yer almıştır.

Son Kuşlar (11 Sözcce)

1. “**Kış**, Ada’nın her tarafına yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız-poyraz, maestro, dramudana, gündoğusu, batı-karayel, karayel hâlinde **seferber ettiği** zaman; öteki yakada yaz, daha **pılısını pırtısını toplamamış**, bir **kenara** oldukça mahzun bir göçmen gibi **oturmuştur**.”
2. “**Yazın** daha **parça parça, lime lime, bohça bohça eşyaları** ile gitmek için fazla **telaş etmediği** Ada’nın bu yakasında hiç ev yoktur.”
3. “**Deniz**, Bozburun’a doğru **başını almış gidiyor**.”
4. “**İçim cız ederdi**.”
5. “Hür kuşlar, kafesteki çığırtkan kuşun **feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine** doğru bir küme gelirler.”
6. “**Kuşların** çoğunca **aldandıklarına**, bu sesi duyarak bir **dost sesi sanıp** vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.”
7. “**Havalar sertleşir, poyrazlar, lodoslar birbirini kovalar**, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız, parça parça oynamayan bulutlu, **tath, sümbüli günlerde** o, en çığırtkan kafes kuşunu

nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağırır; bir tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sakaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı.”

8. “Bir kuş cıvıltısı duysam **kanım donuyor, yüreğim atmıyor.**”

9. “Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, **durgun maviliği**, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, **anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya** düşündürüyor.”

10. “**İsketem** tek gözünü verip bana **dostlukla bakmış**, incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.”

11. “Günün birinde yol kenarında **toprak anamızın koyu yeşil saçlarını** da göremeyeceksiniz.”

“Son Kuşlar” adlı metinden alınan 1, 2, 3, 6 ve 10. sözcelerdeki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar **kişileştirmeye**; 4. sözcedeki **deyimleşmeye**; 5 ve 11. sözcelerdeki uyumsuzluklar **aktarmaya**; 8. sözcedeki uyumsuzluk ise **mecaza**; 9. sözcedeki uyumsuzluk ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür. Bununla birlikte 7. sözcedeki uyumsuzluk ise herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşmemiştir.

Beyaz Diş (9 Sözcce)

1. “Ama **sesin tatlılığına** karşın içinde bir güvensizlik duygusu doğuyordu.”

2. “Bu durumda içgüdüünün ve mantığının uyarılarına **kulak asmak**, geçmişteki deneyimlerini silip atmak zorundaydı.”

3. “Bir yabancı, hırıltıya yerleşen bu yeni havayı fark edemez, onu korkunç bir vahşet, sinir bozucu, insanın **kanını dondurucu** bir ses olarak algıladı.”

4. “Oysa Beyaz Diş küçük bir yavruyken mağarada çıkardığı ilk hırıltıdan bu yana öyle çok hırlamış, yıllarca boğazından öyle sert ve öfkeli sesler koparmıştı ki artık **gırtlığı nasır bağlamıştı.**”

5. “İçindeki tüm vahşete karşın Beyaz Diş’in hırıltısındaki o **tatlı mırıltıyı**, o yeni havayı herkesten daha iyi anlıyordu.”

6. “**Tatlı canını** sıkacak bir olayla karşılaşmamak için ayağını denk alırdı.”

7. “Oysa şimdi rahatının kaçmasını hiçe sayan bambaşka **duygular filizlenmişti** içinde.”

8. “**Sevgi**, onun ruhunun derinliklerine inen bir **ışık gibiydi.**”

9. “En sonunda sevecen, sıcak, pırıl pırıl bir efendiye kavuşmuştu ve o efendinin sevgi ışığında Beyaz Diş’in **karakteri güneş altında açan bir çiçek gibi** geliyordu.”

İlgili metinden alınan sözcelerdeki uyumsuzluklar 1 ve 5. sözcelerde **aktarmaya**; 2. sözcede **deyimleşmeye**; 3 ve 7. sözcelerde **mecaza**; 6. sözcede **alışılmış bağdaştırmaya**; 8 ve 9. sözcelerde ise **benzetmeye** dönüşerek somutlaşp söylemselleşmiştir.

Dünyayı Güldüren Adam (1 Sözce)

1. “O güzel insan, artık dünyanın birçok yerinde de tanınan ve **kültürümüzün gülen yüzü** Nasrettin Hoca’dan başkası değildir elbette.”

“Dünyayı Güldüren Adam” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcedeki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluk **aktarmaya** dönüşmüştür.

Türküler Dolusu (7 Sözce)

1. “Zifiri karanlıkta gelse **şiiirin** hası, / **Ayak seslerinden** tanırım.”
2. “**Türkülerde** yunmuş, yıkanmış dilim”
3. “**Türkülerde** tüter, dağ dağ, yayla yayla, / **Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.**”
4. “Ah bu türküler, **köy türküleri** / **Dilimizin tuzu biberi.**”
5. “Ah bu türküler, **köy türküleri** / Mis gibi **insan kokar**, mis gibi **toprak.**”
6. “Ah bu türküler, **köy türküleri** / **Kan damlar ucundan mürekkep değil.**”
7. “Bu **türkünün yüreğinde sancı var.**”

“Türküler Dolusu” adlı metinden alınan sözcelerden 1. sözcedeki uyumsuzluk **alışılmamış bağdaştırmaya**; 4 ve 6. sözcelerdeki uyumsuzluklar **aktarmaya**; 5. sözcedeki uyumsuzluk ise **benzetmeye** dönüşürken 2, 3 ve 6. sözcelerdeki uyumsuzluklar herhangi bir söz sanatı veya anlam olayına dönüşmemiştir.

Yünden Halıya (2 Sözce)

1. “Sevgiyle **yoğrulan desenler...**”
2. “Ya **desenlerin dili?**”

“Yünden Halıya” adlı metinden alınan 1. sözcedeki anlam belirleyenler açısından uyumsuzluk **aktarmaya**; 2. sözcedeki uyumsuzluk ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür.

Ergenekon Destanı (1 Sözce)

1. “Türk illerinde Göktürk **oku ötmeyen**, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu; yani ülkeye Göktürkler hâkimdi.”

İlgili metinden alınan sözcedeki anlam belirleyenleri açısından uyumsuzluk, derin yapıdan yüzeysel yapıya doğru somutlaşırken herhangi bir anlam olayına ya da söz sanatına dönüşmeden söylemselleşmiştir.

Güneş Battı (15 Sözce)

1. “Her sabah güneşin aynı saatlerde doğmasına **alışık olan ihtiyar dünyamız, genç olduğu yıllarda** bir sabah, güneşi her zamanki yerinde **görememiş**.”
2. “Her yer karanlık, **ay, gecenin bütün yorgunluğuna rağmen evine gidememiş** o sabah.”
3. “**Yorgun, sönük ışıklarını** yeryüzüne göndermeye devam etmiş mecburen.”
4. “Çocuklar çok sevinmiş önce fakat sonra **oyunlar da tatil olmuş**.”
5. “**Güneşsiz sabahlar güneşsiz sabahları** kovalamış günlerce, insanlar karanlığa, **ay** da yorgunluğa **alışmış**.”
6. “**Zorlukla doğrulmuş güneş, gri yüzünü çocuklara çevirip, ‘Çok yoruldu.’ diyebilmiş** sadece.”
7. “Sonra, eskiden **mavi olan gözlerini kapatmış ve derin bir uykuya dalmış**.”
8. “Hem doktorlar, **hastalanmış bir güneşe** ne yapabilirler ki?”
9. “Tam ümitlerini kesip ağlamaya başlayacaklarken **güneş gözlerini hafifçe aralayıp: – Gökkuşağı, birazcık gökkuşağı lütfen, diye inlemiş**.”
10. “– Güneş mi, diye **bağırılmış gökkuşağı**.”
11. “**Eski dostum güneş**.”
12. “Sizin büyükleriniz sigaralarıyla gökyüzünü kirleteli beri **güneşle sarılıp dans ettiğimiz** yerler çok azaldı.”
13. “**Güneş** bir tepenin arkasında **ölümü bekliyor**, artık gökyüzüne çıkıp dünyayı ısıtacak gücü kalmamış.”
14. “**Gökkuşağı endişeyle: – Yolu gösterin derhâl gidelim. Benim de kuvvetim tükenmek üzere, demiş**.”
15. “Onlar dans ettikçe dünya o loş ve kasvetli renginden kurtulup gökkuşağının o **çılgn renklerine** bürünmüş yeniden, **güneş ve gökkuşağı el ele bağırılmışlar** gökyüzünden”

“Güneş Battı” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcelerdeki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar; 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14 ve 16. sözlerde **kişileştirmeye**; 1, 2, 3, 11 ve 15. sözlerde **aktarmaya**; 5. sözcede ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşürken 4. sözcede ise herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşmemiştir.

Yedigöller’de Sonbahar (12 Sözce)

1. “Bir **çınar seslendi**: Uğurlar ola!”
2. “**Açtı sinisini bize ormanlar**”
3. “Altımızda **yapraklardan bir halı**”
4. “**Söyledi sular** en eski masalı”
5. “**Bakarken** bir ağaca **dalgın dalgın**; / Duyduk **hüznünü solan yaprakların**.”
6. “**Koro hâlinde dallar** derin derin, / **Söyledi şarkısını** mevsimlerin.”

7. “**Göklerle kucaklaşmış dallar** gördük.”
8. “Meğer bu güzel, bu canım vatana, / Ne **cömert davranmış tabiat ana**?”
9. “Yeşil, mavi sular, **altın yapraklar**”
10. “Orda gördük **güneşin saltanatını**, / **Işıkların renklerle vuslatını**.”
11. “**Dillerde eski sevdaların tadı**”
12. “Daldan dala **söylediği kuşların**, / Eşsiz **senfonisiydi sonbaharın**.”

“Yedigöller’de Sonbahar” adlı metnin yüzeysel yapısında yer alan anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 ve 12. metinlerde **kişileştirmelere**; 3, 5, 8, 9, 10, 11 ve 12. sözcelerde **aktarmalara**; 9. sözcede ise **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür.

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (22 Sözce)

1. “**Renklerin en neşelisini ve en çocukçasını** yitirdik.”
2. “Göz ve **gönül aydınlığımız**; içimize ümit, özgürlük ve sonsuzluk duygusu getiren renk uçup gitti.”
3. “Maviyi sever miydiniz; şu, **renklerin en çok doğup en çabuk ölenini**?”
4. “O gülümseyiş ki yer üstünde **yaşamın tellerine** dokunmuş ve müziği başlatmıştır.”
5. “Mavi işte, **cıvıl cıvıl, kıpır kıpır mavi**...”
6. “Çocukların uçurtma şenliği, **kuşların süzülüş çılgınlığı**, dağların göğe yükselişi ve ayaklarımızı yerden kesip bizi **göklere çağıran hafiflik**.”
7. “**Bulutlar** şöyle **yırtılverince** gördüğümüz, görüp de yeniden doğmuş gibi sevindiğimiz anın tarifsizliği...”
8. “**Deniz mavisini, kararsız ve hırçını**.”
9. “**Siyah saçlarına dolanmış gecenin**.”
10. “**Mavinin bahar kokusu** kırlarda, ekin tarlalarında.”
11. “Mavinin en koyusu, **şehirli ve evcil olanı boncuk mavisidir**.”
12. “Tüm renklere **can üfleyen yaramaz çocuk**, yaşamın rengi, tadı, cazibesi velhasıl ta kendisidir.”
13. “**Mavinin perdeleri** kapanıyor.”
14. “Hani gökyüzü, hani **paldır küldür bulutlar**, hani yağmur sonrası yedi renkli gökkuşağı?”
15. “**Saçlarına mavilik inmemiş çocuklar** büyümüyor.”
16. “**Şehirlerin gözlerine** mavi ışıklar, yüzlerine gülümseme değmiyor.”
17. “**Kitaplar yalan söylüyor** çocuklara.”
18. “**Göğün mavi mavi gülümsediği** yok.”
19. “Mavinin tarihi, **mavinin ölümü** diye.”
20. “**Ümidin, hayalin ve özgürlüğün maviye çaldığını** kimseler bilmeyecek.”
21. “**Ciğerlerinize çekin o maviyi, hücrelerinize doldurun**.”
22. “Ve bizler için, bir de **şehirlerin grisinde** yitip giden çocuklar ve kuşlar için doya doya seyredin gökyüzünü.”

“Mavisini Yitirmiş Yaşamak” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcelerdeki anlam belirleyenler açısından uyumsuzluklar 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 15, 16 ve 19. sözcelerde **aktarmaya**; 1, 6, 8 ve 17. sözcelerde **kişileştirmeye**; 4, 10, 13, 18 ve 22. sözcelerde **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşerek söylemselleşmiştir. Buna karşılık 20 ve 21. sözcelerde ise herhangi bir anlam olayına veya söz sanatına dönüşmeden somutlaşarak söylemselleşmiştir.

Dünya Hep Güzel Kalsın (1 Sözcce)

1. “Başarabilecek miyiz **dünyayı iyi bir yere götürmeyi**?”

“Dünya Hep Güzel Kalsın” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcedeki anlam belirleyenler açısından uyumsuzluk yüzeysel yapıda **mecaza** dönüşmüştür.

Komşusuzluk (1 Sözcce)

1. “Komşular günü’ adını vereceğimiz gün, geçmişteki güzel komşuluk ilişkilerini anlatıp **tatlı hatıraları** yâd etmekten başka ne ifade eder?”

“**Komşusuzluk**” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcedeki anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluk **aktarmaya** dönüşmüştür.

Posta Kutusundaki Mızık (5 Sözcce)

1. “**Çiy damlası göle dedi** ki sen nilüfer yaprağının altındaki büyük çiy damlasısın, ben de üstündeki küçük çiy damlası.”
2. “**Kuş fısıldamaya devam ediyor**”
3. “**Kuş fısıldamaya devam ediyor**”
4. “Çocukken yaramazlıklarımı anneme **kuşların söylemesini** neden yadırgamışım, bilmiyorum.”
5. “**Kuşlar söylüyor** çünkü.”

“Posta Kutusundaki Mızık” adlı metinden alınan beş sözcedeki anlam belirleyenler açısından uyumsuzluklarda yüzeysel yapıda **kişileştirme** şeklinde söylemselleşmiştir.

Birlikte (2 Sözcce)

1. “**Mutluluk** birlikte yenilen bir **meyve**.”
2. “Bir **güneş doğmuş yüreğinde**, / Geliyor ışıktan ordularla...”

“Birlikte” adlı metinden alınan sözcelerdeki anlam belirleyenler açısından uyumsuzluklar 1. sözcede **benzetmeye**, 2. sözcede **alışılmamış bağdaştırmaya** dönüşmüştür.

Birey-Toplumsallık (1 Sözc)

1. “**Yaşam savaşında** bizi ayakta tutan, toplumun desteği, toplumun kazandırdıklarıdır.”

“Birey-Toplumsallık” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcede anlam belirleyenler açısından uyumsuzluk **aktarmaya** dönüşmüştür. Sınıf değişkeni açısından ise kitapların sözcüksel ilişki bağlamında yapıları şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 3: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Sözcüksel İlişki Açısından Anlam Yapıları								
Metinler	Sözc		Bağımsız Biçimbirimler		Toplam			
	f	%	f	%	Sözc		Bağımsız Biçimbirimler	
					f	%	f	%
6. Sınıf	122	7.31	391	3.01	1.669	100.0	13.011	100.0
7. Sınıf	74	7.63	277	3.08	970	100.0	9.001	100.0
8. Sınıf	145	8.88	560	3.53	1.633	100.0	15.861	100.0
TOPLAM	341	7.98	1.228	3.24	4.272	100.0	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar açısından sınıf değişkenleri bakımından ele alındıklarında sözc (f=145, %8.88) ve gösterge (f=560, %3.53) boyutunda en yüksek oranın 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde olduğu tespit edilmiştir. Düşünce yazılarının çoğunlukta olduğu bu sınıf düzeyinde oranın yüksek düzeyde çıkması metin türleri değişkenine göre ortaya çıkan durumu destekler niteliktedir. Bu durum üzerinde sınıflar bazında metinlerin kolaydan zora doğru ders kitaplarına yerleştirilmesinin, biçimsel özellikleri etkilediği ve bu durumun da bu türden uyumsuzlukların ortaya çıkmasına yol açtığı söylenebilir. Anlam belirleyenleri açısından uyumsuzlukların en düşük düzeyde kaldığı kitap ise sözc (f=122, %7.31) ve gösterge (f=391, %3.01) düzeyinde 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’dır.

4.1.2. Eşanlamlılık ve Yakın Anlamlılık

Söz varlığı açısından Türkçe ders kitaplarında ele alınması gereken bir diğer önemli yön de sözcükler arasındaki eşanlamlılık ve yakın anlamlılık özelliğidir. Bir doğal dilin söz varlığında dil bilimsel açıdan birebir eşanlamlı göstergelerin yer almadığı unutulmamalıdır. Anlam belirleyiciler ve ayırıcılar açısından ancak

kesişmelerin yoğun olduğu göstergeler söz konusudur. Bu nedenle gerçekleştirilecek çözümlemede eşanlamli göstergeler ve yakın anlamli göstergeler birlikte değerlendirilmiştir. Ayrıca metin dil bilimsel açıdan metinsel bağlamda söz varlıkları değerlendirilmiş ve metinsel çerçeve dışına çıkılmamıştır. Bu yaklaşımın belirlenmesinde alımlayıcının her metni farklı okuma bağlamlarında çözümlemesi etkili olmuştur.

İlk olarak 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler eşanlamlilik ve yakın anlamlilik açısından ele alınmıştır. Her metinde eşanlamli ve yakın anlamli dilsel göstergeler kullanım sıklıkları ile birlikte ele alınmıştır:

Dört Arkadaş (11 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): balta girmek (ks. 1) - insan ayağı değmemek (ks. 3), öfke (ks. 1) – küplere binmek (ks. 1), peşine düşmek (ks. 2) – kovalamak (ks. 3).

Gizli Hayırsever (5 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): patron (ks. 6) – iş adamı (ks. 3), ard (ks. 1) – arka (ks. 3).

Yalnız Kalmak (33 Gösterge, 102 Kullanım Sıklığı): topluluk (ks. 1) – cemiyet (ks. 4), yalnızlık (ks. 12) – kimsesizlik (ks. 1), huysuzluk (ks. 2) – hırçınlık (ks. 2) – geçimsizlik (ks. 1), kalp (ks. 5) – gönül (ks. 2), darılmak (ks. 2) - kalplerini kırmak (ks. 2), yardım etmek (ks. 2) - elinden tutup kaldırmak (ks. 1), insan (ks. 18) – kişi (ks. 1), çekmek (ks. 1) - katlanmak (ks. 1) – dayanmak (ks. 3), yakın (ks. 7) – dost (ks. 5) – arkadaş (ks. 2), tanıdık (ks. 3) – âşina (ks. 1), kaza (ks. 1) – felaket (ks. 2), kudret (ks. 2) – kuvvet (ks. 3), düşünmek (ks. 7) – zannetmek (ks. 2).

Bir Haber (13 Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı): büyük (ks. 7) – koca (ks. 2), kuvvet (ks. 2) – güç (ks. 3), insan (ks. 8) – birey (ks. 1), kavuşmak (ks. 2) – ulaşmak (ks. 2), sağ (ks. 1) – salim (ks. 1), yılmak (ks. 1) – inancını yitirmek (ks. 1).

Atatürk'ün Hayatı (9 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): çağdaş (ks. 2) – uygar (ks. 4), kuvvet (ks. 3) – güç (ks. 2), mütareke (ks. 3) – barış antlaşması (ks. 1), tekrar (ks. 1) – nüksetmek (ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (14 Gösterge, 45 Kullanım Sıklığı): özgürlük (ks. 4) – hürriyet (ks. 3), korunmak (ks. 1) – güvence altına alınmak (ks. 1), sorumluluk (ks. 5) – görev (ks. 17) – vazife (ks. 1), önem (ks. 3) – kıymet (ks. 1) – ehemmiyet (ks. 3), yenilgi (ks. 2) – mağlubiyet (ks. 2).

Uzay Denen O Yer (4 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): kütle çekimi (ks. 4) – yer çekimi (ks. 6)

Bir Arının Günlüğü (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): dirlik (ks. 1) – düzenlik (ks. 1)

Orman (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): çöl (ks. 1) – çorak (ks. 1)

Artık O da Bir Kargaydı (21 Gösterge, 59 Kullanım Sıklığı): yukarı (ks. 1) – üst (ks. 2), şakımak (ks. 1) – ötmek (ks. 20), dile getirmek (ks. 1) – demek (ks. 13) – söylemek (ks. 2) – konuş (ks. 2), yuva sahibi olmak (ks. 1) – barınak bulmak (ks. 1), tünemek (ks. 1) – konmak (ks. 4), gözyaşlarını tutamamak (ks. 1) – ağlamak (ks. 2), irileşmek (ks. 1) – büyümek (ks. 1).

Mutluluğun Ölçüleri (5 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): aç (ks. 2) – midesi boş (ks. 1), üşümüş (ks. 1) – titriyor (ks. 1).

Ziyafet Sofrası (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): bet (ks. 1) – beniz (ks. 1) – yüz (ks. 1).

Akkız Karakız (8 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): yaşlı (ks. 8) – kocakarı (ks. 1), dilleri dişleri kilitlemek (ks. 1) – konuşmamak (ks. 2), giydirmek (ks. 2) – kuşatmak (ks. 1).

Atasözleri Üzerine (10 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): acıklı (ks. 2) – ağırlı (ks. 1), fazla (ks. 2) – artık (ks. 2), töre (ks. 1) – gelenek (ks. 1), ders (ks. 1) – öğüt (ks. 2), kanı (ks. 1) – inanç (ks. 1).

İlaç (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): peşine düşmek (ks. 1) – takip etmek (ks. 1).

Yurt Sevgisi (2 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): sevgi (ks. 10) – aşk (ks. 2).

Anne Sevgisi (2 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): minik (ks. 7) – küçük (ks. 10).

Dilim Dilim Güzel Dilim (18 Gösterge, 63 Kullanım Sıklığı): su parkı (ks. 2) – aquapark (ks. 2), su adası (ks. 1) – aquland (ks. 1), söylemek (ks. 10) – demek (ks. 15) – konuşmak (ks. 9) – söylemek (ks. 10), free (ks. 2) – özgür (ks. 1), uyumak (ks. 2) – yatmak (ks. 1), indirim (ks. 1) – sale (ks. 1), sorgusuz (ks. 1) – sualsiz (ks. 1).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler eşanlamlılık ve yakın anlamlılık ilişkileri açısından çözümlenmiş ve ilgili göstergeler ve kullanım sıklıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Sonsuzluk Kitabevi (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): boy (ks. 1) – bos (ks. 1).

Kitap Saygısı (5 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): saygı (ks. 5) – görgü (ks. 1), rahatsız olmak (ks. 1) – örselenmek (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (20 Gösterge, 44 Kullanım Sıklığı): hürriyet (ks. 1) – bağımsızlık (ks. 1), birlik (ks. 3) – beraberlik (ks. 2), uygar (ks. 1) – modern (ks. 1) – medeni (ks. 2) – çağdaş (ks. 3), hür (ks. 1) – bağımsız (ks. 1), gerçek (ks. 2) – hakikat (ks. 1), maarif (ks. 2) – eğitim (ks. 6), vasıf (ks. 2) – özellik (ks. 4), mesut (ks. 1) – mutlu (ks. 5), sulh (ks. 2) – barış (ks. 3).

Bir İleti (16 Gösterge, 50 Kullanım Sıklığı): ileti (ks. 2) – mesaj (ks. 2), göndermek (ks. 2) – yollamak (ks. 1), elektronik posta (ks. 1) – elektronik mektup (ks. 1), ulusal (ks. 4) – milli (ks. 19), kişi (ks. 4) – birey (ks. 1), refah (ks. 1) – esenlik (ks. 1), birlik (ks. 8) – beraberlik (ks. 1).

Atatürk (5 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): didinmek (ks. 1) – uğraşmak (ks. 1), konuşmak (ks. 1) – söylemek (ks. 1) – demek (ks. 4).

Börtübet'ten Sedir Adasına (2 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): bük (ks. 1) – koy (ks. 12).

7 Tane Erik Ağacı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): sıska (ks. 1) – çelimsiz (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (5 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): gözlemek (ks. 4) – gözümüzü dikmek (ks. 1), bol (ks. 2) – bereketli (ks. 1).

Âşık Veysel (17 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı): memleket (ks. 2) – yurt (ks. 1), özellik (ks. 1) – vasıf (ks. 1), yel (ks. 1) – rüzgâr (ks. 1), duygu (ks. 1) – his (ks. 3) – duyuş (ks. 2), vefalı (ks. 1) – sadık (ks. 4), sevgili (ks. 2) – yâr (ks. 4), beyhude (ks. 1) – boş (ks. 1), demek (ks. 7) – söylemek (ks. 4).

Hayal Perdesi (2 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): kişiler (ks. 6) – suretler (ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksın (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): kahkaha salıvermek (ks. 1) – gülmek (ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (18 Gösterge, 58 Kullanım Sıklığı): iyimser (ks.13) – nikbin (ks. 1), hadise (ks. 2) – cereyan (ks. 1), kötümser (ks. 19) – bedbin (ks. 1), fırsat (ks. 2) – imkân (ks. 2), hanım (ks. 1) – kadın (ks. 2), kuruntu (ks. 1) – vesvese (ks. 2), üzüntü (ks. 2) – keder (ks. 1), muharebe (ks. 1) – savaş (ks. 2), ufak (ks. 2) – küçük (ks. 3).

Ev (12 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): lokanta (ks. 2) – aşevi (ks. 1), han (ks. 1) – otel (ks. 1), kervansaray (ks. 1) - yolcuların evi (ks. 1), kitaplık (ks. 1) – kitapların evi (ks. 1), kayıkhane (ks. 1) – kayıkevi (ks. 1).

İlköğretim Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinler eşanlamlılık ve yakın anlamlılık açısından çözümlenirken metinsel çerçeve dikkate alınmış ve kullanım sıklıkları ile birlikte değerlendirilmiştir:

Kitap ve İnsan (10 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): seyahat (ks. 2) – yolculuk (ks. 1), ilişki (ks.4) – bağ (ks. 1), hoşla gitmek (ks. 1) – zevk almak (ks. 1), okur (ks. 4) – okuyucu (ks. 1).

İmza Günü (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): sevinç (ks. 2) – mutluluk (ks. 2)

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): bol (ks. 1) – çok (ks. 3)

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 2) – birey(ks. 1), trajedi (ks. 1) – elem (ks. 1)

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (8 Gösterge, 50 Kullanım Sıklığı): lider (ks. 9) – önder (ks. 7), büyük (ks. 7) – ulu (ks. 5), nitelik (ks. 1) – özellik (ks. 11), millet (ks. 9) – ulus (ks. 1)

Bir Hatıra (13 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): konu (ks. 2) – mevzu (ks. 1), sebep (ks. 1) – neden (ks. 1), kanaat (ks. 1) – karar (ks. 1) – fikir (ks. 1), ulus (ks. 7) – millet (ks. 2), gerçek (ks. 1) – hakikat (ks. 1), konuşmak (ks. 1) – demek (ks. 1)

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (49 Gösterge, 126 Kullanım Sıklığı): hümanizma (ks. 1) – insani düşünce (ks. 1), gayret (ks. 1) – çaba (ks. 1), istemek (ks. 3) – dilemek (ks. 2), ulus (ks. 1) – millet (ks. 51), savaş (ks. 6) – muharebe (ks. 1) – harp (ks. 4), mevcut (ks. 1) – bulunmak (ks. 1) – var (ks. 3), örf (ks. 2) – adet (ks. 2), kin (ks. 3) – nefret (ks. 2), aşk (ks. 1) – sevgi (ks. 6), bağ (ks. 1) – ilişki (ks. 4), kuşak (ks. 1) – nesil (ks. 1), vasıta (ks. 1) – araç (ks. 1), aziz (ks. 2) – kutsal (ks. 1), his (ks. 1) – duygu (ks. 1), öldürmek (ks. 1) – boğazlatmak (ks. 1), saymak (ks. 1) – kabul etmek (ks. 1), temine çalışmak (ks. 1) – sağlamak (ks. 1), devamlı (ks. 1) – sürekli (ks. 1), ortadan kalkmak (ks. 1) – yok etmek (ks. 1), ıstırap (ks. 1) – acı (ks. 1), ülke (ks. 1) – devlet (ks. 1)

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): engin (ks. 1) – büyük (ks. 1)

Ellinci Yıl Türküsü (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): özgürlük (ks. 2) – bağımsızlık (ks. 1), şen (ks. 1) – şakrak (ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (11 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 3) – birey (ks. 1), ulus (ks. 1) – toplum (ks. 4), duruluk (ks. 1) – temizlik (ks. 1) – aklık (ks. 1), bağımsız (ks. 1) – özgür (ks. 1), bağımsızlık (ks. 3) – özgürlük (ks. 2)

Son Kuşlar (21 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı): parça parça (ks. 2) – lime lime (ks. 1) – yırtık pırtık (ks. 1), hayat (ks. 1) – yaşam (ks. 1), dostluk (ks. 2) – arkadaşlık (ks. 1), herif (ks. 2) – adam (ks. 2), sessiz (ks. 1) – mülayim (ks. 1), vakit (ks. 1) – zaman (ks. 2), büyükler (ks. 1) – kocaman herifler (ks. 1), büyük (ks. 1) – iri (ks. 1).

Beyaz Diş (36 Gösterge, 70 Kullanım Sıklığı): sırtasma (ks. 1) – yaltaklanma (ks. 1), yetişmek (ks. 1) – kavuşmak (ks. 3), hâl (ks. 3) – tavır (ks. 2), konuşmak (ks. 4) – dile getirmek (ks. 3), duygu (ks. 16) – his (ks. 1), sevinç (ks. 1) – mutluluk (ks. 1), karakter (ks. 1) – huy (ks. 1), garip (ks. 1) – alışılmadık (ks. 1), uyumak (ks. 1) – yatmak (ks. 2), uyanmak (ks. 3) – ayağa fırlamak (ks. 1), olgun (ks. 1) – ağırbaşlı (ks. 1), yaşam (ks. 5) – hayat (ks. 1), zorba (ks. 1) – vahşi (ks. 1), kızmak (ks. 1) – köpürmek (ks. 1), yemek (ks. 1) – yiyecek (ks. 1), yalnız (ks. 1) – kendi kabuğuna çekilmek (ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (33 Gösterge, 84 Kullanım Sıklığı): mizah (ks. 3) – güldürü (ks. 1) – gülünç (ks. 1), kavuk (ks. 1) – sarık (ks. 1), zekâ (ks. 1) – akıl (ks. 2), fıkra (ks. 20) – güldürücü fıkra (ks. 1) – latife (ks. 1) – nükte (ks. 3), kocaman (ks. 2) – büyük (ks. 1), yaşam (ks. 2) – hayat (ks. 2) – ömür (ks. 1), bilge (ks. 2) – âlim (ks. 1), söylemek (ks. 4) – konuşmak (ks. 1) – demek (ks. 1), işitmek (ks. 1) – duymak (ks. 2), bulunmak (ks. 5) – yer almak (ks. 1), dil (ks. 3) – üslup (ks. 2), türbe (ks. 2) – mezar (ks. 5), zaman (ks. 8) – süre (ks. 1).

Türküler Dolusu (13 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): yunmak (ks. 1) – yıkanmak (ks. 1), sahi (ks. 1) – gerçek (ks. 3) – has (ks. 1), iç (ks. 1) – içeri (ks. 1), demek (ks. 1) – söylemek (ks. 1), sızı (ks. 1) – sancı (ks. 1), hâl (ks. 1) – ahval (ks. 1).

Yünden Haliya (21 Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı): cehri (ks. 5) – bitkinin meyveleri (ks. 1), az (ks. 1) – biraz (ks. 2), çok (ks. 1) – fazla (ks. 1), mekan (ks. 1) – yer (ks. 4), sevinç (ks. 1) – mutlu (ks. 1), hüznün (ks. 2) – acı (ks. 1), art (ks. 1) – arka (ks. 1) – peş (ks. 1), kavramak (ks. 1) – anlamak (ks. 1) – öğrenmek (ks. 1), seslenmek (ks. 2) – demek (ks. 2).

Ergenekon Destanı (19 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı): kul (ks. 1) – esir (ks. 2), öteki (ks. 1) – diğer (ks. 1), hâkim (ks. 1) – üstün (ks. 2), konuşmak (ks. 4) – demek (ks. 8), hâl (ks. 1) – durum (ks. 1), geri (ks. 1) – arka (ks. 2), savaşmak (ks. 2) – vuruşmak (ks. 2), kılıçtan geçirmek (ks. 1) – yaşatmamak (ks. 1), çoğalmak (ks. 3) – artmak (ks. 1).

Güneş Battı (16 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): zaman (ks. 2) – vakit (ks. 1), yalnızca (ks. 1) – sadece (ks. 1), bütün (ks. 2) – tam (ks. 1), güç (ks. 1) – kuvvet (ks. 1), hemen (ks. 1) – derhal (ks. 1), sönük (ks. 1) – loş (ks. 1), geri (ks. 1) – arka (ks. 1), hayret (ks. 1) – şaşkın (ks. 1).

Yedigöller’de Sonbahar (11 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): seslenmek (ks. 1) – söylemek (ks. 3) – demek (ks. 1), sevinç (ks. 1) – mutlu (ks. 1), bakmak (ks. 1) – görmek (ks. 5), birden (ks. 2) – ansızın (ks. 1), sihir (ks. 1) – büyü (ks. 2).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (27 Gösterge, 41 Kullanım Sıklığı): şavk (ks. 1) – ışık (ks. 1), tükenmek (ks. 1) – bitmek (ks. 1), sonsuz (ks. 1) – uçsuz (ks. 1) – bucaksız (ks. 1), siyah (ks. 1) – kara (ks. 1), güzel (ks. 1) – şirin (ks. 1), deli (ks. 1) – çılgın (ks. 3), şenlik (ks. 1) – cümbüş (ks. 1), paldır (ks. 1) – küldür (ks. 1), sis (ks. 1) – duman (ks. 1), dokunmak (ks. 1) – değmek (ks. 1), görmek (ks. 7) – bakmak (ks. 3), yaşam (ks. 5) – yaşantı (ks. 1), söylemek (ks. 1) – demek (ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (49 Gösterge, 149 Kullanım Sıklığı): uygarlık (ks. 1) – medeniyet (ks. 2), konuşmak (ks. 1) – söylemek (ks. 1) – demek (ks. 9), umut (ks. 2) – ümit (ks. 1), yıl (ks. 6) – sene (ks. 3), bu yüzden (ks. 1) – bu nedenle (ks. 1), aslında (ks. 1) – gerçekten (ks. 1), yaşam (ks. 1) – hayat (ks. 1), anlatmak (ks. 4) – bahsetmek (ks. 1), küresel iklim değişikliği (ks. 1) – küresel ısınma (ks. 18), tek başına (ks. 1) – yalnız (ks. 1), büyük (ks. 8) – koca (ks. 1), tedbir (ks. 2) – önlem (ks. 3), mesela (ks. 5) – örneğin (ks. 1), lazım (ks. 11) – gerek (ks. 2), tip (ks. 1) – tür (ks. 5), ilk (ks. 1) – baş (ks. 4), bir sürü (ks. 2) – çok (ks. 2) – aşırı (ks. 2), az (ks. 7) – biraz (ks. 2), sebep (ks. 1) – neden (ks. 2), engellemek (ks. 3) – önlemek (ks. 1).

Komşusuzluk (19 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı): efendilik (ks. 1) – nezaket (ks. 2), demek (ks. 1) – konuşmak (ks. 4) – söylemek (ks. 2) – demek (ks. 10) – söz etmek (ks. 1), akıbet (ks. 1) – son (ks. 1), hayıflanmak (ks. 1) – yakınmak (ks. 1), tatlı (ks. 1) – şirin (ks. 1), yahut (ks. 1) – veya (ks. 2), yan yana (ks. 2) – bitişik (ks. 2).

Posta Kutusundaki Mızıka (6 Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı): söylemek (ks. 6) – demek (ks. 6), dost (ks. 17) – refik (ks. 1), padişah (ks. 1) – sultan (ks. 1).

Birlikte (10 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): acı (ks. 1) – sancı (ks. 1), insan (ks. 2) – kişi (ks. 1), mutluluk (ks. 1) – sevinç (ks. 1), tek (ks. 1) – yalnız (ks. 1), yokuş (ks. 1) – bayır (ks. 1).

Birey ve Toplumsallık (30 Gösterge, 66 Kullanım Sıklığı): birey (ks. 13) – insan (ks. 6) – kişi (ks. 5), büyümek (ks. 2) – gelişmek (ks. 1), demek (ks. 5) – söylemek (ks. 1), ad (ks. 3) – san (ks. 1), gezme (ks. 1) – dolaşma (ks. 1), kılmak (ks. 1) – yapmak (ks. 3), çağdaş (ks. 1) – uygarlık (ks. 1), sav (ks. 1) – düşünce (ks. 1), doğrulamak (ks. 1) – kanıtlamak (ks. 1), ilgililik (ks. 1) – mensubiyet (ks. 1), ilişkinlik (ks. 1) – değginlik (ks. 1) – aidiyet (ks. 1), asalak (ks. 1) – beleşçi (ks. 1), erişmek (ks. 1) – kavuşmak (ks. 2), borç (ks. 4) – ödünç (ks. 3).

Sınıf değişkeni açısından metinlerin gösterdikleri dağılım özellikleri şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 4: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eşanlamlılık ve Yakın Anlamlılık İlişkisi Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklıkları		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	166	1.28	453	3.48	13.011	100.0
7. Sınıf	18	109	1.21	255	2.83	9.001	100.0
8. Sınıf	24	416	2.62	890	5.61	15.861	100.0
TOPLAM	60	691	1.82	1.598	4.22	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler eşanlamlılık ve yakın anlamlılık ilişkisi açısından değerlendirildiğinde gösterge (f=416, %2.62) ve kullanım sıklığı (f=890, %5.61) açısından en yüksek düzeyin 8. Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde olduğu belirlenmiştir. Bu durumda ilgili ders kitabındaki metinlerin dil dışı nesnel gerçeklikle yakından ilişkili olmasının etkisi büyüktür. Özellikle alımlayıcıya yönelik bilgilendirme amaçlı, diğer sınıf düzeylerine göre uzun metinlerin seçilmesi metinlerin söz varlıklarının bu yönde yapılanmasına yol açmıştır. Bu durumda sınıflar bazında metinlerin kolaydan zora doğru ders kitaplarına yerleştirilmesinin, bu sınıf düzeyindeki ders kitabındaki metinlerin düşünce yazıları ağırlıklı olmasının da ilgili ders kitabının bu yönde şekillenmesinde etkili olduğu da söylenebilir. Bu anlam özelliği bakımından en düşük düzey ise 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda hem gösterge (f=109, %1.21) hem de kullanım sıklığı (f=255, %2.83) değişkeni açısından belirlenmiştir. Bu durum üzerinde de 7. sınıf düzeyinde kullanılan şiir türündeki metinlerde çok az sayıda göstergenin bu anlam özelliği ile kullanılması etkili olmuştur.

4.1.3. Karşıt Anlamlılık

Türkçe kitaplarındaki 60 metin, sözcük anlam bilimi açısından çözümlenirken **ikili ve ilişkisel karşıtlıklar, biçimsel ikili karşıtlıklar, dereceli karşıtlıklar ve yön gösteren karşıtlıklar** olmak üzere beş başlıkta ele alınmıştır:

4.1.3.1. İkili ve İlişkisel Karşıtlıklar

Metinler, sözcük anlam bilimi açısından çözümlenirken karşıt anlamlılık açısından ilk olarak **ikili ve ilişkisel karşıtlıklar** belirlenmeye çalışılmıştır. Göstergelerin karşılarında metinsel bağlam içerisindeki kullanım sıklıkları yazılmıştır. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki 18 metinde ikili ve ilişkisel karşıtlık gösteren dilsel göstergeler şunlardır:

Dört Arkadaş (22 Gösterge, 63 Kullanım Sıklığı): ayrı (ks. 1) – beraber (ks. 1), iyi (ks. 2) – kötü (ks. 1), hızlı (ks. 1) – yavaş (ks. 1), ön (ks. 2) – arka (ks. 1), gökyüzü (ks. 4) – yeryüzü (ks. 2), başlamak (ks. 7) – bitmek (ks. 1), gitmek (ks. 7) – gelmek (ks. 4), kaçmak (ks. 6) – kovalamak (ks. 5), vermek (ks. 1) – almak (ks. 2), çıkmak (ks. 2) – inmek (ks. 1), yakalanmak (ks. 5) – kaçmak (ks. 6).

Gizli Hayırsever (14 Gösterge, 48 Kullanım Sıklığı): ilk (ks. 1) – son (ks. 4), eski (ks. 1) – yeni (ks. 1), anne (ks. 5) – baba (ks. 22), rahat (ks. 1) – tedirgin (ks. 1), gelmek (ks. 5) – gitmek (ks. 2), her zaman (ks. 2) – hiçbir zaman (ks. 1).

Yalnız Kalmak (16 Gösterge, 46 Kullanım Sıklığı): yalnızlık (ks. 7) – kalabalık (ks. 3), yok (ks. 7) – var (ks. 3), büyük (ks. 3) – küçük (ks. 1), yakın (ks. 3) – uzak (ks. 2), hayatta (ks. 4) – ölmüş (ks. 1), kuvvetli (ks. 3) – zayıf (ks. 1), dost (ks. 5) – düşman (ks. 1), darlışımlar (ks. 1) – barışımlar (ks. 1).

Bir Haber (12 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı): gelmek (ks. 8) – gitmek (ks. 4), önce (ks. 3) – sonra (ks. 2), eski (ks. 1) – yeni (ks.1), öğrenci (ks. 3) – öğretmen (ks. 6), gerçek (ks. 2) – düşsel (ks. 2), gece (ks. 2) – gündüz (ks. 1).

Atatürk'ün Hayatı (23 Gösterge, 97 Kullanım Sıklığı): önce (ks. 1) – sonra (ks. 15), hızla (ks. 2) – yavaş (ks. 2), doğum (ks. 2) – ölüm (ks. 3), anne (ks. 10) – baba (ks. 5), doğmak (ks. 1) – ölmek (ks. 1), çıkmak (ks. 2) – girmek (ks. 6), gelmek (ks. 13) – gitmek (ks. 7), sormak (ks. 2) – yanıt vermek (ks. 1), başlamak (ks. 16) – bitirmek (ks. 3), hastalanmak (ks. 1) – iyileşmek (ks. 1), emniyet (ks. 1) – tehlike (ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): mağlubiyet (ks. 2) – galibiyet (ks. 1).

Uzay Denen O Yer (19 Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı): iç (ks. 5) – dış (ks. 2), büyük (ks. 3) – küçük (ks. 1), hiçbir şey (ks. 1) – birçok şey (ks. 1) – pek çok (ks. 1), ısı (ks. 1) – soğuk (ks. 1), ölmek (ks. 1) – yaşamak (ks. 2), yer (ks. 2) – yeryüzü (ks. 1) – atmosfer (ks. 3), yükselmek (ks. 2) – alçalmak (ks. 2).

Bir Arının Günlüğü (22 Gösterge, 49 Kullanım Sıklığı): küçük (ks. 2) – büyük (ks. 2), erkek (ks. 4) – dişi (ks. 1), kısa (ks. 1) – uzun (ks. 1), çok (ks. 9) – fazla (ks. 2) – az (ks. 4) – biraz (ks. 2), doğmak (ks. 1) – ölmek (ks. 1), gitmek (ks. 2) – gelmek (ks. 4), her gün (ks. 1) – bir gün (ks. 1), iç (ks. 5) – dışarı (ks. 1), düşey (ks. 2) – paralel (ks. 1).

Orman (4 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): dolmak (ks. 1) – boşanmak (ks. 1), orman (ks. 14) – çöl (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (20 Gösterge, 45 Kullanım Sıklığı): gece (ks. 3) – gündüz (ks. 1), küçük (ks. 2) – büyük (ks. 4) – iri yarı (ks. 1) – kocaman (ks. 1) – ulu (ks. 1), yeni (ks. 1) – eski (ks. 4), çalışmak (ks. 7) – dinlenmek (ks. 2), dile getirmek (ks. 1) – dinlemek (ks. 3) – susmak (ks. 2), mutlu (ks. 5) – dertli (ks. 1), gökyüzü (ks. 1) – yer (ks. 3).

Mutluluğun Ölçüleri (13 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): önce (ks. 2) – sonra (ks. 3), soğuk (ks. 1) – sıcak (ks. 2), almak (ks. 3) – vermek (ks. 4), gece (ks. 1) – sabah (ks. 1), bütün (ks. 2) – parça (ks. 2), çoğaltmak (ks. 1) – az (ks. 1) – biraz (ks. 1).

Ziyafet Sofrası (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): var (ks. 1) – yok (ks. 1), gelmek (ks. 2) – gitmek (ks. 1).

Akkız Karakız (24 Gösterge, 118 Kullanım Sıklığı): var (ks. 7) – yok (ks. 4), az (ks. 1) – biraz (ks. 2) – çok (ks. 5), gelmek (ks. 4) – gitmek (ks. 5), yer (ks. 2) – gök (ks. 2), almak (ks. 7) – satmak (ks. 1), girmek (ks. 10) – çıkmak (ks. 13), kapamak (ks. 1) – açmak (ks. 7), gözyaşı dökmek (ks. 1) – gülmek (ks. 5), kız (ks. 32) – yiğit (ks. 1), yeşermek (ks. 1) – kurumak (ks. 3), gövermek (ks. 1) – sararmak (ks. 2).

Atasözleri Üzerine (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): baba (ks. 2) – oğul (ks. 2).

İlaç (10 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı): yok (ks. 4) – var (ks. 1), kalkmak (ks. 2) – çönmek (ks. 1), kaçmak (ks. 3) – kovalamak (ks. 2), akşam (ks. 2) – sabah (ks. 6), gelmek (ks. 7) – gitmek (ks. 8).

Yurt Sevgisi (8 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): erkek kardeş (ks. 1) – abla (ks. 1), ana (ks. 1) – baba (ks. 1), oğul (ks. 1) – ana (ks. 1) – baba (ks. 1).

Anne Sevgisi (18 Gösterge, 114 Kullanım Sıklığı): kapkara (ks. 1) – beyaz (ks. 1), minik (ks. 7) – küçük (ks. 10) – kocaman (ks. 5), yavru kedi (ks. 2) – anne kedi (ks. 3), yavru (ks. 12) – anne (ks. 26) – yaşlı (ks. 1), son (ks. 1) – baş (ks. 1), çok (ks. 11) – biraz (ks. 1), anne (ks. 26) – baba (ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (24 Gösterge, 107 Kullanım Sıklığı): son (ks. 4) – ilk (ks. 1), çok (ks. 6) – birçok (ks. 2) – bol (ks. 1) – biraz (ks. 3), var (ks. 10) – yok (ks. 3), kötü (ks. 2) – iyi (ks. 5), boş (ks. 1) –

dolu (ks. 2), doğru (ks. 5) – yanlış (ks. 1), ana (ks. 3) – baba (ks. 6), başka (ks. 5) – kendi (ks. 7), geç (ks. 1) – erken (ks. 2), girmek (ks. 7) – çıkmak (ks. 12), vermek (ks. 6) – almak (ks. 12).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki 18 metinde **ikili ve ilişkisel karşıtlıklar** belirlenmeye çalışılmıştır. Göstergelerin karşılarında metinsel bağlam içerisindeki kullanım sıklıkları yazılmıştır:

Keloğlan (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): kötü (ks. 1) – iyi (ks. 1), almak (ks. 1) – vermek (ks. 2), gülmek (ks. 1) – ağlamak (ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (14 Gösterge, 68 Kullanım Sıklığı): küçük (ks. 1) – kocaman (ks. 1), eski (ks. 1) – yeni (ks. 1), var (ks. 5) – yok (ks. 2), almak (ks. 6) – vermek (ks. 5), bayan (ks. 18) – bay (ks. 7), evet (ks. 2) – hayır (ks. 11), çıkmak (ks. 4) – girmek (ks. 4).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (18 Gösterge, 38 Kullanım Sıklığı): çok (ks. 6) – az (ks. 1), aydınlık (ks. 1) – karanlık (ks. 1), barış (ks. 4) – savaş (ks. 4), her şey (ks. 1) – hiçbir şey (ks. 1), maddi (ks. 1) – manevi (ks. 2), efendilik (ks. 1) – hadimlik (ks. 1), önce (ks. 2) – sonra (ks. 6), tarih (ks. 2) – gelecek (ks. 2).

Bir İleti (8 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): eski (ks. 1) – yeni (ks. 2), büyük (ks. 4) – küçük (ks. 1), var (ks. 2) – yok (ks. 2), ana (ks. 1) – ata (ks. 1).

Atatürk (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): kadın (ks. 2) – erkek (ks. 1), karanlık (ks. 1) – aydınlık (ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adasına (21 Gösterge, 44 Kullanım Sıklığı): çok (ks. 6) – az (ks. 1), kısa (ks. 1) – uzun (ks. 2), büyük (ks. 2) – küçük (ks. 3), son (ks. 1) – ilk (ks. 2), baba (ks. 1) – yavru (ks. 1), çıkmak (ks. 4) – inmek (ks. 2), en (ks. 1) – uzunluk (ks. 1), uykulara dalmak (ks. 1) – uyandırmak (ks. 1), batım (ks. 1) – doğuş (ks. 1), deniz (ks. 7) – kara (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (29 Gösterge, 64 Kullanım Sıklığı): ilk (ks. 6) – son (ks. 1), dolu (ks. 1) – boş (ks. 1), var (ks. 4) – yok (ks. 1), sıcak (ks. 1) – soğuk (ks. 2), küçücük (ks. 4) – büyük (ks. 3) / kocaman (ks. 5), dolmak (ks. 5) – boşalmak (ks. 2), aç (ks. 1) – tok (ks. 1), hepsi (ks. 1) – hiç (ks. 3), başlamak (ks. 4) – bitmek (ks. 1), sonra (ks. 5) – şimdi (ks. 2), kış (ks. 2) – yaz (ks. 2), soyunmak (ks. 1) – giyinmek (ks. 1), ısınmak (ks. 1) – soğutmak (ks. 1), dede (ks. 1) – nine (ks. 1).

Âşık Veysel (19 Gösterge, 53 Kullanım Sıklığı): var (ks. 5) – yok (ks. 1), büyük (ks. 3) – küçük (ks. 1), uzak (ks. 2) – yakın (ks. 2), gündüz (ks. 1) – gece (ks. 1), gelmek (ks. 11) – gitmek (ks. 5), gizli (ks. 1) – aşikâr (ks. 1), dinlemek (ks. 1) – konuşmak (ks. 2) / anlatmak (ks. 2), vermek (ks. 6) – almak (ks. 6), hayır (ks. 1) – evet (ks. 1).

Kırkpınar (14 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): gelmek (ks. 3) – gitmek (ks. 2), er (ks. 2) – kadın (ks. 1), vermek (ks. 1) – almak (ks. 1), yenen (ks. 4) – yenilen (ks. 2), yenildikleri zaman (ks. 1) – yendikleri zaman (ks. 1), başlamak (ks. 2) – bitmek (ks. 1).

Hayal Perdesi (18 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı): uzak (ks. 1) – yakın (ks. 1), son (ks. 2) – ilk (ks. 2), küçük (ks. 2) – büyük (ks. 1), gitmek (ks. 3) – gelmek (ks. 1), sonra (ks. 5) – şimdi (ks. 1), karanlık (ks. 2) – aydınlık (ks. 2), gülünç (ks. 1) – korkunç (ks. 1), başlamak (ks. 5) – bitmek (ks. 1), vermek (ks. 2) – almak (ks. 2).

Büyüyünce Ne Olacaksın (15 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): çocuk (ks. 8) – büyükler (ks. 3), anne (ks. 1), baba (ks. 2), sonra (ks. 3) – şimdi (ks. 1), gelmek (ks. 3) – gitmek (ks. 1), her (ks. 5), hepsi (ks. 1) – hiçbir (ks. 1), aynı (ks. 1) – farklı (ks. 1), anne (ks. 1) – baba (ks. 2).

İyimserlik Kötümserlik (44 Gösterge, 166 Kullanım Sıklığı): kötü (ks. 23) – iyi (ks. 20), siyah (ks. 1) – beyaz (ks. 1), var (ks. 2) – yok (ks. 3), boş (ks. 2) – dolu (ks. 3), yeni (ks. 3) – eski (ks. 3), ufak (ks. 2) / küçük (ks. 3) – büyük (ks. 1), iyimserlik (ks. 13) – kötümserlik (ks. 19), birçok (ks. 1) – biraz (ks. 1), hoş hâle getirenler (ks. 1) – zehir edenler (ks. 2), gelmek (ks. 5) – gitmek (ks. 1), karanlık (ks. 2) – aydınlık (ks. 1), şimdi (ks. 1) – sonra (ks. 1), hiçbir şey (ks. 1) – her şey (ks. 6), adam (ks. 7) – hanım (ks. 1), neşe (ks. 5) – üzüntü (ks. 2), söylemek (ks. 2) – dinlemek (ks. 2), ruhça (ks. 1) – vücutça (ks. 3), son (ks. 4) – ilk (ks. 1), almak (ks. 3) – vermek (ks. 2).

Bize Bağlı (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): yarım (ks. 2) – tüm (ks. 1).

Ev (25 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı): var (ks. 5) – yok (ks. 1), çok (ks. 4) / pek çok (ks. 1) – az (ks. 1), kalın (ks. 1) – ipince (ks. 1), apayrı (ks. 1) – aynı (ks. 1), düz damlı (ks. 1) – sivri damlı (ks. 1), köşeli (ks. 1) – yuvarlağımsı (ks. 1), uzunluk (ks. 1) – yükseklik (ks. 1), süslü (ks. 2) – yalın (ks. 1), geniş (ks. 1) – yüksek (ks. 2), geçmiş (ks. 1) – günümüz (ks. 1) / bugün (ks. 2).

Bir Kule Varmış (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): açmak (ks. 1) – kapatmak (ks. 1), yakmak (ks. 2) – söndürmek (ks. 1).

İstanbul (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): baba (ks. 1) – ana (ks. 2), gök (ks. 2) – yer (ks. 3).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, sözcük anlam bilimi açısından karşıt anlamlılık bağlamında çözümlenirken **İkili ve ilişkisel karşıtlıklar** açısından belirlenen göstergeler ve kullanım sıklıkları şu şekildedir:

Kitap ve İnsan (18 Gösterge, 46 Kullanım Sıklığı): var (ks. 3) – yok (ks. 2), çok (ks. 4) – az (ks. 2) – biraz (ks. 1), eski (ks. 1) – yeni (ks. 3), her şeyi (ks. 2) – hiçbir (ks. 1), farklı (ks. 2) – aynı (ks. 1), sahte (ks. 1) – gerçek (ks. 1), kolay (ks. 3) – güç (ks. 1), yazmak (ks. 2) – okumak (ks. 24).

İmza Günü (32 Gösterge, 133 Kullanım Sıklığı): fazla (ks. 2) – az (ks. 1), farklı (ks. 1) – aynı (ks. 6), var (ks. 4) – yok (ks. 4), büyük (ks. 1) – küçük (ks. 1), yazar (ks. 26) – okur (ks. 6), soru (ks. 6) – yanıt

(ks. 5), dede (ks. 2) – nine (ks. 1), çocuk (ks. 10) – yaşlı (ks. 2), acı (ks. 1) – sevinç (ks. 2), çocuk (ks. 10), oğul (ks. 1) – anne (ks. 4) - baba (ks. 2), sormak (ks. 3) – yanıt vermek (ks.3), gel (ks. 9) – git (ks. 2), uyumak (ks. 1) – uyanmak (ks. 1), kalkmak (ks. 1), yazmak (ks. 3) – okumak (ks. 9).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (18 Gösterge, 48 Kullanım Sıklığı): soğuk (ks. 1) – sıcak (ks. 1), eski (ks. 2) – yeni (ks. 1), küçük (ks. 7) – büyük (ks. 2), kocaman (ks. 1), var (ks. 6) – yok (ks. 1), bol (ks. 1), çok (ks. 3) – az (ks. 1), okuma (ks. 9) – yazma (ks. 3), doğmak (ks. 1) – ölmek (ks. 1), vermek (ks. 3) – almak (ks. 4).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (19 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): farklı (ks. 1) – aynı (ks. 1), yeni (ks. 1) – eski (ks. 1), doğmak (ks. 1) – ölmek (ks. 4), hayata veda etmek (ks. 1), vermek (ks. 2) – almak (ks. 1), yalnızlık (ks. 1) – kalabalık (ks. 1), başlangıç (ks. 1) – son (ks. 2), ruh çözümlemeleri (ks. 1) - fiziksel tanımlamalar (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (19 Gösterge, 48 Kullanım Sıklığı): büyük (ks. 7) – küçük (ks. 1), kısa (ks. 1) – uzun (ks. 2), her şey (ks. 2) – hiçbir (ks. 2), var (ks. 2) – yok (ks. 1), önce (ks. 4) – sonra (ks. 3), soru (ks. 3) – cevap (ks. 1), vermek (ks. 9) – almak (ks. 3), ayırmak (ks. 2) – birleştirmek (ks. 1), doğmak (ks. 1) – ölmek (ks. 1).

Bir Hatıra (19 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı): var (ks. 4) – yok (ks. 2), hiçbir şey (ks. 1) – her şey (ks. 1), eksik (ks. 1) – tüm (ks. 1), bütün (ks. 2), önce (ks. 1) – sonra (ks. 3), büyük (ks. 7) – küçük (ks. 1), konuşmak (ks. 3) – susmak (ks. 1), şahsi (ks. 1) – millî (ks. 2), kapamak (ks. 2) – açmak (ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (19 Gösterge, 92 Kullanım Sıklığı): kötü (ks. 1) – iyi (ks. 5), yok (ks. 8) – var (ks. 1), bütün (ks. 10) – parça (ks. 2), kişisel (ks. 2) – millî (ks. 6), sevgi (ks. 16) – kin (ks. 3), nefret (ks. 2), barış (ks. 14) – savaş (ks. 6), vermek (ks. 4) – almak (ks. 5), uzaklaşmak (ks. 1) – yaklaşmak (ks. 2), düşmanca (ks. 1) – dost (ks. 3).

Ellinci Yıl Türküsü (8 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): barış (ks. 3) – savaş (ks. 2), almak (ks. 1) – vermek (ks. 2), ak (ks.3) – kara (ks. 4), gerilik (ks. 1) – uygarlık (ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (28 Gösterge, 55 Kullanım Sıklığı): anne (ks. 5) – baba (ks. 1), var (ks. 5) – yok (ks. 1), geçmiş (ks. 1) – gelecek (ks. 1), almak (ks. 1) – vermek (ks. 3), öğretmen (ks.1) – öğrenci (ks. 1), önce (ks. 3) – sonra (ks. 1), her (ks. 4) – hiçbir (ks. 1), yer (ks. 3) – gök (ks. 1), savaş (ks. 1) – barış (ks. 1), yabancı dil (ks. 1) – ana dil (ks. 6), gelmek (ks. 1) – gitmek (ks. 1), gösteriş (ks. 1) – duruluk (ks. 1), durgun (ks. 1) – coşkulu (ks. 1).

Son Kuşlar (49 Gösterge, 129 Kullanım Sıklığı): büyükler (ks. 1) – çoluk çocuk (ks. 2), ufacık (ks. 2), dostluk (ks. 2), arkadaşlık (ks. 1) – yalnızlık (ks. 1), açılmak (ks. 1) – kapanmak (ks. 2), üst (ks. 9) – alt (ks. 3), gelmek (ks. 10) – gitmek (ks. 5), hür kuşlar (ks. 1) – kafesteki çığırtkan kuş (ks. 1), uzak (ks. 3) – yakın (ks. 1), beyaz (ks. 2) – esmer (ks. 5), kış (ks. 1) – yaz (ks. 3), her (ks. 5) – hiçbir (ks. 2) / hiç (ks. 6), var (ks. 8) – yok (ks. 3), yeni (ks. 2) – eski (ks. 1), küçük (ks. 1), ufak (ks. 2) – büyük (ks. 1), inmek (ks. 3) – çıkmak (ks. 7), iyi (ks. 2) – kötü (ks. 3), beyaz (ks. 2) – kara (ks. 4), uzak (ks. 2) – yakın (ks. 1),

konusmak (ks. 1) / demek (ks. 5) – susmak (ks. 1), kapamak (ks. 2) – açmak (ks. 1), fukara (ks. 1) – zengin (ks. 2).

Beyaz Diş (44 Gösterge, 191 Kullanım Sıklığı): baş (ks. 3) – son (ks. 4), yumuşak (ks. 4) – sert (ks. 4), vermek (ks. 15) – almak (ks. 11), tatlı (ks. 10) – acı (ks. 6), okşayıcı (ks. 2) – şiddetli (ks. 1), gelmek (ks. 7) – gitmek (ks. 9), yeni (ks. 14) – eski (ks. 5), hafif (ks. 1) – ağır (ks. 2), emin (ks. 1) – kuşkulu (ks. 2), var (ks. 5) – yok (ks. 2), nefret (ks. 1) – sevgi (ks. 15), başlamak (ks. 4) – bitmek (ks. 1), yeni (ks. 14) – eski (ks. 5), küçük (ks. 2) – büyük (ks. 1), sertleşen (ks. 1) – yumuşatan (ks. 2), girmek (ks. 2) – çıkmak (ks. 7), önce (ks. 3) – sonra (ks. 4), hiçbir şey (ks. 1) – her şey (ks. 1), bağlılık (ks. 1) – özgürlük (ks. 2), dolanmak (ks. 1) – durmak (ks. 7), birlikte (ks. 4) – yalnız (ks. 2).

Dünyayı Güldüren Adam (41 Gösterge, 87 Kullanım Sıklığı): çok (ks. 5), birçok (ks. 4), pek çok (ks. 1) – az (ks. 1) / biraz (ks. 2), yerli (ks. 1) – yabancı (ks. 1), baba (ks. 2) – anne (ks. 1), efendi (ks. 1) – hatun (ks. 1), aynı (ks. 2) – farklı (ks. 1), kısa (ks. 2) – uzun (ks. 5), hiç (ks. 1) – her (ks. 3), var (ks. 2) – yok (ks. 2), övgü (ks. 2) – yergi (ks. 4), düşme (ks. 1) – çıkma (ks. 1), katı (ks. 1) – yumuşak (ks. 1), korkak (ks. 1) – atak (ks. 1), genel (ks. 2) – özel (ks. 2), söylemek (ks. 6), konuşmak (ks. 1), demek (ks. 3) – işitmek (ks. 1), duymak (ks. 2), yönetici (ks. 1) – halk (ks. 10), kaybetmek (ks. 1) – bulmak (ks. 5), iyilik (ks. 1) – kötülük (ks. 1).

Türküler Dolusu (14 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı): var (ks. 4) – yok (ks. 1), gitmek (ks. 4) – gelmek (ks. 3), erkek (ks. 2) – dişi (ks. 3), ölen (ks. 1) – kalan (ks. 1), cennet (ks. 1) – cehennem (ks. 1), gülmek (ks. 2) – ağlamak (ks. 1), söylemek (ks. 1) – dinlemek (ks. 1).

Yünden Haliya (37 Gösterge, 74 Kullanım Sıklığı): az (ks. 1) / biraz (ks. 2) – çok (ks. 1) / fazla (ks. 1), baş (ks. 2) – son (ks. 3), sonra (ks. 9) – önce (ks. 3), patron (ks. 1) – işçi (ks. 2), dede (ks. 2) – nine (ks. 2), eski (ks. 3) – yeni (ks. 1), erkek (ks. 1) – kadın (ks. 3) – kız (ks. 2), geleneksel (ks. 1) – modern (ks. 1), ana (ks. 1) – baba (ks. 1) – çocuk (ks. 2), kolay (ks. 2) – zor (ks. 1), kendi (ks. 4) – başka (ks. 3), sevinç (ks. 1), mutluluk (ks. 1) – hüznün (ks. 2) / acı (ks. 3), kalın (ks. 2) – ince (ks. 1), çıkmak (ks. 4) – düşmek (ks. 1), yaşlı (ks. 1) – genç (ks. 1) – çocuk (ks. 2).

Ergenekon Destanı (39 Gösterge, 98 Kullanım Sıklığı): yok (ks. 1) – var (ks. 5), gelmek (ks. 12) – gitmek (ks. 3), almak (ks. 5) – vermek (ks. 3), düşman (ks. 11) – dost (ks. 2), son (ks. 2) – baş (ks. 1), sonra (ks. 7) – önce (ks. 1), galip gelmek (ks. 1) – yenilmek (ks. 1), büyük (ks. 2) – küçük (ks. 2), hepsi (ks. 3) – her biri (ks. 1), birçok (ks. 3), çok (ks. 1) – az (ks. 1), ölmek (ks. 2) – sağ kalmak (ks. 1), oğul (ks. 2) – kadın (ks. 1), yanlış (ks. 1) – doğru (ks. 1), kış (ks. 1) – yaz (ks. 1), konuşmak (ks. 4), demek (ks. 8) – duymak (ks. 1), boyun eğmek (ks. 1) – karşı çıkmak (ks. 1).

Güneş Battı (21 Gösterge, 45 Kullanım Sıklığı): batmak (ks. 1) – doğmak (ks. 1), sabah (ks. 6) – gece (ks. 1), ihtiyar (ks. 1) – genç (ks. 1), birazcık (ks. 1) – çok (ks. 1), başka (ks. 1) – aynı (ks. 1), anne (ks. 1) – baba (ks. 1) – çocuk (ks. 13), eskiden (ks. 3) – yeniden (ks. 1), gelmek (ks. 1) – gitmek (ks. 3), yaşamak (ks. 2) – ölmek (ks. 1), yeryüzü (ks. 1) – gökyüzü (ks. 3).

Yedigöller'de Sonbahar (12 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): eski (ks. 3) – yeni (ks. 2), seslenmek (ks. 1) / söylemek (ks. 3) / demek (ks. 1) – duymak (ks. 1), hüzn (ks. 1) – sevinç (ks. 1) / mutlu (ks. 1), yeryüzü (ks. 1) / yer (ks. 3) – gök (ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (24 Gösterge, 47 Kullanım Sıklığı): yaşamak (ks. 4) – ölmek (ks. 1) – doğmak (ks. 3), biraz (ks. 2) – çok (ks. 1), almak (ks. 2) – vermek (ks. 1), yaşam (ks. 2) – ölüm (ks. 1), başlamak (ks. 1) – bitmek (ks. 1), var (ks. 1) – yok (ks. 1), baş (ks. 3) – ayak (ks. 1), açmak (ks. 1) – kapamak (ks. 1), gökyüzü (ks. 8), gök (ks. 5) – yer (ks. 3), yükselmek (ks. 1) – inmek (ks. 1), hırçın (ks. 1) – evcil (ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (47 Gösterge, 183 Kullanım Sıklığı): son (ks. 2) – ilk (ks. 1) / baş (ks. 1), bir sürü (ks. 2) / çok (ks. 17), birçok (ks. 3), aşırı (ks. 2) – az (ks. 7) / biraz (ks. 2), soğuk (ks. 2) – sıcak (ks. 4), gelmek (ks. 10) – gitmek (ks. 8), yaşamak (ks. 13) – ölmek (ks. 1), sonra (ks. 2) – önce (ks. 6), zor (ks. 1) – kolay (ks. 1), var (ks. 12) – yok (ks. 8), soru (ks. 6) – cevap (ks. 1), birey (ks. 1) – toplum (ks. 1), durmak (ks. 3) – harekete geçmek (ks. 2), canlı (ks. 2) – makine (ks. 2), vermek (ks. 9) – almak (ks. 7), eski (ks. 2) – yeni (ks. 1), başlamak (ks. 3) – bitmek (ks. 1), yağış (ks. 1) – kurak (ks. 1), iyi (ks. 4) – kötü (ks. 3), yaz (ks. 1) – kış (ks. 2), artırmak (ks. 3) – azalmak (ks. 1), gitmek (ks. 8) – gelmek (ks. 9).

Komşusuzluk (25 Gösterge, 60 Kullanım Sıklığı): sabah (ks. 1) – akşam (ks. 5), demek (ks. 10) / konuşmak (ks. 4) / söylemek (ks. 2) / söz etmek (ks. 1) – duymak (ks. 3), yeni (ks. 1) – eski (ks. 2), açmak (ks. 4) – kapamak (ks. 3), sonra (ks. 3) – önce (ks. 1), var (ks. 3) – yok (ks. 3), küçük (ks. 1) – büyük (ks. 1), kavga etmek (ks. 2) – barışmak (ks. 2), açlık (ks. 1) – tokluk (ks. 1), gülümsemek (ks. 2) – ağlamak (ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızıka (18 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı): yazmak (ks. 4) – okumak (ks. 2), evet (ks. 1) – hayır (ks. 1), önce (ks. 1) – sonra (ks. 2), var (ks. 3) – yok (ks. 1), büyük (ks. 1) – küçük (ks. 1), karanlık (ks. 2) – aydınlık (ks. 1), konmak (ks. 1) – uçmak (ks. 1), çocuk (ks. 1) – anne (ks. 1), ağlamak (ks. 2) – gülmek (ks. 1).

Birlikte (9 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): mutluluk (ks. 1) / sevinç (ks. 1) – üzüntü (ks. 1), başka (ks. 9) – birlikte (ks. 2) – tek (ks. 1) / yalnız (ks. 1), çıkmak (ks. 1) – inmek (ks. 1).

Birey ve Toplumsallık (16 Gösterge, 60 Kullanım Sıklığı): herkes (ks. 1) – kimse (ks. 1), birey (ks. 12) – toplum (ks. 8), yakın (ks. 3) – uzak (ks. 1), son (ks. 1) – baş (ks. 1), vermek (ks. 3) – almak (ks. 9), özgür (ks. 13) – bağımlı (ks. 2), az (ks. 1) – çok (ks. 1), çocuk (ks. 2) – yetişkin (ks. 1).

İkili ve ilişkisel karşıtlıklar açısından metinlerin gösterdikleri söz varlıkları sınıf değişkeni açısından şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 5: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İkili ve İlişkisel Karşıtlıklar Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklıkları		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	263	2.02	851	6.54	13.011	100.0
7. Sınıf	18	270	3.0	601	6.68	9.001	100.0
8. Sınıf	24	576	3.63	1.563	9.85	15.861	100.0
TOPLAM	60	1.109	2.93	3.015	7.96	37.873	100.0

Türkçe ders kitapları sınıflar bağlamında değerlendirildiğinde, ikili ve ilişkisel karşıtlıklar açısından gösterge (f=576, %3.63) ve kullanım sıklığı (f=1.563, %9.85) bakımından en yüksek düzey 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde belirlenmiştir. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda gösterge (f=263, %2.02) ve kullanım sıklığı (f=851, %6.54) yönünden en düşük düzey 6. sınıfa yönelik ders kitabında belirlenmiştir. Bu bağlamda metinlerin derin yapısında devingen bir şekilde zıtlık, çelişkinlik ve içermeye kaynaklı soyut anlam birimlerin en yüksek düzeyde 8. sınıfta, en düşük düzeyde ise 6. sınıftaki ders kitabında söylemselleşme sırasında somutlaştığı söylenebilir. Bunda 8. sınıfa yönelik metinlerin sözcelem öznelinin sözceleme durumunda alımlayıcı kitlesine daha açık bilgileri sunmayı edinç boyutunda amaçladıklarını, 6. sınıfa yönelik metinlerin sözcelem öznelinin ise alımlayıcıya yönelik daha gizil bir somutlaştırma gerçekleştirmeyi hedefledikleri söylenebilir.

4.1.3.2. Biçimsel İlişkili Karşıtlıklar

Biçimsel ikili karşıtlıklar açısından İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler sözcük anlam bilimi açısından çözümlenmiştir. Birden fazla kullanım sıklığına sahip olan göstergeler yay ayrıç içerisinde belirtilmiştir:

Dört Arkadaş (20 Olumlu Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı; 9 Olumsuz Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): değdiği (ks. 1) – değmediği (ks. 1), değmemiş (ks. 1); alır (ks. 1) – almaz (ks. 1); gelirdi (ks. 1), geldi (ks. 1), geldiğinde (ks. 1) – gelmese (ks. 1); ulaşmaya (ks. 1), ulaşır (ks. 1) – ulaşmaz (ks. 1); olmuş (ks. 1), olsaydı (ks. 1), olmuş (ks. 1), olduğunu (ks. 1), oldu (ks. 1), olup (ks. 1), olmuş (ks. 1), olduğunu (ks. 1) – olmadığını (ks. 1), olmadığı (ks. 1); söylemiş (ks. 1), söylenmiş (ks. 1), söyler (ks. 1) – söylemez (ks. 1); atar (ks. 1), atıyormuş (ks. 1) – atmaz (ks. 1).

Gizli Hayırsever (9 Olumlu Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dönmüş (ks. 1), döner (ks. 1), dönerken (ks. 1) – dönmez (ks. 1); kullanılan (ks. 1), kullanılmak (ks. 1) –

kullanılmayan (ks. 1); istiyor (ks. 1), istemiş (ks. 1), istediğini (ks. 1), istiyorum (ks. 1) – istemiyorum (ks. 1).

Yalnız Kalmak (3 Olumlu Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı; Olumsuz 2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): çekilirler (ks. 1) – çekilmezler (ks. 1); dayanabilecek (ks. 1), dayanabilir (ks. 1) – dayanamaz (ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): önem (ks. 1) – önemsiz (ks. 1).

Bir Arının Günlüğü (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 2 Olumsuz Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): döllenmek (ks. 1) – döllenmemiş (ks. 1), besler (ks. 1) – besleyemez (ks. 1).

Orman (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): orman (ks. 1) – ormansız (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (5 Olumlu Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı; 5 Olumsuz Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 1) – yemez (ks. 1), olur (ks. 1) – olmaz (ks. 1), ötüyor (ks. 1) – ötmüyor (ks. 1), çalışıyor (ks. 1) – çalışmamaktan (ks. 1), uçarken (ks. 1) – uçmuyor (ks. 1).

Mutluluğun Ölçüleri (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): uyum (ks. 1) – uyumsuzluk (ks. 1).

İlaç (5 Olumlu Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı; 5 Olumsuz Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): bakınca (ks. 1) – bakmıyordu (ks. 1), yapacağım (ks. 1) – yapmadım (ks. 1), dedin (ks. 1) – demedin (ks. 1), takıyorlar (ks. 1) – takmıyorlar (ks. 1), bulacağım (ks. 1) – bulamadım (ks. 1).

Anne Sevgisi (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 2 Olumsuz Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): sıkılıyor (ks. 1) – sıkılmaz (ks. 1), unuttur (ks. 1) – unutma (ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (9 Olumlu Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı; 9 Olumsuz Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): koydun (ks. 1) – koymamayı (ks. 1), sordun (ks. 1) – sormamıştı (ks. 1), düşündüm (ks. 1) – düşünemez (ks. 1), okuyun (ks. 1) – okuyamıyor (ks. 1), biliyorum (ks. 1) – bilmiyorum (ks. 1), diyoruz (ks. 1) – demiyoruz (ks. 1), duydu (ks. 1) – duyamıyordum (ks. 1), yaşıyordum (ks. 1) – yaşamıyor muydun (ks. 1), kullanmak (ks. 1) – kullanmamak (ks. 1).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler biçimsel ikili karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde şu göstergeler arasında ilişki belirlenmiştir:

Sonsuzluk Kitabevi (6 Olumlu Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı; 6 Olumsuz Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): çıkar (ks. 1) – çıkmaz (ks. 1), olanlar (ks. 1) – olmayanlar (ks. 1), bakar (ks. 1) – bakmaz (ks. 1), girer (ks. 1) – girmez (ks. 1), istediğiniz (ks. 1) – istemiyoruz (ks. 1), ararlar (ks. 1) – aranmaz (ks. 1).

Kitap Saygısı (6 Olumlu Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): olarak (ks. 1), olduklarına (ks. 1), olduktan (ks. 1), olmalıdır (ks. 1), olan (ks. 1), olmak (ks. 1) – olmaz (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (3 Olumlu Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): verdi (ks. 1) – vermedi (ks. 1), oldu (ks. 1) – olmadı (ks. 1), ilgili (ks. 1) – ilgisiz (ks. 1).

Bir İleti (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): davetli (ks. 1) – davetsiz (ks. 1).

Atatürk (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): çıkardık (ks. 1) – çıkamazdı (ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adasına (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): doyabildim (ks. 1) – doyamamak (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (3 Olumlu Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): bulunan (ks. 1) – bulunmadığı (ks. 1), gelen (ks. 1) – gelemeyenlere (ks. 1), kirlenebileceğini (ks. 1) – kirlenmez (ks. 1).

Kırkpınar (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 2 Olumsuz Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): uygun (ks. 1) – uygunsuz (ks. 1), ister (ks. 1) – istemez (ks. 1).

Hayal Perdesi (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 2 Olumsuz Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): acıyıp (ks. 1) – acımadığını (ks. 1), anımsıyorum (ks. 1) – anımsayamayacağım (ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksın (4 Olumlu Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı; 4 Olumsuz Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): sıralı (ks. 1) – sırasız (ks. 1), olurdu (ks. 1) – olmaz (ks. 1), sorarlar (ks. 1) – sormazlardı (ks. 1), biliyordum (ks. 1) – bilmiyorum (ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 2 Olumsuz Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): düşünür (ks. 1) – düşünmez (ks. 1), ederler (ks. 1) – etmez (ks. 1).

Ev (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): evdir (ks. 1) – ev değildir (ks. 1), olursa (ks. 1) – olmaz (ks. 1).

Bir Kule Varmış (9 Olumlu Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı; 4 Olumsuz Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): bilirsiniz (ks. 1), bilsin (ks. 1), bilinir (ks. 1), bilir (ks. 1) – bilmediğimiz (ks. 1), bilmeden (ks. 1), dalar (ks. 1) – dalmaz (ks. 1), görür (ks. 1), gördü mü (ks. 1), görünce (ks. 1), gördü (ks. 1) – görmüyormuş (ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler biçimsel ikili karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde söz varlıksal yapısı şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (18 Olumlu Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı; 10 Olumsuz Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): olduğunu (ks. 1) – olmadığını (ks. 1); yaşayarak (ks. 1) – yaşamayacağımız (ks. 1); kazandırmada (ks. 1) – kazanamamış (ks. 1); bilinmektedir (ks. 1) – bilmediğimiz (ks. 1); görerek (ks. 1) – göremez (ks. 1), aldığımız (ks. 1) – almaz (ks. 1); okuyarak (ks. 1), okurken (ks. 1), okuduğunuz (ks. 2), okuduğu (ks. 1), okuma (ks. 6), okunduğu (ks. 1), okumanın (ks. 1), okuduğumuz (ks. 1), okumuşsunuzdur (ks. 1), okuyacağımız (ks. 1), okuyanla (ks. 1), okuyan (ks. 1) – okumadığını (ks. 1), okumaz (ks. 1), okuyamaz (ks. 1), okumayan (ks. 1).

İmza Günü (11 Olumlu Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı; 8 Olumsuz Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): sevdiği (ks. 1) – sevmediğine (ks. 1); geleceğini (ks. 1), gelip (ks. 1), geldiğinde (ks. 1), geliyor (ks. 1), gelen (ks. 1), gelince (ks. 1) – gelmemiştii (ks. 1); inanmak (ks. 1) – inanmadı (ks. 1); farklıydı (ks. 1) – farklı değildi (ks. 1), yanıt veriyordu (ks. 1) – yanıt vermedi (ks. 1); biliyordu (ks. 1) – bilmiyorsun (ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (8 Olumlu Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): olmalıyım (ks. 1), olmuş (ks. 1), olarak (ks. 3), olan (ks. 4), olursa (ks. 1), olabilir (ks. 1) – olamayacağım (ks. 1); hatırlıyorum (ks. 1) – hatırlamıyorum (ks. 1), yollanıp (ks. 1) – yollanmadığı (ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): olan (ks. 1) – olmayan (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (5 Olumlu Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı; 5 Olumsuz Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): olmak (ks. 1) – olmamasından (ks. 1), kalan (ks. 1) – kalmayıp (ks. 1), yaşamış (ks. 1) – yaşamasaıydı (ks. 1), göstermiş (ks. 1) – göstermez (ks. 1), geliyor (ks. 1) – gelmiyor (ks. 1).

Bir Hatıra (5 Olumlu Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): olduğunu (ks. 1), olanın (ks. 1) – olmadığını (ks. 1); gösterdiğini (ks. 1) – göstermeyeceğini (ks. 1); yapan (ks. 1), yapılanlar (ks. 1) – yapılamazdı (ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (3 Olumlu Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): duymalıdır (ks. 1) – duymamalıdır (ks. 1); etmeye (ks. 1) – etmemesi (ks. 1); olmalıdır (ks. 1) – olmayıp (ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): görürdü (ks. 1) – görmediğini (ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (2 Olumlu Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı; 2 Olumsuz Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): koparılabilir (ks. 1) – koparılamaz (ks. 1), bak (ks. 1) – bakamayan (ks. 1).

Son Kuşlar (28 Olumlu Gösterge, 30 Kullanım Sıklığı; 20 Olumsuz Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): geliyorlar (ks. 1) – gelmiyorlar (ks. 1); görür (ks. 1), görecek (ks. 1) – görmez (ks. 1), göremeyeceksiniz

(ks. 1), göremiyorum (ks. 1); ettiği (ks. 1) – etmediği (ks. 1), etmez (ks. 1); toplardı (ks. 1) – toplamamış (ks. 1); gitmekle (ks. 1) – gitmemek (ks. 1), sevimli (ks. 1) – sevimsiz (ks. 1); oldu (ks. 1), olduklarını (ks. 1), olsalar (ks. 1), olur (ks. 1), olmalı (ks. 1), oldukça (ks. 1), olursa (ks. 1), olmuşumdur (ks. 1), olunca (ks. 1) oluyor (ks. 1), oldular (ks. 1), olacak (ks. 1) – olmasa (ks. 1), olmazdı (ks. 1), olmamışımdır (ks. 1), olmuyormuş (ks. 1); verip (ks. 1), verdim (ks. 1) – vermemiş (ks. 1), veremezsiniz (ks. 1), vermeyen (ks. 1), bulursa (ks. 1), bulur (ks. 1), bulunabileceği (ks. 1) – bulamadığım (ks. 1); kurudu (ks. 1) – kurumayacaklar (ks. 1); duruyor (ks. 1) – durmadan (ks. 1); gittiklerini (ks. 2), gitmek (ks. 2) – gitmemek (ks. 1).

Beyaz Diş (72 Olumlu Gösterge, 112 Kullanım Sıklığı; 28 Olumsuz Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı):

güvenlik (ks. 1) – güvensizlik (ks. 1); çıkmış (ks. 1), çıkarabilirsiniz (ks. 1), çıkmıştı (ks. 1), çıkardı (ks. 1) – çıkamıyordu (ks. 1) çıkarmadı (ks. 1), çıkmadığını (ks. 1); kalkıştı (ks. 1), kalkışında (ks. 1) – kalkışmıyordu (ks. 3); olmuştu (ks. 1), olur (ks. 3), oluyordu (ks. 2), olan (ks. 6), oldu (ks. 4), olmaya (ks. 1), olup (ks. 1), olsun (ks. 1), olsa (ks. 2), olarak (ks. 1), oldukça (ks. 1), olduğunu (ks. 6), olmasını (ks. 1), olmak (ks. 1) – olmamasına (ks. 1); ediyordu (ks. 3), etti (ks. 1), etmeyi (ks. 1), ettirerek (ks. 1), etmekten (ks. 1) – edemez (ks. 1); veriyordu (ks. 5), verilecek (ks. 1), vermek (ks. 2), verecek (ks. 1), veren (ks. 1), verileni (ks. 1), verildiğini (ks. 1), verdiği (ks. 1) – vermiyor (ks. 1); aldığı (ks. 1), alıyor (ks. 1), alabildiğine (ks. 2), alıncaya (ks. 1), alırdı (ks. 2), almıştı (ks. 1), alsa (ks. 2) – alamıyordu (ks. 1); çıkarabilirsiniz (ks. 1), çıkardı (ks. 1) – çıkarmadı (ks. 1); koşmak (ks. 1), koştu (ks. 1), koşuluyordu (ks. 1) – koşmuyordu (ks. 1); girerek (ks. 1) – girmemekle (ks. 1); kaçmaya (ks. 3), kaçardı (ks. 1), kaçmasını (ks. 1) – kaçmamıştı (ks. 1); düşünüp (ks. 1) – düşünmeden (ks. 1); seve (ks. 2) – sevmeyen (ks. 1), seilmeyen (ks. 1); doğuyordu (ks. 1) – doğmadı (ks. 1); kalkıştı (ks. 1) – kalkışmıyor (ks. 3); dursun (ks. 2), durana (ks. 1), duruyordu (ks. 3) – durmuyordu (ks. 1); kalma (ks. 1), kalırsa (ks. 1), kaldı (ks. 1), kalıyordu (ks. 1), kalmıştı (ks. 1) – kalmadı (ks. 1); bilmişti (ks. 1), biliyordu (ks. 2) – bilmemesine (ks. 1); fark ediyordu (ks. 1) – fark edemez (ks. 1); rahata (ks. 5) – rahatsız (ks. 1); düşer (ks. 1) – düşmez (ks. 1); kaçmaya (ks. 3), kaçardı (ks. 1) – kaçmamıştı (ks. 1); havlayarak (ks. 1) – havlamadığı (ks. 1); beklerdi (ks. 1) – beklenmedik (ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (16 Olumlu Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı; 6 Olumsuz Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı):

isteyen (ks. 1) – istemez (ks. 1); olan (ks. 7), olduğu (ks. 3), olmuş (ks. 1), olarak (ks. 2), olma (ks. 1), olduğunu (ks. 1), oluşturur (ks. 1), olup (ks. 1) – olmayan (ks. 1); düşünenlerin (ks. 1), düşündüren (ks. 1) – düşünülemez (ks. 1); bulunmaktadır (ks. 2); bulunma (ks. 1), bulunan (ks. 1) – bulunmaz (ks. 1); bilge (ks. 1) – bilgisiz (ks. 1); isteyen (ks. 1) – istemez misiniz (ks. 1).

Türküler Dolusu (6 Olumlu Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):

gitsem (ks. 1), gidersem (ks. 1), gidip (ks. 1) – gitmez (ks. 1); gelir (ks. 1), gelse (ks. 1) – gelmeyi (ks. 1); olmasına (ks. 2) – olmaz (ks. 1).

Yünden Halıya (17 Olumlu Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı; 5 Olumsuz Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):

belli (ks. 1) – belirsiz (ks. 1); içiyorlar (ks. 1), içildi (ks. 1) – içmeden (ks. 1); yapılan (ks. 1), yapıyor (ks. 1), yapıldığını (ks. 1), yaparak (ks. 1), yapar (ks. 1), yaptıysa (ks. 1), yapılmış (ks. 1) –

yapmıyoruz (ks. 1); bitmiş (ks. 1) – bitmiyor (ks. 1); olarak (ks. 1), oluyor (ks. 1), olsun (ks. 1), olan (ks. 4), olur (ks. 1), oldukça (ks. 1) – olmayan (ks. 1).

Ergenekon Destanı (29 Olumlu Gösterge, 39 Kullanım Sıklığı; 8 Olumsuz Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): yapıp (ks. 1), yapıldı (ks. 1), yaparak (ks. 1) – yapmazsak (ks. 1); gören (ks. 1), görünce (ks. 2), gördüler (ks. 1) – görmedi (ks. 1); düştüler (ks. 1) – düşmez (ks. 1); kaldı (ks. 2) – kalmadı (ks. 2); olan (ks. 1), olacak (ks. 1), olarak (ks. 1), olmuşlardı (ks. 1), olurdu (ks. 2), oldu (ks. 5), olma (ks. 1), olurmuş (ks. 1), olursa (ks. 2), olalım (ks. 1) – olmayan (ks. 1); geçirdiler (ks. 1), geçilecek (ks. 1), geçti (ks. 2), geçebilecek (ks. 1) – geçmeden (ks. 1); bulunuyordu (ks. 1), buldular (ks. 1), bulup (ks. 1), bulmak (ks. 1), bulalım (ks. 1) – bulamadılar (ks. 1); konuştular (ks. 2), konuşup (ks. 1) – konuşmadan (ks. 1).

Güneş Battı (7 Olumlu Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı; 5 Olumsuz Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): olan (ks. 3), olduğu (ks. 1), olmuş (ks. 3), olmasından (ks. 1), olur (ks. 1) – olmamış (ks. 1), olmayacak (ks. 1), olmaz (ks. 1); gidememiş (ks. 1) – gidelim (ks. 2); alışmış (ks. 1) – alışamamış (ks. 1).

Yedigöller’de Sonbahar (1 Olumlu Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): gelişti (ks. 1) – gelmez (ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (9 Olumlu Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı; 7 Olumsuz Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): bilir miydiniz (ks. 1) – bilmeden (ks. 1), bilmeyecek (ks. 1); bulut (ks. 1) – bulutsuz (ks. 1); sızacak (ks. 1) – sızmayan (ks. 1); gördüğümüz (ks. 1), görüp (ks. 1), görecek (ks. 1), görünüyorsa (ks. 1), görebiliyorsanız (ks. 1) – görünmüyor (ks. 1), görmeden (ks. 1); vuran (ks. 1) – vurmayan (ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (52 Olumlu Gösterge, 81 Kullanım Sıklığı; 19 Olumsuz Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı): kalsın (ks. 1), kalınmış (ks. 1), kaldım (ks. 1), kalacaklar (ks. 1) – kalmayacak (ks. 2), kalmaz (ks. 1); geliyor (ks. 3), gelmesini (ks. 1), gelirse (ks. 1), geleceği (ks. 1), gelince (ks. 1), gelirken (ks. 1), gelmek (ks. 1) – gelmeden (ks. 1); yaşadığımız (ks. 1), yaşadı (ks. 3), yaşamakta (ks. 3), yaşanan (ks. 1), yaşandığı (ks. 1), yaşanabilir (ks. 1), yaşama (ks. 1), yaşayan (ks. 1) – yaşanamaz (ks. 1), yaşanmaz (ks. 1); istediklerimizi (ks. 1), isteyeceklerini (ks. 1) – istemiyoruz (ks. 1); bekliyor (ks. 1) – beklenmedik (ks. 1); olarak (ks. 1), olduğu (ks. 5), olacağını (ks. 1), olan (ks. 5), oldu (ks. 2), olduğumuz (ks. 2), oluyor (ks. 6), olacak (ks. 2), olma (ks. 1), olabilir (ks. 1), olup (ks. 1), olmuş (ks. 1), olursa (ks. 2), olsun (ks. 1) – olmasan (ks. 1), olmamasına (ks. 1), olmuyor (ks. 2); anlamak (ks. 2) – anlayamıyoruz (ks. 1); bırakıyoruz (ks. 1) – bırakamama (ks. 2); alınabilir (ks. 1), almak (ks. 1), almanın (ks. 1), alın (ks. 1) – almazsak (ks. 1); kesip (ks. 1) – kesmezsek (ks. 1), kesmemek (ks. 2), kesmeyeceklerine (ks. 1); orman (ks. 5) - ormansızlıktan (ks. 1); yapmak (ks. 1), yaptınız (ks. 2), yaparsak (ks. 1), yapalım (ks. 1), yapabiliriz (ks. 1), yapılması (ks. 1), yapabilmek (ks. 1), yapmaya (ks. 1) – yapmazsak (ks. 1), yapmıyor (ks. 1).

Komşusuzluk (27 Olumlu Gösterge, 44 Kullanım Sıklığı; 14 Olumsuz Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): komşuluk (ks. 7) – komşusuzluk (ks. 3); vererek (ks. 1), veriyor (ks. 1), vereceğimiz (ks. 1) – vermeme (ks. 1); olur (ks. 2), olduğu (ks. 1), oluyor (ks. 5), olduğunu (ks. 2), olurum (ks. 3), oldu (ks. 3), olası (ks. 1), olabiliriz (ks. 1) – olmuyor (ks. 2), olmadığını (ks. 2); konuşabilseydik (ks. 1), konuşacak

(ks. 1) – konuşmadan (ks. 1); bulunduğu (ks. 1) – bulamıyorum (ks. 1); alıyorum (ks. 1), almışlarsa (ks. 1), alırlardı (ks. 1) – almamış (ks. 1); bile (ks. 2), bilmesi (ks. 1), bilin (ks. 1) – bilmiyor (ks. 1), bilmiyoruz (ks. 1), bilmediğimiz (ks. 1); geliyor (ks. 1) – gelmez (ks. 1); almışlarsa (ks. 1), alırlardı (ks. 1), alıyorum (ks. 1) – almamış (ks. 1); oynar (ks. 1) – oynamadığımız (ks. 1); barışır (ks. 1) – barışmadığımız (ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızık (4 Olumlu Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı; 3 Olumsuz Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): yazacağımı (ks. 1), yazılıyor (ks. 2) – yazılmıyor (ks. 1); dokunsalar (ks. 1) – dokunmamışlar (ks. 1); açıyor (ks. 1) – açmadan (ks. 1).

Birlikte (3 Olumlu Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı; 1 Olumsuz Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): olursan (ks. 1), ol (ks. 1), olmuşsun (ks. 1) – olamaz (ks. 1).

Birey Toplumsallık (16 Olumlu Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı; 10 Olumsuz Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): olan (ks. 1), olduğunu (ks. 6), olup (ks. 1), olabilir, (ks. 1), olabilir (ks. 1), olması (ks. 1) – olamaz (ks. 1), olmadığını (ks. 1), olmayanlardır (ks. 1); değiştirmiş (ks. 1) – değişmeden (ks. 1); bilinen (ks. 1), bildiği (ks. 1), bilir (ks. 1) – bilemeyiz (ks. 1); kuşku (ks. 1) – kuşkusuz (ks. 1); verebilecek (ks. 1), vermekten (ks. 1) – verilmezse (ks. 1); alır (ks. 4), aldığı (ks. 1), alıyor (ks. 1), alacak (ks. 1) – alamaz (ks. 1), almadım (ks. 1).

İlgili metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri biçimsel ilişkisel karşıtlıklar ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 6: Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Biçimsel İlişkisel Karşıtlıklar Açısından Sınıf Değişkenine Göre Anlam Yapıları											
Metinler	Metin Sayısı	Olumlu				Olumsuz				Toplam	
		Gösterge		Kullanım Sıklığı		Gösterge		Kullanım Sıklığı			
		f	%	f	%	f	%	f	%	Gösterge	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	58	.45	58	.45	40	.31	40	.31	13.011	100.0
7. Sınıf	18	41	.46	41	.46	23	.26	23	.26	9.001	100.0
8. Sınıf	24	341	2.15	478	3.01	166	1.05	179	1.13	15.861	100.0
TOPLAM	60	440	1.16	577	1.52	229	0.60	242	0.64	37.873	100.0

İlgili metinler biçimsel ilişkisel karşıtlıklar açısından olumlu ve olumsuz göstergeler ile bunların kullanım sıklıkları açısından ele alınmıştır. Olumlu ve olumsuz göstergeler açısından 6. ve 7. sınıflardaki ders kitapları birbirine yakın düzeyde benzerlik gösterirken 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı diğer iki sınıftan ayrılmakta ve diğerlerine göre yüksek bir kullanım oranı göstermektedir. Olumlu göstergeler açısından 8. sınıf düzeyindeki ders kitabı gösterge (f=341, %2.15) ve kullanım sıklığı (f=478, %3.01) bağlamında oldukça yüksek bir oran göstermektedir. Olumsuz göstergeler açısından ise ilgili ders kitabında, gösterge (f=166, %1.05) ve kullanım

sıklığı ($f=179$, %1.13) bağlamında yine oldukça yüksek bir oran tespit edilmiştir. Bu durum belirli bir noktada metinlerin sözcelem öznelere metni kodlarken olumlu bir yaklaşım ile sözcelem durumunu şekillendirdiklerini göstermektedir. Aslında diğer iki sınıf düzeyinde de sözcelem öznelere, biçimsel karşıtlıklar ilişkisi çerçevesinde olumlu göstergeleri daha çok kullanmışlardır. Ayrıca üç sınıf düzeyindeki kitapların genel ortalaması da bu durumu destekler niteliktedir.

4.1.3.3. Dereceli Karşıtlıklar

6. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinler, dereceli karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde **Atatürk'ün Hayatı** ve **Bir Arının Günlüğü** adlı metinlerde dereceli karşıtlık ilişkisi belirlenmiştir. İlgili göstergelerin metinsel bağlamda kullanım sıklıkları yanlarında yazılmıştır:

Atatürk'ün Hayatı (2 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): büyük (ks. 15) – küçük (ks. 5).

Bir Arının Günlüğü (2 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): alt (ks. 5) – orta (ks. 1).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, dereceli karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde kullanım sıklıkları ile birlikte şu şekilde anlamsal yapı ortaya çıkmıştır:

Sonsuzluk Kitabevi (3 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): dün (ks. 2) – bugün (ks. 2) – yarın (ks. 1).

Bördübet'ten Sedir Adasına (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): sıcaklık (ks. 1) – serinlik (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (2 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): biraz (ks. 1) – bol (ks. 2).

Hayal Perdesi (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): ilk (ks. 2) – son (ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (5 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): önce (ks. 2) – şimdi (ks. 1) – sonra (ks. 3), iyi (ks. 7) – pekiyi (ks. 3).

İyimserlik, Kötümserlik (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): önce (ks. 2) – şimdi (ks. 1) – sonra (ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, dereceli karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde metinlerin anlamsal yapıları kullanım sıklıkları ile beraber şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (6 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): biraz (ks. 1) – az (ks. 1) – çok (ks. 1), ilk (ks. 3) – ortalama (ks. 1) – son (ks. 1).

İmza Günü (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): son (ks. 3) – ilk (ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): birkaç (ks. 1) – çok (ks. 3).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (2 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): biraz (ks. 1) – çok (ks. 6).

Son Kuşlar (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): soğuk (ks. 1) – ılık (ks. 2).

Beyaz Diş (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): sabah (ks. 1) – akşam (ks. 1) – gece (ks. 2).

Dünyayı Güldüren Adam (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): kısa (ks. 1) – kısaca (ks. 1) – uzunca (ks. 1) – uzun (ks. 1).

Yünden Halıya (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): yaşlı (ks. 1) – genç (ks. 1) – çocuk (ks. 2).

Güneş Battı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): önce (ks. 2) – hemen (ks. 1) – sonra (ks. 3).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (5 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): akşam (ks. 1) – gece (ks. 2), gri (ks. 2) – siyah (ks. 2), kara (ks. 2).

Birey-Toplumsallık (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): çocukluk (ks. 1) – gençlik (ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin dereceli karşıtlıklara açısından sınıf değişkenlerine göre söz varlığı yapıları şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 7: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Dereceli Karşıtlıklar Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklıkları		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	4	.03	26	.20	13.011	100.0
7. Sınıf	18	17	.19	31	.34	9.001	100.0
8. Sınıf	24	34	.21	52	.33	15.861	100.0
TOPLAM	60	55	.15	109	.29	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler dereceli karşıtlıklar açısından ele alındığında her üç sınıf düzeyinde de oldukça düşük bir kullanım yoğunluğu belirlenmiştir. Buna karşılık farklı göstergelerin kullanılması noktasında en yüksek düzey 8. sınıf düzeyindeki ders kitabı olmuştur (f=34, % .21). Ancak kullanım sıklıkları bakımından en yüksek düzey 7. sınıf düzeyindeki ders kitabındaki metinlerde belirlenmiştir (f=31, % .34). Oranların birbirine çok yakın olmasından dolayı çok büyük bir fark olduğu söylenemez. Bu veriler incelendiğinde, hedef kitle konumundaki ortaokul öğrencilerine ders kitaplarının, dereceli karşıtlıklar açısından yeterli miktarda örnek sundukları söylenemez. Bu nedenle alımlayıcı konumundaki öğrenciler, dereceli karşıtlıkları

içselleştirmede sorun yaşayacak, gerek yazınsal eğitimleri gerekse günlük dilde bu türden dilsel ifadeleri edinmeleri ve kullanmaları açısından yetersiz kalacaklardır.

4.1.3.4. Yön Gösteren Karşıtlıklar

İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler yön gösteren karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde **Gizli Hayırsever, Atatürk'ün Hayatı, Uzay Denen O Yer, Bir Arının Günlüğü, Akkız Karakız, Anne Sevgisi, Dilim Dilim Güzel Dilim ve Ev Sevgisi** adlı metinlerde bu türden bir anlamsal özellik gösteren bağımsız biçimbirimler belirlenmiştir:

Gizli Hayırsever (2 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): geri (ks. 2) – ön (ks. 3).

Atatürk'ün Hayatı (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): ön (ks. 1) – geri (ks. 3).

Uzay Denen O Yer (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yukarı (ks. 1) – aşağı (ks. 1).

Bir Arının Günlüğü (6 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): alt (ks. 5) – üst (ks. 1), sağ (ks. 1) – sol (ks. 1), aşağı (ks. 1) – yukarı (ks. 2).

Akkız Karakız (6 Gösterge, 25 Kullanım Sıklığı): dışarı (ks. 4) – iç (ks. 8), ön (ks. 4) – ard (ks. 3), bura (ks. 2) – ora (ks. 4).

Anne Sevgisi (2 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): yukarı (ks. 4) – aşağı (ks. 2).

Dilim Dilim Güzel Dilim (3 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): dışarı (ks. 4) – içeri (ks. 2) – iç (ks. 2).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, yön gösteren karşıtlıklar açısından çözümlendiğinde “**Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri, Bördübet'ten Sedir Adası'na, Âşık Veysel, Hayal Perdesi, Ev, Bir Kule Varmış**” adlı metinlerde bu türden anlam ilişkisi yansıtan göstergeler tespit edilmiştir. Kullanım sıklıkları ile birlikte metinler söz varlığına yönelik bu türden anlamsal yapıları şu şekilde belirlenmiştir:

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): dış (ks. 1) – iç (ks. 2) – içeri (ks. 1).

Bördübet'ten Sedir Adası'na (4 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): dış (ks. 1) – iç (ks. 4), kuzey (ks. 2) – güney (ks. 2).

Âşık Veysel (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): kuzey (ks. 1) – güney (ks. 1), batı (ks. 1) – doğu (ks. 1).

Hayal Perdesi (4 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): ön (ks. 2) – arka (ks. 3), yukarı (ks. 1) – aşağı (ks. 1).

Ev (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dış (ks. 2) – iç (ks. 1).

Bir Kule Varmış (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): üst (ks. 2) – alt (ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen yön gösteren karşıtlık ilişkisi gösteren göstergeler ve bu göstergelerin kullanım sıklıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): sağ (ks. 2) – sol (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (4 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): arka (ks. 1) – ön (ks. 1), iç (ks. 4) – dışarı (ks. 1).

Bir Hatıra (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): içeri (ks. 1) – dışarı (ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): geri (ks. 1) – ön (ks. 2) – öte (ks. 1).

Son Kuşlar (6 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): sağ (ks. 1) – sol (ks. 2), doğu (ks. 1) – batı (ks. 1), üst (ks. 9) – alt (ks. 1).

Beyaz Diş (7 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): ileri (ks. 1) – geri (ks. 5); iç (ks. 10), içeri (ks. 1) – dışarı (ks. 1), ora (ks. 1) – bura (ks. 2).

Dünyayı Güldüren Adam (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): dış (ks. 1) – iç (ks. 1).

Yündem Halya (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): iç (ks. 1) – dış (dış 3).

Ergenekon Destanı (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): öte (1) – beri (1), son (1) – baş (1), iç (1) – dış (1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): üzeri (ks. 1) – alt (ks. 1)

Komşusuzluk (6 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): alt (ks. 3) – üst (ks. 2), geri (ks. 2) – ön (ks. 1), iç (ks. 1) – dış (ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızık (2 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): üst (ks. 3) – alt (ks. 2).

Birlikte (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): öyle (ks. 1) – böyle (ks. 1).

Yön gösteren karşıtlıklar açısından ders kitaplarının söz varlıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 8: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yön Gösteren Karşıtlıklar Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	23	.18	61	.47	13.011	100.0
7. Sınıf	18	19	.21	30	.33	9.001	100.0
8. Sınıf	24	46	.29	83	.52	15.861	100.0
TOPLAM	60	88	.23	174	.46	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarının söz varlıkları yön gösteren karşıtlıklar açısından birbirine yakın ama çok düşük bir oran göstermektedir. En yüksek düzey, gösterge (f=46, % .29) ve kullanım sıklığı (f=83, % .52) açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda belirlenmiştir. En düşük gösterge düzeyi, 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde (f=23, % .18) tespit edilirken kullanım sıklığı açısından ise 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda (f=30, % .33) tespit edilmiştir. Bu durum başta 6 ve 7. sınıf düzeyindeki ders kitapları olmak üzere, her üç sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yön gösteren karşıtlıkları kavratmada, iyi örnekler sunmada yetersiz kaldığını keskinlemektedir.

4.1.4. Eşadlılık, Eşseslilik ve Eş Yazımlılık

İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler söz varlığı açısından çözümlendiğinde eşseslilik özelliği gösteren bağımsız biçimbirimler ve bunları kullanım sıklıkları şu şekilde belirlenmiştir. Metnin söz varlığında yer alan bu türden bağımsız biçimbirimler belirlenirken alımlama eylemi dikkate alındığından bağımlı biçimbirimler ile birlikte gösterilmiştir:

Dört Arkadaş (8 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 5), Ay'a (ks. 1), altı (ks. 1), birinin (ks. 1), onu (ks. 1), kara (ks. 1), inmiş (ks. 1), eli (ks. 2).

Gizli Hayırsever (1 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 6).

Yalnız Kalmak (5 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): kestiremeyiz (ks. 1), çıkar (ks. 1), yüz (ks. 5), elinizden (ks. 1), ben (ks. 4).

Bir Haber (8 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): koca (ks. 2), gözde (ks. 1), biri (ks. 1), çak (ks. 4), el (ks. 3), çalmak (ks. 2), çıkmak (ks. 1), ben (ks. 6).

Atatürk'ün Hayatı (6 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): hakim (ks. 1), koca (ks. 2), ben (ks. 8), bit (ks. 1), en (ks. 5), yıl (ks. 3).

Vatandaşlık Görevlerimiz (7 Gösterge, 30 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 7), on (ks. 4), türlü (ks. 1), hak (ks. 9), yakın (ks. 1), altın (ks. 2), var (ks. 6).

Uzay Denen O Yer (5 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 11), yüz (ks. 1), ama (ks. 4), uydu (ks. 1), var (ks. 3).

Bir Arının Günlüğü (4 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): kovan (ks. 8), yaz (ks. 1), dişi (ks. 1), kıl (ks. 1).

Orman (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): yaz (ks. 2), yan (ks. 1), var (ks. 1), boşanır (ks. 1), dolu (ks. 1), onu (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (14 Gösterge, 39 Kullanım Sıklığı): sıvalı (ks. 1), elleri (ks. 1), dinleniyorlardı (ks. 1), on (ks. 10), dile (ks. 3), hak (ks. 2), ayın (ks. 1), yakmayı (ks. 1), ben (ks. 12), dalın (ks. 2), duydum (ks. 1), hayır (ks. 1), bin (ks. 1), yüz (ks. 2).

Mutluluğun Ölçüleri (5 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): var (ks. 1), alın (ks. 2), acı (ks. 1), ay (ks. 2), aş (ks. 1).

Ziyafet Sofrası (8 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): kır (ks. 7), varmış (ks. 1), biri (ks. 1), at (ks. 1), yüz (ks. 1), ben (ks. 1), acı (ks. 1), ama (ks. 2).

Akkız Karakız (11 Gösterge, 77 Kullanım Sıklığı): var (ks. 10); ben (ks. 10), var (ks. 9), al (ks. 5), kara (ks. 12), dal (ks. 1), diken (ks. 4), ona (ks. 3), el (ks. 6), gül (ks. 5), yaş (ks. 12).

Atasözleri Üzerine (8 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): başta (ks. 4), acı (ks. 2), gül (ks. 3), diken (ks. 3), artık (ks. 2), yer (ks. 2), dişi (ks. 2), onu (ks. 2).

İlaç (12 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): ama (ks. 3), ona (ks. 1), anda (ks. 1), onu (ks. 5), yer (ks. 1), el (ks. 1), ben (ks. 12), var (ks. 1), kır (ks. 2), ekmek (ks. 1), yedi (ks. 2), el (ks. 1).

Yurt Sevgisi (9 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 2), kanı (ks. 1), onu (ks. 4), dil (ks. 1), ben (ks. 3), ama (ks. 1), yaş (ks. 3), ona (ks. 1), onları (ks. 1).

Anne Sevgisi (6 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 11), acı (ks. 1), at (ks. 1), ona (ks. 3), hak (ks. 1), onu (ks. 4).

Dilim Dilim Güzel Dilim (14 Gösterge, 54 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 14), ama (ks. 6), var (ks. 8), onu (ks. 6), an (ks. 1), çık (ks. 1), alay (ks. 1), ona (ks. 2), dil (ks. 9), dolu (ks. 2), al (ks. 1), bay (ks. 1), birden (ks. 1), mâni (ks. 1).

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler eşseslilik anlam ilişkisi açısından çözümlendiğinde metinlerin söz varlıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Keloğlan (8 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): açmış (ks. 1), dal (ks. 1), baş (ks. 4), el (ks. 5), ama (ks. 1), ak (ks. 2), çıkar (ks. 1), boyuna (ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (10 Gösterge, 81 Kullanım Sıklığı): kız (ks. 27), el (ks. 1), bayan (ks. 18), ama (ks. 9), soy (ks. 6), var (ks. 5), ben (ks. 9), onlar (ks. 1), yüz (ks. 3), yaprak (ks. 2).

Kitap Saygısı (11 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 4), kat (ks. 1), onlar (ks. 2), doğan (ks. 1), güç (ks. 2), dolu (ks. 1), top (ks. 1), onu (ks. 3), biri (ks. 1), ona (ks. 1), ondan (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (12 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): katlanmak (ks. 1), ona (ks. 4), onun (ks. 8), ben (ks. 1), emelimdir (ks. 1), ama (ks. 1), var (ks. 4), sağladı (ks. 2), alan (ks. 3), kuran (ks. 1), onlar (ks. 2), el (ks. 3).

Bir İleti (4 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): el (ks. 3), devir (ks. 1), ben (ks. 4), neden (ks. 3).

Atatürk (5 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): dil (ks. 9), kurdu (ks. 1), el (ks. 3), gül (ks. 1), al (ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (13 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı): ayı (ks. 2), ben (ks. 2), var (ks. 2), ton (ks. 1), ama (ks. 3), saz (ks. 4), kanal (ks. 1), onlar (ks. 2), koy (ks. 12), kara (ks. 1), yüz (ks. 4), an (ks. 2), sefer (ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (4 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): yaz (ks. 3), 7 (ks. 4), dal (ks. 3), onlar (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (13 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 4), gözlemek (ks. 4), yüz (ks. 1), karı (ks. 2), onlar (ks. 1), çıkar (ks. 1), dolu (ks. 1), var (ks. 4), bin (ks. 1), açtı (ks. 1), yaz (ks. 1), bağ (ks. 2), kurdun (ks. 1).

Âşık Veysel (29 Gösterge, 102 Kullanım Sıklığı): boz (ks. 1), ama (ks. 2), ben (ks. 8), onlar (ks. 1), el (ks. 3), âşık (ks. 13), yüz (ks. 5), ona (ks. 2), dizi (ks. 1), kıta (ks. 2), kar (ks. 2), onun (ks. 5), doğan (ks. 1), yâr (ks. 6), ırak (ks. 1), ay (ks. 1), yıl (ks. 3), ara (ks. 2), kara (ks. 5), onda (ks. 4), âmâ (ks. 2), var (ks. 5), yaş (ks. 4), saz (ks. 8), var (ks. 5), çalmak (ks. 2), sıra (ks. 1), al (ks. 6), bel (ks. 1).

Kırkpınar (12 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): yıl (ks. 1), bin (ks. 1), er (ks. 2), yaz (ks. 1), onun (ks. 1), yan (ks. 1), ama (ks. 6), an (ks. 3), dolar (ks. 1), alaca (ks. 1), don (ks. 1), hayâsızlık (ks. 1).

Hayal Perdesi (6 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): yan (ks. 1), var (ks. 2), ben (ks. 5), ara (ks. 3), ağda (ks. 1), ama (ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (5 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): âdet (ks. 1), el (ks. 2), ben (ks. 5), ona (ks. 1), ama (ks. 2).

İyimserlik Kötümserlik (9 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 3), kara (ks. 6), onun (ks. 2), yaş (ks. 1), âdet (ks. 1), gül (ks. 1), onlar (ks. 5), dolu (ks. 3), ama (ks. 2).

Bize Bağlı (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): onun (ks. 2), gelin (ks. 1).

Ev (7 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): ama (ks. 2), han (ks. 1), onun (ks. 1), kır (ks. 1), dal (ks. 1), saz (ks. 1), ben (ks. 2).

Bir Kule Varmış (12 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): onu (ks. 1), yarar (ks. 1), kız (ks. 2), ona (ks. 2), âşık (ks. 1), yüz (ks. 6), yara (ks. 2), ama (ks. 1), ay (ks. 1), kara (ks. 1), dalga (ks. 4), at (ks. 2).

İstanbul (10 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): yol (ks. 1), doğru (ks. 1), kalkan (ks. 1), yan (ks. 1), serin (ks. 1), yaş (ks. 3), ben (ks. 3), dolu (ks. 1), ay (ks. 1), havan (ks.1).

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler eşseslilik anlam ilişkisi açısından çözümlendiğinde metinlerin söz varlıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (9 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): yetmiş (ks. 1), yıl (ks. 1), yüz (ks. 3), onu (ks. 2), bağ (ks. 1), yazar (ks. 1), ona (ks. 1), ama (ks. 1), onlar (ks. 6).

İmza Günü (17 Gösterge, 54 Kullanım Sıklığı): yıl (ks. 2), onu (ks. 9), gül (ks. 2), onlar (ks. 5), ama (ks. 2), ona (ks. 9), düş (ks. 3), vardı (ks. 4), onda (ks. 1), kalktı (ks. 1), ben (ks. 6), yüz (ks. 1), an (ks. 1), az (ks. 1), arada (ks. 2), el (ks. 2), yüz (ks. 3).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (11 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı): yıl (ks. 1), ay (ks. 1), ama (ks. 4), ben (ks. 6), bin (ks. 1), var (ks. 5), alan (ks. 1), yer (ks. 2), yetmiş (ks. 1), yaş (ks. 2), yazma (ks. 3).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (6 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): ama (ks. 1), alan (ks. 1), yer (ks. 2), ana (ks. 1), at (ks. 2), onu (ks. 2).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (14 Gösterge, 50 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 3), akla (ks. 3), ulu (ks. 5), var (ks. 2), onun (ks. 15), bile (ks. 3), ona (ks. 3), kuran (ks. 1), yol (ks. 4), el (ks. 2), altı (ks. 1), dolu (ks. 2), altın (ks. 2), alan (ks. 4).

Bir Hatıra (8 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): onun (ks. 3), altın (ks. 1), var (ks. 5), ben (ks. 6), emel (ks. 1), ondan (ks. 1), onlar (ks. 2), el (ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (12 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı): onlar (ks. 9), onu (ks. 4), ben (ks. 1), bin (ks. 1), altı (ks. 1), alan (ks. 2), yan (ks. 6), ama (ks. 1), el (ks. 2), bağ (ks. 3), bile (ks. 1), yer (ks. 4).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bakan (ks. 1), el (ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (14 Gösterge, 25 Kullanım Sıklığı): yıl (ks. 1), ben (ks. 8), güç (ks. 2), ak (ks. 3), kor (ks. 1), ocak (ks. 1), alın (ks. 1), taç (ks. 1), dal (ks. 1), yer (ks. 1), bar (ks. 1), el (ks. 1), altın (ks. 1), yüz (ks. 2).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (52 Gösterge, 72 Kullanım Sıklığı): dil (ks. 38), ben (ks. 2), ana (ks. 8), alan (ks. 5), yer (ks. 3), en (ks. 5), ama (ks. 1), ekin (ks. 1), çağla (ks. 1), altı (ks. 1), yaş (ks. 3), yol (ks. 1), altın (ks. 1), belle (ks. 1), at (ks. 1).

Son Kuşlar (19 Gösterge, 62 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 6), el (ks. 5), var (ks. 8), doğru (ks. 7), bin (ks. 1), toplar (ks. 1), sırtlar (ks. 1), yol (ks. 8), ama (ks. 5), yaz (ks. 3), altın (ks. 2), altı (ks. 1), yedi (ks. 1), yazın (ks. 2), onu (ks. 3), kır (ks. 4), koyun (ks. 1), ondan (ks. 1), yer (ks. 2).

Beyaz Diş (20 Gösterge, 97 Kullanım Sıklığı): ara (ks. 3), altın (ks. 4), el (ks. 17), ama (ks. 10), devir (ks. 1), de (ks. 16), ona (ks. 6), derin (ks. 3), art (ks. 1), onu (ks. 13), var (ks. 4), çekiyordu (ks. 1), onun (ks. 4), sayıyordu (ks. 1), uç (ks. 1), sıra (ks. 3), yüz (ks. 1), biri (ks. 1), koşmak (ks. 4), boyun (ks. 3).

Dünyayı Güldüren Adam (23 Gösterge, 72 Kullanım Sıklığı): altın (ks. 2), onu (ks. 11), artık (ks. 1), yüz (ks. 2), doğan (ks. 1), sıra (ks. 1), biri (ks. 1), var (ks. 1), yer (ks. 5), yıl (ks. 2), fıkra (ks. 21), dal (ks. 1), ona (ks. 3), devir (ks. 1), de (ks. 2), alay (ks. 4), ağız (ks. 4), at (ks. 2), yan (ks. 2), ben (ks. 1), katlanan (ks. 1), yakın (ks. 1), dil (ks. 2).

Türküler Dolusu (13 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): dolusu (ks. 1), altında (ks. 1), ben (ks. 2), var (ks. 3), yana (ks. 1), dilim (ks. 2), sürüp (ks. 1), onlar (ks. 5), gülmüşüm (ks. 1), ara (ks. 1), dişi (ks. 1), iliklerine (ks. 1), ama (ks. 1).

Yünden Halıya (21 Gösterge, 39 Kullanım Sıklığı): kazanın (ks. 1), başında (ks. 1), el (ks. 7), var (ks. 5), kova (ks. 1), içinde (ks. 1), çaylar (ks. 1), yana (ks. 1), âşık (ks. 1), çile (ks. 3), sıra (ks. 1), onlar (ks. 1), yer (ks. 1), yaş (ks. 2), de (ks. 2), kadın (ks. 2), ama (ks. 2), alın (ks. 2), kalın (ks. 1), boya (ks. 1), an (ks. 2).

Ergenekon Destanı (23 Gösterge, 43 Kullanım Sıklığı): oku (ks. 1), ötmeyen (ks. 1), yer (ks. 3), acı (ks. 1), de (ks. 7), araya (ks. 1), onlar (ks. 1), ara (ks. 1), yenildi (ks. 1), var (ks. 5), yıl (ks. 4), dolu (ks. 1), en (ks. 1), bin (ks. 1), yediler (ks. 1), yazın (ks. 1), az (ks. 1), yüz (ks. 2), yol (ks. 2), yetmiş (ks. 3), kız (ks. 1), ayı (ks. 2), bellediler (ks. 1).

Güneş Battı (9 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 2), ay (ks. 2), ama (ks. 1), derin (ks. 1), dolu (ks. 2), ben (ks. 4), de (ks. 3), ona (ks. 1), el (ks. 2).

Yedigöller’de Sonbahar (10 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): açtı (ks. 1), altı (ks. 1), en (ks. 1), ara (ks. 1), derin (ks. 2), el (ks. 1), yer (ks. 2), ana (ks. 1), katmış (ks. 1), altın (ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (12 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): en (ks. 5), yer (ks. 1), onun (ks. 1), için (ks. 1), almış (ks. 1), ekin (ks. 1), cümbüş (ks. 1), yarar (ks. 1), yedi (ks. 1), ama (ks. 1), el (ks. 1), de (ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (34 Gösterge, 102 Kullanım Sıklığı): en (ks. 5), bile (ks. 1), kuşa (ks. 2), art (ks. 2), ama (ks. 8), el (ks. 2), geç (ks. 1), de (ks. 10), doğru (ks. 1), ona (ks. 1), ayında (ks. 1), için (ks. 2), sürü (ks. 1), yıl (ks. 4), kaynaklı (ks. 1), ay (ks. 1), bin (ks. 1), var (ks. 11), onlar (ks. 6), karar (ks. 2), artık (ks. 1), yol (ks. 4), az (ks. 5), yazın (ks. 1), sürü (ks. 2), kıta (ks. 2), için (ks. 15), ben (ks. 3), alın (ks. 1), yer (ks. 1), altın (ks. 1), dalı (ks. 1), azdı (ks. 1), onun (ks. 1).

Komşusuzluk (22 Gösterge, 47 Kullanım Sıklığı): ton (ks. 1), biri (ks. 1), de (ks. 10), ben (ks. 5), ama (ks. 3), an (ks. 1), var (ks. 3), çalışıyorum (ks. 1), ara (ks. 1), sıra (ks. 1), yakın (ks. 1), ona (ks. 1), bile (ks. 3), onun (ks. 1), yan (ks. 2), dalları (ks. 2), için (ks. 1), yer (ks. 1), yarı (ks. 3), ağıldık (ks. 1), yemek (ks. 2), onlar (ks. 2).

Posta Kutusundaki Mızık (17 Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı): zarf (ks. 2), yaş (ks. 2), biri (ks. 1), hayır (ks. 1), elinden (ks. 1), var (ks. 3), altı (ks. 1), için (ks. 1), az (ks. 1), ben (ks. 1), kese (ks. 1), satırlarım (ks. 1), altın (ks. 2), de (ks. 2), damla (ks. 1), gül (ks. 1), el (ks. 1).

Birlikte (9 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): yenilen (ks. 1), ırak (ks. 1), de (ks. 2), ayımız (ks. 1), bir (ks. 6), var (ks. 1), in (ks. 1), için (ks. 1), ben (ks. 1).

Birey ve Toplumsallık (19 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı): yakın (ks. 1), geleceğimizi (ks. 1), de (ks. 7), ama (ks. 2), ben (ks. 3), var (ks. 1), için (ks. 2), kaç (ks. 1), yaş (ks. 1), onu (ks. 2), sayan (ks. 1), en (ks. 1), kanımca (ks. 1), ona (ks. 2), elde (ks. 4), yüz (ks. 2), az (ks. 1), gül (ks. 1), ekmek (ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki eşseslilik ilişkileri ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 9: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eşseslilik İlişkisi Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	137	1.05	420	3.23	13.011	100.0
7. Sınıf	18	172	1.91	464	5.15	9.001	100.0
8. Sınıf	24	396	2.50	913	5.76	15.861	100.0
TOPLAM	60	705	1.86	1.797	4.74	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler eşseslilik açısından ele alındığında gösterge (f=396, %2.50) ve kullanım sıklığı (f=913, %5.76) açısından en yüksek düzey 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığında tespit edilmiştir. Bu noktada göstergelerin anlamları değil bağlam içerisindeki kullanılışları vardır ilkesinden hareketle metinlerin asıl anlamlarını bağlam içerisinde kesinlemediğini söyleyebiliriz. En düşük düzey ise gösterge (f=137, %1.05) ve kullanım sıklığı (f=420, %3.23) düzeyinde olduğu

belirlenmiştir. Eşsesli sözcüklere yönelik etkinliklerin ağırlıklı olarak 6. sınıf düzeyinde gerçekleştirildiği düşünülürse en düşük düzeyin bu sınıf düzeyinde belirlenmesi ilgili kitap ve ortaokul düzeyindeki ana dili eğitimi açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Yapılması gereken ise ders kitaplarına metin seçiminde özellikle kazanımların gerektirdiği doğrultuda söz varlığına sahip metinlerin seçilmesi ya da oluşturulmasıdır. Aksi halde öğrenci dersteki teorik bilgiyi okuma sırasında somutlaştırma fırsatı bulamayacak ve bilgiyi yeniden kendine özgü bir şekilde yapılandıramayacaktır.

4.1.5. Altanlamlılık

Dil bilimsel açıdan çözümlendiğinde bir göstergenin anlamsal çerçeve açısından diğer göstergeleri kapsamaması, daha genel bir anlam ifade etmesidir. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler altanlamlılık bakımından incelendiğinde göstergeler arasındaki ilişki şu şekilde belirlenmiştir:

Bir Haber (5 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): **ulus (ks. 5):** ordu (ks. 2), aydınlar (ks. 1), halkın ileri gelenleri (ks. 1), insan (ks. 8).

Vatandaşlık Görevlerimiz (20 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı): **vatandaşlık görevi (ks. 10):** askere gitmek (ks. 4), vergi vermek (ks. 1); **hak (ks. 9):** kişi özgürlüğü (ks. 1), düşünce özgürlüğü (ks. 1), bilim sanat özgürlüğü (ks. 1), din ve vicdan özgürlüğü (ks. 1), seçme ve seçilme hakkı (ks. 1).

Orman (6 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): **orman (ks. 15):** yaprak (ks. 2), çiçek (ks. 1), reçine (ks. 1), kaynak (ks. 2), ağaçlar (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (9 Gösterge, 129 Kullanım Sıklığı): **kuş (ks. 6):** bülbül (ks. 62), karga (ks. 33); **insan (ks. 11):** kardeş (ks. 5), çocuk (ks. 3); **ağaç (ks. 7):** çam (ks. 1), meşe (ks. 1).

Ziyafet Sofrası (10 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): **yemek (ks. 3), ziyafet (ks. 2), yiyecek (ks. 3):** baklava (ks. 1), börek (ks. 3), kuş sütü (ks. 1), bal (ks. 1), ekmek (ks. 2), soğan (ks. 1).

Akkız Karakız (9 Gösterge, 66 Kullanım Sıklığı): **yemek (ks. 3), sofra (ks. 2):** pilav (ks. 3); **insan (ks. 2):** kız (ks. 34), ana (ks. 7), kadın (ks. 13), kocakarı (ks. 1), baba (ks. 1).

Atasözleri Üzerine (4 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): **söz (ks. 4):** atasözü (ks. 12), deyim (ks. 1), tümce (ks. 2).

Yurt Sevgisi (5 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): **ata (ks. 1):** anne (ks. 2), baba (ks. 5), büyükler (ks. 1), ana (ks. 2).

Anne Sevgisi (4 Gösterge, Kullanım Sıklığı 46): kedi (ks. 28): yavru (ks. 12), anne kedi (ks. 3).

Dilim Dilim Güzel Dilim (40 Gösterge, 170 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 9): anne (ks. 3), öğretmen (ks. 17), amca (ks. 9), oğul (ks. 3), çocuk (ks. 2), müşteri (ks. 1), garson (ks. 1), sahip (ks. 1), kişi (ks. 4), arkadaş (ks. 3), İngiliz (ks. 1), Alman (ks. 1), turist (ks. 3), şarkıcı (ks. 2), baba (ks. 6); **dil** (ks. 35): Türkçe (ks. 17), ana dil (ks. 4), İngilizce (ks. 3), Fransızca (ks. 1); **iş yeri** (ks. 2): büfe (ks. 6), Mistik Piza (ks. 2), Centrum Restaurant (ks. 1), Moderno Music Centrum (ks. 2), Galeria SHOW Tekstil (ks. 2), dükkân (ks. 2), Star Market (ks. 2); **ders** (ks. 4): Matematik (ks. 2).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, altanlamlılık bakımından incelendiğinde göstergeler arasındaki ilişki şu şekilde belirlenmiştir:

Sonsuzluk Kitabevi (12 Gösterge, 109 Kullanım Sıklığı): insanoğlu (ks. 2): bay (ks. 7), bayan (ks. 18), kız (ks. 27), adam (ks. 27); **hayvan** (ks. 1): mamut (ks. 1); **kitap** (ks. 23): bilimsel kitap (ks. 1), roman (ks. 2), öykü (ks. 1).

Kitap Saygısı (12 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 1), kişi (ks. 1): çocuk (ks. 2), öğrenci (ks. 1), yazar (ks. 1); **basılı nesne** (ks. 1): kitap (ks. 14), gazete (ks. 1), dergi (ks. 1), ders kitabı (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (23 Gösterge, 106 Kullanım Sıklığı): sanat (ks. 7): resim (ks. 1), heykel (ks. 1), müzik (ks. 1); **vasıf** (ks. 3): kahramanlık (ks. 12), vatan sevgisi (ks. 1), çalışkanlık (ks. 2), bilim ve sanata önem verme (ks. 1), lider (ks. 5), önder (ks. 5), iyi kalpli (ks. 1); **millet** (ks. 38): Türk (ks. 14), dünya milletleri (ks. 3); **vücut** (ks. 2): organ (ks. 1).

Bir İleti (21 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı): metin (ks. 3): kitap (ks. 2), hikâye (ks. 1), tiyatro metni (ks. 2), makale (ks. 2); **insan** (ks. 2), **kişi** (ks. 6): ana (ks. 1), ata (ks. 1), yeğen (ks. 1), Aysu (ks. 2), postacı (ks. 2), misafir (ks. 2), Atatürk (ks. 8), Halide Edip (ks. 1), Türk (ks. 9), Kılıç Ali (ks. 1), arkadaş (ks. 2).

Atatürk (12 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): dil (ks. 9): Türkçe (ks. 3), yabancı dil (ks. 1); **insan** (ks. 1): Atatürk (ks. 9), kadın (ks. 2), köylü (ks. 2), Hasan (ks. 1), Ayşe (ks. 1), erkek (ks. 1), çocuk (ks. 3).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (74 Gösterge, 125 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 2): baba (ks. 1), Cevat Şakir (ks. 1), Halikarnas Balıkcısı (ks. 1), yöre insanı (ks. 1), İngiliz (ks. 4), Dede (ks. 1), oğul (ks. 1), Ali (ks. 2), Kaptan Kadir (ks. 1), Alman (ks. 1), kız (ks. 2), Tankut Ökten (ks. 1), Sadun Boro (ks. 1), Mısır Kraliçesi Kleopatra (ks. 1), Antonius (ks. 2), Sabahattin Eyuboğlu (ks. 1), Can Yücel (ks. 1); **ağaç** (ks. 4): çam (ks. 4), günlük ağacı (ks. 2), çınar (ks. 1), zeytin ağacı (ks. 1); **araç** (ks. 1): kano (ks. 1), bot (ks. 1), yat (ks. 1), savaş gemisi (ks. 1), motor (ks. 2); **ada** (ks. 1): Yedi Adalar (ks. 1), Teke (ks. 1), Taneli (ks. 1), Sedir Adası (ks. 1), Kedrai Adası (ks. 1); **renk** (ks. 3): mavi (ks. 12), yeşil (ks. 6), turkuvaz (ks. 1), lacivert (ks. 1), koyu yeşil (ks. 1); **böcek** (ks. 4): cırcır böceği (ks. 1); **kuş** (ks. 3): ağaçkakan (ks. 1); **bük** (ks. 2): koy (ks. 12), liman (ks. 2); **antik kalıntı** (ks. 1): Apollon Tapınağı (ks. 1), antik tiyatro (ks. 1), agora (ks. 1), sur (ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (6 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): ağaç (ks. 6); erik ağacı (ks. 5); **mevsim** (ks. 1): yaz (ks. 3), bahar (ks. 2).

Doğanın Sesini Duymak (30 Gösterge, 87 Kullanım Sıklığı): doğa (ks. 11), **bitki** (ks. 1): çiçek (ks. 1), yaprak (ks. 2), çiğdem (ks. 1), tohum (ks. 2), sebze (ks. 2), maydanoz (ks. 1), ıspanak (ks. 1), ot (ks. 1), meyve (ks. 1), dut (ks. 5), buğday (ks. 5), üzüm (ks. 3), ekin (ks. 1), ağaç (ks. 3); **mevsim** (ks. 3): ilkbahar (ks. 1), bahar (ks. 1); **arı** (ks. 1), **kelebek** (ks. 1), **kar** (ks. 2), **toprak** (ks. 22), **soğuk** (ks. 1), **rüzgâr** (ks. 1); **insan** (ks. 3): dilenci (ks. 1), komşu (ks. 2), çocuk (ks. 6), teyze (ks. 1).

Âşık Veysel (60 Gösterge, 125 Kullanım Sıklığı): ağaç (ks. 1): çam (ks. 1); **şehir** (ks. 2): **İstanbul** (ks. 5); Beyoğlu (ks. 1), Beyazıt (ks. 1); **Sivas** (ks. 2): Şarkışla (ks. 1), Zile (ks. 1), Kangal (ks. 1), Mamaş (ks. 1), Sivralan Köyü (ks. 2); **Kayseri** (ks. 1), **Ankara** (ks. 2); **insan** (ks. 3): evlat (ks. 1), sevgili (ks. 2), yâr (ks. 6), Anadolu çocuğu (ks. 1), dost (ks. 3), canan (ks. 1), Türk (ks. 1), evlat (ks. 2), âmâ (ks. 2), ana (ks. 2), Abdullah (ks. 1), oğul (ks. 2), baba (ks. 1), Ahmet (ks. 1), Molla Hüseyin (ks. 1), Atatürk (ks. 2); **his** (ks. 4), **duygu** (ks. 1): aşk (ks. 1), meşk (ks. 1), dert (ks. 8); **sanatkâr** (ks. 1): âşık (ks. 12), şair (ks. 5), Karacaoğlu (ks. 3), Emrah (ks. 2), Âşık Ömer (ks. 1), Pir Sultan Abdal (ks. 1), Âşık Veysel (ks. 6), Dertli (ks. 1), Âşık Süleyman (ks. 1); **sanat** (ks. 2): şiir (ks. 3), mısra (ks. 4), türkû (ks. 2), vezin (ks. 1), ses ahengi (ks. 1).

Kırkpınar (36 Gösterge, 79 Kullanım Sıklığı): **insan** (ks. 3): pehlivan (ks. 10), padişah (ks. 1), er (ks. 2), Anadolu insanı (ks. 1), ata (ks. 2), sözcü (ks. 1), güreşçi (ks. 4), politika savaşı (ks. 1), köylü (ks. 2), rakip (ks. 3), halk (ks. 2), kadın (ks. 1), **ordu** (ks. 1): birlik (ks. 1); **oyun** (ks. 3): güreş (ks. 9), dans (ks. 4), göbek atma (ks. 1); **tabiat** (ks. 2): coşkun sular (ks. 1), göçmen kuşlar (ks. 1), adacık (ks. 1), zeytin ağacı (ks. 1), toprak (ks. 1), ot (ks. 1); **zaman** (ks. 7): saat (ks. 1), gün (ks. 4), yıl (ks. 1).

Hayal Perdesi (25 Gösterge, 46 Kullanım Sıklığı): hayal perdesi (ks. 7), **Karagöz Oyunu** (ks. 1): Karagöz ve Hacivat (ks. 1), Kanlı Nigar (ks. 2), Yalova Sefası (ks. 1), Tahir ile Zühre (ks. 1), Tuzsuz Deli Bekir (ks. 1), Beberuhi (ks. 1), Yahudi (ks. 1), Arnavut (ks. 1), Rum (ks. 1), Kekeme (ks. 1); **kişi** (ks. 6): seyirci (ks. 1), çocuk (ks. 3), anne (ks. 1), arkadaş (ks. 1).

Büyükünce Ne Olacaksınız? (12 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 3): ev (ks. 1), kapı (ks. 2), köşe (ks. 3), okul (ks. 2); **meslek** (ks. 4): doktor (ks. 1), ünlü (ks. 1), tüccar (ks. 2), hukukçu (ks. 1), eczacı (ks. 1), mühendis (ks. 3).

İyimserlik Kötümserlik (23 Gösterge, 56 Kullanım Sıklığı): **insan** (ks. 10): Auguste Bréal (ks. 1), Fransız (ks. 1), yazar (ks. 3), adam (ks. 7), Düşüş de Windsor (ks. 1), Lady Mendl (ks. 2), ihtiyar (ks. 2), kadın (ks. 2), Sezar (ks. 2), çocuk (ks. 2), Victo Pauchet (ks. 1), dost (ks. 1); **hastalık** (ks. 4): kanser (ks. 3); **zaman** (ks. 5): dakika (ks. 1), yıl (ks. 1), gün (ks. 2).

Ev (71 Gösterge, 140 Kullanım Sıklığı): yapı (ks. 4): ev (ks. 46), fabrika (ks. 2), lokanta (ks. 2), aşevi (ks. 1), han (ks. 1), otel (ks. 1), kervansaray (ks. 1), tekke (ks. 2), manastır (ks. 1), kışla (ks. 1), okul (ks. 1), hastane (ks. 1), cami (ks. 1), garaj (ks. 1), kayıkhane (ks. 1), kayıkevi (ks. 1), sergievi (ks. 1), müze (ks. 1), üniversite (ks. 1), çadır (ks. 1), gecekond (ks. 1), gökdelen (ks. 1), apartman (ks. 2), kulübe (ks.

2), konut (ks. 2), oda (ks. 2); **insan** (ks. 3): işçi (ks. 1), konuk (ks. 1), yolcu (ks. 1), derviş (ks. 1), keşiş (ks. 1), asker (ks. 1), öğrenci (ks. 1), hasta (ks. 1), derebey (ks. 1), kral (ks. 1), şah (ks. 1), padişah (ks. 1), cumhurbaşkanı (ks. 1); **zaman** (ks. 2): Taş dönemi (ks. 1), bugün (ks. 2), gün (ks. 1); **gereç** (ks. 3): kitaplık (ks. 1), otomobil (ks. 1), kayık (ks. 1), mal (ks. 1), ürün (ks. 1), taş (ks. 5), toprak (ks. 2), kil (ks. 2), kum (ks. 1), kar (ks. 2), mermer (ks. 1), demir (ks. 1), çimento (ks. 1), beton (ks. 1), alüminyum (ks. 1), pencere (ks. 1), ağaç (ks. 2), direk (ks. 1), keçi kılı (ks. 1), kazık (ks. 1), resim (ks. 1), deri kap (ks. 1).

Bir Kule Varmış (12 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı): şehir (ks. 1), **kent** (ks. 1): İstanbul (ks. 2); **kule** (ks. 18): Kız Kulesi (ks. 1); **zaman** (ks. 1): gece (ks. 6), sabah (ks. 2), yaz (ks. 1), gün (ks. 2), yüzyıl (ks. 1).

İstanbul (2 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): şehir (ks. 1): İstanbul (ks. 5).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde, altanlamlılık ilişkisi bakımından şu göstergeler belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (24 Gösterge, 91 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 8): yazar (ks. 1), dost (ks. 5), Fransız (ks. 1), düşünür (ks. 3), romancı (ks. 2), Jean Paul Sartre (ks. 1), çocuk (ks. 1), okur (ks. 4), Suut Kemal Yetkin (ks. 1), şair (ks. 1), anne (ks. 2), kahraman (ks. 1); **ilişki** (ks. 4): dostluk (ks. 2); **kitap** (ks. 38): çizgi roman (ks. 5), bilimsel kitap (ks. 1).

İmza Günü (19 Gösterge, 71 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 5): okur (ks. 6), artist (ks. 1), baba (ks. 2), anne (ks. 4), çocuk (ks. 10); **doğa** (ks. 1): yeşil (ks. 1), kuş (ks. 4), balık (ks. 1), ağaç (ks. 2), deniz (ks. 2); **meslek** (ks. 2): doktor (ks. 1), mühendis (ks. 1), pilot (ks. 1), politikacı (ks. 1), artist (ks. 1), yazar (ks. 25).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (51 Gösterge, 122 Kullanım Sıklığı): okul (ks. 4): ilkokul (ks. 4), ilköğretim (ks. 1), ortaokul (ks. 1); **insan** (ks. 1): öğrenci (ks. 2), Hilal Köseoğlu (ks. 1), öğretmen (ks. 2), Melek Özver (ks. 1), müdür (ks. 1), oğul (ks. 2), arkadaş (ks. 1), Sedat (ks. 1), hala (ks. 1), kız (ks. 1), Ali Efendi (ks. 1), Hoca Mustafa Efendi (ks. 2), Kazım Taşkent (ks. 1); **zaman** (ks. 2): yıl (ks. 4), ay (ks. 1), kasım (ks. 1), öğle (ks. 1), Cumhuriyet Dönemi (ks. 1); **kitap** (ks. 15): ders kitapları (ks. 2), çizgi roman (ks. 6); **kütüphane** (ks. 18): Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (ks. 3), Çocuk Kütüphanesi (ks. 2), Konya ve Süleymaniye kütüphaneleri (ks. 1), Aydın İl Halk Kütüphanesi (ks. 1).

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (35 Gösterge, 70 Kullanım Sıklığı): zaman (ks. 3): gün (ks. 6), yıl (ks. 4); **insan** (ks. 2): şair (ks. 5), kahraman (ks. 2), arkadaş (ks. 1), dost (ks. 1), karakter (ks. 1), okur (ks. 2), Erdal Öz (ks. 1); **duygu** (ks. 1): elem (ks. 1), yalnızlık (ks. 1); **mekân** (ks. 1) semt (ks. 3), cadde (ks. 1), bağ (ks. 1), bahçe (ks. 2), pansiyon (ks. 1), otel (ks. 1), yazıhane (ks. 1), Türkiye (ks. 1); **şehir** (ks. 1): İstanbul (ks. 2), Paris (ks. 1), Viyana (ks. 1); **yazar** (ks. 2): Cahit Sıtkı Tarancı (ks. 5), Gogol (ks. 1); **ilişki** (ks. 2): dostluk (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (71 Gösterge, 229 Kullanım Sıklığı): **nitelik** (ks. 1), **özellik** (ks. 13): lider (ks. 9), önder (ks. 7), azim (ks. 1), sabır (ks. 3), ileri görüşlü (ks. 2), disiplinli (ks. 3), kararlı (ks. 5), yol göstericilik (ks. 1), ileri görüşlülük (ks. 2), akılcılık (ks. 1), vefa (ks. 1), inanç (ks. 2), birleştirici (ks. 1), bütünleştirici (ks. 1), askerî deha (ks. 1), mesleki alt yapı (ks. 1); **devlet** (ks. 3): Türkiye Cumhuriyeti (ks. 9); **millet** (ks. 5): Türk milleti (ks. 4), Türk halkı (ks. 1); **kitap** (ks. 16): Nutuk (ks. 8), Takımın Muharebe Talimi (ks. 1), Cumalı Ordugâhı (ks. 1), Taktik ve Tatbikat Gezisi (ks. 1), Zabıt ve Kumandan ile Hasbıhal (ks. 1); **savaş** (ks. 1): Kurtuluş Savaşı (ks. 4), Türk Bağımsızlık Savaşı (ks. 1), İstiklal Savaşı (ks. 1); **insan** (ks. 1): lider (ks. 9), Mustafa Kemal (ks. 4), önder (ks. 7), Atatürk (ks. 30), Türk (ks. 8), kahraman (ks. 1), Afet İnan (ks. 1), komutan (ks. 1), devlet adamı (ks. 3), silah arkadaşı (ks. 2); **dil** (ks. 2): Arapça (ks. 1), Farsça (ks. 1).

Bir Hatıra (16 Gösterge, 50 Kullanım Sıklığı): **insan** (ks. 2): Atatürk (ks. 9), Türk (ks. 7), İzzet (ks. 1), milletvekili (ks. 2), Refik Koraltan (ks. 3), beyefendi (ks. 3), paşa (ks. 1), efendi (ks. 2), evlat (ks. 1); **ulus** (ks. 2): Türk ulusu (ks. 5), Türk milleti (ks. 2).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (45 Gösterge, 208 Kullanım Sıklığı): **şahıs** (ks. 1), **insan** (ks. 43): Atatürk (ks. 11), Türk (ks. 2), adam (ks. 1), asker (ks. 1), lider (ks. 1), vatandaş (ks. 1), Trikopis (ks. 1), eş (ks. 1), düşman (ks. 2), kahraman (ks. 3), Mehmetçik (ks. 1), ana (ks. 1), evlat (ks. 4); **millet** (ks. 47): Türk milleti (ks. 1), dünya milletleri (ks. 6); **harp** (ks. 3), **savaş** (ks. 4): Türk Kurtuluş Savaşı (ks. 1), Çanakkale Savaşları (ks. 1); **devlet** (ks. 2): Türkiye (ks. 2); **duygu** (ks. 1), **his** (ks. 1): acı (ks. 2), mutlu (ks. 15), üzücü (ks. 1), açlık (ks. 2), kıskançlık (ks. 1), açgözlülük (ks. 1), kin (ks. 3), saygı (ks. 5), aşk (ks. 1), sevgi (ks. 17), nefret (ks. 2); **özellik** (ks. 3): dürüst (ks. 1), çalışkan (ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (70 Gösterge, 78 Kullanım Sıklığı): **dağ** (ks. 1): Ağrı (ks. 1), Erciyes (ks. 1), yanardağ (ks. 2), Rasattepe (ks. 1), Ürgüp Dağları (ks. 1); **insan** (ks. 1): gelin (ks. 2), kızlar (ks. 1), Yunus (ks. 1), Veysel (ks. 1), şehit (ks. 1), ana (ks. 1), Mustafa Kemal (ks. 1), Atatürk (ks. 1), Mevlâna (ks. 1), Köroğlu (ks. 1); **deniz** (ks. 1): Ege (ks. 1), Karadeniz (ks. 1); **savaş** (ks. 1): İnönü (ks. 1), Sakarya (ks. 1), Dumlupınar (ks. 1), 30 Ağustos (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 1); **yer** (ks. 6): Sicilya (ks. 1), yurt (ks. 1), Zonguldak (ks. 1), maden ocakları (ks. 1), Kırşehir (ks. 1), yamaç (ks. 1), Kıbrıs (ks. 1), Sakarya (ks. 1), Dumlupınar (ks. 1), cihan (ks. 1), Karaçayır Yaylası (ks. 1), Lozan (ks. 1), Erzurum (ks. 1), Silifke (ks. 1), Urfa (ks. 1), Rumeli (ks. 1), evren (ks. 1), Bursa (ks. 1), Bolu (ks. 1), Ankara (ks. 1), İstanbul (ks. 1), Kütahya (ks. 1), Isparta (ks. 1), Süleymaniye (ks. 1), Edirne (ks. 1), Kars (ks. 1), Kadifekale (ks. 1), Afyon (ks. 1), Anadolu (ks. 2), Keban (ks. 1), Samsun (ks. 1), Asya (ks. 1), Afrika (ks. 1), dünya (ks. 1); **yeşil** (ks. 1): çam (ks. 1), gül (ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (56 Gösterge, 127 Kullanım Sıklığı): **dil** (ks. 32): Fransızca (ks. 1), ana dili (ks. 6), Türkçe (ks. 10); **insan** (ks. 3): yazar (ks. 1), Albert (ks. 1), birey (ks. 1), Camus (ks. 1), önder (ks. 1), Yahya Kemal (ks. 1), anne (ks. 5), ana (ks. 3), baba (ks. 1), Dağlarca (ks. 1), Ziya Gökalp (ks. 1), öğretmen (ks. 1), ozan (ks. 1), Rıfat Ilgaz (ks. 1), çocuk (ks. 3); **bilim** (ks. 1): tarih (ks. 1), coğrafya (ks. 1); **toplum** (ks. 4): Türk ulusu (ks. 1), aile (ks. 1); **edebiyat** (ks. 1): yazar (ks. 1), ninni (ks. 3), masal (ks. 1), imge gücü (ks. 1), türkü (ks. 1), ağıt (ks. 1); **yazar** (ks. 1): Albert Camus (ks. 1), Camus (ks. 1), Yahya

Kemal (ks. 1), Dağlarca (ks. 1), Ziya Gökalp (ks. 1); **ders** (ks. 3): tarih (ks. 1), coğrafya (ks. 1), Türkçe (ks. 4), edebiyat (ks. 1); **beden** (ks. 1): kucak (ks. 1), ağız (ks. 3).

Son Kuşlar (51 Gösterge, 114 Kullanım Sıklığı): kuş (ks. 15): hür kuş (ks. 1), çığırtkan kuş (ks. 2), saka (ks. 1), iskete (ks. 2), florya (ks. 1), serçe (ks. 1); **edebiyat (ks. 1):** şiir (ks. 1), şair (ks. 2); **insan (ks. 4):** çocuk (ks. 6), büyükler (ks. 1), Konstantin (ks. 6), tüccar (ks. 2), adam (ks. 2), komşu (ks. 1), teyze (ks. 1), yolcu (ks. 1), doktor (ks. 1), kahveci (ks. 3), yavru (ks. 1), Ahmet (ks. 1), Hollandalı (ks. 2), herif (ks. 3), polis (ks. 1); **mevsim (ks. 2):** güz (ks. 3), sonbahar (ks. 2), kış (ks. 1), yaz (ks. 3); **rüzgâr (ks. 2):** poyraz (ks. 2), yıldız-poyraz (ks. 1), dramudana (ks. 1), gündoğusu (ks. 1), batı-karayel (ks. 1), karayel (ks. 1), lodos (ks. 1); **yeşillik (ks. 6):** ağaç (ks. 7), yemiş (ks. 1), incir çekirdeği (ks. 1), İngiliz çimi (ks. 2), çimen (ks. 5).

Beyaz Diş (125 Gösterge, 330 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 3): efendi (ks. 26), Matt (ks. 10), Weedon Scott (ks. 9), Scott (ks. 2), çocuk (ks. 1), Smith (ks. 2), ziyaretçi (ks. 2), sahip (ks. 4), yabancı (ks. 1); **duygu (ks. 16), his (ks. 1):** korkmak (ks. 2), can yakıcı (ks. 1), çelişik duygu (ks. 2), tehlike duygusu (ks. 1), güvenlik duygusu (ks. 1), tatlı (ks. 10), güvensizlik duygusu (ks. 1), içgüdü (ks. 4), acı (ks. 6), öfke (ks. 2), zevk (ks. 3), nefret (ks. 1), sevgi (ks. 15), hoşlanma (ks. 6), bağlılık (ks. 1), açlık (ks. 1), özlem (ks. 1), coşkun (ks. 1), sevinç (ks. 1), mutluluk (ks. 1), huzursuzluk (ks. 1), sevmek (ks. 4), sıkılganlıkla (ks. 1), kızmak (ks. 1), köpür (ks. 1), sadık (ks. 1); **hayvan (ks. 4):** kunduz (ks. 1), kurt (ks. 2), köpek (ks. 11), yavru (ks. 2); **özellik (ks. 1):** can yakıcı (ks. 1), okşayıcı (ks. 1), yatıştırıcı (ks. 1), tatlılık (ks. 1), güvensizlik (ks. 1), şiddetli (ks. 1), derin (ks. 4), yumuşak (ks. 5), inandırıcı (ks. 1), korkunç (ks. 3), emin (ks. 1), yabanıl (ks. 1), dövüşken (ks. 1), körelen (ks. 2), yeni (ks. 9), doğal (ks. 1), sinir bozucu (ks. 1), dondurucu (ks. 1), küçük (ks. 2), sert (ks. 4), öfkeli (ks. 1), acı (ks. 6), büyük (ks. 1), garip (ks. 1), alışılmadık (ks. 1), pırlıl pırlıl (ks. 1), gösterişli (ks. 1), yalnız (ks. 2), dilsiz (ks. 1), sessiz (ks. 1), öncü (ks. 1), akıllı (ks. 1), güçlü (ks. 1); **mal (ks. 2):** kulübe (ks. 4), kapı (ks. 3), kafes (ks. 1), kızak (ks. 7), sopa (ks. 1); **hâl (ks. 3), tavır (ks. 2):** yabanıl (ks. 1), korkunç (ks. 3), düşmanca (ks. 1), gösterişli (ks. 1); **zaman (ks. 16):** geçmiş (ks. 1), dönem (ks. 1), eskiden (ks. 2), gün (ks. 7), yıl (ks. 2), akşam (ks. 1), gece (ks. 2); **karakter (ks. 1):** sevecen (ks. 2), olgun (ks. 1), ağırbaşlı (ks. 1), duygusal (ks. 1), asık suratlı (ks. 1), kendi kabuğuna çekilmiş (ks. 1), budalaca (ks. 1), sıkılganlık (ks. 1), zorbaca (ks. 1), dövüşken (ks. 2), sinsi (ks. 2), kuşkulu (ks. 1), kuşkucu (ks. 1), duyarlı (ks. 1), vahşi (ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (202 Gösterge, 358 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 4): adam (ks. 1), çocuklar (ks. 2), bilge (ks. 1), Nasrettin (ks. 24), Hoca (ks. 38), Türk (ks. 2), baba (ks. 2), Abdullah Efendi (ks. 1), anne (ks. 1), Sıdika (ks. 1), Hatun (ks. 1), sultan (ks. 1), Mevlâna Celaleddin (ks. 1), Timur (ks. 1), kişi (ks. 4), âlim (ks. 1), kız (ks. 1), gelin (ks. 1), yönetici (ks. 1), karı (ks. 1), komşu (ks. 1), soylu (ks. 1), Jelil Memmedkuluzade (Celil Mehemed Kulizâde) (ks. 1), sanatçı (ks. 1), Lütfi Ökeşli (ks. 1), Osman Ongun (ks. 1), Zafer Özbakır (ks. 1), Levent Kırcı (ks. 1), Abdullah Şahin (ks. 1), Erol Günaydın (ks. 1), Erdoğan Özbakır (ks. 1), Sevim Güvendik (ks. 1); **edebiyat (ks. 1):** fıkra (ks. 19), mizah (ks. 2), efsaneleşme (ks. 1), güldürü (ks. 2), latife (ks. 1), nükte (ks. 1), hikâye (ks. 1), masal (ks. 1), teselleme (ks. 1), kıssa (ks. 1), anlatı geleneği (ks. 1), nükte (ks. 2), anlam (ks. 1), yergi (ks. 1), söyleyiş (ks. 1), düşünce ürünleri (ks. 1), üslup (ks. 3), atasözü (ks. 1), The Journal Hoca Nasrettin” (Hoca Nasrettin

Dergisi) (ks. 1), dergi (ks. 1); **yer** (ks. 3): dünya (ks. 3), Anadolu (ks. 5), Eskişehir (ks. 1), Sivrihisar (ks. 2), Hortu (ks. 2), köy (ks. 3), medrese (ks. 2), mezar (ks. 6), Akşehir (ks. 8), türbe (ks. 2), şehir (ks. 1), dünya (ks. 1), İran (ks. 1), Bulgaristan (ks. 1), Yunanistan (ks. 1), Azerbaycan (ks. 1); **duygu** (ks. 1): sevmek (ks. 1), neşe (ks. 1), sevgi (ks. 2), acı (ks. 1); **binek** (ks. 1): eşek (ks. 12), at (ks. 2); **sanatçı** (ks. 1): Lutfi Ökeşli (ks. 1), Osman Ongun (ks. 1), Zafer Özbakır (ks. 1), Levent Kırca (ks. 1), Abdullah Şahin (ks. 1), Erol Günaydın (ks. 1), Erdoğan Özbakır (ks. 1), Sevim Güvendik (ks. 1); **ülke** (ks. 1): Selçuklu (ks. 1), İran (ks. 1), Bulgaristan (ks. 1), Yunanistan (ks. 1), Azerbaycan (ks. 1); **zaman** (ks. 7): miladi takvim (ks. 1), yıl (ks. 7), yüzyıl (ks. 1), süre (ks. 1), dönem (ks. 1), Nisan (ks. 1), bugün (ks. 1), Temmuz (ks. 1); **nitelik** (ks. 3): kocaman (ks. 2), kaba (ks. 1), neşe kaynağı (ks. 1), güzel (ks. 1), gülen yüzü (ks. 1), büyük (ks. 2), yerli (ks. 1), yabancı (ks. 1), kısa boylu (ks. 1), tıknaz (ks. 1), orta uzunluk (ks. 1), yuvarlak (ks. 1), çekik (ks. 1), kesik (ks. 1), ince (ks. 3), uzun (ks. 4), sağlam (ks. 1), güçlü (ks. 1), yapılı (ks. 1), güldürücü (ks. 3), güldüren (ks. 2), gülünç (ks. 1), önemli (ks. 1), ünlü (ks. 1), düşündürücü (ks. 1), neşeli (ks. 1), iğneli (ks. 1), yumuşaklık (ks. 1), bilge (ks. 1), açık göz (ks. 1), atak (ks. 1), kurnaz (ks. 1), bilgisiz (ks. 1), vurdumduymaz (ks. 1), utangaç (ks. 1), şaşkın (ks. 1), korkak (ks. 1), çelişik (ks. 1), egemen (ks. 1), yansıtan (ks. 2), düşündürücü (ks. 1), ünlü (ks. 1), vazgeçilmez (ks. 1), yaygın (ks. 1), yerici (ks. 1), inandırıcılık (ks. 1), sızlanmak (ks. 1), esen (ks. 1), dayanıklı (ks. 1), cana yakın (ks. 1), iyilikleri bildiren (ks. 1), doğrulara sevkeden (ks. 1), kötülüklerden sakınmaya çalışan (ks. 1), kendisine has (ks. 1), anlamlı (ks. 1), keskin (ks. 1), güçlü (ks. 1).

Türküler Dolusu (16 Gösterge, 50 Kullanım Sıklığı): şiir (ks. 3): türkü (ks. 23), mısra (ks. 1); **insan** (ks. 2): erkek (ks. 3), dişi (ks. 2), ana (ks. 2), köylü (ks. 2), Kâzım (ks. 1); **ağaç** (ks. 1) kavak (ks. 2); **yurt** (ks. 1): memleket (ks. 4), Trabzon (ks. 1), Şile (ks. 1), Yemen (ks. 1).

Yünden Halıya (103 Gösterge, 212 Kullanım Sıklığı): insan (ks. 2): eşine (ks. 3), Songül Tokmak (ks. 1), Songül (ks. 2), Ömer Tokmak (ks. 6), işçi (ks. 1), patron (ks. 1), dede (ks. 2), nine (ks. 2), komşu (ks. 3), teyze (ks. 1), kadın (ks. 3), turist (ks. 2), çocuk (ks. 1), ana (ks. 1), baba (ks. 1), erkek (ks. 1), yaşlı (ks. 1), kız (ks. 2), dokumacı (ks. 2); **doğa (ks. 1) (dere (ks. 2), tepe (ks. 2), bitki (ks. 9):** ceviz kabuğu (ks. 3), çay (ks. 2), kök (ks. 1), yaprak (ks. 1), kabuk (ks. 1), kahve (ks. 2), cehri (ks. 5), yapışkan ot (ks. 2), meyan kökü (ks. 3), havacıva otu (ks. 3), meyve (ks. 1) (portakal (ks. 1); **zaman (ks. 3):** saat (ks. 1), dakika (ks. 1), mevsim (ks. 2); **renk (ks. 5):** doğal renk (ks. 2), al (ks. 1), mor (ks. 2), kahverengi (ks. 1), sarı (ks. 2), kırmızı (ks. 1), ara ton (ks. 1), portakal rengi (ks. 1), gri (ks. 1), yeşil (ks. 1), siyah (ks. 3); **yer (ks. 1), mekân (ks. 1):** mutfak (ks. 1), iş yeri (ks. 3), yöre (ks. 2), avlu (ks. 4), Avanos (ks. 6), köy (ks. 1), halı fabrikası (ks. 1), fabrika (ks. 2), yurt dışı (ks. 1), ev (ks. 9), bahçe (ks. 1), Sarıhan (ks. 1), Bozca köyü (ks. 2); **araba (ks. 1):** minibüs (ks. 2); **coğrafya (ks. 1):** dere (ks. 2), tepe (ks. 2), yöre (ks. 2); **desen (ks. 9):** Arabeli (ks. 1), Çubuk Suyu (ks. 1), Leblebili (ks. 1), Eli Belinde (ks. 1), özgün desen (ks. 1); **ruh hâli (ks. 1):** sevinçli (ks. 1), hüznü (ks. 1), coşkulu (ks. 1); **aile (ks. 6):** Tokmak ailesi (ks. 2).

Ergenekon Destanı (65 Gösterge, 189 Kullanım Sıklığı): yer (ks. 4): Ergenekon (ks. 9), il (ks. 1), ülke (ks. 5), av yeri (ks. 1), ev (ks. 1), yurt (ks. 3); **kavim (ks. 2):** Türk (ks. 3), Göktürk (ks. 21); **insan (ks. 1):** düşman (ks. 10), kul (ks. 1), İl Han (ks. 3), hakan (ks. 4), oğul (ks. 2), çocuk (ks. 6), Kayan (ks. 5), Kayı

Han (ks. 4), Tukuz (ks. 4), Dokuz (ks. 4), Oğuz (ks. 4), esir (ks. 1), kadın (ks. 1), Kayı (ks. 2), Kayat (ks. 1), Türülken (ks. 1), yiğit (ks. 1), ata (ks. 1), dost (ks. 1), demirci (ks. 2), bey (ks. 1), Börteçine (ks. 3); **mal (ks. 2):** ok (ks. 1), çadır (ks. 3), sürü (ks. 2), ev (ks. 1), kılıç (ks. 1), kul (ks. 1), deri (ks. 1), kışkaç (ks. 1), örs (ks. 1), çekiç (ks. 1); **zaman (ks. 3):** gün (ks. 7), yıl (ks. 7), ayı (ks. 2), saat (ks. 2); **hayvan (ks. 1):** deve (ks. 3), at (ks. 2), öküz (ks. 1), koyun (ks. 1); **bitki (ks. 1):** meyve (ks. 1), ağaç (ks. 1); **çocuk (ks. 6):** oğul (ks. 2); **maden (ks. 3):** demir (ks. 7), kömür (ks. 3).

Güneş Battı (32 Gösterge, 65 Kullanım Sıklığı): **zaman (ks. 1), vakit(ks. 1):** sabah (ks. 6), saat (ks. 2), yıl (ks. 1), gece (ks. 1), gün (ks. 1); **insan (ks. 2):** çocuk (ks. 13), ebe (ks. 1), anne (ks. 1), baba (ks. 1), doktor (ks. 2); **oyun (ks. 4):** saklambaç (ks. 1), uzuneşek (ks. 1); **renk (ks. 2):** karanlık (ks. 3), gri (ks. 1), mavi (ks. 1); **yer (ks. 3):** dünya (ks. 1), güneş (ks. 4), sokak (ks. 1), ev (ks. 1), yeryüzü (ks. 1), okul (ks. 1), ay (ks. 1), kaldırım (ks. 1), gökyüzü (ks. 3), tepenin arkası (ks. 1).

Yedigöller’de Sonbahar (9 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): **mevsim (ks. 1):** sonbahar (ks. 5); **ağaç (ks. 2):** çınar (ks. 1); **renk (ks. 3):** mavilik (ks. 1), kırmızı (ks. 1), sarı (ks. 1), yeşil (ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (27 Gösterge, 109 Kullanım Sıklığı): **renk (ks. 17):** mavi (ks. 45), aydınlık (ks. 1), kara (ks. 2), yeşil (ks. 5), siyah (ks. 2), turkuaz (ks. 1), gri (ks. 2); **duygu (ks. 1):** neşe (ks. 1), ümit (ks. 3), özgürlük (ks. 3), sonsuzluk (ks. 1), sevmek (ks. 2), hafiflik (ks. 1), sevinmek (ks. 1); **insan (ks. 4):** deli (ks. 1), çocuk (ks. 5), peygamber (ks. 1); **sanat (ks. 1):** müzik (ks. 2), masal (ks. 1), şiir (ks. 1), öykü (ks. 1); **ders (ks. 1):** tarihi (ks. 3).

Dünya Hep Güzel Kalsın (129 Gösterge, 255 Kullanım Sıklığı): **zaman (ks. 4):** gün (ks. 3), bugün (ks.1), yıl (ks. 6), ay (ks. 1), sene (ks. 2), yaz (ks.1), kış (ks. 2), gelecek (ks. 1), saat (ks. 1); **canlı (ks. 2):** hayvan (ks. 3), kutup ayısı (ks. 1), bitki (ks. 1), ağaç (ks. 4), meyve (ks. 1), çilek (ks. 1), insan (ks. 8), Ömer Madra (ks. 14), Ada Defne (ks. 2), Ada Defne Dokuzoğlu (ks. 12), arkadaş (ks. 2), çocuk (ks. 2), öğretmen (ks. 1), bakan (ks. 1), belediye başkanı (ks. 1), bilim insanı (ks. 1), meteoroloji mühendisleri (ks. 1), gazeteci (ks. 1), yönetici (ks. 1), başbakan (ks. 1), cumhurbaşkanı (ks. 1); **makine (ks. 2):** radyo (ks. 1), buharlı makine (ks. 1), araba (ks. 4), otomobil (ks. 1), cip (ks. 1), otobüs (ks. 1), uçak (ks. 1), tramvay (ks. 1), araç (ks. 1), toplu taşıma araçları (ks. 1); **doğa (ks. 1):** doğa olayı (ks. 1), canlı türü (ks. 1), hayvan (ks. 3), kutup ayısı (ks. 1), bitki (ks. 1), ağaç (ks. 3), meyve (ks. 1), çilek (ks. 1), kömür (ks. 2), atmosfer (ks. 1), gaz (ks. 2), karbon dioksit (ks. 1), su (ks. 1), yağış (ks. 1), yağmur (ks. 1), iklim (ks. 1), orman (ks. 3), mevsim (ks. 1) yaz (ks. 1), kış (ks. 1), sıcak (ks. 1), soğuk (ks. 1), kurak (ks. 1), çöl (ks. 1), dal (ks. 1); **felaket (ks. 1):** küresel ısınma (ks. 18), aşırı sıcak dalgaları (ks. 1), eriyen buzullar (ks. 1), kasırga (ks. 1), orman yangınları (ks. 2), sel felaketi (ks. 1), küresel iklim değişikliği (ks. 1), ormansızlık (ks. 1), kuraklaşmak (ks. 1), iklim değişikliği (ks. 1); **kaynak (ks. 2):** kaynakları (ks. 3), güneş panelleri (ks. 1), rüzgâr pervaneleri (ks. 1), sıcak sular (ks. 1); **kıta (ks. 2):** Afrika (ks. 3), Avrupa (ks. 2); **ülke (ks. 2):** Nijerya (ks. 1), İspanya (ks. 1), Yunanistan (ks. 1); **yönetici (ks. 1):** başbakan (ks. 1), cumhurbaşkanı (ks. 1); **ısı (ks. 1):** sıcak (ks. 4), soğuk (ks. 2).

Komşusuzluk (38 Gösterge, 111 Kullanım Sıklığı): **ilişki (ks. 2):** komşusuzluk (ks. 3), komşuluk (ks. 5); **insan (ks. 4):** adam (ks. 1), kişi (ks. 1), komşu (ks. 21), Fahrettin (ks. 1), Fehmi (ks. 1), Faruk (ks. 1),

çocuk (ks. 6), kardeş (ks. 3), yazar (ks. 1), anne (ks. 5), şahit (ks. 1), dost (ks. 2), sırdaş (ks. 1); **zaman (ks. 5):** akşam (ks. 5), sabah (ks. 1), saniye (ks. 3), gün (ks. 8), geçmiş (ks. 1), çocukluk (ks. 1), gençlik (ks. 1); **yer (ks. 1):** memleket (ks. 1), dünya (ks. 2), şehir (ks. 2), köy (ks. 1), kasaba (ks. 1); **ev (ks. 7):** apartman (ks. 2), kat (ks. 4), daire (ks. 1); **ağaç (ks. 1):** söğüt (ks. 3), iğde (ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızık (7 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı): **posta (ks. 2):** mektup (ks. 9), zarf (ks. 2); **meyve (ks. 1):** çilek (ks. 1); **göl (ks. 4):** tuz gölü (ks. 1).

Birlikte (3 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): **insan (ks. 2), kişi (ks. 1):** kadın (ks. 2).

Birey-Toplumsallık (34 Gösterge, 66 Kullanım Sıklığı): **birey (ks. 13), insan (ks. 6), kişi (ks. 5):** çocuk (ks. 2), yetişkin (ks. 1), Koca Yunus (ks. 1), Sokrates (ks. 2), bebek (ks. 2); **tanıtma (ks. 1):** ad (ks. 3), uğraş (ks. 1), öğrenim (ks. 2), ilgililik (ks. 1), mensubiyet (ks. 1), ilişkinlik (ks. 1), değginlik (ks. 1), aidiyet (ks. 1); **özgürlük (ks. 6):** ekonomik özgürlük (ks. 1), düşünce özgürlük (ks. 1), inanç özgürlük (ks. 1), gezme özgürlük (ks. 1), dolaşma özgürlük (ks. 1), konma özgürlük (ks. 1), iş seçme özgürlük (ks. 1).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki sınıf değişkenine göre gösterdikleri altanlamlılık ilişkisi şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 10: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Altanlamlılık İlişkisi Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	112	.86	498	3.83	13.011	100.0
7. Sınıf	18	441	4.90	1.074	11.93	9.001	100.0
8. Sınıf	24	1.234	7.78	2.946	18.57	15.861	100.0
TOPLAM	60	1.787	4.72	4.518	11.93	37.873	100.0

Altanlamlılık ilişkisi açısından metinler çözümlendiğinde gösterge (f=1.234, %%7.78) ve kullanım sıklığı (f=2.946, %18.57) düzeyi ile en yüksek oranın 8. sınıf düzeyindeki ders kitabı olduğu belirlenmiştir. En düşük düzey ise gösterge (f=112, % .86) ve kullanım sıklığı (f=498, %3.83) oranları ile 6. sınıf düzeyindeki ders kitabı olduğu belirlenmiştir. Bu anlam ilişkisi açısından düşünüldüğünde oldukça düşük bir kullanım yoğunluğuna sahip 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın alt anlamlılık ilişkisini edindirmede yetersiz olduğu söylenebilir. Sözcükte anlam konularının ağırlıklı olarak 6. sınıf düzeyinde kazandırılmaya çalışıldığı düşünüldüğünde ilgili ders kitabının yetersiz olduğu çıkarsanmaktadır.

4.1.6. Yan Anlam

Bir göstergenin, temel yani ilk anlamı dışında dil dizgesi içerisinde çeşitli benzerlik ve çağrışımlardan hareketle yüklendiği ikincil anlamlara yan anlam denir. Metinler bu bağlamda incelenirken söz varlığı açısından alımlama esnasında şu göstergelerde yan anlamlarda kullanıldığı belirlenmiştir. Yay ayaç içerisindeki anlamlar, göstergelerin metinsel bağlam içerisinde kullanıldıkları yan anlamları karşılamaktadır:

Yalnız Kalmak (9 Gösterge): acı (üzüntü, keder, üzücü şey), kırmak (üzmek, incitmek), çekmek (dayanmak, sabretmek), katlanmak (dayanmak, sabretmek), gönül bağları (ilişkiler), yakınlık beslemek (duyumsamak, hissetmek), kesilmek (olmak).

Bir Haber (2 Gösterge): yön (özellik), gün (zaman).

Atatürk'ün Hayatı (5 Gösterge): ıstık (yol gösterici), çatışma (anlaşmazlık), yol (yöntem), çekmek (göndermek), bozulmak (dağılmak, yenilgiye uğramak).

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Gösterge): yükselmek (gelişmek).

Bir Arının Günlüğü (6 Gösterge): kraliçe (arı), kız (arı), kraliyet (arı topluluğu), ilaç (salgı), çocuk (arı yavrusu), fabrika (vücut parçası).

Artık O da Bir Kargaydı (7 Gösterge): okumak (şakılamak, ötmek), dile getirmek (ötmek), söylemek (ötmek), yan gelip yatmak (çalışmamak).

Mutluluğun Ölçüleri (4 Gösterge): boy vermek (ortaya çıkmak), tohumları serpmek (gerçekleşmeye başlamak).

Ziyafet Sofrası (5 Gösterge): ziyafet çekmek (yedirmek), feryadı basmak (atmak), kaçmak (yok olmak).

Akkız Karakız (4 Gösterge): hatırını kırmamak (reddetmemek), güller açmak (pempeleşmek).

Atasözleri Üzerine (2 Gösterge): sokulmak (dönüştürülmek), ağız (konuşma, dil, söz).

İlaç (2 Gösterge): sinirini bozmak (kızdırmak).

Anne Sevgisi (4 Gösterge): saklambaç oynamak (koşturmak), akla gelmemek (düşünmemek).

Dilim Dilim Güzel Dilim (20 Gösterge): dil kirlenmesi (sözcük işgali), dil bozuklukları (dil kuralsızlıkları), takılmak (emin olmamak), kirlenmek (kurallara uyulmaması), takılmak (dikkati çekmek), ölmek (yok olmak), dili dönmek (söyleyememek), yok saymak (görmezden gelmek), free takılmak (özgürce gezmek), ağır işitmek (az işitmek), kirlilik (yabancı sözcüklerin yer etmesi), burnunu sokmak (karışmak), kıpırdama (harekete geçmek).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, yan anlam açısından metinler çözümlendiğinde söz varlığı açısından alımlama esnasında şu göstergelerin yan anlamlarda kullanıldığı belirlenmiştir. İlgili göstergelerin yan anlamları yay araç içerisinde verilmiştir:

Keloğlan (3 Gösterge): havalanmak (hayallere dalmak), dar (sıkıntı), uyku (hakimiyeti kabul etme).

Sonsuzluk Kitabevi (4 Gösterge): armağan (kültürel miras), gün (zaman), sabrı taşımak (sinirlendirmek).

Kitap Saygısı (2 Gösterge): darlık (ekonomik sıkıntı), izlemek (okumak).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (7 Gösterge): katlanmak (dayanmak), kardeşçe (barış içerisinde), saymak (kabul etmek), ışık tutmak (yol göstermek), iyi kalpli (iyi niyetli).

Bir İleti (5 Gösterge): ele ulaşmak (gelmek), görmek (bilmek), can vermek (ölmek).

Atatürk (6 Gösterge): dönüp bakmamak (ilgi göstermemek), aydınlatmak (geliştirmek), el ele (dayanışma içerisinde), karanlıklar (geri kalmışlık).

Bördübet'ten Sedir Adası'na (1 Gösterge): taramak (aramak).

7 Tane Erik Ağacı (2 Gösterge): çıkmak (kazanmak), düşmek (geçmek).

Doğanın Sesini Duymak (3 Gösterge): dayanmak (tarihine uzanmak), doğayı okumak (doğayı anlamak).

Âşık Veysel (7 Gösterge): gözlerini açmak (gözlerini iyileştirmek), gözü açık olmak (görebilmek), tutulmak (benimsemek), bağlanmak (aşık olmak, çok sevmek).

Kırkpınar (5 Gösterge): boy ölçüşmek (yarışmak), saymamak (kabul etmemek), dolmak taşmak (kalabalık olmak).

Hayal Perdesi (1 Gösterge): görmek (izlemek).

Büyüyünce Ne Olacaksınız (7 Gösterge): sıralı sırasız (zamanlı zamansız), aklının bir köşesinden geçmemek (düşünmemek), kanat (akraba).

İyimserlik, Kötümserlik (10 Gösterge): zehir etmek (rahatsız etmek), görmek (değerlendirmek), almak (yaşamak), batmamak (mutlu olmak, olumlu düşünmek), dalmak (umutsuzca düşünmek), hayatı hoş tarafından almak (mutlu bir şekilde yaşamak).

Bize Bağlı (2 Gösterge): omuzlarımızda yük (sorumluluk).

Ev (2 Gösterge): denize bakmayan (denize doğru yönü olmayan).

Bir Kule Varmış (3 Gösterge): göz ardı etmek (dikkat etmemek).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlere yönelik gerçekleştirilen çözümleme sonucunda yan anlamda kullanılan göstergeler ve bağlam içerisinde gerçekleştirdikleri yan anlamlar şunlardır:

Kitap ve İnsan (1 Gösterge): bağ (ilişki).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (2 Gösterge): dolaşmak (taşınmak), kesilmek (hatırlamak).

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (3 Gösterge): anlamı güçlendirmek (yoğunlatırmak), derin (kapsamlı).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (7 Gösterge): uygun zemin (uygun ortam), ince eleyip sık dokumak (çok kapsamlı düşünmek), filizleşmek (ortaya çıkmak).

Bir Hatıra (3 Gösterge): tatlı bir sohbet (hoş bir sohbet).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (9 Gösterge): yükseliş (gelişme, çağdaşlaşma), bağlar (ilişkiler), uyumak (ölmek), koyun koyuna (yan yana), bağır (toprak), uyumak (cesedin toprağın altında olması), can vermek (ölmek).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (7 Gösterge): hasta, yorgun dümek (geri kalmak), yara (eksik), yaralar almak (geri kalmak), ılık (yol gösterici).

Ellinci Yıl Türküsü (8 Gösterge): taç yapmak (çok önem vermek), çekivermek (yerleştirmek), perçinlemek (pekiştirmek), işlemek (çizmek), bent (engel), göğüslemek (dayanmak), eğilmek (ilgilenmek).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (13 Gösterge): boyunduruk (üstünlük), bakmak (algılamak, kullanmak), kuşatmak (yaşamına girmek), duruluk (saf), temizlik (saf), aklık (saf), anne sesi sürdürmek (ana dili kullanmak), yüceltmek (geliştirmek), tutulacak yol (uygulanacak yöntem ve teknik), duru (saf).

Son Kuşlar (11 Gösterge): içi cız etmek (üzülmek), canavar kesilmek (kötü insan olmak), hava sertleşmesi (hava soğuması), sırt (yamaç), yerleşmek (etkisini göstermek), yaka (taraf, kıyı), kesilmek (yok olmak).

Beyaz Diş (36 Gösterge): can yakmak (acı vermek), çarpışma (mücadele etmek), ayaklanmak (harekete geçirmek), boyun eğmek (kabul etmek), kestirmek (tahmin etmek), harcamak (yanlış tercihte bulunmak), körelmek (etkisizleşmek), çektiği çileler (yaşadığı çileler), baş göstermek (ortaya çıkmak), kemirmek (acı vermek), uç vermek (çok hissetmek), ayağını denk almak (dikkatli olmak), katlanmak (sabır göstermek), kafa tutmak (karşı gelmek), peşine takılmak (peşinden gitmek), boyun eğmek (kabullenmek), başkaldırmak (isyan etmek), koşmak (kızağa bağlamak), başı altından çıkmak (fikrin sahibi olmak), köpürmek (sinirlenmek, öfkelenmek), akılı yatmak (kabul etmek), tetikte olmak (hazır ve dikkatli olmak).

Dünyayı Güldüren Adam (10 Gösterge): ağızdan ağza (dilden dile), dal (bölüm), ağız (konuşma), incelik (düşündürücü), yer tutmak (yer kaplamak), yer almak (yer kaplamak), dil (anlatım biçimi).

Türküler Dolusu (2 Gösterge): işlemek (sevmek, kabullenmek), bağlanmak (çok sevmek).

Yünden Haliya (5 Gösterge): baş (yakın), koyulmak (başlamak), sıra (zaman), baş (kullanmak), yoğrulmak (dokumak, yapmak).

Ergenekon Destanı (6 Gösterge): ötmek (atmak), kolu yetmek (uzanmak, egemen olmak), acı (üzücü, kötü), düşmek (geçmek), kızmak (artmak).

Güneş Battı (3 Gösterge): nasihat almak (nasihat dilemek), derin (yoğun).

Yedigöller’de Sonbahar (3 Gösterge): yola koyulmak (yola çıkmak), kucaklaşmak (yükselmek, yönelmek).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (5 Gösterge): yırtıvermek (dağılmak), işlemek (yer edinmek), söylemek (yazmak, anlatmak), tatmak (görmek), çalmak (benzemek, karşılaştırmak).

Dünya Hep Güzel Kalsın (20 Gösterge): kuşak (nesil), üzerimize düşenler (görevler), adımlar atmak (önlemler almak), adımlar atmak (başlamak), baş başa bırakmak (yalnız bırakmak), karıştırmak (okumak), vermek (salmak, açığa çıkarmak), bulaştıran (ilgi kuran), har vurup harman savurmak (savurgan kullanmak), sıkıştırmak (baskı kurmak), ayakta tutmak (yaşatmak).

Komşusuzluk (8 Gösterge): takınmak (dönüşmek), vermek (dönüştürmek), oturmak (ikamet etmek), geri getirmek (canlandırmak), tatlı (güzel, hoş), bakmak (karşı karşıya olmak), koyulmak (başlatmak).

Posta Kutusundaki Mızıka (3 Gösterge): takılmak (dikkat etmek), söyleyecekler (anlatacaklar), düşmek (yazılmak).

Birlikte (5 Gösterge): bir (aynı), acı (üzüntü), boşlamak (umursamamak), ses vermek (konuşmak).

Birey-Toplumsallık (1 Gösterge): kimlik (karakter).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sınıf değişkeni açısından yan anlam özelliği gösteren bağımsız biçimbirimlerin ilgili ders kitaplarının söz varlıklarındaki yeri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 11: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yan Anlam Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Toplam	
		f	%	Sözcük	
				f	%
6. Sınıf	18	71	.55	13.011	100.0
7. Sınıf	18	70	.78	9.001	100.0
8. Sınıf	24	171	1.09	15.861	100.0
TOPLAM	60	312	0.82	37.873	100.0

Bir metnin yazınsallığını belirleyen en önemli özelliklerinden biri yüzeysel yapıyı oluşturan bağımsız biçimbirimlerin yan anlamda kullanılma oranıdır. Ana dili eğitiminin temel amaçlarından biri de yazın eğitimi vermek olduğuna göre ders kitaplarındaki okuma metinlerinin yan anlam yönünden zengin bir yapıya sahip olması son derece önemlidir. Yan anlamda kullanılan biçimbirimler çözümlendiğinde kullanım yoğunluğu açısından en yoğun kullanım sıklığına sahip metinlerin 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (f=171, %1.09) olduğu belirlenmiştir. En düşük düzey ise 6. sınıf düzeyindeki ders kitabı (f=71, % .55) olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda 8. sınıf düzeyindeki metinlerin alımlanmasında okurun metni yeniden oluşturmak için daha fazla yorum yapması gerekeceği, daha fazla dilin sanat işlevi ile karşılaşacağı görülmüştür. Buna karşılık 6. sınıf düzeyindeki metinlerdeki göstergelerin ise daha çok düz anlamları ile kullanıldığı görülmektedir. Bu da okuma esnasında alımlayıcı pozisyonundaki öğrencilerin çok fazla yorum yapmaya ihtiyaç duymayacaklarını göstermektedir.

4.1.7. Kavram Alanı

Kavram alanı birbirleri ile ilişkili göstergelerin anlamsal alanlarının dış gerçeklik düzlemine yansması ve bir bütünlük oluşturmalarıdır. İlgili bütünlükler o dili kullanan toplumların kültürel durumlarını, bakış açılarını belirlemek açısından önemlidir. Özellikle ana dili eğitiminde seçilecek metinlerin söz varlıklarında oluşan kavram alanlarının bu çağdaki çocukların ilgi alanlarına uygun olması ve alımlama esnasında kolayca belirleyebilmeleri, dil eğitimi açısından son derece önemlidir. Ayrıca alımlama eylemi sırasında oluşacak okuma izotopisini belirlemek açısından da ilgili kavram alanlarını ve bu kavram alanlarını oluşturan bağımsız biçimbirimlerin kullanım sıklıklarını tespit etmek son derece önemlidir. Son olarak kavram alanlarını belirlemek, sözcelem durumu sırasında metnin somutlaşmasına yön veren unsurları, söylemselleşme sırasında ne türden biçimbirimlere dönüştüklerini ortaya koymaktadır. Metinlerin söz varlıkları kavram alanı bağlamında incelendiğinde şu şekilde bütünlükler ortaya çıkmıştır:

Dört Arkadaş (4 Kavram Alanı, 31 Gösterge, 142 Kullanım Sıklığı): **dostluk:** arkadaş (ks. 12), barış (ks. 1), kardeş (ks. 1); **doğa:** hayvan (ks. 5), ceylan (ks. 34), kaplumbağa (ks. 11), karga (ks. 9), fare (ks. 5), balta girmemek (ks. 1), insan ayağı değmemek (ks. 3), gökyüzü (ks. 4), deniz (ks. 1), köpek (ks. 8), gaga (ks. 1), kanat (ks. 1), yeryüzü (ks. 2); **insan:** insan (ks. 3), düşünmek (ks. 7), uygarlık (ks. 1), kişi

(ks. 1), avcı (ks. 9); **zaman:** zaman (ks. 5), gün (ks. 2), tarih (ks. 1), saat (ks. 2), dakika (ks. 2), vakit (ks. 2), akşam (ks. 1).

Gizli Hayırsever (5 Kavram Alanı, 44 Gösterge, 68 Kullanım Sıklığı): **zenginlik:** patron (ks. 6), zengin (ks. 4), iş adamı (ks. 3), ütülü pantolon (ks. 1), şoför (ks. 1), kolalı yaka (ks. 1); **fakirlik:** yamalı pantolon (ks. 1), yıpranmış gömlek (ks. 1), eski bir araba tekerleği (ks. 1), yıpranmış bir urgan (ks. 1), paslı kapı (ks. 1), zorlu bir yaşam (ks. 1); **yardım:** yardım (ks. 3), masraf (ks. 2), ödeme (ks. 2), hayırsever (ks. 4), karşılık beklememek (ks. 1); **sağlık:** topal (ks. 1), düz taban (ks. 1), sıkıntı (ks. 1), ameliyat (ks. 9), ortapedi (ks. 1), hemşire (ks. 1), hastane (ks. 1), aksam (ks. 1); **çocukluk:** çocuk (ks. 1), çember çevirmek (ks. 1), oynamak (ks. 1).

Yalnız Kalmak (5 Kavram Alanı, 40 Gösterge, 78 Kullanım Sıklığı): **toplum:** topluluk (ks. 1), cemiyet (ks. 4), kalabalık (ks. 2), tanışmak (ks. 3), görüşmek (ks. 1), sevmek (ks. 2), eş (ks. 1), dost (ks. 5), akraba (ks. 3), tanıdık (ks. 3), sevdikleri (ks. 1), yakınlar (ks. 3); **yalnızlık:** yalnızlık (ks. 12), kimsesizlik (ks. 1); **iyi:** iyi (ks. 3), sevgi (ks. 2), yardım etmek (ks. 2), gönül bağı (ks. 1), güler yüz (ks. 1), tatlı dil (ks. 1); **kötü:** hata (ks. 2), huysuzluk (ks. 2), hırçınlık (ks. 2), kıskançlık (ks. 1), kalp kırma (ks. 2), gönül tırmalama (ks. 1), geçimsizlikler (ks. 1), darıltma (ks. 1), hoyrat hareket (ks. 1); **din:** Müslümanlık (ks. 1), Allah (ks. 1), Cenabı Hak (ks. 1).

Bir Haber: Atatürk (6 Kavram Alanı, 54 Gösterge, 140 Kullanım Sıklığı): **Atatürk:** Atatürk (ks. 11), M. Kemal (ks. 8), kahraman (ks. 3), ulus (ks. 4), komutan (ks. 1), asker (ks. 5), devlet adamı (ks. 1), önder (ks. 1), Anıtkabir (ks. 1), devrim (ks. 1), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 1); **Kurtuluş Savaşı:** Kurtuluş Savaşı (ks. 3), ordu (ks. 2), aydınlar (ks. 1), savaş (ks. 4), asker (ks. 5), bağımsızlık (ks. 3), H. Edip Adıvar (ks. 1), Erzurum ve Sivas Kongresi (ks. 1), cephe (ks. 1), silah (ks. 2), ateş (ks. 2); **iletişim:** dergi (ks. 1), mektup (ks. 1), faks (ks. 1), internet (ks. 3), gazete (ks. 4), radyo (ks. 1), televizyon (ks. 2), telgraf (ks. 6), telgrafhane (ks. 3); **eğitim:** okumak (ks. 6), sınıf (ks. 3), öğrenci (ks. 3), öğretmen (ks. 6), kitap (ks. 5); **çizgi kahramanlar:** Rambo (ks. 2), Batman (ks. 2), Superman (ks. 2), HeMan (ks. 2); **hava:** hava (ks. 2), yağmur (ks. 2), şimşek (ks. 3).

Atatürk'ün Hayatı (1 Kavram Alanı, 43 Gösterge, 105 Kullanım Sıklığı): **Atatürkçülük:** Türkiye Cumhuriyeti (ks. 2), Türk Devrimi (ks. 1), Atatürk (ks. 12), Selanik (ks. 6), Prof. Afet İnan (ks. 2), Zübeyde Hanım (ks. 2), Ali Rıza Efendi (ks. 1), Mustafa Kemal (ks. 3), başkumandan (ks. 1), inkılâp (ks. 1), Şemsi Efendi Okulu (ks. 3), Askeri Rüştiye (ks. 5), Manastır Askeri İdadisi (ks. 2), İstanbul Harp Okulu (ks. 2), asker (ks. 8), Mondros Mütarekesi (ks. 1), Müdafai Hukuk Cemiyetleri (ks. 1), Havza (ks. 1), Türk Dil Kurumu (ks. 2), Türk Tarih Kurumu (ks. 2), barış (ks. 3).

Vatandaşlık Görevlerimiz (3 Kavram Alanı, 47 Gösterge, 70 Kullanım Sıklığı): **askerlik:** asker (ks. 5), askerlik (ks. 2), davul (ks. 1), zurna (ks. 1), uğurlama töreni (ks. 1), bayrak (ks. 2), ordu (ks. 5), kutsal görev (ks. 1); **kanun:** kanun (ks. 2), anayasa (ks. 1), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 1), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 1), Türk vatandaşı (ks. 1), **hak ve sorumluluk:** hak (ks. 9), sorumluluk (ks. 5), askerlik yapmak (ks. 2), kişi özgürlüğü (ks. 1), düşünce özgürlüğü (ks. 1), bilim ve sanat özgürlüğü (ks. 1), din ve

vicdan özgürlüğü (ks. 1), seçme ve seçilme hakkı (ks. 1), vergi vermek (ks. 1), kanun ve kurallara saygılı olmak (ks. 1).

Uzay Denen O Yer (2 Kavram Alanı, 30 Gösterge, 98 Kullanım Sıklığı): **uzay:** uzay (ks. 15), astronot (ks. 3), roket (ks. 4), fırlatma (ks. 3), Mars (ks. 1), Satürn (ks. 1), Orion (ks. 1), galaksiler (ks. 1), uzay aracı (ks. 6), Güneş (ks. 1), yıldız (ks. 6), rota (ks. 1), similatör (ks. 2), yörünge (ks. 1); **dünya:** dünya (ks. 8), atmosfer (ks. 3), gaz (ks. 2), sıvı (ks. 1), atom (ks. 1), molekül (ks. 1), yaşam (ks. 3), yer çekimi (ks. 6), denizci (ks. 1), yeryüzü (ks. 1), kütle çekimi (ks. 4), gökyüzü (ks. 1), uçak (ks. 3).

Bir Arının Günlüğü (3 Kavram Alanı, 20 Gösterge, 102 Kullanım Sıklığı): **arı:** kovan (ks. 8), arı (ks. 14), bal (ks. 7), petek (ks. 20), tırtıl (ks. 4), yumurtlama (ks. 5), balmumu (ks. 7), çiçek tozu (ks. 3), polen (ks. 1); **kralılık:** kraliçe (ks. 15), kraliyet (ks. 2), saltanat (ks. 1), emir (ks. 1); **vücut:** vücut (ks. 2), ayak (ks. 2), ağız (ks. 3), dil (ks. 1), çene (ks. 1), organ (ks. 2).

Orman (1 Kavram Alanı, 15 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): **orman:** orman (ks. 15), yeşil (ks. 2), yaprak (ks. 2), tertemiz bir hava (ks. 1), çiçek (ks. 1), reçine (ks. 1), kuş (ks. 1), buz gibi kaynaklar (ks. 1), ağaç (ks. 1), yağmur (ks. 1), dere (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (2 Kavram Alanı, 43 Gösterge, 199 Kullanım Sıklığı): **doğa:** bahar (ks. 1), güneş (ks. 4), çiçek (ks. 1), gökyüzü (ks. 1), tohum (ks. 1), toprak (ks. 1), bülbül (ks. 62), ova (ks. 4), orman (ks. 4), ağaç (ks. 7), rüzgâr (ks. 2), fırtına (ks. 1), yağmur (ks. 1), dağ (ks. 2), ay (ks. 2), güneş (ks. 4), yaprak (ks. 2), karga (ks. 33), dere (ks. 1), yuva (ks. 6), dünya (ks. 5), tarla (ks. 1), dal (ks. 9); **insan:** insan (ks. 11), dost (ks. 4), akıllı (ks. 1), kardeş (ks. 5), sanatçı (ks. 3), ses üstadı (ks. 1), dert (ks. 3), kin (ks. 2), lanet yağdırmak (ks. 1), hayranlık (ks. 1), yüzüne vurmak (ks. 1), yetenek (ks. 1), kibirlenmek (ks. 1), alkışlamak (ks. 1), piknik (ks. 1), çocuk (ks. 3), özgürlük (ks. 2).

Mutluluğun Ölçüleri (3 Kavram Alanı, 23 Gösterge, 25 Kullanım Sıklığı): **acıma:** aç (ks. 1), üşümüş (ks. 1), soğuk (ks. 1), açlık (ks. 1), donmak (ks. 2), ihtiyar (ks. 1), kimsesiz (ks. 1), paçavra (ks. 1), dilenmek (ks. 1), titremek (ks. 1), midesi boş (ks. 1), bir kâse sıcak çorba (ks. 1); **hayvan:** kaplan (ks. 1), leylek (ks. 1), balık (ks. 2), yaratık (ks. 1), penguen (ks. 1); **sağlık:** doktor (ks. 1), ilaç (ks. 1).

Ziyafet Sofrası (2 Kavram Alanı, 17 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı): **hayvan:** fare (ks. 11), kedi (ks. 2); **yemek:** yemek (ks. 3), ziyafet (ks. 2), mide (ks. 1), davet (ks. 2), baklava (ks. 1), börek (ks. 3), kuş sütü (ks. 1), çatal (ks. 1), bal (ks. 1), ekmek (ks. 2), sofrası (ks. 3), acı (ks. 1), soğan (ks. 1), yiyecek (ks. 1).

Akkız Karakız (5 Kavram Alanı, 38 Gösterge, 106 Kullanım Sıklığı): **zenginlik:** saray (ks. 1), elmas (ks. 1), kuyumcu (ks. 1), para (ks. 1), prens (ks. 2), kırk gün kırk gece düğün (ks. 1); **aile:** anne (ks. 6), baba (ks. 1), analık (ks. 5), kız (ks. 32), yavru (ks. 2), nine (ks. 3); **güzellik:** güzellik (ks. 3), güzel (ks. 15), sıрма saç (ks. 1), yanakları al (ks. 1), gözleri ceylan (ks. 1), bakışları umman (ks. 1), dişleri inci (ks. 1), dal boylu (ks. 1); **çirkinlik:** kapkara kız (ks. 2), kömür karası (ks. 1), zift karası (ks. 1); **tecrübe:** yaşlı (ks. 8), kocakarı (ks. 1).

Atasözleri Üzerine (2 Kavram Alanı, 24 Gösterge, 58 Kullanım Sıklığı): dil: dil (ks. 1), atasözü (ks. 21), sözlük (ks. 1), anlam (ks. 2), özlü söz (ks. 1), deyim (ks. 1), sözcük (ks. 7), söz dizimi (ks. 1), anlatım (ks. 1), ağız (ks. 3), eş anlam (ks. 1), yakın anlam (ks. 1), söz değerleri (ks. 1), tümce (ks. 2); **bitki:** ağaç (ks. 3), gül (ks. 3), diken (ks. 3), koruk (ks. 1), elma (ks. 1).

İlaç (1 Kavram Alanı, 11 Gösterge, 46 Kullanım Sıklığı): doğa: kır (ks. 3), ot (ks. 20), ağaç (ks. 1), dut (ks. 1), ebegümece (ks. 3), eşek (ks. 8), karabaş (ks. 4), kök (ks. 1), sinameki (ks. 1), sinek (ks. 3), çay (ks. 1).

Yurt Sevgisi (2 Kavram Alanı, 26 Gösterge, 41 Kullanım Sıklığı): yurt sevgisi: yurt sevgisi (ks. 4), yurt (ks. 1), damarlarımızda akan kan (ks. 1), doğduğu yer (ks. 1), ana dili (ks. 1), düşman (ks. 1), savaş alanı (ks. 2), savaş (ks. 1), asker (ks. 1), bayrak (ks. 2), şan (ks. 1), ihanet (ks. 1); **akrabalık:** anne (ks. 2), baba (ks. 5), ata (ks. 1), erkek kardeş (ks. 1), abla (ks. 1), ana (ks. 1), oğul (ks. 2).

Anne Sevgisi (3 Kavram Alanı, 17 Gösterge, 114 Kullanım Sıklığı): kedi: kedi (ks. 28), pati (ks. 3), koklamak (ks. 1), yalamak (ks. 2), ciğer (ks. 2), tüy (ks. 4); **aile:** anne (ks. 26), teyze (ks. 13), ev (ks. 1), kız (ks. 8), kucak (ks. 1), özlemek (ks. 5), sevmek (ks. 11); **doğa:** bahar (ks. 1), çimen (ks. 1), papatya (ks. 1), bahçe (ks. 6).

Dilim Dilim Güzel Dilim (5 Kavram Alanı, 63 Gösterge, 255 Kullanım Sıklığı): dil: dil (ks. 30), Türkçe (ks. 17), ana dili (ks. 4), dil kirlenmesi (ks. 2), dil bozukluğu (ks. 1), yabancı sözcük (ks. 2), yabancı ad (ks. 1), İngilizce (ks. 3), yaygın dil (ks. 1), ölü dil (ks. 1), sözcük (ks. 9), dili dönmek (ks. 1), söylemek (ks. 9), ad (ks. 15), Fransızca (ks. 1), dil yanlışı (ks. 1), konuşmak (ks. 9), anlam (ks. 4), söz (ks. 2); **eğitim:** okul (ks. 3), öğretmen (ks. 17), ders (ks. 4), ödev (ks. 18), sınıf (ks. 2), not defteri (ks. 3), araştırma (ks. 6), matematik (ks. 2), başlık (ks. 2), dosya (ks. 1); **iş yeri:** iş yeri (ks. 2), büfe (ks. 6), dükkân (ks. 2), tabela (ks. 4), müşteri (ks. 1), garson (ks. 1), yetkili (ks. 1), mağaza (ks. 1), vitrin (ks. 2), marka (ks. 1), market (ks. 3); **medya:** gazete (ks. 2), televizyon (ks. 5), radyo (ks. 2), yayın (ks. 2), reklam (ks. 2), şarkıcı (ks. 2), talk show (ks. 1); **aile:** anne (ks. 3), baba (ks. 6), ev (ks. 6), amca (ks. 9).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler çözümlendiğinde metinlerin okuma izotiplerinin dil dışı gerçekliklerle ilişkilendirilerek şu şekilde çerçevelendiği belirlenmiştir:

Keloğlan (4 Kavram Alanı, 19 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): bitki: çiçek (ks. 1), dal (ks. 1), ağaç (ks. 2), ayva (ks. 1), nar (ks. 1), ot (ks. 1); **hayvan:** kuş (ks. 1), aslan (ks. 1), kuzu (ks. 1); **masal:** Keloğlan (ks. 3), uçan seccade (ks. 1), Köse (ks. 1), haramiler (ks. 1), dev (ks. 1), ejderha (ks. 1); **doğa:** bahar (ks. 1), güneş (ks. 1), çeşme (ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (3 Kavram Alanı, 15 Gösterge, 44 Kullanım Sıklığı): okumak: kitabevi (ks. 8), kitap (ks. 15), sözcük (ks. 1), yapıt (ks. 5), okumak (ks. 1), kitapçı (ks. 1), roman (ks. 2), öykü (ks. 1), oyun (ks. 1); **iş yeri:** dükkân (ks. 1), tabela (ks. 2), müşteri (ks. 3); **canlı:** mamut (ks. 1), hayvan (ks. 1), bitki (ks. 1).

Kitap Saygısı (1 Kavram Alanı, 27 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): okuma-yazma: kitap (ks. 5), gazete (ks. 1), okumak (ks. 2), kitaplık (ks. 1), dergi (ks. 1), basılı nesne (ks. 1), kurşun kalem (ks. 1), notlar (ks. 1), yazmak (ks. 2), öğrenci (ks. 1), kutsal eser (ks. 1), okul bahçesi (ks. 1), sınıf (ks. 1), ders kitabı (ks. 1), sayfa (ks. 1), kâğıt (ks. 2), harf (ks. 1), dizgi (ks. 1), düzelti (ks. 1), kapak (ks. 1), cilt (ks. 1), yazar (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (1 Kavram Alanı, 7 Gösterge, 98 Kullanım Sıklığı): Atatürk: Mustafa Kemal (ks. 6), Atatürk (ks. 29), lider (ks. 5), Türk (ks. 12), Türklük (ks. 2), millet (ks. 38).

Bir İleti (4 Kavram Alanı, 38 Gösterge, 118 Kullanım Sıklığı): iletişim: elektronik posta (ks. 1), postacı (ks. 2), mektup (ks. 3), posta kutusu (ks. 1), zarf (ks. 1), ileti (ks. 1), mesaj (ks. 2), yazmak (ks. 6); **eğitim:** okul (ks. 1), mektep (ks. 1), okuma - yazma seferberliği (ks. 1), bilgi (ks. 3); **millet:** ulusal (ks. 4), egemenlik (ks. 2), kültür (ks. 11), birlik (ks. 8), milli (ks. 19), millet (ks. 8), Türk (ks. 9), yurt (ks. 1), bayrak sevgisi (ks. 1), beraberlik (ks. 1), kültür (ks. 11); **edebiyat-sanat:** sahnelemek (ks. 1), tiyatro (ks. 3), metin (ks. 3), Halide Edip (ks. 1), Türk'ün Ateşle İmtihanı (ks. 1), hikâye (ks. 1), makale (ks. 2).

Atatürk (4 Kavram Alanı, 25 Gösterge, 49 Kullanım Sıklığı): ülke-memleket: cumhuriyet (ks. 2), gökyüzü (ks. 1), ırmak (ks. 1), sokak (ks. 1), ülke (ks. 3), bayrak (ks. 4), özgürlük (ks. 1); **devrim:** devrim (ks. 1), aydınlatmak (ks. 1), Atatürk (ks. 9), yasa (ks. 1); **dil:** Türkçe (ks. 3), türkü (ks. 1), masal (ks. 1), dil (ks. 7), yabancı dil (ks. 1), Türk Dil Kurumu (ks. 1); **eğitim:** öğretmen (ks. 1), tebeşir (ks. 1), okumak (ks. 3), öğretmek (ks. 1), okul (ks. 1).

Bördübet'ten Sedir Adası'na (2 Kavram Alanı, 49 Gösterge, 106 Kullanım Sıklığı): tarihi eser: Apollon Tapınağı (ks. 1), antik tiyatro (ks. 1), agora (ks. 1), sur (ks. 1); **doğa:** günlük ağaç (ks. 2), bük (ks. 2), ova (ks. 6), koy (ks. 12), çam (ks. 4), koku (ks. 3), deniz (ks. 6), saz (ks. 4), kara (ks. 1), plaj (ks. 2), rüzgâr (ks. 1), balık (ks. 3), deniz kestanesi (ks. 2), kamp (ks. 1), cırcır böceği (ks. 1), ağaçkakan (ks. 1), sincap (ks. 1), kurbağa (ks. 1), börtü böcek (ks. 2), yaprak (ks. 1), ada (ks. 9), kuş (ks. 3), çiçek (ks. 1), balık (ks. 2), ayın doğuşu (ks. 1), dağ (ks. 1), tepe (ks. 3), sahil (ks. 2), orman (ks. 1), patika (ks. 1), dere (ks. 1), ada çayı (ks. 1), mitolojik böcek (ks. 1), yumurta (ks. 2), zeytin (ks. 1), ağaç (ks. 4).

7 Tane Erik Ağacı (5 Kavram Alanı, 21 Gösterge, 38 Kullanım Sıklığı): doğa: erik ağacı (ks. 6), deniz kenarı (ks. 1), dal (ks. 3), yeşermek (ks. 1), salatalık (ks. 1), kök (ks. 2); **zaman:** bahar (ks. 2), yaz (ks. 3), mevsim (ks. 1); **yapı:** apartman (ks. 1), yapı (ks. 2); **edebiyat:** kafiye (ks. 1), şiir (ks. 1), yazmak (ks. 1), hikâye (ks. 1); **insan:** yoğurtçu (ks. 1), dondurmacı (ks. 1), çavuş (ks. 1), yapıncak (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (5 Kavram Alanı, 86 Gösterge, 169 Kullanım Sıklığı): doğa: doğa (ks. 10), çiçek (ks. 1), yaprak (ks. 2), arı (ks. 2), kelebek (ks. 1), dağ (ks. 1), yamaç (ks. 1), kar (ks. 2), doğa olayı (ks. 1), çiğdem (ks. 1), toprak (ks. 22), yağmur (ks. 1), soğuk (ks. 1), rüzgâr (ks. 1), tohum (ks. 2), sebze (ks. 2), bitki (ks. 1), maydanoz (ks. 1), ıspanak (ks. 1), nane (ks. 1), yeşermek (ks. 3), ot (ks. 1), doğal (ks. 1), meyve (ks. 1), dut (ks. 5), bahçe (ks. 2), ağaç (ks. 3), tarla (ks. 1), buğday (ks. 5), bağ (ks. 2), üzüm (ks. 3), ekin (ks. 1), at (ks. 1), eşek (ks. 2), bağ bozumu (ks. 1), hava (ks. 1), buğday (ks. 5), kurt (ks. 1), kuş (ks. 1); **mevsim:** mevsim (ks. 3), çocukluk (ks. 3), ilkbahar (ks. 1), bahar (ks. 1), kış (ks. 1), zaman

(ks. 3), yaz (ks. 2), gece (ks. 2), geçmiş (ks. 1), yıl (ks. 1); **insan:** insan (ks. 3), dilenci (ks. 1), komşu (ks. 1), çocuk (ks. 3), kardeş (ks. 1), kavga (ks. 1), dostluk (ks. 1), komşuluk (ks. 1), dede (ks. 1), nine (ks. 1), aile (ks. 1), büyükler (ks. 1), dil (ks. 2); **yiyecek:** sıra (ks. 3), pekmez (ks. 8), un (ks. 1), turşu (ks. 1), peynir (ks. 1), kavurma (ks. 1); **araç:** teknolojik araç (ks. 1), tas (ks. 2), heybe (ks. 1), traktör (ks. 1), römork (ks. 1), sepet (ks. 1), lastik çizme (ks. 1), teşt (ks. 1), kazan (ks. 3), ocak (ks. 1), kaşık (ks. 2), torba (ks. 1), küp (ks. 2), çömlek (ks. 1).

Âşık Veysel (5 Kavram Alanı, 116 Gösterge, 250 Kullanım Sıklığı): **doğa:** kar (ks. 2), çam (ks. 1), yaprak (ks. 1), ağaç (ks. 1), filiz (ks. 1), yeşil (ks. 2), neftî (ks. 1), toprak (ks. 13), yel (ks. 1), ırmak (ks. 1), dağ (ks. 4), yayla (ks. 2), taş (ks. 2), ahu (ks. 1), aslan (ks. 1), lale (ks. 1), sümbül (ks. 1), çayır (ks. 1), çimen (ks. 1), sel (ks. 1), çiçek (ks. 2), bülbül (ks. 1), deniz (ks. 2), davar (ks. 2), ot (ks. 2), gül (ks. 1); **mekân:** Anadolu (ks. 6), dünya (ks. 6), memleket (ks. 2), yurt (ks. 1), diyar (ks. 2), el (ks. 1), Sivas (ks. 2), Şarkışla (ks. 1), Sivralan (ks. 2), köy (ks. 4), cennet (ks. 1), Beserek (ks. 1), Güldede (ks. 1), Karataş (ks. 1), gurbet (ks. 1), âlem (ks. 2), İstanbul (ks. 5), Beyoğlu (ks. 1), Beyazıt (ks. 1), Zile (ks. 1), Kangal (ks. 1), Kayseri (ks. 1), Ankara (ks. 2); **insan:** insan (ks. 3), ağırbaşlılık (ks. 1), kadere boyun eğmek (ks. 1), evlat (ks. 2), er (ks. 1), yavuklu (ks. 1), sevgili (ks. 2), yâr (ks. 6), âşık (ks. 12), çocuk (ks. 1), arkadaşlık (ks. 1), dost (ks. 3), canan (ks. 1), Türk (ks. 1), Atatürk (ks. 2); **duygu:** içli (ks. 4), ağlamak (ks. 2), duygu (ks. 1), his (ks. 4), yanık (ks. 1), gözümlü yaşı (ks. 1), sevmek (ks. 3), dertli (ks. 2), aşk (ks. 1), meşk (ks. 1), duyusu (ks. 2), sevgi (ks. 1), kıskanmak (ks. 1), arkadaşlık (ks. 1), vefa (ks. 2), sevgili (ks. 2), sadık (ks. 4), durgunluk (ks. 1), hoşuna gitmek (ks. 1), tesir (ks. 2), içrimi dağlamak (ks. 1), bağlanmak (ks. 1); **sanat:** sanat (ks. 2), sanatkâr (ks. 1), Karacaoğlu (ks. 3), Emrah (ks. 2), Âşık Ömer (ks. 1), Pir Sultan Abdal (ks. 1), Veysel (ks. 19), mektup (ks. 4), şiir (ks. 3), türkü (ks. 2), âşık (ks. 11), hece vezni (ks. 1), halk şairi (ks. 2), kıta (ks. 1), saz (ks. 8), Molla Hüseyin (ks. 1), Âşık Süleyman (ks. 1).

Kırkpınar (4 Kavram Alanı, 50 Gösterge, 88 Kullanım Sıklığı): **güreş:** pehlivan (ks. 10), er meydanı (ks. 1), güreş bayramı (ks. 2), beden gücü (ks. 1), akıl gücü (ks. 1), Türk güreşçiliği (ks. 1), kol gücü (ks. 1), yağlı güreş (ks. 3), güreşçi (ks. 4), meydan (ks. 3), tutuşma (ks. 2), yaklaşma (ks. 1), rakip (ks. 3), zeytin yağı (ks. 1), beden (ks. 2), hakem (ks. 1), meşin don (ks. 1), madalya (ks. 1), kuşak (ks. 1); **tabiat:** göçmen kuş (ks. 1), yeşil (ks. 1), tabiat (ks. 2), zeytin ağacı (ks. 1), taş (ks. 1), şahin (ks. 1), kartal (ks. 1); **duygu:** yiğitlik (ks. 1), saygı (ks. 3), dost (ks. 1), sıkılgan (ks. 1), çekingen (ks. 1), yadırgamak (ks. 2); **zaman:** yaz (ks. 1), zaman (ks. 7), saat (ks. 1), gün (ks. 5), Orta Çağ (ks. 1), tarih (ks. 1).

Hayal Perdesi (4 Kavram Alanı, 49 Gösterge, 83 Kullanım Sıklığı): **mekân:** Atatürk Bulvarı (ks. 1), Fatih (ks. 1), Unkapanı (ks. 1), sokak (ks. 1), Atlamataşı (ks. 1), ev (ks. 4), tahta kapı (ks. 1), arsa (ks. 3), oturma yeri (ks. 1), mahalle (ks. 1), okul (ks. 1), sünnet odası (ks. 1); **gölge oyunu:** Karagöz (ks. 12), Hacivat (ks. 3), hayal perdesi (ks. 7), figür (ks. 2), beyaz perde (ks. 1), karagözcü (ks. 1), seyirci (ks. 1), göstermelik (ks. 2), gölge kişi (ks. 1), Kanlı Nigar (ks. 2), Yalova Sefası (ks. 1), Tahir ile Zühre (ks. 1), hayal oyunu (ks. 1), Tuzsuz Deli Bekir (ks. 1), Beberuhi (ks. 1), Yahudi (ks. 1), Arnavut (ks. 1), Rum (ks. 1), Kekeme (ks. 1); **insan:** seyirci (ks. 1), çocuk (ks. 3), okul arkadaşı (ks. 1).

Büyükünce Ne Olacaksınız? (4 Kavram Alanı, 40 Gösterge, 70 Kullanım Sıklığı): meslek: meslek (ks. 4), doktor (ks. 1), ünlü (ks. 1), tüccar (ks. 2), altın bilezik (ks. 1), hukukçu (ks. 1), eczacı (ks. 1), mühendis (ks. 3), geçer akçe (ks. 1), iş (ks. 1); **insan:** çocuk (ks. 6), aile (ks. 2), büyük (ks. 2), teyze (ks. 1), oğul (ks. 1), Mahmut (ks. 5), Tali Öngören (ks. 2), hemşire (ks. 1), Leylâ (ks. 3), anne (ks. 1), baba (ks. 2), çocukluk (ks. 1), aile kanadı (ks. 1); **bayram:** bayram (ks. 5), ziyaret etmek (ks. 1), şeker (ks. 2), bayram (ks. 1); **gelenek:** âdet olmak (ks. 1), el öpmek (ks. 2), kapı kapı dolaşmak (ks. 1), ziyaret (ks. 3).

İyimserlik, Kötümserlik (4 Kavram Alanı, 38 Gösterge, 123 Kullanım Sıklığı): insan: insan (ks. 10), Auguste Bréal (ks. 1), Fransız (ks. 1), yazar (ks. 3), adam (ks. 7), kötümser (ks. 19), kimse (ks. 2), Düşes de Windsor (ks. 1), Lady Mendl (ks. 2), ihtiyar (ks. 1), hanım (ks. 1), kadın (ks. 2), kumandan (ks. 1), Sezar (ks. 2), çocuk (ks. 2), neşeli (ks. 1), doktor (ks. 2), Victor Pauchet (ks. 1), dost (ks. 1); **hastalık:** sivilce (ks. 2), kanser (ks. 3), sinir (ks. 1), perişan etmek (ks. 1); **zaman:** yıl (ks. 1), dakika (ks. 1), gün (ks. 1), ertesi (ks. 1); **kişilik özellikleri:** iyimser (ks. 12), kötümser (ks. 19), nikbin (ks. 1), yaratılış (ks. 12), bedbin (ks. 1).

Bize Bağlı (3 Kavram Alanı, 18 Gösterge, 28 Kullanım Sıklığı): zaman: akşam (ks. 2), gün (ks. 6), yarın (ks. 3); **insanlık-sorumluluk:** suç (ks. 1), gönül (ks. 2), iyi (ks. 2), akıl (ks. 1), kalp (ks. 1), namus (ks. 1), huzursuz (ks. 1), gününü gün etmek (ks. 1), omuzlarımızda yük (ks. 1), çare (ks. 1), sevdalı (ks. 1), haklı (ks. 1).

Ev (4 Kavram Alanı 99, Gösterge, 150 Kullanım Sıklığı): mekân: ev (ks. 39), fabrika (ks. 2), lokanta (ks. 2), aşevi (ks. 1), han (ks. 1), otel (ks. 1), kervansaray (ks. 1), tekke (ks. 2), manastır (ks. 1), kışla (ks. 1), okul (ks. 1), hastane (ks. 1), cami (ks. 1), garaj (ks. 1), kayıkhanesi (ks. 1), kayıkevi (ks. 1), sergievi (ks. 1), müze (ks. 1), bilgelik evi (ks. 1), üniversite (ks. 1), dağ evi (ks. 1), kır evi (ks. 1), orman evi (ks. 1), bahçeli ev (ks. 1), kent evi (ks. 1), Çingene evi (ks. 1), Yörük çadırı (ks. 1), gecekondur (ks. 1), gökdelen (ks. 1), apartman (ks. 2), kulübe (ks. 2), tarımcı konutu (ks. 1), ev odası (ks. 1), İtalya evi (ks. 1), İstanbul evi (ks. 3); **insan:** işçi (ks. 1), konuk (ks. 1), yolcu (ks. 1), derviş (ks. 1), keşiş (ks. 1), asker (ks. 1), öğrenci (ks. 1), hasta (ks. 1), derebeyi (ks. 1), zengin (ks. 1), kral (ks. 1), şah (ks. 1), padişah (ks. 1), cumhurbaşkanı (ks. 1); **zaman:** Taş dönemi (ks. 1), eski (ks. 3), bugün (ks. 2), günümüz (ks. 1); **malzeme:** kitaplık (ks. 1), otomobil (ks. 1), kayak (ks. 1), mal (ks. 1), geçmiş ürünler (ks. 1), taş (ks. 1), toprak (ks. 1), kil (ks. 1), dövme toprak (ks. 1), moloz taşı (ks. 1), sünger taşı (ks. 1), killi taş (ks. 1), kum (ks. 1), kar (ks. 1), mermer (ks. 1), demir (ks. 1), çimento (ks. 1), beton (ks. 1), alüminyum (ks. 1), pencere (ks. 1), ağaç (ks. 2), direk (ks. 1), keçi kılı (ks. 1), kazık (ks. 1), resim (ks. 1), deri kap (ks. 1).

Bir Kule Varmış (3 Kavram Alanı, 19 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı): aşk: âşık (ks. 1), sevgili (ks. 1), ölümde kavuşmak (ks. 1); **İstanbul:** İstanbul (ks. 2), Boğaz (ks. 1), Marmara Denizi (ks. 1), Anadolu yakası (ks. 1), Salacak kıyısı (ks. 1), Galata (ks. 2); **Kız Kulesi:** kule (ks. 17), Kız kulesi (ks. 1), Hero (ks. 7), Leandros (ks. 7), Sestos (ks. 4).

İstanbul (3 Kavram Alanı, 34 Gösterge, 39 Kullanım Sıklığı): İstanbul: İstanbul (ks. 5), Boğaziçi (ks. 1), Kız Kulesi (ks. 1), Beşiktaş (ks. 1), Küçüksu (ks. 1), Eyüp Sultan (ks. 1), Boğaz (ks. 1), Çengelköy (ks. 1), Rumelihisarı (ks. 1), Kadıköy (ks. 1), Üsküdar (ks. 1), Köprü (ks. 1), Adalar (ks. 1), Beyoğlu (ks. 1).

1); **iklim:** serin (ks. 1), bahar (ks. 1); **mekân:** minare (ks. 2), ev (ks. 2), yol (ks. 2), meydan (ks. 1), iskele (ks. 1), kıyı (ks. 1), semt (ks. 1), yer (ks. 1), mektep (ks. 1), tepe (ks. 1), kışla (ks. 1), evlendirme dairesi (ks. 1), kır (ks. 1), dünya (ks. 1), şehir (ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler kavram alanı bağlamında çözümlendiğinde metinlerin okuma izotipilerinin dil dışı gerçekliklerle ilişkilendirilerek şu şekilde çerçevelendiği belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (3 Kavram Alanı, 48 Gösterge, 157 Kullanım Sıklığı): **insan:** insan (ks. 9), ömür (ks. 1), yaşama (ks. 4), hayat (ks. 2), seyahat (ks. 2), dost (ks. 5), üzölmek (ks. 1), dostluk (ks. 2), heyecan (ks. 2), yolculuk (ks. 1), hatırlamak (ks. 5), çocukluk (ks. 3), anne (ks. 2), çocuk (ks. 1), kişilik (ks. 2), görgü (ks. 1), konuşma (ks. 2), davranış (ks. 1); **kitap:** kitap (ks. 39), okumak (ks. 20), yazar (ks. 1), bilgi (ks. 2), düşünce (ks. 2), okuma isteğı (ks. 1), kitap sevgisi (ks. 2), okuma alışkanlığı (ks. 3), okur (ks. 4), kitaplık (ks. 1), bilimsel kitap (ks. 1); **edebiyat:** romancı (ks. 2), Jean Paul Sartre (ks. 1), masal (ks. 2), çizgi roman (ks. 5), Suut Kemal Yetkin (ks. 1), Canım Kitap (ks. 1), yazı (ks. 1), şair (ks. 1), yazmak (ks. 2).

İmza Günü (5 Kavram Alanı, 48 Gösterge, 165 Kullanım Sıklığı): **aile:** çocuk (ks. 10), dede (ks. 2), nine (ks. 1), baba (ks. 2), anne (ks. 4), kardeş (ks. 1), oğul (ks. 1), ev (ks. 1); **meslek:** politikacı (ks. 1), artist (ks. 1), yazar (ks. 25), doktor (ks. 1), mühendis (ks. 1), pilot (ks. 1), meslek (ks. 2), yazarlık (ks. 1); **mekân:** kasaba (ks. 4), meydan (ks. 1), uzay (ks. 1), denizlerin tabanı (ks. 1), sonsuzluklar (ks. 1), köy (ks. 2), imza yeri (ks. 1); **doğa:** bitki (ks. 1), kuş (ks. 4), havyan (ks. 1), toprak (ks. 2), yeşil (ks. 1), balık (ks. 1), ağaç (ks. 2), deniz (ks. 2); **edebiyat:** yazar (ks. 25), sanat (ks. 1), okur (ks. 7), kitap (ks. 24), imza günü (ks. 1), okumak (ks. 9), masal (ks. 2), efsane (ks. 1), şiir (ks. 1), kafiye (ks. 1), tekerleme (ks. 2), türkü (ks. 1), kütüphane (ks. 3), yazmak (ks. 4).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (2 Kavram Alanı, 26 Gösterge, 101 Kullanım Sıklığı): **kitap:** kütüphane (ks. 27), kitap (ks. 15), okuma (ks. 10), yazma (ks. 3), masal (ks. 2), çizgi roman (ks. 6), Çocuk Kitapları Salonu (ks. 1), yazma koleksiyonlar (ks. 1), Ömer Seyfettin (ks. 1), Varlık yayınları (ks. 1), tefrika (ks. 1), dergi (ks. 1); **eğitim:** ilkokul (ks. 4), sınıf (ks. 5), öğrenmek (ks. 2), öğrenci (ks. 2), okul (ks. 4), ilköğretim (ks. 1), öğretmen (ks. 2), ortaokul (ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (2 Kavram Alanı, 53 Gösterge, 91 Kullanım Sıklığı): **edebiyat:** öykü (ks. 2), Cahit Sıtkı (ks. 5), şair (ks. 5), Tarancı (ks. 2), şiir (ks. 2), dize (ks. 2), hikâye (ks. 8), kitap (ks. 7), kahraman (ks. 2), anlatıcı (ks. 2), Gogol (ks. 1), sözlük (ks. 1), imge (ks. 1), dilin akıcılığı (ks. 1), yazar (ks. 2), karakter (ks. 1), fiziksel tanımlama (ks. 1), tip çizmek (ks. 1), betimlemek (ks. 1), okur (ks. 2), ruh çözümlemesi (ks. 1), ahenk yaratmak (ks. 1), Abbas (ks. 1), trajedi (ks. 1), ironi (ks. 1), Otuz Beş Yaş (ks. 1), yayıncı (ks. 1), Erdal Öz (ks. 1); **mekân:** İstanbul (ks. 2), cadde (ks. 1), bağ (ks. 1), bahçe (ks. 2), semt (ks. 3), şehir (ks. 1), pansiyon (ks. 1), otel (ks. 1), oda (ks. 1), yazıhane (ks. 1), mekân (ks. 1), Viyana (ks. 1), dünya (ks. 2), Paris (ks. 1), Türkiye (ks. 1), Diyarbakır (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (2 Kavram Alanı, 84 Gösterge, 183 Kullanım Sıklığı):

liderlik: önder (ks. 7), devlet adamları (ks. 3), lider (ks. 9), ülkeyi yönetenler (ks. 1), millî kahraman (ks. 1), ileri görüşlü (ks. 2), sabırlı (ks. 2), kararlı (ks. 3), disiplinli (ks. 3), inkılap (ks. 4), kararlılık (ks. 2), askerî hamle (ks. 1), akılcılık (ks. 1), bütünleştirici (ks. 1), inanç (ks. 2), birleştirici (ks. 1), askerî birikim (ks. 1), korkusuz (ks. 1), yiğit (ks. 1), yüksek askerlik vasıfları (ks. 1), askerî deha (ks. 1); **Kurtuluş Savaşı:** Atatürk (ks. 30), Mustafa Kemal (ks. 4), Türk milletinin en zor dönemleri (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 4), kongre (ks. 1), Bağımsızlık Savaşı (ks. 1), Nutuk (ks. 8), Türk (ks. 8), bağımsız (ks. 2), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 9), TBMM (ks. 1), askerî hamle (ks. 1), Anıtkabir (ks. 1), İstiklal Savaşı (ks. 1), millî varlık (ks. 1), millî birlik (ks. 1), millî irade (ks. 1), millî hâkimiyet (ks. 1), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 1), cumhuriyetin ilanı (ks. 1), Takımın Muharebe Talimi (ks. 1), Cumalı Ordugâhı (ks. 1), Taktik ve Tatbikat Gezisi (ks. 1), Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal (ks. 1), silah arkadaşı (ks. 2).

Bir Hatıra (1 Kavram Alanı, 11 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): Atatürk: Atatürk (ks. 9), Türk ulusu (ks. 5), Millî Mücadele (ks. 1), Paşa (ks. 1), inkılâpçı (ks. 2), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 3), millî vazife (ks. 2).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (2 Kavram Alanı, 73 Gösterge, 196 Kullanım Sıklığı): insan sevgisi: insan sevgisi (ks. 5), sevme (ks. 8), hor görme (ks. 1), duygu (ks. 1), hümanizma (ks. 1), insani düşünce (ks. 1), mutluluk (ks. 11), barış (ks. 14), mutlu (ks. 4), kıskançlık (ks. 1), açgözlülük (ks. 1), kin (ks. 3), önem verme (ks. 1), saygı (ks. 5), şeref (ks. 2), itaat (ks. 1), uyum (ks. 1), manen (ks. 1), manevi (ks. 3), yücelik (ks. 1), hizmet aşkı (ks. 1), nefret (ks. 2), iyilik (ks. 2), güzellik (ks. 2), doğruluk (ks. 2), bağ (ks. 1), millet sevgisi (ks. 3), bağır (ks. 1), evlat (ks. 4), dostluk (ks. 2), huzur (ks. 12), bencillik (ks. 4), dayanışma (ks. 1), bağlılık (ks. 1), iyilik (ks. 1), memnun (ks. 1), mesut (ks. 1), zevk (ks. 1), anlaşma (ks. 3), iyi geçim (ks. 2); **Atatürk:** Atatürkçülük (ks. 9), Atatürk (ks. 11), barış (ks. 12), Türkiye (ks. 2), savaş (ks. 4), muharebe alanları (ks. 1), harp (ks. 1), Türk Kurtuluş Savaşı'nın felsefesi (ks. 1), lider (ks. 1), dünya barışı (ks. 2), millî sevgi (ks. 1), millet sevgisi (ks. 3), vatan (ks. 6), milliyet (ks. 1), kahraman (ks. 3), şehit (ks. 2), Çanakkale Savaşları (ks. 1), Mehmetçik (ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (2 Kavram Alanı, 21 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı): Kurtuluş Savaşı: Atatürk (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 1), yurt (ks. 2), millet (ks. 3), savaşmak (ks. 1), ulusallık (ks. 1), cumhuriyet (ks. 1), hürriyet (ks. 1), halkçı (ks. 1), hür (ks. 1), devrim (ks. 1), millet (ks. 3), Mustafa Kemal (ks. 1); **inkılâp:** geri kalmak (ks. 1), bilgi (ks. 1), dil (ks. 1), halkçı (ks. 1), devrim (ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (2 Kavram Alanı, 66 Gösterge, 75 Kullanım Sıklığı): Kurtuluş Savaşı: ulus (ks. 3), cumhuriyet (ks. 3), İnönü (ks. 1), Sakarya (ks. 1), Dumlupınar (ks. 1), 30 Ağustos (ks. 1), barış (ks. 2), savaş (ks. 1), Lozan Zaferi (ks. 1), şehitlerimin kanı (ks. 1), ay yıldızlı bayrak (ks. 1), Mustafa Kemal (ks. 1), özgürlük (ks. 2), Atatürk (ks. 1), bağımsızlık (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 1), tutsak ulus (ks. 1), dalgalanan bayrak (ks. 1); **kültür:** türk (ks. 3), heykel (ks. 2), Yunus'un sözü (ks. 1), Veysel'in sazı (ks. 1), Erzurum Barı (ks. 1), Silifke oyunları (ks. 1), Rumeli türkülleri (ks. 1), Selçuk Kartalı (ks. 1), Bursa ipeği (ks. 1), minyatür (ks. 1), İstanbul Türkçesi (ks. 1), Isparta'nın gül suyu (ks. 1), Süleymaniye yüceliği

(ks. 1), Selimiye inceliği (ks. 1), ay yıldızlı bayrak (ks. 1), Afyon kaymağı (ks. 1), Anadolu nakışları (ks. 1), uygarlık (ks. 1), türkü (ks. 1), Mevlâna'nın çağrısı (ks. 1), Köroğlu'nun narası (ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (3 Kavram Alanı, 26 Gösterge, 55 Kullanım Sıklığı): dil: Fransızca (ks. 1), ana dili (ks. 6), Türkçe (ks. 14); **insan:** birey (ks. 1), önder (ks. 1), anne (ks. 5), ana (ks. 3), baba (ks. 1), öğretmen (ks. 1), ozan (ks. 1), çocuk (ks. 1); **edebiyat:** yazar (ks. 1), Albert (ks. 1), Camus (ks. 2), Yahya Kemal (ks. 1), ninni (ks. 1), masal (ks. 1), imge gücü (ks. 1), Dağlarca (ks. 1), Ziya Gökalp (ks. 1), türkü (ks. 1), ağıt (ks. 1).

Son Kuşlar (2 Kavram Alanı, 80 Gösterge, 163 Kullanım Sıklığı): doğa: kuş (ks. 17), ağaç (ks. 7), yeşil (ks. 4), dal (ks. 1), çayırılık (ks. 1), hava (ks. 5), deniz (ks. 3), tirşe mavilik (ks. 1), poyraz (ks. 2), teşrin (ks. 1), ılık (ks. 1), rüzgâr (ks. 2), bulut (ks. 2), sümbülî (ks. 1), saka (ks. 1), iskete (ks. 2), florya (ks. 1), serçe (ks. 1), gökyüzü (ks. 5), güz (ks. 4), cıvıltı (ks. 1), güneş (ks. 3), durgun mavilik (ks. 1), kuş sesleri (ks. 1), neslin tükenmesi (ks. 1), çimen (ks. 5), toprak ana (ks. 1), koyu yeşil saçlar (ks. 1), yeşillik (ks. 6), yemiş (ks. 1), incir çekirdeği (ks. 1), çim (ks. 2), yıldız-poyraz (ks. 1), dramudana (ks. 1), gündoğusu (ks. 1), batı-karayel (ks. 1), karayel (ks. 1), lodos (ks. 1); **insan:** dostluk (ks. 2), arkadaşlık (ks. 1), çoluk (ks. 2), adam (ks. 2), çocuk (ks. 6), Konstantin (ks. 6), zenginlik (ks. 1), mütevazı (ks. 1), konu komşu (ks. 1), dedikodu (ks. 1), Karamanlı ağzı (ks. 1), hesaplı fikir (ks. 1), mülayim (ks. 1), şair (ks. 2), büyükler (ks. 1), zahire tüccarı (ks. 1), teyze (ks. 1), yolcu (ks. 2), doktor (ks. 1), kahveci (ks. 3), yavru (ks. 1), Mühendis Ahmet Bey (ks. 2), deri tüccarı Hollandalı (ks. 2), İngiliz (ks. 2), herif (ks. 3), polis (ks. 1).

Beyaz Diş (2 Kavram Alanı, 104 Gösterge, 173 Kullanım Sıklığı): duygu: korkmak (ks. 2), can yakıcı (ks. 1), okşayıcı (ks. 1), çelişik duygu (ks. 2), tehlike duygusu (ks. 1), yatıştırıcı (ks. 1), güvenlik duygusu (ks. 1), tatlı (ks. 9), güvensizlik duygusu (ks. 1), şiddetli (ks. 1), içgüdü (ks. 3), acı (ks. 6), yumuşak (ks. 4), öfke (ks. 2), rahatsız (ks. 1), zevk (ks. 3), emin (ks. 1), nefret (ks. 1), özgürlük (ks. 2), körelen duygu (ks. 1), sevecenlik (ks. 1), sevgi (ks. 15), hoşlanma (ks. 6), bağlılık (ks. 1), sinsî (ks. 2), vicdan (ks. 1), kuşku (ks. 1), öfke (ks. 1), açlık (ks. 1), özlem (ks. 1), coşkun (ks. 1), sevinç (ks. 1), mutluluk (ks. 1), huzursuzluk (ks. 1), can sıkmak (ks. 1), sevmek (ks. 4), sevecen (ks. 2), sıcak (ks. 1), sıkılganlık (ks. 1), kızmak (ks. 1), köpürmek (ks. 1), sadık (ks. 1); **düşmanlık:** çarpışma (ks. 1), ısırma (ks. 1), kaçma (ks. 5), titremek (ks. 1), acı vermek (ks. 1), boyun eğmek (ks. 3), hırlamak (ks. 7), karşılık görmek (ks. 1), art niyet (ks. 1), bağırma (ks. 1), boynunu bir kısıkaç gibi sıkmak (ks. 1), cezalandırmak (ks. 1), özgürlüğünü kısıtlamak (ks. 1), tehlike (ks. 2), tetikte beklemek (ks. 2), geri sıçramak (ks. 1), yabanıl (ks. 1), dövüşken (ks. 2), kafes (ks. 1), sopa (ks. 1), korumak (ks. 1), hırsız (ks. 1), sert adımlar (ks. 1), sinsî (ks. 2), saldırıya geçmek (ks. 1), düşmanca (ks. 1), vahşet (ks. 2), sinir bozucu (ks. 1), insanın kanını dondurucu (ks. 1), üstünlük (ks. 1), zorbaca (ks. 1), vahşi yaradılış (ks. 1), dayak (ks. 1), yola gelmek (ks. 1), kafa tutmak (ks. 1), başkaldırmak (ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (2 Kavram Alanı, 46 Gösterge, 147 Kullanım Sıklığı): Milli kültür: kültür (ks. 2), Sivrihisar Medresesi (ks. 1), Selçuklu (ks. 1), sultan (ks. 1), Mevlâna Celaleddin (ks. 1), Timur (ks. 1), hikâye (ks. 1), masal (ks. 1), teselleme (ks. 1), kıssa (ks. 1), halk edebiyatı (ks. 1), Türk anlatı

geleneği (ks. 1), müderrislik (ks. 1), kadılık (ks. 1), türbe (ks. 2); **Nasreddin Hoca:** Dünyayı Güldüren Adam (ks. 1), kavuk (ks. 1), Nasrettin Hoca (ks. 26), Türk mizahı (ks. 1), Sivrihisar (ks. 2), Hortu köyü (ks. 2), horasani sarık (ks. 1), fıkra (ks. 21), güldürücü fıkra (ks. 3), latife (ks. 1), nükte (ks. 3), Akşehir (ks. 8), mizah (ks. 3), eşek (ks. 12), Uluslararası Akşehir Nasrettin Hoca Şenlikleri (ks. 1).

Tüküler Dolusu (5 Kavram Alanı, 86 Gösterge, 144 Kullanım Sıklığı): doğa: kirazın (ks. 2), nar (ks. 2), elma dalı (ks. 1), tiftik (ks. 1), çavdar (ks. 1), taş (ks. 2), toprak (ks. 2), toz (ks. 1), dağ (ks. 2), yayla (ks. 2), tuz (ks. 1), biber (ks. 1), çiçek (ks. 1), reyha (ks. 1), zehir (ks. 1), kavak (ks. 2), mağara (ks. 1); **kültür:** türk (ks. 23), Trabzon peyniri (ks. 1), Şile bezi (ks. 1), ressam (ks. 1), nakış (ks. 1), şair (ks. 4), şiir (ks. 3), mısra (ks. 1), şairlik (ks. 1), dil (ks. 2), kitap (ks. 1); **memleket:** memleket (ks. 2), yerli (ks. 3), tiftik (ks. 1), çavdar (ks. 1), yurt (ks. 1), taş (ks. 2), toprak (ks. 3), insan kokusu (ks. 1), köy (ks. 7), dağ (ks. 2), yayla (ks. 2), köylü (ks. 1), memleket ahvali (ks. 1), Yemen (ks. 1); **duygu:** yürek (ks. 2), bağlanmak (ks. 1), canım kurban (ks. 1), vurgun (ks. 1), utanmak (ks. 1), ağlamak (ks. 1), gülmek (ks. 2), sızı (ks. 1), sancı (ks. 1), sevmek (ks. 1), dövüşmek (ks. 1), inlemek (ks. 1), unutmak (ks. 1); **insan:** akıl (ks. 1), yerli (ks. 3), ressam (ks. 1), şair (ks. 4), insan kokusu (ks. 1), şairlik (ks. 1), insanca (ks. 1), erkekçe (ks. 1), ana sütü (ks. 2), köylü (ks. 1), ölen (ks. 1), kalan (ks. 1), insan kokmak (ks. 1), dişi (ks. 2), erkek (ks. 1), cennet (ks. 1), cehennem (ks. 1), dövüş (ks. 1), çocuk (ks. 1), gülmek (ks. 1), ağlamak (ks. 1), Kâzım (ks. 1).

Yünden Halıya (3 Kavram Alanı, 116 Gösterge, 238 Kullanım Sıklığı): halı: yün (ks. 8), halı (ks. 18), halıcı (ks. 2), ip (ks. 7), iplik (ks. 1), boyamak (ks. 3), tezgâh (ks. 5), dokumak (ks. 11), dokumacı (ks. 2), çile (ks. 3), eğirme (ks. 2), el emeği (ks. 1), alın teri (ks. 1), göz nuru (ks. 1), çıkırık (ks. 1), ilmik (ks. 1), desen (ks. 7), özgün desen (ks. 1), desenlerin dili (ks. 1), Arabeli (ks. 1), Çubuk Suyu (ks. 1), Leblebili (ks. 1), Eli Belinde (ks. 1); **doğa:** doğa (ks. 1), dere (ks. 2), tepe (ks. 2), bitki (ks. 9), ceviz kabuğu (ks. 3), çay (ks. 2), kök (ks. 1), yaprak (ks. 1), kabuk (ks. 1), kahve (ks. 2), cehri (ks. 5), yapışkan ot (ks. 2), meyan kökü (ks. 3), havacıva otu (ks. 3), meyve (ks. 1), portakal (ks. 1); **insan:** el (ks. 2), eş (ks. 3), seslen (ks. 2), esprili söyleşi (ks. 1), okul (ks. 2), aile (ks. 4), Tokmak ailesi (ks. 2), toplantı (ks. 1), iş giysileri (ks. 2), modern giysiler (ks. 1), sorumluluk (ks. 1), Songül Tokmak (ks. 1), Songül (ks. 1), Ömer Tokmak (ks. 6), iş yeri (ks. 3), işçi (ks. 1), patron (ks. 1), dede (ks. 2), nine (ks. 2), iş (ks. 1), âşık (ks. 1), komşu (ks. 3), teyze (ks. 1), kadın (ks. 3), turist (ks. 1), el emeği (ks. 1), alın teri (ks. 2), göz nuru (ks. 1), geleneksel yöntemler (ks. 1), demek (ks. 1), çocuk (ks. 2), ana (ks. 1), baba (ks. 1), yabancı turist (ks. 1), tercümanlık yapmak (ks. 1), insan (ks. 2), erkek (ks. 1), sevgi (ks. 3), işe soyunmak (ks. 1), usta eller (ks. 1), halıcı (ks. 2), yaşlı (ks. 1), kız (ks. 2), dokumacı (ks. 2), ruh hâlleri (ks. 1), sevinçli (ks. 1), hüzünlü (ks. 1), coşkulu (ks. 1), acı (ks. 1), özlem (ks. 1).

Ergenekon Destanı (2 Kavram Alanı, 69 Gösterge, 147 Kullanım Sıklığı): milli kültür: Ergenekon Destanı (ks. 1), Ergenekon (ks. 9), Türk (ks. 2), Göktürk (ks. 21), İl Han (ks. 3), hakan (ks. 4), Kayan (ks. 5), Kayı Han (ks. 4), Tukuz (ks. 4), Dokuz (ks. 4), Oğuz (ks. 4), yurt (ks. 3), ülke (ks. 4), Kayı (ks. 2), Kayat (ks. 1), Türülken (ks. 1), Ata (ks. 1), örs (ks. 1), çekiçle dövmek (ks. 1), Türk beyleri (ks. 1), soy (ks. 1), Börteçine (ks. 3); **savaş:** savaş (ks. 3), ok (ks. 1), öğ almak (ks. 1), üzerlerine yürümek (ks. 1), düşman (ks. 11), yenilgi (ks. 1), hiddetlenmek (ks. 1), baskına uğramak (ks. 1), kaçmak (ks. 3), savaşmak

(ks. 2), gafil avlamak (ks. 1), vuruşmak (ks. 2), galip gelmek (ks. 1), yenilmek (ks. 1), vurmak (ks. 1), öldürmek (ks. 1), yıkmak (ks. 1), yağmalamak (ks. 1), kılıçtan geçirmek (ks. 1), ölmek (ks. 1), sağ kalmak (ks. 1), esir (ks. 1), kurtarmak (ks. 1), esirlik (ks. 1), kurtulmak (ks. 1), yurt (ks. 3), paramparça olmak (ks. 1), baş eğmek (ks. 1), boyun eğmek (ks. 1), karşı çıkmak (ks. 1), yenmek (ks. 1).

Güneş Battı (4 Kavram Alanı, 43 Gösterge, 95 Kullanım Sıklığı): **doğa:** güneş (ks. 18), dünya (ks. 1), ışık (ks. 3), ay (ks. 2), yeryüzü (ks. 1), gökkuşağı (ks. 7), gökyüzünü kirletmek (ks. 1), tepe (ks. 1); **insan:** ihtiyar (ks. 1), genç (ks. 1), insan (ks. 2), gözlük (ks. 1), ev (ks. 2), okul (ks. 1), tatil (ks. 2), çocuk (ks. 12), saklambaç (ks. 1), uzuneşek (ks. 1) anne (ks. 1), baba (ks. 1), nasihat (ks. 1), tartışma (ks. 3), doktor (ks. 2), ümit (ks. 1), dost (ks. 2); **duygu:** şaşkın (ks. 1), sevinmek (ks. 1), ağlamak (ks. 3), endişe (ks. 1), neşe (ks. 1), sevgi (ks. 1); **zaman:** sabah (ks. 6), saat (ks. 2), genç (ks. 1), yıl (ks. 1), zaman (ks. 1), gece (ks. 1), gün (ks. 2), eskiden (ks. 1), vakit (ks. 1), çabucak (ks. 1)

Yedigöller'de Sonbahar (2 Kavram Alanı, 30 Gösterge, 46 Kullanım Sıklığı): **doğa:** Yedigöller (ks. 4), sonbahar (ks. 5), çınar (ks. 1), orman (ks. 1), yaprak (ks. 2), su (ks. 3), ağaç (ks. 2), solmak (ks. 1), tabiat (ks. 1), dal (ks. 4), mevsim (ks. 1), toprak kokusu (ks. 1), gök (ks. 1), tabiat ana (ks. 1), taş (ks. 1), toprak (ks. 1), yeryüzü (ks. 1), güneş (ks. 1), kuş (ks. 1), iklim (ks. 1); **duygu:** dalgın (ks. 3), duymak (ks. 1), hüznün (ks. 1), sevinç (ks. 1), gönül (ks. 1), vuslat (ks. 1), sevdâ (ks. 1), mutlu (ks. 1)

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (3 Kavram Alanı, 54 Gösterge, 155 Kullanım Sıklığı): **doğa:** su (ks. 8), gökyüzü (ks. 7), gök (ks. 5), yer (ks. 2), güneş (ks. 1), rüzgâr (ks. 1), yeşil (ks. 5), menekşe (ks. 1), bulut (ks. 2), kuş (ks. 3), dağ (ks. 1), deniz (ks. 3), gece (ks. 1), yaz akşamlarının iç serinliği (ks. 1), yıldız şavkları (ks. 1), peygamber çiçeği (ks. 1), bahar kokusu (ks. 1), bahar (ks. 1), kır (ks. 1), ekin (ks. 1), tarla (ks. 1), taş (ks. 2), serinlik (ks. 1), dünya (ks. 2), yağmur (ks. 1), yedi renkli gökkuşağı (ks. 1), sis (ks. 1), duman (ks. 1), doğallık (ks. 1), dal (ks. 1); **renk:** renk (ks. 17), mavi (ks. 45), aydınlık (ks. 1), kara (ks. 2), yeşil (ks. 5), siyah (ks. 2), turkuaz (ks. 1), gri (ks. 2); **duygu:** duygu (ks. 1), neşe (ks. 1), ümit (ks. 3), özgürlük (ks. 3), sonsuzluk (ks. 1), sevmek (ks. 2), hafiflik (ks. 1), sevinmek (ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (4 Kavram Alanı, 262 Gösterge, 307 Kullanım Sıklığı): **doğa:** hayvan (ks. 1), bitki (ks. 1), dünya (ks. 4), doğa (ks. 1), canlı türü (ks. 2), doğal bir olay (ks. 1), kömür (ks. 2), atmosfer (ks. 1), gaz (ks. 1), sınırlı kaynakları (ks. 1), kutup ayısı (ks. 1), soğuk bölgeler (ks. 1), su (ks. 1), yağmur (ks. 1), yağış (ks. 1), kasırga (ks. 1), ağaç (ks. 3), orman (ks. 6), kurak (ks. 1), kuraklaşmak (ks. 1), çöl (ks. 2), kış (ks. 1), çilek (ks. 1), petrol (ks. 2), doğal gaz (ks. 2), yenilenebilir enerji kaynakları (ks. 2), yenilenebilir enerji (ks. 2), sıcak gazlar (ks. 1), sıcak sular (ks. 1), dal (ks. 1), iklim değişikliği (ks. 1); **çevre felaketi:** orman yangını (ks. 2), sel felaketi (ks. 1), küresel ısınma (ks. 18), kirletmek (ks. 1), karbon dioksit (ks. 1), suç (ks. 5), güzel bir dünya bırakamama tehlikesi (ks. 1), yaşanabilir bir dünya bırakamama tehlikesi (ks. 1), aşırı sıcak dalgaları (ks. 1), eriyen buzullar (ks. 1), ölen hayvanlar (ks. 1), yok olan hayvan türleri (ks. 1), tehlike (ks. 4), zarar (ks. 2), iklimin dengesi bozmak (ks. 1), küresel iklim değişikliği (ks. 1), ormansızlık (ks. 1), ağaç kesmemek (ks. 2), kesmek (ks. 1), yakmak (ks. 1), çöl (ks. 2), araba (ks. 3), ciplerin çok kirletici etkisi (ks. 1), belediye otobüsü (ks. 1), tramvay (ks. 1), iklim değişikliği (ks. 1), felaket (ks. 1); **insan:** konuş (ks. 1), Ömer Madra (ks. 14), Ada Defne (ks. 2), Ada (ks.

1), Ada Defne Dokuzoğlu (ks. 12), kuşak (ks. 2), birey (ks. 1), uzman (ks. 1), arkadaş (ks. 2), insan (ks. 6), bilim insanları (ks. 2), yerleşik hayat (ks. 1), çocuk (ks. 2), yaşama tarzı (ks. 1), öğretmen (ks. 1), bakan (ks. 1), belediye başkanları (ks. 1), insanlık (ks. 2), meteoroloji mühendisleri (ks. 1), gazeteci (ks. 1), uygarlık (ks. 1), toplum (ks. 1), medeniyet (ks. 2), yoksul (ks. 2), yönetici (ks. 1), başbakan (ks. 1), cumhurbaşkanı (ks. 1); **teknoloji:** otomobil (ks. 1), fabrika (ks. 1), Endüstri Devrimi (ks. 1), buharlı makine (ks. 1), kömürle işleyen makine (ks. 1), uçak (ks. 1), benzin kullanmak (ks. 1), araba (ks. 3), cip (ks. 1), otobüs (ks. 1), tramvay (ks. 1), araç (ks. 1), toplu taşıma araçları (ks. 1), güneş panelleri (ks. 1), rüzgâr pervaneleri (ks. 1), ampul (ks. 2).

Komşusuzluk (2 Kavram Alanı, 88 Gösterge, 177 Kullanım Sıklığı): insan ilişkileri: komşusuzluk (ks. 3), efendilik (ks. 1), nezaket (ks. 2), nazik (ks. 1), nazikçe (ks. 1), komşu (ks. 21), İyi akşamlar! (ks. 5), Merhaba (ks. 2), günaydın (ks. 4), Nasılsın (ks. 1), evli (ks. 1), samimi (ks. 1), samimiyet (ks. 1), gülümsemek (ks. 1), zararsız (ks. 1), selam vermek (ks. 1), merhabalaşmak (ks. 1), yabancı (ks. 1), posta kutusu (ks. 1), Ayıp olmak (ks. 1), insan (ks. 3), sesimizi birbirimize ulaştırabilmek (ks. 1), yakınmak (ks. 1), müşteki (ks. 1), özel gün (ks. 4), komşuluk (ks. 7), ilişki (ks. 2), hayıflanmak (ks. 1), evlerimizin kesişen noktaları (ks. 1), anne (ks. 5), sohbet (ks. 1), çocuk (ks. 5), kardeş (ks. 2), oyunlar oynamak (ks. 2), kavga etmek (ks. 2), barışmak (ks. 2), sünnet (ks. 1), düğün (ks. 1), şahit olmak (ks. 1), birlikte ağlamak (ks. 1), yemekleri paylaşmak (ks. 1), dost (ks. 2), sırdaş (ks. 1), paylaşmak (ks. 3), inanmak (ks. 1), güvenmek (ks. 1), ortak bir dünya (ks. 2), büyük şehir (ks. 1), köy (ks. 1), kasaba (ks. 1), şehir (ks. 1); **konaklama:** apartman (ks. 2), kapı (ks. 10), kat (ks. 4), oturmak (ks.1), ev (ks. 6), evli (ks. 1), merdiven (ks. 3), posta kutusu (ks. 1), daire (ks. 1), yer (ks. 1), yaşamak (ks. 1), pencere (ks. 1), avlu (ks. 4), dünya (ks. 2), şehir (ks. 1), büyük şehir (ks. 1), köy (ks. 1), kasaba (ks. 1)

Posta Kutusundaki Mızık (2 Kavram Alanı, 44 Gösterge, 85 Kullanım Sıklığı): insan ilişkileri: sevgili (ks. 3), dost (ks. 7), dostluk (ks. 11), aziz (ks. 2), efendi (ks. 2), saadetli (ks. 1), gözüm nuru (ks. 1), iki gözüm (ks. 1), ruhum ve karındaşım (ks. 1), güzide refikimiz (ks. 1), devletli (ks. 1), inayetli (ks. 1), merhametli (ks. 1), sultan (ks. 1), hazretleri (ks. 1), anne (ks. 1), üzüntülü (ks. 1), ağlamak (ks. 2), gülmek (ks. 1), hür olmak (ks. 1), istigna (ks. 1); **iletişim:** posta kutusu (ks. 2), postane (ks. 1), postacı (ks. 4), mektup (ks. 8), mektup yazmak (ks. 1), zarf (ks. 2), söylemek (ks. 4), satır (ks. 1), cümle (ks. 1), gazete (ks. 2), kelime (ks. 1), fısıldamak (ks. 2), kulak (ks. 1), demek (ks. 3), oku (ks. 1).

Birlikte (4 Kavram Alanı, 35 Gösterge, 40 Kullanım Sıklığı): birlik ve beraberlik: birlikte (ks. 2), irak (ks. 1), birdir (ks. 1), tek (ks. 1), yalnız (ks. 1), sevmek (ks. 1), sevilme (ks. 1), bütün (ks. 1); **duygu:** mutlu (ks. 1), mutluluk (ks. 1), üzüncü (ks. 1), sevinç (ks. 1), acı (ks. 1), uyuşmak (ks. 1), sevmek (ks. 1), sevilme (ks. 1), umulmak (ks. 1), sancı (ks. 1), yürek (ks. 1); **insan:** insan (ks. 2), mutlu (ks. 1), ulus (ks. 2), mutluluk (ks. 1), üzüncü (ks. 1), sevinç (ks. 1), kişi (ks. 1), kadın (ks. 2), sevmek (ks. 1), sevilme (ks. 1), boşlamak (ks. 1), umulmak (ks. 1), ordu (ks. 1), söylemek (ks. 1); **bitki:** meyve (ks. 1), ağaç (ks. 2).

Birey-Toplumsallık (3 Kavram Alanı, 56 Gösterge, 92 Kullanım Sıklığı): birey: birey (ks. 8), insan (ks. 6), çocukluk (ks. 1), gençlik (ks. 1), Koca Yunus (ks. 1), kişi (ks. 5), adam (ks. 1), evli (ks. 1),

bireyselleşmek (ks. 5), karakter (ks. 1), özlem (ks. 3), Sokrates (ks. 1), bebek (ks. 2), çocuk (ks. 1), yetişkin (ks. 1), asalak (ks. 1), beleşçi (ks. 1), namus borcu (ks. 1), insanlık borcu (ks. 1), toplum (ks. 6), toplumsallık (ks. 1), toplumsal (ks. 1); **özgürlük**: özgürlük (ks. 6), Ekonomik özgürlük (ks. 1), düşünce özgürlüğü (ks. 1), inanç özgürlüğü (ks. 1), gezme (ks. 1), dolaşma (ks. 1), konma özgürlüğü (ks. 1), iş seçme özgürlüğü (ks. 1), özgür (ks. 1), bağımlı (ks. 1); **eğitim**: eğitim (ks. 1), bilinç (ks. 1), sorgulamak (ks. 1), bilinçlenme (ks. 1), gelişmek (ks. 1), kanıtlamak (ks. 1), kuşkuya düşmek (ks. 1) öğrenmek (ks. 1), pekiştirmek (ks. 1), öğrenim (ks. 2), üretken (ks. 3), özetlemek (ks. 1), üretkenlik (ks. 1), tarih (ks. 1).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlıklarında sınıf değişkeni açısından kavram alanı ilişkisi gösteren bağımsız biçimbirimlerin ilgili ders kitaplarının söz varlıklarındaki yeri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 12: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kavram Alanları Açısından Anlam Yapıları								
Metinler	Metin Sayısı	Kavram Alanları	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
			f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	55	586	4.50	1.715	13.18	13.011	100.0
7. Sınıf	18	63	750	8.33	1.561	17.34	9.001	100.0
8. Sınıf	24	64	1.569	9.89	3.092	19.49	15.861	100.0
TOPLAM	60	182	2.905	7.67	6.368	16.81	37.873	100.0

Dilsel birimler dizge içerisinde birbirinden bağımsız, kopuk bir şekilde bulunmazlar. Aksine duygusal anlamlarının da etkisi ile sürekli yaklaşma ve uzaklaşmaların da gerçekleştiği kümeler halinde varlıklarını sürdürürler. Aynı durum, yazın ürünleri içerisinde gerçekleşir. Metnin yüzeysel dokusunu oluşturan göstergeler, gerek sözceleme sırasında, gerekse alımlama sırasındaki metnin tüketim aşamasında devingen kümeler oluştururlar. Araştırma kapsamında Türkçe ders kitapları çözümlendiğinde, kavram alanları sayısının birbirine oldukça yakın şekilde alımlandığı belirlenmiştir. Buna karşılık en yüksek kavram alanları yoğunluğunun metinlerin yüzeysel yapılarında söylemselleştiği metinler; kavram alanı (f=64), gösterge (f=1.569, %9.89) ve kullanım sıklığı (f=3.092, %19.49) düzeyleri ile 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda belirlenmiştir. En düşük kavram alanı (f=55), gösterge (f=586, %4.50) ve kullanım sıklığı (f=1.715, %13.81) düzeyleri ile 6. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabında belirlenmiştir. Bu durum 8. sınıfa yönelik kullanılan metinlerin okuma izotopilerinin, alımlayıcı konumundaki öğrencileri yönlendirdiği ve tematik okuma açısından daha başarılı olduklarını göstermektedir. Buna karşılık 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler için aynı şeyi söylemek pek de mümkün değildir. Tematik okuma

ve okuru yönlendirme konusunda bu sınıf düzeyindeki metinlerin yetersiz kaldığı söylenebilir.

4.1.8. Aktarmalar

Anlatılmak istenilen bir kavramın sözcelem durumu kaynaklı faktörlerden veya sözcelem öznesinin sanatsal kaygısından dolayı ilişkili başka bir gösterge ile ifade edilmesidir. Bu bağlamda İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler çözümlendiğinde aktarmaların gerçekleştiği göstergeler tespit edilmiştir. Göstergelerle asıl ifade edilmek istenilen anlamlar araç içerisinde verilmiştir.

4.1.8.1. Düzdeğişmece, Ad Aktarımı

Divan şiirinde mecaz-ı mürsel sanatı olarak değerlendirilen düzdeğişmece veya ad aktarımı bir kavramın doğrudan ilgisi bulunmayan diğer bir gösterge ile karşılanmasıdır. Düzdeğişmecenin yer aldığı metinler ve bu göstergeleri karşıladıkları anlamlar şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): gözünü gökyüzüne dikmiş (yönelmek, ks. 1), sofraya (oturulacak yer, ks. 1).

Bir Haber (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): sınıfta (öğrenciler arasında, ks. 1).

Atatürk'ün Hayatı (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): vatan (insanlar, ks. 1), dünyaya (dünya devletlerine, ks. 1), saraya (padişaha, ks. 1), ordusu (askerler, ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): kara dostunu (karga, ks. 1), yüreğini (bağlılık, ks. 1).

Mutluluğun Ölçüleri (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ihtiyar (ihtiyar adam, ks. 1).

Akkız Karakız (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ağızsız (dilsiz, lal, ks. 1).

Atasözleri Üzerine (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ağza (konuşma, ks. 1).

Yurt Sevgisi (8 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): damarlarımızda akan kanı (yaşam, ks. 1), kanımızı son damlasına kadar akıtmaya (ölmek, ks. 1).

Anne Sevgisi (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bahar (bahar mevsimi, ks. 1), olur (kafa sallama, ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (10 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): kalbidir (duyguları, ks. 1), sınıfımız (öğrenciler, ks. 1), Mistik Piza (lokanta, ks. 2), gözünden (dikkat, ks. 1), dünyada (ülke, ks. 1), televizyonda (yayın, ks. 1), radyoda (yayın, ks. 1), gazetelerde (yayın, ks. 1), dünyada (ülke, ks. 1).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlere yönelik olarak gerçekleştirilen çözümleme sonucunda tespit edilen düzdeğişmece örnekleri şunlardır:

Keloğlan (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): dünyanın (yaşam, ks. 1), başı dara düşmek (sıkıntıya girmek, ks. 1), ülke (insanlar, ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (18 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): coğrafya (coğrafya kitabı, ks. 1), topografya (topografya kitabı, ks. 1), kozmografya (kozmozğrafya kitabı, ks. 1), Platon (Platon'un kitabı, ks. 1), Sokrates (Sokrates'in kitabı, ks. 1), Aristoteles (Aristoteles'in kitabı, ks. 1), Epiktetos (Epiktetos'un kitabı, ks. 1), Herakleitos (Herakleitos'un kitabı, ks. 1), Horatius (Horatius'un kitabı, ks. 1), Ovidius (Ovidius'un kitabı, ks. 1), Vergilius (Vergilius'un kitabı, ks. 1), Seneca (Seneca'nın kitabı, ks. 1), Petrarca (Petrarca'nın kitabı, ks. 1), Rabelais (Rabelais'nin kitabı, ks. 1), Cervantes (Servantes'in kitabı, ks. 1), Goethe (Goethe'nin kitabı, ks. 1), Rimbaud (Rimbaud'nun kitabı, ks. 1), Çehov (Çehov'un kitabı, ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ülkeleri (insanları, ks. 1).

Atatürk (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kafes (ev, ks. 1), al (bayrak, ks. 1).

Âşık Veysel (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dağlar (toprak, ks. 1).

Kırkpınar (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): politika savaşçıları (politikacılar, ks. 1).

Hayal Perdesi (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): göz (bakış, ks. 1), akıl (fikir, ks. 1), ince saz (müzik ekibi, ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksın (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kapı (ev, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): kara (kötü, ks. 1), boşluklar (olumsuzluklar, ks. 1), yürekler (hisler, ks. 1), kötümser gözler (insan, ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, aktarmalar açısından çözümlendiğinde düzdeğişmeceler şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bakış (algı, ks. 1), dostusunuzdur (seveni, ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): soba (odun, kömür; ks. 1), Ömer Seyfettinleri (kitapları, eserleri; ks. 1).

Öyküleri Sıcığında Cahit Sıtkı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): dünyaya gel (doğmak, ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kalp (sevgi, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): ülkeler (miletler, ks. 1), ıstırap (acı, ks. 1), koy (yan, ks. 2).

Ellinci Yıl Türküsü (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): mavi (deniz, ks. 1), yeşil (orman, ks. 1), Keban (baraj, ks. 1).

Dil Sevgisi Dil Bilinci (11 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): Fransızca (yurt, ks. 1), ana dil (yurt, ks. 1), yurt (dil, ks. 2), tarih (dil, ks. 1), coğrafya (dil, ks. 1), bereketli toprak (dil, ks. 1), dünya (dil, ks. 1), ses bayrağı (dil, ks. 2), bağımsızlık (dil, ks. 1).

Son Kuşlar (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): pilavlıklar (kuşlar, ks. 1), güneş (güneş ışığı, ks. 1), mavilik (deniz, ks. 1).

Beyaz Diş (2 Gösterge, 56 Kullanım Sıklığı): Beyaz Diş (köpek, ks. 28).

Dünyayı Güldüren Adam (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): yüz (Nasrettin Hoca, ks. 1), Sivrihisar Medresesini (Sivrihisar Medresesindeki eğitimi, ks. 1), neşeli ses (Nasreddin Hoca, ks. 1).

Yünden Halıya (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): eller (kişiler, ks. 1).

Ergenekon Destanı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): ok (ordu, ks. 1), kol (hâkimiyet, ks. 1), avlar (avlanacak hayvanlar, ks. 1).

Yedigöller’de Sonbahar (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): mavilik (deniz, ks. 1), gönüller (insanlar, ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kafa (zihin, ks. 1), camlar (pencereler, ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızıka (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): gözüm nuru (dost, arkadaş; ks. 1), iki gözüm (dost, arkadaş; ks. 1), Avare Kuşlar (kitap, ks. 1).

Birlikte (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yürek (zihin, ks. 1).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ad aktarımlarına göre söz varlıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 13: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ad Aktarımı Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	35	.27	37	.28	13.011	100.0
7. Sınıf	18	39	.43	39	.43	9.001	100.0
8. Sınıf	24	50	.32	107	.67	15.861	100.0
TOPLAM	60	124	.33	183	.48	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler ad aktarımı açısından çözümlendiğinde ad aktarımı gösterge (f=39, % .43) bakımından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, kullanım sıklığı (f=107, % .67) açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığı en yoğun kullanım özelliğini göstermektedir. 6. sınıf düzeyindeki ders kitabının söz varlığı ise ad aktarımı açısından hem gösterge hem de kullanım sıklığı yoğunlukları açısından çok geride kalmıştır. Bu durum 6. sınıf düzeyindeki metinlerin sözcelem durumlarında, sözcelem öznelerinin metinleri somutlaştırırken yazınsal kaygıdan uzak bir edinç yapısına sahip olduklarını ve bu doğrultuda bu edinç aşamasını somutlaştırdıklarını göstermektedir. Diğer iki sınıf düzeyinde ise az da olsa sözcelem öznelerinin yazın diline yaklaşma kaygısı duyduklarını çıkarsamamızı sağlamaktadır.

4.1.8.2. Deyim Aktarımı

Deyim aktarması kavramlar arasındaki benzerlik ilişkisine dayalı olan bir aktarma türü olup beş farklı türde karşımıza çıkmaktadır:

4.1.8.2.1. İnsandan Doğaya Aktarım

İnsana ait organ ve vücut adları gibi göstergelerin doğadaki nesneleri, kavramları karşılayacak şekilde kullanılmasıdır:

Dört Arkadaş (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): bilge kaplumbağa (kaplumbağa, ks. 1), arkadaşı ceylanı (ceylan, ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): çiğnenmiş (dağıtmak, harap etmek, ks. 1).

Bir Arının Günlüğü (10 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): toplumumuzda (arı topluluğu, ks. 1), kraliçe (dişi arı, ks. 15), kızlar (dişi arılar, ks. 1), kraliyet (kovan, ks. 2), toplumumuzdaki (arı topluluğu, ks. 3), işçi arılar (bal üreten arılar, ks. 2), nüfus kontrolü (arı sayısı, ks. 2), çocuk (yavru, larva, ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (20 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): konuşmalarını (seslerini, ks. 1), mutluluk (bülbul, ks. 1), bülbullerin dostu (zarar vermeyen, ks. 1), bülbul kardeş (kuş, ks. 5), kahraman (bülbul, ks. 2), bülbul kardeş (kuş, ks. 1), yalan dünya (kötü dünya, ks. 2), kara dostunu (karga, ks. 1), akıllı karganın (karga, ks. 1), büyük sanatçı (bülbul, ks. 1), ses ustası (bülbul, ks. 1), dostum (bülbul, ks. 1).

İlaç (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): ebegümeci (ot, ks. 2), sinameki (ot, ks. 1).

Anne Sevgisi (4 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): anne (anne kedi, ks. 5), yavru (yavru kedi, ks. 5), gözlüklü yavruyu (gözlerinin etrafı siyah olan kedi, ks. 2).

Dilim Dilim Güzel Dilim (5 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): ana diline (ilk dil, ks. 4), ölü bir dile (kullanılmayan dil, ks. 3).

7. Sınıf Ders Kitabı'nda tespit edilen insandan doğaya aktarım örnekleri şunlardır:

Keloğlan (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): uyku (boyun eğiş, ks. 1).

Bir İleti (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): misafir (ileti, mesaj, ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dostluk (sevgi, ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): saçlar (dallar, ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dili (yapısı, ks. 1), yaşam gücü (yaşama dair sundukları, ks. 1).

Âşık Veysel (13 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): bağır (toprak üstü, ks. 1), bağrından çıkardığı (üzerinde yetiştirdiği, ks. 1), kucak (toprak, ks. 1), dost (saz, ks. 1), göğüs (göğüs kapağı, ks. 1), yara (hasar, ks. 1), vefalı sevgili (toprak, ks. 1), sadık yârim (toprak, ks. 4), karın (toprağın derin kısmı, ks. 1), yüz (toprak yüzeyi, ks. 1).

Kırkpınar (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): güler yüzlü (güzel, ks. 1), barışsever (huzur dolu, sakin; ks. 1).

Ev (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): cana yakın (güzel gecekondur, ks. 1).

İstanbul (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kollar (kara parçaları, ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde insandan doğaya aktarmalar şu şekilde söylemselleşmiştir:

Kitap ve İnsan (5 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): dostlarla (kitaplar, ks. 3), dostluk (okuma, ks. 1), seyahat (okuma, ks. 1), yolculuk (okuma süreci, ks. 1), dost (çizgi roman, ks. 1).

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ölümsüz (kalıcı, unutulmayan; ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (5 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): aile (grup, ks. 2), dost vatanın (dost millet, ülke; ks. 1), evlatlar (savaşta ölen düşman askerleri, ks. 1), bağır (toprak, ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yara (zarar, ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (7 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): gelin (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 2), özgürlük (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), temel taşı (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), gözler (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), türkü (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), ülkü (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1).

Son Kuşlar (11 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): göçmen teyze (sonbahar, ks. 1), anlaşılmış (barış içerisinde, ks. 1), sevişmiş (sevgi dolu, ks. 1), açsız (yoksulluğun olmadığı, ks. 1), hırssız bir dünya (barış dolu bir dünya, ks. 1), toprak anamızın (toprak, ks. 1), saçlar (çimenler, ks. 1).

Beyaz Diş (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): sabahın körü (çok erken saatler, ks. 1), olgun (tecrübeli, ks. 1), ağırbaşlı (sakin, ks. 1), önder (sürü başı, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): arkadaş (eşek, ks. 2).

Türküler Dolusu (8 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): ayak sesleri (okunuş, ezgi, ks. 1), dişi (şiir, ks. 1), erkek (şiir, ks. 1), kaş (şiir, ks. 1), göz (şiir, ks. 1), yara (şiir, ks. 1), yürek (uyandırdığı his, ks. 1).

Güneş Battı (10 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): ihtiyar dünya (uzun zamandır var olan dünya, ks. 1), genç (gezegen olarak yeni oluştuğu yıllarda, ks. 1), yorgunluk (sürekli gece olması ve gökyüzünde ayın görünmesi, ks. 1), dost (güneş, ks. 1), iki eski dostun (güneş ve gökkuşağı, ks. 1), çılgın renkler (parlak ve güzel renkler, ks. 1).

Yedigöller’de Sonbahar (12 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): sine (iç taraflar, ks. 1), masal (su sesi, ks. 1), hüznün (dökülüş, ks. 1), şarkısı mevsimlerin (hışırta, ks. 1), tabiat ana (tabiat, doğa; ks. 1), güneşin saltanatı (parlaklığı, ks. 1), vuslat (karışma, ks. 1), senfoni (ötme, ks. 1), saltanat (gezi, ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (36 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı): renklerin en neşelisini (neşe hissi veren, ks. 1), [renklerin] çocukçası (çocukların sevdiği, ks. 1), göz [aydınlığı] (mavi, ks. 1), gönül aydınlığı (mavi, ks. 1), renklerin en çok doğup (en fazla karşılaşılan, ks. 1), [renklerin] en çabuk ölenini (uzun süreli görülmeyen, ks. 1), müzikli bir yolculuk (mevi, ks. 1), cıvıl cıvıl [mavi] (mutluluk veren, ks. 1), kıpır kıpır mavi (insanı hareketlendiren, ks. 1), çılgınlık (kuşların uçuşu, ks. 1), kararsız (deniz mavisinin tonu, ks. 1), hırçın (deniz mavisinin tonu, ks. 1), siyah saçlar (gecenin renkleri, ks. 1), şehirli (boncuk mavisini, ks. 1), evcil (boncuk mavisini, ks. 1), yaramaz çocuk (mavi, ks. 1), şehirlerin gözleri (ışıklar, ks. 1), çılgınca bir gökyüzü (mavi gökyüzü, ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): uyanma senesi (farkına varma, bilinçlenme senesi; ks. 1).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlıklarının insandan doğaya aktarım açısından söz varlıkları şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 14: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İnsandan Doğaya Aktarım Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	46	.35	102	.78	13.011	100.0
7. Sınıf	18	26	.29	32	.36	9.001	100.0
8. Sınıf	24	104	.66	108	.68	15.861	100.0
TOPLAM	60	176	.46	242	.64	37.873	100.0

Türkçe ders kitapları, insandan doğaya aktarım unsurları açısından değerlendirildiğinde en yüksek düzeyin gösterge (f=104, % .66) ile 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı olduğu belirlenmiştir. Kullanım sıklığı (f=108, % .68) açısından ise en yüksek düzey 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığında belirlenmiştir (f=102, % .78). Bu durum metinlerin söz varlığını oluşturan bağımsız biçimbirim sayısındaki eşitsizlikle de ilişkilidir. En düşük düzey ise hem gösterge (f=26, % .29) ve kullanım sıklığı (f=32, % .36) oranları ile 7. sınıf düzeyindeki ders kitabı olduğu belirlenmiştir.

4.1.8.2.2. Doğadan İnsana Aktarım

Doğada yer alan nesne adları ile bunlara ilişkin sıfat adlarının insana yönelik olarak kullanılmasıdır:

Gizli Hayırsever (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): maskot (sevilen çocuk, ks. 1).

Yalnız Kalmak (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): kutu (gizemli insan, ks. 3), cihaz (insan, ks. 1).

Atatürk'ün Hayatı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kalıntılar (askerler, ks. 3).

Artık O da Bir Kargaydı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): alçak gönüllü (mütevazı, ks. 1).

Akkız Karakız (14 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): ceylan (güzel göz, ks. 1), umman (anlamli bakış, ks. 1), dişleri inci (çok beyaz, güzel, ks. 1), dal boylu (uzun boylu, ks. 1), melek huylu (iyi, ks. 1), tatlı [dil] (güzel, ks. 1), duru bir dil (abartısız, ks. 1), kurumuş yürek (mutsuz yürek, ks. 1).

İlaç (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): şekerleme (uyku, ks. 2).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan metinlerdeki doğadan insana aktarım örnekleri şunlardır:

Bir İleti (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): hediye (ölmek, ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (8 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): Mavi Sürgün (Cevat Şakir, ks. 1), mavi bir bekleyiş (deniz kenarında beklemek, ks. 1), yeşil bir heyecan (doğa ilgisi, ks. 1).

Âşık Veysel (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): ağı (etkisi, ks. 1), cennet (körlük, ks. 1).

Kırkpınar (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): taşlar (güreşçi, ks. 1), usta şahin (güreşçi, ks. 1), koca kartalı (güreşçi, ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksın? (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kanat (akraba, ks. 1).

Bize Bağlı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dikenli (rahatsız, huzursuz; ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda tespit edilen doğadan insana aktarım örnekleri şunlardır:

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ulu (büyük, ks. 5).

Bir Hatıra (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yüksek (büyük, çok; ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yüksek (büyük, ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ışık (rehber, ks. 1).

Beyaz Diş (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): can yakıcı el (tehlikeli, zarar veren; ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): nehir (Nasreddin Hoca; ks. 1).

Güneş Battı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): eşek (oyunda ebe olan kişi, ks. 1).

Birlikte (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): meyve (mutluluk, ks. 1).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin doğadan insana aktarım bağlamında söz varlıklarının yapısı şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 15: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Doğadan İnsana Aktarım Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	21	.16	24	.18	13.011	100.0
7. Sınıf	18	17	.19	17	.19	9.001	100.0
8. Sınıf	24	10	.06	10	.06	15.861	100.0
TOPLAM	60	48	.13	51	.13	37.873	100.0

Türkçe ders kitapları, doğadan insana aktarım özelliği gösteren göstergeler açısından değerlendirildiğinde 6. sınıf ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlıklarının birbirine benzer bir yapı gösterdikleri görülmektedir. Buna karşılık hem gösterge (f=10, % .06) hem de kullanım sıklığı (f=10, % .06) düzeylerinde 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığının yetersiz olduğu görülmüştür. Bu da ortaokul

çağındaki çocukların dilin bu farklı kullanım zenginliğine ait yapısını yeterince edinmemelerine yol açacaktır. Ayrıca ilgili göstergeler ile bu göstergelerin kullanım sıklıklarının birbirine çok yakın olması da doğadan insana aktarım açısından sözcelem öznelerinin yerdeş özellik gösteren bağımsız biçimbirimleri çok fazla tercih etmediklerinin göstermektedir.

4.1.8.2.3. Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım

Doğadaki varlıklar arasındaki benzerlik ilgisine dayalı olan aktarma türüdür. Metinlerde bu türden aktarmalar şu şekilde belirlenmiştir:

Yalnız Kalmak (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): sevgi dalgalarını (sevgi mesajları, ks. 1), gönül bağları (ilişkiler, ks. 1), derin (anlamalı, ks. 1).

Bir Arının Günlüğü (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): ilaç (sıvı, ks. 2), fabrika (organ, vücut bölümü; ks. 2).

Artık O da Bir Kargaydı (18 Gösterge, 48 Kullanım Sıklığı): altın sesli (güzel sesli, ks. 1), Altınbülbul (sarı renkli bülbul, ks. 30), konuşmalarını (sesleri, ks. 1), ay (kuş, ks. 1), güneş (kuş, ks. 1), kara leke (karga, ks. 1), dertli gönülleri (mutsuz insanları, ks. 1), yüreği kara karga (kötü huylu karga, ks. 1), şen şakrak ötüşünü (kuş ötüşü, ks. 2), altın ışınları (sarı ışınlar, ks. 1).

Akkız Karakız (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): zehir (su, ks. 2), zifir (kötü elbise, ks. 1).

İlaç (6 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): eşek kulağı (ot, ks. 3), karabaş (ot, ks. 3), sinekli kedi otu (ot, ks. 1).

Anne Sevgisi (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): soru işaretini (bakış, ks. 1), olur (baş ile onaylama, ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (5 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): dil kirlenmesi (yabancı sözcüklerin söz varlığına girmesi, ks. 2), pırıl pırıl Türkçe (doğru Türkçe, ks. 1).

Doğadaki nesneler arasında aktarım açısından 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin söz varlıkları şu şekildedir:

Keloğlan (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): uçan seccade (sihirli seccade, ks. 1).

Kitap Saygısı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): zenginlik (bilgi, (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): aydınlık (güzel, ks. 1), karanlık (kötü, ks. 1), yüksek (gelişmiş, ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): mavi ovada (deniz, ks. 1), yavru (küçük, ks. 1)

Doğanın Sesini Duymak (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yaşamın kokusu (toprak kokusu, ks. 1).

Âşık Veysel (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): çiçek hastalığı (variola hastalığı, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (8 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): karanlık (kötü, ks. 2), aydınlık (güzel, iyi taraflar; ks. 1), siyahlar (kötü durumlar, olaylar; ks. 1), beyazlar (iyilikler, güzellikler; ks. 1), ikramiyeler (güzellikler, ks. 1), çetin savaşlar (zorlu mücadeleler, ks. 1), savaşlar (mücadeleler, ks. 1).

Doğadaki nesneler arasındaki aktarıma yönelik olarak 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki örnekler aşağıda verilmiştir:

Kitap ve İnsan (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ayna (örnek, ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): doğan gün (başlayan gün, ks. 1), derin (detaylı, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): ışık tutan sözler (yol gösteren, rehberlik eden sözler, ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): güzel (iyi, ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (9 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): sınırsız güç (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), kıvraklık (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), altın çağlar (parlak, mutlu dönemler; ks. 1), karanlıklar (geri kalmışlıklar, ks. 1), bayrak (ulus, yurt, cumhuriyet, ks. 1), dalgalanmış yürek (hassas yürek, ks. 1).

Son Kuşlar (7 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): esmer damlacıklar (kuşlar, ks. 1), esmer lekeler (kuşlar, ks. 3), tatlı [günler] (güzel günler, ks. 1), sümbüli günler (güzel günler, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kaynak (Nasreddin Hoca, ks. 2).

Türküler Dolusu (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): reyhası (uyandırdığı hisler, ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): halı (dökülmüş yapraklar, ks. 1), altın yapraklar (sararmış yapraklar, ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): mavinin bahar kokusu (kır kokusu, ks. 1), evcil (boncuk mavisini, ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızık (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): ağaç tepeleri (tepeler, ks. 1).

Araştırma kapsamında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin doğadaki nesneler arasında aktarım açısından yansıttıkları söz varlığı özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 16: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Doğadaki Nesneler Arasında Aktarım Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	112	.86	498	3.83	13.011	100.0
7. Sınıf	18	441	4.90	1.074	11.93	9.001	100.0
8. Sınıf	24	1.234	7.78	2.946	18.57	15.861	100.0
TOPLAM	60	1.787	4.72	4.518	11.93	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler doğadaki nesneler arasında aktarım ilişkisi açısından çözümlendiğinde en yüksek düzeyin gösterge ($f=1.234$, %7.78) ve kullanım sıklığı ($f=2.946$, %18.57) açısından 8. sınıf düzeyindeki ders kitabının söz varlığında olduğu belirlenmiştir. Özellikle bu oran 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nı diğer aktarma özelliklerini yansıttığı oranlarından ayırmaktadır. Oldukça yüksek bir oranda doğadaki nesneler arasında aktarım özelliğini yansıtmaktadır. Bu anlam özelliği açısından 6.sınıf düzeyindeki ders kitabı ise gösterge ($f=112$, % .86) ve kullanım sıklığı açısından oldukça düşük bir düzey belirlenmiştir. Bu oran ilgili ders kitabının doğadaki nesneler arasında aktarım özelliğini kavratmada yetersiz kaldığını, bu yönden örneklerle 6. sınıf öğrencilerini yeterince tanıştıramadığını göstermektedir.

4.1.8.2.4. Somutlaştırma

Soyut kavramlar, duygu, düşünce ve durumların daha canlı ve etkili bir şekilde somut türden göstergelerle ifade edilmesidir. Çözümlenen metinlerde somutlaştırma örnekleri şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (14 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): balta girmemiş (tahrip edilmemiş, ks. 1), insan ayağı değmemiş bir ormanmış (yerleşimin olmadığı orman, ks. 1), çocuk oyuncağı imiş (çok basit, ks. 1), öfkeden küplere binmiş (çok sinirlenmek, ks. 1), Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan da olmuş (açgözlü davranarak elindekini kaybetmek, ks. 1).

Gizli Hayırsever (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): parlak bir şekilde (net bir şekilde, ks. 1).

Yalnız Kalmak (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): insanın eşini dostunu kırıp döktüğü (üzmek, incitmek; ks. 1).

Bir Haber (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yüreğiyle çalışmış (inanarak çalışmak, ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (7 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): yüksek medeniyetler (gelişmiş medeniyetler, ks. 1), yıkılmak (yok olmak, ks. 1), dört elle orduya sarılır (sahip çıkmak, destek olmak; ks. 1).

Atasözleri Üzerine (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yüzyılların imbiğinden (yüzyılların denetimi, ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (10 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): göz takılması (dikkatini çekmek, ks. 1), burnunu sokmak (işe karışmak, ks. 2), parça parça etmek (kötü kullanmak, ks. 1), yara almak (zarar görmek, ks. 1), kıpırdamak (bilinçlenmek, harekete geçmek; ks. 1).

İlköğretim Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen somutlaştırma örnekleri şu şekilde belirlenmiştir:

Keloğlan (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): mavi gökleri (hayalleri, ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): armağan (kültürel miras, ks. 1), tarihin merdivenleri (zamansal süreç, ks. 1), sabrı taşımak (sinirlendirmek, ks. 1).

Kitap Saygısı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): darlık (sıkıntı, ks. 1).

Atatürk (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): aydınlatmak (çağdaşlaştırmak, ks. 1), karanlıklar (cahillikler, ks. 1), aydınlık (çağdaşlık, ks. 1), boğulmak (yok olmak, ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): insanın içini maviye boyamak (denize doyurmak, ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): şeytan arabaları (iki tekerlekli taşıtlar, ks. 1).

Âşık Veysel (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dağlamak (çok acı vermek, ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksın? (9 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): aklının köşesinden geçmemek (düşünmemek, ks. 1), altın bilezik (meslek, ks. 1), geçer akçe (meslek, ks. 1), akan sular (meraklı sorular, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): kara kara düşünmek (çok düşünmek, mutsuz olmak, ks. 1), saadet tohumları (mutluluk nedenleri, ks. 1).

Bize Bağlı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yük (sorumluluk, ks. 1).

Ev (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kaburga bölümler (odalar, ks. 1).

İlköğretim Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen somutlaştırma örnekleri şunlardır:

Kitap ve İnsan (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bağ (ilişki, ks. 1), ağırlık (sorun, ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kesilmek (yok olmak, ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dilin akıcılığı (etkileyici, sürükleyici; ks. 1), güçlendirmek (artırmak, ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): ince eleyip sık dokumak (titiz davranmak, ks. 1).

Bir Hatıra (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kafadan çıkarmak (unutmak, ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): Hasta (zayıf düşmüş devlet, ks. 1), yorgun (yıkılmak üzere devlet, ks. 1), yaralar (zararlar, hasarlar; ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): heykel (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), yanıklık (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), ışıklı yarınlr (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1), harç (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 2), yürek (ulus, yurt, cumhuriyet; ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (14 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): toprak (dizge, ks. 1), toprak (Türkçe, ks. 1), annemin sütü (Türkçe, ks. 1), emzirmeye (öğretmek, ks. 1), yeşerme (zihinsel gelişme, ks. 1), boy atma (zihinsel gelişme, ks. 1), tomurcuklar (ilk sözcükler, ks. 1), sıcaklık (samimi, içten, ks. 1), annenin sesini sürdüren bir dil (öz, saf dil, ks. 1).

Son Kuşlar (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kenar (iklim, ks. 1), sırtları (yamaçlar, ks. 1).

Beyaz Diş (27 Gösterge, 28 Kullanım Sıklığı): tetikte beklemek (hazır beklemek, ks. 1), sertleşen maya (karakter, ks. 1), yoğurup yumuşatmak (eğitmek, ks. 1), kalıba sokmak (şekil vermek, ks. 1), derin nokta (benimsenmiş, ks. 1), körelen duygular (hissizleşmek, ks. 1), derin bir sevecenlik (içten, samimi, çok; ks. 1), hava (tarz, biçim; ks. 2), kanı dondurucu (korkutucu, ks. 1), boşluk (mutsuzluk, ks. 1), ruhunun derinlikleri (benlik, ks. 1), sevgi ışığında (sevgi belirtisi, ks. 1), kendi kabuğuna çekilmek (yalnızlığı seçmek, ks. 1), tetikte (hazır, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (12 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): katı kurallar (kesin, aşılması zor kurallar; ks. 1), ince [söyleyiş] (düşündüren söyleyiş, ks. 1), iğneli bir söyleyiş (düşündüren söyleyiş, ks. 1), keskin bir zekâ (büyük bir zekâ, ks. 1), güçlü bir aklın (büyük bir akıl, ks. 1).

Türküler Dolusu (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): tuzu biberi (şiirin ezgisi, ks. 1), bıçak (şiir unsuru, ks. 2).

Yünden Haliya (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): sevgiyle yoğrulan desenler (severek dokunan desenler, ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): renk cümbüşü (renk çeşitliliği, ks. 1), sevdaların tadı (hatıralar, ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (23 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı): yaşamın telleri (yaşamın güzellikleri, ks. 1), yükselişi (dağların göğe uzanması, ks. 1), cümbüş (mavi yeşil karışımı, ks. 1), yaşamın rengi (mavi, ks. 1), [yaşamın] tadı (mavi, ks. 1), [yaşamın] cazibesi (mavi, ks. 1), mavinin perdeleri (manzaralar, ks. 1), Mavinin Tarihi (ders, ks. 3), mavinin ölümü (mavinin yok olması, ks. 1), uçurtmanın tarihi (ders, ks. 1), tutam renk (bir parça renk, ks. 1), avuç mavilik (bir parça mavilik, ks. 1), şehirlerin grisi (renksiz şehirler, ks. 1).

Komşusuzluk (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kardeş (komşu, ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızık (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): karındaş (dost, arkadaş; ks. 1).

Birlikte (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): burkulmak (üzülmek, ks. 2), güneş (umut, ks. 1), ışıktan ordular (birlik ve beraberlik, ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin somutlaştırma açısından gösterdikleri söz varlığı özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 17: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Somutlaştırma Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	43	.33	45	.35	13.011	100.0
7. Sınıf	18	36	.40	36	.40	9.001	100.0
8. Sınıf	24	114	.72	122	.77	15.861	100.0
TOPLAM	60	193	.51	203	.54	37.873	100.0

Somitlaştırma açısından metinler çözümlendiğinde en yüksek düzeyin gösterge (f=114, % .72) ve kullanım sıklığı (f=122, % .77) açısından 8. sınıf düzeyindeki ders kitabının söz varlığında olduğu belirlenmiştir. Somutlaştırma açısından 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki metinlerde gerçekleşen kullanım yoğunluğu ise birbirine oldukça yakındır. Bütün bu oranlar dikkate alındığında 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri sözcileyen sözcilem öznelerinin 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri sözcileyen sözcilem öznelerine göre yüzeysel yapıda metinleri söylemselleştirirken daha soyut çizgide bir yol izlediklerini kesinlemektedir.

4.1.8.2.5. Duyular Arasında Aktarım

Duyular arasında aktarım farklı duyulara ilişkin kavramların bir arada kullanılmasıdır. Çözümlenen 6. sınıfa ait metinlerde bu türden bir aktarım sadece iki metinde tespit edilmiştir:

Yalnız Kalmak (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): acı (üzücü şey, ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): tatlı ötmek (güzel ötmek, ks. 1).

Gerçekleştirilen çözümlemeler sonucunda İlköğretim Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen duyular arasındaki aktarım örnekleri şu şekilde belirlenmiştir:

Sonsuzluk Kitabevi (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yüce ateşleri (büyük etkiler, ks. 1).

Kırkpınar (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): keskin gözü (çok iyi gören göz, ks. 1).

Hayal Perdesi (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): sert bir vızıltı (çok yüksek ses, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): tatlılaştırmak (güzelleştirmek, ks. 1), tatlı hayaller (güzel hayaller, ks. 1).

İstanbul (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): gözlerimle kucaklar (her yeri görmek, ks. 1).

İlköğretim Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen duyular arasındaki aktarım örnekleri ise şunlardır:

İmza Günü (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): sıcacık gülümsemek (samimiyetle, ks. 1).

Bir Hatıra (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): tatlı bir sohbet (güzel, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): asil bir duygudur (değerli, ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): sevgiyle bakan gözlerin (samimi, içten, güzel; ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (9 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): kırmızı esrikliği verdim gönlüne (ks. 1), alev sundum dudaklarına (ks. 1), tatlı sesini (güzel ses, ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): sevecenlik sıcaklığında (samimi, içten, ks. 1).

Son Kuşlar (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): sertleşmek (soğumak, ks. 1).

Beyaz Diş (29 Gösterge, 29 Kullanım Sıklığı): yumuşacık [ses] (rahatsız etmeyen, ks. 1) okşayıcı bir ses (samimi, yakın, ks. 1), tatlılık (güzellik, ks. 1), kabaran duygular (coşan duygular, ks. 1), derin bir hırıltı (içten, ks. 1), tatlı tatlı konuşmaya (güzel konuşmak, ks. 1), tatlı tatlı mırıldanmak (güzel, ks. 1), sert adımlar (çabuk, ks. 1), sert [sesler] (rahatsız edici, ks. 1), öfkeli sesler (kızgın, ks. 1), tatlı duygular (güzel, ks. 1), hırıltısındaki sertlik (öfke, sinir, ks. 1), tatlı mırıltıyı (güzel, ks. 1), tatlı can (sıkıntıya, üzüntüye gelmemek; ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): derin (içten, ks. 2).

Komşusuzluk (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): tatlı hatıralar (güzel hatıralar, ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin duyular arası aktarım açısından gösterdikleri söz varlığı özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 18: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Duyular Arası Aktarım Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	3	.02	3	.02	13.011	100.0
7. Sınıf	18	12	.13	12	.13	9.001	100.0
8. Sınıf	24	55	.35	56	.35	15.861	100.0
TOPLAM	60	70	.18	71	.19	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler duyular arasındaki aktarım özellikleri açısından ele alındığında her üç sınıf düzeyinde de ilgili ders kitaplarının söz varlıklarının yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Özellikle 6. sınıf düzeyindeki ders kitabı söz varlığının gösterge (f=3, % .02) ve kullanım sıklığı (f=3, % .02) açısından son derece düşük bir oran ortaya koyması bu sınıf düzeyindeki öğrencilerin ilgili anlam özelliği yeteri miktarda karşılaşamadığını kesinlemektedir. En yüksek düzey yetersiz olsa da gösterge (f=55, % .35) ve kullanım sıklığı (f=56, % .35) açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığında olduğu görülmüştür.

4.1.9. Benzetme

Özellikle yazınsal ürünlerde anlatımı güçlendirmek amacıyla aralarında bazı özellikler açısından ilgi bulunan kavramlar söylemselleşme sırasında benzetme sanatı ile somutlaşabilir. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda metinlerde tespit edilen benzetme örnekleri, benzetme unsurları ile birlikte verilmiştir. Sözcelerde geçmeyen, fakat metinsel bağlamdan çıkarsanan benzetme unsurları yay ayrıca içerisinde yazılmıştır. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde yer alan benzetmeler şunlardır:

Dört Arkadaş (1 Sözce)

1. “Eğer **karga gibi kanatlarım** olsaydı mavi gökyüzüne çıkar, çevrede onu arardım, diye fikrini söylemiş.” (benzeyen: (kaplumbağa), benzetilen: karga, benzetme yönü: kanatlar, benzetme ilgeci: gibi)

Gizli Hayırsever (1 Sözc)

1. “Annesi ve babası, iki erkek kardeşiyle beraber neredeyse **yıkılacak gibi duran varandada** onu bekliyorlarmış.” (benzeyen: varanda, benzetilen: yıkılacak (varanda), benzetme yönü: durmak, benzetme ilgeci: gibi)

Yalnız Kalmak (1 Sözc)

1. “**İnsanoğlu kapalı bir kutudur.**” (benzeyen: insanoğlu, benzetilen: kapalı bir kutu)

Bir Haber (2 Sözc)

1. “Sizler de sanıyorsunuz ki **Rambo (Rambo) gibi, Batman (Betmen) gibi, Superman (Süpermen) gibi** ya da çizgi filmlerden tanıdığımız **HeMan (Himen) gibi üstün güçlü insanlar** var.” (benzeyen: insanlar, benzetilen: Rambo, Batman, Superman, HeMan; benzetme yönü: üstün güç, benzetme ilgeci: gibi)

2. “**Sizin, benim gibi bir insan.**” (benzeyen: (Atatürk), benzetilen: siz (öğrenciler), ben (öğretmen); benzetme yönü: insan, benzetme ilgeci: gibi)

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Sözc)

1. “Her **Türk genci gibi ben** de **yerine getireceğim görevimi.**” (benzeyen: ben (iç anlatıcı), benzetilen: Türk genci, benzetme yönü: görevi yerine getirmek, benzetme ilgeci: gibi)

Uzay Denen O Yer (1 Sözc)

1. “Tıpkı **denizcilerin yüzyıllar boyu yaptıkları gibi yıldızları ‘uzay işaretleri’ olarak kullanabilirsiniz** ama uzay aracının otomatik sistemleri bozulmadığı sürece yön bulma becerinize ihtiyacınız olmayacaktır.” (benzeyen: yıldızları ‘uzay işaretleri’ olarak kullanmak, benzetilen: denizcilerin yüzyıllar boyu yaptıkları, benzetme ilgeci: gibi)

Bir Arının Günlüğü (3 Sözc)

1. “**Bunlardan** kovanımızda çok az sayıda bulunur ve aramızda **misafir gibi dolaşırlar.**” (benzeyen: Bunlar (erkek arılar), benzetilen: misafir, benzetme yönü: dolaşmak, benzetme ilgeci: gibi)

2. “Karnımın alt ve arka tarafında, birbiri üzerine binecek şekilde dizilmiş dört tabakadan meydana gelen bu **fabrika**, balmumu **üretiyor.**” (benzeyen : (organ), benzetilen: fabrika, benzetme yönü: üretmek)

3. “Tıpkı içinde büyüdüğüm **hücre gibi pürüzsüz, altıgen bir petek** oldu.” (benzeyen: petek, benzetilen: hücre, benzetme yönü: pürüzsüz, altıgen; benzetme ilgeci: gibi)

Orman (7 Sözc)

1. “**Yeşil yaprakları zümrüt yelpaze.**” (benzeyen: yapraklar, benzetilen: zümrüt yelpaze, benzetme yönü: yeşil)

2. “**Buz gibi kaynaklar** var ormanda.” (benzeyen: kaynaklar, benzetilen: buz, benzetme ilgeci: gibi)

3. “**Ormanlar** dağlara **zümrüt bir örtü**” (benzeyen: ormanlar, benzetilen: zümrüt bir örtü)
4. “**Ormandır** kırların en güzel **süsü!**” (benzeyen: orman, benzetilen: süs)
5. “**Orman** bulutlara **yeşil konaktır.**” (benzeyen: orman, benzetilen: konak, benzetme yönü: yeşil)
6. “Ormandır sulara **söyleyen ninni,** / **Ormandır** sulara **öz anne gibi.**” (benzeyen: orman, benzetilen: öz anne, benzetme yönü: ninni söylemek, benzetme ilgeci: gibi)
7. “**Ormanlar** yapraktan bir **engin deniz**” (benzeyen: orman, benzetilen: deniz, benzetme yönü: engin)

Artık O da Bir Kargaydı (5 Sözce)

1. “**Altın sesli** bülbülü delicesine seviyorlardı.” (benzeyen: ses, benzetilen: altın)
2. “**Dev ağaçların** yükseldiği bir dağın yamacında.” (benzeyen: ağaçlar, benzetilen: dev)
3. “**Arp gibi tatlı öterken** insanlara dağların, ormanın, rüzgârın gizini müzikle söylüyordu.” (benzeyen: arp, benzetilen: (bülbül), benzetme yönü: tatlı ötmek, benzetme ilgeci : gibi)
4. “Koskoca bir **kara leke** uçtu.” (benzeyen: (karga), benzetilen: leke, benzetme yönü: kara)
5. “Ne çıkan dolunay ne de **güneşin altın ışınları** kendisini cezbediyordu.” (benzeyen: güneşin ışınları, benzetilen: altın)

Mutluluğun Ölçüleri (2 Sözce)

1. “**Sertleşmiş damarları** doğaya uymakta zorluk çekiyor, **kanı çekilmiş gibi vücudundan.**” (benzeyen: damarlar, benzetilen: kanı çekilmiş vücut, benzetme yönü: sertlik, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Dişlileri birbirine uymayan makine zırlıtısı gibi** bir zırlıltı çıkarır.” (benzeyen: (toplum), benzetilen: dişlileri birbirine uymayan makine zırlıtısı, benzetme ilgeci: gibi)

Ziyafet Sofrası (1 Sözce)

1. “**Kül gibi** olmuş **yüzleri.**” (benzeyen: yüz, benzetilen: kül, benzetme ilgeci: gibi)

Akkız Karakız (14 Sözce)

1. “Parasıyla bir **karpuz** aldım **dağ gibi,** diktim karşıma **otağ gibi.**” (benzeyen : karpuz, benzetilen: dağ, otağ; benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Gözleri ceylan, bakışları umman.**” (benzeyen: gözler, bakışlar; benzetilen: ceylan, umman)
3. “**Dişleri inci.**” (benzeyen: dişler, benzetilen: inci)
4. “**Dal boylu, melek huylu anası** daha beşikteyken sizlere ömür olmuş.” (benzeyen: ana, benzetilen: dal, melek), benzetme yönü: boy, huy)
5. “Zavallı öksüzün her dakikası böyle acılar içinde geçer, **su** yerine **zehir** içermiş.” (benzeyen: su, benzetilen: zehir)
6. “Zavallı Ayşegül, **yediği zehir, giydiği zifir,** erişip gelmiş on sekiz yaşına.” (benzeyen: yediği, giydiği; benzetilen: zehir, zifir)
7. “Ansızın bir **yel,** yel değil, **sanki gökyüzünden uzanmış bir el,** kızın eğirmekte olduğu yün yumağını **kapıvermiş.**” (benzeyen: yel, benzetilen: gökyüzünden uzanmış bir el, benzetme yönü: kapıvermek, benzetme ilgeci: sanki)

8. “Ayşegül **oğul balı gibi tatlı ve duru bir dille**” (benzeyen: dil, benzetilen: oğul balı, benzetme yönü: tatlı, duru, benzetme ilgeci: gibi)
9. “Oradan da **güller gibi pespembecik** bir **kız** olarak çıkmış.” (benzeyen: kız, benzetilen: güller, benzetme yönü: pespembecik, benzetme ilgeci: gibi)
10. “**Ayşegül**, Ayşegül değil, bir **peri kızı gibi pembecik** içeri giriverince analığının da, kız kardeşinin de şaşkınlıktan dilleri dişleri kilitlenmiş.” (benzeyen: Ayşegül, benzetilen: peri kızı, benzetme yönü: pembecik, benzetme ilgeci: gibi)
11. “**Başından geçenleri olduğu gibi anlatmış.**” (benzeyen: başından geçenler, benzetilen: olduğu şekil, benzetme yönü: anlatmak, benzetme ilgeci : gibi)
12. “Anneminki de **güzeldir** ama teyzeciğim **senin pilavın gibisi** yok.” (benzeyen: senin pilavın, benzetilen: (pilav), benzetme yönü : güzellik, benzetme ilgeci: gibi)
13. “Kırmızı kapılı odaya girmiş, **renği kömür karasına** dönmüş.” (benzeyen: renk, benzetilen: kömür karası)
14. “Pembe kapılı odaya girmiş, oradan pespembe çıkacağını umarken **zift karası** bir **yüzle** dışarıya adımını atmış.” (benzeyen: yüz, benzetilen : zift karası)

Atasözleri Üzerine (1 Sözce)

1. “**Kalıplaşmışlık deyim gibi atasözlerinin** de özelliğidir.” (benzeyen: atasözleri, benzetilen: deyim, benzetme yönü: kalıplaşmışlık, benzetme ilgeci: gibi)

Anne Sevgisi (5 Sözce)

1. “**Gözleri kocaman bir soru işareti gibi açılmıştı.**” (benzeyen: gözler, benzetilen: kocaman bir soru işareti, benzetme yönü: açılmak, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Kafası** da annesinin yerine “**Olur.**” **der gibi sallanıp** duruyordu.” (benzeyen: kafa, benzetilen: olur demek, benzetme yönü: sallanmak, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Birinin **gözünün etrafı gözlük takmış gibi kapkara.**” (benzeyen: göz etrafı, benzetilen: gözlük takmak, benzetme yönü: kapkara, benzetme ilgeci: gibi)
4. “**Ağzının çevresi de kar gibi beyaz.**” (benzeyen: ağzının çevresi, benzetilen : kar, benzetme yönü: beyaz, benzetme ilgeci: gibi)
5. “**Yatağın gibi**, odadaki **masan gibi** ya da **bebeklerin gibi.**” (benzeyen: (yavru kedi), benzetilen: yatak, masa, bebekler, benzetme ilgeci: gibi)

Dilim Dilim Güzel Dilim (7 Sözce)

1. “Evet, **işler umduğum gibi gitmeyecekti** galiba.” (benzeyen: işler, benzetilen: umduğum (şekilde), benzetme yönü: gitmek, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Artık **öğretmenimize hak verir gibi olmaya** başlamıştım.” (benzeyen: olmak, benzetilen: öğretmenimize hak vermek, benzetme ilgeci: gibi)
3. “**Öğretmenimin dediği gibi malzeme** o kadar **boldu** ki...” (benzeyen: malzeme, benzetilen: öğretmenimizin dediği, benzetme yönü: bolluk, benzetme ilgeci: gibi)

4. “**Babam** farkında olmadan, **araya başka dilden sözcükler sıkıştırarak konuşuyor, herkes gibi...**” (benzeyen: babam, benzetilen: herkes, benzetme yönü: araya başka dilden sözcükler sıkıştırarak konuşma, benzetme ilgeci: gibi)
5. “**İçerdekiler bizler gibi giyinen, Türkçe konuşan** insanlardı.” (benzeyen: içerdekiler, benzetilen: bizler, benzetme yönü: giyinmek, benzetme ilgeci: gibi)
6. “Bizi çevreleyen **gökyüzü gibi, soluduğumuz hava gibi** onu da paylaşıyoruz diğer insanlarla.” (benzeyen: (dil), benzetilen: gökyüzü, soluduğumuz hava, benzetme yönü: ortaklık, benzetme ilgeci: gibi)
7. “Artık **öğretmenim gibi düşünüyordum.**” (benzeyen: (yazar), benzetilen: öğretmen, benzetme yönü: düşünmek, benzetme ilgeci: gibi)

İlköğretim Türkçe Dersi 7. Ders Kitabı’ndaki metinlerde gerçekleşen ve metinlerin yüzeysel yapısında söylemselleşerek somutlaşan benzetme unsurları aşağıda verilmiştir. Benzetmelerin gerçekleştiği sözcelerle somutlaşmamış, ancak bağlamdan çıkarsanan benzetme unsurları ise yay ayraç içerisinde yazılmıştır:

Keloğlan (3 Sözcce)

1. “**Kuşlar gibi** havalanır düşünce.” (benzeyen: düşünce, benzetilen: kuşlar, benzetme yönü: havalanmak, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Bıçak gibi** parlar adaşımın gözleri” (benzeyen: adaşımın gözleri, benzetilen: bıçak, benzetme yönü: parlamak, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Canlanır korkusundan **taş** kesilmiş insanlar” (benzeyen: insanlar, benzetilen: taş)

Sonsuzluk Kitabevi (3 Sözcce)

1. “İKİNCİ KIZ da **çok uyumlu adımlarla, dans ediyormuş gibi yürüyüp** sözcük mırıldanarak raflardan on beş yirmi kitap seçer, kolları arasında kocaman bir kitap yığını, merdivenden yukarıya çıkar.” (benzeyen: yürümek, benzetilen: dans etmek, benzetme yönü: çok uyumlu adımlar, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Bir **ateş böceğinin karanlıkta bıraktığı iz gibi** gelen, ta nerelerden günümüze!” (benzeyen: soy yapıtlar, benzetilen: ateş böceğinin karanlıkta bıraktığı iz, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Mademki benim bilmemi istemediniz, benim bulmamı, direndiniz durdunuz, bir **kaplumbağa gibi kabuğunun içine sokuldunuz**, söylemek sırası şimdi sizde.” (benzeyen: (adam), benzetilen: kaplumbağa, benzetme yönü: kabuğun içine sokulmak, benzetme ilgeci: gibi)

Kitap Saygısı (1 Sözcce)

1. “**Kitabı** rastgele yerlerde unutup yitirmek, hiçbir koruyucu araca başvurmadan üçünü beşini koltuğa sıkıştırıp taşımak, **top gibi havada atıp tutmak...**” (benzeyen: kitap, benzetilen: top, benzetme yönü: havada atıp tutmak, benzetme ilgeci: gibi)

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (1 Sözcce)

1. “**Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti**, bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir **güneş gibi doğacaktır.**” (benzeyen: Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı, büyük medeni kabiliyeti; benzetilen: güneş, benzetme yönü: doğmak, benzetme ilgeci: gibi)

Bir İleti (4 Sözcce)

1. “**Mektup**, postacıların **davetli** ya da kimi zaman **davetsiz** bir **misafir gibi** posta kutumuza bıraktığı, zarfını yalnız bir kez açarak içindekileri bir çırpıda okuyuverdiğimiz bir nesne olmaktan çıktı.” (benzeyen: mektup, benzetilen: misafir, benzetme yönü: davetli ya da davetsiz olmak, benzetme ilgeci: gibi)

2. “Böyle oldu diye elektronik misafirlerimi sevmediğim anlaşılsın fakat başlığına bakıp hiç okumadan sildiğim, ‘Bugün dursun da yarın bakarım.’ dediğim iletileri düşününce **büyük bozuldu gibi** geliyor kimi zaman.” (benzetilen: büyük bozulması, benzetme ilgeci: gibi)

3. “Türk milleti için **bunlar yurt, millet, bayrak sevgisi; iyilik, güzellik, doğruluk gibi** değerlerdir.” (benzeyen: bunlar (değerler birliği), benzetilen: yurt, millet, bayrak sevgisi; iyilik, güzellik, doğruluk; benzetme ilgeci: gibi)

4. “Asıl **uğraşmaya mecbur olduğumuz şey, analarımızın ve atalarımızın oldukları gibi yüksek kültürde ve fazilette dünya birinciliğini tutmaktır.**’ diyen Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkabilmemiz için milli kültürün her alanda yükselmesini sağlamak gerektiğine inanıyordu.” (benzeyen: uğraşmaya mecbur olduğumuz şey, benzetilen: analarımızın ve atalarımızın oldukları, benzetme yönü: yüksek kültürde ve fazilette dünya birinciliğini tutmak, benzetme ilgeci: gibi)

Atatürk (1 Sözcce)

1. “Türkçeye kimse dönüp bakmazdı, / **Öksüz bir çocuk gibiydi / Türkülerimiz, masallarımız.**” (benzeyen: türküler, masallar; benzetilen: öksüz bir çocuk; benzetme ilgeci: gibi)

Bördübet'ten Sedir Adası'na (5 Sözcce)

1. “Küçük lokmalarla adeta **denizi yemiş gibi** oluyoruz.” (benzeyen : dişi deniz kestanesi ve yumurtalarını yemek, benzetilen: denizi yemek, benzetme ilgeci: gibi)

2. “Sabahın ayazında uyandıran ağaçkakan, ekmekleri çalıp kaçan sincap ailesi, öylece **durup etrafı seyreden biblo gibi kurbağalarla** dostluğumuzu pekiştiriyoruz.” (benzeyen: kurbağalar, benzetilen: biblo, benzetme yönü: durup etrafı seyretmek, benzetme ilgeci: gibi)

3. “Koya sızlıkların arasından üç derenin tatlı ve **buz gibi suyu** karışıyor.” (benzeyen: su, benzetilen: buz, benzetme yönü: soğukluk), benzetme ilgeci: gibi)

4. “Kaptan Kadir’in motoru sayesinde, **labirentvari koyu** bir çırpıda dolaşıverip tepelerde ada çayı toplayanlara bir selam gönderiyoruz.” (benzeyen: koy, benzetilen: labirent)

5. “Can Yücel’in dediği **gibi ‘Aynalı bir çeyiz sandığıydı Marmaris.’** (benzeyen: Marmaris, benzetilen: aynalı çeyiz sandığı, benzetme ilgeci: gibi)

7 Tane Erik Ağaca (2 Sözcce)

1. “Ya **kedi yavruları gibi sırsıklam**” (benzeyen: (erik ağaçları), benzetilen: kedi yavruları, benzetme yönü: sırsıklam, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Yapı** değil mübarek **hacıyatmaz.**” (benzeyen: yapı, benzetilen: hacıyatmaz)

Doğanın Sesini Duymak (1 Sözcce)

1. “Kıştan sonra **toprak** sanki **metrelerce karı, kirpiklerdeki gözyaşını donduran soğuğu, çatıları uçuran rüzgârları yaşamamış gibi ısınıverirdi.**” (benzeyen : toprak, benzetilen: metrelerce karı, kirpiklerdeki gözyaşını donduran soğuğu, çatıları uçuran rüzgârları yaşamamış ; benzetme yönü: ısınırmek, benzetme ilgeci: gibi)

Âşık Veysel (8 Sözcce)

1. “Bunların arasında **Karacaoğlan, Emrah, Âşık Ömer, Pir Sultan Abdal gibi** geçmiş asırların namlıları yanında, XX. asırda **Âşık Veysel** yer alıyor.” (benzeyen: âşık Veysel, benzetilen: karacaoğlan, emrah, âşık ömer, pir sultan abdal; benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Her âşık gibi Veysel de dertlidir.**” (benzeyen: Veysel, benzetilen : her âşık, benzetme yönü: dertli, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Hece vezni, **her halk şairi gibi onun da doğan hislerini, yayılan fikirlerini şekillendirir.**” (benzeyen: onun (âşık veysel), benzetilen: her halk şairi, benzetme yönü: hece vezninin hislerini ve fikirlerini şekillendirmesi, benzetme ilgeci: gibi)
4. “**Her Anadolu çocuğu gibi Veysel de toprak sevgisini her şeyin üstünde tutar.**” (benzeyen: her anadolu çocuğu, benzetilen: Veysel, benzetme yönü : toprak sevgisini her şeyin üstünde tutması, benzetme ilgeci: gibi)
5. “Ben gidersem **sazım** sen kal dünyada / Gizli sırlarımı aşıkâr etme / Lal olsun dillerin söyleme yada / Garip **bülbül gibi ahüzar etme**” (benzeyen : saz, benzetilen: bülbül, benzetme yönü: ahüzar etmek, benzetme ilgeci: gibi)
6. “Gözüm açık olsaydı bir çiftçi olup **ot gibi yetişecektim, ot gibi kuruyacaktım.**” (benzeyen: (Âşık Veysel), benzetilen: ot, benzetme yönü: yetişmek, kurumak; benzetme ilgeci: gibi)
7. “Şimdi artık dünyayı görünce **birkaç senelik hayat, bir şerit gibi geçecek**, aldatacak beni...” (benzeyen: birkaç senelik hayat, benzetilen : şerit, benzetme yönü: geçmek, benzetme ilgeci: gibi)
8. “**Gönlümden geldiği gibi döşendim.**” (benzeyen: (Âşık Veysel), benzetilen: gönlümden geldiği, benzetme yönü: döşenmek, benzetme ilgeci : gibi)

Kırkpınar (4 Sözcce)

1. “**Göçmen kuşlar gibi uzaklardan her yıl Kırkpınar’a gelir kırk bin köyün seçilmiş pehlivanları.**” (benzeyen: kırk bin köyün seçilmiş pehlivanları, benzetilen: göçmen kuşlar, benzetme yönü: uzaklardan her yıl kırkpınar’a gelmeleri, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Bu da, güreşin bütün kuralları gibi kendiliğinden süregelmış bir Anadolu geleneği olsa gerek.**” (benzeyen: bu (üstlerinde pehlivanların adları yazılı meşin donlar), benzetilen : güreşin bütün kuralları, benzetme yönü: kendiliğinden süregelmış bir anadolu geleneği olması, benzetme ilgeci: gibi)
3. “**Yağlı güreş gibi göbek atma da çok eski bir Ortadoğu geleneğidir.**” (benzeyen: göbek atma, benzetilen: yağlı güreş, benzetme yönü: çok eski bir ortadoğu geleneği olması, benzetme ilgeci: gibi)
4. “**Dans eden kadınlar arasında güreşçilerdeki gibi utangaç, kapalı ve kendi halinde olanları vardır.**” (benzeyen: dans eden kadınlar, benzetilen: güreşçiler, benzetme yönü : utangaç, kapalı ve kendi halinde olmaları; benzetme ilgeci: gibi)

Hayal Perdesi (1 Sözcce)

1. “Benim **mukavvadan ‘suretler’**, tıpkı **deve derisinden karagöz kişileri gibi bütün renkleri ve biçimleriyle tülbentten perdede bir güzel belirliyordu** böylece.” (benzeyen: mukavvadan suretler, benzetilen: deve derisinden karagöz kişileri, benzetme yönü: bütün renkleri ve biçimleriyle tülbentten perdede bir güzel belirmesi, benzetme ilgeci: gibi)

İyimserlik Kötümserlik (6 Sözcce)

1. “Böyleleri, en acıklı hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile ümitsizliğe kapılmaz; o **karanlık hadisenin, gece içinde parlayan yıldızlar gibi ışık veren bir noktasını** bulup ertesi güne o noktadan bakmayı tercih ederler.” (benzeyen: karanlık hadisenin noktası, benzetilen: gece içinde parlayan yıldızlar, benzetme yönü: ışık vermek, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Çünkü ben iyimser bir kadınıym.’ der ve hep neşe ile keyif içinde, kuruntusuz, üzüntüsüz geçmiş olan hayatını tıpkı büyük kumandan **Sezar gibi üç kelime ile anlatır.**” (benzeyen: (Lady Mendl), benzetilen: Sezar, benzetme yönü: üç kelime ile anlatması, benzetme ilgeci: gibi)
3. “**Lady Mendl** da kendi hayatını tıpkı **onun gibi üç kelimeyle anlatıyor**” (benzeyen: Lady Mendl, benzetilen: onun (Sezar), benzetme yönü: üç kelimeyle anlatması, benzetme ilgeci: gibi)
4. “**Böyleleri** toprağa tohum serpen **çiftçi gibi geçtikleri yerlere saadet dağıtırlar.**” (benzeyen: böyleleri (iyimserler), benzetilen: çiftçi, benzetme yönü: geçtikleri yerlere saadet dağıtmaları, benzetme ilgeci: gibi)
5. “Bu **saadet tohumları buğday** misali **yeşermekte gecikmez.**” (benzeyen: saadet tohumları, benzetilen: buğday, benzetme yönü: yeşermekte gecikmemesi)
6. “Çünkü iyimser adamın **ruhu gibi vücudu da hastalıklara karşı durmaya hazır bir haldedir.**” (benzeyen: vücut, benzetilen: ruh, benzetme yönü: hastalıklara karşı durmaya hazır bir halde olmak, benzetme ilgeci: gibi)

Bize Bağlı (1 Sözcce)

1. “Sanki **yapının tuğlası bizsek harcı o**” (benzeyen: biz (insanlar), o (gün); benzetilen: yapının tuğlası, harcı)

Bir Kule Varmış (2 Sözcce)

1. “Fırtınalı bir gece, rüzgâr şiddetini arttırarak Hero’nun elindeki meşaleyi söndürmüş, **dağ gibi yükselen dalgalar**, Leandros’un çırpınan gövdesini döver döver Sestos’tan çok ötelere sürüklemiş.” (benzeyen: dalgalar, benzetilen: dağ; benzetme yönü : yükselmek, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Buz gibi** bir **donukluk** sarmış bedenini.” (benzeyen: donukluk, benzetilen: buz, benzetme ilgeci: gibi)

İstanbul (2 Sözcce)

1. “Seni **görüyorum** yine İstanbul, / Gözlerimle **kucaklar gibi**, uzaktan.” (benzeyen: görmek, benzetilen: kucaklamak, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Elimi tutar gibi** iki yanımdan, / Babamın yattığı **Küçüksü**, / Anamın toprağı **eyüp sultan**.” (benzeyen: babamın yattığı küçüksü, anamın toprağı eyüp sultan; benzetilen: el tutmak, benzetme yönü: iki yanımda olması, benzetme ilgeci: gibi)

İlköğretim Türkçe Dersi 8. Ders Kitabı’ndaki metinlerdeki benzetmeye dair dilsel kullanımlar şu şekilde tespit edilmiştir:

Kitap ve İnsan (1 Sözcce)

1. “Kitapla insan arasında büyüye benzer bir ilişki vardır.” (benzeyen : kitapla insan arasındaki ilişki, benzetilen: büyü)

İmza Günü (9 Sözcce)

1. “**O da kendileri gibi** bir **insan** mıydı?” (benzeyen: o (en sevdiği yazar), benzetilen: kendileri (diğer insanlar), benzetme yönü: insanlık, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Adı kitaplara yazılmış, ünlenmiş de olsalar **onlar da kendileri gibi insanlar** değiller miydi?” (benzeyen: onlar (yazarlar), benzetilen: kendileri (diğer insanlar), benzetme yönü: insanlık, benzetme ilgeci: gibi)
3. “**Herkes gibi bir ağzı, iki gözleri vardı**.” (benzeyen: (yazarlar), benzetilen: herkes (diğer insanlar), benzetme yönü: bir ağzı, iki gözü olması, benzetme ilgeci: gibi)
4. “**Kendisi gibi hep uzakları düşünüyordu çocuk**.” (benzeyen: kendisi (yazar), benzetilen: çocuk, benzetme yönü: hep uzakları düşünmesi, benzetme ilgeci: gibi)
5. “**Biyonik adamlar gibi** her tehlikenin karşısında **ölümsüzlüğün sırrına bile eriyordu**.” (benzeyen: (düş kurmaya meraklı çocuk), benzetilen: biyonik adamlar, benzetme yönü: ölümsüzlüğün sırrına ermek, benzetme ilgeci: gibi)

6. “Arada **şiiir gibi kafiyeili konuşuyor**, pek çok şeye tekerlemelerle yanıt veriyordu.” (benzeyen: (yaşlı bir adam), benzetilen: şiiir, benzetme yönü: kafiyeili konuşmak, benzetme ilgeci : gibi)
7. “ **Köydeki dedesi gibi** toprağı değil ama **en çok çocukları seviyordu**.” (benzeyen: (yaşlı bir adam), benzetilen: köydeki dedesi, benzetme yönü : en çok çocukları sevmek, benzetme ilgeci: gibi)
8. **Herkes gibi** bir **insandı o** da.” (benzeyen: o (yazar), benzetilen: herkes, benzetme yönü: insanlık, benzetme ilgeci: gibi)
9. “**Yazısı reçete yazısı gibiydi**.” (benzeyen: yazı, benzetilen: reçete yazısı, benzetme ilgeci: gibi)

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (1 Sözce)

1. “Belki benim hatırladıklarım, içinde çizgi roman tefrikaları da bulunan Çocuk Haftası, 1001 Roman ve Yapı Kredi’nin o zamanki sahibi Kâzım Taşkent’in çıkardığı **Doğan Kardeş gibi çocuk dergilerinin** ciltleri olabilir.” (benzeyen: Doğan Kardeş, benzetilen: çocuk dergileri, benzetme ilgeci: gibi)

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (1 Sözce)

1. “**Tüm bunlar**, Cahit Sıtkı’nın anlatım biçimiyle bir **anıymış gibi sarıveriyor insanı**.” (benzeyen: anı, benzetilen: tüm bunlar (eserlerde anlatılanlar), benzetme yönü: insanı sarıvermesi, benzetme ilgeci: gibi)

Ellinci Yıl Türküsü (4 Sözce)

1. “**Minyatürler gibi işledim yüz hatlarını**” (benzeyen: yüz hatları (Atatürk’ün yüz hatları), benzetilen: minyatürler, benzetme yönü: işlemek, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Edirne’den, Kars’tan, Kadifekale’den, / **Özgürlüğü ay yıldızlı bayrak gibi**, / **Çektim burcuna**.” (benzeyen: özgürlük, benzetilen: ay yıldızlı bayrak, benzetme yönü: burca çekmek, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Bir **güneş gibi doğdun** Samsun ufuklarından / Şavkın vurur Asya’ya, Afrika’ya...” (benzeyen: (Atatürk), benzetilen: güneş, benzetme yönü: doğmak, benzetme ilgeci: gibi)
4. “Bengi sular örneği sen böyle içime aktıkça, / **Özüne kavuşan seller gibi duruldum**.” (benzeyen: (anlatıcı), benzetilen: özüne kavuşan seller, benzetme yönü: durulmak, benzetme ilgeci : gibi)

Son Kuşlar (1 Sözce)

1. “Kış, Ada’nın her tarafına yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız-poyraz, maestro, dramudana, gündoğusu, batı-karayel, karayel hâlinde seferber ettiği zaman; öteki yakada **yaz**, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara oldukça **mahzun bir göçmen gibi oturmuştur**.” (benzeyen: yaz, benzetilen: mahzun bir göçmen, benzetme yönü: oturmak, benzetme ilgeci: gibi)

Beyaz Diş (6 Sözce)

1. “Bu yumuşak, inandırıcı ses birdenbire öfkeyle yükselen bir bağırtya dönüşebileceği gibi şu tatlı tatlı okşayan **el** de boynunu bir **kıskaç gibi sıkıp** onu cezalandırabilirdi.” (benzeyen: el, benzetilen: kıskaç, benzetme yönü: sıkmak, benzetme ilgeci: gibi)

2. “İçinde doldurulması gereken bir boşluk oluşmuştu sanki ve bu **boşluk** giderilmek istenen bir **açlık**, acı bir **özlem gibi duyuruyordu varlığını.**” (benzeyen: boşluk, benzetilen: açlık, özlem, benzetme yönü: varlığını duyurmak, benzetme ilgeci: gibi)
3. “**Sevgi**, onun **ruhunun derinliklerine inen bir ışık gibiydi.**” (benzeyen: sevgi, benzetilen: ışık, benzetme yönü: ruhunun derinliklerine inmek, benzetme ilgeci: gibi)
4. “Duygusal gösterilere pek yüz vermiyor, **her zamanki gibi kendi kendisiyle haşır neşir olmasını biliyordu.**” (benzeyen: kendi kendine haşır neşir olmasını bilmek, benzetilen: her zamanki (durumu), benzetme ilgeci: gibi)
5. “**Eskisi gibi asık suratlı ve yalnızdı**, yine **kendi kabuğuna çekilmişti.**” (benzeyen: (beyaz diş), benzetilen: eski durum, benzetme yönü: asık suratlılık, yalnızlık, kendi kabuğuna çekilmek, benzetme ilgeci: gibi)
6. “Eğer sahibi ona bakıp da bir şeyler söyleyecek olursa sanki **sevgisini dile getirmek istiyormuş da beceremiyormuş gibilerden bir sıklıklarla kıvranıp duruyordu.**” (benzeyen: (beyaz diş), benzetilen: sevgisini dile getirmek istiyormuş da becerememe durumuna, benzetme yönü: sıklıklarla kıvranıp durmak, benzetme ilgeci: gibi)

Dünyayı Güldüren Adam (2 Sözce)

1. “**Mezarı bile fıkra gibi...**” (benzeyen: mezar, benzetilen: fıkra, benzetme ilgeci: gibi)
2. “O, **bilge, açık göz, atak, kurnaz; bazen de bilgisiz, vurdumduymaz, utangaç, şaşkın, korkak gibi çelişik niteliklere** bunları söylerken bazen bürünür.” (benzeyen: çelişik nitelikler, benzetilen: bilge, açık göz, atak, kurnaz; bazen de bilgisiz, vurdumduymaz, utangaç, şaşkın, korkak; benzetme ilgeci : gibi)

Türküler Dolusu (6 Sözce)

1. “**Bir dilim Trabzon peyniri, / Bir avuç tiftik, / Bir çimdik çavdar, / Bir tutam Şile bezi gibi /** Dişimden tırnağıma kadar.” (benzeyen: (şair), benzetilen: bir dilim trabzon peyniri, / bir avuç tiftik, / bir çimdik çavdar, / bir tutam şile bezi; benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter, / Eğri büğrü, kör topal kabulüm.**” (benzeyen: (şair), benzetilen: bıçak, benzetme yönü: kemiğe dayanmak, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Ah bu **türküler, / Türkülerimiz / Ana sütü gibi candan, / Ana sütü gibi temiz.**” (benzeyen: türküler, benzetilen: ana sütü, benzetme yönü: candan, temiz, benzetme ilgeci: gibi)
4. “Ah bu **türküler, köy türküleri / Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak.**” (benzeyen: türküler, köy türküleri; benzetilen: mis, benzetme yönü: insan ve toprak kokması, benzetme ilgeci: gibi)
5. “Ah bu **türküler, köy türküleri / Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi /** Kiminin reyhasından geçilmez, / **Kimi zehir kimi zemberek gibi.**” (benzeyen: türküler, köy türküleri; benzetilen: karanlık kuyularda açılmış çiçekler, zehir, zemberek; benzetme yönü: reyha, benzetme ilgeci: gibi)
6. “**Cennet misali sevişen, / Cehennemler gibi dövüşen, / Bir çocuk gibi gülüp / Mağaralar gibi inleyen.**” [(benzeyen: (türküler, köy türküleri), benzetilen: cennet, benzetme yönü: sevişen), (benzeyen: (türküler, köy türküleri), benzetilen: cehennemler, benzetme yönü: dövüşen, benzetme ilgeci: gibi), (benzeyen: (türküler, köy türküleri), benzetilen: çocuk, benzetme yönü: gülmek, benzetme ilgeci: gibi),

benzeyen: (türküler, köy türküleri), benzetilen: mağaralar, benzetme yönü: inlemek, benzetme ilgeci: gibi)]

Yünden Halıya (2 Sözcce)

1. “Bu **eski Avanos evi** bir halı fabrikası değildi ama bir **fabrika gibi de çalışıyor**” (benzeyen: Avanos evi, benzetilen: fabrika, benzetme yönü: çalışmak, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Âdeta bir ‘**aile şirketi**’ **gibi çalışıyor Tokmak ailesi.**” (benzeyen: Tokmak ailesi, benzetilen: aile şirketi, benzetme yönü: çalışmak, benzetme ilgeci: gibi)

Ergenekon Destanı (1 Sözcce)

1. “Bu konuşmadan sonra tan ağarınca sanki **baskına uğramışlar gibi işe yaramayan mallarını bırakıp kaçtılar.**” (benzeyen: (düşmanlar), benzetilen: baskına uğrayan kişiler, benzetme yönü: işe yaramayan mallarını bırakıp kaçmak, benzetme ilgeci: gibi)

Güneş Battı (1 Sözcce)

1. “**İnsanlar** ise bu durum karşısında hayret içinde, **şaşkın ördekler gibi kafaları yukarıda dolaşmışlar** bütün sabah.” (benzeyen: insanlar, benzetilen: şaşkın ördekler, benzetme yönü : kafaları yukarıda dolaşmak, benzetme ilgeci: gibi)

Yedigöller’de Sonbahar (2 Sözcce)

1. “**Kırmızısı, sarı ve yeşili, / Büyüledi** bizleri bir **şiir gibi.**” (benzeyen: kırmızı, sarı, yeşil; benzetilen: şiir, benzetme yönü: büyülemek, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Derken o güzelim saatler geçti, / **Döndük** bir **rüyadan uyanır gibi.**” (benzeyen: dönmek, benzetilen: rüyadan uyanmak, benzetme ilgeci : gibi)

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (5 Sözcce)

1. “Gün olur başıma kadar mavi, / Gün olur başıma kadar güneş, / Gün olur **deli gibi...**” (benzetilen: deli, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Su gibi, rüzgâr gibi.**” (benzeyen: (mavi), benzetilen: su, rüzgâr; benzetme ilgeci: gibi)
3. “Bulutlar şöyle yırtılıverince gördüğümüz, görüp de **yeniden doğmuş gibi sevindiğimiz** anın tarifsizliği...” (benzetilen: yeniden doğan (kişi), benzetme yönü: sevinmek, benzetme ilgeci: gibi)
4. “Aşk gibi, verem gibi işler içinize.” (benzeyen: (deniz mavisini), benzetilen: aşk, verem; benzetme yönü: içine işlemek, benzetme ilgeci: gibi)
5. “Maviler saymakla bitmez, **masal gibi** bir **dünyanın** içine çeker insanı.” (benzeyen: dünya, benzetilen: masal, benzetme ilgeci: gibi)

Dünya Hep Güzel Kalsın (8 Sözcce)

1. “**Bunun gibi birçok soruyu** art arda sıralayabiliriz.” (benzeyen: bu (sorular), benzetilen: birçok soru, benzetme ilgeci: gibi)

2. “Kömürle işleyen makineler bulununca kömür atmosfere **karbon dioksit gibi gazlar** veriyor.” (benzeyen: gazlar, benzetilen: karbon dioksit, benzetme ilgeci: gibi)
3. “Yalnız insanlık değil, **kutup ayıları gibi soğuk bölgelerde yaşayan birçok canlı türü de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya...**” (benzeyen: birçok canlı türü, benzetilen : kutup ayıları, benzetme yönü: yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olmak, benzetme ilgeci: gibi)
4. “Mesela daha geçenlerde bir haber okudum ve **gözlerim fal taşı gibi açıldı**” (benzeyen: gözler, benzetilen: fal taşı, benzetme yönü : açılmak, benzetme ilgeci: gibi)
5. “Mutlaka **daha az araba kullanmak veya evlerin yazın sıcaktan, kışın soğuktan iyi korunmasını sağlamak gibi bir sürü önlem** almak zorundayız.” (benzeyen: bir sürü önlem, benzetilen: daha az araba kullanmak veya evlerin yazın, sıcaktan, kışın soğuktan iyi korunmasını sağlamak, benzetme ilgeci: gibi)
6. “**Senin gibi çocukların** bunu sorgulaması bir yol.” (benzeyen: çocuklar, benzetilen: sen (Ada Defne Dokuzoğlu), benzetme ilgeci: gibi)
7. “**Senin gibi soru soranların** sayısı artmaya başlayınca, ‘Dur bakalım.’ demek zorunda kalacaklar, bu tüketim meraklıları...” (benzeyen: soru soranlar (çocuklar), benzetilen : sen (Ada Defne Dokuzoğlu), benzetme ilgeci: gibi)
8. “İşe gidip gelirken sürekli arabayla değil, **belediye otobüsü, tramvay gibi araçlarla** gidip gelmek lazım, toplu taşıma araçlarını kullanmak lazım.” (benzeyen: belediye otobüsü, tramvay; benzetilen: araçlar, benzetme ilgeci: gibi)

Komşusuzluk (2 Sözc)

1. “Hem merhabalaşmışız hem de **iki yabancı gibi hiç konuşmadan merdivenleri çıkacağız.**” (benzeyen: (yazar ve komşusu), benzetilen: iki yabancı, benzetme yönü: hiç konuşmadan merdivenleri çıkmak, benzetme ilgeci: gibi)
2. “**Kardeş gibi büyüdük** bitişik evlerde.” (benzeyen: (komşu çocukları), benzetilen: kardeş, benzetme yönü: büyümek, benzetme ilgeci: gibi)

Posta Kutusundaki Mızıka (2 Sözc)

1. “**Kelimeler, karınca yuvası gibi kaynıyor** zihnimde.” (benzeyen: kelimeler, benzetilen: karınca yuvası, benzetme yönü: kaynamak, benzetme ilgeci: gibi)
2. “Yine de **ağlamışsın, dostun gözünden akan bir damla yaşın yeryüzündeki bütün gölleri tuz gölü yaptığını bilmez gibi.**” (benzeyen: (dost), benzetilen: dostun gözünden akan bir damla yaşın yeryüzündeki bütün gölleri tuz gölü yaptığını bilmeyen biri, benzetme yönü: ağlama, benzetme ilgeci: gibi)

Birey-Toplumsallık (1 Sözc)

1. “**Arılarinki, karıncalarınki gibi...**” (benzeyen: (insan) yaşamı, benzetilen: arılarinki, karıncalarınki (yaşam), benzetme yönü: toplumsallık, benzetme ilgeci: gibi)

Araştırma kapsamında, metinlerin söz varlıkları benzetme unsurlarını yansıtan sözceler belirlenmiştir:

Tablo 19: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Benzetme Açısından Anlam Yapısı					
Metinler	Metin Sayısı	Sözce		Toplam	
		f	%	Sözce	
				f	%
6. Sınıf	18	52	3.12	1.669	100.0
7. Sınıf	18	45	4.64	970	100.0
8. Sınıf	24	55	3.37	1.633	100.0
TOPLAM	60	152	3.56	4.272	100.0

Benzetme açısından ele alındığında en fazla benzetmenin yer aldığı sözce 7. Sınıf Türkçe Ders kitabı'nda belirlenmiştir (f=45, %4.64). Benzetme sanatını yansıtan en az sözce yoğunluğu ise 6. sınıf düzeyindeki ders kitabında belirlenmiştir (f=52, %3.12). Olay yazılarının bu kadar fazla olduğu 6. sınıf düzeyinde benzetme sanatının az kullanılması, öğrencilerin yazınsal eğitimleri açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Özellikle ortaokul çağındaki öğrencilerin rahatlıkla kavrayabildikleri bu söz sanatına ilişkin daha etkin ve daha yoğun örnekler içeren metinlerin seçimi ana dili eğitimi açısından yararlı olacaktır.

4.1.10. Özel Adlar

Özel adlar olarak tanımladığımız dilsel göstergeler, belirli bir gösterileni bulunan bağımsız biçimbirimlerdir. Buna karşılık özel adlar tek bir kavrama karşılık gelirler ve dil dizgesi içerisinde genelleşmezler. Ayrıca özel adlar belirli bir duygusal anlam da yüklüdürler. Bu duygusal anlam belirli bir yaşanmışlığın sonucudur:

Dört Arkadaş (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): Ay (ks. 1), Dimyat (ks.1).

Gizli Hayırsever (4 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı): Woody (Vudi) (ks. 1), Jimmy (Cimi) (ks. 24), Henry (Henri) (ks. 1), Noel (ks. 1).

Yalnız Kalmak (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): Müslümanlık (ks. 1), Allah (ks. 1), Cenabı Hak (ks. 1).

Bir Haber (39 Gösterge, 66 Kullanım Sıklığı): Amerika Birleşik Devletleri (ks. 1), Time (ks. 1), Türkiye (ks. 1), Atatürk (ks. 11), Zeynep (ks. 1), Özge (ks. 1), Ahmet (ks. 1), Selçuk (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 2), İpek (ks. 1), Anıtkabir (ks. 1), Rambo (ks. 1), Batman (ks. 1), Superman (ks. 1), HeMan (ks. 1), Havza (ks. 2), Mustafa Kemal (ks. 8), Samsun (ks. 1), İstanbul (ks. 2), Karadeniz (ks. 1), Ankara

(ks. 2), Halide Edip Adivar (ks. 1), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 1), Erzurum (ks. 1), Sivas (ks. 1), Ziraat Mektebi (ks. 1), İngilizler (ks. 1), İsmet Paşa (ks. 1).

Atatürk'ün Hayatı (131 Gösterge, 350 Kullanım Sıklığı): Atatürk (ks. 12), Türkiye cumhuriyeti (ks. 2), Türk (ks. 10), Selanik (ks. 6), Afet İnan (ks. 2), Zübeyde (ks. 2), Ali Rıza (ks. 1), Mustafa (ks. 39), Mustafa Kemal (ks. 34), Türkiye (ks. 7), Şemsi Efendi Okulu (ks. 3), Kadri (ks. 1), Ahmet (ks. 1), Askerî Rüştîye (ks. 5), Manastır Askerî İdadisi (ks. 2), İstanbul (ks. 7), Harp Okulu (ks. 2), Namık Kemal (ks. 1), 3. ordu (ks. 1), İtalyan (ks. 2), Trablusgarp (ks. 2), Mısır (ks. 1), Tobruk (ks. 1), Balkan Savaşı (ks. 1), Balkanlar (ks. 1), 19. Fırka Komutanı (ks. 1), Çanakkale Savaşları (ks. 1), Arıburnu (ks. 1), Koca Çimen (ks. 1), Çanakkale (ks. 3), Conk bayırı (ks. 3), Cebel Bataryası (ks. 1), Mondros Mütarekesi (ks. 1), Alman (ks. 1), Liman von Sanders (ks. 1), Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı (ks. 1), Adana (ks. 1), Mersin (ks. 1), Anadolu (ks. 2), Sultan Vahdettin (ks. 1), Erzurum (ks. 4), Yunanlı (ks. 1), İzmir (ks. 4), Bandırma (ks. 1), Karadeniz (ks. 1), Samsun (ks. 1), Müdafâ-i Hukuk Cemiyetleri (ks. 1), Havza (ks. 1), İtilaf Devletleri (ks. 2), İstanbul Hükûmeti (ks. 1), Erzurum Kongresi (ks. 2), Heyet-i Temsiliye (ks. 1), Temsilciler Kurulu (ks. 2), Sivas (ks. 5), Sivas Kongresi (ks. 3), Ankara (ks. 2), TBMM (ks. 2), Kurtuluş Savaşı (ks. 2), Büyük Millet Meclisi (ks. 3), Büyük Taarruz (ks. 1), İzmir (ks. 2), Akdeniz (ks. 1), İtilaf Devletleri (ks. 1), Mudanya Mütarekesi (ks. 1), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 2), Lozan Barış Antlaşması (ks. 1), Türk Medeni Kanunu (ks. 1), Anayasa (ks. 1), Kastamonu (ks. 1), İnebolu (ks. 1), Büyük Nutku (ks. 2), Nutuk (ks. 3), Millî Mücadele (ks. 1), Arap (ks. 1), Türk Tarih Kurumu (ks. 2), Türk Dil Kurumu (ks. 2), TDK (ks. 1), TTK (ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (13 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): Türk (ks. 3), Güzin (ks. 1), Haklarımız ve Sorumluluklarımız (ks. 1), Atatürk (ks. 7), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 1), Anayasa (ks. 1), Barış (ks. 1), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 1).

Uzay Denen O Yer (5 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): Dünya (ks. 8), Mars (ks. 1), Satürn (ks. 1), Orion Bulutsusu (ks. 1), Güneş (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (2 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): Altınova (ks. 1), Altınbülbul (ks. 30).

Mutluluğun Ölçüleri (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): Afrika (ks. 1), Ay (ks. 1), Dünya (ks. 1).

Akkız Karakız (10 Gösterge, 28 Kullanım Sıklığı): Çinimaçın (ks. 1), Osmanlı devleti (ks. 1), Frenk (ks. 1), Allah (ks. 1), Ayşegül (ks. 14), Sarıdiken (ks. 4), Fatmagül (ks. 4), Kızılderililer (ks. 1).

İlaç (6 Gösterge, 92 Kullanım Sıklığı): Karagöz (ks. 42), Hacivat (ks. 39), Orhan (ks. 1), Allah (ks. 6), Hacı Cavcav (ks. 2).

Yurt Sevgisi (7 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): Enrico (ks. 5), Sardunyalı Küçük Trampetçi (ks. 1), Edmondo De AMİCİS (ks. 1).

Anne Sevgisi (2 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı): Ayşe (ks. 24), Pervin (ks. 12).

Dilim Dilim Güzel Dilim (27 Gösterge, 75 Kullanım Sıklığı): Türkçe (ks. 17), Onur (ks. 6), Donald Amca (ks. 3), İlhan (ks. 8), Mistik Piza (ks. 2), Centrum Restaurant (ks. 1), Moderno Music Centrum (ks. 2), Galeria SHOW Tekstil (ks. 2), İngilizler (ks. 1), Almanlar (ks. 1), İngilizce (ks. 3), Ömer (ks. 5), Türk (ks. 1), Fransızca (ks. 1), FOREIGNER (ks. 1), Star Market (ks. 2), Star (ks. 3), Prestij Kuaför (ks. 1).

Belirli bir yaşanmışlığın sonucu olan ve duygusal anlam yükü bulunan özel adlar İlköğretim Türkçe Dersi 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde söz varlığına şu şekilde yansımıştır:

Keloğlan (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): Keloğlan (ks. 2), Köse (ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (24 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): Soy Yapıtlar Kitabevi (ks. 2), Sonsuzluk Kitabevi (ks. 2), Tunç Çağı (ks. 1), Mutlu Geceler (ks. 2), Platon (ks. 1), Sokrates (ks. 1), Aristoteles (ks. 1), Epiktetos (ks. 1), Herakleitos (ks. 1), Horatius (ks. 1), Ovidius (ks. 1), Vergilius (ks. 1), Seneca (ks. 1), Petrarca (ks. 1), Rabelais (ks. 1), Cervantes (ks. 1), Goethe (ks. 1), Rimbaud (ks. 1), Çehov (ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (27 Gösterge, 118 Kullanım Sıklığı): Atatürk (ks. 37), Mustafa Kemal (ks. 18), Türk (ks. 12), Türk Milleti (ks. 2), Türklük (ks.2), Türkiye (ks. 3), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks.1), Balkan Antantı (ks. 1), Sadabat Paktı (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 3), Avrupa (ks. 1), Anadolu (ks. 2), Mondros Ateşkes Anlaşması (ks. 1), Millî Mücadele (ks. 1), İstanbul (ks. 1), Romanya (ks. 1).

Bir İleti (32 Gösterge, 48 Kullanım Sıklığı): Aysu (ks. 2), 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı (ks. 1), TBMM (ks. 2), Millî Mücadele (ks. 1), Atatürk (ks. 8), Halide Edip (ks. 1), Türk'ün Ateşle İmtihani (ks. 1), Kılıç Ali (ks. 1), Türk (ks. 8), Türk Tarih Kurumu (ks. 1), Türk Dil Kurumu (ks. 1), Onuncu Yıl Söylevi (ks. 1), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 1), Ahmet Kapulu (ks. 1).

Atatürk (7 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): Atatürk (ks. 9), Türkçe (ks. 3), Hasan (ks. 1), Ayşe (ks. 1), Türk Dil Kurumu (ks. 1).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (55 Gösterge, 78 Kullanım Sıklığı): Bördübet (ks. 5), Gökova (ks. 5), Kerme Körfezi (ks. 1), Mavi Sürgün (ks. 1), Cevat Şakir (ks. 1), Halikarnas Balıkcısı (ks. 1), İngiliz (ks. 4), İngiliz Limanı (ks. 2), Küçükgünlük (ks. 1), Amazon Koyu (ks. 1), Latince (ks. 1), Liquidambar (ks. 1), Likuitambar oryantaes (ks. 1), Yedi Adalar (ks. 1), Teke (ks. 1), Taneli (ks. 1), Löngöz (ks. 1), Ali (ks. 3), Kargılı Koyu (ks. 1), Değirmenbükü (ks. 1), II. Dünya Savaşı (ks. 1), Alman (ks. 1), Tankut Öktem (ks. 1), Sadun Boro (ks. 1), Sedir Adası (ks. 3), Akyaka (ks. 1), Çamlı (ks. 1), Kedrai Adası (ks. 1), Mısır (ks. 2), Mısır Kraliçesi Kleopatra (ks. 1), Antonius (ks. 2), Kleopatra (ks. 2), Sabahattin Eyuboğlu (ks. 1), Apollon Tapınağı (ks. 1), Can Yücel (ks. 1), Marmaris (ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): Reyis (ks. 1), Fındıklı (ks. 1), Beyoğlu (ks. 2).

Doğanın Sesini Duymak (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): Orta Anadolu (ks. 1), Hızır (ks. 2).

Âşık Veysel (37 Gösterge, 83 Kullanım Sıklığı): Âşık Veysel (ks. 7), Veysel (ks. 19), Anadolu (ks. 6), Karacaoğlu (ks. 3), Emrah (ks. 2), Âşık Ömer (ks. 1), Pir Sultan Abdal (ks. 1), Sivas (ks. 2), Şarkışla (ks. 1), Sivralan (ks. 2), Mektup (ks. 2), Beserek (ks. 1), Güldede (ks. 1), Karataş (ks. 1), Mevlâ (ks. 1), İstanbul (ks. 4), Beyoğlu (ks. 1), Beyazıt (ks. 1), Abdullah (ks. 1), Zile (ks. 1), Ahmet (ks. 1), Karaca (ks. 2), Molla Hüseyin (ks. 1), Vididik (ks. 1), Dertli (ks. 1), Kangal (ks. 1), Mamaş (ks. 1), Aşık Süleyman (ks. 1), Atatürk (ks. 1), Kayseri (ks. 1), Ankara (ks. 2).

Kırkpınar (8 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): Kırkpınar (ks. 4), Edirne (ks. 2), Osmanlı (ks. 1), Anadolu (ks. 2), Türk (ks. 1), Orta Çağ (ks. 1), Ortadoğu (ks. 1).

Hayal Perdesi (24 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı): Birinci Dünya Savaşı (ks. 1), Karagöz (ks. 4), Hacivat (ks. 3), Atatürk Bulvarı (ks. 1), Fatih (ks. 1), Unkapanı (ks. 1), Atlamayaşı (ks. 1), Kanlı Nigar (ks. 2), Yalova Sefası (ks. 1), Tahir ile Zühre (ks. 1), Tuzsuz Deli Bekir (ks. 1), Beberuhi (ks. 1), Yahudi (ks. 1), Arnavut (ks. 1), Rum (ks. 1), Kekeme (ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (7 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): Mahmut (ks. 7), Tali Öngören (ks. 2), Leylâ (ks. 3), Türkiye (ks. 1), Şeker Bayramı (ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (12 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): Auguste Bréal (ks. 1), Fransız (ks. 1), Allah (ks. 1), Düşes de Windsor (ks. 1), Lady Mendl (ks. 2), Sezar (ks. 2), Victor Pauchet (ks. 1).

Ev (8 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): Tanrı (ks. 1), Çingene (ks. 1), Yunanistan (ks. 1), İtalya (ks. 1), Roma (ks. 1), İstanbul (ks. 1), Yörük (ks. 1), Orta Çağ (ks. 1).

Bir Kule Varmış (24 Gösterge, 44 Kullanım Sıklığı): İstanbul (ks. 2), Boğaz (ks. 4), Marmara Denizi (ks. 1), Anadolu (ks. 1), Salacak (ks. 1), Kız Kulesi (ks. 1), Hero (ks. 7), Leandros (ks. 8), Galata (ks. 2), Sestos (ks. 3), Atinalı (ks. 1), Alkibiades (ks. 1), Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (ks. 1), Sarayburnu (ks. 1), II. Mehmet (ks. 1), Fenerler İdaresi (ks. 1), Liman Müdürlüğü (ks. 1).

İstanbul (14 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): İstanbul (ks. 5), Boğaziçi (ks. 1), Kızkulesi (ks. 1), Beşiktaş (ks. 1), Küçüksu (ks. 1), Eyüp Sultan (ks. 1), Boğaz (ks. 1), Çengelköy (ks. 1), Rumelihisarı (ks. 1), Kadıköy (ks. 1), Üsküdar (ks. 1), Beyoğlu (ks. 1), Adalar (ks. 1).

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde yer alan özel adlar ve kullanım sıklıkları şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (9 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): Fransız (ks. 1), Jean Paul Sartre(Jan Pol Sartır) (ks. 1), Suut Kemal Yetkin (ks. 1), Canım Kitap (ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (64 Gösterge, 87 Kullanım Sıklığı): Muğla (ks. 9), Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (ks. 4), Kocamustafendi İlkokulu (ks. 2), Hilal Köseoğlu (ks. 1), Melek Özver (ks. 1), Sedat (ks. 1), Türkçe (ks. 1), Walt Disney (VOLT Disney) (ks. 1), Çocuk Kütüphanesi (ks. 1), Çocuk Kitapları Salonu (ks. 1), Mahfel (ks. 2), İtalyan (ks. 1), Cumhuriyet Dönemi (ks. 1),

Yatağan (ks. 1), Turgut Ali Efendi (ks. 1), Hoca Mustafa Efendi (ks. 1), Şeyh Bedrettin Camisi (ks. 1), Hoca Mustafa Efendi İl Halk Kütüphanesi (ks. 1), İl Kültür Müdürlüğü (ks. 1), Konya (ks. 1), Süleymaniye (ks. 1), Ömer Seyfettinleri (ks. 1), Varlık Yayınları (ks. 1), Çocuk Haftası (ks. 1), 1001 Roman (ks. 1), Yapı Kredi (ks. 1), Kâzım Taşkent (ks. 1), Doğan Kardeş (ks. 1), Aydın (ks. 1), Aydın İl Halk Kütüphanesi (ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (28 Gösterge, 45 Kullanım Sıklığı): Cahit (ks. 6), Sıtkı (ks. 6), Tarancı (ks. 8), Tanrı (ks. 1), İstanbul (ks. 1), Gogol (ks. 1), Abbas (ks. 1), Otuz Beş Yaş (ks. 1), Diyarbakır (ks. 1), Galatasaray Lisesi (ks. 1), Mülkiye (ks. 1), Paris (ks. 1), 2. Dünya Savaşı (ks. 1), Türkiye (ks. 1), Anadolu Ajansı (ks. 1), Çalışma Bakanlığı (ks. 1), Viyana (ks. 1), Gün Eksilmesin Pencereyden (ks. 1), Erdal Öz (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (45 Gösterge, 116 Kullanım Sıklığı): Atatürk (ks. 30), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 9), Mustafa (ks. 4), Kemal (ks. 4), Türk (ks. 7), Kurtuluş Savaşı (ks. 4), Bağımsızlık Savaşı (ks. 1), İstiklal Savaşı (ks. 1), Anadolu (ks. 2), Nutuk (ks. 8), TBMM (ks. 1), Türkiye Büyük Millet Meclisi (ks. 1), Anıtkabir (ks. 1), Afet (ks. 1), İnan (ks. 1), II. Meşrutiyet (ks. 1), Takımın Muharebe Talimi (ks. 1), Cumalı Ordugâhı (ks. 1), Taktik ve Tatbikat Gezisi (ks. 1), Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal (ks. 1), Kuzey Afrika (ks. 1), III. Türk Dil Kurultayı (ks. 1), Dolmabahçe Sarayı (ks. 1), Arapça (ks. 1), Farsça (ks. 1), Batılı (ks. 1), Ata (ks. 1).

Bir Hatıra (13 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): Atatürk (ks. 9), Türk (ks. 7), Bir Hatıra (ks. 1), Konya (ks. 2), İzzet (ks. 1), Millî Mücadele (ks. 1), Refik (ks. 3), Koraltan (ks. 1), Allah (ks. 1), Türkiye Cumhuriyeti (ks. 3).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (13 Gösterge, 33 Kullanım Sıklığı): Atatürkçülük (ks. 9), Atatürk (ks. 11), Türk (ks. 1), Türkiye (ks. 2), Kurtuluş Savaşı (ks. 1), Yunan (ks. 2), Uşak (ks. 1), Trikopis (ks. 1), Çanakkale Savaşları (ks. 1), Anzak (ks. 1), Mehmetçik (ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): Atatürk (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 1), Mustafa (ks. 1), Kemal (ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (51 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı): Zonguldak (ks. 1), Kırşehir (ks. 1), Ağrı (ks. 1), Kıbrıs (ks. 1), İnönü (ks. 1), Sakarya (ks. 1), Dumlupınar (ks. 1), 30 Ağustos (ks. 1), Erciyes (ks. 1), Sicilya (ks. 1), Karaçayır Yaylası (ks. 1), Ürgüp (ks. 1), Lozan Zaferi (ks. 1), Yunus (ks. 1), Veysel (ks. 1), Erzurum Barı (ks. 1), Silifke (ks. 1), Urfa (ks. 1), Rumeli (ks. 1), Selçuk Kartalı (ks. 1), Bolu (ks. 1), Ankara (ks.1), Ege (ks. 1), Karadeniz (ks. 1), İstanbul (ks.1), Türkçe (ks.1), Kütahya (ks.1), Isparta (ks. 1), Süleymaniye (ks. 1), Selimiye (ks. 1), Edirne (ks. 1), Kars (ks.1), Kadifekale (ks. 1), Afyon (ks. 1), Anadolu (ks. 2), Mustafa (ks. 1), Kemal (ks.1), Keban (ks. 1), Atatürk (ks. 1), Kurtuluş Savaşı (ks. 1), Samsun (ks. 1), Asya (ks. 1), Afrika (ks. 1), Rasattepe (ks. 1), Mevlâna (ks. 1), Köroğlu (ks.1).

Dil Sevgisi Dil Bilinci (19 Gösterge, 33 Kullanım Sıklığı): Fransızca (ks. 1), Albert (ks.1), Camus (ks. 2), Kurtuluş Savaşı (ks. 1), Türk (ks. 2), Türkçe (ks. 13), Yahya Kemal (ks. 1), Dağlarca (ks. 1), Ziya Gökalp (ks. 1), İkinci Maarif Şûrası (ks. 1), Türkçe Metinler (ks. 1), Rıfat Ilgaz (ks. 1).

Son Kuşlar (9 Gösterge, 25 Kullanım Sıklığı): Ada (ks. 9), Yeşilköy (ks. 2), Bozburun (ks. 1), İstanbul (ks. 1), Konstantin (ks. 6), Galata (ks. 1), Karamanlı (ks. 1), Ahmet (ks. 2), Hollandalı (ks. 2).

Beyaz Diş (13 Gösterge, 97 Kullanım Sıklığı): Beyaz Diş (ks. 29), Matt (ks. 10), Weedon (ks. 9), Scott (ks. 10), Gri Kunduz (ks. 1), Güzel Smith (ks. 2), Dövüşken Kurt (ks. 1), Klondike (ks. 1), Mackenzie (ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (50 Gösterge, 102 Kullanım Sıklığı): Nasrettin Hoca (ks. 21), Anadolu (ks. 5), Eskişehir (ks. 1), Sivrihisar (ks. 2), Hortu (ks. 2), Abdullah Efendi (ks. 1), Sıdika Hatun Medresesi (ks. 1), Selçuklu (ks. 1), Mevlâna Celaleddin (ks. 1), Timur (ks. 1), Türk (ks. 1), Akşehir (ks. 7), Hoca Nasüreddin (ks. 1), İran (ks. 1), Bulgaristan (ks. 1), Yunanistan (ks. 1), Azerbaycan (ks. 1), Jelil Memmedkuluzade (ks. 1), The Journal Hoca Nasrettin (ks. 1), Uluslararası Akşehir Nasrettin Hoca Şenlikleri (ks. 1), Lütfi Ökeşli (ks. 1), Osman Ongun (ks. 1), Zafer Özbakır (ks. 1), Levent Kırca (ks. 1), Abdullah Şahin (ks. 1), Erol Günaydın (ks. 1), Erdoğan Özbakır (ks. 1), Sevim Güvendik (ks. 1).

Türküler Dolusu (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): Trabzon (ks. 1), Şile (ks. 1), Yemen (ks. 1), Kâzım (ks. 1).

Yünden Haliya (14 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı): Aile Birliği (ks. 2), Songül (ks. 2), Ömer (ks. 6), Tokmak (ks. 9), Avanos (ks. 4), Sarıhan (ks. 1), Bozca (ks. 3), Arabeli (ks. 1), Çubuk Suyu (ks. 1), Leblebili (ks. 1), Eli Belinde (ks. 1).

Ergenekon Destanı (16 Gösterge, 61 Kullanım Sıklığı): Ergenekon Destanı (ks. 1), Türk (ks. 3), Göktürk (ks. 21), İl Han (ks. 3), Kayan (ks. 5), Kayı (ks. 2), Kayat (ks. 1), Tukuz (ks. 4), Dokuz (ks. 1), Oğuz (ks. 1), Tanrı (ks. 2), Ergenekon (ks. 9), Türülken (ks. 1), Börteçine (ks. 3).

Yedigöller'de Sonbahar (1 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): Yedigöller (ks. 4).

Dünya Hep Güzel Kalsın (15 Gösterge, 81 Kullanım Sıklığı): Ömer Madra (ks. 14), Ada (ks. 15), Defne (ks. 14), Dokuzoğlu (ks. 12), BM (ks. 1), Endüstri Devrimi (ks. 1), Adana (ks. 1), Nijerya (ks. 1), Afrika (ks. 2), Avrupa (ks. 2), Güney İspanya (ks. 1), Yunanistan (ks. 1).

Komşusuzluk (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): Fahrettin (ks. 1), Fehmi (ks. 1), Faruk (ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızıka (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): Tagore (ks. 1), Avare Kuşlar (ks. 1).

Birey Toplumsallık (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): Yunus (ks. 1), Sokrates (ks. 2), Şölen (ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin özel adlar açısından gösterdikleri söz varlığı özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 20: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özel Adlar Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	255	1.96	758	5.83	13.011	100.0
7. Sınıf	18	287	3.19	532	5.91	9.001	100.0
8. Sınıf	24	378	2.38	833	5.25	15.861	100.0
TOPLAM	60	920	2.43	2.123	5.61	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler özel adlar açısından çözümlendiğinde en yüksek düzeyde gösterge (f=287, %3.19) ve kullanım sıklığı (f=532, %5.91) bakımından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olduğu belirlenmiştir. Her ne kadar özel ad özelliği taşıyan gösterge sayısı diğerlerinden az gibi görünse de kullanım sıklığı yoğunluğu açısından 6 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Özel adlar ortaokul çağındaki öğrencilere metinleri dil dışı nesnel gerçeklik ile ilişkilendirmede yardımcı olmaya, anlatılanları nesnel gerçeklik içerisine yerleştirmeye yardımcı olmaktadır. Kullanım sıklığı yoğunluğu açısından en düşük düzey ise 8. sınıf düzeyindeki ders kitabının söz varlığında belirlenmiştir (f=833, %5.25). Bu durum 6, 7 ve 8. sınıflar düzeyindeki metinlerin basitten zora doğru sıralanmasından, alımlayıcı konumundaki öğrenci grubunun yaşlarının sözcelem özneleri tarafından büyük olarak değerlendirilmesinden, çocuk yazınından yetişkin yazınına doğru bşr geçiş olarak bu sınıfın planlanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

4.1.11. Bağlam ve Çıkarım

Bir dilsel göstergenin anlamını gerçekleştirmesi ve kesinlemesi, onu çevreleyen diğer göstergelerle oluşturduğu bütüne bağlıdır. Bu noktada yapılması gereken bir göstergenin anlamını belirlerken dizgesel ve eşsüremsel bir okuma gerçekleştirmektir. Bu noktada özellikle bağlamı oluşturan işaret, kişi, yer, toplumsal konum ve zamana ilişkin biçimbirimlerin tespiti ve alımlamadaki etkisi son derece önemlidir. Metinlerin bağlamsal anlamlarına yön veren gösterme unsurları ve kullanım sıklıkları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (35 Gösterge, 57 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (7 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 8), böyle (ks. 1), şu (ks. 3), o kadar (ks. 1), hepsi (ks. 2), ne (ks. 2); **2. Kişi (6 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı):** bunlar (ks. 1), biri (ks. 1), biz (ks. 3), o (ks. 2), kendi (ks. 1), kişi (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** her (ks. 1), ön (ks. 1), arka (ks.1), diğer (ks. 1); **4. Zaman (18 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı):** ilk (ks. 1), beri (ks. 1), bir gün (ks. 1), bu

arada (ks. 3), her zaman (ks. 3), bu sefer (ks. 1), bugün (ks. 1), birdenbire (ks.1), hemen (ks. 1), -a kadar (ks. 1), bu akşam (ks. 1), başka zaman (ks. 1).

Gizli Hayırsever (57 Gösterge, 118 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (13 Gösterge, 38 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 18), diğer (ks. 2), şu (ks. 1), o (ks. 2), hiçbir şey (ks. 1), bir şey (ks. 2), tüm (ks. 3), ilk (ks. 1), hepsi (ks. 1), son (ks. 3), bunlar (ks. 1); **2. Kişi (14 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı):** birçok (ks. 1), kişi (ks. 2), kendi (ks. 6), onlar (ks. 3), sen (ks. 3); ben (ks. 7), hemen herkes (ks. 1), diğer (ks. 1), o (ks. 4), birbirine (ks. 1), bir (ks. 2), beyefendi (ks. 1), kim (ks. 2); **3. Yer (9 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı):** yan (ks. 2), nere (ks. 1), ön (ks. 2), bura (ks. 2), içeri (ks. 1), doğru (ks. 2), ora (ks. 1), komşu (ks. 1), ara (ks. 1); **4. Zaman (19 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı):** bu sırada (ks. 1), bugün (ks. 1), öğleden sonra (ks. 1), daha sonra (ks. 4), önce (ks. 2), şimdiye kadar (ks. 1), çok geçmeden (ks. 1), bir anda (ks. 1), sırada (ks. 1), sonra (ks. 1), artık (ks. 1), yeniden (ks. 1), doğru (ks. 1); **5. Toplumsal Konum (2 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 5), beyefendi (ks. 1).

Yalnız Kalmak (30 Gösterge, 82 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 11), öyle (ks. 1), böyle (ks. 2), bunlar (ks. 1), hiçbir (ks. 1); **2. Kişi (14 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 6), siz (ks. 1), kendi (ks. 10), biz (ks. 4), onlar (ks. 3), o (ks. 2), kimse (ks. 3), herkes (ks. 2), birbirini (ks. 1), hiçbir (ks. 1), bir kısmı (ks. 1), her biri (ks. 1); **3. Yer (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** ayrı (ks. 1), yanı başınızda (ks. 1); **4. Zaman (7 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı):** zaman (ks. 2), andan itibaren (ks. 1), biraz önce (ks. 1); bugün (ks. 2), kadar (ks. 2); **5. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 16).

Bir Haber (34 Gösterge, 84 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 14), o (ks. 3), birkaç (ks. 1), böyle (ks. 1), bunlar (ks. 2); **2. Kişi (13 Gösterge, 40 Kullanım Sıklığı):** kişi (ks. 2), pek çok (ks. 1), başka (ks. 1), onlar (ks. 3), ben (ks. 7), bir komutan (ks. 1), o (ks. 8), biz (ks. 3), kendi (ks. 1), siz (ks. 6), ikimiz (ks. 1), çoğu (ks. 1), bir insan (ks. 1), ötekiler (ks. 1); **3. Yer (3 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 3), kimi yerler (ks. 1); **4. Zaman (13 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı):** bir gün (ks. 1), henüz (ks. 1), o sırada (ks. 2), bugün (ks. 1), önce (ks. 3), sonra (ks. 2), şimdi (ks. 1), sırası (ks. 1), gün (ks. 1), ertesi sabah (ks. 1).

Atatürk'ün Hayatı (62 Gösterge, 124 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 28 Kullanım Sıklığı): şöyle (ks. 2), bu (ks. 22), diğer (ks. 1), böylece (ks. 1), böyle (ks. 2); **2. Kişi (6 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 7), ben (ks. 10), kişi (ks. 1), bu (ks. 4), sen (ks. 2), kendi (ks. 3); **3. Yer (9 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** dışarı (ks. 1), orta (ks. 1), bu (ks. 2), doğru (ks. 3), ön (ks. 1), işte (ks. 1), dolayları (ks. 1), bura (ks. 1), ileri (ks. 1); **4. Zaman (42 Gösterge, 57 Kullanım Sıklığı):** bir gün (ks. 2), şimdi (ks. 2), o zaman (ks. 2), yeni (ks. 1), ilk önce (ks. 1), az zaman sonra (ks. 1), sonra (ks. 7), o sırada (ks. 1), bundan sonra (ks. 1), daha sonra (ks. 3), bu sırada (ks. 1), aynı zamanda (ks. 1), bu an (ks. 1), gün (ks. 1), sonunda (ks. 1), ertesi gün (ks. 1), bu arada (ks. 1),

sonuna kadar (ks. 1), yaklaşık (ks. 1), sabah (ks. 1), bu gün (ks. 1), bu tarih (ks. 1), bir süre (ks. 1), son günler (ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (23 Gösterge, 48 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (7 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): o (ks. 2), öyle (ks. 1), bu (ks. 12), bunlar (ks. 1), onlar (ks. 1), böyle (ks. 1), şu (ks. 1); **2. Kişi (3 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 8), sen (ks. 2), o (ks. 4); **3. Zaman (13 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı):** o zamana kadar (ks. 1), sonra (ks. 3), dün (ks. 1), bir gün (ks. 1), bu cuma (ks. 1), bugün (ks. 1), şimdi (ks. 1), o gün (ks. 1).

Uzay Denen O Yer (19 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (8 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): o (ks. 2), diğer (ks. 1), her şey (ks. 1), bu (ks. 7), bunlar (ks. 1), onlar (ks. 1), bazı (ks. 2); **2. Kişi (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** kendi (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** içi (ks. 1), ötesi (ks. 1), dışı (ks. 1), bura (ks. 1); **4. Zaman (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı):** daha önce (ks. 1), bu arada (ks. 1), sonra (ks. 1), önce (ks. 1).

Bir Arının Günlüğü (19 Gösterge, 56 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (4 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 13), onlar (ks. 1), bunlar (ks. 6), o (ks. 2); **2. Kişi (7 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 12), kimse (ks. 1), biri (ks. 1), o (ks. 6), bu (ks. 1), kendi (ks. 4), hepimiz (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (7 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** her gün (ks. 1), bir gün (ks. 1), şimdi (ks. 1), gün (ks. 1), bugün (ks. 1).

Orman (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): o (ks. 1); **2. Yer (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 2); **3. Zaman (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** bir gün (ks. 1).

Artık O da Bir Kargaydı (22 Gösterge, 61 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (6 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): onlar (ks. 2), o (ks. 3), bu (ks. 5), böyle (ks. 1), şu (ks. 1), bunlar (ks. 1); **2. Kişi (6 Gösterge, 38 Kullanım Sıklığı):** onlar (ks. 1), o (ks. 12), ben (ks. 10), sen (ks. 9), kendi (ks. 4), siz (ks. 2); **3. Yer (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** yukarı (ks. 1), yanı (ks. 1); **4. Zaman (7 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** sırada (ks. 1), sonra (ks. 1), şimdi (ks. 1), kimi anlarda (ks. 1), o zaman (ks. 1); **5. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** kimsiniz (ks. 1).

Mutluluğun Ölçüleri (15 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (1 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 3); **2. Yer (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** içeri (ks. 1), dışarı (ks. 1); **3. Zaman (12 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** az sonra (ks. 1), biraz önce (ks. 1), bir süre sonra (ks. 1), şimdi (ks. 1), o saat (ks. 1), önce (ks. 1), sonra (ks. 1).

Ziyafet Sofrası (12 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 1), böyle (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 3), sen (ks. 2), kimse (ks. 1), ben (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** bu akşam (ks. 1), sonra (ks. 1), bazen (ks. 1), şimdi (ks. 1).

Akkız Karakız (30 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (8 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): o (ks. 3), işte (ks. 1), şu (ks. 1), bunlar (ks. 1), böyle (ks. 1), hiçbir şey (ks. 1), bu (ks. 1); **2. Kişi (5 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 9), o (ks. 5), öbür (ks. 1), sen (ks. 3), onlar (ks. 1); **3. Yer (7 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1), dışarı (ks. 2), öbür (ks. 2), orada (ks. 3), ön (ks. 1), karşı (ks. 1), öteler (ks. 1); **4. Zaman (10 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** bir gün (ks. 1), şimdi (ks. 2), sonra (ks. 2), bir süre (ks. 1), o gece (ks. 1), sonuna kadar (ks. 1).

Atasözleri Üzerine (5 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (4 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): böyle (ks. 1), bu (ks. 5), kimi (ks. 3), o (ks. 2); **2. Zaman (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bugünler (ks. 1).

İlaç (18 Gösterge, 65 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (3 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): o (ks. 2), bu (ks. 5), onlar (ks. 1); **2. Kişi (3 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 5), ben (ks. 13), sen (ks. 16); **3. Yer (4 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı):** doğru (ks. 1), bura (ks. 10), buralar (ks. 1), aşağı (ks. 1); **4. Zaman (8 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 2), az sonra (ks. 1), şimdi (ks. 2), akşam (ks. 1), biraz sonra (ks. 1), hemen (ks. 1).

Yurt Sevgisi (11 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (3 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 4), böyle (ks. 1), o (ks. 4); **2. Kişi (4 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı):** sen (ks. 6), ben (ks. 4), o (ks. 2), onlar (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 2); **4. Zaman (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 1), o an (ks. 1).

Anne Sevgisi (30 Gösterge, 88 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (7 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): onlar (ks. 1), biri (ks. 2), şöyle (ks. 2), o (ks. 7), şu (ks. 1), bu (ks. 5), öyle (ks. 1); **2. Kişi (5 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 13), sen (ks. 7), biri (ks. 2), o (ks. 13), böyle (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** içeri (ks. 1), aşağı (ks. 1), bura (ks. 4), yukarı (ks. 2); **4. Zaman (13 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı):** sonunda (ks. 1), bazen (ks. 2), sonra (ks. 6), şimdi (ks. 2), yine (ks. 1), bu kez (ks. 1), tam bu sırada (ks. 1), o zaman (ks. 2), birden (ks. 1); **5. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 3).

Dilim Dilim Güzel Dilim (36 Gösterge, 148 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (9 Gösterge, 57 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 31), o (ks. 9), aynı (ks. 1), diğer (ks. 1), kendi (ks. 2), böyle (ks. 6), şöyle (ks. 2), öteki (ks. 1), öyle (ks. 4); **2. Kişi (8 Gösterge, 58 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 21), biri (ks. 2), biz (ks. 11), sen (ks. 9), o (ks. 8), onlar (ks. 2), kendi (ks. 4), bu (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** karşı (ks. 1), ora (ks. 5), böyle (ks. 1), bura (ks. 1); **4. Zaman (15 Gösterge, 25 Kullanım Sıklığı):** şimdi (ks. 4), birkaç gün sonra (ks. 1), önce (ks. 2), bu kez (ks. 1), sonra (ks. 4), yarın (ks. 2), ertesi gün (ks. 1), o zaman (ks. 1), bu yana (ks. 2).

Okumada gerçekleşen alımlama sırasında bağlamdan hareketle anlam yapılandırılırken gönderim unsurlarından faydalanılır. İlköğretim Türkçe Dersi 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki gönderim unsurları şunlardır:

Keloğlan (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): öteki (ks. 1); **2. Kişi (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 1), ben (ks. 1); **3. Zaman (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** çoktan (ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (16 Gösterge, 43 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 9), o (ks. 2), hiçbir (ks. 1), her (ks. 1), öyle (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı):** kendi (ks. 1), biz (ks. 3), ben (ks. 8), onlar (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (4 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** dün (ks. 1), bugün (ks. 1), yarın (ks. 1), şimdi (ks. 3); **5. Toplumsal Konum (2 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 7), kendinizi (ks. 1).

Kitap Saygısı (6 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (3 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): onlar (ks. 2), o (ks. 8), öteki (ks. 1); **2. Kişi (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** şimdi (ks. 2).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (14 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (7 Gösterge, 28 Kullanım Sıklığı): o (ks. 2), bu (ks. 19), bunlar (ks. 1), biri (ks. 2), şu (ks. 2), bazı (ks. 1), diğer (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 13), onlar (ks. 2), biz (ks. 1), kendi (ks. 1); **3. Zaman (3 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 5), önce (ks. 1), şimdi (ks. 1).

Bir İleti (16 Gösterge, 39 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (4 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): böyle (ks. 1), bu (ks. 9), bunlar (ks. 4), öyle (ks. 1); **2. Kişi (7 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 2), onlar (ks. 1), ben (ks. 4), biz (ks. 1), sen (ks. 4), siz (ks. 2), herkes (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** bugün (ks. 2), yarın (ks. 2), önce (ks. 3), sonra (ks. 1).

Atatürk (3 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (1 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 4); **2. Kişi (2 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 3), sen (ks. 3).

Börtübet'ten Sedir Adası'na (11 Gösterge, 45 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 17), o (ks. 3), onlar (ks. 1), öyle (ks. 1), böyle (ks. 1); **2. Kişi (2 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 2), biz (ks. 6); **3. Yer (3 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 10), doğru (ks. 1), o (ks. 1); **4. Zaman (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 2).

7 Tane Erik Ağacı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 1), onlar (ks. 1); **2. Kişi (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (17 Gösterge, 47 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (6 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 6), bunlar (ks. 2), o (ks. 2), onlar (ks. 1), hepsi (ks. 1), böyle (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 3), biz (ks. 12), herkes (ks. 1), kendi (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 2); **4. Zaman (6 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 5), şimdi (ks. 2), o zaman (ks. 3), biraz önce (ks. 1).

Âşık Veysel (18 Gösterge, 66 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (3 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 8), o (ks. 8), şu (ks. 3); **2. Kişi (7 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı):** onlar (ks. 1), o (ks. 6), ben (ks. 20), sen (ks. 3), kendi (ks. 2), biz (ks. 1), bunlar (ks. 1); **3. Yer (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 2), bu (ks. 1); **4. Zaman (6 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** bugün (ks. 1), sonra (ks. 2), şimdi (ks. 3), o zaman (ks. 1).

Kırkpınar (12 Gösterge, 35 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (2 Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 22), o (ks. 1); **2. Kişi (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 1), siz (ks. 2), bu (1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** bugün (ks. 1), bir zamanlar (ks. 1), sonra (ks. 2), o gün (ks. 1).

Hayal Perdesi (13 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 2), o (ks. 2); **2. Kişi (3 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 4), öteki (ks. 2), herkes (ks. 1); **3. Zaman (8 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 4), şimdi (ks. 1), o akşam (ks. 1), o yıllar (ks. 1), az sonra (ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (19 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 4), başka (ks. 1), öyle (ks. 2), o (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 6), biz (ks. 3), o (ks. 2), kendi (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 4**

Kullanım Sıklığı: bize (ks. 1), her yer (ks. 1), ora (ks. 1); **4. Zaman (7 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 3), önce (ks. 2), o zaman (ks. 2), bazen (ks. 1), şimdi (ks. 1), beri (ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (22 Gösterge, 53 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (6 Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı): öyle (ks. 2), bu (ks. 11), böyle (ks. 3), o (ks. 4), şöyle (ks. 2), şey (ks. 1); **2. Kişi (6 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 6), onlar (ks. 5), ben (2), biz (ks. 1), kendi (4), bu (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (8 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı):** şimdi (ks. 1), hemen (ks. 2), önce (ks.1), biraz önce (ks. 1), sonra (ks. 1), son yıllar (ks. 1); **5. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 1).

Bize Bağlı (6 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): o (ks. 2), bu (ks. 2); **2. Kişi (1 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 5); **3. Zaman (3 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** bu akşam (ks. 2), yarın (ks. 3).

Ev (18 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (9 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): öbür (ks. 1), bazı (ks. 2), o (ks. 1), işte (ks. 1), çoğu (ks. 1), öyle (ks. 1), her şey (ks. 1), şey (ks. 1); **2. Kişi (3 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 2), sen (ks. 1), kendi (ks. 1); **3. Yer (2 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 2), kimi (ks. 3); **4. Zaman (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** eski (ks. 1), boyunca (ks. 1), eski (ks. 1), bugün (ks. 2).

Bir Kule Varmış (9 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (3 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 7), o (ks. 2), onlar (ks. 2); **2. Kişi (3 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 3), biz (ks. 1), kendi (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 1); **4. Zaman (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** bazen (ks. 1), sonra (ks. 1).

İstanbul (4 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı)

1. Kişi (2 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): ben (ks. 3), sen (ks. 2); **2. Yer (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** öte (ks. 1), ora (ks. 1).

Türkçe Dersi 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki gönderim unsurları bağlamsal yapı da dikkate alınarak şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (32 Gösterge, 60 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (18 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): her şey (ks. 1), bu (ks. 9), bunlar (ks. 5), bazı (ks. 1), o (ks. 1), onlar (ks. 3), şu (ks. 2), öyle (ks. 1), şöyle (ks. 1), hepsi (ks. 1), hiçbir (ks. 1), her şey (ks. 1), böyle (ks. 1), diğer (ks. 1), şey (ks. 1), bir şey (ks. 1); **2. Kişi (5 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 5), biri (ks. 2), o (ks. 2), onlar (ks. 2), herkes (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 1); **4. Zaman (7 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** bir gün (ks. 1), her zaman (ks. 1), o gün (ks. 1), bugün (ks. 1); **5. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 6).

İmza Günü (40 Gösterge, 131 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (13 Gösterge, 52 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 18), bunlar (ks. 3), o (ks. 13), böyle (ks. 2), öyle (ks. 4), şey (ks. 1), her şey (ks. 1), bir şey (ks. 3), bir şeyler (ks. 1), bura (ks. 1); **2. Kişi (10 Gösterge, 54 Kullanım Sıklığı):** bazı (ks. 1), kendi (ks. 10), o (ks. 18), onlar (ks. 5), ben (ks. 7), sen (ks. 5), birkaçı (ks. 2), hiçbir (ks. 1), herkes (ks. 4), birisi (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 2), bir yer (ks. 1), sonra (ks. 1); **4. Zaman (13 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı):** bu yıl (ks. 1), her gün (ks. 1), sonra (ks. 6), şimdi (ks. 1); bazen (ks. 3), bugün (ks. 1), hemen (ks. 1), daha önce (ks. 1), bu arada (ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (14 Gösterge, 42 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (6 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): hepsi (ks. 1), bu (ks. 5), bunlar (ks. 2), o (ks. 7), öbür (ks. 1), biri (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** kişi (ks. 1), ben (ks. 7), biri (ks. 3), kendi (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 3); **4. Zaman (3 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 5), bugün (ks. 4), henüz (ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (7 Gösterge, 41 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (3 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 10), bunlar (ks. 2), o (ks. 22); **2. Kişi (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 2), o (ks. 2); **3. Yer (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 2); **4. Zaman (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (30 Gösterge, 93 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (15 Gösterge, 43 Kullanım Sıklığı): böyle (ks. 1), bu (ks. 22), bunlar (ks. 2), şöyle (ks. 2), o (ks. 4), her şey (ks. 2), hiçbir (ks. 1), birtakım (ks. 1), hepsi (ks. 1), hiçbir (ks. 1), şu (ks. 1), şunlar (ks. 1), biri (ks. 1), herkes (ks. 1); **2. Kişi (6 Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 22), onlar (ks. 1), ben (ks. 3), biz (ks. 1), kendi (ks. 4), diğer (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** orta (ks. 1); **4. Zaman (8 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı):** hemen (ks. 3), bugün (ks. 4), önce (ks. 1), sonra (ks. 3), şimdi (ks. 3), hâlâ (ks. 1), dün (ks. 1), yarın (ks. 1).

Bir Hatıra (25 Gösterge, 57 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (9 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 9), o (ks. 7), başka (ks. 1), hiçbir (ks. 1), şey (ks. 2), öyle (ks. 1), böyle (ks. 1), şu (ks. 1), her (ks. 1); **2. Kişi (9 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı):** kendi (ks. 4), kimse (ks. 3), ben (ks. 6), biz (ks. 1), sen (ks. 3), onlar (ks. 2), bu (ks. 1), hepimiz (ks. 1), herkes (ks. 1); **3. Zaman (6 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** bugün (ks. 1), sonra (ks. 1), daima (ks. 2), şimdi (ks. 2), her zaman (ks. 1); **4. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 3).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (27 Gösterge, 105 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (17 Gösterge, 67 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 26), biri (ks. 1), diğer (ks. 4), o (ks. 5), onlar (ks. 1), başka (ks. 2), bir şey (ks. 1), kendi (ks. 5), şu (ks. 4), şey (ks. 4), hiçbir (ks. 5), hepsi (ks. 1), bazı (ks. 2), her şey (ks. 2), şöyle (ks. 1); **2. Kişi (6 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 6), biz (ks. 6), o (ks.

2), onlar (ks. 7), kendi (ks. 11), herkes (ks. 2); **3. Zaman (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** dün (ks. 1), bugün (ks. 1), daima (ks. 1), sonra (ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (3 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (1 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 5); **2. Kişi (2 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı):** sen (ks. 7), biz (ks. 3).

Ellinci Yıl Türküsü (4 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 1), böyle (ks. 1); **2. Kişi (2 Gösterge, 18 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 8), sen (ks. 10).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (14 Gösterge, 27 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (8 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 3), onlar (ks. 1), o (ks. 1), her şey (ks. 2), şey (ks. 1), şöyle (ks. 1), öyle (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 2), biz (ks. 4), sen (ks. 1), kendi (ks. 5); **3. Zaman (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** bugün (ks. 1), önce (ks. 2).

Son Kuşlar (27 Gösterge, 84 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (13 Gösterge, 44 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 18), bunlar (ks. 3), öteki (ks. 1), başka (ks. 2), o (ks. 5), onlar (ks. 2), böyle (ks. 1), öyle (ks. 2), kimi (ks. 3), her (ks. 4), bazı (ks. 1), hiçbir şey (ks. 1); **2. Kişi (5 Gösterge, 20 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 7), biz (ks. 5), siz (ks. 2), o (ks. 3), kendi (ks. 3); **3. Yer (4 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 1), hemen (ks. 1), biraz (ks. 1), doğru (ks. 4); **4. Zaman (5 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı):** hemen (ks. 1), sonra (ks. 3), şimdi (ks. 5), doğru (ks. 2), hâlâ (ks. 2).

Beyaz Diş (45 Gösterge, 149 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (16 Gösterge, 91 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 29), o (ks. 23), şey (ks. 2), kendi (ks. 15), öyle (ks. 4), şöyle (ks. 3), böyle (ks. 4), her (ks. 2), öte (ks. 1), öbür (ks. 1), hiçbir şey (ks. 1), bunlar (ks. 2), bir şey (ks. 1), birbiri (ks. 1); **2. Kişi (5 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 1), o (ks. 7), kendi (ks. 3), biri (ks. 2), herkes (ks. 1); **3. Yer (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** doğru (ks. 3), ora (ks. 2), bura (ks. 2), geri (ks. 1); **4. Zaman (20 Gösterge, 36 Kullanım Sıklığı):** sonu (ks. 4), sonra (ks. 2), şimdi (ks. 5), önce (ks. 3), kimi zaman (ks. 2), hemen (ks. 1), bir süre (ks. 1), bu yana (ks. 1), artık (ks. 1), o zaman (ks. 2), o gün (ks. 1), bir gün (ks. 1), her zaman (ks. 2).

Dünyayı Güldüren Adam (29 Gösterge, 77 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (9 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 11), bunlar (ks. 3), işte (ks. 2), diğer (ks. 1), başka (ks. 1), o (ks. 3), birçok (ks. 1), her biri (ks. 1); **2. Kişi (7 Gösterge, 28 Kullanım Sıklığı):** o (ks. 15), kendi (ks. 7), ben (ks. 1), biz (ks. 1), sen (ks. 1), biri (ks. 2), bazı (ks. 1); **3. Yer (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** orta (ks. 2); **4. Zaman (12 Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı):** artık (ks. 1), bu sırada (ks. 1), sonra (ks. 3), boyunca (ks. 1), o gün (ks. 2), bugün (ks. 4), kimi zaman (ks. 3), o devir (ks. 1).

Türküler Dolusu (7 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (6 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 8), öte (ks. 1), onlar (ks. 4), hepsi (ks. 1), kimi (ks. 2), işte (ks. 3); **2. Kişi (1 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 2).

Yünden Haliya (13 Gösterge, 37 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 8), bunlar (ks. 1), başka (ks. 3), onlar (ks. 1), kendi (ks. 1); **2. Kişi (2 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 6), kendi (ks. 2); **3. Yer (2 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 4), orta (ks. 1); **4. Zaman (4 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 6), önce (ks. 2), bu sefer (ks. 1).

Ergenekon Destanı (38 Gösterge, 74 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 17 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 12), öteki (ks. 1), böyle (ks. 2), öyle (ks. 1), diğer (ks. 1); **2. Kişi (8 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 2), kendi (3), onlar (ks. 2), her biri (ks. 1), hepsi (ks. 2), kimi (ks. 3), birçok (ks. 1); **3. Yer (5 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** bura (ks. 3), geri (ks. 1), beri (ks. 1), ora (ks. 2), öte (ks. 1); **4. Zaman (20 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı):** sonunda (ks. 2), hemen (ks. 1), o zaman (ks.2), o yıl (ks. 1), sonra (ks. 6), o yıl (ks. 2), o gün (ks. 3), o saat (ks. 1), bu kutsal gün (ks. 1), her yıl (ks. 1), önce (ks. 1), sırada (ks. 1).

Güneş Battı (23 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): başka (ks. 1), işte (ks. 1), o (ks. 1), bu (ks. 2), bir şey (ks. 1); **2. Kişi (7 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 4), biz (ks. 1), kendi (ks. 2), sen (ks. 1), siz (ks. 1), o (ks. 3), onlar (ks. 1); **3. Yer (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** her yer (ks. 1), geri (ks. 1); **4. Zaman (7 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı):** o sabah (ks. 1), önce (ks. 2), sonra (ks. 3), sonunda (ks. 2), hemen (ks. 1), artık (ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (15 Gösterge, 25 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 3), o (ks. 3), başka (ks. 2), böyle (ks. 2), öyle (ks. 1); **2. Kişi (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 3), herkes (ks. 1); **3. Yer (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** her yer (ks. 2), orda (ks. 1); **4. Zaman (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** o sabah (ks. 1), erkenden (ks. 1), birden (ks. 2), bir ara (ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (11 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (5 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 1), o (ks. 4), şu (ks. 1), şöyle (ks. 1), kendi (ks. 1); **2. Kişi (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** biz (ks. 2), siz (ks. 1); **3. Zaman (4 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** bir gün (ks. 3), şimdi (ks. 1), sonra (ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (50 Gösterge, 148 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (16 Gösterge, 78 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 34), bunlar (9), bazı (ks. 2), bazıları (ks. 1), hepsi (ks. 3), birçok (ks. 2), bir şey (ks. 7), şey (ks. 2), o (ks. 3), onlar (ks. 3), şu (ks. 1), pek çok (ks. 1), öyle (ks. 1), böyle (kd.1); **2. Kişi (10 Gösterge, 33 Kullanım Sıklığı):** herkes (ks. 1), hepimiz (ks. 2), ben (ks. 3), biz (ks. 12), sen (ks. 6), siz (ks. 3), sonraki (ks. 1), o (ks. 1), onlar (ks. 3), bazıları (ks. 1); **3. Yer (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** ora (ks. 1), orta (ks. 1); **4. Zaman (21 Gösterge, 31 Kullanım Sıklığı):** son zamanlarda (ks. 1), bugün (ks. 1), önce (ks. 5), şimdi (ks. 4), geçen ay (ks. 1), şu an (ks. 2), bu tarih (ks. 1), artık (ks. 1), bazen (ks. 2), geçenlerde (ks. 1), her gün (ks. 1), geçen sene (ks. 1), bu yıl (ks. 1), o (ks. 1); **5. Toplumsal Konum (1 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı):** siz (ks. 4).

Komşusuzluk (39 Gösterge, 75 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (12 Gösterge, 26 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 5), başka (ks. 3), şey (ks. 2), işte (ks. 1), bir şey (ks. 2), kendi (ks. 1), böyle (ks. 2), şu (ks. 1), o (ks. 4), diğer (ks. 1), birbirine (ks. 2); **2. Kişi (7 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 6), biz (ks. 4), o (ks. 3), onlar (ks. 4), biri (ks. 2), kendi (ks. 2), birbirimize (ks. 3); **3. Yer (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** geri (ks. 1), ora (ks. 2); **4. Zaman (18 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı):** bazen (ks. 1), o saniyeler (ks. 1), sonra (ks. 3), önce (ks. 1), bu sefer (ks. 1), biraz (ks. 1), o zaman (ks. 2), çoktan (ks. 1), ara sıra (ks. 1), hemen (ks. 1), geçenler (ks. 1), kadar (ks. 1), şimdi (ks. 1), bugün (ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızık (19 Gösterge, 38 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (8 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 6), şu (ks. 1), o (ks. 2), o kadar (ks. 1), bir şeyler (ks. 1), işte (ks. 1); **2. Kişi (4 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı):** ben (ks. 3), sen (ks. 7), biri (ks. 4), diğer (ks. 2); **3. Yer (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** ilk (ks. 1); **4. Zaman (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı):** beri (ks. 1), birazdan (ks. 1), sonra (ks. 2), önce (ks. 1), geçen sabah (ks. 1).

Birlikte (11 Gösterge, 23 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (4 Gösterge, 14 Kullanım Sıklığı): her (ks. 5), başka (ks. 7), öyle (ks. 1), böyle (ks. 1); **2. Kişi (6 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı):** her (ks. 2), başka (ks. 2), birbirimizden (ks. 1), sen (ks. 1), ben (ks. 1), sen (ks. 1); **3. Zaman (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı):** sonra (ks. 1).

Birey-Toplumsallık (23 Gösterge, 59 Kullanım Sıklığı)

1. İşaret (9 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): bu (ks. 4), bunlar (ks. 3), bir şeyler (ks. 4), hepsi (ks. 1), öyle (ks. 3), başka (ks. 1), öteki (ks. 1), şey (ks. 1); **2. Kişi (9 Gösterge, 32 Kullanım Sıklığı):** ben 4 (ks. 2), biz (ks. 4), kendi (ks. 6), biri (ks. 2), kişi (ks. 4), bu (ks. 1), o (ks. 7), başka (ks. 3), herkes (ks. 1); **3. Yer (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı):** uzak (ks. 1), yakın (ks. 1); **4. Zaman (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı):** yakın (ks. 1), baş (ks. 1), hep (ks. 1).

Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki metinlerde tespit edilen gönderim unsurlarına ait göstergelerin, sınıf değişkeni açısından dağılımı şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 21: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gönderim Unsurları Açısından Anlam Yapıları													
Metinler	Toplam Gönderim	İşaret		Kişi		Yer		Zaman		Toplumsal Konum		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	Sözcük	
												f	%
6. Sınıf	426	89	.68	93	.71	66	.51	173	1.33	5	.04	13.011	100.0
7. Sınıf	211	67	.74	57	.63	23	.26	61	.68	3	.03	9.001	100.0
8. Sınıf	546	211	1.33	125	.79	36	.23	171	1.08	3	.02	15.861	100.0
TOPLAM	1.183	367	.97	275	.73	125	.33	405	1.07	11	.03	37.873	100.0

Anlam, metin içerisindeki dilsel ifadenin bağlam unsurları ile birlikte gerçek anlamını gerçekleştirir ve kesinler. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, gönderim unsurları açısından çözümlendiğinde işaret (f=211, %1.33) ve kişi (f=125, % .79) açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olduğu belirlenmiştir. Yer (f=66, % .51), zaman (f=173, %1.33) ve toplumsal konum (f=5, % .04) açısından ise 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olduğu belirlenmiştir. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler ise beş gönderim unsuru açısından da en düşük düzeyde gönderim unsuruna sahiptir. Bu durum 7. Sınıf düzeyindeki alımlayıcının bağlamsal anlamı kesinleme noktasında gönderim unsurlarından yeterince yararlanamayacağını ve belki de anlam bulanıklığı ile karşılaşabileceğini ortaya koymaktadır. Bu gönderim unsurlarının kullanım sıklıklarının, sınıf değişkeni açısından görünümü ise şu şekildedir:

Tablo 22: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gönderim Unsurlarının Kullanım Sıklıkları Açısından Anlam Yapıları													
Metinler	Toplam Gönderim	İşaret		Kişi		Yer		Zaman		Toplumsal Konum		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	Sözcük	
												f	%
6. Sınıf	838	254	1.95	338	2.60	94	.72	226	1.74	26	.20	13.011	100.0
7. Sınıf	535	220	2.44	170	1.89	41	.46	95	1.06	9	.10	9.001	100.0
8. Sınıf	1.454	679	4.28	430	2.71	56	.35	276	1.74	13	.08	15.861	100.0
TOPLAM	2.827	1.153	3.04	938	2.48	191	.50	597	1.58	48	.13	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan gönderim unsurlarının kullanım sıklıkları açısından metinler çözümlendiğinde işaret (f=679, %4.28) ve kişi (f=430, %2.71) açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerin olduğu tespit edilmiştir. Yer (f=94, % .72), zaman (f=226, %1.74) ve toplumsal konum (f=26, % .20) açısından

ise 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olduğu görülmüştür. Yine 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler, beş gönderim unsuru açısından da en düşük düzeyde gönderim unsuru kullanım sıklığı yoğunluğuna sahiptir. Buradan hareketle 7. Sınıf düzeyindeki metinlerin anlam bulanıklığı tehlikesi ile karşı karşıya olduğu söylenebilir. Metinlerde toplam gönderim unsurları ve bu gönderim unsurlarının kullanım sıklıklarının kitapların genel söz varlığındaki dağılımı ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 23: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Toplam Gönderim Unsurlarının Kullanım Sıklıkları Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	426	3.27	838	6.44	13.011	100.0
7. Sınıf	18	211	2.34	535	5.94	9.001	100.0
8. Sınıf	24	546	3.44	1.454	9.17	15.861	100.0
TOPLAM	60	1.183	3.12	2.827	7.46	37.873	100.0

Son olarak gönderim unsurlarının toplam oranları ve bunların kullanım sıklıkları yoğunlukları tespit edilmiş ve sınıf değişkenleri açısından değerlendirilmiştir. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan gönderim unsurlarının toplam değerlerine bakıldığında en yüksek kullanım oranına gösterge (f=546, %3.44) ve kullanım sıklığı (f=1.454, %9.17) açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olduğu görülmüştür. En düşük düzey ise gösterge (f=211, %2.34) ve kullanım sıklığı (f=535, %5.94) oranında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olduğu tespit edilmiştir.

4.1.12. Abartma

Bir kavramı, bir düşünceyi olduğundan çok büyük ya da çok küçük gösterme sanatıdır. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlere yönelik gerçekleştirilen çözümleme sonucunda, şu sözcelerde abartma sanatı tespit edilmiştir:

Dört Arkadaş (4 Sözcce)

1. “Bu hayvanların yaşadıkları yer **balta girmemiş, insan ayağı değmemiş** bir ormanmış.”
2. “**Yeryüzünün altı, denizlerin derinlikleri** de **insan ayağının değdiği** yerler arasına girivermiş.”
3. “Ceylanın yakalandığı tuzağı görünce **öfkeden küplere binmiş**.”
4. “**Kaşla göz arasında gözden kayboluvermiş**.”

Yalnız Kalmak (1 Sözcce)

1. “Topluluk hayatı içinde insanın uğrayacağı **en büyük felaket yalnız kalmaktır**.”

Bir Haber (2 Sözce)

1. “**Koca koca orduları** yeniyorlar.”
2. “Sancıdan **iki büklümdür.**”

Vatandaşlık Görevlerimiz (2 Sözce)

1. “Daha **dün gibi** hatırlıyorum.”
2. “**Yüce bayrağımızı** göklere kaldıracağım o törende.”

Bir Arının Günlüğü (2 Sözce)

1. “Vücudumda bir **fabrika** daha bugün hizmete girdi.”
2. “Karnımın alt ve arka tarafında, birbiri üzerine binecek şekilde dizilmiş dört tabakadan meydana gelen bu **fabrika**, balmumu üretiyor.”

Artık O da Bir Kargaydı (2 Sözce)

1. “Altın sesli bülbülü **delicesine seviyorlardı.**”
2. “**Dev ağaçların** yükseldiği bir dağın yamacında.”

Ziyafet Sofrası (1 Sözce)

1. “**Bir kuş sütü** eksikmiş.”

Akkız Karakız (6 Sözce)

1. “Parasıyla bir **karpuz aldım dağ gibi, diktim karşıma otağ gibi.**”
2. “Oradan da **güller gibi pespembecik bir kız** olarak çıkmış.”
3. “**Kapkara bir kız** olmuş.”
4. “Fatmagül kara kapılı odaya girmiş, **kapkara bir kız olarak** çıkmış.”
5. “Kırmızı kapılı odaya girmiş, **rengi kömür karasına** dönmüş.”
6. “Pembe kapılı odaya girmiş, oradan pespembe çıkacağını umarken **zift karası bir yüzle** dışarıya adımını atmış.”

Anne Sevgisi (7 Sözce)

1. “**Gözleri kocaman bir soru işareti** gibi açılmıştı.”
2. “Ne **kocaman soru işaretini** görececek hâldeydi ne de yukarı aşağı sallanan ‘Olur.’u.”
3. “Hem de **kocaman** (kedi).”
4. “Ayşe’ye göre **kocaman olan bu gövdenin** ve bu kalın sesin sahibi Pervin teyzeydi.”
5. “**Gözleri kocaman** kahverengi olmalı.”
6. “**Minnacık.**”
7. “**Kulakları dimdik** olmuştu.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (1 Sözce)

1. “Gördünüz mü, **burnumuzun dibinde** kirleniyor Türkçemiz.”

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde yer alan abartma örnekleri şunlardır:

Keloğlan (3 Sözce)

1. “Ağacı sökebilir benim kollarım.”
2. “Canlanır **korkusundan taş kesilmiş insanlar**”
3. “Uyandırırız bir ülkeyi **yüzyıllık uykusundan**.”

7 Tane Erik Ağacı (1 Sözce)

1. “**Saçlarından tutup** birer birer, / **Yedisinin de köklerini sökmüşler**.”

Doğanın Sesini Duymak (2 Sözce)

1. “Kıştan sonra toprak sanki metrelerce karı, **kirpiklerdeki gözyaşını donduran soğuğu**, çatıları uçuran rüzgârları yaşamamış gibi ısınıverirdi.”
2. “Buğday yemekten şişen **karınlarımız patlamasın** diye koşar dururduk sokaklarda amaçsız.”

Âşık Veysel (1 Sözce)

1. “**Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış**”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (1 Sözce)

1. “**Koskoca Mahmut Tali Öngören’in** neye güldüğünü anlayamadılar.”

İyimserlik Kötümserlik (1 Sözce)

1. “Kötümser gözler, **güneşte bile kara kara lekeler bulacaklardır**.”

Araştırma kapsamında 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinler çözümlenmiş ve ilgili metinlerde şu abartma örnekleri tespit edilmiştir:

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda (1 Sözce)

1. “Sanatkârdın, denizler kadar **engin**.

Ellinci Yıl Türküsü (2 Sözce)

1. “**Çağlara sığmayan türküsü**, /Ulusumun sonsuza dek ülküsü.”
2. “Çileyi kıvançla barıştıran, / **Beni şimşekle yarıştıran**, / Yalnız senin tutkundur bil gayrı.”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (1 Sözce)

1. “Geçmiş, geleceği, sonsuzu kucaklayan bir dünya.”

Ergenekon Destanı (2 Sözce)

1. “Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, **Göktürk kolu yetmeyen** bir yer yoktu; yani ülkeye Göktürkler hâkimdi.”
2. “**Kızdıkça demir dağın demiri erimeye başladı**, eriyip akıverdi.”

Posta Kutusundaki Mızıka (2 Sözce)

1. “İçlerinden biri abartıyor iyice, ‘**Devletlü, inayetlü, merhametlü, sultanım hazretleri...**’
2. “Yine de ağlamışsın, **dostun gözünden akan bir damla yaşın yeryüzündeki bütün gölleri tuz gölü yaptığını** bilmez gibi.”

Araştırma kapsamında, metinlerin söz varlıkları abartma unsurlarını yansıtan sözceler belirlenmiştir:

Tablo 24: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Abartma Açısından Anlam Yapısı					
Metinler	Metin Sayısı	Sözce		Toplam	
		f	%	Sözce	
				f	%
6. Sınıf	18	28	1.68	1.669	100.0
7. Sınıf	18	9	.93	970	100.0
8. Sınıf	24	8	.49	1.633	100.0
TOPLAM	60	45	1.05	4.272	100.0

Abartma açısından metinler çözümlendiğinde en yüksek düzeyin 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda olduğu belirlenmiştir ($f=28$, %1.68). Bu durum sözcelem öznesinin metinlerde anlatmak istediklerini 6. sınıf düzeyindeki öğrencilere daha etkili bir şekilde aktarma kaygısının sözcelem durumunu etkilemesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. En düşük düzey ise 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda belirlenmiştir ($f=8$, % .49). Bu durum da 8. sınıf düzeyindeki metinlerin okuru etkileme kaygısından uzak, okurun belirli bir okuma alt yapısının olduğu düşüncesinin sözcelem durumunu etkilemesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

4.1.1.14. Anlam Değişimleri

Artzamanlı dil bilim yöntemleri ile çözümlenmesi gereken anlam değişimleri; dil dizgesi içerisinde bir göstergenin anlam dünyasının daralması, genişlemesi, yakın

veya uzak başka bir anlama geçmesidir. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, bu bağlamda beş başlık altında ele alınmıştır:

4.1.13.1. Anlam Daralması

Anlam daralması; göstergenin tarihsel süreç içerisinde eskiden karşıladığı anlam dünyasının sadece bir bölümünü karşılar duruma gelmesidir. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda eşsüremsel açıdan anlam daralmasına uğramış herhenagi bir gösterge tespit edilmemiştir. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda ise sadece “Keloğlan” adlı metindeki bir sözcede anlam daralması tespit edilmiştir:

Keloğlan (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dünyanın (hayat, ks. 1).

“Keloğlan” adlı metinden alınan yukarıdaki sözcede yer alan “dünya” göstergesi ilgili sözcede “hayat” anlamında kullanılmıştır. Doğal olarak bu göstergenin ilgili sözcedeki kullanımı anlam daralmasına bir örnek olarak gösterilebilir. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda ise, çözümleme sonucunda aşağıdaki metinlerde tespit edilen anlam daralmaları şunlardır:

Kitap ve İnsan (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dünya (kurmaca dünya, ks. 1).

İmza Günü (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dünya (yaşam, ks. 2), iç (duygu durumu, ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): soba (odun, kömür vb.; ks. 1).

Öyküleri Sıcağında Cahit Sıtkı (1 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): gün (gündüz, ks. 4).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dünya (tüm insanlık, ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dünya (insanlık, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dünya (insanlık, ks. 1).

Yünden Halıya (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): duvarlar (duvardaki askılar, ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dünya (yaşam, ks. 1)

Dünya Hep Güzel Kalsın (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kafa (zihin, ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam daralması açısından gösterdikleri özellikler şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 25: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Daralması Açısından Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	-	-	-	-	13.011	100.0
7. Sınıf	18	1	.01	1	.01	9.001	100.0
8. Sınıf	24	11	.07	15	.09	15.861	100.0
TOPLAM	60	12	.03	16	.04	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler anlam daralması açısından ele alındığında 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde herhangi bir gösterge tespit edilmemiştir. Ayrıca 7. sınıf (f=1, % .01) ve 8. sınıf (f=15, % .09) düzeylerine yönelik ders kitapları da anlam daralması gösteren göstergeler, kullanım sıklığı yoğunluğu açısından söz varlıkları içerisinde çok az düzeyde yer almaktadır. Bütün bunlar her üç sınıf düzeyindeki ders kitaplarının da anlam daralmasına kavratmada son derece yetersiz olduklarını ortaya koymaktadır. Bu noktada eşsüremsel bir değerlendirme yapıldığı da göz ardı edilmemelidir.

4.1.13.2. Anlam Genişlemesi

Anlam dünyasında ilk önceleri bir kavramın belirli bir türünü veya bir bölümünü anlatan bir göstergenin tarihsel süreç içerisinde ilgili kavramın bütününe kapsar şekilde kullanılması sonucu oluşan anlam olayıdır.

4.1.13.2.1. Genelleşme

Özel adların zaman içerisinde genelleşerek o kişi ile ilgili bir türün genel adı olması olarak tanımlanabilecek genelleşmeye 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda şu örneklerle rastlanmıştır:

Gizli Hayırsever (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): sandviç (ks. 3), pantolon (ks. 1).

6. sınıf düzeyindeki ders kitabından alınan **“sandviç”** göstergesi onu yapan Sandwich John Mantagu'dan adını almıştır. Yine dördüncü sözcedeki **“pantolon”** göstergesi 303 yılında Roma'da yaşayan ve idam edilen Panta – Leone adında Hristiyan din adamından ve 16. yüzyılda İtalyan komedyasındaki bir soytarı ve o soytarının giydiği elbiseden anlam genelleşmesi yolu ile bir elbise türünün adı olmuştur. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda İlköğretim 7 ve 8. sınıflara ait Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde genelleşmeye ait örnek tespit edilmemiştir. Türkçe ders

Kitaplarındaki metinlerin genelleşme açısından gösterdikleri söz varlığı özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 26: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Genelleşme Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	2	.02	4	.03	13.011	100.0
7. Sınıf	18	-	-	-	-	9.001	100.0
8. Sınıf	24	-	-	-	-	15.861	100.0
TOPLAM	60	2	.01	4	.01	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler genelleşme anlam özelliği yansıtan göstergeler açısından 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ele alındığında hiçbir kullanım örneği tespit edilememiştir. Buna karşılık 6. Sınıf düzeyindeki ders kitabında ise gösterge (f=2, % .02) ve kullanım sıklığı (f=4, % .03) örneği tespit edilmiştir. Bu kullanım yoğunluğu ilgili anlam olayının kavratılması açısından ders kitaplarının yetersizliğini ortaya koymaktadır.

4.1.13.2.2. Kapsamlayış (Komşuluk)

Kapsamlayış; bir göstergenin kapsadığı anlam dünyasını genişletme veya daraltma yolu ile bütün-parça, cins-tür, tekil-çoğul ilişkisi olduğu bir başka sözcük yerine kullanılmasıdır:

Yalnız Kalmak (5 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): gönül tırmalamaları (kırıcı davranışlar, ks. 1), gönül bağları (duygusal ilişkiler, ks. 1), kutu (insan, ks. 2).

Uzay Denen O Yer (1 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): roket (uzay aracı, ks. 4).

Akkız Karakız (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dil (söyleyiş tarzı, ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dil (bedenin yarısı, ks. 1), kalp (bedenin yarısı, ks. 1), sınıf (sınıftaki öğrenciler, ks. 1).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen kapsamlayış örnekleri şunlardır:

Keloğlan (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): baş (kişi, ks. 1), ülke (insanlar, ks. 1), uyku (vurdumduymazlık, ks. 1), dünya (yaşam, ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (27 Gösterge, 30 Kullanım Sıklığı): Taş Çağı (dönem adı, ks. 2), kömür çağı (dönem adı, ks. 1), atom çağı (dönem adı, ks. 1), roman (roman türünde kitap, ks. 2), öykü (öykü kitabı,

ks. 1), oyun (tiyatro oyunları içeren kitap, ks. 1), coğrafya (coğrafya kitabı, ks. 1), topografya (topografya kitabı, ks. 1), kozmografya (kozmozğrafya kitabı, ks. 1), Platon (Platon'u anlatan kitap, ks. 1), Sokrates (Sokrates'i anlatan kitap, ks. 1), Aristoteles (Aristoteles'i anlatan kitap, ks. 1), Epiktetos (Epiktetos'u anlatan kitap, ks. 1), Herakleitos (Herakleitos'u anlatan kitap, ks. 1), Horatius (Horatius'u anlatan kitap, ks. 1), Ovidius (Ovidius'u anlatan kitap, ks. 1), Vergilius (Vergilius'u anlatan kitap, ks. 1), Seneca (Seneca'yı anlatan kitap, ks. 1), Petrarca (Petrarca'yı anlatan kitap, ks. 1), Rabelais (Rablais'i anlatan kitap, ks. 1), Cervantes (Cervantes'i anlatan kitap, ks. 1), Goethe (Goethe'yi anlatan kitap, ks. 1), Rimbaud (Rimbaud'u anlatan kitap, ks. 1), Çehov (Çehov'u anlatan kitap, ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): ülkeler (milletler, ks. 1).

Bir İleti (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): posta (elektronik mesaj, ks. 1).

Atatürk (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): al (Türk bayrağı, ks. 1), kafes (ev, ks. 1).

Bördübet'ten Sedir Adası'na (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): deniz kızı (deniz kızı heykeli, ks. 1), motor (motorlu deniz taşıtı, ks. 1), güneş (güneş ışını, ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): tavla zarı (ağaç parçası, ks. 1), kumbara (ağaç parçası, ks. 1), kasa (ağaç parçası, ks. 1).

Âşık Veysel (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dağlar (dağlardaki bitkiler, ks. 1).

Kırkpınar (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): baş (komutan, ks. 1), politika savaşçıları (politikacılar, ks. 1).

Hayal Perdesi (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): göz (bakış yönü, ks. 1), akıl (fikir, ks. 1), ince saz (müzik ekibi, ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): büyükler (yaşça büyük olan insanlar, ks. 1), kapı (ev, ks. 2), Şeker Bayramı (Ramazan Bayramı, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): kara (kötü, ks. 1), boşluklar (olumsuzluklar, ks. 1), yürekleri (hisleri, ks. 1), kötümser gözler (insanlar, ks. 1).

İstanbul (6 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): minare (cami, ks. 2), benim etmek (evlenmek, ks. 1), yattığı (mezar, ks. 1), toprak (memleket, ks. 1), köprü (Boğaziçi Köprüsü, ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde kapsamlarıya ait sözceler şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): gün (dönemi, ks. 1).

İmza Günü (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): kulaklar (duyduğu sözler, ks. 1), ad (adının yazılı olduğu kâğıt, ks. 1), masa (masanın yanındaki oturak, ks. 1).

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): Ömer Seyfettinleri (Ömer Seyfettin kitapları, ks. 1), çizgi roman ciltleri (çizgi roman kitapları, ks. 1).

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): gönül (insan, ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (5 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): yıllar (dönem, ks. 2), Nutuk (Nutuk kitabı, ks. 3), bugün (yaşanan dönem, ks. 1), yarın (gelecek, ks. 1), el (kendi, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): gün (dönem, ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (12 Gösterge, 13 Kullanım Sıklığı): güç (cumhuriyet, ks. 1), göz (bakış, ks. 1), alıneri (maden, ks. 1), mavi (deniz, ks. 1), yeşil (orman, ks. 1), göz nurundan (porselen, ks. 1), gül suyu (güzel kokulu sıvı, ks. 1), harç (cumhuriyeti oluşturan birimler, ks. 2), bayrak (cumhuriyet, ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): dil (Türkçe, ks. 1), yaşlar (dönemler, ks. 1), yurt (Türkçe, ks. 1), bağımsızlık (Türkçe, ks. 1), anne sesi (ana dili, ks. 1).

Son Kuşlar (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): ağzı (yöresel dil, ks. 1), kadeh (içki, ks. 1).

Beyaz Diş (5 Gösterge, 65 Kullanım Sıklığı): maya (karakter, ks. 1), el (insan, ks. 1), Beyaz Diş (kurt, ks. 31), boyun (insan, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (2 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): ağız (konuşma, ks. 5), ses (dil, ks. 1).

Türküler Dolusu (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yürek (akıl, ks. 1), dil (konuşma, ks. 1).

Yünden Halıya (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): kazanın başı (kazanın yanı, ks. 1), eller (insanlar, ks. 2), direksiyon (sürücü koltuğu, ks. 1).

Ergenekon Destanı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): ok (ordu, ks. 1), kol (yönetim, ks. 1).

Güneş Battı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kafalar (bakışlar, ks. 1), yüz (yön, taraf, ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): sine (orta bölgeler, ks. 1), mavilik (deniz, ks. 1), tabiat ana (doğa, ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): camlar (pencereler, ks. 1).

Posta Kutusundaki Mızıka (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): göz nuru (insan, ks. 1), göz (insan, ks. 1), ruh (insan, ks. 1), satırlar (yazdıkları, ks. 1).

Birey-Toplumsallık (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): el (gelir, ks. 1), vatan borcu (askerlik, ks. 1).

Tablo 27: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kapsamlayış Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklıkları		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	10	.08	14	.11	13.011	100.0
7. Sınıf	18	66	.73	71	.79	9.001	100.0
8. Sınıf	24	66	.48	135	.85	15.861	100.0
TOPLAM	60	142	.37	220	1.39	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler genelleşme anlam özelliği yansıtan göstergeler açısından 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ele alındığında hiçbir kullanım örneği tespit edilememiştir. Buna karşılık 6. Sınıf düzeyindeki ders kitabında ise gösterge (f=2, % .02) ve kullanım sıklığı (f=4, % .03) örneği tespit edilmiştir. Bu kullanım yoğunluğu ilgili anlam olayının kavratılması açısından ders kitaplarının yetersizliğini ortaya koymaktadır.

4.1.13.2.3. Eksiltme

Anlaşmayı aksatmayacak şekilde gösteren boyutunda bir göstergenin normalde olduğundan daha kısa şekilde kullanılmasıdır. Bu bağlamda 6 ve 8. sınıflara yönelik hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki metinler değerlendirildiğinde bu türden bir gösterge bulunmadığı belirlenmiştir. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda sadece “Zaman ve Mekân” temasının “Ev” adlı metninde bir göstergede rastlanmıştır:

Ev (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): otomobiller (ks. 1).

Tablo 28: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Eksiltme Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	1	.01	1	.01	13.011	100.0
7. Sınıf	18	-	-	-	-	9.001	100.0
8. Sınıf	24	-	-	-	-	15.861	100.0
TOPLAM	60	1	.003	1	.003	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler eksiltme açısından ele alındığında hem gösterge hem de kullanım sıklığı açısından sadece 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir gösterge tespit edilmiştir (f=1, % .01). Diğer ders kitaplarında bu türden bir anlam olayı ile karşılaşılmasıdır. Bu durum eksiltme örnekleri ile öğrencinin ortaokul zamanında yeterince karşılaşmadıklarının göstergesidir.

4.1.13.2.4. Örtmece (Güzel Adlandırma)

İletişim ortamında dile getirilmesi çeşitli nedenlerden dolayı hoş karşılanmayan dilsel göstergelerin, başka göstergelerle ifade edilmesidir. Asıl söylenmek istenilenler ise yay ayraç içerisinde yanlarında verilmiştir. Metinlerde tespit edilen örtmece örnekleri şunlardır:

Mutluluğun Ölçüleri (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): sabaha çıkamamak (ölmek, ks. 1).

Akkız Karakız (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): sizlere ömür olmak (ölmek, ks. 1), gözyaşı dökmek (ağlamak) (ks. 1).

İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen örtmece örnekleri de şunlardır:

Âşık Veysel (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): çiçek hastalığı (variola, ks. 1).

Bir Kule Varmış (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): Mehmet (Muhammed, ks. 1).

İstanbul (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): yattığı [yer] (mezarının bulunduğu yer, ks. 1), toprak (mezar, ks. 1).

İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde örtmecelerin yer aldığı sözceler şunlardır:

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): hayata veda etmek (ölmek, ks. 1), yitirmek (ölümle sonuçlanması, ks. 1).

Bir Hatıra (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): başımızdan eksik etmemek (ölmek, ks. 1), ortadan kaldırmak (öldürmek, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (15 Gösterge, 15 Kullanım Sıklığı): kayıplar (ölen insanlar, ks. 1), kanlarını dökmek (ölmek, ks. 1), uyumak (ölmek, ks. 1), yan yana (toprak altındaki ölümler, ks. 1), koyun koyuna (toprak altındaki ölümler, ks. 1), gözyaşlarınızı dindirmek (ağlamamak, ks. 1), rahat rahat uyuyacaklar (toprak altında bulunmak, ks. 1), canlarını vermek (ölmek, ks. 1).

Son Kuşlar (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): iki kadeh atmak (içki içmek, ks. 1).

Beyaz Diş (2 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): boyun eğmek (emirlere uymak, ks. 2).

Ergenekon Destanı (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): kılıçtan geçirmek (öldürmek, ks. 1), baş eğmek (emirlere uymak, ks. 1), boyun eğmek (emirlere uymak, ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): göçüp gitmek (ölmek, ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki örtmece örneklerinin ilgili ders kitaplarının söz varlıklarındaki yeri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 29: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Örtmece Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	7	.05	7	.05	13.011	100.0
7. Sınıf	18	5	.06	5	.06	9.001	100.0
8. Sınıf	24	37	.23	39	.25	15.861	100.0
TOPLAM	60	49	.13	51	.13	37.873	100.0

Örtmece anlam özelliğinin gösterge (f=37, % .23) ve kullanım sıklığı (f=39, % .25) açısından en yüksek kullanım düzeyine 8. sınıf düzeyine yönelik olan ders kitabıdır. Diğer iki sınıf düzeyine yönelik olan ders kitaplarının söz varlıklarındaki örtmece örnekleri birbirine yakın düzeyde tespit edilmiştir. Bu noktada 8. sınıf düzeyine yönelik metinlerin sözcelem öznelerinin kötü anlamlı göstergelerin anlamlarını gizil bir şekilde alımlayıcıya sunmayı tercih ettiklerini görmekteyiz. Örtmece durumundaki sözcüklerin büyük çoğunluğunun “ölmek” anlamını karşılaması son derece dikkat çekici bir durumdur.

4.1.13.2.5. Argo

Genel dilden ayrı olarak çoğunlukla kaba bir şekle sahip alt dil dizgesi olarak tanımlanabilir. 6 ve 8. Sınıflara ait Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde argo dil alt dizgesine ait herhangi bir kullanımla karşılaşmamıştır. Buna karşılık çözümlenen 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde ise argo dil alt dizgesine ait sadece “Zaman ve Mekân” temasının “Ev” adlı metninde “Çingene” göstergesine rastlanmıştır:

Ev (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): Çingene (ks. 1).

Tablo 30: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Argo Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		F	%	F	%	Sözcük	
						F	%
6. Sınıf	18	-	-	-	-	13.011	100.0
7. Sınıf	18	1	.01	1	.01	9.001	100.0
8. Sınıf	24	-	-	-	-	15.861	100.0
TOPLAM	60	1	.03	1	.03	37.873	100.0

Argo kullanım örneklerine ilişkin değerlendirildiğinde 6 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde hiçbir kullanım örneği tespit edilememiştir. Ancak 7. Sınıf

düzeyindeki ders kitabında ise gösterge ($f=1$, % .01) ve kullanım sıklığı ($f=1$, % .01) yoğunluğu tespit edilmiştir. Bu kullanım yoğunluğu, argoya ait dil kullanım örnekleri ile öğrencinin karşılaştırılması açısından ders kitaplarının yetersiz olduğunu göstermektedir. Aşırıya kaçmadan çeşitli jargonlara ait dil kullanım örneklerine yer verilmesi ortaokul çağındaki öğrencilerin günlük hayattaki dil kullanımları hakkında da yeterli farkındalığa ulaşmalarını sağlayacaktır.

4.1.13.2.6. Mecazlaşma

Bir göstergenin, belirli bir bağlamda kendi dil dışı nesnel gerçekliğinde uzaklaşıp eşsüremsel açıdan başka bir dil dışı nesnel gerçekliği karşılar duruma gelmesidir. Bu noktada 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan metinlerdeki mecazlaşma örnekleri şunlardır:

Gizli Hayırsever (31 Gösterge, 34 Kullanım Sıklığı): dalga geçmek (biriyle alay etmek, ks. 1), kalp kırmak (incitmek, ks. 2), gönül tırmalama (incitmek, ks. 1), acı (kötü duygu, ks. 2), sevgi dalgaları (sevgi gösterileri, ks. 1), kestirmek (tahmin etmek, ks. 1), gönül bağları kesilmesi (ilişkinin devam ettirilmemesi, ks. 1), tatlı dil (güzel konuşma, ks. 1), ruh yüksekliği (güzel karakter, ks. 1), yakınlık beslemek (samimi olmak, ks. 1), kül [olmak] (çok iyi davranmak, ks. 1), kömür olmak (çok iyi davranmak, ks. 1), kırıp dökmek (incitmek, zarar vermek; ks. 1), düşman kesilmek (düşman olmak, ks. 1), derin (anlamlı, ks. 1), düşmek (zor durumda kalmak, ks. 1), elinden tutup kaldırmak (yardım etmek, ks. 1).

Bir Haber (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): yüreğiyle çalışmak (çok çalışmak, ks. 1), götürmek (başka şeyler düşündürmek, ks. 1).

Vatandaşlık Görevlerimiz (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): dört elle (...) sarılmak (sıkı bağ kurmak, ks. 1).

Dilim Dilim Güzel Dilim (6 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): kirlenme (yabancı sözcük işgali, ks. 3), takılmak (anlamamak, ks. 1), burnunu sokmak (karışmak, müdahale etmek; ks. 2), can sıkması (üzülme, ks. 1).

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen mecazlaşma örnekleri şunlardır:

Keloğlan (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): taş kesilmek (tepki vermemek, ks. 1), uyku (haksızlığa karşı direnmemek, ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yakmak (farkındalık uyandırmak, ks. 1).

Bir İleti (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kulak vermek (dikkatlice dinlemek, ks. 1).

Bördübet'ten Sedir Adası'na (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kucaklaşmak (karşılaşmak, ks. 1), muhabbet (böcek sesleri, ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): saçlar (dallar, ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (7 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): altın bilezik (kazançlı meslek, ks. 1), akan sular dinmesi (soru sorulmaması, ks. 1), köşeyi dönmek (zengin olmak, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (16 Gösterge, 16 Kullanım Sıklığı): kara kara düşünmek (çok fazla düşünmek, ks. 1), hayatı zehir etmek (hayattan tat almamak, ks. 1), hayatı tatlılaştırmak (hayattan zevk almak, ks. 1), pembe bir gözlük arkasından seyret (her şeye olumlu yaklaşmak, ks. 1), hayatı zehir etmek (büyük üzüntü ve sıkıntı vermek, ks. 1).

Bize Bağlı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yük (sıkıntı, ks. 1).

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen mecazlaşmaya ilişkin sözceler şunlardır:

Kitap ve İnsan (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): dost (severek okunan kitap, ks. 1).

İmza Günü (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): kafasını kurcalayan (düşünmek, ks. 1), sıcacık gülümsemek (samimi bir şekilde gülümsemek, ks. 1).

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): at başı gitmek (aynı oranda ve hızla ilerlemek, ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): filizlenmek (ortaya çıkmak, ks. 1), kucaklamak (sevmek, kabul etmek; ks. 1), kalbini kazanmak (sevgisini kazanmak, ks. 1), altında yatmak (temek oluşturmak, desteklemek; ks. 1).

Bir Hatıra (10 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): bağlamak (mal etmek, ks. 1), küçük düşürmek (zor durumda bırakmak, değersiz göstermek; ks. 1), altını çizmek (özellikle belirtmek, ks. 1), tatlı bir sohbet (güzel bir sohbet, ks. 1), yüksek tevazu (çok tevazu, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (11 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): maskeleyerek (saklamak, ks. 1), ışık tutmak (aydınlatmak, yönlendiren; ks. 1), vicdanlarımızı arıtmak (vicdan muhakemesi yapmak, ks. 1), hislerimizi yüceleştirmek (güzel duygulara sahip olmak, ks. 1), yüksek (güzel huylu olmak, ks. 1), manevi yücelik (güzel huylu olmak, ks. 1), yüksel (gelişmek, ilerlemek; ks. 1).

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (11 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): hasta [düşmek] (zor durumda olmak, ks. 1), yorgun düşmek (zor durumda olmak, ks. 1), yaraları sarmak (olumsuzlukları gidermek, ks. 1), yara almak (olumsuzluklar yaşamak, ks. 1), ışık (rehber, ks. 1), yüceltmek (geliştirmek, ks. 2), temiz eller (büyük ve güzel fikirler, ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (9 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): umutları tellere bağlamak (müziğe dökmek, ks. 1), tatlı ses (güzel ses, ks. 1), temel taş (kurucu, ks. 1), dalgalanmış yürek (coşmuş duygular, ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (18 Gösterge, 22 Kullanım Sıklığı): dille beslen (dille desteklemek, ks. 1), yeşermek (canlanmak, ks. 2), boy atmak (gelişmek, ks. 2), renklenmek (güzelleşmek, ks. 1), genişle (gelişmek, ks. 1), dökülmek (sesletmek, ks. 1), kırık dökük (yanlış, yaklaşık; ks. 1), çağla tadı (ilk sözcükler, ks. 1), dil tomurcukları (ilk sözcükler, ks. 1), renk (ortam, ks. 1), sıcaklık (samimiyet, ks. 2), yakılan ağıt (söylenen ağıt, ks. 1).

Son Kuşlar (10 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): canavar kesil (canavar olmak, ks. 1), işaret çakmak (hareket yapmak, ks. 1), sertleşmek (soğumak, ks. 1), kovalamak (art arda gerçekleşmek, ks. 1), kan donması (çok korkmak, endişelenmek; ks. 1), yürek atmaması (çok korkmak, endişelenmek, ks. 1).

Beyaz Diş (48 Gösterge, 61 Kullanım Sıklığı): can yakıcı (can acıtan, ks. 1), yumuşak [ses] (rahatsız etmeyen ses, ks. 2), okşayıcı (...) ses (hoşa giden ses, ks. 1), doğmak (belirmek, ortaya çıkmak; ks. 1). Ayaklandır (uyandırmak, ks. 1), tatlı (güzel, ks. 10), cebinden çıkarmak (üstün olmak, ks. 1), kulak asmak (dinlemek, ks. 1), silip atmak (yok etmek, ks. 2), sertleşen maya (sert karakter, ks. 1), yoğurmak (eğitmek, ks. 1), yumuşatmak (zararsız hale getirmek, ks. 1), kalıba sokmak (yetiştirmek, ks. 1), benliğinin en derin noktasına inmek (etkilemek, ks. 1), körelen duygular (duygusuzlaşmak, ks. 1), derin (büyük, ks. 1), bağlamak (engellemek, ks. 1), çekmek (dayanmak, katlanmak; ks. 1), kanı donmak (çok korkmak, endişelenmek; ks. 1), sert (sinirli, ks. 2), yumuşatmak (sakinleşmek, ks. 1), uç vermek (belirmek, ks. 1), ayağını denk almak (uygun şekilde davranmak, ks. 1), filizlenmek (ortaya çıkmak, ks. 1), kabuğuna çekilmek (yalnız olmayı seçmek, ks. 1), ayak uydurmak (uygun davranmak, ks. 1), başkaldırmak (isyan etmek, ks. 1), akli yatmamak (kabullenmemek, ks. 1), köpürmek (öfkelenmek, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (9 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): gülünç duruma düşürme (alay edilecek hale getirme, ks. 1), sürüklenme (sebeplere olma, ks. 1), katı (değişmez, ks. 1), ince [söyleyiş] (düşündürücü söz, ks. 1), iğneli (...) söyleyiş (ironik söyleyiş, ks. 1), yumuşak (rahatsızlık vermeyen tavır, ks. 1), keskin (...) zekâ (pratik zekâ, ks. 1).

Türküler Dolusu (10 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): toz kondurmak (zarar vermek, ks. 1), alını karışlamak (hesaplaşmak, zarar vermek; ks. 1), ayak sesleri (okunuş, ks. 1), türkülerde tüter (türkülerde hissettirir, ks. 1), türkünün yüreği (türkünün ana duygusu, ks. 1).

Yünden Halıya (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): alın teriyle yoğurmak (çok emek vererek hazırlamak ks. 1).

Ergenekon Destanı (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): acı gelmek (kötü hissettirmek, ks. 1), arkasına düşmek (kovalamak, ks. 1), yolu düşmemek (ıssız, ks. 1).

Güneş Battı (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): derin (...) uyku (zor uyandırılacak şekilde uyumak, ks. 1), peşine düşmek (aramak, ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): göklerle kucaklaşmış dallar (canlı, göğe yükselen dallar; ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (21 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): uçup gitmek (yok olmak, ks. 1), doğmak (belirmek, ortaya çıkmak; ks. 1), ölmek (yok olmak, ks. 1), yaşamın tellerine dokunmak (yaşamı yansıtmak, ks. 1), yolculuk (yaşamak, ks. 1), cıvıl cıvıl [mavi] (hareketli, ks. 1), kıpır kıpır mavi (canlı, ks. 1), içe işlemek (hissetmek, ks. 1), perdeleri kapanmak (yok olmak, ks. 1), mavinin ölümü (mavinin yok olması, ks. 1), maviyi (...) tatmak (maviyi görmek, ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (11 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): har vurup harman savurmak (kötü kullanmak, ks. 1), ayakta tutmak (var olmasını sağlamak, ks. 1), vurmak (etkilemek, ks. 1), kendi bindikleri dalı kesmek (kendine zarar verecek bir şey yapmak, ks. 1).

Komşusuzluk (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): tatlı hatıralar (güzel hatıralar, ks. 1).

Türkçe ders kitaplarındaki mecazlaşmaya ilişkin kullanım örneklerinin metinlerin söz varlıklarındaki dağılım özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 31: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Mecazlaşma Açısından Anlam Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam	
		f	%	f	%	Sözcük	
						f	%
6. Sınıf	18	43	.33	50	.38	13.011	100.0
7. Sınıf	18	33	.37	33	.37	9.001	100.0
8. Sınıf	24	200	1.26	218	1.37	15.861	100.0
TOPLAM	60	276	.73	301	.79	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler mecazlaşma açısından çözümlendiğinde gösterge (f=200, %1.26) ve kullanım sıklığı (f=218, %1.37) bakımından en yüksek düzey 8. sınıfa yönelik ders kitabında belirlenmiştir. Bu durum ilgili ders kitabındaki metinlerin yüzeysel yapılarını oluşturan sözce ve göstergelerin söylemselleşme sırasında kendi gerçek anlamlarından uzaklaşarak somutlaştıklarını kesinlemektedir. Buna karşılık 6 ve 7. sınıflar Türkçe ders kitaplarında ise metinlerin yüzeysel yapılarını oluşturan sözce ve göstergelerin genellikle kendi gerçek anlamları ile söylemselleştiklerini ortaya koymaktadır.

4.1.13.3. Anlam Kayması

Anlam kayması, bir göstergenin eski anlamından tamamen uzaklaşarak tamamen farklı bir anlama geçmesidir. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda tespit edilen anlam kaymaları şunlardır:

Bir Arının Günlüğü (7 Gösterge, 30 Kullanım Sıklığı): toplum (arı sürüsü, ks. 4), kraliçe (ana rı, ks. 15), kızlar (arılar, ks. 1), kraliyet (arı kovanı, ks. 2), ilaç (arı salgısı, ks. 5), çocuk (arı yavrusu, ks. 1), fabrika (arı vücudunun bal üreten bölümü, ks. 2).

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki anlam kaymaları şunlardır:

Keloğlan (9 Gösterge, 10 Kullanım Sıklığı): dünya (yaşam, ks. 2), başları dara düş (sıkıntıya girmek, ks. 1), ülke (insanlar, ks. 1), uçan seccade (sihirli seccade, ks. 1), mavi gökler (hayaller, ks. 1).

Sonsuzluk Kitabevi (33 Gösterge, 38 Kullanım Sıklığı): coğrafya (coğrafya kitabı, ks. 2), topografya (topografya kitabı, ks. 2), kozmografya (kozmozğrafya kitabı, ks. 2), Platon (Platon'un kitabı, ks. 1), Sokrates (Sokrates'in kitabı, ks. 1), Aristoteles (Aristoteles'in kitabı, ks. 1), Epiktetos (Epiktetos'un kitabı, ks. 1), Herakleitos (Herakleitos'un kitabı, ks. 1), Horatius (Horatius'un kitabı, ks. 1), Ovidius (Ovidius'un kitabı, ks. 1), Vergilius (Vergilius'un kitabı, ks. 1), Seneca (Seneca'nın kitabı, ks. 1), Petrarca (Petrarca'nın kitabı, ks. 1), Rabelais (Rabelais'nin kitabı, ks. 1), Cervantes (Cervantes'in kitabı, ks. 1), Goethe (Goethe'nin kitabı, ks. 1), Rimbaud (Rimbaud'nun kitabı, ks. 1), Çehov (Çehov'un kitabı, ks. 1), alçak (mütevazi, ks. 1), Taş Çağı (dönem adı, ks. 1), Tunç Çağı (dönem adı, ks. 1), kömür çağı (dönem adı, ks. 1), atom çağı (dönem adı, ks. 1), roman (roman türündeki kitap, ks. 2), öykü (öykü içeren kitap, ks. 2), oyun (tiyatro oyun metinlerini içeren kitap, ks. 1), armağan (kültürel miras, ks. 1), merdivenler (zamansal süreç, ks. 1), ateş (büyük etki, ks. 1).

Kitap Saygısı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): zenginlik (bilgi birikimi, ks. 1), darlı (sıkıntı, ks. 1).

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): ülkeler (insanlar, ks. 2), aydınlık (güzel, ks. 1), karanlık (kötü, ks. 1), yüksek (gelişmiş, ks. 1).

Bir İleti (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): misafir (ileti, mesaj; ks. 1), hediye (ölmek, ks. 1), posta (elektronik mesaj, ks. 1).

Atatürk (6 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): kafes (ev, ks. 2), al (bayrak, ks. 2), aydınlatmak (çağdaşlaştırmak, ks. 1), karanlıklar (cahillikler, ks. 1), aydınlık (çağdaşlık, ks. 1), boğulmak (yok olmak, ks. 1).

Bördübet'ten Sedir Adası'na (19 Gösterge, 19 Kullanım Sıklığı): dostluk (sevgi, ks. 1), Mavi Sürgün (Cevat Şakir, ks. 1), mavi ova (deniz, ks. 1), yavru (küçük koy, ks. 1), mavi bir bekleyiş (deniz kenarında beklemek, ks. 1), yeşil bir heyecan (doğa ilgisi, ks. 1), içini maviye boyamak (denize doyurmak, ks. 1), deniz kızı (heykel, ks. 1), motoru (deniz taşıtı, ks. 1), güneş (güneş ışınları, ks. 1).

7 Tane Erik Ağacı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): saçlar (dallar, ks. 1).

Doğanın Sesini Duymak (7 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): dil (yapı, ks. 1), yaşam gücü (yaşama dair sundukları, ks. 1), yaşamın kokusu (toprak kokusu, ks. 1), şeytan arabaları (iki tekerlekli taşıtlar, ks. 1).

Âşık Veysel (17 Gösterge, 24 Kullanım Sıklığı): bağır (toprak üstü, ks. 2), kucak (toprak, ks. 1), dost (saz, ks. 1), göğüs (göğüs kapağı, ks. 1), yaralar (hasar, ks. 1), vefalı sevgili (toprak, ks. 1), sadık yârim (toprak, ks. 4), karın (toprağın derin kısmı, ks. 1), yüz (toprak yüzeyi, ks. 1), ağ (etki, ks. 1), cennet (körlük, ks. 1), dağlar (toprak, ks. 1), çiçek hastalığından (variola hastalığı, ks. 1), dağlamak (çok acı vermek, ks. 1).

Kırkpınar (11 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): politika savaşçıları (politikacılar, ks. 1), güler yüzlü (güzel, ks. 1), barışsever (huzur dolu, sakın, ks. 1), taş (güreşçi, ks. 1), şahin (güreşçi, ks. 1), kartal (güreşçi, ks. 1), baş (komutan, ks. 1), keskin göz (çok iyi gören göz, ks. 1).

Hayal Perdesi (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): göz (bakış, ks. 1), akıl (fikir, ks. 1), ince saz (müzik ekibi, ks. 1), sert (çok yüksek, ks. 1).

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (11 Gösterge, 12 Kullanım Sıklığı): kapı (ev, ks. 2), kanat (akraba, ks. 1), büyükler (akrabalar, ks. 1), Şeker Bayramı (Ramazan Bayramı, ks. 1), altın bilezik (meslek, ks. 1), geçer akçe (meslek, ks. 1), akan sular (meraklı sorular, ks. 1).

İyimserlik Kötümserlik (15 Gösterge, 21 Kullanım Sıklığı): kara (kötü, ks. 1), boşluklar (olumsuzluklar, ks. 2), yürekler (hisler, ks. 1), gözler (insanlar, ks. 2), karanlık (kötü, ks. 2), aydınlık (güzel, iyi taraflar; ks. 1), siyahlar (kötü durumlar, olaylar; ks. 1), beyazlar (iyilikler, güzellikler; ks. 1), ikramiyeler (güzellikler, ks. 1), savaşlar (mücadeleler, ks. 2), kara (çok, ks. 3), tohum (neden, ks. 1), tatlılaştırmak (güzelleştirmek, ks. 1), tatlı (güzel, ks. 1), yürekler (hisler, ks. 1).

Bize Bağlı (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): dikenli (rahatsız, huzursuz; ks. 1), yük (sorumluluk, ks. 1), yapı (yaşam, ks. 1), tuğla (unsur, ks. 1), harç (unsur, ks. 1).

Ev (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): kaburga bölümler (odalar, ks. 1), ev (fabrika, ks. 1), ev (okul, ks. 1), ev (hastane, ks. 1).

İstanbul (8 Gösterge, 9 Kullanım Sıklığı): kollar (kara parçaları, ks. 1), gözlerle kucaklamak (her yeri görmek, ks. 1), minare (cami, ks. 2), benim etmek (evlenmek, ks. 1), yatmak (mezarının bulunması, ks. 1), toprak (mezar, ks. 1).

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerdeki anlam kaymaları şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (5 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): seyahat (okuma, ks. 1), büyüleyici (etkileyici, ks. 1), yolculuk (okuma, ks. 1), büyü (etki, ks. 1), ayna (kitap, ks. 1).

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): çizirken (yazmak, oluşturmak; ks. 1), derin (kapsamlı, etkileyici; ks. 1).

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): çarpışmak (savaşmak, ks. 1).

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (6 Gösterge, 8 Kullanım Sıklığı): vücut (toplum, ks. 2), organ (insan, ks. 2), devletler ailesi (devletler topluluğu, ks. 1), bağır (ülke, ks. 1), uyumak (mezarda bulunmak, ks. 1).

Ellinci Yıl Türküsü (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): karanlık (geri kalmışlık, ks. 1), türkü (Atatürk, ks. 1).

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (8 Gösterge, 11 Kullanım Sıklığı): yurt (ana dil, ks. 3), tarih (dil, ks. 1), coğrafya (dil, ks. 1), toprak (dil, ks. 2), toprak (vatan, ks. 1), ses bayrağı (Türkçe, ks. 1), bağımsızlık (Türkçe, ks. 1).

Son Kuşlar (4 Gösterge, 4 Kullanım Sıklığı): pılı pırtı (sıcak hava, ks. 1), göçmen (yaz, ks. 1), kesmek (yazmak, ks. 1).

Beyaz Diş (5 Gösterge, 7 Kullanım Sıklığı): tatlı (güzel, ks. 2), körelmek (hissizleşmek, ks. 1), hava (durum, ks. 2), kör (erken saatler, ks. 1), tetik (görev, ks. 1).

Dünyayı Güldüren Adam (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): kaynak (Nasrettin Hoca, ks. 1), nehir (Nasrettin Hoca, ks. 1).

Türküler Dolusu (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): tuz (türkü, ks. 1), biber (türkü, ks. 1).

Yünden Halıya (2 Gösterge, 2 Kullanım Sıklığı): soyunmak (işe başlamak, ks. 1), yoğrulmak (işlenmek, ks. 1).

Ergenekon Destanı (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): yürü (saldırmak, ks. 1).

Güneş Battı (3 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): tatil olmak (yok olmak, ks. 1), eşek (ebe, ks. 1).

Yedigöller'de Sonbahar (4 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): halı (yaprak birikintisi, ks. 1), saltanat (parlaklık, ks. 2), söylemek (ötmek, ks. 1), senfoni (kuş sesleri, ks. 1).

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (6 Gösterge, 6 Kullanım Sıklığı): uçup gitmek (yok olmak, ks. 1), yırtılıvermek (dağılıvermek, ks. 1), saçlar (ışıksızlık, karanlık; ks. 1), cümbüş (renk karışımı, ks. 1), çocuk (mavi, ks. 1).

Dünya Hep Güzel Kalsın (3 Gösterge, 5 Kullanım Sıklığı): adım (tedbir, ks. 2), karıştırmak (okumak, ks. 1), sıkıştırmak (zorlamak, ks. 2).

Komşusuzluk (1 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): takınmak (bürünmek, ks. 3).

Posta Kutusundaki Mızıka (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): düşmek (yazılmak, ks. 1).

Birey Toplumsallık (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): kopmak (uzaklaşmak, ks. 1).

Tablo 32: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Kayması Açısından Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	7	.05	30	.23	13.011	100.0
7. Sınıf	18	161	1.79	185	2.06	9.001	100.0
8. Sınıf	24	59	.37	71	.45	15.861	100.0
TOPLAM	60	227	.60	286	.76	37.873	100.0

Türkçe ders kitapları anlam kayması açısından ele alındığında hem gösterde (f=161, %1.79) ve kullanım sıklığı (f=185, %2.06) açısından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ön plana çıkmaktadır. Özellikle anlam kayması örneklerinin ilgili ders kitabında yüksek olması bu anlam özelliğinin kavratılması, en azından farkındalık oluşturmaları açısından önemlidir. En düşük düzey ise gösterge (f=7, % .05) ve kullanım sıklığı (f=30, % .23) oranları ile 6. sınıfa yönelik ders kitabının söz varlığı olmuştur. Bu bağlamda özellikle 6. sınıfa yönelik ders kitabının anlam kayması açısından yetersiz olduğu görülmektedir.

4.1.13.4. Anlam İyileşmesi

Eskiden kötü bir anlamda kullanılan bir göstergenin tarihsel süreç içerisinde iyi bir anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. 6, 7 ve 8. sınıflara yönelik Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bu türden bir anlam olayı tespit edilmemiştir.

4.1.13.5. Anlam Kötüleşmesi

Eskiden iyi bir anlamda kullanılan göstergenin tarihsel süreç içerisinde kötü bir anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde tespit edilen anlam kötüleşmesi şudur:

Gizli Hayırsever (1 Gösterge, 1 Kullanım Sıklığı): pantolon (ks. 1).

Bu sözcedeki “**pantolon**” göstergesi 303 yılında Roma'da yaşayan ve idam edilen Panta – Leone adında Hristiyan din adamından ve 16. yüzyılda İtalyan komedyasındaki bir soytarı ve o soytarının giydiği elbise adına dönüşmesi artsüremsel açıdan anlam kötüleşmesine örnek gösterilebilir.

Eskiden iyi bir anlamda kullanılan göstergenin tarihsel süreç içerisinde kötü bir anlama gelecek şekilde kullanılmasına ilişkin herhangi bir gösterge 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde herhangi bir gösterge tespit edilmemiştir. 8. Sınıf Türkçe Ders

Kitabı'nda yer alan metinlere yönelik olarak gerçekleştirilen çözümleme sonucunda eşsüremsel açıdan metinsel bağlamda “Dünyayı Güldüren Adam” adlı metinde anlam kötüleşmesine örnek olabilecek göstergeler tespit edilmiştir:

Dünyayı Güldüren Adam (2 Gösterge, 3 Kullanım Sıklığı): söz (anırma, ks. 1), arkadaş (eşek, ks. 2).

Anlam kötüleşmesi açısından ilgili ders kitaplarının söz varlıkları şu şekildedir:

Tablo 33: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlam Kötüleşmesi Açısından Yapıları							
Metinler	Metin Sayısı	Gösterge		Kullanım Sıklığı		Toplam Sözcük	
		f	%	f	%	F	%
6. Sınıf	18	-	-	-	-	13.011	100.0
7. Sınıf	18	-	-	-	-	9.001	100.0
8. Sınıf	24	2	.01	3	.02	15.861	100.0
TOPLAM	60	2	.01	3	.01	37.873	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler anlam kötüleşmesi açısından 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ele alındığında bu yönden hiçbir kullanım örneği tespit edilememiştir. Buna karşılık 8. sınıf düzeyindeki ders kitabında ise gösterge (f=2, % .02) ve kullanım sıklığı (f=4, % .03) tespit edilmiştir. Bu kullanım yoğunluğu ilgili anlam olayının kavratılması açısından her üç sınıf düzeyindeki ders kitaplarının da anlam kötüleşmesine ilişkin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

4.2. TÜMCE ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN METİNLERİN ANLAM YAPILARI

Anlam bilimi açısından metinlerde “**olumlu, olumsuz, soru, ünlem, şart, istek, emir ve gereklilik**” bildiren sözceler belirlenmeye ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında hem metinsel bağlamda hem sınıf bazında hem de sınıflar arası karşılaştırmalar yapılmış, kullanım sıklıkları açısından yoğunlaşmalar tespit edilmiştir. Bu açıdan çözümleme yapılırken temalar açısından da değerlendirmeler yapılmış ve tematik açıdan sözceler durumlarının etkilenip etkilenmediği saptanmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Olumlu Tümce

Tümce anlam bilimi açısından metinler çözümlenmiş ve olumlu tümcelere ilişkin 6. Sınıf Ders Kitabı'nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 34: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumlu Tümceler Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Dört Arkadaş (Masal)	76	85.39	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	72	77.42	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	39	59.09	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	187	75.40	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	104	91.23	114	100.0
Atatürk'ün Hayatı (Biyografi)	150	94.34	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	57	85.07	67	100.0
2. Tema: Atatürk	311	91.47	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	40	78.43	51	100.0
Bir Arının Günlüğü (Günlük)	55	76.39	72	100.0
Orman (Şiir)	15	62.5	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	110	74.83	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	142	73.58	193	100.0
Mutluluğun Ölçütleri (Deneme)	34	94.44	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	34	79.07	43	100.0
4. Tema: Duygular	210	77.21	272	100.0
Akkız Karakız (Masal)	128	80.50	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	22	75.86	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	48	44.44	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	198	66.89	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	20	74.07	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	106	79.10	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	143	69.76	205	100.0
6. Tema: Sevgi	269	73.50	366	100.0
TOPLAM	1285	76.99	1.669	100.0

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler olumlu tümceler açısından değerlendirildiğinde en yüksek oran **Atatürk** (f=311, %91.47) temasında belirlenmiştir. BU temayı sırasıyla **Duygular**, **Toplum Hayatı**, **Doğa ve Evren**, **Sevgi ve Kavramlar ve Çağrışımlar** takip etmektedir. Her ne kadar en son sırada **Kavramlar ve Çağrışımlar** teması gelse de genel olarak bu kitaptaki metinlerde yer alan tümceler olumlu tümce olarak yoğunlaşmıştır (f=1285, %76.99). Oranın yüksek olduğu ilk üç temada ağırlıklı olarak anlatısal tipte metinler kullanılması, edim ağırlıklı bu türden metinlerde sözcelem durumunun yönlendirilmesine yol açtığı söylenebilir. Ayrıca **Atatürk** temasında daha çok gerçekleştirilen eylemlerin artsüremsel açıdan anlatılması söz konusu olduğu için tümce anlam bilimi açısından olumlu tümceler oranının oldukça

yüksek olmasına yol açtığı söylenebilir. Metin türlerine göre olumlu tümcelerin yoğunlaşması şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 35: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	910	75.52	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	360	81.82	440	100.0
Şiir	1	15	62.50	24	100.0
TOPLAM		1285	76.99	1.669	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında ise olumlu tümceler, daha çok düşünce yazılarında (f=360, %81.82) yoğunlaştığı saptanmıştır. Buna karşılık ikinci olarak olay yazılarında en yüksek oranın olduğu tespit edilirken, en düşük oran ise şiir türündeki metinde saptanmıştır. Bunda ilgili kitapta bir adet şiir türünde metin kullanılmasının etkili olduğu da söylenebilir. Metin türlerinin dağılımındaki sıkıntı, sözcelerin yoğunlaştığı metin türlerinin de sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesinde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları sözcüksel ilişki açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 36: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	27	96.42	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	33	32.03	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	17	77.27	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	77	50.33	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	77	91.67	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	38	80.85	47	100.0
Atatürk (Şiir)	26	81.25	32	100.0
2. Tema: Atatürk	141	86.50	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	62	92.54	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	22	91.67	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	69	87.34	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	153	90.0	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	114	85.71	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	43	87.76	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	33	82.50	40	100.0

4. Tema: Millî Kültür	190	85.59	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	41	68.33	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	52	77.61	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	8	72.73	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	101	73.19	138	100.0
Ev (Deneme)	60	90.91	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	31	86.11	36	100.0
İstanbul (Şiir)	22	100.0	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	113	91.12	124	100.0
TOPLAM	775	79.90	970	100.0

Olumlu tümceler açısından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler çözümlendiğinde, **Zaman ve Mekân** (f=113, %91.52) temasında olduğu tespit edilmiştir. Bu temada özellikle şiir türündeki metnin bütün tümcelerinin olumlu tümce özelliği göstermesi oldukça dikkat çekicidir. Bu temayı, **Doğa ve Evren, Atatürk, Millî Kültür** temaları takip etmektedir. Oranın yüksek olduğu ilgili temalarda dil dışı nesnel gerçekliğe göndermede bulunan metin tiplerinin seçilmiş olması ilgili ders kitabındaki metinlerin sözcelem durumları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca sözcelem durumunun edinç durumundan kaynaklı çocuğa yönelik olma bilinci de sözcelem öznelerini olumlu tümceye doğru yönlendirmiş olabilir. Ortaokul 7. sınıf düzeyindeki metinlerin olumlu tümce açısından metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 37: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	176	62.41	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	494	86.51	571	100.0
Şiir	5	105	89.74	117	100.0
TOPLAM		775	79.90	970	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki olumlu tümcelerin, şiir türündeki metinlerde (f=105, %89.74) yoğunlaştığı saptanmıştır. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın aksine 7. sınıf düzeyindeki ders kitabında tümceler ağırlıklı olarak düşünce yazılarında toplanmasına karşılık az bir farkla da olsa yoğunlaşma şiir türündeki metinlerde daha yüksektir. Toplam tümce sayısının, diğer iki sınıf düzeyindeki kitaplara göre de az olması (f=970), olumlu tümcelerin diğer tümcelere oranla fazlalığını öğrenciler açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilmesine yol

açmaktadır. Çünkü 7. sınıf düzeyindeki öğrenciler Türkçenin söz dizimsel açıdan diğer anlatım biçimleri ile daha az karşılaşacak ve dilsel gelişim açısından olumsuz yönde etkilenmesine yol açabilecektir. Türkçenin söz dizimsel yapısının esnekliğinden ve zenginliğinden yoksun kalmalarına sebep olabilecektir. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları sözcüksel ilişki açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 38: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam Tümce	
	f	%	f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	39	79.59	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	116	79.45	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	47	83.93	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	39	86.64	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	241	81.69	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	60	88.24	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	33	73.33	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	86	79.63	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	16	76.19	21	100.0
2. Tema: Atatürk	195	80.58	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	52	91.23	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	42	89.36	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	91	81.25	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	125	88.65	141	100.0
3. Tema: Sevgi	310	86.83	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	60	90.91	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	33	78.57	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	73	86.90	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	70	93.33	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	236	88.39	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	34	73.91	46	100.0
Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	34	91.89	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	51	76.12	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	87	69.05	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	206	74.64	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	65	76.47	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızıka (Mektup)	42	70.0	60	100.0
Birlikte (Şiir)	12	100.0	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	28	71.79	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	147	75.00	196	100.0
TOPLAM	1.335	81.75	1.633	100.0

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, olumlu tümceler açısından ele alındığında tıpkı 6 ve 7. sınıflarda kullanılan diğer ders kitaplarındaki gibi oldukça yüksek bir orana sahiptir. İlgili ders kitabından en yüksek oran **Millî Kültür** (f=236, %88.39) temasında tespit edilmiştir. Bu temada da ağırlıklı olarak dil dışı nesnelliğe yakın metinler kullanılması olumlu tümcelerinde burada yoğunlaşmasına yol açmıştır. En düşük oran **Doğa ve Evren temasında** (f=206, %74.64) tespit edilmiştir. Ortaokul 8. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 39: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	516	83.09	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	672	79.72	843	100.0
Şiir	5	147	86.98	169	100.0
TOPLAM		1.335	81.75	1.633	100.0

Olumlu tümceler, bu sınıf düzeyinde tıpkı 7. sınıf düzeyine yönelik kitapta olduğu gibi ağırlıklı olarak şiir türündeki metinlerde yoğunlaşmıştır (f=147, %86.98). Her ne kadar tümceler düşünce olay yazılarında daha fazla miktarda kullanılsa da metinsel bağlam dikkate alındığında yoğunlaşmanın şiir türündeki metinlerde daha fazla olduğu görülmektedir. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki olumlu tümcelerinde düşünce yazılarında yoğunlaşması ise bu kitapta sadece bir adet şiir türünde metin kullanılmasına bağlanabilir. Sınıf değişkeni açısından ise kitaplardaki olumlu tümceler şu şekilde görselleştirilebilir:

Tablo 40: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumlu Tümce Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	1.285	76.99	1.669	100.0
7. Sınıf	775	79.90	970	100.0
8. Sınıf	1335	81.75	1.633	100.0
TOPLAM	3.395	79.47	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler, olumlu tümceler açısından ele alındığında sınıf değişkeni açısından her üç sınıf düzeyinde oranların birbirine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Buna karşılık 8. Sınıf Ders Kitabı'nın en yüksek orana (f=1.335, %81.75) sahip olduğu görülmüştür.

6. Sınıf Türkçe Ders kitabı'ndaki metinlerde yer alan olumlu tümceler şunlardır:

Dört Arkadaş (76 Tümce)

1. “Güzel bir ormanda çeşit çeşit hayvanlar barış içerisinde yaşıyor.”
2. “Bu hayvanlardan dördü arkadaş olmuş.”
3. “Bunlar; ceylan, kaplumbağa, karga ve fareymiş.”
4. “Günlerini güle oynaya arkadaşça geçirmeye başlamışlar.”
5. “Bu hayvanların yaşadıkları yer balta girmemiş, insan ayağı değmemiş bir ormanmış.”
6. “Ormanda yaşayan hayvanlar böyle düşünüyor.”
7. “İnsanoğlu tarihin ilk çağlarından beri dünyayı dolaşmaya başlamış.”
8. “Gittiği her yerde uygarlıklar kurmuş.”
9. “Dünyada gidilecek yer kalmayınca gözünü gökyüzüne dikmiş, Ay’a seyahat etmiş.”
10. “Yeryüzünün altı, denizlerin derinlikleri de insan ayağının değdiği yerler arasına girivermiş.”
11. “Bir gün ceylan, bu güzel ormanda arkadaşlarından ayrı geziyor.”
12. “Yolda giderken kısa kuyruklu, koca kulaklı bir köpek karşılaştı.”
13. “Bu, iyi bir av köpeğiymiş.”
14. Ceylanın kokusunu alır almaz peşine düşüvermiş.”
15. “Güzel ceylan can derdine düşmüş.”
16. “Ceylan önde, köpek arkada bir kovalamacadır başlamış.”
17. “Ceylan kaçmış, köpek kovalamış; köpek kovalamış, ceylan kaçmış.”
18. “Bu arada ormanın bir diğer köşesinde ceylanın arkadaşları yemek yemeğe başlayacakmış.”
19. “Dört arkadaş yemeklerini hep beraber yemiş.”
20. “Sofraya oturduklarında içlerinden birinin olmadığını fark etmişler.”
21. “Çünkü sofrada ceylanın her zaman oturduğu yer boşmuş.”
22. “Karga açmış gagasını.”
23. “Her zaman “Gak!” diyen karga bu sefer: — Ceylan kardeş her zaman yemeğe zamanında gelirdi. Acaba bugün yemek saatini mi unuttu, demiş.”
24. “Bilge kaplumbağa söz almış”
25. “Ceylan, ne yemek saatini ne de bizleri unuttur.”
26. “Korkarım, ceylanın başına kötü bir iş geldi.”
27. “Yoksa yemeğe gelmese bile bize bir haber bırakırdı.”
28. “Eğer karga gibi kanatlarım olsaydı mavi gökyüzüne çıkar, çevrede onu arardım, diye fikrini söylemiş.”
29. “Kaplumbağaya hak vererek gökyüzüne yükselmiş.”
30. “Uçarken gözleri de yeryüzünde arkadaşı ceylanı arıyordu.”
31. “Birdenbire kendini bir tuzağın içinde buluvermiş.”
32. “Tuzaktan kurtulmak, köpekten kaçmaktan çok daha zormuş.”
33. “Ceylan uğraşmış, didinmiş; tuzaktan kurtulamayacağını anlayınca çaresiz beklemeye başlamış.”
34. “Mavi gökyüzündeki kara karga sevinçle: — Buldum, buldum! diye bağırarak.”

35. "Bağıra bağıra arkadaşlarının yanına inmiş."
36. "Bir çırpıda, ceylanın tuzağa düştüğünü ve tuzağın nerede olduğunu anlatmış."
37. "Üç arkadaş, ceylanı kurtarmaları gerektiğine karar vermiş."
38. "Hemen bir plan yapmışlar."
39. "Yaptıkları plana göre, aralarından ikisi vakit kaybetmeden ceylanı kurtarmaya gidecek, kalan bir kişide evi bekleyecekmiş."
40. "Planı hemen uygulamaya koymuşlar."
41. "Kaplumbağa çok yavaş yürüdüğü için, evi onun beklemesini istemişler."
42. "Yoksa ceylanın yanına ulaşınca kadar iş işten geçebilir, diye düşünmüşler."
43. "Karga uçarak yolu tarif etmiş."
44. "Fare de karganın tarifine göre ceylanın yakalandığı tuzağı bulmuş."
45. "Bu arada evde kalan kaplumbağa meraktan çatlamak üzereymiş."
46. "... diye türlü türlü ihtimalleri düşünüyormuş."
47. "Fare, ceylanın yanına ulaşır ulaşmaz işe koyulmuş."
48. "Keskin dişleri ile ceylanın yakalandığı ağların iplerini kemirmeye başlamış."
50. "Bu ipleri kemirmek fare için çocuk oyuncağı imiş."
51. "Beş dakikada ceylanı tuzaktan kurtarıvermiş."
52. "Üç arkadaş, kaplumbağayı daha fazla merak içinde bırakmamak için yolda oyalanmadan sevinçleevlerine dönmüşler."
53. "Bu arada avcı da tuzaklarını kontrol ediyormuş."
54. "... diye merakla bakıyormuş."
55. "Ceylanın yakalandığı tuzağı görünce öfkeden küplere binmiş."
56. "Çünkü tuzakta bir av olmadığı gibi bir de ağların hepsi kemirilmiş."
57. "Çaresiz, eli boş evine dönmeye karar vermiş."
58. "Evine dönerken yolda bizim kaplumbağaya rastlamış."
59. "Eve eli boş dönmektense şu kaplumbağayı götürüyim." diye düşünmüş."
60. "Avcı "Bu akşam seninle idare ederiz, başka zaman da ceylanı yakalarız." diye söylenmiş."
61. "Bunu söyler söylemez de kaplumbağayı yakalayıp torbasına koyuvermiş."
62. "Uçarak giden karga olup bitenlerin hepsini görmüş."
63. "Vakit geçirmeden durumu arkadaşlarına anlatmış."
64. "Yakalanmanın ne demek olduğunu çok iyi anladığı için ceylan hemen bir plan hazırlamış."
65. "Plana göre ceylan topallaya topallaya avcının önüne çıkmış."
66. "Avcı, total ceylanı görünce hiç düşünmeden peşine düşmüş."
67. "Ceylan kaçmış, avcı kovalamış."
68. "Avcı, koşarken bir taraftan da sırtındaki ağırlıkları atıyormuş."
69. "Zaten ceylanın da istediği buymuş."
70. "Avcı çantayı yere atar atmaz, fare işe başlamış."
71. "Çantanın kenarlarını kemirip kaplumbağayı kurtarmış."
72. "Ceylan, arkadaşının kurtulduğunu görünce numara yapmayı bırakmış."
73. "Kaşla göz arasında gözden kayboluvermiş."

74. “Yorgunluğu yanına kâr kalmış.”
75. “Bari, şu çantamı alayım da evime gideyim.” diye düşünmüş.”
76. “Avcı, Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan da olmuş.”

Gizli Hayırsever (72 Tümce)

1. “1910’lu yılların başında şoförlük yapan babam zengin patronunun birçok kişiye kendini belli etmeden ve onların asla bu yardımı geri ödemeyeceklerini bildiği hâlde yardımcı olduğuna tanık olmuş.”
2. “Babamın anlattığı öyküler arasında bir tanesi, nedense, diğerlerine göre daha parlak bir şekilde aklımda kalmıştı.”
3. “Günlerden bir gün babam, patronunu bir toplantı için başka bir şehre götürmüş.”
4. “Şehrin dış mahallelerinde öğle yemeğini geçiştirmek üzere bir sandviç yemek için durmuşlar.”
5. “Arabalarının içinde sandviçlerini atıştırırken önlerinden çember çeviren bir grup çocuk geçmiş.”
6. “Babamın patronu çocuklardan birinin topallığını fark etmiş.”
7. “Dikkatlice bakınca çocukta düz tabanlık olduğunu anlamış.”
8. “Hemen arabadan çıkıp çocuğun yanına gitmiş.”
9. “... diye sormuş.”
10. “Oğlan ‘Koşmamı yavaşlatıyor.’ diye cevap vermiş.”
11. “Bir de rahat edebilmek için ayakkabımı kesmek zorunda kalıyorum.”
12. “Ama idare ediyorum.”
13. “Hımm, belki senin bu ayağının bir çaresine bakabiliriz.”
14. “Çocuğun yanıtı olumlu olmasına karşın içinde bir miktar şüphe de varmış.”
15. “Her zaman çok dikkatli çalışan iş adamı hemen çocuğun adını bir kâğıda yazıp arabaya geridönmüş.”
16. “Bu sırada küçük çocuk da çemberini alıp tekrar arkadaşlarının arasına katılmış ve hep birlikte koşmaya başlamışlar.”
17. “Babamın patronu arabaya döner dönmez ‘Woody (Vudi), şu aksayarak yürüyen çocuk... Adı Jimmy (Cimi). Sekiz yaşındaymış. Annesiyle babasının adını bir öğren bakalım. Bir de nerede yaşadıklarını öğrenmeye çalış.’ demiş ve elindeki küçük kâğıdı babama uzatmış.”
18. “Bugün öğleden sonra oğlanın ailesini ziyaret et ve çocuğun ameliyatı için gerekli olan izni onlardan mutlaka almaya çalış.”
19. “Gerekli olan imza işlerini daha sonra da halledebiliriz.”
20. “Bütün masrafları benim karşılayacağımı söyle.”
21. “Sandviçlerini bitirmişler ve daha sonra babam patronunu toplantı yerine götürmüş.”
22. “Babam Jimmy’nin adresini yakındaki bir eczaneden hiç zorlanmadan bulmuş.”
23. “Hemen herkes o civarda yaşayan düz taban oğlan çocuğunu tanıyormuş.”
24. “Jimmy ve ailesinin ev dediği yerin tamire ve boyaya şiddetle ihtiyacı varmış.”
25. “Etrafa bakınırken evin yanındaki çamaşır ipine asılı yamalı pantolonlar ve yıpranmış gömlekler babamın dikkatini çekmiş.”
26. “Artık kullanılmayan eski bir araba tekerleği de yıpranmış bir urganla salıncak olarak kullanılmak üzere evin önündeki meşe ağacının bir dalına asılıymış.”

27. "Otuzlu yaşlarda bir kadın paslı kapıyı açmış."
28. "Çok yorgun görünüyormuş ve daha bu yaşta buruşmuş yüz hatları zorlu bir yaşamın izlerini taşıyormuş."
29. "Babam 'İyi günler, hanımefendi' diye kadını selamlamış."
30. "Kadın cevap vermeden önce kaşlarını hafifçe çatarak ... diye sormuş."
31. "Gözleriyle babamın ütülü pantolonunu ve kolalı yakasını süzüyormuş."
32. "Ben buraya yanında çalıştığım zengin beyefendinin adına geldim."
33. "Kendisi Jimmy'nin ayağıyla ilgili ameliyatı üstlenmek istiyor."
34. "Böylece Jimmy de diğer arkadaşları gibi koşup oynayabilecek."
35. "Size ve bu yakınladaysa eşinize açıklamama yardımcı olursanız, sanırım bu konuyu açıklığa kavuşturabiliriz."
36. "Bunun çok ani olduğunun farkındayım."
37. "Sizi, şüphelendiğiniz için suçlayamam."
38. "Kadın bir kez daha babama bakıp hâlâ biraz tedirgin, içeri buyur etmiş."
39. "Mutfak olarak kullanılan bölüme doğru bağırarak"
40. "Henry (Henri), buraya gel ve bu beyle tanış."
41. "Kendisi Jimmy'nin ayağını düzelttirecekmış."
42. "Neredeyse bir saat boyunca babam niyetlerini açıklamış ve ailenin sorularını yanıtlamış."
43. "Jimmy'nin bu ameliyatları olmasına izin verirseniz size imzalamanız için bazı kâğıtlar yollayacağım."
44. "Tekrar söylüyorum, ödemeleri tamamen biz karşılayacağız."
45. "Jimmy'nin anne ve babası şaşkın bir vaziyette birbirine bakmış."
46. "İşte benim kartım."
47. "İzin kâğıtlarını yollarken size bir mektup da yazacağım."
48. "Şimdiye kadar anlattıklarımı yazılı olarak da göreceksiniz."
49. "Daha sonra aklınıza bir şey takılırsa verdiğim adrese mektup yazın ya da bana telefon edin."
50. "Babamın bu davranışı çiftin biraz daha güven duymasını sağlamış."
51. "Daha sonra babam kendisine verilen görevi yerine getirmiş bir kişinin huzuruyla oradan ayrılmış."
52. "İlerleyen günlerde babamın patronu o şehrin belediye başkanına yazarak bir görevlinin Jimmy'nin evine gitmesini ve teklifinin yasal olduğunu belirtmesini istemiş."
53. "Çok geçmeden gerekli kâğıtlar imzalanmış ve aileye ulaştırılmış."
54. "Babam arka arkaya yapılacak beş ameliyatın ilki için Jimmy'yi komşu eyalete götürmüştü."
55. "Ameliyatların hepsi de başarılı olmuş."
56. "Jimmy bir anda ortapedi bölümünün ve hemşirelerin maskotu hâline gelmiş."
57. "Jimmy'ye gösterdikleri ilginin son bir belirtisi olarak ona bir armağan vermişler."
58. "Bu, Jimmy'nin 'yeni ayağına' göre özel olarak yapılmış bir çift ayakkabıymış."
59. "Jimmy ve babam tüm bu ameliyatlara birlikte gidip gelirken çok iyi arkadaş olmuşlar."
60. "En son ameliyattan sonra eve dönerken yolda şarkılar söylemişler, artık sorunsuz ayaklara kavuştuğuna göre, Jimmy'nin ne yapmak istediğini konuşmuşlar ve Jimmy'nin evine yaklaştıkça sessizliği beraber paylaşmışlar."

61. “Evin önüne geldiklerinde Jimmy’nin yüzünü müthiş bir gülümseme kaplamış.”
62. “Annesi ve babası, iki erkek kardeşiyle beraber neredeyse yıkılacak gibi duran varandada onu bekliyorlarmış.”
63. “Jimmy ... diye bağırması.”
64. “Yenilenmiş ayağı’ ile yeniden aralarına katılan Jimmy ve ailesinde kucaklaşma, öpüşme ve kahkahalar birbirine karışmış.”
65. “Zengin hayırsever beyefendi, olup biten kendisine anlatılırken gözlüklerini çıkartıp nemli gözlerini mendiliyle silmiş.”
66. “Senden son bir şey daha yapmanı istiyorum.’ demiş.”
67. “Noel’e doğru iyi bir ayakkabıcıyla görüş.”
68. “Jimmy’nin ve tüm ailesinin ölçüleri alınsın, kendi seçecekleri ayakkabılar onlara verilsin.”
69. “Ödemeyi ben yapacağım.”
70. “Ancak bunu yalnızca bir kez yapacağımı aileye bildirin.”
71. “Jimmy, zengin hayırsever ölmeden birkaç yıl önce çok başarılı bir iş adamı olmuş.”
72. “Ona bu yardımı yapan iş adamı her zaman insanlara kimin yaptığını belirtmeden yardım etmenin daha eğlenceli olduğunu söylermiş.”

Yalnız Kalmak (39 Tümce)

1. Topluluk hayatı içinde insanın uğrayacağı en büyük felaket yalnız kalmaktır.”
2. Kendi hatalarımız yüzünden, huysuzluklarımız, hırçınlıklarımız, kıskançlık ve gururumuz yüzünden, kalp kırmalarımız, gönül tırmalamalarımız, geçimsizliklerimiz yüzünden maruz kaldığımız yalnızlıktır.”
3. “Cemiyet içinde yaşadığı, etrafını insanlarla çevrili gördüğü için kendini kalabalıkta sanır.”
4. “Ölümün bizden ayırdığı insanların bir daha görünmemecesine gittiklerini bildiğimiz için yalnız kaldığımızı yahut onlarsız kaldığımızı bilir, acısını ona göre duyarız.”
5. “Fakat bizim hırçınlıklarımızla, huysuzluklarımızla darılttığımız, kalplerini kırdığımız insanların, etrafımızda oldukları hâlde artık bizimle beraber olmadıklarını, tıpkı ölenler gibi ayrı bir âleme göç ettiklerini ve yalnız kaldığımızı fark etmeyiz.”
6. “İnsanoğlu kapalı bir kutudur.”
7. “Bu gibi hâllerde “Almazsa almasın, ne çıkar?”
8. “Muhtaç olursam o da bana yardım etmesin!” dediğimiz şüphesiz oluyor.”
9. “Zaten kızdığımız yani kendimizi kontrol etmek imkânını kaybettiğimiz zaman böyle düşünür ve en büyük hatayı da böyle düşünürken işleriz.”
10. “Herkes kendi hayatını kendi gücü, gayreti ölçüsünde devam ettirir.”
11. “Eğer ‘Filanın bana ihtiyacı var. Ben olmasam o hayatını devam ettiremez. Onun için ne yaparsam yapayım, kendisine karşı nasıl hareket edersem edeyim beni çekmeye, bana katlanmaya mecburdur.” diye düşünürseniz yanılırsınız; böyle düşünmeye başladığınız andan itibaren de anlatmak istediğim manada yalnız kalmaya başlarsınız.”
12. “Yani sizin kendinize muhtaç zannettiğiniz insanlar yavaş yavaş etrafınızdan kaybolurlar.”

13. “Hiç değilse sizinle gönül bağları kesilir; kendi âlemlerine, içinde sizin bulunmadığınız bir âleme çekilirler.”
14. “Yine sizin etrafınızda kaldıkları olur.”
15. “Yine size selam verir, yine sizin elinizi sıkırlar.”
16. “Hayatta oldukları hâlde sizin için ölmüşlerdir.”
17. “Dolayısıyla sizi yalnız bırakmışlardır.”
18. “Biraz önce, ... demiştim.”
19. “Tabii buradaki ‘ihtiyaç’ kelimesi çok geniş manada alınmıştır.”
20. “... demek istedim.”
21. “Yoksa tanışanlar, sevişenler birbirlerine daima muhtaçtırlar.”
22. “Ama bu ihtiyaç suya, ekmeğe değildir; güler yüze, tatlı diledir; iyi bir muameleye, iyi bir düşünceye; hatırlanmaya, insanca sevgiye, ruh yüksekliğinedir.”
23. “Bunlardan hiçbirini göstermeden etrafımızdakilerin bize yakınlık besleyeceklerine, uğrumuzda kül, kömür olacaklarına inanırsak kendimizi aldatmış oluruz.”
24. “En yakın akrabalar değil, uzak akrabalar da bir arada otururlardı.”
25. “Cemiyetler küçüktü.”
26. “Herkes birbirini tanır, uzak, yakın bir kan bağı ile birbirine bağlı bulunurdu.”
27. “Darılışmaların arkasından barışmalar gelirdi.”
28. “Şehirler büyüdükçe, kalabalıklaştıkça insanlar daha çok yalnızlığa mahkûm oluyorlar.”
29. “Tesadüf yardım ederse karşınıza bir iki tanıdık, birkaç göz âşinası çıkabilir.”
30. “Cemiyet içinde yalnız olmadığınız hissini size ancak yakından tanıdığınız insanlar, her biri şehrin veya memleketin bir tarafında, gündelik hayatlarını yürütmekte olan arkadaşlarınız veya dostlarınız veriyor.”
31. “İş hayatında edindiğiniz dostlar eğer sizi tutarlarsa yani kendinizi sevdirebilmişseniz kuvvetli olacaksınız.”
32. “Yalnızlık artık sizin için mukadderdir.”
33. “En kudretli adam bile kudreti tükendiği zaman değil, yalnız kaldığı zaman çöker.”
34. “Müslümanlıkta çok derin bir söz vardır”
35. “Yalnızlık Allah’a mahsus.’ derler.”
36. “Yalnızlığa ancak Cenabı Hak dayanabilir.”
37. “Kendisini seven, düşünen, iyiliğini isteyen, kalbiyle, ruhuyla beraber olan insanlardan yoksun kalanlar da korkunç bir yalnızlığa mahkûmdurlar.”
38. “Yalnızlığı bu manada almayıp da insanın sadece sevdikleri, tanıdıkları, akrabaları, yakınları vefat ettikçe yalnız kaldığını zannedenler çok aldanıyorlar.”
39. “... ve sizi sevenleri siz de seveceksiniz.”

Bir Haber (104 Tümce)

1. “Amerika Birleşik Devletleri’nde yayımlanan dünyaca ünlü Time dergisi bir yarışma başlatmıştı.”
2. “Dünyanın değişik konularda en ‘büyük’ olarak değerlendirilen kişilerini seçiyordu.”

3. “Bu yarışmaya, her ülkeden isteyen herkes değişik biçimlerde katılabiliyordu: mektupla, faksla, İnternet’le...”
4. “Yarışma, Türkiye’de duyulduğunda yoğun bir ilgiyle karşılandı.”
5. “Cumhurbaşkanı da dâhil pek çok vatandaş Atatürk için oy verdi.”
6. “Bu, gazete, radyo ve televizyon haberlerinin gözde konularından biri oldu.”
7. “Konu, bir gün Zeynep’in sınıfında da gündeme geldi.”
8. “Özge, İnternet’le oy vererek bu yarışmaya katıldıklarını söyledi.”
9. “Sınıftan başka öğrenciler de büyüklerinin, yakınlarının oylamaya ilgi gösterdiklerini anlattı.”
10. “Öğretmenleri bu konuda söz alanları sorularıyla yönlendiriyor, öğrencilerin güncel olaylarla ilgilenme düzeylerini tanımaya çalışıyordu.”
11. “Onlara, Atatürk’le ilgili neler bildiklerini sordu.”
12. “Ülkemizi bağımsızlığına kavuşturmuş.”
13. “Bölünüp parçalanmaktan kurtarmış.”
14. “Bence Atatürk, ulusal bir kahraman.”
15. “Büyük bir komutan, dedi.”
16. “Yani, onun asker yanının önemli olduğunu düşünüyorsun, dedi öğretmen.”
17. “Ben, Atatürk’ün devlet adamlığı yönünün asker yönünden daha önemli olduğunu düşünüyorum.”
18. “Atatürk, bence çok büyük bir önder.”
19. “Tarih kitaplarında biz henüz okumadık ama ağabeyim anlatmıştı.”
20. “O, subay olacak.”
21. “Bana Kurtuluş Savaşı’ndaki kısıtlı asker ve cephanemiz ile bütçemizi, bunlara karşın düşman kuvvetlerinin gücünü anlatmıştı.”
22. “Ağabeyim, ‘Atatürk’ün dağınık bir orduyu, aydınları, halkın ileri gelenlerini, değişik düşüncelerdeki insanları; kısaca bütün bir ulusu bir araya getirmesi inanılmaz bir başarıdır.’ diyor.”
23. “Belki tam olarak böyle değil ama bu cümlelere yakın bir anlatımda düşüncelerini anlatan öğrencilerini yürekten kutladı öğretmenleri.”
24. “O sırada sınıfın kitap kurdu olan İpek: — Ben, dedi.”
25. “Atatürk’ün çok okuyan, araştıran, soran bir insan olmasına; onun bu yönüne hayranım.”
26. “Biz Anıtkabir’e gittiğimizde oradaki müzeyi de gezdik.”
27. “Orada gördüm.”
28. “Atatürk pek çok kitap okumuş.”
29. “Okuduğu kitaplarda önemli bulduğu yerlerin altını çizmiş.”
30. “Kimi yerlere de o konudaki kendi düşüncelerini yazmış.”
31. “Devrimlerimiz gerçekleşirken onun bu kişilik özelliğinin çok önemli etkisi olduğunu düşünüyorum.”
32. “Öğretmen: — Evet, dedi.”
33. “Kurtuluş Savaşı sırasında, gece, vakit buldukça kitap okumuş.”
34. “Bunu yakın arkadaşları anılarında anlatıyorlar.”
35. “Yine o anılardan birkaçını anlatmak isterim size.”
36. “Ancak sinemada, televizyonda izlediğimiz filmlerden savaşla ilgili bir şeyler öğreniyoruz.”

37. “Sizler de sanıyorsunuz ki Rambo (Rambo) gibi, Batman (Betmen) gibi, Superman (Süpermen) gibi ya da çizgi filmlerden tanıdığımız HeMan (Himen) gibi üstün güçlü insanlar var.”
38. “Koca koca orduları yeniyorlar.”
39. “Savaşlar ulusun bireylerinin dayanışmasıyla kazanılır.”
40. “Atatürk’ün en büyük yanı bağımsızlığımız için ulusumuzu aynı inanç etrafında birleştirmesidir.”
41. “Ulusça çok zor günler yaşadık.”
42. “Size bir olay anlatayım”
43. “Bir gazetede okumuştum.”
44. “Havzalı bir telgraf memuru kendisinin de ölümüyle unutulup gitmesin diye, Atatürk’le yaşadığı bir anıyı yazıp gazeteye göndermişti.”
45. “Bu anıyı daha önce duyduğunuzu sanmıyorum.”
46. “Mustafa Kemal, Samsun’a gittiğinde Havza’ya gelir önce.”
47. “Oradan İstanbul’daki arkadaşlarına sağ salim geldiğini, bundan sonra neler yapılacağını bildiren bir telgraf çekmek ister.”
48. “Telgrafhaneye gelir.”
49. “Hava çok yağmurludur.”
50. “Gök gürlemekte, şimşekler çakmaktadır.”
51. “Karadeniz’in yağmuru nasıldır, duymuş ya da görmüşsünüzdür.”
52. “Telgrafhane kapalıdır.”
53. “Telgrafhane memuru bulunur.”
54. “Yani, bu olayı yazıp gazeteye gönderen kişi.”
55. “Adamcağız, neden telgraf çekemeyeceğini, işin tehlikesini anlatır.”
56. “Telgraf çalışırken şimşek çakarsa insanı çarpabilir.”
57. “Birçok örneği yaşanmış tehlikeli bir durum söz konusudur sizin anlayacağınız.”
58. “Mustafa Kemal: — Şimdi telgrafın başına geçiniz, der.”
59. “Memur, çaresiz, söyleneni yapar.”
60. “Mustafa Kemal, bir kâğıda nelerin haber olarak iletilmesini istiyorsa yazar.”
61. “Ona uzatır.”
62. “Bunları İstanbul’a çekiniz.”
63. “Dışarıda şimşekler çakmaya devam etmektedir.”
64. “Mustafa Kemal, memurun tedirginliğinin sürdüğünü anlayınca onun yanına gelir.”
65. “Elini onun telgraf çekmeye hazır elinin üstüne koyar.”
66. “Şimdi rahatça çekebilirsiniz, der.”
67. “Ne olacaksa ikimize de olur.”
68. “Öğretmen anlatmasını sürdürür”
69. “Az önce saydıklarımız, sinemanın yarattığı düşsel kahramanlardı.”
70. “Çoğu, teknolojinin de üstün gücüyle inanılmaz serüvenler yaşıyor.”
71. “Ama ben size düşsel bir kahramandan değil gerçek bir insandan söz ediyorum.”
72. “Sizin, benim gibi bir insan.”

73. “Yine Kurtuluş Savaşı sırasında, Ankara’dayken Mustafa Kemal’in başından geçen bir olayı daha anlatabayım.”
74. “Bu anıyı da ünlü yazarımız Halide Edip Adıvar anlatmıştır.”
75. “Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisini kurma çalışmaları başlayacaktır.”
76. “Erzurum ve Sivas kongreleri yeni yapılmıştır.”
77. “Mustafa Kemal ve arkadaşları, o sırada Ziraat Mektebinin eski binasında kalırlar.”
78. “Gece gündüz çalışırlar. Fakat Mustafa Kemal’in böbrek ağrıları tutar.”
79. “Çok acı çekmektedir.”
80. “Yine de çalışmalara katılır.”
81. “Tam o sırada İngilizler, nasılsa, onların yerini haber alırlar.”
82. “Bu binanın korumasını birkaç er yapmaktadır.”
83. “Öyle, çok sayıda korumalarla özel önlemler alınacak gün değildir.”
84. “Asker, cepheye gereklidir çünkü.”
85. “Çevreleri sarılır, karşıdan silah atışları giderek yaklaşır.”
86. “Gecedir.”
87. “Gelenler telefonları da kesmişlerdir.”
88. “Gelenlerin silah sesleri iyice yaklaştığında Mustafa Kemal, ikinci kat merdiveninin başında görünür.”
89. “Sancıdan iki bükülmüştür.”
90. “Elinde tabancası ... der.
91. “Dövüşeceğiz.”
92. “Arkadaşı İsmet Paşa, askerlere pencereden pencereye koşarak sürekli ateş etmelerini söyler.”
93. “Bu yoğun ateş karşısında ötekiler geriler.”
94. “Ertesi sabah ilk iş, binanın çevresine hendekler kazdırmak olur.”
95. “Bir adam boyunda ve geniş hendekler.”
96. “Sonra haberciler gönderilir, yardımcı koruma kuvvetleri sağlanır.”
97. “Bu anıyı sizlere Atatürk’ün de sizin, benim gibi bir insan olduğunu belirtmek için anlattım.”
98. “O da hasta olmuş.”
99. “Amacına ulaşmak için akıyla, yüreğiyle çalışmış.”
100. “İnancıyla, cesaretiyle, bilgisiyle pek çok konuda örnek alacağımız bir insan olmuş.”
101. “Bütün bunlar da onu ‘büyük’ yapmış.”
102. “Zil çalmıştı.”
103. “Öğretmen: — Bir İnternet haberi bizleri nerelere götürdü, dedi.”
104. “Çıkabilirsiniz.”

Atatürk’ün Hayatı (150 Tümce)

1. “Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu, Türk devriminin yaratıcısı ve uygulayıcısı Atatürk, 1881’de Selanik’te doğdu.”
2. “Atatürk’ün doğumunu manevi kızı Prof. Afet İnan şöyle anlatıyor”

3. “1881 yılında, mayıs ayının çiçekli yeşil bir günü, Selanik koyuna hakim yamaçtaki mahallenin üç katlı pembe evinde Zübeyde Hanım’ın bir oğlu dünyaya gelmiştir.”
4. “Rüsumatta (Gümrük) memur olan kocası Ali Rıza Efendi, bu müjdeli haberdan büyük sevinç duymuştur.”
5. “Bu Türk ailesinin akraba ve mahalle muhiti, küçük Mustafa’nın annesini, günlerce ziyaret ederek yavruya mutlu, uzun ömürler dilemişlerdir.”
6. “Fakat büyüyen Mustafa Kemal’in tanınması derece derece yayılmış ve her kula nasip olmayan bir hızla ilerlemiştir.”
7. “Onun zekâsı, meslek hayatına ve cemiyet çevrelerine yeni bir ışık olarak girmiş ve en hareketli tesiri ile parlak izler bırakmıştır.”
8. “Yarım asırlık ömründe Türkiye’yi kurtarmış muzaffer bir başkumandan, Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuş bir devlet reisi, milletine birçok inkılaplar hediye eden ve nihayet dünya milletleri tarafından “büyük adam” olarak tanınan bir Türk olarak tarihe kaydedilmiştir.”
9. “Bu bakımdan Onun Selanik nüfus kütüğünden itibaren tarih sahifelerindeki hayatını bilmek, yarım asırlık Türk tarihini incelemek demektir.”
10. “Mustafa Kemal küçük yaşta babasını yitirdi.”
11. “Onu zeki ve büyük bir Türk kadını olan annesi Zübeyde Hanım büyüttü.”
12. “Mustafa Kemal, ilköğrenimine Selanik’te Şemsi Efendi Okulunda başladı.”
13. “Atatürk’ün çocukluğunu şimdi kendi ağzından dinleyelim”
14. “Çocukluğuma dair ilk hatırladığım şey, okula gitmek meselesine aittir.”
15. “Bundan dolayı annemle babam arasında şiddetli bir çatışma vardı.”
16. “Annem, ilahilerle okula başlamamı ve mahalle okuluna gitmemi istiyordu.”
17. “Gümrükte memur olan babam, o zaman yeni açılan Şemsi Efendi Okuluna gitmemi ve yeni yöntemlere göre okumamı yeğ tutuyordu.”
18. “Nihayet babam işi ustaca çözdü.”
19. “İlk önce bilinen törenle mahalle okuluna başladım.”
20. “Böylece annemin gönlü yapılmış oldu.”
21. “Birkaç gün sonra da mahalle okulundan çıktım, Şemsi Efendi Okuluna yazıldım.”
22. “Az zaman sonra babam öldü.”
23. “Annemle birlikte dayımın yanına yerleştik.”
24. Dayım, köy hayatı geçiriyordu.”
25. “Ben de bu hayata karıştım.”
26. “Bana görevler veriyor, ben de bunları yapıyordum.”
27. “Başlıca görevim tarla bekçiliği idi.”
28. “Çiftlik hayatının diğer işlerine de karışıyordum.”
29. “Böylece, biraz süre geçince annem okulsuz kaldığım için kaygılanmaya başladı.”
30. “Nihayet Selanik’te bulunan teyzemin yanına gitmeme ve okula devam etmeme karar verildi.”
31. “Binbaşı Kadri Bey adında bir kişi komşumuzdu.
32. “Oğlu Ahmet Bey Askerî Rüştiyeye gidiyordu ve okul elbisesi giyiyordu.”
33. “Onu gördükçe ben de böyle elbise giymeye hevesleniyordum.”

34. “Sonra sokaklarda subaylar görüyordum.”
35. “Bu dereceye ulaşmak için izlenmesi gereken yolun, Askerî Rüştîyeye girmek olduğunu anlıyordum.”
36. “O sırada annem de Selanik’e gelmişti.”
37. “Askerî Rüştîyeye gitmek istediğimi söyledim.”
38. “Annem askerlikten korkardı.”
39. “Asker olmama şiddetle karşı çıktı.”
40. “Ona sezdirmeden Askerî Rüştîyeye giderek sınav verdim.”
41. “Böylece anneme karşı bir oldu bitti yapmış oldum.”
42. Mustafa Kemal, bu okulda en çok matematik derslerini sevdi ve başarılı oldu.”
43. “Kısa sürede bu derste öğretmen kadar bilgi sahibi oldu.”
44. “Öğretmenine sorular sordu, öğretmen kendisine yazılı yanıtlar verdi.”
45. “Bu öğretmenin adı da Mustafa’ydı.”
46. “Öğretmen bir gün küçük Mustafa’ya: ... dedi.”
47. “Arada bir fark bulunmalı.”
48. “Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun.”
49. “İşte, o zamandan başlayarak küçük Mustafa’nın adı Mustafa Kemal oldu.”
50. “1895’te Askerî Rüştîyeyi büyük bir başarıyla bitiren Mustafa Kemal daha sonra Manastır Askerî İdadisine girdi.”
51. “Mustafa Kemal, Manastır Askeri İdadisini bitirdikten sonra 13 Mart 1899’da İstanbul’daki Harp Okuluna gitti.”
52. “Harp Okulunda Mustafa Kemal, bir yandan derslerinde başarıyla ilerlerken bir yandan da Namık Kemal gibi devrin çağdaş yazarlarını okudu, ülkeyi geriletken sebepler üzerinde düşünmeye başladı.”
53. “Mustafa Kemal, üç yıllık okulu tam bir başarıyla bitirdikten sonra kurmay sınıflarına kabul edildi.”
54. “Üç yıl da kurmay sınıflarında okudu.”
55. “Okulun ikinci sınıfında rütbesi üsteğmenliğe yükseldi.”
56. “20 Haziran 1907 yılında rütbesi kıdemli yüzbaşılığa yükseltilen Mustafa Kemal aynı yıl içerisinde kendisini sevenlerin ısrarıyla görevini 3. Ordu’ya naklettirdi.”
57. “27 Eylül 1911’de İtalyanların Trablusgarp’ı işgal etmeleri üzerine Mustafa Kemal binbaşı rütbesiyle Mısır yoluyla Tobruk’a gitti.”
58. “Buradaki askerî güçlerin kurmay başkanlığını üstlendi.”
59. “İtalyanların Trablusgarp’ta ilerlemeleri engellendi.”
60. “Ancak bu dönemlerde ülkenin başına birbiri ardına felaketler geliyordu.”
61. “24 Ekim 1912’de Balkan Savaşı başladı.”
62. “Mustafa Kemal çok daha önemli olan bu cephede görev almayı talep etti.”
63. “Ancak daha İstanbul’a ulaşmadan Balkanlarda uğradığımız büyük yenilgiyi öğrendi.”
64. “19. Fırka Komutanı olarak Çanakkale Savaşları’na katıldı.”
65. “25 Nisan 1915’te düşman birlikleri Arıburnu kıyılarına asker çıkarmaya başladılar.”
66. “Mustafa Kemal, komutasındaki tümeni hemen yola çıkarmış, zorlu bir yürüyüşten sonra Koca Çimen tepesine getirmişti.”

67. “Çanakkale’de büyük kahramanlıklar gösteren Atatürk’ün bir Çanakkale anısını kendi anlatımından okuyalım”
68. “Bu sırada Conk bayırının güneyindeki 261 rakımlı tepeden sahilin gözetimi ile görevli olarak oralarda bulunan bir müfrezenin askerlerinin Conk bayırına doğru koşmakta, kaçmakta olduğunu gördüm.”
69. “Bizzat bu askerlerin önüne çıkarak: — Niçin kaçıyorsunuz? dedim.”
70. “Efendim düşman! dediler.”
71. “Nerede?”
72. “İşte, diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler.”
73. “Gerçekten de düşmanın bir avcı hattı 261 rakımlı tepeye yaklaşmış, serbestçe ilerliyordu.”
74. “Şimdi durumu düşünün”
75. “Ben kuvvetlerimi bırakmışım, erler on dakika istirahat etsin diye.”
76. “Düşman da bu tepeye gelmiş.”
77. “Düşman, benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim çok kötü duruma düşecekti.”
78. “... dedim.”
79. “... dediler.”
80. “Cephaneniz yoksa süngünüz var, dedim.”
81. “Bağırarak bunlara süngü taktırdım.”
82. “Yere yatırdım.”
83. “Aynı zamanda Conk bayırına doğru ilerlemekte olan piyade alayı ile Cebel Bataryası’nın yetişebilen erlerini marş marşla benim bulunduğum yere gelebilmesi için yanımdaki emir subayını geri gönderdim.”
84. “Bu erler süngü takıp yere yatınca düşman askerleri de yere yattı.”
85. “Kazandığımız an, bu andır.”
86. “30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi gereğince Alman generali Liman von Sanders komutayı bırakınca Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı Mustafa Kemal’e verildi.”
87. “Adana, Mersin dolaylarında halka dağıttı.”
88. “Daha sonra İstanbul’a çağrıldı.”
89. “Galip düşman donanmasının limana girdiği gün Mustafa Kemal İstanbul’a gelmişti.”
90. “Zulme uğrayan vatan, düşmanlarca insafsızca parçalanmaktaydı.”
91. “Mustafa Kemal, inancından ve ümidinden hiçbir şey kaybetmeksizin İstanbul’a giren düşman donanmasına bakıp ‘Geldikleri gibi giderler.’ dedi.”
92. “Mustafa Kemal, Anadolu’da bir mücadelenin gereğine inanıyordu.”
93. “Bu nedenle Anadolu’ya geçmek için fırsat kolluyordu.”
94. “Sonunda böyle bir fırsat çıktı.”
95. “Sultan Vahdettin, kendisini, merkezi Erzurum’da bulunan ordu müfettişliğine geniş yetkilerle tayin etti.”
96. “Yunanlıların İzmir’e asker çıkarmalarının ertesi günü, 16 Mayıs 1919’da küçük ve köhne Bandırma vapuruyla Karadeniz yolculuğuna çıktı.”
97. “19 Mayıs sabahı Samsun’a ulaştı.”

98. “Mustafa Kemal, İzmir’in işgali yüzünden büyük bir umutsuzluk ve üzüntü içinde bulunan halkın yer yer kurmaya başladığı Müdafa-i Hukuk Cemiyetlerini tek bir örgüt hâlinde birleştirmek için çalışmalara başladı.”
99. “28–29 Mayıs tarihlerinde Havza’ya gelen Mustafa Kemal, buradan millete yayınladığı bildiride yurdun tehlike içinde olduğunu belirtmiş, bütün dünyaya protesto telgrafları çekilmesini istemiştir.”
100. “Mustafa Kemal’in bu çalışmalarından rahatsız olan İtilaf Devletleri İstanbul’a geri çağırılması için saraya baskı yapmaya başladılar.”
101. “İstanbul Hükûmeti kendisini geri çağırınca Mustafa Kemal bu emri dinlemeyerek istifa etti.”
102. “Rütbesiz, makamsız, sıradan bir vatandaş olarak memleketine hizmet etmeye başladı.”
103. “Bu arada toplanan Erzurum Kongresi’ne başkanlık etmiş, bu kongerede milletle beraber sonuna kadar çalışacağına yemin etmiştir.”
104. “7 Ağustos’ta toplantısı sona eren Erzurum Kongresi Mustafa Kemal’in başkanlığında bir Temsilciler Kurulu (Heyet-i Temsiliye) seçti.”
105. “Bu Temsilciler Kurulu ile birlikte Erzurum’dan Sivas’a geçen Mustafa Kemal, Sivas’ta yurdun her tarafından gelen temsilcilerle 4 Eylül 1919’da Sivas Kongresi’ni topladı.”
106. “Sivas Kongresi, kendisini başkanlığa seçti.”
107. “Sivas Kongresi, bütün millî kuvvetleri bir güç etrafında toplamak, vatanın kurtuluşu istikametine yöneltmek bakımından önemli bir adım olmuştur.”
108. “Mustafa Kemal, 27 Aralık 1919’da Ankara’ya gelmiş, böylece Ankara kurtuluş hareketinin merkezi olmaya başlamıştır.”
109. “23 Nisan 1920’de TBMM kuruldu.”
110. “Kurtuluş Savaşı, Büyük Millet Meclisinin aldığı kararlara dayalı olarak yürütülmüştür.”
111. “Yaklaşık bir yıl sonra 26 Ağustos 1921 sabahı Mustafa Kemal’in başkomutanlığında Büyük Taarruz başlamış, bu savaşı Mustafa Kemal bizzat yönetmiştir.”
112. “Eşsiz bir ustalıkla hazırladığı ve idare ettiği bu taarruz karşısında dört gün süren çok kanlı çarpışmalardan sonra düşman ordusu yenilerek esir edildi.”
113. “Bozulan düşman ordularının kalıntıları perişan bir hâlde İzmir’e doğru kaçmaya başlayınca Mustafa Kemal, o meşhur ‘Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir. İleri!’ emrini verdi.”
114. “Daha sonra 9 Eylül 1922’de İzmir kurtarıldı.”
115. “Bu zafer üzerine İtilaf Devletleri ile Mudanya Mütarekesi yapıldı.”
116. “Bu mütarekeyle Kurtuluş Savaşı’nın başından beri hedeflenen ulusal sınırlar taraflarca tanındı.”
117. “Mustafa Kemal, Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği bir tasarı ile 1 Kasım 1922’de saltanatın kaldırılmasını istedi.”
118. “Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922’de saltanatı kaldırdı.”
119. “24 Temmuz 1923’te Lozan Barış Antlaşması imzalanmış, böylelikle Kurtuluş Savaşı sonuçlanmış, yurdumuz düşmanlardan kurtarılmıştır.”
120. “29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edildi.”
121. “3 Mart 1924’te halifelik kaldırıldı, 17 Şubat 1926’da Türk Medeni Kanunu kabul edildi.”
122. “10 Nisan 1928’de Anayasa’da laiklik ilkesi kabul edildi.”
123. “Daha sonra 3 Mart 1924’te kabul edilen bir kanunla medreseler kaldırıldı.”

124. “Mustafa Kemal, batı uygarlığı topluluğu içinde Türkiye’nin eşit bir üyesi olması için hayatının her safhasında canla başla çalışmıştır.”
125. “Mustafa Kemal’in amacı, Türkiye’yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaktı.”
126. “24 Ağustos 1925’te halkı şapka ile selamladı. Kastamonu’da ve İnebolu’da yaptığı tarihî konuşmalarda uygar kıyafetin önemini anlattı.”
127. “Halk, yurdun her yerinde büyük önder Mustafa Kemal’i izleyerek şapka giydi.”
128. “Kılık kıyafette uygar giysileri tercih etti.”
129. “26 Haziran 1927’de Büyük Nutku’nu okudu.”
130. “Nutuk’ta Millî Mücadele, başından sonuna kadar anlatılıyordu.”
131. “Atatürk’ü anlamak ve tanımak için Büyük Nutku’n mutlaka okunması gerekmektedir.”
132. “Okuma yazmanın ülkede gelişip yayılmasına engel olan Arap yazısını ortadan kaldırarak bu gün kullandığımız ‘kültürümüzü bir yüzyıl ileri götüren’ alfabeyi kabul etti.”
133. “Bu alfabe kısa zamanda ülkenin her yanında kabul edildi.”
134. “Eskiden bir mahalle veya köyde parmakla gösterilen okuma yazma bilenlerin sayısı hızla arttı.”
135. “Bu tarihten sonra gerek dil gerekse tarih alanlarında millet olma bilinci ve anlayışının yerleşmesi, Mustafa Kemal’in en çok uğraştığı, en çok ulaşmak istediği amaçlarından biri olmuştur.”
136. “Bu amaçla Türk Dil ve Türk Tarih Kurumlarını kurdu.”
137. “Vasiyetiyle servetinin önemli bir kısmını bu kurumlara bıraktı.”
138. “Türk Dil Kurumu (TDK) nun ve Türk Tarih Kurumu (TTK) nun amacı doğrultusunda çalışıp üretmesi, Atatürk düşüncesi açısından çok önemlidir.”
139. “24 Kasım 1934 tarihinde TBMM’nin kabul ettiği özel bir kanunla kendisine Atatürk soyadı verilmiştir.”
140. “Atatürk, kendi koyduğu ‘Yurtta Barış Dünyada Barış’ ilkesine uyarak bütün dünya ile dostluk münasebetleri kurmak ve geliştirmek için elinden geleni yapmıştır.”
141. “Atatürk, 1938 başlarında memleket içindeki bir tetkik gezisi esnasında hastalandı.”
142. “Bir süre iyileşip sonra tekrar nükseden bu amansız hastalık (siroz), bütün gayretlere rağmen onu yavaş yavaş ölüme doğru sürükledi.”
143. “Büyük Atatürk’ün ölümünü ve son günlerini manevi kızı Prof. Afet İnan şöyle anlatıyor”
144. “Nihayet, 6 Kasım Pazar günü, kendisine hatırını sorarken kalkmak, yatağında doğrulmak istemişti; yardım ettim.”
145. “Daha iyisiniz değil mi, dedim.”
146. “Sualime ‘Evet, daha iyiyim ve iyi olacağım.’ diye karşılık verdi ve yanında bulunanlarla beraber bana da elini uzatarak öptü.”
147. “İşte, bu elini öpmek son olmuştu.”
148. “10 Kasım 1938, saat 9.05’te ruhunu teslim etmiştir.”
149. “Atatürk, hastalığının en ağır devrelerinde dahi iyilikten bahsetmiş; devlet ve millet işleriyle meşgul olmuş ve daima olduğu gibi müsbet konuşmuş, etrafına emniyet telkin etmek istemiştir.”
150. “Görevimiz onu anlamak ve eserlerini korumaktır.”

Vatandaşlık Görevlerimiz (57 Tümce)

1. “İşte ben de askere gidiyorum.”
2. “Her Türk genci gibi ben de yerine getireceğim görevimi.”
3. “Meğerse askere gitmek bir vatandaşlık göreviymiş.”
4. “... öğretmenimle yaptığım o sohbetten sonra öğrendim tüm görevlerimi.”
5. “Daha dün gibi hatırlıyorum.”
6. “Öğretmenimiz öyle güzel anlattı ki görevlerimizi...”
7. “Bir gün parkta dolaşırken öğretmenimiz Güzin Hanım’ı gördüm.”
8. “Yanına yaklaştım”
9. “Teşekkür ederim yavrucuğum.”
10. “Ben de iyiyim öğretmenim.”
11. “Teşekkür ederim, dedim.”
12. “Öğretmenimin elindeki kitap çok ilgimi çekmişti.”
13. “Kitabın adı ‘Haklarımız ve Sorumluluklarımız’ idi.”
14. “Kitabın üzerinde Atatürk’ün fotoğrafı vardı.”
15. “Kitabı dikkatle incelemem üzerine öğretmenim gülümsedi.”
16. “Öğretmenim, ... , dedim.”
17. “İnsan hak ve sorumlulukları anlatılıyor, yavrucuğum.”
18. “... öğretmenimizi çok mutlu etmişti.”
19. “Kişi özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü insan hak ve hürriyetlerindendir.”
20. “Ülkemizde her vatandaşın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından konulmuş kanunlarla korunan hak ve hürriyetleri vardır.”
21. “Bunlar Anayasa’mızda tek tek belirlenmiş, güvence altına alınmıştır.”
22. “Vatandaşlar bu hak ve hürriyetlerini sorumluluk bilinciyle kullanırlar.”
23. “Öğretmenimiz: — Haklarımız olduğu kadar sorumluluklarımız yani görevlerimiz de var yavrucuğum, dedi.”
24. “Demek sorumluluklarımız da vardı.”
25. “Sohbetimiz gittikçe ilgimi çekmeye başladı.”
26. “... dedim.”
27. “Vergi vermek, askerlik yapmak, seçme ve seçilme hakkını kullanmak da vatandaşlık görevlerimizdendir.”
28. “Ayrıca kanunlara ve kurallara saygılı olmak ilkesini de buna katabiliriz.”
29. “Bu görevler, toplumdaki düzenin sağlıklı yürümesi ve bu alanda herhangi bir aksaklık meydana gelmemesi için isteyerek yapılmalıdır.”
30. “Gözlerim kitabın üzerindeki Atatürk’ün fotoğrafına takıldı.”
31. “Çünkü Atatürk vatandaşlık görevlerine çok önem vermiştir.”
32. “Bunu, cumhuriyet yönetimiyle birlikte vatandaşlık görevlerimizi çağdaş bir toplumun gereklerine uygun biçimde yeniden düzenleyerek göstermiştir.”

33. “O, ileriye gören bir liderdir.”
34. “Bu nedenle Atatürk, vatandaşlık görevlerini herkesin isteyerek ve aksatmadan yerine getirmesi için de gerekli önlemleri almıştır.”
35. “Öğretmenim, ağabeyim Barış da bu cuma askere gidecek.”
36. Babam da ona davulla, zurnayla bir uğurlama töreni hazırlayacağını söyledi.”
37. “Ben de bayrağımı hazırladım.”
38. “Yüce bayrağımızı göklere kaldıracığım o törende.”
39. “Yirmi yaşını dolduran her Türk erkeği askerlik yapmakla yükümlüdür.”
40. “Bu kutsal görevi yerine getirecek.”
41. “Atatürk de iyi bir askerdı ve askerliğe çok önem verirdi.”
42. “İstersen sana onun bir sözünü okuyayım”
43. “Bir milletin yükselmesi için ilim, sanat, fikrî ve iktisadi ilerlemeler ne derece mühim ise ordu da bu ehemmiyete paralel bir ehemmiyette tanınmalıdır.”
44. “Mazide nice yüksek medeniyetler görülmüştür ki muhafaza ve müdafaasında kusur edildiği için istilalar altında çiğnenmiş ve yıkılmıştır.”
45. “Bir yenilgiden sonra ordunun kıymet ve lüzumu kolay anlaşılır.”
46. “Mağlubiyetten ders alan böyle bir millet, dört elle orduya sarılır.”
47. “Çok mutlu etmişti beni bu sohbet.”
48. “Ne iyi olmuştu öğretmenimizi görmek.”
49. “Ama artık eve dönmeliydim çünkü hava kararmak üzereydi.”
50. “Sohbetimiz bana çok şey öğretti, öğretmenim.”
51. “Bugün bir kez daha anladım ki Atatürk’ün yolunda ilerleyen her Türk vatandaşı, Türkiye Cumhuriyeti’nin devamlılığı için vatandaşlık görevlerini isteyerek ve aksatmadan yerine getirmelidir.”
52. “Çok teşekkür ederim.”
53. “Beni de çok mutlu etti bu sohbet, yavrucuğum.”
54. “İşte böyle öğrendim ben vatandaşlık görevlerimizi...”
55. “Şimdi anılarda kaldı o gün ama görevlerimiz hâlâ aklımda.”
56. “Sağolun öğretmenim.”
57. “Ne güzel anlatmıştınız bana vatandaşlık görevlerimizi.

Uzay Denen O Yer (40 Tümce)

1. “Uzay, Dünya’mızın atmosferinin ötesindedir.”
2. “Atmosfer, Dünya’yı çevreleyen gaz ve toz tabakasıdır.”
3. “Uzayda, Dünya’da yapamadığınız olağanüstü birçok şeyi yapabilirsiniz.”
4. “Keşfedilmeyi bekleyen pek çok ilginç yer de vardır.”
5. “Örneğin Mars, Satürn, Orion Bulutsusu ve diğer galaksiler...”
6. “Uzaya gittiğinizde Dünya’nın koruyucu atmosferinin dışına çıkmış olursunuz.”
7. “Uzay, yaşamı sürdürmenin çok zor olduğu bir yerdir.”

8. “Uzay aracı, Güneş ve diğer yıldızlardan kaynaklanan yoğun ısıya, dondurucu soğuğa ve öldürücü kozmik ışınlara dayanıklı olmak zorundadır.”
9. “Yaşamınız için gerekli olan her şeyi –soluyacağınız havayı, yiyecekleri ve suyu– birkaç ay boyunca eviniz olacak o uzay aracında yanınızda götürmek zorundasınız.”
10. “Astronotlar, göreve hazırlanmak için aylar süren bir eğitimden geçerler.”
11. “Uzayda yolunuzu bulmayı öğrenmeniz, bu eğitimin en önemli bölümüdür.”
12. “Çünkü bir gün uzay aracını kullanmanız gerekebilir.”
13. “Bu nedenle yıldızlara bakarak yolunuzu bulabilmelisiniz.”
14. “Çok uzaklarda olduklarından, yıldızların birbirlerine göre yerleri değişmiyormuş gibi görünür.”
15. Tıpkı denizcilerin yüzyıllar boyu yaptıkları gibi yıldızları ‘uzay işaretleri’ olarak kullanabilirsiniz ama uzay aracının otomatik sistemleri bozulmadığı sürece yön bulma becerinize ihtiyacınız olmayacaktır.”
16. “Uzay araçlarının yıldızları ‘gözleyen’ aygıtları vardır.”
17. “Bunlardan gelen bilgileri değerlendiren bir bilgisayar, aracı istenilen rotada tutmak için hangi motorların kullanılması gerektiğini hesaplar.”
18. “Uzayda yapılacak tüm çalışmalar, daha önce yeryüzünde bir simülâtörde denenir.”
19. “Burada telsiz kullanmayı, yer kontrol merkeziyle haberleşmeyi ve gerekirse arızaları nasıl gidereceğinizi öğrenirsiniz.”
20. “Simülâtörde yapacağınız çalışmalardan sonra araçtaki bilgisayarları, teleskopları ve yön değiştirmeye yarayan küçük roket motorlarını da kullanabilirsiniz.”
21. “Yangın, güç kesilmesi, paraşüt arızası gibi acil durumlarda ne yapacağınızı bilmeli ve yaşam destek sistemlerini harekete geçirebilmelisiniz.”
22. “Göreviniz, Dünya’nın çevresinde yörüngeye girerek bazı deneyler yapmaktır.”
23. “Bu arada eğer uzay aracının dışında bir sorun çıkarsa uzayda yürümek zorunda da kalabilirsiniz.”
24. “Dünya’da vücudunuz, Dünya’nın kütle çekimini yani yer çekimini hissetmeye alışkındır.”
25. “Kütle çekimi, cisimlerin birbirlerini çekmelerine neden olur.”
26. “Evrendeki bütün cisimler birbirini çeker ama bu kuvvet yıldızlar, gezegenler ya da onların uyduları gibi büyük kütleli cisimlere yaklaşıldığı zaman daha belirginleşir.”
27. “Kütle çekimini hissediyorsanız ağırlığınız var demektir.”
28. “Eğitim sırasında, insanların ağırlıksızlığa alışmaları için bazı çalışmalar yapılır.”
29. “Adaylar, gökyüzünde yükselip alçalarak uçan büyük uçaklara binerler.”
30. “Uçağın ‘düştüğü’ birkaç saniye içinde içindekiler de düştüğü için insanlar çok kısa bir süre için kendilerini ağırlıksız hissederler.”
31. “Bu durum, biraz da birden yükselen ve sonra da alçalan bir köprünün üzerinden arabayla hızla geçerken hissettiklerinize benzer.”
32. “Yukarı’ ve ‘aşağı’ kavramları olmadığından, beyniniz iç kulağınızdaki denge sisteminden garip sinyaller alır.”
33. “Bu yüzden trampelen üzerinde sıçramak veya parende atmak, göreve başlamadan önce yapılacak mükemmel egzersizlerdir.”
34. “Merkezkaç aracı ise ağırlıksızlık çalışmasının tam tersini yapar.”
35. “Aracın içinde dönerken kendinizi çok ağır hissedersiniz.”

36. “Ne kadar hızlı dönerseniz, kendinizi o kadar ağır hissedersiniz.”
37. “Roketin fırlatılması sırasında astronotlar kendilerini Dünya’dakinden üç kat daha ağır hissettikleri için bu önemli bir çalışmadır.”
38. “Bir roketin fırlatılması yer çekiminin üç katı bir ‘çekim’ yaratır.”
39. “Görev sırasında uzayda yürümeniz de gerekebileceğinden su altında bazı çalışmalar yaparsınız.”
40. “Su, vücudunuzu kaldıracığı için su altında hareket etmek, yer çekimsiz ortamda hareket etmeye çok benzer.”

Bir Arının Günlüğü (55 Tümce)

1. “Bizim kovanda her gün binlerce arı doğar, binlercesi ölür.”
2. “Giden gider, yerine yenisi gelir.”
3. “Çünkü sistem son derece sağlam kurulmuştur.”
4. “... , sosyal düzenimiz alt üst olur.”
5. “Bu, hepimizin annesi olan kraliçemizdir.”
6. “Kraliçemiz bizden biraz daha büyükçedir.”
7. “Onu kızları besler.”
8. “Özel salgı bezleriyle hazırladıkları kraliyet peltesinden tıpkı genç tırtıllara yedirdikleri gibi kraliçemize de yedirirler.”
9. “Toplumumuzdaki düzeni çok daha değişik yollardan sağlar.”
10. “Kraliçenin başlıca işi yumurtlamaktır.”
11. “Bunu da çok hızlı ve verimli bir şekilde yapması gerekir.”
12. “Çünkü işçi arıların ömrü çok kısadır.”
13. “Bunun için günde 1500, hatta 2000 yumurta yapması gerektiği zamanlar olur.”
14. “Bu kadar yumurtanın ağırlığı, kraliçemizin kendi ağırlığından bile fazladır.”
15. “Onu özenle beslememizin sebebini şimdi herhâlde daha iyi anlıyorsunuzdur.”
16. “Kraliçemizin bakımından temizliğine kadar her şeyiyle meşgul oluruz.”
17. “Biz, onun etrafında toplanıp kendisine kraliyet peltesini ikram ederken o da bize, kendi salgıladığı özel ilaçtan tattırır.”
18. “Biz bu ilacı ağızdan ağıza dolaştırır, kovandaki bütün arıların bundan nasibini almasını sağlarız.”
19. “İşte, toplumumuzdaki düzenin sırrı bu ilaçta gizlidir.”
20. “Kraliçenin ikram ettiği ilacın tadılmasına bir nevi nüfus kontrolü de diyebilirsiniz.”
21. “Çünkü bu ilacı almadığımız gün hepimiz birden yumurtlamaya başlarız.”
22. “Fakat bu yumurtalar döllenmemiş olduğu için onlardan sadece erkek arılar çıkar.”
23. “Bunlardan kovanımızda çok az sayıda bulunur ve aramızda misafir gibi dolaşırlar.”
24. “Allah etmesin, bir kovanda dişi arılar azalıp erkek arılar çoğalmaya başladığı takdirde o kovanın işi bitik demektir.”
25. “Onun için nüfus kontrolü bizim toplumumuzda hayati önem taşır.”
26. “Zaten kraliçe, yumurtlama işinin altından tek başına kalkabilecek kapasiteye sahiptir.”
27. “Ömrü boyunca bir milyon çocuk meydana getirebilir.”

28. “Bu yüzden, ömrü bizimkinden çok daha uzundur.”
29. “Biz altı haftada vademizi doldururken o bir yıl, hatta birkaç yıl yaşayabilir.”
30. “Vücudumda bir fabrika daha bugün hizmete girdi.”
31. “Karnımın alt ve arka tarafında, birbiri üzerine binecek şekilde dizilmiş dört tabakadan meydana gelen bu fabrika, balmumu üretiyor.”
32. “Buradan çıkan balmumunu, orta ayaklarımdaki özel çubuklarla topluyor, ağzıma alıyor, çiğneyerek petek yapmak için gereken kıvama sokuyorum.”
33. “Dilimin iki yanındaki çenelerim, ayaklarımdaki balmumunu toplamaya yarıyor.”
34. “İlk iş olarak çok az bir işi kalmış bir peteği tamamladım.”
35. “Tıpkı içinde büyüdüğüm hücre gibi pürüzsüz, altıgen bir petek oldu.”
36. “Peteklerimiz, en az balmumuyla, en çok balı depo edecek şekilde düzenlenir ki bunun için en uygun şekil altıgendir.”
37. “Bu sayede yarım kilo balmumundan otuz beş bin petek yapar ve içinde on kilo bal saklarız.”
38. “Yarım kilo balmumu için ise 3,5 kilo bala ihtiyaç vardır.”
39. “Eğer peteklerimiz için başka bir şekil takdir edilmiş olsaydı mutlaka bundan çok daha fazla balı, petek yapımında kullanmak zorunda kalacaktık.”
40. “Altıgen, aynı zamanda dışarıdan zorlamaya en dayanıklı şekildir.”
41. “Kalınlığı bir milimetrenin üçte birini geçmeyen bu duvarlar, kendi ağırlığının otuz mislini taşıyabilir.”
42. “Petekleri, ihtiyaca göre değişik konumlarda ve değişik şekillerde yapıyoruz.”
43. “Mesela biz işçi arıların içinde geliştiği petekler, düşey bir tabaka teşkil edecek şekilde yapılır ve pupalar bunların içinde yatay durumda yatar.”
44. “Kraliçe adaylarını barındıran petekler ise yüzeyleri yere paralel gelecek şekilde yapılır ve yukarıdan değil, aşağıdan açılır.”
45. “Kraliçe adayları bunların içinde düşey vaziyette gelişmelerini tamamlarlar.”
46. “Bütün bunları ayarlarken de yer çekimini referans olarak alır ve son derece hassas şekilde planlanmış çekim organlarımızın ölçümlerine güveniriz.”
47. “Küçük petekler işçi arı yetiştirmekte, bal ve çiçek tozu (polen) toplamada işe yarar.”
48. “Erkek arılar ise biraz daha büyük peteklerde gelişirler.”
49. “Kraliçemiz yumurtlarken daima bunları dikkate alır.”
50. “Petekler değişik işlerde kullanıldığı için bölge bölge ayrılmıştır.”
51. “Alt kısımlardaki petekler, yumurta ve tırtıllara aittir.”
52. “Çiçek tozları da bunların çevresindeki peteklerde saklanır.”
53. “Tırtılların besini olan arı ekmeğini hazırlarken çiçek tozlarının el altında bulunmasında enerji ve zaman tasarrufu bakımından fayda vardır.”
54. “Balları ise genellikle en yukarıdaki peteklerde depo ederiz.”
55. “Bir petek tamamen dolunca üzerini balmumuyla iyice kapatırız.”

Orman (15 Tümce)

1. “Gölgesi serindir, havası taze, / Yeşil yaprakları zümrüt yelpaze.”
2. “Yazın ortasında istersen bahar, / Bir gün ormanda kal akşama kadar.”
3. “Tertemiz bir hava dolar içine.”
4. “Cıvıldaşır türlü kuşlar bir yanda / Buz gibi kaynaklar var ormanda.”
5. “Ağaçlar uğuldar, estikçe rüzgâr, / Gönlümüze hayat verir ormanlar.”
6. “Orman güzellik ve zenginlik demek, / Ormanları sevmek, korumak gerek.”
7. “Ormansız memleket çöldür, çoraktır.”
8. “Orman bulutlara yeşil konaktır.”
9. “Bulutlar burada gelir, oturur.”
10. “Burada boşanır sağnaklı yağmur.”
11. “Ormandır sulara söyleyen ninni, / Ormandır sulara öz anne gibi.”
12. “Gölgelikte doğup büyür dereler.”
13. “Yazın suyu orman korur ve besler.”
14. “Ormanlar yapraktan bir engin deniz, / Burada yıkanır hava tertemiz.”
15. “Orman sağlık, hayat dolu bir kaynak, / Herkese bir ödev, onu korumak...”

Artık O da Bir Kargaydı (142 Tümce)

1. “İnsanlar çalışıyordu Altınova’da.”
2. “Kolları sıvalı, alınları terli, elleri kocaman, yüzleri mert.”
3. “Bazen işlerine ara veriyor, dinleniyorlardı.”
4. “Kasketlerini yukarı kaldırıyor, gülümsüyorlardı.”
5. “Sevdiklerinden de yapıyorlardı.”
6. “Onlar baharı, güneşi, çiçekleri seviyorlardı.”
7. “Altın sesli bülbülü delicesine seviyorlardı.”
8. “Altınbülbül, hele bir şakımaya başlamasın, ovada çalışanlar işlerine ara veriyor, ahenkli sesi dinliyorlardı.”
9. “Özlerini, mutluluğu yansıtıyordu ötüşü.”
10. “Kalbin en derin yerlerine işleyen nağmeleri okuyordu bülbül.”
11. “Ormanda doğmuştu bülbül.”
12. “Dev ağaçların yükseldiği bir dağın yamacında.”
13. “Ağaçların hışırtısını, rüzgârın fısıltısını, fırtına uğultusunu, yağmur şırıltısını duymuş, onların konuşmalarını nağmelerle dile getirebilme yetisini kazanmış, ‘Altınbülbül’ adını hak etmişti.”
14. “Arp gibi tatlı öterken insanlara dağların, ormanın, rüzgârın gizini müzikle söylüyordu.”
15. “O, aydı; o, güneşti.”
16. “Mutluluktu.”
17. “Gece gündüz demeden ötüyor, bülbülvari bir yaşam sürdürüyordu.”
18. “Altınbülbül olduğundan kıvançlıydı, mutluydu.”
19. “İnsanlar ise Altınbülbül’ü dinleme olanağı bulduklarından mutluydular.”

20. “Kendine yem bulmak, yuva sahibi olmak zorundaydı da aynı zamanda.”
21. “O da koşuyor, yem arıyor, kendisine barınak bulmaya çalışıyordu.”
22. “Acele ile bir iki solucan, buğday tanesi buluyor, ...”
23. “Yer yemez bir ağaç dalına tünüyor, başlıyordu türküsüne.”
24. “Geceyi ise ayın parlak ışınları altında, dalda geçiriyordu.”
25. “Altınbülbul mutluydu.”
26. “Yaşadığı ortamdan, bülbul oluşundan.”
27. “Çalışan insanlar için türkü yakmayı her şeyden çok seviyordu.”
28. “O nedenle sık sık: (...) diyordu.”
29. “Daha çok ötebilsem, diye yakınıyordu.”
30. “İşte böyle yakındığı sırada, ağacın daha üst dallarında ilkin hışırtı, ardından kalın, boğuk bir ses duydu”
31. “Ben sana yardım edebilirim.”
32. “Altınbülbul başını kaldırdı.”
33. “İlkin yeşil yapraklardan, gölgeden bir şey fark edemedi.”
34. “... , diyebildi ancak.”
35. “Bülbüllerin dostu kargayım ben.”
36. “Gelene geçene yardım ederim, hele bülbüllere.”
37. “Yapraklar, dallar hışırdadı.”
38. “Koskoca bir kara leke uçtu.”
39. “Geldi, bülbulün durduğu dalın karşısına kondu.”
40. “Altınbülbul ilk kez dikkatle baktı yeni komşusuna.”
41. “Kendisinden kat kat büyük, iri yarı, tüyleri kara, gagası iri bir kuş gördü.”
42. “Demek karga buydu.”
43. “Demin kendi kendine konuşurken istemeden de olsa dertlerini, kaygılarını duydum, üzüldüm.”
44. “Çok üzüldüm.”
45. “Altınbülbul susuyor, yarı şüpheyle bu davetsiz konduğu süzüyordu.”
46. “Birkaç gündür dinliyorum.”
47. “Çok güzel sesin var.”
48. “Büyüledim.”
49. “Teşekkür ederim, diyecek oldu Altınbülbul.”
50. “Gerçekten de alçak gönüllüydü bülbul.”
51. “Zaten dünyada iyiler, yiğitler, sanatçılar alçak gönüllüdürler.”
52. “Küçük kahramanımızın yüreğini ilk olarak bülbüle yaraşmayan fena duygu kapladı.”
53. “Bir değişik duygu: Gurur ve kendini beğenmişlik.”
54. “Kargaya yanıt verecek yerde açtı ağzını, şakrak mı şakrak öttü.”
55. “Sen ki sesinle ormanı cınlatıyor, dertli gönülleri sevindiriyorsun.”
56. “Öyle işte, diye tasdikledi bülbul.”
57. “Ne olacak işte, yalan dünya.”
58. “Bir Altınbülbul’ün sorunlarını halledemedikten sonra sana ancak yalan dünya derim.”

59. "Altınb    , kara dostunu dinliyor, başını sallayarak tasdikliyordu."
60. "B     kardeş, diye söze başladı yüreği kara karga."
61. "Seni dinlerken ağlayacağım geldi."
62. "... , hüngür hüngür ağlardım  imdi."
63. "Sesinle insanları mest et, ormanı, ovayı güzelleştir."
64. "Gel, benim yanımda  alı , dedi karga."
65. "... , dedi b    ."
66. "Sen salt benim için  t."
67. "O da benim dediğim zaman, dile benden ne dilerse."
68. "Ekmek elden, su g  lden."
69. "Dilediğin her ağaçta;  amda, meşede yuvanı ben hazırlarım."
70. "Altınb    'e layık yuva benden."
71. "Dile benden ne dilerse."
72. "Senin değerini karga olan ben bilirim."
73. "Bin dereden su getiren karga, Altınb    '  inandırıdı."
74. "Büyük sanatçı, eşsiz ses üstadı olsa da Altınb     bir ku tu yine de."
75. "Akı bir kuş akıydı sadece."
76. "   te böyle kuruldu karga ile Altınb     arasındaki ilişki."
77. "Daha doğrusu ortaklık."
78. "Günlük kimi sıkıntılar uğruna, Altınb     en değerli varlığını,  en  akrak ötüşünü, dolayısıyla özgürlüğünü kargaya sattı."
79. "Karga verdiği sözleri yerine getirdi."
80. "Ona en yüksek ağaçlarda yuvalar kurdu."
81. "Hatta söylediğinden fazlasını verdi."
82. "Yuvası kuş t  y  ndendi, eli altında istediği kadar yiyecek vardı."
83. "En     solucanları getiriyor, onlarla besliyordu."
84. "... diye düşünüyordu yuvasında uzanmış, yiyip içerken Altınb    ."
85. "   elik dediği dedik."
86. "Arkadaşını besliyor."
87. "Prensip sahibi de."
88. "Değerimi nasıl da anladı."
89. "Bütün gün, bütün gece yan gelip yatıyordu."
90. "Ne çıkan dolunay ne de güneşin altın ışınları kendisini cezbediyordu."
91. "Ovada işleyen, tenleri güneşten yanmış insanlar Altınb    ' n belirerek  en  akrak  t    yle kendilerini dinlendirmesini boş yere bekliyorlardı."
92. "O küçük kuşun güzel sesi yüreklerine su serpiyor, dertlerine derman oluyordu."
93. "Kimi anlarda, çok seyrek de olsa, Altınb     kargadan izin alarak biraz ötüyordu."
94. "Kin vardı içinde uzun yıllar biriken."
95. " nsanlara, b      lere karşı."
96. "Ne korkunç şeydir kaçmak."

97. “Her kaçışında bülbüllere lanetler yağdırmış, insanlara kin duymuştu.”
98. “Yere batsın bülbüller.”
99. “Kökleri kazınsın dünyada.”
100. “... , hatta ona hayranlık bile duyabilirlerdi.”
101. “Oldum olası kargalığını yüzüne vurmuşlardı.”
102. “... , hakaretlerin en ağırını yaşatmışlardı.”
103. “Öterken kulaklarını kapatıyor, çocuklarsa onu taşıyorlardı.”
104. “Bu yetmiyormuş gibi tarlalara oluklar koymuş, kahramanımız kargayı canından bezdirmişlerdi.”
105. “İşte bunlar, kara karganın yüreğine işlemiş, o da insanla bülbülü düşman bellemişti.”
106. “Yine de fırsat buldukça dallarda ötüyor, yeteneksizliğini, karga olduğunu kabul etmeyi hakaret sayıyordu.”
107. “... diye öterken ‘Görürsünüz siz insanlar’ diyordu içinden.”
108. “Sonunda onu benden de beter bir karga yaparım.’ diye ant bile içmişti.”
109. “Beceriksizlerin elinden, bir tek kötülüktür bol bol gelen.”
110. “Altınbülbül artık yan gelip yatıyordu.”
111. “Ancak karga dileyince, onun şerefine ötüyordu.”
112. “Karganın bestelerini okuyordu.”
113. “Kara karga ise kanatlarını birbirine çırparak onu alkışlıyordu.”
114. “Eşsizsin sen dostum.”
115. “Altınbülbül kibirleniyor, hafifçe başını eğiyordu ve zaman geçirmeden karganın getirdikleriyle çöpleniyordu.”
116. “Aşırı beslenmekten, çalışmamaktan irileşmiş; hemen hemen karga kadar büyümüşü.”
117. “Uzun zaman sürdü ortaklık.”
118. “Fakat her şeyin sonu vardı ve tabi ki bu çıkar dostluğunun da.”
119. “Sonunda iş başa düştü.”
120. “Altınbülbül kendisi yem aramak zorunda kaldı.”
121. “Uçarken eski, renkli dünyayla karşılaştı.”
122. “Güzel bir koruda, insanlar pikniğe çıkmışlardı.”
123. “Çocuklar oynuyor, büyükler ise o eskiden delice sevdiği insanlar, çimler üzerine serdikleri örtülere oturmuşlardı.”
124. “Bülbüllüğünü yitirmiş olan Altınbülbül, efendisi kargayı bekliyordu.”
125. “Ötmek için ondan izin alacaktı.”
126. “Bir ulu çınarın dallarında, tanıdık bir ses geldi kulağına”
127. “Karga kanatlarını çırpıyor, öten bir başka bülbüle yağcılık yapıyordu.”
128. “Kader.”
129. “Altınbülbül kendi yazgısını kendisi yazmıştı.”
130. “Rahatlık için sesini, özgürlüğünü, yüreğini, sevgisini vermişti; iyi olan her şeyini.”
131. “Ölmekte olan her varlığın son çırpınıyla bir dala kondu, olanca gücünü topladı.”
132. “Yine bülbül, eski Altınbülbül olarak şen şakrak ötecekti.”
133. “Boğulacak gibiydi.”

134. “Halbuki eskiden ne rahat, ne şakrak öterdi.”
135. “İlkin boğazından bir hırıltı, ardından daha belirgin bir ses çıktı.”
136. “Altınbülbul olanca gücünü toplayarak bülbul gibi ötmeye çalıştı ama ancak karga sesi çıkarabildi.”
137. “Ardı arkası kesilmeyen gak’lar çınlıyordu koruda.”
138. “Ağaç altında oynayan çocuklardan biri yerden bir taş aldı, Altınbülbul’un konduğu dala fırlattı.”
139. “Taş, artık tam bir karga olan bülbulün başı üstünden uçtu.”
140. “Ürkerek sustu.”
141. “Kanatlarını çırparak havalandı”
142. “Artık o da bir kargaydı.”

Mutluluğun Ölçüleri (34 Tümce)

1. “Balkonun penceresinde bir minik kedi var.”
2. “Miyavlayıp duruyor.”
3. “Besbelli aç ve üşümüş.”
4. “İçeri alın, okşayın, ısıtın, süt verin.”
5. “Az sonra pembe diliyle yalanıp mırlanmaya başlayacak.”
6. “Minik kedi, biraz önce soğuktan ve açlıktan acı çekiyordu.”
7. “Dışarıda kalsaydı, bir süre sonra donacaktı.”
8. “Şimdi rahat ve mutlu.”
9. “Çevresi ile bedeni uyumlu.”
10. “Kaldırım kenarında bir ihtiyar, ...”
11. “Paçavralarla sarmış bedenini.”
12. “Dileniyor, titriyor, midesi boş, ...”
13. “Sertleşmiş damarları doğaya uymakta zorluk çekiyor, kanı çekilmiş gibi vücudundan.”
14. “İhtiyar adamı alın, soba başına götürün, bir kâse sıcak çorba verin, o saat canlanacak gözleri, bir nefes alacak insanca.”
15. “Kaplani kutuplara götürün, önce penguen kovalayacak kısa bir süre, sonra donup ölecek...”
16. “Beyaz ayı, Afrika’da sudan çıkmış balığa dönecek.”
17. “Sudan çıkmış balık bir iki çırpınıp can verecek.”
18. “Leylek, çevresiyle uyumunu sağlamak için kışın sıcak ülkelere uçacak, yazın evimizin damına yuva kuracak.”
19. “Ay’a giden astronot Dünya koşullarını taşıyacak beraberinde...”
20. “Canlı yaratık, çevresiyle uyumunu sürdürdüğünce yaşar.”
21. “Bu uyumun tamlığında bulur mutluluğunu...”
22. “Toplum koşulları insanın çevresidir.”
23. “İnsan bu çevreyle uyum sağladıkça mutludur.”
24. “Uyumsuzluk başladı mı mutsuzluk da boy verir.”
25. “Kazandığı para yaşamasına yetmedi mi insanın uyumsuzluğun tohumları serpilmiştir.”
26. “Fabrika işçisi ücretini çoğaltmak ister.”

27. “Çünkü ocağına aş, çocuklarına okul, hastasına doktor ve ilaç gerekir.”
28. “Çalıştığınca kazanamazsa başlar uyumsuzluk.”
30. “Evde cehenneme döner hayat.”
31. “Denizaltı gemisinde havasız kalmış gemici gibi odadan odaya dolanır insan.”
32. “Toplum nasıl evrenin bir uzantısıysa kişiler de bütünün parçalarıdır.”
33. “Bu parçaların uyumsuzluğu bütünü hemen etkiler.”
34. “Dişlileri birbirine uymayan makine zırlıtısı gibi bir zırlıltı çıkarır.”

Ziyafet Sofrası (34 Tümce)

1. “Bir kır faresi ile bir kent faresi arkadaş olmuşlar.”
2. “Çok da iyi anlaşıyorlarmış.”
3. “Kent faresi, arkadaşı kır faresini yemeğe davet etmiş.”
4. “Bu akşam bize gel, demiş.”
5. “Sana bir güzel ziyafet çekeyim.”
6. “Dilediğince ye.”
7. “Miden bayram etsin.”
8. “Kır faresi çok sevinmiş bu davete.”
9. “Kırda yiyemeyeceği yemekleri yiyeceğini düşünmüş; baklava, börek geçmiş kafasından.”
10. “Gerçekten de öyle olmuş.”
11. “Kent faresinin ziyafet sofrası çok güzelmiş.”
12. “Ne dilersen varmış.”
13. “Bir kuş sütü eksikmiş.”
14. “Kır faresi çatalı almış, böreğe tam batıracakken kent faresi feryadı basmış”
15. “Biri geliyor.”
16. “Apar topar koşmuşlar deliğe.”
17. “Betleri benizleri atmış.”
18. “Kül gibi olmuş yüzleri.”
19. “Soluk soluğa kalmışlar.”
20. “Kır faresi sormuş”
21. “Olabilir.”
22. “Olabilir.”
23. “Korkuyla, heyecanla beklemişler.”
24. “Sonra sesler kesilmiş.”
25. “Yeniden çıkmışlar delikten.”
26. “Burada bazen böyle oluyor işte.”
27. “Şimdi hiçbir tehlike yok.”
28. “Buyur yemeğimizi yiyelim, demiş.”
29. “Ama kır faresinin tüm iştahı kaçmış birdenbire.”
30. “... , demiş.”

31. "Eksik olsun."
32. "Böyle korku içinde bal börek yiyeceğime, hiçbir şeyden korkmadan kuru ekmek yerim, daha iyi."
33. "İyisi mi haydi bize gidelim."
34. "Acı soğan, kuru ekmek yeriz."

Akkız Karakız (128 Tümce)

1. "Hepten hüpten, bir saray yaptırdım çöpten."
2. "Bahçesinde gezerken, yeri göğü süzerken, bir elmas buldum yerde, başım girdi derde."
3. "Aldım parlattım, götürüp bir kuyumcuya sattım."
4. "Parasıyla bir karpuz aldım dağ gibi, diktim karşıma otağ gibi."
5. "Merdiven dayayıp girdim içine, gitmiş gibi oldum Çinimaçin'e."
6. "Bir ovası var tozluk dumanlık."
7. "Bir yanında bakırcılar bakır döğer denk ile."
8. "Bir yanında Osmanlı devleti cenk eder, kara urbalı Frenk ile."
9. "Çıkarım beni buradan dedim de çıkardılar dışarı."
10. "Sözüm topluluktan dışarı, korkudan öleyazmışım."
11. "Günlerce ağızsız dilsiz yatmışım."
12. "Bir varmış bir yokmuş. İnsanoğlunun başından gecenler dağdan taştan daha çokmuş."
13. "Vaktin birinde bir kız çocuğu varmış."
14. "Güzel mi güzel."
15. "Sırma saçları tel tel."
16. "Yanakları al al."
17. "Gözleri ceylan, bakışları umman."
18. "Dişleri inci."
19. "Güzellikte birinci."
20. "Azı karar, çoğu zarar."
21. "İnsanın kendisi değil, yazgısı güzel olmalı."
22. "Kara yazgılının birisiymiş kızcağız."
23. "Dal boylu, melek huylu anası daha beşikteyken sizlere ömür olmuş."
24. "Babası hiç beklemeden gitmiş, bir kadın getirmiş eve."
25. "Bu kadının zavallı yavrucağa çektiirmediği kalmamış."
26. "Ayşegül' iken 'Diken Ayşe'ye cevirmiş adını."
27. "Zavallı öksüzün her dakikası böyle acılar içinde geçer, su yerine zehir içermiş."
28. "Bir kız çocuğu da analığı doğurmuş."
29. "Artık varsa da kendi kızı, yoksa da kendi kızı."
30. "Yemez ona yedirir, giyemez ona giydirmiş."
31. "El üstünde el bebek, gül üstünde gül bebek."
32. "Zavallı Ayşegül, yediği zehir, giydiği zifir, erişip gelmiş on sekiz yaşına."
33. "Önünde bir inek, kolunda bir yumak."

34. “Yün eğirerek ormanda çobanlık edermiş.”
35. “Öbür kız Fatmagül de yediği önünde, yemediği ardında evde yan gelip yatarmış.”
36. “Bir gün yine Ayşegül ormanda yününü eğiriyormuş.”
37. “Ansızın bir yel, yel değil, sanki gökyüzünden uzanmış bir el, kızın eğirmekte olduğu yün yumağını kapıvermiş.”
38. “Kaldırmış havaya, alıp götürmüş.”
39. “Ayşegül koşmuş ardından.”
40. “Yel, yün yumağını dağın öbür yüzünde تنها bir evin avlusuna bırakmış.”
41. “Ayşegül soluk soluğa, varmış o evin kapısına dayanmış.”
42. “Çok geçmemiş, bir yaşlı kadın başı uzanmış kapı aralığından”
43. “Ne istersin kızcağızım.”
44. “... demiş.”
45. “Ayşegül oğul balı gibi tatlı ve duru bir dille: ... demiş.”
46. “Yumağımı yel kaptı, getirdi avlunuza attı.”
47. “Ne olur onu alıp gideyim.”
48. “Yoksa hesabını benden sorarlar.”
49. “Yaşlı kadın ardına kadar açmış kapıyı, buyur etmiş kızı içeriye”
50. “Gel hele gel, biraz dinlen burada.”
51. “İşte yünün, yumağın da orada.”
52. “Girmiş içeri.”
53. “Biraz dinlenip içinin korkusu yatıştıktan sonra yaşlı kadın kalkmış, kızın önüne bir sofra donatmış.”
54. “Birlikte yemek yerlerken kocakarı ansızın soruvermiş”
55. “Beni doğurunca tanrısına kavuşmuş.”
56. “Şimdi bir analığım var.”
57. “Ama ben yaşlandım yavrucuğum.”
58. “Baksana yanaklarım buruş buruş.”
59. “Güzellik yaşta değil baştadır.”
60. “Sözlerinle gönlümü gönendirdin.”
61. “Ben de seni sevindireyim bari.”
62. “Bak şu karşıda üç kapı var.”
63. “Biri kara, biri kırmızı, biri pembe.”
64. “Bunları teker teker aç.”
65. “Eğer bana söylediğin sözler doğruysa, başına mutluluk kuşu konar.”
66. “Yok iki yüzlülük ederek yalan konuşmuşsan yandığının resmidir.”
67. “Ömrünün sonuna kadar cezasını çekersin.”
68. “Ah vah eder, gözyaşı dökersin.”
69. “Ayşegül kara kapıyı açmış, girmiş içeri.”
70. “Hemen çıkmış dışarı.”
71. “Kapkara bir kız olmuş.”
72. “Varmış, kırmızı odanın kapısına dayanmış.”

73. “Ona da girip çıkmış.”
74. “Kızılderililerden daha kıpkızıl çıkmış oradan.”
75. “Gidip pembe kapıyı aralamış.”
76. “Oradan da güller gibi pespembecik bir kız olarak çıkmış.”
77. “Bu pembe haliyle o kadar güzel olmuş ki bahçede şakıyıp duran kuşlar hayretten dillerini yutayazmış.”
78. “Çiçekler başlarını kaldırıp bakmış.”
79. “Rüzgâr yavaşlamış.”
80. “Çeşme çağıltısını kesmiş.”
81. “Yaşlı kadın elinden tutmuş.”
82. “Haydi kızım, demiş.”
83. “Güle güle git.”
84. “Yakında kismetin açılacak.”
85. “Çünkü yolunu bekliyor bir yiğit.”
86. “Hep böyle güzel kal.”
87. “Ayşegül, öpmüş elini kadının, düşmüş yola.”
88. “Güldükçe yanağından güller açılmış.”
89. “Bastığı topraklara bereket saçılmış.”
90. “Kuruyan otlar yeniden yeşermiş.”
91. “Sararmış çayırlar yeniden gövermiş.”
92. “Uzun bir yolculuktan sonra ulaşmış evlerine.”
93. “Ayşegül, Ayşegül değil, bir peri kızı gibi pembecik içeri giriverince analığının da, kız kardeşinin de şaşkınlıktan dilleri dişleri kilitlenmiş.”
94. “Bir sure konuşamamışlar.”
95. “Dillerinin bağı çözülünce ikisi birden kızcağızı soru yağmuruna tutmuşlar.”
96. “Başından geçenleri olduğu gibi anlatmış.”
97. “Analık kadın, o gece hiç yummamış gözünü.”
98. “Giydirmiş, kuşatmış, hazırlamış kızını.”
99. “Bir yumak yün koymuş koltuğunun altına.”
100. “Fatmagül’ü yollamış dağın öbür yamacına.”
101. “Yel, Fatmagül’ün yumağını da almış, yaşlı kadının avlusuna atmış.”
102. “Yaşlı kadın, sabahın köründe kapısını çalan bu davetsiz konuğu da iyi karşılamış.”
103. “İçeri buyur etmiş.”
104. “Önüne sultanlara yaraşır bir sofra çıkarmış.”
105. “Yemek arasında da sorularına başlamış”
106. “Annem de güzel ama sen ondan çok daha güzelsin.”
107. “Yaşlı kadın memnun memnun gülümsemiş.”
108. “Teşekkür ederim güzel kız, demiş.”
109. “Şimdi üç odaya girip çıkacaksın.”
110. “Eğer sözlerinde iki yüzlülük varsa yüzün kara çıkarsın odalarımın.”

111. “Ömrünün sonuna kadar da öyle dolaşırsın.”
112. “Fatmagül kara kapılı odaya girmiş, kapkara bir kız olarak çıkmış.”
113. “Kırmızı kapılı odaya girmiş, rengi kömür karasına dönmüş.”
114. “Pembe kapılı odaya girmiş, oradan pespembe çıkacağını umarken zift karası bir yüzle dışarıya adımını atmış.”
115. “Kaçarcasına yaşlı kadının evinden uzaklaşmış.”
116. “Bastığı otlar kurumuş.”
117. “Çimenler sararmış.”
118. “O yaklaşırken kuşlar ötelere doğru uçup uzaklaşmışlar.”
119. “İki gözü iki çeşme evlerine varabilmiş.”
120. “Anası kızını görünce küplere binmiş.”
121. “... diyerek Ayşegül’ü evden kovmuş.”
122. “Kendi kızını da sabunlarla, yıkamış.”
123. “O yıkadıkça karalığı daha koyulaşmış.”
124. “Kötü kalpli analığın kötü kalpli kızı ömrünün sonuna kadar yüzünün karasıyla yaşamak zorunda kalmış.”
125. “Ayşegül, evden kovulduktan sonra bir prensle karşılaşır.”
126. “Prens onu ülkesine götürür.”
127. “Kırk gün, kırk gece düğün yapılır.”
128. “Onlar ermiş muratlarına, gökten uç elma düştü, kalplerinde kötülük barındırmayan gülüyüzlü çocukların başına.”

Atasözleri Üzerine (22 Tümce)

1. “Atasözü, sözlük anlamıyla ‘Ataların uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış bir biçimi olan, kamuca benimsenmiş, kısa özlü söz’dür.”
2. “Kalıplaşmışlık deyim gibi atasözlerinin de özelliğidir.”
3. “Böyle yapılırsa özelliğini yitirir, atasözü olmaktan çıkar.”
4. “Bir ağaçta gül de biter, diken de.’ atasözü ise ‘Bir ağaçtan diken de gül de biter.’ ya da ‘Gül de diken de bir ağaçta biter.’ Biçimine girdi mi, bütün değerini ve güzelliğini yitirir.”
5. “Çünkü atasözünün özgün anlatım kalıbı yok olur.”
6. “Bununla birlikte kimi atasözlerimizde kimi sözcükler değişebilmektedir.”
7. “Örneğin ‘Bir ağızdan çıkan, bin ağza yayılır.’ atasözünde ‘ağız’ sözcüğü yerine ‘dil’ sözcüğü kullanılabilmektedir.”
8. “... atasözünde ‘fazla’ yerine ‘artık’ denilebilmektedir.”
9. “Görüldüğü üzere bu durumlarda genellikle eş anlamlılar ya da yakın anlamlılar kullanılmaktadır.”
10. “Kimi atasözlerimizin birkaç kalıbı vardır.”
11. “Örneğin ‘Bakmakla usta olursa kediler kasap olurdu.’, ‘Bakmakla öğrenilse kediler kasaplığı öğrenirdi.’, ‘Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır.’, ‘Baba ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır.’ gibi.”

12. “Ayrıca kimi atasözlerimizin bölgelere göre değişik biçimler aldığı da olur.”
13. “Atasözleri, sayfalarca anlatılabilecek bir durumu, kısa ve özlü olarak birkaç sözcükle anlatan söz değerleridir.”
14. “Birkaç sözcükle kurulu olanlar olduğu gibi uzun bir tümce biçiminde olanlar da vardır.”
15. “Her atasözü, kuşkusuz ki gökten inmemiş, ilkin bir tek kişiye ortaya atılmıştır.”
16. “İnsanlar onu benimseyip kullanmış, kullanırken de üzerinde değişiklikler yapmışlardır.”
17. “Bu durum, atasözünün kendine özgü bir biçim almasını sağlamış ve onu zamanla kalıplaştırmıştır.”
18. “Böylece her atasözü yüzyılların imbiğinden süzülüp bugünlere gelmiştir.”
19. “Toplumsal ve doğal olayların nasıl olageldiğini bir tümceyle veren bu sözler, töre ve geleneğe, deneylere, akla ve gerçeklere dayanır.”
20. “İnsanlara ders, öğüt verir.”
21. “Atasözleri, halkın ortak kanısını, inancını, duyusunu, ahlak anlayışını vb. yansıtır.”
22. “Atasözleri bu özellikleri dolayısıyla toplumca genel kural niteliğinde görülür.”

İlaç (48 Tümce)

1. “Karagöz, eşinin zoruyla yataktan kalktıktan sonra sabah şekerlemesi yapmaya hazırlanıyordu.”
2. “Köşesine oturup pencerenin yanına yerleşti.”
3. “Şöyle bir dışarı bakınca Hacivat'ı gördü.”
4. “Bir anda uykusu kaçan Karagöz, hemen giyinip Hacivat'ın peşine düştü.”
5. “Sokağın köşesini dönünce onu gördü.”
6. “Az sonra merakı daha da arttı.”
7. “Çünkü Hacivat, mahalleyi geride bırakıp kırlara doğru gidiyordu.”
8. “Dönüp arkasına bakmadığı için de Karagöz onu rahatça takip edebiliyordu.”
9. “Sonunda Hacivat durup bir taşın üstüne oturduğu zaman Karagöz ne yapacağını şaşırdı.”
10. “Çünkü saklanacak bir yer yoktu ve öylece ayakta kaldı.”
11. “Üstelik, el işareti ile yanına çağırdı.”
12. “Nedense fısıltı ile konuşuyordu.”
13. “Karagöz de Hacivat'ın yanına çömeldi.”
14. “Ben seni soruyorum.”
15. “Şey, canım kırdı biraz dolaşmak istedi.”
16. “... , burada akşam lokumu yapacağım.”
17. “Uykum kaçtı, ben de onu kovalaya kovalaya buraya geldim.”
18. “Akşama ekmek parası kalmadı da burada iş arıyorum.”
19. “Seni arıyorum.”
20. “Aferin, şimdi doğru söyledin.”
21. “Ot bulacağım.”
22. “Efendim, dut değil, ot bulacağım.”
23. “Aferin, bildin Karagöz'üm.”

24. “Ben de yardım edeyim.”
25. “Ebegümeci getir.”
26. “Ben gidip getireyim.”
27. “Ebegümeci bulacaksın.”
28. “Anladım, iki düğmeci bulacağım.”
29. “Bırak, ebegümecini ben bulurum, sen biraz eşek kulağı topla.”
30. “Öyleyse hemen gideyim, öğlene gelirim.”
31. “İyi ya, ben de getirmeye gidiyorum.”
32. “Önce evden keskin bir bıçak bulacağım.”
33. “Sonra da kimseye görünmeden, komşuların eşeklerinin kulaklarını kesip sana getireceğim.”
34. “Senin yardımını falan istemiyorum.”
35. “... , dolaşıp biraz karabaş bul.”
36. “Evet, bu da ot Karagöz’üm.”
37. “Birkaç kök bulup getir.”
38. “Ben de kalkıp başka otlar bulacağım.”
39. “Sana karabaş bulayım.”
40. “Hacivat, artık iyice sinirlenmişti.”
41. “Eli ile Karagöz’e yanından gitmesi için işaretler yaptı.”
42. “Karagöz de otu aramaya başladı.”
42. “Fakat otu ararken yere eğilip dinliyordu.”
43. “Biraz sonra eli boş olarak Hacivat’ın yanına döndü.”
44. “Olması lazım efendim.”
45. “Dinledim, havlayan bir ot bulsam hemen söküp sana getirecektim.”
46. “Üşütmüşüm, kaynatıp içersem iyi gelir diye biraz şifalı ot bulmaya geldim ama sen beni iyice hasta ettin.”
47. “Aman üşütmeden hemen evine git, ben de geçmiş olsuna gelirim de birkaç bardak çay içirim.”
48. “Konuşmadan, beraberce aşağı yürümeye başladılar.”

Yurt Sevgisi (20 Tümce)

1. “Sardunyalı Küçük Trampetçi öyküsünden çok heyecanlandığımı biliyorum.”
2. “Bundan böyle konusu ‘Yurt Sevgisi’ olan kompozisyonundan yararlanarak sana bu konudaki düşüncelerimi açıklamak istedim.”
3. “Annem, babam ve bütün atalarımın doğduğu yer olduğu için yurdumu severim.”
4. “Damarlarımızda akan kanı yurduma borçlu olduğum için severim onu.”
5. “Annem ve babamın daha hâlâ yas tutup ağladıkları, sevgili büyüklerimizin ölülerini bağrında uyuttuğu için severim yurdumu.”
6. “Doğduğum yer, konuştuğum dil onun olduğundan severim.”
7. “Benim zekâmı aydınlatan kitapların yayınlandığı yer, erkek kardeşimi, ablamı, arkadaşlarımı ve evimi barındırdığı için severim ben yurdumu.”

8. “Sevdiğim ve hayran olduğum pek çok şey yurdundan birer parça oldukları için severim.”
9. “Büyüdüğün zaman bu sevginin değerini çok daha iyi anlayacaksın.”
10. “Uzun bir geziden döndüğün zaman, geminin güvertesinde küpeşteye dayanarak ufuklarda yurdunun mor dağlarını seçebildiğin zaman kalbini saran duygulardan gözlerine sevinç yaşları dolacak.”
11. “Başka bir ülkede, uzak bir kentte, sokakta giderken ana dilini konuşan birinin sesini duyunca kalbinin atışları hızlanacak ve ruhun seni ona itecek.”
12. “Bir yabancıнын yurdunu kötülediğini duyduğunda onun o kaba sözleriyle yaralanacak ve onu şiddetle cezalandırmak isteyeceksin.”
13. “Düşman saldırdığı zaman, oğullarını savaş alanına cesaretle yollayan anaları ve babaları gördüğün zaman, yurt aşkının her sevgiden daha da üstün olduğunu bir kez daha algılayacaksın.”
14. “Savaş sonrası üstleri lime lime olmuş yaralı ve yorgun askerlerimizin kente girdiğini gördüğünde gözlerinde sevinç yaşları onları karşılayacak, yollarına çiçekler serpeceksin.”
15. “O şanlı bayrağın her zaman onurla dalgalanmasını sağlayabilmek için kanımızı son damlasına kadar akıtmaya hazır olmalıyız.”
16. “Evet.”
17. “Enrico, yurt sevgisi işte böylesine kutsal bir sevgidir, bence aşkların en büyüğüdür.”
18. “Evet, ben senin okul dönüşünü bile merakla bekleyen o sevecen baban, seni yurduna ihanet etmiş görmektense ölmeni yeğlerim.”
19. “Evet.”
20. “Enrico, yurt sevgisi işte budur...”

Anne Sevgisi (106 Tümce)

1. “Güzel bahar, sonunda gelmiş, çimenler diz boyu yeşermişti.”
2. “Kedi yavruları, bahçede minik patileriyle bazen papatyaları okşuyorlardı, bazen annelerinin kuyruğunu.”
3. “Sonra gidip bahçeyi çevreleyen ortanca duvarının arkasında saklambaç oynuyorlardı.”
4. “Ayşe içeri koşup annesine: ‘Yavru kedi istiyorum ben.’ dedi.”
5. Gözleri kocaman bir soru işareti gibi açılmıştı.”
6. “Kafası da annesinin yerine ‘Olur.’ der gibi sallanıp duruyordu.”
7. “Annesinin gözleri doğradığı soğanın acı suyundan yaşarmıştı.”
8. “Sanki gözüne küçük kedinin tüyleri kaçmıştı ya da kedinin devirdiği bir saksının toprağı.”
9. “Yüzünü buruşturup ‘Bakması çok zor.’ dedi.”
10. “Bahçeden, bahçeden.’ diye zıpladı Ayşe.”
11. “Arka bahçedeler.”
12. “Üç tane.”
13. “Birinin gözünün etrafı gözlük takmış gibi kapkara.”
14. “Ağzının çevresi de kar gibi beyaz.”
15. “Öyle güzel ki anneciğim.”
16. “Minnacık.”

17. “Belli ki kedi yavrusu Ayşe’nin minik, gamzeli eli kadar küçük.”
18. “Var.”
19. “Hem de kocaman.”
20. “Tüyleri öyle uzun ki yavrular süt emerken tüylerin arasında kayboluyorlar.”
21. “Annesi küçük bir kaba süt ve ekmek koydu.”
22. “Sonra şöyle dedi”
23. “Sen o yavruyu annesinden ayırırsan kedicik ölür.”
24. “Bence şimdi şu sütle anneyi besle.”
25. “O da yavrularına daha bol süt versin.”
26. “Ayşe kabı alırken ‘Ama alacağız onu. ...’ diye yineledi.”
27. “Annesi ‘Bakalım.’ diye bir bilmece attı ortaya.”
28. “Ayşe süt kabını alıp aşağı koştu.”
29. “Anne kedi, sütü kokladı.”
30. “Yalamaya başladı.”
31. “Kulakları dimdik olmuştu.”
32. “Arada bir oynaşan yavrularına bakıyor, sonra yine yalıyordu sütü.”
33. “Bu kez de yavrudan birini yakalamaya çalışan Ayşe’nin mavi tişörtünü, lacivert şortunu inceliyordu.”
34. “Ayşe tam bu sırada yanı başında bir ses duydu”
35. “Ayşe’ye göre kocaman olan bu gövdenin ve bu kalın sesin sahibi Pervin teyzeydi.”
36. “En alt katta otururdu.”
37. “Yalnız ve yaşlı bir kadın.”
38. “Ayşe, zaman zaman acaba yalnız oturmaktan korkmuyor mu, diye düşünürdü.”
39. “Pervin teyze elindeki haşlanmış ciğeri anne kediye uzattı.”
40. “Anne kedi ciğeri bıraktı.”
41. “Uzun tüylerini Pervin teyzenin ayaklarına sürdü.”
42. “Belli ki bu kedi Pervin teyzeyi çok seviyordu.”
43. “Ayşe de öyle.”
44. “Ama Ayşe küçük kediyi daha da çok seviyordu.”
45. “Bu kediyi almaya geldim.” dedi, gözlüklü yavruyu göstererek.”
46. “... dedi Pervin teyze.”
47. “Ayşe şaşırdı.”
48. “Sevmek için.” dedi Ayşe.”
49. “Burada da sevebilirim.”
50. “Pervin teyze ona hak verdi.”
51. “Doğru.”
52. “Senin olması için onu eve götürmelisin.”
53. “Yatağın gibi, odadaki masan gibi ya da bebeklerin gibi.”
54. “Anladığım kadarıyla sen o kediye annelik yapmak istiyorsun.”
55. “Ayşe başını salladı.”

56. "Pervin teyze ne kadar da anlayışlıydı."
57. "Ayşe kendisi bile anlamadan o her şeyi anlıyordu."
58. "Ayşe, şimdiden onun olan gözlüklü minik kedisine baktı; annesinin yanına gelmiş, minik patileriyle kuyruğunu çekiştiriyordu."
59. "Annemin yün yumağıyla oynar kedim.' dedi."
60. "Ben de onunla oynarım."
61. "Pervin teyze gülümsedi."
62. "... ' dedi."
63. "Oysa bir yığın oyuncağın vardır."
64. "Sonra konuşabileceğin annen var, baban var."
65. "Bir de kedin olacak."
66. "Ayşe ... dedi."
67. "Minik kaşları birbirine değecek gibiydi."
68. "Pervin teyzenin yalnız kalmasına çok üzülmüştü."
69. "Sonra birden yüzü aydınlandı."
70. "Siz de öbür kediyi alın."
71. "Pervin teyze biraz düşündü."
72. "... ' dedi."
73. "Aslında başka bir şey aramak için çıkmıştım bahçeye."
74. "Şöyle küçük bir kızım olsun istiyorum."
75. "Beş yaşında falan."
76. "Mavi tişörtlü."
77. "Lacivert şortlu."
78. "Uzun saçlı."
79. "Gözleri kocaman kahverengi olmalı."
80. "Kucağında bir kedi yavrusu olursa daha çok severim onu."
81. "Elbette benim kızım olacak."
82. "Ben onu çok seveceğim."
83. "Varsın annesi olsun."
84. "Özlerse özlesin."
85. "Ben o küçük kızı çok severim."
86. "Onun annesi ben olurum."
87. "Annesi de onu unuttur."
88. "O da unuttur, Ayşeciğim."
89. "Ben ona yeni giysiler alırım, yeni oyuncaklar alırım."
90. "Mavi gözlü minik kedi, Ayşe'nin yanına geldi."
91. "Ben artık yukarı çıkayım." dedi Ayşe."
92. "Kedi minik patileriyle ayaklarına vurdu."
93. "Onunla oynamak istiyordu belli ki."
94. "Kedini almayı unuttun.' dedi Pervin teyze.

95. “Bak, yukarı çıkmak istiyor seninle.”
96. “Alsana.”
97. “Ayşe kediyi okşadı.”
98. “Sevdi onu.”
99. “Zaten ben annesine süt vermeye gelmiştim.’ dedi.”
100. “Sevmek istersem buraya gelip severim.”
101. “Yukarı götürürsem annesini özler.”
102. “Çünkü daha çok küçük.”
103. “Sakın siz de öbür kediyi almayın teyzeciğim.”
104. “Pervin teyze, Ayşe’nin saçlarını okşadı.”
105. “Yanaklarından öptü.”
106. “Gelirken yün yumağını getirmeyi unutma sen de.’ dedi.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (143 Tümce)

1. “Türkçe öğretmenimiz derste Türkçenin son yıllarda çok bozulduğunu, birçok insanın ana diline saygısızlık ettiğini, farkına varmadan belki yok etmeye çalıştığını söyledi.”
2. “Ben, öğretmenimizin biraz abarttığını düşünüyordum.”
3. “Her öğretmen kendi dersinin daha önemli olduğunu vurgulamaya çalışır ya, Türkçe öğretmenimiz de kendi dersine çok özen gösterelim diye böyle konuşuyor sanıyordum.”
4. “Bir yazarımız şöyle diyor çocuklar; ‘Kişinin yarısı dil, öteki yarısı kalbidir.’ İcinizden birine dil kirlenmesi konusunda bir ödev vermek istiyorum.”
5. “İşin çıkırından çıktığını ödevi alacak olan arkadaşınızın çalışmaları sonucunda da göreceksiniz.”
6. “Şimdi utanarak söylüyorum ama içimde kötü bir niyet uyandı.”
7. “Ödevi ben alıp öğretmenimizin bu konuyu abarttığını, insanların Türkçeyi yerinde, doğru ve severek kullandıklarını ispat etmek istedim.”
8. “Hemen parmak kaldırdım.”
9. “Ödevi ben almak istiyorum öğretmenim.”
10. “Benim pek hevesli görünmeme sevinmişti.”
11. “Araştırmamı nasıl yapacağımı anlattı.”
12. “İşe en yakın çevremden başlayacakmışım.”
13. “Konu, ‘çevremizdeki dil bozuklukları.’
14. “İş yerlerinin adından başlayabilirsin Onur.”
15. “Bize göstermek için fotoğrafını çekebilirsin ya da yalnızca adres belirtebilirsin.”
16. “İş yeri sahibiyle bu konuda röportaj yapabilirsin.”
17. “Gazete, televizyon ve radyo yayınlarını, bu yayınlardaki reklamları izleyip sonuçlar çıkartabilirsin.”
18. “Çevremizde bu ödev için o kadar malzeme var ki birkaç gün sonra buna sen de şaşıracaksın.”
19. “(...) , beni bul.”
20. “Bu araştırmayı onun beklemediği bir sonuçla bitireceğime o kadar inanıyorum ki bu inancın verdiği güvenle ‘Bir hafta bile yeter öğretmenim.’ diyorum.”

21. “Haklısın Onur, o kadar çok bozulma görüyoruz ki bir, iki günde bile bitirebilir insan bu çalışmayı.”
22. “Şimdi sınıfın penceresinden karşıya, sokaktaki büfeye bakın.”
23. “Büfenin adını okuyun bakalım.”
24. “Sınıfımız koro hâlinde bağırdı”
25. “Gördünüz mü, burnumuzun dibinde kirleniyor Türkçemiz.”
26. “Bence Onur, okul çıkışında oraya uğrayıp neden böyle bir ad seçtiğini büfe sahibiyle konuşabilir.”
27. “Okul çıkışı, benim de arada sırada alışveriş yaptığım büfeye uğradım.”
28. “Orayı işleten İlhan amca’yı da tanıyordum.”
29. “Oyalanıp eve geç kalmamak için doğrudan sordum sorumu”
30. “Şaşırdı, öylece baktı yüzüme.”
31. “Ne bileyim oğlum, çocukların daha çok hoşuna gider, diye düşündüm galiba.”
32. “Hani çizgi filmi de var ya.”
33. “Öğretmenimiz bunun Türkçeye bir saygısızlık olduğunu düşünüyor, bana da ödev verdi, onun için sordum.”
34. “Öğretmeniniz haklı sanırım.”
35. Tabelaya belki ‘İlhan Amca’ yazdırsaydım daha iyi olurdu.”
36. “Artık öğretmenimize hak verir gibi olmaya başlamıştım.”
37. “Eve dönerken gözüm dükkânların tabelalarına takılıyor ve not defterime, gördüğüm yabancı sözcükleri yazıyordum.”
38. “Çalışmamı bir an önce tamamlamak için sabırsızlanıyordum.”
39. “Öğretmenimin dediği gibi malzeme o kadar boldu ki...”
40. “Mistik Piza’ya girdim.”
41. “Önce beni müşteri zannetti garson.”
42. “Oranın sahibiyle ya da yetkili bir kişiyle görüşmek istediğimi söyledim.”
43. “Sahibi sandığım bir kişi yanıma geldi.”
44. “Dükânın adıyla ilgili sorumu yöneltince de kaba davranmaya başladı, azarlarcasına”
45. “Üstelik benimki onlarınkiyle karşılaştırılınca Türkçe bile sayılabilir.”
46. ‘Sen git de onlarla röportaj yap.’ dedi.”
47. “Turistlerin bizim kasabaya fazlaca geldiklerini biliyordum ama yalnızca İngilizler, Almanlar geliyormuş gibi her yerde o milletlerin dili.”
48. “Ölürmüş, öğretmenimiz anlatmıştı, kullanmaya kullanmaya ölürmüş diller.”
49. “Bizimkinin katili de kendimiz olacağız sanırım.”
50. “Bu kez “Moderno Music Centrum”a girdim, kasetlere şöyle bir baktıktan sonra kasada oturan kişiye aynı soruyu yönelttim.”
51. “Ters ters yüzüme bakıp: ‘Bir şey almayacaksan dışarı çık.’ dedi.”
52. “... , dışarı çıktım.”
53. “Başıma gelenleri not ediyordum bir yandan.”
54. “Bugünlük bu kadar azarlanmak yeter deyip evin yolunu tuttum.”
55. “Kafam karmakarışık.”
56. “Dalgın dalgın yürürken arkamdan birinin seslendiğini duydum.”

57. “Arkadaşım Ömer bu.”
58. “Anlamını biliyorum: ‘eğlenceli, gülünç, komik.’”
59. “Bir anlamı daha var: ‘tuhaf, acayip.’”
60. “İşte, bu ikinci anlam bizim durumumuza daha uygun düşüyor çünkü kendi ülkemizde, kendi sokağımızda, kendi dilimizi kullanmamak tuhaf bir şey.”
61. “Bir ödevim var da onu düşünüyordum.”
62. “Güzel bir planım var.”
63. “Hayır, ödevim için araştırma yapmam gerek.”
64. “Yarın cumartesi.”
65. “Pazar günü yaparsın ödevini.”
66. “Arkadaşlarla toplanıp aquapark (akuapark)a gideceğiz, sen de gel.”
67. İşte, yine karşıma yabancı bir sözcük çıktı.
68. Bir duyan olsa dilin dönmüyor, söyleyemiyorsun sanacak.
69. Oraya herkes öyle diyorsa, tabelasında öyle yazıyorsa tabii biz de öyle diyeceğiz.
70. Hem daha havalı oluyor böyle söylemek.
71. Türkçeyi yok saymanın havası var demek.
72. Gerçekten üzmeye başladı beni bu durum.
73. Önceleri inanmamıştım böyle olduğuna; izleyince gördüm, gördükçe üzüldüm.
74. ... , Türkçeye yapılan saygısızlıkla ilgili bir ödev aldım.
75. Onu hazırlamam gerek.
76. Ömer, alay edercesine süzdü beni.
77. Şimdi anlaşılıyor su parkı, mu parkı muhabbeti.
78. Biz free (fri) takılıyoruz, sen bilirsin.
79. Ömer’i “free” yani özgür bırakıp eve döndüm.
80. Canım sıkındı, annemin gözünden kaçmadı tabii.
81. Anlattım.
82. Ertesi gün mağaza adlarıyla ilgili araştırma yapacağım için erkenden uyudum.
83. Sabah kahvaltısında televizyonun sesiyle uyandım.
84. Annem biraz ağır işittiği için sesini yine çok açmıştı.
85. Bunu da başucumdaki not defterime yazdım.
86. Sonra televizyondaki programların tanıtımı yapılmaya başladı
87. Sonra reklamlar girdi araya
88. Bu deterjan hem anti leke sistemine sahip hem de eko pakette.
89. Akşam erken yattığım için babamı göremeden uyumuştum.
90. Uyandığımda kahvaltı ediyordu.
91. Ona da sordum
92. Öğretmenimiz ödev verdi de.
93. Bence gereksiz bir ödev almışsın.
94. Onun yerine matematikten bir ödev alsaydın daha iyi olurdu.
95. Acaba gereksiz mi diye düşündüm bunun üzerine.

96. Ne demişti öğretmenim
97. Hayvanların düşünememesi dillerinin olmayışına bağlı o zaman.
98. Gördüğüm her dil yanlışına, özentî hâline gelmiş her yabancı sözcük kullanımına dokunursem ve pırıl pırıl Türkçe çıkıverse ortaya.
99. Ardından gözleri mutluluktan ışıldayan ve sorunlarını konuşarak çözebilen insanlar belirirdi herhâlde.
100. Babam kahvaltısını yapıp evden çıkarken: ... dedi.
101. Bence sen bu ödevi geri ver, matematikle ilgili bir ödev al.
102. Babam farkında olmadan, araya başka dilden sözcükler sıkıştırarak konuşuyor, herkes gibi...
103. Kahvaltımı yaptıktan sonra yanıma kalemimi ve not defterimi alıp dışarı çıktım.
104. Anneme de ödevim için araştırma yapacağımı söyledim.
105. İlk işim, dün girmeye cesaret edemediğim “Galeria SHOW Tekstil Shopping”ın vitrini önünde durmak oldu.
106. Vitrin camına bir yığın yabancı marka adları yazılmıştı.
107. Ayrıca indirim yaptıklarını belirtmek için birçok yere “Sale” (seyl) sözcüğünü serpiştirmişlerdi.
108. Her şey rengârenk ve pırıl pırıl görünmesine karşın bu bir kirlenmeydi işte
109. Azarlanmayı, kovulmayı göze alarak birkaç adım attım içeriye doğru.
110. Sahibi yokmuş; benden birkaç yaş büyük oğlu vardı, onunla konuştum.
111. İlgi çeksin diye yapıyor.
112. Oradan çıkıp adı “FOREGINER” (Foreynır) olan bir giyim mağazasına girdim.
113. İçerdekiler bizler gibi giyinen, Türkçe konuşan insanlardı.
114. Üstelik turistlerin giyebileceği türden değil, kasabamızdaki insanların giyeceği türden giysiler satıyordu.
115. Biz koyduğumuz addan gayet memmunuz.
116. Başkalarının işine burnunu sokacağına git evine, dersine çalış.
117. Yine öğretmenimizin bir sözü geldi aklıma
118. Dil bir ortaklıktır.
119. Bizi çevreleyen gökyüzü gibi, soluduğumuz hava gibi onu da paylaşıyoruz diğer insanlarla.
120. Bunun için onun üzerinde hepimizin hakkı ve sorumluluğu vardır.
121. Bu çalışmayı sürdürmek gittikçe canımı sıkmaya başlamıştı.
122. Son olarak “Star Market”e girdim.
123. Sahibi beni iyi karşıladı, oturmam için yer gösterdi.
124. Ona, iş yerinin adının neden “Star” olduğunu, niçin Türkçe bir ad koymadığını sorduğumda güldü.
125. Oğlum bu sözcük artık Türkçe sayılır.
126. Her yerde kullanılıyor.
127. Televizyonda, radyoda, gazetelerde hep kullanılıyor.
128. Büyük şarkıcılar için “megastar” deniyor, ...
129. Ben bu dünyada yaşamıyor muydum, yaşıyordum tabii.
130. Ama dilini severek kullanan insanların olduğu bir dünyada yaşamak isterdim.
131. Bu düşünceler içinde “Star Market” sahibine teşekkür edip dışarı çıktım.
132. Artık öğretmenim gibi düşünüyordum.

133. Bunu bir onur meselesi yapmalıydık.

134. Prestij Kuaför (Pirestij Kuaför)’ün önünden geçerken yazacağım ödevin başlığını bulmuştum bile:
DİLİM DİLİM GÜZEL DİLİM.

135. Bu başlıkla ana dilime olan sevgimi ve bağlılığımı, hem de dilimizin parça parça edildiğini, yara aldığına belirtmiş olacaktım.

136. Pazartesi, okulun kapısından içeriye girerken elimdeki dosyada, yaptığım araştırmalar, kafamda da söyleyeceğim sözler vardı.

137. Birden arkamdan birinin seslendiğini duydum.

138. İlhan amcaydı seslenen.

139. Hani Donald Amca büfesini işleten İlhan amca.

140. Ödevle ilgili ilk konuşmamı onunla yapmıştım.

141. Yeni bir tabela yaptırmış, onu gösteriyor bana.

142. Demek ki birkaç soru, biraz söyleşmek insanların dil konusunda kırıldamasına yetecekti.

143. Yeter ki bize sunulan her yeniliğe sorgusuz sualsiz atlamayalım, özellikle dil konusunda.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde olumlu sözceler şu şekilde belirlenmiştir:

Keloğlan (27 Tümce)

1. “Ne zaman çiçek açmış görsem dalları, / Kuşlar gibi havalanır düşüncem.”
2. “Başlar çocukluğumun mavi gökleri”
3. “Keloğlan’ın eli değer elime”
4. “Bir oyundur başlar yeniden.”
5. “Keloğlan kel ama iyi çocuktur”
6. Akli taş çıkartır münecimlere.”
7. “Bizim için çıkar en yüksek ağaçlara”
8. “Üstümüze baharı serpmek ister”
9. “Nasıl sevgiyle yanar yüreğim...”
10. “Düşünür iki kafadar güneşe karşı,”
11. “Bakarız dünyanın durumu kötü.”
12. “Boyuna güler ayva, ağlar nar”
13. “Zalim kralların elinde”
14. “Tutsak eli öpülesi insanlar.”
15. “Bıçak gibi parlar adaşımın gözleri”
16. “Ağacı sökebilir benim kollarım.”
17. “Çoktan bizimdir uçan seccade,”
18. “Başları dara düştü mü hemen, / Yetişiriz öteki kardeşlere.”
19. “İyi yürekli çırağı alır hakkını.”
20. “Eti aslana veririz, kuzuya otu,”

21. “Açılıverir tüm kapılar”
22. “Güzel, kurtulur haramiler elinden.”
23. “En kanlısı ölür bir gün çenklerin”
24. “Ne dev kalır ne yol kesen ejderha.”
25. “Gürül gürül akmağa başlar çeşmeler”
26. “Canlanır korkusundan taş kesilmiş insanlar”
27. “Uyandırınız bir ülkeyi yüzyıllık uykusundan.”

Sonsuzluk Kitabevi (33 Tümce)

1. “Perde açıldığında, BİRİNCİ KIZ, elinde küçük bir süpürge, müzik eşliğinde dans ediyormuş izlenimi uyandırırçasına uyumlu adımlarla dükkânın içinde dolaşmakta, kitapların tözünü almaktadır.”
2. “İKİNCİ KIZ da çok uyumlu adımlarla, dans ediyormuş gibi yürüyüp sözcük mırıldanarak raflardan on beş yirmi kitap seçer, kolları arasında kocaman bir kitap yığını, merdivenden yukarıya çıkar.”
3. “O çıkar çıkmaz müzik durur, ADAM girer.”
4. “Kapıda tabelanıza baktım”
5. “Soy Yapıtlar Kitabevi.”
6. “Bizde her türden kitap bulunur, bayım.”
7. “Soy olanlar da olmayanlar da.”
8. “Kitabevimizin adıyla Sonsuzluk Kitabevi.”
9. “Tabelamızı da bulamazsınız çünkü bu adı dün koyduk, bugün yazdırıyoruz, yarın asacağız.”
10. “Evet, bayım.”
11. “Almak istediğiniz, demek istedim”
12. “Ama önce sormak istediğim bir şey var...”
13. “Hangi kitapları almanızın uygun olacağını soracaksınız benden.”
14. “Bakın bayım, izin vererseniz, alçak gönüllülüğüme güvenmenizi dileyerek söyleyeyim size, kapıdan giren müşterinin yüzüne bakar bakmaz ne isteyeceğini biliyorum ben.”
15. “Hem yüzünden değil sadece, boyundan bosundan, yürüyüşünden, duruşundan...”
16. “Kendinizi yormayın, hem de hiç yormayın, ben hemen söyleyiveririm.”
17. “Rica ederim ama bakın benim de bir düşüncem, özel bir isteğim, çok özel bir tasarım...”
18. “Vardır, ... ki ben ama nedir o biliyorum, bildiğimi söylüyorum.”
19. “Kitap seçmenin insanın yaşamıyla çok köklü bir ilişkisi olduğunu, insanı kitaptan, kitabı insandan kolay kolay ayıramayacağımızı bilirsiniz.”
20. “İşte ben de buna inandığım, kitapçılığın temel ilkesi saydığım için bunu, müşterilerimin yaşamlarını onlar daha kapıdan girer girmez kafamda çözümlemek sanatına erdim.”
21. “Bir kez daha sizi kutlarım bayan...”
22. “Bakın bayım, söylüyorum, sabrımı taşırdınız artık.”
23. “Hayır bayan, buna kesinlikle bir hayır diyebilirim.”
24. “Evet, bayan.”
25. “Bırakın bunları çanım bırakın.”

26. “Siz bana hiç olmazsa çağını söyleyin.”
27. “Belki bulurum.
28. “Her çağdan bayan.”
29. “Her çağdan alabilirim, almam da gerek.”
30. “Her türden olabilir.”
31. “Vardır, vardır ya...”
32. “Bizim müşterilerimiz yazarlarının adlarıyla ararlar istedikleri kitapları çokluk, biz de öyle bulur verimiz.”
33. “Mademki benim bilmemi istemediniz, benim bulmamı, direndiniz durdunuz, bir kaplumbağa gibi kabuğunuzun içine söküldünüz, söylemek sırası şimdi sizde.”

Kitap Saygısı (17 Tümce)

1. “Bir yerde anlatmıştım, burada tekrarlayacağım”
2. “Bütün çocukluğum, yerde bulunmuş kâğıt parçalarının hiç olmazsa duvar kovuklarına sokulduğu bir şehirde, kitaba masraf ayıramamanın darlığını yaşayan bir evde geçti.”
3. “Hep eski günlerin gazetelerini ödünç alarak, kat yerlerini bile bozmamaya çalışarak okumak; okul ve şehir kitaplıklarının kapı diplerinde açılışlarını beklemek; arkadaşlardan bir gecede bitirip hemen geri vermek sözü ile alınmış dergi koleksiyonları ile kitapları sabahlara kadar izlemek...”
4. “Sadece emek verilmiş bir madde olarak bir kitaba saygım, işte o çocukluk özlemlerinden geliyor.”
5. “Şimdi de sayısız insan emeği ile doğan o basılı nesneye karşı çeşit çeşit duygu doğar içimde.”
6. “Kitaba bakarım, kitabı seyrederim, usul usul karıştırırım.”
7. “Onlar benim asıl arkadaşlarımdır.”
8. “Biliyorum o duvar kovuklarına kâğıt parçalarını sıkıştırmak görgüsü çok eskiden, yazılı her şeye karşı saygı duyulan kitapsız günlerden, her kitabı kutsal eser sanan bir yokluklar dünyasından kalmadır.”
9. “Şimdi ise öğrencilerimiz okul bahçelerini, komşu sokakları, odaları, sınıfı yırtılıp atılmış ders kitaplarının kalıntılarıyla doldururken keyifli bir hıncın tadını paylaşıyorlar.”
10. “Defter kullandırmak güç, her şey kitaba yazılıyor.”
12. “Fiyatı ödenerek alınır, keyfince kullanılır, işi bitince atılır tutumu.”
13. “Herhalde iki türlü saygı olmalıdır kitaba”
14. “Biri, onun hazırlanışına gösterilen özenler toplamı.”
15. “Kâğıdından harflerine, dizgisinden düzeltisine, kapağından cildine kadar uzanan ve yazarın emeğine değerde eş olan bir dikkatler dizisi.”
16. “Öteki, kitabı edinen kişinin, küçük bir para karşılığında edindiği büyük zenginliğe göstermesi gereken doğal sevgi.”
17. “Onu benimsemek, ona gereğince sahip olmak, ondan yararlanmak ve onu yaşatmak saygısı.”

Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri (77 Tümce)

1. “Mustafa Kemal Atatürk, çok yönlü ve üstün kişiliği olan bir liderdir...”

2. “Mensubu olduğu Türk milletini sonsuz bir aşkla seven Mustafa Kemal Atatürk, milleti için her türlü zorluğa katlanmış ve kendini ona adamıştır.”
3. “Onun “Ben, gerektiği zaman en büyük hediyem olmak üzere, Türk milletine canımı vereceğim.” sözü, milletini ne kadar çok sevdiğini göstermektedir.”
4. “Mustafa Kemal Atatürk, idealist bir liderdi.”
5. “Onun idealizmi, yüksek vasıf ve kabiliyetlerine inandığı milletin sonsuz hürriyet ve bağımsızlık aşkından kaynaklanıyordu.”
6. “Mustafa Kemal’in en büyük ülkülerinden birisi de milli birlik ve beraberlik içerisinde vatanın bölünmez bütünlüğünü sonsuza dek yaşatmaktır.”
7. “Mustafa Kemal Atatürk’ün en büyük ideali, milli sınırlarımız içinde milli birlik duygusuyla kenetlenmiş uygar bir toplum oluşturmaktır.”
8. “Vatanı kurtaran, hür ve bağımsız Türkiye idealini gerçekleştiren Mustafa Kemal, yeni Türkiye’yi modernleştirmek amacı ile çağdaş medeniyet idealine yöneltmişti.”
9. “Atatürk’ün en büyük ideallerinden birisi de milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı meydana getirmektir.”
10. “İdeallerini gerçekleştirmek için çok çaba harcadı.”
11. “Bu çabalarına örnek olarak 1934’te imzalanan Balkan Antantı, 1937’de imzalanan Sadabat Paktı gösterilebilir.”
12. “Atatürk’ün inkılâpçılığı, akıl ve mantığın toplumsal gelişmeye egemen kılınması esasına dayanır.”
13. “Onun şu sözü akıl ve mantığa verdiği değeri en güzel şekilde ifade eder”
14. “Bizim akıl, mantık ve zeka ile hareket etmek en büyük özelliğimizdir.”
15. “Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilidir.”
16. “Mustafa Kemal’in olaylara yaklaşımı hep mantıklı ve gerçekçi olmuştur.”
17. “Milletine hep hakikatleri söylemiş ve bunu tavsiye etmiştir.”
18. “(...) sözü çok anlamlıdır.”
19. “O, akıl ve bilime çok önem verirdi.”
20. “Gerçeğe akıl ve bilim yoluyla ulaşılacağına inanan Atatürk, ‘Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir.’ sözü ile bunu en güzel şekilde açıklamıştır.”
21. “Atatürk, eğitimi sosyal ve kültürel kalkınmanın en etkili araçlarından biri olarak görmüştür.”
22. “Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra yeni devletin varlığını sürdürebilmesi için çağdaş eğitim metotlarıyla yetiştirilecek bir nesle ihtiyaç vardı.”
23. “Bu sebeple eğitim konusuna büyük bir önem verdi.”
24. “Kurtuluş Savaşı’ndan sonra kendisine sorulan (...) sorusuna Atatürk: ‘Maarif vekili olarak milli irfanı yükseltmeye çalışmak, en büyük emelimdir.’ cevabını verir.”
25. “Türk milletin aydınlık yarınları için elinde tebeşir, kara tahta başına geçerek Türk milletine okuma yazma öğreten Atatürk, milleti tarafından başöğretmenliğe layık görüldü.”
26. “O, maarif vekili olmadı ama modern bir eğitim politikasının esaslarını belirleyip eğitim alanında büyük inkılâplar yaptı.”

27. “Öğretim programlarının hazırlanmasıyla ilgili komisyonları yönetti, ders kitabı yazdı, kürsüye çıkıp ders verdi.”
28. “Milletin eğiticisi oldu. Atatürk, eğitimin toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi ve çağın gereklerine uygun olması gerektiğini belirtmiştir.”
29. “Atatürk, Türk milletinin manevi ihtiyaçlarının da karşılanması gerektiğini biliyor ve bu nedenle kültürel kalkınmaya büyük önem veriyordu.”
30. “Atatürk, Türk kültür ve sanatını dünyaya tanıtmak için çok çalıştı.”
31. “Bu konuda araştırmalar yapılmasını, sergiler açılmasını ve kültürle ilgili kongreler düzenlenmesini teşvik etti.”
32. “Sanat ve sanatçılar hakkında takdir ve teşvik edici sözler söyledi.”
33. “Bunlardan bazıları şöyledir”
34. “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.”
35. “Atatürk, sanatçı yetiştiren kurumlar açtı.”
36. “Çağdaş Türk sanatını geliştirmek amacıyla Avrupa’ya resim, heykel ve müzik öğrenimi için gençler gönderdi.”
37. “Bu durum, onun sanata ve sanatçıya ne kadar önem verdiğini gösterir.”
38. “İyi bir yönetici, milletin huzur ve saadetini sağlamak için çalışır.”
39. “Mustafa Kemal Atatürk, bütün hayatı boyunca bunu yapmaya çalıştı.”
40. “Milleti için çalışmayı bir görev saydı.”
41. “Hadimlik vardır.”
42. “Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur.” sözü ile yöneticilerde bulunması gereken özelliği belirtmiştir.”
43. “Mustafa Kemal, hayatı boyunca Türk devletinin ve milletin çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutan, ender devlet adamlarından birisidir.”
44. “Savaşta kahramanlığı kadar, devlet kurup yönetmedeki ustalığı, ileri görüşlülüğü ve barışseverliği ile Atatürk, tarihte eşine az rastlanan bir yöneticidir.”
45. “Mondros Ateşkes Anlaşması’ndan sonra başlayan işgal günlerinde, toplumsal olaylar karşısında yönlendirecek bir öndere ihtiyaç vardı.”
46. “İşte o karanlık günlerde Atatürk, millete rehber oldu.”
47. “Anadolu’ya geçerek kongreler topladı.”
48. “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasını sağladı.”
49. “Milli Mücadele, Atatürk’ün önderliğinde başarıya ulaştı.”
50. “Türk Milleti’nin her alanda çağdaşlaşmasını hedef alan inkılaplar onun önderliğinde gerçekleşti.”
51. “Onun ilke ve inkılapları, Türk milletine günümüzde de rehber olmaya devam etmektedir.”
52. “Büyük eserlerin ancak büyük milletle başarılabileceğine inanan bir önderdi.”
53. “Atatürk, bütün çalışmalarını bir plan dâhilinde yapardı.”
54. “Bir işe karar verdiğinde bu kararı, bütün yönleriyle inceler; en iyi sonucu alacak şekilde uygulamaya geçerdi.”
55. “Mustafa Kemal, yapacağı inkılapları önceden düşünmüş, kamuoyunu bu değişiklikler konusunda aydınlattıktan sonra inkılaplarını yapmıştır.”

56. “Kurtuluş Savaşı’nın planını, İstanbul’dan Anadolu’ya geçmeden önce yapmış ve bunu yakın arkadaşlarıyla tartışmıştı.”
57. “Zamanı geldikçe düşündüklerini uyguladı.”
58. “Atatürk’ün bu üstün meziyetleri, sıkıntı ve bunalım içinde bulunan insanların ona sevgi ve saygıyla bağlanmasını sağladı.”
59. “Atatürk, tarihte büyük devletler kuran ve yüksek bir medeniyet meydana getirmiş olan Türk milletinin büyüklüğüne inanan ve bununla gurur duyan bir insandı.”
60. “Atatürk; kahramanlık, vatan sevgisi, çalışkanlık, bilim ve sanata önem verme gibi değerlerin, Türklüğün yüksek vasıflarından olduğunu ifade etmiştir.”
61. “O, milletin bu özelliklerini her fırsatta dile getirip insanlık ailesi içinde layık olduğu yeri almasına çalıştı.”
62. “Milletimizin yüksek karakteri, çalışkanlığı, zekası ve ilme bağlılığı ile milli **birlik** ve **beraberlik** duygusunu geliştirmeyi başlıca ilke kabul etti.”
63. “Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır.”
64. “Eserleriyle ve düşünceleriyle, gerek Türk Milleti’nin gerekse başka milletlerin geleceğine ışık tutmaya devam eden bir liderdir.”
65. “Atatürk, kendi milletini ve bütün insanları samimi duygularla seven, iyi kalpli bir insandı.”
66. “Bütün milletleri bir vücut, her milleti de bu vücudun bir organı olarak gördü.”
67. “İnsanları mesut edecek tek vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan hareket ve enerjidir.” derken insanlar için ne kadar iyi duygular beslediğini açıklıyordu.”
68. “Atatürk, insanlara değer vermiş, insanlığın hizmetinde çalışmayı amaç edinmiştir.”
69. “Romanya dış işleri bakanı ile yaptığı bir konuşmada insanlık ailesinin yerini ve değerini şu sözlerle belirtmiştir.”
70. “İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa, bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır.”
71. “Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir.”
72. “Atatürk, barışa önem veren bir liderdi.”
73. “Ona göre barışın bozulmasından bütün dünya ülkeleri ıstırap duymalıydı.”
74. “Anlaşmazlıkların ortadan kalkması, insanlığın başlıca dileği olmalıydı.”
75. “Dünyada yalnızca sevgi egemen olmalıydı.”
76. “Atatürk’ün bu sevgi anlayışının nedeni insana duyduğu saygıdır.”
77. “Onun ‘Yurtta sulh, cihanda sulh’ sözü barış idealinin simgesi haline gelmiştir.”

Bir İleti (38 Tümce)

1. “Gönderdiğin elektronik posta bugün elime ulaştı.”

2. "Postacıların elden mektup dağıttığı bir dönemin insanı olarak eskiden kalma bir alışkanlıkla 'Elime ulaştı.' deyivermişim."
3. "Oysa artık devir değişti."
4. "Mektup, postacıların davetli ya da kimi zaman davetsiz bir misafir gibi posta kutumuza bıraktığı, zarfını yalnız bir kez açarak içindekileri bir çırpıda okuyuverdiğimiz bir nesne olmaktan çıktı."
5. "Böyle oldu diye elektronik misafirlerimi sevmediğim anlaşılmasın fakat başlığına bakıp hiç okumadan sildiğim, 'Bugün dursün da yarın bakarım.' dediğim iletileri düşününce büyü bozuldu gibi geliyor kimi zaman."
6. "Mesajında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda okulunuzda sahnelemek üzere bir tiyatro metnine ihtiyaç duyduğunu yazmışsın."
7. "Oyunu hakkıyla oynayabilmek için dönemin şartları, TBMM'nin açılışı, Milli Mücadele'nin 23 Nisan 1920 tarihine kadarki seyri, Atatürk'ün ulusal egemenlik, ulusal kültür ve ulusal birlik konularındaki görüşleri hakkında bilgi istemişsin."
8. "Çevrendekilerin daha çok erken demelerine aldırmandan titiz ve planlı çalışma konusunda gösterdiğin kararlılığı da alkışlıyorum."
9. "Mesajında bilgi istediğin konularla ilgili olarak sana yarın ayrıntılı bir kaynakça göndereceğim."
10. "Önümüzdeki hafta içinde de kişisel arşivimden işine yarayacağını düşündüğüm bazı bilgi ve belgelerin bir kopyasını hazırlayıp kargo ile yollayacağım."
11. "Bunlar arasında Halide Edip'in 'Türk'ün Ateşle İmtihanı' adlı kitabı, Atatürk'ün yakın çevresindeki önemli isimlerden Kılıç Ali'nin hatıralarını içeren bir kitap, birkaç tane de hikâye olacak."
12. "Bunları kısa sürede ve zevkle okuyacağına eminim."
13. "Tiyatro metni için biraz daha süre istiyorum."
14. "Bu önerime kulak verecek olursanız gerek amatör gerekse profesyonel olarak tiyatro ile ilgilenen arkadaşlarımdan destek sağlama konusunda sana ve arkadaşlarına buradan söz veriyorum."
15. "Bu arada ben de tam sözünü ettiğin konularla ilgili bir makale hazırlıyorum."
16. "Makalemin temelini milli ahlak ile milli birlik arasındaki ilişki, milli birliğin oluşmasında milli kültürün rolü konuları oluşturuyor."
17. "Kişilerin olduğu kadar toplumların ve milletlerin de bir ahlak anlayışı, onların davranışlarının tümünü etkileyen ilkeler ve değer yargıları vardır, öyle de olmalıdır."
18. "Kişilerin ahlak anlayışı toplumdan etkilenir."
19. "Milli ahlak, aynı toplumun bireylerinin geneline kabul gören değerler birliğidir."
20. "Türk milleti için bunlar yurt, millet, bayrak sevgisi; iyilik, güzellik, doğruluk gibi değerlerdir."
21. "Türk ahlakı, sevgi ve saygı çerçevesinde milli değerler etrafında birleşmeyi ilke edinmiştir."
22. "Atatürk, 'Gerçekte ahlaklılık kişilerden ayrı ve bunların üstünde ancak toplumsal, milli olabilir.' diyerek bu birlikteliğe işaret etmiştir."
23. "Milli ahlak, milletin toplumsal düzeni ve huzuru, şimdiki ve gelecekteki refahı, mutluluğu, esenliği ve güvenliği, uygarlıkta ilerleme ve yükselmesi için insanlardan her konuda ilgi, çaba, kişisel özveri ve gerektiği zaman seve seve canının verilmesini isteyen ahlakıdır."
24. "Onun bu sözünü milli ahlakın milli birlikle ilişkisini ortaya koyması açısından çok beğenirim."

25. “Gerçekten de kişi, birlik ve beraberlik duygularının beslendiği bir ortamda milli ahlakın gereklerini yerine getirme konusunda daha azimli olur.”
26. “Bu azmin en güzel örneklerinden birini, vefatından bir buçuk yıl önce sahip olduğu çiftliklerini hazineye bağışlaması dolayısıyla TBMM’nin teşekkür bildirisine verdiği yanıtta “... Ben gerektiği zaman, en büyük hediyem olmak üzere, Türk milletine canımı vereceğim.” diyerek yine Atatürk vermiştir.”
27. “Bir milletin varlığını sürdürebilmesinin en önemli koşullarından birini de kültür birliği oluşturmaktadır.”
28. “Bu bilinçle hareket eden Atatürk, milli kültürün korunup geliştirilmesine büyük önem vermiştir.”
29. “Atatürk’e göre kültür ‘okumak, okuduğunu anlamak; görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak; bilinçlenmek, düşünmek, zekayı geliştirmek’ demektir.”
30. “Bu nedenle cumhuriyetin ilanından sonra okumanın ve yazmanın kolaylaşmasını sağlayabilmek için önce yeni Türk harfleri üzerinde çalışıldı.”
31. “1928 yılında yeni Türk alfabesi kabul edildi. Millet mektepleri açılarak büyük bir okuma yazma seferberliği başlatıldı.”
32. “Atatürk, Onuncu Yıl Söylevi’nde ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür. Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız.’ diyerek bize milli bir hedef göstermiş; Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, konservatuvar, halkevleri gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar bu amaçla kurulmuştur.”
33. “Asıl uğraşmaya mecbur olduğumuz şey, analarımızın ve atalarımızın oldukları gibi yüksek kültürde ve fazilette dünya birinciliğini tutmaktır.” diyen Atatürk, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkabilmemiz için milli kültürün her alanda yükselmesini sağlamak gerektiğine inanıyordu.”
34. “Sizin yapacağınız çalışma da milli kültürümüzün yükselmesine katkıda bulunacak, böylece milli kültürün korunması konusunda üzerinize düşen görevin küçük bir bölümünü yerine getirmiş olacaksınız.”
35. “Ne zaman ihtiyaç duyarsan çekinmeden yaz lütfen.”
36. “İhtiyaç duymasın da hal hatır sormak için yaz.”
37. “Herkes selam ve sevgilerimi ilet.”
38. “En kısa zamanda görüşmek dileğiyle gözlerinden öperim.”

Atatürk (26 Tümce)

1. Bir büyük savaştı / Özgürlük uğruna verilen,
2. “Didindi, uğraştı, / Başardı Atatürk...”
3. “Bitti, kurtulduk!” dediler”
4. “Biter mi?’ dedi Atatürk...”
5. “Kurduk cumhuriyeti!’ dediler”
6. “Yeter mi?’ dedi Atatürk...”
7. “Çarşaf, peçe içinde, kafes ardındaydı”
8. “Öksüz bir çocuk gibiydi / Türkülerimiz, masallarımız.”
9. “Başka başka diller konuşurdu insanlarımız.”

10. “Yeni bir savaşa girdi”
11. “Devrimlerle aydınlattı ülkeyi Atatürk.”
12. “Öğretmen oldu elinde tebeşir”
13. “Okuttu Hasan’ı, Ayşe’yi Atatürk.”
14. “Kurdu Türk Dil Kurumunu”
15. “Öğretti bize Türkçeyi Atatürk.”
16. “Nasıl el ele kurtarmışsak ülkeyi, / Yabancı dillerin boyunduruğundan / Öyle çıkardık Türkçeyi.”
17. “Gülümüz güle benzedi bizim”
18. “Dilimiz dile benzedi bizim.”
19. “Okumuşla köylünün, kadınla erkeğin / Hakkı bir, okulu bir, dili bir oldu.”
20. “Kalktı ayrıcalıklar yasa önünde”
21. “Karanlıklar Atatürk aydınlığında boğuldu.”
22. “Bu al, bizimdir”
23. “Dalgalansın artık göklerde bayrak bayrak.”
24. “Bu dil, bizimdir”
25. “Söylensin artık her yerde toprak toprak...”
26. “Şimdi bu bayrak sende çocuğum / Korum bayrağını, ülkeni, dilini... / Seni sen yapan Atatürk cumhuriyetini...”

Bördübet’ten Sedir Adası’na (62 Tümce)

1. “Temmuz ayı olanca sıcaklığıyla hükmünü sürerken ben, günlük ağaçlarının serinliğinde oturuyorum.”
2. “İnsanın içini maviye boyayan’ Gökova’yı, eski adıyla Kerme Körfezi’ni keşfe çıktık.”
3. “Mavi yolculuğun babası, ‘Mavi Sürgün’ Cevat Şakir, yani Halikarnas Balıkcısı’na göre altmış altı bük var bu mavi ovada, ‘yavru’ koyları hesaba katmazsak tabii.”
4. “Çam kokusundan, bulduğum her fırsatta kendimi mavi sulara atmaktan başım dönüyor.”
5. “(...) ; bakıyor, kokluyor, yüzüyor”
6. “Ancak günler sayılı ve görececek o kadar çok yer var ki.”
7. “Rotamız kısa ama Gökova’nın da en keyifli rotası hani.”
8. “Başlangıç noktamız Bördübet.”
9. “Börtü böceğin bunca çokluğu nedeniyle bu isim verilmiş belki de.”
10. “Yöre insanı, İngilizlerin bu bölgedeki kuşların çokluğu ve çeşitliliğine şaşırdıklarını, bu yüzden de buraya ‘bird to bed’ (börd tü bet) dediklerini anlatıyor.”
11. “Bird to bed’ olmuş Bördübet, neden olmasın...”
12. “Denizin kenarına inebilmenin en keyifli aracını da ilk kez burada kullanıyorum: bir kano.”
13. “Hedefimiz sazların arasından, yeşile selam vererek denize açılmak.”
14. “200 metre eninde ve 600 metre uzunluğundaki bu kanal, Küçükgünlük yani Amazon Koyu’nun plajına götürüyor bizleri.”
15. “Denizin bu denli güzeliyle kucaklaşınca yine doyamamak söz konusu oluyor.”
16. “Rüzgar sörfü yapanları seyredip kıyıda balık avlayanlara ‘Rastgele!’ diyoruz...”

17. “Sonra denizkeşanesi topluyoruz.”
18. “Kahverengiler dişi denizkeşanesi ve sadece onların içinden çıkan turuncu renkli yumurtalar yenebiliyor.”
19. “Küçücük lokmalarla adeta denizi yemiş gibi oluyoruz.”
20. “Kampta cırcır böceklerinin bitimsiz muhabbetiyle uykulara dalıyoruz.”
21. “Sabahın ayazında uyandıran ağaçkakan, ekmekleri çalıp kaçan sincap ailesi, öylece durup etrafı seyreden biblo gibi kurbağalarla dostluğumuzu pekiştiriyoruz.”
22. “Börtü böceğē alışkın Bördübetseverler...”
23. “Dünyada çok az yerde yetişen ve temmuz sıcaklığında bile bizi üşütebilen günlük ağacıyla da burada tanışıyorum.”
24. “Latince adı Liqüidambar orientales (Liküitambar öryantales).”
25. “Yani güzel kokulu sıvı. Çınara benzer, parlak, sık yapraklı, adı üstünde mis kokulu bir tür.”
26. “Gövdesinde açılan çentiklerle elde edilen sığla yağı hem ilaç hem de kozmetik sanayisinde kullanılıyor.”
27. “Kuş bakışı, Gökova’yı tarıyor gözlerimiz.”
28. “Adalar; kuzeyde Teke, güneyde Taneli burunları arasında sıralanıyor.”
29. “Üçü kuzeye, dördü güneye doğru...”
30. “Sanki çam göbeğē çiçekler açıyor aşağıda...”
31. “Yüzmek ve dalmak, bir de balık avlamak için ideal bir koy burası...”
32. “Günü batırıp dönerken bir de ayın doğuşuna denk geliyoruz.”
33. “Dağın arkasından sapsarı, kocaman çıkıyor, öylece kalakalıyoruz.”
34. “Ertesi gün karadan mavi yolculukta sıra...”
35. “Löngöz’ü ararken kaybolma tehlikesi atlatıyoruz.”
36. “İki büyük tepeyi döne döne aşır tozu dumana katarak sahile indiğimizde bizi meraklı gözlerle izleyenlere, (...) diye soruyoruz.”
37. “Ali Dede’nin oğlu Ali’den ‘Tam da burası.’ cevabını alıyoruz.”
38. “Esas adı Kargılı Koyu imiş buranın.”
39. “Minik iskelesi, çam ormanları arasında uzanan patikaları, uzun sazlıkları ile Löngöz, gördüğüm en sevimli koy unvanını kazanıyor.”
40. “Koya sazlıkların arasından üç derenin tatlı ve buz gibi suyu karışıyor.”
41. “Küçük bir botla, kanca şeklindeki koyun başlangıcına kadar gidip bu minik koya demir atan yatların çokluğunu şaşkınlıkla izliyorum.”
42. “Ne yol bitiyor ne yeşil ne de mavi.”
43. “Her tepenin ardı mavi bir bekleyiş; her mavilik, yeşil bir heyecan.”
44. “İngiliz Limanı’nda bizi parıldayan teniyle bir deniz kızı karşılıyor.”
45. “Kaptan Kadir’in motoru sayesinde, labirentvari koyu bir çırpıda dolaşıverip tepelerde ada çayı toplayanlara bir selam gönderiyoruz.”
46. “Aslında İngiliz Limanı, Gökova’nın en büyük koyu olan Değirmenbükü’nün koylarından biri.”
47. “II. Dünya Savaşı’nda Alman savaş gemilerinden kaçarak buraya saklanan İngiliz filosunun anısına bu adla anılıyor.”

48. “Deniz kızı heykeli ise heykeltıraş Tankut Öktem ile Sadun Boro’nun bir güzelliği Gökova’ya...”
49. “Öyle bir yer ki burası, insan bundan böyle yalnızca ‘bulutlara bakmak, güneşte yanmak, tuz koklamak’ istiyor.”
50. “En son noktamız Sedir Adası. Adaya, Akyaka’dan ya da Çamlı’dan kalkan dolmuş motorlarla da gelinebiliyor ama biz ona daha yakın olmak istiyoruz.”
51. “Bu yüzden de tercihimiz adayı gören bir motelde konaklayıp adaya özel tekneyle gitmek.”
52. “Bu rotada ilk göz ağrımdaydı Sedir, eski adıyla Kedrai Adası...”
53. “Sıcacık, mavi-yeşil bir plaj...”
54. “Efsanesi kendinden büyük.”
55. “Derler ki Mısır Kraliçesi Kleopatra (Kileopatra) buraya sevgilisi Antonius (Antonyus) ile gelmiş.”
56. “Sahilden hoşnut olmayan Kleopatra için Antonius, Mısır’dan gemiler dolusu kum getirmiş.”
57. “Sabahattin Eyuboğlu’nun deyimiyle bu ‘mitolojik böceğin yumurtaları’ oolitik adı verilen bir kum oluşumu aslında.”
58. “O yüzden yuvarlacık, rengarenkler...”
59. “Sonradan üzerine kilise yapılan Apollon Tapınağı’nı, zeytin ağaçlarının içindeki antik tiyatroyu, agorayı ve surları bu yüzden bir başka sefere bırakıyorum.”
60. “Bu yolculukta ötüşünü dinlediğim, süzülüşünü izlediğim tüm kuşların, yol boyunca bize eşlik eden tüm ağaçların isimlerini bilmek istedim.”
61. “Can Yücel’in dediği gibi ‘Aynalı bir çeyiz sandığıydı Marmaris.’
62. “Bense sadece kapağı aralayıp içini biraz karıştırmıştım.”

7 Tane Erik Ağacı (22 Tümce)

1. “Boş ver kafiyele Reyis”
2. “Otur da doğru dürüst / 7 tane erik ağacının hikayesini anlat”
3. “Evimiz deniz kenarındadır Fındıklı’da”
4. “Ekmek paramız Beyoğlu’nda çıkar”
5. “Beyoğlu’na bir yokuştan çıkarız yirmi senedir.”
6. “Yokuşun ortasında bir arsa, / Arsanın ortasında 7 tane erik ağacı, / Saydım yedi tanedir.”
7. “Ne zaman yolum düşse / Erik ağaçlarını arar gözüm.”
8. “Ya kedi yavruları gibi sırsıklam / Ya buram buram bahar içredirler / Ya bütün dalları kırılıp dökülmüş.”
9. “Her sene kırılır dallar adettir”
10. “Bu, yaz geleceğine alamettir.”
11. “Yaz geliyor demektir yokuştan paldır küldür”
12. “Yoğurtçusu, dondurmacısı, çavuşu, yapıncağı kütür kütür”
13. “Yaz geliyör demektir çok şükür.”
14. “951 senesinin baharında / Kestiler, 7 tane erik ağacının yedisini birden diplerinden.”
15. “Henüz yeşermeye başlamışlardı çıtır çıtır”
16. “Körpe bir salatalık yeşili inceden / Islak, nemli, ümitli / Yedisini birden kazımışlar köklerinden”

17. “Saçlarından tutup birer birer, / Yedisinin de köklerini sökmüşler.”
18. “Şimdi onların yerinde cascavlak, / Ensesi ceketinden iki parmak dışarda, / Üç katlı tombalak bir apartman kuruldu.”
19. “Yapı değil mübarek hacıyatmaz.”
20. “Yağlı bir çift tavla zarı, / Bir yanı kumbara bir yanı kasa”
21. “Elveda benim her mevsim dalları kırılan / Sıksa, çelimsiz / Ama son yaprağına son eriğine kadar cömert erik ağaçlarım.”
22. “Ne zaman yolum düşse / Gözlerimi yumup sizi hatırlayacağım.”

Doğanın Sesini Duymak (69 Tümce)

1. “Ben, sürekli doğayı gözlerim.”
2. “Her mevsim yaparım bunu.”
3. “Bu yüzden ilk açan çiçeği, yeşeren ilk yaprağı, kanatlanmış ilk arıyı, ilk kelebeği, dağın yamacına yağın ilk karı tek ben gördüm sanırım.”
4. “Kimseye sezdirmeden onlardan ne denli farklı olduğumu düşünerek kıvranırm.”
5. “Doğayı gözleme merakım belki de çocukluğuma dayanıyor.”
6. “Bizim oralarda insanlar, doğayı gözleyerek mevsimlerin nasıl geçeceği hakkında tahminde bulunurlar.”
7. “Bu tahminlerin hemen hepsi de doğru çıkardı.”
8. “Doğayı gözlemeye ilkbaharla başladık.”
9. “Her baharda Hızır’ı görme umudumuz yeniden yeşerirdi içimizde çiğdemlerle birlikte.”
10. “Kapıya gelen her dilencinin gölgesine (...) diye korku dolu bir merakla bakardık.”
11. “Sonra gözümüzü toprağa dikerdik.”
12. “Şimdiki gibi yağmur yağınca mazot kokmazdı toprak, toprak kokardı.”
13. “İçimize doya doya çekerdik bu var oluşun kokusunu.”
14. “Kıştan sonra toprak sanki metrelerce karı, kirpiklerdeki gözyaşını donduran soğuğu, çatıları uçuran rüzgârları yaşamamış gibi ısınıverirdi.”
15. “Ayaklarımızı mutlaka çıplak basardık toprağa.”
16. “İçimize tüm sıcaklığı akıverirdi.”
17. “O zaman ‘Küçük tohumları da kocaman sebzeler, bitkiler olarak toprak bize geri versin.’ diye başladık ekmeye.”
18. “Eşeledikçe yaşamın kokusu dolardı genzimize.”
19. “Tohumlar maydanoz, ıspanak olur; kurumuş sandığımız naneler yeşerir, toprak bin bir çeşit ot kokardı.”
20. “Toprağın bereketini soframıza taşıdığımız için sağlıklıydık da.”
21. “Biz doğanın diline uyarak davranıyorduk, doğa da bizi yaşam gücüyle doyuruyordu.”
22. “Paylaşmayı, toprağın bize sunduklarını dağıtmayı doğal biliyorduk.”
23. “Çünkü ‘komşunun göz hakkı’ vardı mutlaka.”
24. “Dut yaprağı açtı soyun, döktü giyin.’, ne önemli bir atasözüdür bizim oralarda.”

25. “Her bahçede bir dut mutlaka vardır.”
26. “Dut da aynı toprağına benzer.”
27. “Her zorluğa dayanır, sonra küçük ama küçüklüğünün çok üstündeki tadıyla dökülür bembeyaz sofra bezlerinin üstüne.”
28. “Yoldan geçen herkes dut yemeye çağrılır.”
29. “Gelemeyenlere tas tas yollanır.”
30. “Ağızların tatlığı başlamış olur böylece, (...) dilekleriyle.”
31. “Dut ağacına çıkmak kolaydır, silkelemek de.”
32. “(...), olgunlaşanlarını atıverir dalından.”
33. “Yere düşenleri üfler atıverirdik ağzımıza.”
34. “Bilirdik biraz önce taş döşeli yollarımız süpürülmüş, toz olmasın diye de bol bol sulanmıştır.”
35. “Toprak tüm yaz boyunca sessiz ve derin çalışırdı üstündeki insanlarıyla birlikte.”
36. “Herkes ya tarlalarında buğdayını biçmede ya bağında üzümünün başındaydı.”
37. “Ekinler biçilince atların, eşeklerin sırtına yüklenmiş heybelerle – sonra traktörlerin römorklarında – buğdaylar getirilir ve herkesin bahçesindeki tandır evlerinde bulunan ambarlara dolardı.”
38. “Bu kez de mahalleye kaynamış buğday kokusu dolardı.”
39. “Buğday yemekten şişen karınlarımız patlamasın diye koşar dururduk sokaklarda amaçsız.”
40. “Bunlar da yetmezdi bize, büyük bir özlemle bağ bozumu mevsimini beklerdik.”
41. “Ne büyük şenlik olurdu o zaman.”
42. “Uzun bir süre hava şıra kokardı.”
43. “Tatlı, yakıcı, etkileyici ve hiç unutulmayan.”
44. “Eşeklerin sırtlarına yüklenmiş sepetlerle taşınırdı üzümler.”
45. “Tahtadan kocaman bir şirahaneye (şirane) doldurulurdu.”
46. “Üzerine üşüşen binlerce arıya aldırmaksızın ayağıma lastik çizme giymeden çiğnerdik üzümleri.”
47. “Suları akardı kocaman teştlerin içine.”
48. “Pekmez toprağı asılı dururdu bir köşede.”
49. “Kocaman kazanlar çıkarılır tandır evlerinden toprakla ovulurdu.”
50. “Toprağın temizlik olduğunu öğrenirdik böylece ve toprağın “pekmez” dediğimiz o muhteşem lezzeti yaptığını da.”
51. “Kazanlarda kaynayan pekmezin kokusu kışkırtıcıdır, (...) .”
52. “Pekmezin içine yumurtanın beyazı katılır ve sarısı oracıkta, kabuğunun içinde ateşin kıyısında pişirilir; kardeş kavgasına neden olan paylaşma sonucunda yenilirdi.”
53. “Kaynayan şiranın boşaltılmasından sonra başlardı asıl şenlik.”
54. “Pekmezler, ağaçtan yapılan büyük kaşıkla dövülerek soğutulurdu.”
55. “Koyu kırmızı bir rengin nasıl olup da buğday sarısı olduğuna şaşarak izlerdik yapılanları.”
56. “Bizim mahallede en iyi ağ pekmez yapan benim teyzemdi.”
57. “Tahta kaşığın işi bitince işin içine eller girer ve tüm geceye ‘gak gak gubak’ sesleri egemen olurdu.”
58. “Uzun süre elde dövülen pekmez sonunda sararır ve dinlenmesi için toprak küplere doldurulurdu.”
59. “Biz, toprağın saklayıcı olduğunu öğrenirdik böylece.”
60. “Evlerin güneş görmeyen yerlerinde penceresi çok yüksek ve küçük odalarımız vardı.”

61. “Kilerdi, şimdiki marketlere benzerdi.”
62. “Un torbaları, pekmez ve turşu küpleri, ters çevrilip kuma gömülmüş peynir çömlükleri, tavana asılan kurutulmuş sebzeler, teker yapılmış kavurma.”
63. “Kış boyunca dinlenmeye çekilen toprak, bereketini kilerimize taşımış olurdu.”
64. “Bizler, aklımızı kullanır ve çalışırsak toprağın bizi aç bırakmayacağını öğrenmiş olurduk.”
65. “Geçmişe, çocukluğumun geçtiği yıllara şöyle bir bakıyorum da gerçekten mutlu ve toktuk.”
66. “Dostluklar, komşuluklar yaşadık doya doya.”
67. “Dede, nine sevgisini sınırsızca duyduk içimizde.”
68. “Aile olmanın önemini sevgiyle öğrendik.”
69. “Büyüklerimiz bize toprağın, kurdun, kuşun, ağacın, kısacası doğanın dilini öğretti; doğayı okumayı öğretti ve biz sevgiyle yaşadık çocukluğumuzu.”

Âşık Veysel (114 Tümce)

1. “Anadolu, kuzeyin karlı çamlarını, güneyin çarşaf yapraklı ağaçlarını bağrında toplamış bir diyar...”
2. “Anadolu batıda filiz yeşilli, nefi yeşilli; doğuda boz renkli, kül renkli bir toprak...”
3. “Dünya üzerinde çeşitli güzellikleri toplayan memleketler yok değildir ama benim yurdumun taşında toprağındaki vasıflar zannetmem ki oralarda bulunsun.”
4. “Susuzluktan çatlayan toprağında bile, üzerindeki insanlara has bir ağırbaşlılık ve kadere boyun eğiş vardır.”
5. “Anadolu’nun asıl büyük bir özelliği; ılgıt ılgıt esen yelleri, çağıl çağıl akan ırmakları, burcu burcu kokan dağlarında, yaylalarında sanat endişesinden uzak, içli, dertli, gerçek sanatkarlar yetiştirmesi...”
6. “Onların mısralarında bizim ellerin rüzgarı eserken dağ taş dile gelir, bir ahu gözlünün gönlünde yatan aslan konuşur, bir erin aklında olan yavuklu ağlar...”
7. “O topraklar o kadar bereketli ki...”
8. “Bunların arasında Karacaoğlan, Emrah, Âşık Ömer, Pir Sultan Abdal gibi geçmiş asırların namlıları yanında, XX. asırda Âşık Veysel yer alıyor.”
9. “İşte bu şair Veysel, Anadolu’nun insanı âşık yapan havasından nasibini pek bol almış.”
10. “Veysel, Sivas’ın Şarkışla kazasının Sivralan köyünde, 1894 yılında doğdu.”
11. “6+5 vezninde yazdığı ‘Mektup’ isimli şiirinde hiç görmediği köyünün dağlarını, yüzünü tanımadığı sevgilisini ne güzel anlatıyor.”
12. “İlahi adaletin lütfu.”
13. “Görme duygusunu alınca ona öyle bir his, öyle bir deyiş veriyor ki...”
14. “Bu defa tamamıyla kendi âleminde kalan Veysel, sanki kendi cennetini buluyor.”
15. “İşte böylece ‘Âşık Veysel’ oluyor.”
16. “Kelimeleri dizi diziveriyor, sazına dokundukça içli, yanık türküler dökülüp duruyor...”
17. “Beserek’te lale sümbül yürüdü”
18. “Güldede’yi çayır çimen bürüdü”
19. “Karataş’ta kar kalmadı eridi”
20. “Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış”

21. "Benek benek mektuptadır nişanı"
22. "Göz yaşım mektuptadır pul deyi yazmış"
23. "Her âşık gibi Veysel de dertlidir."
24. "Onun mısralarında içten gelen içli duyular ile düşünme ürünü düşünceler kalıbını bulur."
25. "Hece vezni, her halk şairi gibi onun da doğan hislerini, yayılan fikirlerini şekillendirir."
26. "Çok defa kullandığı 6+5'lik vezin, ses ahengini en iyi tempoda verdiği için mısraları bir kat daha güzelleşir."
27. "Şekilden çok anlamı kuvvetli olan mısralarında his unsuru başta gelir."
28. "İşte bu duyuş ki insanı ağına dolar"
29. "Dağlar çiçek açar Veysel dert açar"
30. "Derdine düştüğüm yâr benden kaçar"
31. "Gerçek âşık olan kendinden geçer"
32. "Derdini âleme yayar iniler"
33. "Her Anadolu çocuğu gibi Veysel de toprak sevgisini her şeyin üstünde tutar."
34. "Toprağını derdine derman diye kabul eder."
35. "En büyük teselliği onun kucağında bulur."
36. "Hayatının felsefesini şu kıta içinde ne güzel hülâsa eder"
37. "Düşünülürse derince / Irak görünür görünce"
38. "Yol bir dakika miktarınca / Gidiyorum gündüz gece..."
39. "Garip Veysel'in en yakın arkadaşı sazdır."
40. "Onu adeta kıskanarak sever."
41. "Yıllar yılı süren arkadaşlık elbet bir gün bitecek."
42. "Fakat derdine ortak, sesine katık olan sazı kalacak."
43. "Bu yüzden Veysel'in dostuna nasihati var"
44. "Ben gidersem sazım sen kal dünyada"
45. "Ay geçer yıl geçer, uzarsa ara"
46. "Giyin kara libas yaslan duvara"
47. "Yanından, göğsünden açılır yara"
48. "Âşık Veysel diyor ki"
49. "Dost dost diye nicesine sarıldım"
50. "Benim sadık yârim kara topraktır"
51. "Beyhude dolandım boşa yoruldum"
52. "Benim sadık yârim kara topraktır"
53. "Şimdi de Veysel ile konuşmaya başlayalım"
54. "Âşığı bulduğum vakit beni Türk'e yakışan bir Anadolu evladının misafirperverliği, efendiliği, fakat âmâlara has durgunluğu ile karşılamıştı."
55. "Namını işittiğim, o zamana kadar yüzünü görmediğim Âşık Veysel'e ilk sözüm şu oldu"
56. "İstanbul'a hoş geldin âşık."
57. "İstanbul herkesin sevdiği bir memleket, dedi, kalabalık bir şehir, vasıtaları bol bir şehir."
58. "İstanbul denizin kenarında."

59. "Beyoğlu bir tepe, Beyazıt da başka bir tepe sanıyorum."
60. "İstanbul iki tepe arasında."
61. "... , diye sordum."
62. "Evet, dedi, kokusu gelir burnuma."
63. "Hayatından, doğuşundan biraz bahsetmesini istedim"
64. "Ben Sivas'ın Sivralan köyünde doğmuşum, diye başladı."
65. "Anam güz vakti davar sağmadan geliyor."
66. "Davarlar uzakta olur güzün."
67. "Anam yolda, Abdullah'ın oğlunun bostanında beni dünyaya getiriyor."
68. "Babam Zile'ye gitmiş."
69. "Ona da yolda haber veriyorlar."
70. "Adı Ahmet idi."
71. "Ama 'Karaca' derlerdi."
72. "Namlı bir halk şairi var, bilirsiniz; o Karacaoğlan..."
73. "Ben de Karaca'nın oğlu."
74. "Âşık Veysel nükteli bir adam..."
75. "Yukarıdaki sözünün bıraktığı hoş tesir kaybolmadan sordum"
76. "Bu soruya Veysel'in "Tabi olur." diyerek uzun uzun anlatmaya girişeceğini zannediyordum."
77. "Hayretle dinledim"
78. "Ben altmış yaşına yaklaştım, bu kadar yaşadım."
79. "Âmâlîğim ile tanındım."
80. "Gözüm açık olsaydı bir çiftçi olup ot gibi yetişecektim, ot gibi kuruyacaktım."
81. "Şimdi artık dünyayı görünce birkaç senelik hayat, bir şerit gibi geçecek, aldatacak beni..."
82. "Benim dünyam kafamın içinde."
83. "Yetişiyor benim dünyam bana..."
84. "Ben bu hayata çoktan alıştım."
85. "(...) diye sorunca da şu cevabı verdi"
86. "Köyümüzde Molla Hüseyin adında biri vardı."
87. "Lakabına 'Vididik' derlerdi."
88. "Karacaoğlan'dan, Dertli'den Emrah'tan söylerdi."
89. "İşte ondan öğrendim."
90. "Sazı çalarken içine giresim gelirdi."
91. "Elime alırdım, edemeyince bırakırdım."
92. "Sonra tekrar alırdım."
93. "Tıngırdata tıngırdata alıştım."
94. "Yakında tanıdığı saz şairlerinden en fazla kimi beğendiğini sorunca dedi ki"
95. "Kangal'ın Mamaş nahiyesinde bir Âşık Süleyman vardı."
96. "Çok güzel çalıyordu, çok hoşuma gitti."
97. "Atatürk ağıtını ne zaman yazdığını öğrenmek istedim."
98. "Atatürk'ün ölümünü duyunca bana çok fazla tesir yaptı."

99. "İçerimi dağladı."
100. "Herkes yazar da Âşık Veysel durur mu, dedim."
101. "Gönlümden geldiği gibi döşendim."
102. "Beş, on gün içinde yazdım, Besteledim. İstanbul'a gelirken Kayseri'ye uğradım."
103. "Oradan Ankara'ya gittim, çok tutuldu."
104. "Ankara'ya ilk onuncu yıl dönümü sıralarında geldim."
105. "Nihayet Veysel'den bir türkü söylemesini rica ettim."
106. "Küçük Veysel hemen davrandı, sazı uzattı, kendisi de aşığa katılarak söylemeğe başladılar"
107. "Nice güzellere bağlandım kaldım"
108. "Ne vefa gördüm ne fayda buldum"
109. "Her türlü isteğim topraktan aldım"
110. "Benim sadık yârim kara topraktır"
111. "Karnın yardım kazmayının belinen"
112. "Yüzün yırttım tırnağınan elinen"
113. "Yine beni karşıladı gülünen"
114. "Benim sadık yârim kara topraktır"

Kırkpınar (43 Tümce)

1. "Edirne'nin yazlarını pehlivanlar getirir."
2. "Göçmen kuşlar gibi uzaklardan her yıl Kırkpınar'a gelir kırk bin köyün seçilmiş pehlivanları."
3. "Eski, çok eski bir geleneğin kalıntısıdır Edirne'deki er meydanı."
4. "Yaz seferlerine çıkacak Osmanlı orduları burada toplanırmış bir zamanlar."
5. "Padişahı beklerken erler boy ölçüşür, küçük birliklere baş olacaklar seçilirmiş böylece."
6. "Bugün Anadolu insanı, yurdunu savunmadan başka amaçla savaşmayı yiğitlik saymıyor."
7. "Güreş yiğitçe ve kardeşçe bir oyundur yalnız onun için."
8. "Ama bu oyuna atalardan kalma özel bir saygısı vardır."
9. "Kırkpınar, coşkun sular ortasında şirin bir adacıktır."
10. "Güzel adı, güreş bayramının da adı olmuş zamanla."
11. "Bu yeşil, bu güler yüzlü, bu barışsever tabiat içinde birbirine eziyet eden, yenen, yenilen insanları görmek yadırganmıyor denemez, doğrusu."
12. "Ama tabiat, zeytin ağaçlarının verdiği yanlarla bu insan çatışmalarını yumuşatmaya çalışıyor; ataların sözcüsü de güreşçileri beden gücünden çok akıl gücüne güvenmeye, yenen ve yenilenleri dost kalmaya çağırıyor."
13. "Türk güreşçiliği kol gücünden çok bu sözlerle övünse daha iyi eder."
14. "Yağlı güreş bu sözlerle kurtuluyor bütün kabalığından."
15. "Kura ile seçilen ilk güreşçiler geliyor meydana."
16. "Bu dansın asıl görevi bir beden alıştırmasıydı aslında."
17. "Ama zamanla bu görev bir sembol değeri kazanmış."

18. “Pehlivanlar bu törensel girişle soylu bir toplum işi gördüklerini, birbirlerine saygılı olduklarını ve birer köylü olarak bütün güçlerini topraktan, otlardan aldıklarını belirtiyorlar.”
19. “Derken geleneğe uygun tutuşmalar, yaklaşmalar başlıyor saygıyla.”
20. “Yağlı güreşte pehlivan, rakibini dilediği yerinden tutmakta serbesttir; ama zeytinyağı, bu serbestliğin kırıcı olmasını önler ve elinden kayan beden, güreşçiye kaba gücünden çok aklını kullanmaya zorlar.”
21. “Elin tutunabileceği yerler belli ve en az zararsız yerlerdir.”
22. “Bu güreşte amaç rakibini yere sermek değil, bir punduna getirip karnını bir an için havaya çevirmektir.”
23. “Bu ustaca başarıyı, yalnız hakemin keskin gözü fark edebilir.”
24. “Sizin güçlü sandığınız pehlivan, bir anda yenilir ve siz nasıl yenildiğini görmemiş olabilirsiniz.”
25. “Bütün iş, rakibin bir boş anını yakalamakta.”
26. “Saatlerce, günlerce sürer bu kapışıp yenişmeler.”
27. “Her toplu güreş sonunda yenenler sıralanır ve bir dinlenmeden sonra yeni bir eleme başlar.”
28. “Bu düzene göre en önemli gün, son gün olacak ister istemez.”
28. “O gün, erkenden Kırkpınar’a gelen yollar meraklılarla dolar taşar.”
29. “Uzaktan yakından akın eden kalabalıklar, alaca bulaca bir halk kaynaşması getirirler Edirne’ye.”
30. “Bu kaynaşma içinde en eski adetler, en yeni rahatlıklarla iç içedir.”
31. “Üstlerinde pehlivanların adları yazılı meşin donlarda Orta Çağ’dan çok ötelere giden bir tarihin pırıltıları vardır.”
32. “Bu da, güreşin bütün kuralları gibi kendiliğinden süregelen bir Anadolu geleneği olsa gerek.”
33. “Hemen hepsi köylü olan bu pehlivanlar aslında sıkılgan, çekingen kişilerdir.”
34. “Ama bu kaygan tutuşmalarda ellerini olmayacak yerlere atmak zorunda kalıyorlar.”
35. “Güreşler hep birbirine benzer kapışmalarla sürüp giderken halk, zaman zaman panayır yerinde oyalanır, yer, içer, oyunlar seyreder.”
36. “Yağlı güreş gibi göbek atma da çok eski bir Ortadoğu geleneğidir.”
37. “Dans eden kadınlar arasında güreşçilerdeki gibi utangaç, kapalı ve kendi halinde olanları vardır.”
38. “Geleneğe bağlılık bu sanatı da hayâsızlığa düşmekten korur.”
39. “Meydan yerinde pehlivanlar seçildikçe azalıyor, azaldıkça güçleniyorlar.”
40. “Yenen yenmiş, umulmadık taşlar başları yarmış, usta şahin koca kartalı yere sermiş, kala kala on iki kadar pehlivan kalmıştır ortada.”
41. “Derken bu iş birdenbire ve sessizce bitiverir.”
42. “Birkaç madalya ve bir süslü kuşaktır kazanılan.”
43. “Ama baş pehlivanın adı dillere destan olacaktır.”

Hayal Perdesi (33 Tümce)

1. “Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllarında Karagöz ve Hacivat’la ilk karşılaştığım ‘Hayal Perdesi’, şimdi
2. “Atatürk Bulvarı’nda, Fatih’ten Unkapanı’na giderken bir yan sokaktaydı.”
3. “Atlamataşı’ndağ iki ev arasında boş bir arsaya küçük bir tahta kapıdan giriliyordu.”
4. “Arsada, arkalıksız kahve iskemleleri ya da odunlar üstüne çakılmış uzun kalaslardan oturma yerleri vardı.”

5. “Hayal perdesi, bahçe duvarının hemen önündeydi. Bahçe yarı karanlıktı.”
6. “Seyirciler ben yaşta çocuklardı.”
7. “Herkesin gözü hayal perdesindeydi.”
8. “Beyaz bezden perde, arkadan aydınlatılmıştı.”
9. “Ne olduğunu kestiremediğim gülünçle korkunç karışımı bir figür, beyaz perdenin sarımsı aydınlığında, orta yerde hiç kımıldamadan durmaktaydı.”
10. “Buna karagözcü dilinde “göstermelik” denildiğini o akşam öğrenivermişim.”
11. “Bir ara bütün çocuklar bağrıışmaya başladılar: (...) diye.”
12. “Bu incecik seslerin korusu arasında ‘hayal perdesi’nden sert bir vızıltı yükseldi ve “göstermelik” yukarılara doğru uzaklaştı.”
13. “Şamatalı bir tef açılış müziğinden sonra, ak bez perdenin çiğ sarı aydınlığında, renkli giysili bir gölge-kişi belirmişti.”
14. “Çocuklar, ‘Hacivat!’ diye bağrııştılar.”
15. “Hacivat, ağdalı bir dille uzun bir tekerleme yapmış; sağ köşede evinin penceresinden birkaç defa başını uzatıp öfkeli öfkeli söylenen Karagöz, sonunda dayanamayıp aşağı atlamış ve bir boğuşma başlamıştı.”
16. “O ramazan her akşam, hep o yarı karanlık ve küçük arsada “hayal perdesi”nin önündeydim.”
17. “Belki de ilk gelenlerden biriydim. ‘Kanlı Nigar’, ‘Yalova Sefası’, ‘Tahir ile Zühre’ öteki bütün hayal oyunlarını gördüm.”
18. “Karagöz oyunlarının ‘Tuzsuz Deli Bekir’, ‘Beberuhi’, ‘Yahudi’, ‘Arnavut’, ‘Rum’, ‘Kekeme’, ‘Kanlı Nigar’ ve öteki kişilerini sesleri ve konuşmalarıyla yakından tanımış, benimsemişim.”
19. “Evde karagöz oynatmak için kıvranıyordum.”
20. “Basılı karagöz oyunlarını da satın almışım.”
21. “Bereket, bir okul arkadaşım akıl verdi.”
22. “Dediklerini yaptım.”
23. “Mukavvadan yapılmış karagöz oyunu kişilerini, zeytinyağına daldırdıktan sonra bahçede çamaşır ipine asıp bir süre bırakıyordum.”
24. “Benim mukavvadan ‘suretler’, tıpkı deve derisinden karagöz kişileri gibi bütün renkleri ve biçimleriyle tülbenkten perdede bir güzel belirliyordu böylece.”
25. “Tefi kimin çaldığını pek anımsayamayacağım fakat Karagöz’ü ve öteki kişileri ben oynatıyor, ben seslendiriyordum.”
26. “Basılı metinden okuyarak.”
27. “On iki-on üç yaşların çatalı sesi, değişik kişilerin seslerini taklit etmemi kolaylaştırıyordu.”
28. “O yıllarda sünnet oldum.”
29. “Canımın acıyıp acımadığını bilmem ama sünnet odasından karyolaya kadar yürüyerek gittiğimi iyice anımsıyorum.”
30. “Ne var ki az sonra karagöz ve hokkabaz yerine ince saz başlayınca on iki yaşımı bitirmek üzere olduğumu hiç düşünmeden, feryadı basmışım.”
31. “Belki de canım acıyordu.”
32. “Fakat ağlamamın gerekçesi başkaydı.”

33. “İlle de karagöz oynasın diye direniyordum.”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (41 Tümce)

1. “Âdet olmuştur; sıralı sırasız, sorarlar çocuklara”
2. “Biz çocukken bayramın birinci günü, evde el öpüldükten sonra, ailenin başka büyüklerini ziyaret ederdik.”
3. “Teyzemin oğlu Mahmut (Tali Öngören) bize gelirdi, hemşirem Leyla ile ben, üçümüz, yayan veya tramvayla kapı kapı dolaşır, el öperdik.”
4. “Uğradığımız hemen her yerde, önce hal hatır sorar, anne ve babalarımızın iyi dileklerini iletir, birer şeker alıp bir köşeye sinerdik.”
5. “Büyüklerin de çilesi...”
6. “Okul iyi.”
7. “Arkadaşlar iyi.”
8. “İyi, iyi.”
9. “Pekiyi, pekiyi.”
10. “Her yerde aynı nakarat.”
11. “Laf bitince önemli soruya sıra gelirdi”
12. “Ben nedense bu soruya çok içerlerdim.”
13. “Ne olacağımı bilmediğim için.”
14. “Daha doğrusu, maymun iştahlılıktan, türlü türlü mesleklere girmeye can atardım.”
15. “Hepsini söylesem bilirdim ki itirazlar başlayacak: (...) , bir tanesini seçeceksin.”
16. “Leyla ne olmak istediğini tereddütsüz bilirdi.”
17. “Leyla doktor olmak isterdi.”
18. “O, çocukken de akıllıydı: (...) diye cevabı yapıştırır, kurtulurdu.”
19. “Ben bocalardım boyuna.”
20. “Tüccar olmalı, tüccar...”
21. “Oohhh, zengin olup keyif sürersin.”
22. “Önce altın bilezik.”
23. “Bir meslekte ilerle, sonra servetini yap.”
24. “En iyi öğüdü babam verirdi”
25. “Ne istersen ol.”
26. “Ama olduğunun en iyisini olmaya bak.”
27. “Aslında, ben (...) sorusundaki “olmak” düşüncesine sinirlenirdim.”
28. “Sanki bana öyle gelirdi ki (...) daha anlamlıydı.”
29. “Bayramlarda değişik ziyaretlerde farklı niyetlerimden söz ettiğim olurdu.”
30. “Bazen de bayramdan bayrama meslek değiştirirdim.”
31. “Bu sefer, hatırlayıp takaza edenler olurdu”
32. “Aaa, nasıl şey o öyle, Şeker Bayramı’nda hukukçu demiştin, şimdi eczacı diyorsun.”
33. “Nihayet kurtuluşu ‘mühendis’ demekte bulmuştum.”

34. “Herkesin beğendiği, övdüğü bir meslekti bu.”
35. “Yapıcı, her zaman, her yerde geçer akçe; kazançlı bir iş...”
36. “Oysa ben ileride ne yaparsam yapayım mühendis olmayacağımı, olamayacağımı biliyordum.”
37. “(...) sorusunun en salim karşılığı budur diye, birkaç yıl “mühendis” heveslisi göründüm; akan sular dindi.”
38. “Bir kere Mahmut ile birlikte ailenin bir kanadını ziyarete gittikti “büyüdükten sonra”
39. “Oradaki çocuklara şakacıktan soracak oldum.”
40. “Mahmut kendini tutamadı, bir kahkaha salıverdi.”
41. “Herkes neye uğradığını şaşırıldı.”

İyimserlik, Kötümserlik (52 Tümce)

1. “İnsanları birçok bakımdan iki sınıfa ayırabilirsiniz.”
2. “Fakat en doğrusunu Auguste Breal (Ogüst Brel) adında bir Fransız yazarı yapmıştır.”
3. “O yazar, ‘İnsanları, beraber yaşadıkları kimselere hayatı hoş bir hale getirenler, bir de beraber yaşadıkları insanlara hayatı zehir edenler diye ikiye ayırmak kabildir.’ diyor.
4. “Bana öyle gelir ki yazar, bu ayırmayı yaparken insanlardan bir bölümünün iyimser, bir bölümünün kötümser olduğunu anlatmak istemiştir.”
5. “(...) , beraber yaşadıkları insanlara da hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler.”
6. “(...) ; o karanlık hadisenin, gece içinde parlayan yıldızlar gibi ışık veren bir noktasını bulup ertesi güne o noktadan bakmayı tercih ederler.”
7. “Burada “tercih ederler” sözünü gelişigüzel kullanmadığımı herhalde siz de fark etmişsinizdir.”
8. “(...) ; yaradılışı onu doğrudan doğruya karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramaya götürür. Siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür.”
9. “Bir de kötümseri, eski tabirle bedbin dediğimiz adamı düşünün.”
10. “Kötümser gözler, güneşte bile kara kara lekeler bulacaklardır.”
11. “Nerede olduğunu şimdi hemen toparlayamıyorum fakat bir yerde okumuştum”
12. “İyimser insanla kötümser insanı birbirinden ayırmak için güzel bir usul bulmuşlar.”
13. “Bir masanın üzerine yarım bardak su koyup insanları teker teker davet ederek masanın üzerinde ne gördüğünü sorarlarmış.”
14. “Kötümser adam yani o her şeyi kara, her şeyi korkunç, her şeyi noksan gören adam ‘Yarısı boş bir bardak görüyorum.’ Dermiş.”
15. “Buna karşılık iyimser olan kimseler ‘yarısına kadar dolu bir bardak’ gördüklerini söylerlermiş.”
16. “Kötümserler gerçekten böyledirler.”
17. “Onların gözlerine boşluklar çarpar.”
18. “Yükleri sanki vesvese ile doldurulmuştur.”
19. “Parmağında küçük bir sivilce çıksa kötümserin aklına ilk gelen şey, bunun bir kanser başlangıcı olduğudur.”
20. “İyimser ise parmağında bir sivilce çıktığını, bunu iyi bakarak geçiştirmenin mümkün olduğunu düşünür.”

21. “Hiçbir şeyden memnun olmadığı, en iyi fırsatlar kaşısında zihnini kötü ihtimallere doğru işlettiği için her şeyden önce kendisini bozar; daima kara kara düşündüğünden gülmek fırsatlarını sık sık kaçıırır.”
22. “(...) ve sonunda Allah’ın bahsettiği o bulunmaz imkânı kullanamadan bu dünyayı bırakır gider.”
23. “Meşhur Düşes de Windsor (dö Vindsor)’un pek sevdiği Lady Mendl (Leydi Mendil) adında bir ihtiyar hanım vardı.”
24. “Belki adını duymuşsunuzdur.”
25. “Daima yeni şeyler öğrenmek istiyorum.”
26. “Yenileri öğrenince de eskileri unutmak âdetimdir.”
27. “Bütün yeni cereyanlarla hemen ilgilenirim.”
28. “Çünkü ben iyimser bir kadınıym. der ve hep neşe ile keyif içinde, kuruntusuz, üzüntüsüz geçmiş olan hayatını tıpkı büyük kumandan Sezar gibi üç kelime ile anlatır. “
29. “Bilirsiniz Sezar, bir muharebeden döndüğü zaman senatoda kendisinden bu mücadelenin ayrıntılarını sormuşlar, o da sadece ‘Gittim, gördüm, yendim.’ demiştir.”
30. “Lady Mendl da kendi hayatını tıpkı onun gibi üç kelimeyle anlatıyor: “Güldüm, yaşadım, sevdim.”
31. “Hayatı böyle hep iyi tarafından, rahat tarafından, keyifli tarafından almak, yok yere dertlenmemek, hiç yüzünden, hatta oldukça önemli sebepler bulunsa bile kederlere batmamak ne iyi şey.”
32. “Böyleleri toprağa tohum serpen çiftçi gibi geçtikleri yerlere saadet dağıtırlar.”
33. “En ufak şeylerden memnun olurlar.”
34. “Gündelik hayat onlar için küçük ikramiyelerle doludur.”
35. “Beş on dakikayı şöyle bir hoş geçirivermek, keyifle söylenmiş bir şarkıyı dinlemiş olmak, güzel bir tablo seyretmek, gerçekten layık olanlara ufak bir yardımda bulunmak, tabiatın harikuladeliğine hayran kalmak, bir çocuğun masum üzüntüsünü gidermek; her şey, bir kötümserin gözünde hiç değeri olmayan her şey, iyimserin hayatını zenginleştirir.”
36. “Bu dünyada gördüğünüz bütün iyi eserler iyimserlerin eseridir.”
37. “Bütün işlerin başlangıcı çetin savaşlarla doludur.”
38. “Hayatın engelleri, sonunun daima iyi olacağına inanan insanların güçleri sayesinde ortadan kalkar.”
39. “Dünyayı refaha ve bolluğa kavuşturanlar onlardır.”
40. “En iyi iş, neşeli bir adamın elinden çıkan iştir.’ diyen bir söz vardır.”
41. “Meşhur doktor Victor Pauchet (Viktor Pose) kötümserleri anlatırken biraz önce bizim tesadüfen dokunduğumuz kötümserin vesveselerini daha bilimsel bir şekilde şöyle anlatıyor”
42. “(...) yahut vücutlarını yavaş yavaş dayanıksız hale getirirler. Çünkü iyimser adamın ruhu gibi vücudu da hastalıklara karşı durmaya hazır bir haldedir.”
43. “Son yıllarda dünyada kanser vakalarının artmasına daha çok kötümserler sebep oluyor.”
44. “Kanser öyle bir hastalıktır ki başlangıçta doktora gidilirse kolaylıkla önlenir.”
45. “Fakat kötümserler kuşkuludurlar, kararsızdırlar, en kötü ihtimalleri akıllarına getirmelerine rağmen bir karara varamadıkları için hastalıkları ilerler ve önüne geçilmez bir hal alır.”
46. “Şayet hiç yokken kendilerine bu hastalığı kondurmuşlarsa sinirlerini kendileri perişan etmiş olurlar.”
47. “Kötümserlik toplum içinde her bakımdan yıkıcı bir rol oynuyor.”
48. “İnsan dünyaya iyimser olarak gelmektedir.”

49. “Küçük çocukların en tatlı hayaller içinde büyüdüklerini hatırlayacak olursanız bu sözün doğruluğuna inanırsınız sanıyorum.”
50. “Sonradan kötümser olduğumuza göre dostlarımızı iyimser insanlardan seçelim.”
51. “Neşe bulaşır, derler.”
52. “Onların neşeleri bize bulaşır, hayatı hoş tarafından almaya alışacağımız için kötümserliğimizden eser kalmaz belki.”

Bize Bağlı (8 Tümce)

1. “Bu akşam da gönlümüzce bitmediyse gün / Suçun yarısı bizim yarısı günün”
2. “Sanki yapının tuğlası bizsek harcı o”
3. “Onun da iyi olması lazım / Onun da akli kalbi namusu”
4. “Ya masmavi aydınlık ferah / Ya dikenli huzursuz bir uykusu / Gününü gün etmekten korkması lazım.”
5. “Bu akşam da gönlümüzce bitmediyse gün / Demek tümü bizim omuzlarımızda yükün”
6. “Gelin buna bir çare bulalım”
7. “Yarın daha iyi adam olalım / Yarın daha sağlam daha akıllı / Yarın daha sevdalı daha haklı”
8. “Günün bize bağlı olduğunu bilelim.”

Ev (60 Tümce)

1. “Evce bir yönü vardır gene de her yapının.”
2. “(...) , işçilerin bir bakıma evidir fabrika.”
3. “Yemek yemek için kurulup düzenlenir lokanta, aşevindir ama lokantanın öbür adı.”
4. “Kimsenin evi sayılmazsa da han, otel her konuğun evi olabilir.”
5. “Kervansaraylar yolcuların eviydi eskiden.”
6. “Bazı törenler için tekkelerde toplanılırdı bir zamanlar, eviydi pek çok dervişin tekke.”
7. “Manastır keşişlerin evi.”
8. “Asker evi kışladır.”
9. “Öğrencilere evdir okul.”
10. “Hastanede kaldığı sürece hastanın evidir orası.”
11. “Orta Çağda şatolarda otururdu derebeyler.”
12. “Zengin evine konak denir.”
13. “Saray; kralların, şahların, padişahların, cumhurbaşkanlarının.”
14. “Havralar, kiliseler, camiler Tanrı’nın evi diye anılır.”
15. “Bir kitaplık görsem işte kitapların evi, diyorum.”
16. “Kayıkhaneye, adı üstünde, kayıkevidir; kayıklar sığınır kötü havalarda oraya.”
17. “Çeşitli malların sergilendiği yer, sergievidir.”
18. “Korunmaya değer geçmiş ürünlerin evidir müzeler.”
19. “N’olurdu “bilgelik evi” diyebilseydik üniversiteye.”
20. “Birbirinden apayrı amaçların gerçekleşmesine yarayan bir yapıdır ev.”
21. “Amaca elverişli olan her gerece başvurulmuştur onun için ev yapımında.”

22. "Yeter ki bulmakta zorluk çekmesin; geleneğe, akla aykırı düşmeyen her gereci kullanır insan."
23. "Taştan, topraktan, kilden evler vardır."
24. "Dövme toprak, moloz taşı, sünger taşı, killi taş hangisi olursa olsun, ev çıktı demektir ortaya."
25. "Çölde kuma oyulur ev."
26. "Buzlar bölgesinde sıkıştırılmış kardandır."
27. "Mermer harcıyla yükselir bazıları."
28. "Demirli çimentodan, betondan oturduğumuz evler."
29. "Alüminyumdan evlere de rastlıyoruz."
30. "Çeşit çeşit koşulların ortamında beğeni, istek, gereç, para, ustalık, gereksinme, engebe, iklim koşullarının ortamında çeşitli kılıklara bürünür evler."
31. "Kimi düz damlıdır kimi sivri damlı."
32. "Kiminin dışa penceresi vardır, (...) ."
33. "Dört köşelidir bazı evler, bazıları da yuvarlağımsı."
34. "Kimi uzunluğunadır, kimi yüksekliğine."
35. "Dıştan süslü görüneni de var, yalını da."
36. "Yele açık yamaçlarda kalın duvarlıdır dağ evleri, kır evleriye ipince."
37. "Ağaçlardan bir kümedir sanki orman evleri."
38. "Bahçeli evlerin çoğu bahçesiyle de övünür."
39. "Direklere çakılıdır gölde evler."
40. "Dere boylarında evler senli benlidir suyla çamurla."
41. "Yazdan yaza canlanır yalılar."
42. "İçine kapanıktır köy evleri."
43. "Kasabalarda gösterişi sever evler kendince."
44. "Kent evleri birbirine bitişik koca koca yapılardır çoğun."
45. "Püfür püfürdür Çingene çergeleri."
46. "Kara yağmura dayanıklıdır keçi kılından Yörük çadırları."
47. "Cana yakını da var, göze batanı da gecekonduların."
48. "Uygurluk boyunca değişip durmuştur evler."
49. "Her ev bir başarıdır, insanın doğaya söz geçirmesindeki bir aşama."
50. "Mağaradan gökdelenlere dek bir gelişme."
51. "Genellikle, ağaç kovuğundan daha rahattır apartman."
52. "Sivri, yayvan damlı, deri kaplı tarımcı konutları da öyle.""
53. "Eski Yunanistan'da bir girişe açılan iç avluya bakardı ev odaları."
54. "Kaburga bölümlerle pekiştirilmişti, saman örtülüydü başlangıçta İtalya evleri."
55. "Roma imparatorları zamanında genişti, süslüydü evler."
56. "Geçen yüzyılın İstanbul evleri büyük odalı, yüksek tavanlı, aydınlık evlerdi."
57. "Bugünse karmakarışık her şey."
58. "Eskisi için aynı şey denebilir ama bugünü biliyorum ben."
59. "Güzel evler sayıca az gibi geliyor bana günümüzde."
60. "Dikine apartmanlarda, elden geldiğince çok insanı barındıracak bölmeler sarmış her yanı."

Bir Kule Varmış (31 Tümce)

1. “İstanbul’da, Boğaz’ın Marmara Denizi’ne açıldığı yerde, Anadolu yakasındaki Salacak kıyısının 100 m kadar açığında bir kayalık üstündeki küçük kuleyi bilirsiniz.”
2. “İstanbul’da yaşayan herkesin dikkatini çeker bu kule.”
3. “Kule, tarih içinde bir çok efsaneye konu olmuş.”
4. “Hero (Hiro) ile Leandros’un öyküsü, bu öykülerden en çok kabul edileni.”
5. “O halde birlikte öğrenelim.”
6. “Bir zamanlar bu kulede Hero adında bir kız yaşarmış.”
7. “Ona âşık olan Leandros ise her gece Galata’dan Kule’ye, Hero’nun yaktığı meşaleye ulaşmaya çalışarak yüzer, sevgilisine kavuşmuş.”
8. “Her gece, Leandros kulede sallanan meşaleye doğru yüzüyor, her gece Hero’ya kavuşuyor ve her sabah güneş doğmadan, yaz gecelerinin kısıtlığına üzülerək dönüş yolunu tutuyormuş.”
9. “Günler geçmiş, Boğaz’da donduru poyrazlar esmeye başlamış.”
10. “Ne var ki, Sestos (Sistos) kulesinde meşalenin yandığını gördü mü ne rüzgâr ne dalga ne soğuk durdurabilmiş Leandros’u.”
11. “Denize dalar dalmaz, en yüksek dalgaları yara yara yüzüyor, yorgunluğunu duymadan varıyormuş karşı kıyıya.”
12. “Fırtınalı bir gece, rüzgâr şiddetini arttırarak Hero’nun elindeki meşaleyi söndürmüş, dağ gibi yükselen dalgalar, Leandros’un çırpınan gövdesini döne döne Sestos’tan çok ötelere sürüklemiş.”
13. “Delikanlı bütün gücüyle karşı koymaya çalışmış ama kulenin tepesindeki ışığı görmüyormuş ki nereye doğru yüzeceğini bilsin. Yol gösteren ay ışığını kara bulutlar kaplamış.”
14. “Leandros’un kollarının, bacaklarının gücü tükenmiş. Buz gibi bir donukluk sarmış bedenini.”
15. “Ne olduğunu bilmeden bırakmış kendini denize.”
16. “Sabaha karşı dalga ölüsünü atmış Sestos kıyılarına.”
17. “Hero, sünen meşalesini yine yakmış, elinde tutmaktaymış.”
18. “Kıyıya çarpan Leandros’u görünce ona hiç değilde ölümdə kavuşmak için o da kendini denize atmış.”
19. “Kaynaklardan, Boğaz girişini denetim altında tutmak isteyen Atinalı komutan Alkibiades (Alkibiades)’in İÖ 410’da bu kayalığın üstüne bir karakol kurduğu bilinir.”
20. “12. yüzyılda Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos (Manuel Komenos), aynı yerde yaptırdığı kule ile Sarayburnu’ndaki bir kule arasına zincir gerdirerek Boğaz’ı kapattı.”
21. “II. Mehmet, kenti aldıktan sonra buraya bir nöbetçi birliği yerleştirdi.”
22. “1509’daki depremde yıkılan kulenin yerine yapılan ve fener olarak kullanılan ahşap kule 1721’de çıkan yangından büyük zarar gördü.”
23. “1763’te kâgir olarak yeniden yapıldı.”
24. “1829’da karantina istasyonu olarak kullanılmaya başlanan kule, 1832’de baştan aşağı onarıldı.”
25. “1857’de Fenerler İdaresi’ne geçti.”
26. “1945’te Liman Müdürlüğü tarafından bir kez daha onarıldı.”
27. “Artık ne Hero yaşıyor bu kulede ne de Leandros her gece Galata’dan kuleye yüzüyor.”

28. “Bu kuleden günümüze kalan yalnızca yaşadığı yer.”
29. “Yaşadığımız şehirde kim bilir öyküsünü bilmediğimiz ne çok yapıyı göz ardı ediyoruz.”
30. “Onların dilleri olsaydı neler yaşadıklarını anlatırlardı bizlere.”
31. “Bu durumda, yaşadığımız yerlere kimliğini veren yapılara sahip çıkmak ve onları dile getirmek bize düşüyor.”

İstanbul (22 Tümce)

1. “Seni görüyorum yine İstanbul”
2. “Gözlerimle kucaklar gibi, uzaktan. / Minare minare, ev ev, / Yol, meydan.”
3. “Geliyor Boğaziçi’nden doğru, / Bir iskelenden kalkan vapurun sesi.”
4. “Mavi sular üstünde yine / Bembeyaz Kızkulesi.”
5. “Bir yanda, serin sabahla beraber, / Doğduğum kıyılar: Beşiktaş’ım.”
6. “Baktıkça hep semt semt, yer yer, / Beş yaşım, on beş yaşım, ah yirmi yaşım!”
7. “Durmuş bir tepende okuduğum mektep / Askerlik ettiğim kışladır ötesi.”
8. “Bir gün, bir kızını benim eden / Evlendirme dairesi.”
9. “Elimi tutar gibi iki yanımdan, / Babamın yattığı Küçüksu, / Anamın toprağı Eyüp Sultan.”
10. “Önümde açık kollarıyla Boğaz, / Çengelköy’den aktarma Rümelihisarı.”
11. “İstanbul, İstanbul’um benim, / Kadıköy’ü, Üsküdar’ı...”
12. “Gün olur, Köprü ortasında durur, / Anarım Adalar’da çamların kokusunu.”
13. “Gün olur, Beyoğlu’nu özler içim, / Koklamak isterim Tünel’in kokusunu.”
14. “Bulut geçer üstünden”
15. “Gemi gelir yanaşır”
16. “Bir eski türküdür, kulağıma fısıldar: ‘İçi dolu çamaşır.’”
17. “Göğünde tanıdım ayın on dördünü”
18. “Kırları da bilirim baharı”
19. “Her şey, içimde her şey, / İstanbul yadigârı.”
20. “Bir daha görüyorum seni dünya gözüyle”
21. “Göğün hep üstümde, havan ciğerlerimdedir”
22. “Ey doğup yaşadığım, yerde her taşını / Öpüp başıma koymak istediğim şehir!”

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki sözceler anlam bilimi açısından çözümlendiğinde olumlu yargı bildiren sözceler şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (39 Tümce)

1. “İnsan ömrünün ortalama yetmiş seksen yıl olduğunu düşünürsek bir insanın her şeyi yaşamasının pek mümkün olmadığını anlarız.”
2. “Bu yüzden yaşayarak tanıyamadığımız hayatın bazı yönlerini ve farklı tecrübeleri kitaplardan okuyarak öğreniriz.”
3. “Kitapla insan arasında büyüye benzer bir ilişki vardır.”

4. “Kitap okurken kendinden biraz uzaklaşmak, seyahat etmek her zaman hoşadır.’ diyen bir yazar, kitaplarla kurulan ilişkiyi de şu sözlerle anlatır”
5. “Geceyi eğer kitap denen dostlarla geçiriyorsak bu, gerçekten istediğimiz içindir.”
6. “En azından kitaplar söz konusu olduğunda dostlarımızı genellikle üzümlere terk ederiz.”
7. “Kitaplarla kurduğumuz bu dostluk ilişkisinde yeni insanlar ve yeni ülkeler tanır; farklı ve yaşayamayacağımız olayların heyecanını duyar; yeni bilgiler ve düşünceler öğreniriz.”
8. “Kitaplar bize bir seyahat imkânı verir.”
9. “Bu büyüleyici bir yolculuktur.”
10. “Hatırladığınız ilk kitap belki sizin okuduğunuz değil size başka birinin okuduğu kitaptır.”
11. “Fransız düşünür ve romancı Jean Paul Sartre(Jan Pol Sartır), kitabın büyüleyici dünyasıyla karşılaşmasını anlatırken çocukluğuna gider.”
12. “Henüz okuma bilmediği çocukluk günlerinde uyumadan önce kendisine masalların okunduğu bir kitabı hatırlar.”
13. “Masalların dünyasındaki olağanüstülük onu öyle etkilemiştir ki annesinin bunları kitaptan okumadığını, hepsini görerek anlattığını düşünür.”
14. “O gün okumanın ve kitabın büyümesini anlar.”
15. “Dinlediğimiz veya okuduğumuz ilk kitap bizde okuma isteği ve kitap sevgisi uyandırır.”
16. “Çoğunuz çocukluğunuzda bir çizgi roman okumuşsunuzdur.”
17. “Bugün okuma alışkanlığı kazanamamış çocukların çizgi filmleri çok sevmeleri de sizlerin çizgi romanlarla kurduğunuz ilişkiye benzer.”
18. “Okuma alışkanlığı kazandırmada bu tür kitapların önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir.”
19. “Bununla birlikte iyi bir kitap okuru, yıllar geçtikçe kendini geliştirir ve çizgi romanlarla yetinmeyecek bir beğeniye ulaşır.”
20. “Çizgi romanlar insanda okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi bırakan eski birer dost olmuşlardır.”
21. “Bunlar genellikle saklanırlar.”
22. “Kitapların kişiliğimizin oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir etkisi vardır.”
23. “Doğduğumuzda her şeyi biliyor olsaydık elbette hayat daha kolay olurdu.”
24. “Böyle bir imkânı sahip olmadığımız için kitaplar yardımımıza koşar.”
25. “Bilmediğimiz konuları onlardan öğreniriz.”
26. “Hayal gücümüzü diğer pek çok şeyle birlikte onlar geliştirir.”
27. “Düşüncelerimizi onlar olgunlaştırır.”
28. “İçlerinde ne varsa bize karşılıksız sunarlar.”
29. “Bu yüzden kitaplar, en iyi dostlarımızdır.”
30. “İlgilerimiz, okuyacağımız kitapları da belirler.”
31. “Seçerek aldığımız her kitap bizim kişiliğimizi gösteren birer aynadır.”
32. “Bunlar zihnimizi zenginleştirir, dünyamızı genişletir.”
33. “Sizi konuşması ve davranışlarıyla etkileyen insanlara baktığımızda bunların iyi bir kitap okuru olduğunu görürsünüz.”
34. “Onlarla konuşmak size zevk verir, onların dostluğundan bir şeyler öğrenirsiniz.”
35. “İyi bir kitap okuru olan Suut Kemal Yetkin, ‘Canım Kitap’ adlı yazısında şöyle der”

36. “Düşünüyorum da şu dünyada kitaplar yok olurse yaşamak ne kadar güçleşir, çekilmez bir ağırlık olur.”
37. “Romancı veya şair için yazmak nasıl dayanılmaz bir ihtiyaçsa okuyucu için de yazılanları okumak öyledir.”
38. “En kötümser zamanlarımızda yardıma onlar koşar.”
39. “Hatırlıyorsanız siz iyi bir kitap okuru ve kitap dostusunuzdur.”

İmza Günü (116 Tümce)

1. “Son iki yıldır sanat şenlikleri düzenleniyordu kasabalarında.”
2. “Bu yıl bazı yazarlar da çağrılmıştı.”
3. “Okurlarıyla söyleşi yapacaklar, kitaplarını imzalayacaklardı.”
4. “Bunlar kafasına takılmakla birlikte en çok da sevdiği yazarı merak etmeye başladı.”
5. “Bir iki gece düşünde bile gördü onu.”
6. “Uyanıp gördüğü düşü yorumlamaya başladı.”
7. “Kafasını kurcalayan bu tür soruların gereksizliğini düşündü.”
8. “Kendi kendine güldü.”
9. “Kaldı ki böyle ünlü kişilerden birkaçını görmüştü de.”
10. “Hemen her gün televizyon ekranlarına çıkan bir politikacı gelip kasabalarının meydanında konuşmuştu.”
11. “Tanınmış artistlerden birkaçı film yapmak için günlerce burada kalmıştı.”
12. “Herkes gibi bir ağzı, iki gözleri vardı.”
13. “Düşündüklerine inanmak istiyordu ki vazgeçti.”
14. “Hayır, dedi.”
15. “Bir yazar yine de farklı olmalı onlardan...”
16. “Kafası karıştı.”
17. “Bir yazarın nasıl olabileceğini epeyce düşünüp karar vermişti ki rahatladı.”
18. “Bundan sonra da ona nasıl yaklaşabileceğinin, onunla neler konuşabileceğinin hayallerini kurmaya başladı.”
19. “Türlü sorular sordu ona.”
20. “Onun ağzından kendi sorularına yanıtlar buldu.”
21. “Bunlar da bitince o yazardan okuduğu kitapları bir bir hatırlamaya çalıştı”
22. “Bir kitabında hep düş kurmaya meraklı bir çocuk vardı.”
23. “O kendisine benziyordu.”
24. “Ya da kendisi ona.”
25. “Okuyup bitirdiğinde bu yazarın kendisini bir yerlerde görüp tanımış olabileceği kuşkusuna düşmüştü.”
26. “Kendisi gibi hep uzakları düşünüyordu çocuk.”
27. “Uzaya, yıldızlara meraklıydı.”
28. “Bazen denizlerin tabanında dolaşıyor, bazen sonsuzluklara ışınlanıyordu.”

29. “Biyonik adamlar gibi her tehlikenin karşısında ölümsüzlüğün sırrına bile eriyordu.”
30. “Bir başka kitabında bitkilerle, kuşlarla, hayvanlarla konuşan yaşlı bir adam vardı ki o da köydeki dedesine benziyordu.”
31. “Durmadan çalışıyordu.”
32. “En çok da toprağı seviyordu.”
33. “Hiç ummadığın konulara çocuklar kadar merak gösteriyordu.”
34. “Bazen de en önemli konulara ilgisiz kalıyordu.”
35. “O da babası, annesi işe gittiğinde küçük kardeşine bakmak için gelen kadının aynısıydı.”
36. “Arada şiir gibi kafiyeli konuşuyor, pek çok şeye tekerlemelerle yanıt veriyordu.”
37. “Köydeki dedesi gibi toprağı değil ama en çok çocukları seviyordu.”
38. “Sesi de güzeldi.”
39. “Anlattığı masallarla, söylediği tekerleme ve türkülerle acılardan sevinçler üretmesini biliyordu.”
40. “Onda da ayrı bir dünya gizliydi.”
41. “Okuduktan sonra anlamıştı; dünyadaki her şeyin komik, gülünecek bir yanı mutlaka vardı.”
42. “Önemli olan ona bakmak ve görmesini bilmektir.”
43. “Bir başka kitabında da doğanın güzelliklerini anlatıyordu. Yeşilin, kuşların, balıkların tükenmesinden kaygılanıyordu.”
44. “Onu okuduğunda da uzun süre ağaçlara, kuşlara sevdalanmıştı.”
45. “Denizleri kirletenleri gördükçe koşup uyarmıştı.”
46. “Kuşları daha çok sevmiş, bulunduğu yere ağaç dikmeye bile başlamıştı.”
47. “İmza günü geldiğinde erken kalktı.”
48. “Kütüphanesinde o yazara ait olan tüm kitapları çıkarttı.”
49. “Telaşından bir şey anlamayan annesine: ‘Bu kitapların yazarıyla tanışacağım bugün.’ dedi gülerek.
50. “Kasabamızın şenlikleri nedeniyle buraya geliyor.”
51. “Okurlarıyla söyleşecek, kitaplarını imzalayacak.”
52. “Ben de bu kitapların tümünü imzalatacağım ona.”
53. “Annesi gülümseyerek baktı oğluna.”
54. “Eliyle saçlarını okşadı.”
55. “Gizli bir gurur duydu.”
56. “Kitapları paket yapıp imza yerine gitti.”
57. “Adını masaya koymuşlardı.”
58. “Tüm kitaplarını da hemen yanına sergilemişlerdi.”
59. “Okurları ise şimdiden sıraya girmişti.”
60. “Kuyruğa girdi.”
61. “Çok sürmedi ki sevdiği yazar gelip masasına oturdu.”
62. “Ona hayran hayran bakarken daha önce onunla ilgili aklına gelen türlü düşüncelerine güldü.”
63. “Herkes gibi bir insandı o da.”
64. “Sıra kendine gelince heyecanlandı.”
65. “Ben...” diye kekeledi.”

66. “Bütün kitaplarınızı okudum.”
67. “O yüzden de bende bulunan tüm kitaplarınızı alıp getirdim.”
68. “Yazarın ‘(...) Yenilerini almanız gerekir.’ diyeceğini sandı bir an.”
69. “Başını kaldırıp sıcacık gülümsedi.”
70. “Severek imzalarım hem de, dedi.”
71. “Sen en iyi okurlarımdan birisi olmalısın.”
72. “Benim için mutluluk bu.”
73. “Uzanıp yanağını okşadı.”
74. “Okulunu, yaşını sordu.Ardından da: ... dedi.”
75. “Şaşırdı.”
76. “Yalan söylemeyi de hiç sevmediğine göre doğruyu söylemeliydi.”
77. “Yoo, dedi ona.”
78. “Anlaşıldı, dedi yazar.”
79. “Yazarlığın az para getiren bir meslek olduğunu da ilk kez duyuyordu.”
80. “Uzattığı kitapları bir bir imzaladı yazar.”
81. “Sonra yorulmuş gibi parmaklarını dinlendirdi.”
82. “Bu arada kitaplarıyla ilgili bazı sorular sordu.”
83. “Aldığı yanıtlardan sonra yüzündeki gülücük daha bir çoğaldı.”
84. “Bak, dedi çocuğa.”
85. “İyi bir okur olduğun için seni sevdim.”
86. “Son yazdığım kitabım yok sende.”
87. “Şimdi sana onu da imzalayacağım.”
88. “Kütüphanende bulunsun.”
89. “Sergilenen kitaplarının arasından uzanıp aldı onu.”
90. “Çocuk da elini cebine attı.”
91. “Harçlığından biriktirdiği büyük kâğıt parayı buldu.”
92. “Avcuna alıp sıktı onu.”
93. “Yazarın son kitabım dediği yapıtı oldukça kalındı.”
94. “Pek de güzel kâğıda basılmıştı.”
95. “İlk sayfasını açtı yazar.”
96. “Matbaada basılmış kendi adından sonra ’den diye bir ek koydu.”
97. “Uzunca sayılacak bir süre düşündükten sonra pek de okunaklı sayılmayan yazısıyla bir şeyler yazdı.”
98. “Tarih atıp imzalandı.”
99. “Çocuk, cebinde sıkıp durduğu parayı çıkartıp uzattı ona.”
100. “(...) dedi yazar.”
101. “Anlamadan yüzüne baktı onun.”
102. “Harçlığımdan.’ diye kekeledi.”
103. “Buradan alabilirsiniz.”
104. “Yazar gülerek baktı ona.”

105. “Bu benim en iyi okuruma hediye.’ dedi.
106. “Okurken beni hatırlayacaksın.”
107. “Sonra da kütüphanenin güzel bir köşesinde saklayacaksın.”
108. “Teşekkür etmekle yetindi.”
109. “Kendisi sıradan çıkınca diğer çocuklar doldurdu yerini.”
110. “Eve dönerken adımlarını hızlandırdı.”
111. “Sevdiği yazarın imzaladığı bu kitapları annesine, babasına göstermek için sabırsızlanıyordu.”
112. “Bir süre öyle yürüdü.”
113. “Yazarın kendisine hediye ettiği kitabı açıp neler yazdığını okumaya çalıştı.”
114. “Yazısı reçete yazısı gibiydi.”
115. “Yine de içi sevinçle doldu.”
116. “O güne kadar yaşadığı mutluluklardan çok farklıydı bu...”

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (47 Tümce)

1. “Herhâlde en erken ilkokulun ikinci sınıfında ya da en geç üçüncü sınıfında olmalıyım.”
2. “Diyelim, ilkokul üçteyim ve yıl da 1963...”
3. “Diyelim aylardan kasım.”
4. “Soğuk bir öğleden sonra...”
5. “Soba yanan sıcak bir kütüphanede, asla sahip olamayacağım ama hepsi de benim sayılan kitapları okuyorum.”
6. “O yıllarda, bütün nüfusu on dört bin olan Muğla şehrinin Kocamustafendi İlkokulunun öğrencilerinden biriyim.”
7. “Kocamustafendi İlkokulu, şehirde açılmış en eski (1889’da) ikinci modern okul.”
8. “Okul, 1904’te taşındığı binada bugün bile hâlâ hizmet veriyor.”
9. “Yalnızca okulun adına küçük bir ek yapmışlar ve artık “ilköğretim” okulu olmuş (Bir de arkada oynadığımız bahçe ile süt tozlarının kaynatılıp dağıtıldığı barakaların bulunduğu yere kocaman bir ek bina yapmışlar.”
10. “Sınıflarımın en başarılı iki öğrencisinden biri (diğeri Hilal Köseoğlu’ ydu galiba) olduğumu hatırlıyorum.”
11. “Öğretmenimiz Melek Özver.”
12. “Bütün ömrünü okuma yazmayla geçirmiş biri için bir ilkokul öğretmenin ne kadar önemli biri olduğunu kabul edersiniz.”
13. “Bana okumayı yazmayı, hayatımın en temel iki önemli işini öğreten biri.”
14. “Okumayı öğrenmişim ama ders kitaplarından başka kitap yok elimizde.”
15. “Ekonomik olarak epeyce gerilerde olan şehirde, elinde ve evinde kitap olan çok az insan var.”
16. “Kitap olarak hatırladığım yegâne materyal var, ders kitaplarımız dışında”
17. “Ünlü masalların minyatür (cep kitabının da yarısı) boyda çizgi romanları ve PTT Müdürünün oğlu sınıf arkadaşım Sedat’ın renkli ve Türkçe Walt Disney (Volt Disney) ürünü çizgi romanları.”

18. “Halamın benden büyük kızlarının kitap okuduklarını ise ancak Muğla’dan ayrıldıktan sonra keşfedeceğim.”
19. “Sanırım gazete de o kadar düzenli gelmiyor henüz Muğla’ya.”
20. “Bir biçimde Kocamustafendi Halk Kütüphanesini keşfetmişim. Yıllarca orayı Çocuk Kütüphanesi olarak hatırladım.”
21. “Kütüphanenin yeri bugün değişmiş.”
22. “1960’larda kütüphane, halk arasında “Mahfel” denilen bir yerdeydi.”
23. “Yoldan duvarla ayrılmış küçük bir avlu ve çevresinde gene küçük yapılar.”
24. “Bunların sağ tarafında bugün bakınca küçük ama o günlerde bana epeyce büyük görünen bir salon (Bu salonun sahnesi de vardı ve ben dördüncü sınıfta bir “ront”la ilk kez orada sahneye çıkacaktım.”
25. “Muğla’nın İtalyan işgalinden kalma “balo”larının yapıldığı bu salonda, Cumhuriyet Döneminin düğünlerinin “balo”ları da yapılırdı.), öbür tarafta da kütüphane bölümü vardı.”
26. “Kocamustafendi Kütüphanesinin tarihçesine bakılacak olursa Muğla’nın düzenli ilk kütüphanesi diyebiliriz.”
27. “1785’te Yatağan’ın Turgut bucağında Ali Efendi’nin oğlu olarak doğan Hoca Mustafa Efendi, “Hoca” sıfatıyla Muğla Mahkemesi Kâtipliği’nde görev yapmış.”
28. “Yetmiş yaşına geldiğinde de Şeyh Bedrettin Camisi civarındaki eski medrese arsasının bir kısmına bir kütüphane kurmuş.”
29. “Bağışladığı kendi kitaplarıyla birlikte daha açılıştaki 2984 kitap bulunmasını sağlamış.”
30. “Daha sonra çevreden de nadir eserler toplamış ve kütüphane içinde bir vakfiye kurmuş.”
31. “Hoca Mustafa Efendi 1874 yılında öldüğünde doksan dokuz yaşındaydı.”
32. “Kütüphane ilk açıldığı yerden sonra birkaç yer daha dolaşmış.”
33. “Bunlardan biri de yukarıda anlattığım ‘Mahfel’. Kütüphane bugün Muğla İl Halk Kütüphanesi adıyla restore edilmiş yeni bir binanın ilk katını işgal ediyor.”
34. “Ne yazık ki bir kütüphane için inşa edilmemiş bir binada ve zor koşullarda hizmet veriyor.”
35. “İl Kültür Müdürlüğü binasının ilk katı olan kütüphane, dar ve uzun bir koridorun üzerine konulmuş küçük okuma masalarından oluşuyor.”
36. “Koridora açılan sağdaki ve soldaki küçük odalarda çeşitli küçük tematik koleksiyonlar var.”
37. “Dipte de çocuk kitapları.”
38. “Nadir yazma koleksiyonları ise Konya ve Süleymaniye kütüphanelerinde toplamış bakanlık.”
39. “Hayatımın kitaplar açısından en önemli dönemlerinden olan Muğla’daki ilkokul hayatım boyunca çok sayıda kitabı bu kütüphanede okumuş olmalıyım.”
40. “Ömer Seyfettinleri orada okuduğumu hatırlıyorum.”
41. “Varlık Yayınları’nın o ince, standart ve galiba hemen hepsi aynı fiyattaki çocuk kitapları dizisinde o tarihe kadar bol çizgi roman ciltleri de okuduğumu hatırlıyorum.”
42. “Bu çizgi roman ciltleri, kütüphanecilik tekniği açısından beni zorluyor.”
43. “O tarihte çizgi romanların kütüphanelere satın alındığı veya yollanıp yollanmadığı konusunda kuşkuluyum.”
44. “Muğla’da birilerinin alıp kütüphaneye bağışlamış olma ihtimali de çok düşük.”

45. “Belki benim hatırladıklarım, içinde çizgi roman tefrikaları da bulunan Çocuk Haftası, 1001 Roman ve Yapı Kredi’nin o zamanki sahibi Kâzım Taşkent’in çıkardığı Doğan Kardeş gibi çocuk dergilerinin ciltleri olabilir.”
46. “Sonra Kocamustafendi Kütüphanesiyle ilgili anılarım birden kesiliyor...”
47. “Ama ortaokulu okuduğum Aydın’da muhteşem bir kütüphane gözlerimi kamaştırıyor: Aydın İl Halk Kütüphanesi.”

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (39 Tümce)

1. “Ne doğan güne hükmüm geçer, / Ne hâlden anlayan bulunur.”
2. “Ah aklımdan ölümüm geçer, / Sonra bu kuş, bu bahçe, bu nur.”
3. “Ve gönül Tanrısına der ki”
4. “Her mihnet kabulüm, yeter ki”
5. “Yalnızlık ve ölüm temalarının unutulmaz şairi Cahit Sıtkı Tarancı’nın ölümsüz bir şiiriyle başlamak istedim.”
6. “Çünkü ‘Gün Eksilmesin Penceremden’ dizesi, artık sadece bu şiirin son dizesi değil, aynı zamanda şairin tüm hikâyelerinin toplandığı kitabın adı.”
7. “Yeni çıkan bu kitap, Tarancı’nın farklı bir yanıyla tanıştırtıyor bizi.”
8. “Orta hâlli bir memurun peşine takılıp İstanbul’u semt semt dolaşmak...”
9. “Ama 30’ların, 40’ların İstanbul’ unu...”
10. “Hani, tramvayların gezindiği caddeleri ve etrafında bağ bahçe olan o semtleri.”
11. “Tüm bunlar, Cahit Sıtkı’nın anlatım biçimiyle bir anıymış gibi sarıveriyor insanı.”
12. “Tarancı’nın hikâyelerinde anlatıcı, birkaç hikâye hariç, birinci kişi.”
13. “Anlatıcı-kahramanlar, genellikle şehrin kalabalığında kaybolmuş bireyler.”
14. “Öyle ki günlük rutinlerini tamamladıktan sonra soluğu, pansiyon ya da ortalama otellerin odalarında alan insanlar.”
15. “Cahit Sıtkı’nın memurları, Gogol’un memurlarını çağırıştırıyor.”
16. “Yazıhaneler, bürokrasi, başlangıç ve paydos saatleri, sıkıcı memur yaşamının değişmezliği hikâyelerde önemli bir yer tutuyor.”
17. “Bunlar karşımıza yolda rastlanan eski bir okul arkadaşı ya da aile dostu olarak çıkıyor.”
18. “Bundan olsa gerek, ilişkiler de hep ayaküstü kurulan ve devamlılığı olmayan türden.”
19. “Ancak kitabın sonuna bir sözlük eklenmiş.”
20. “Tarancı’nın şairliği imgelerindeki zenginlik ve benzetmelerindeki çarpıcılık olarak yansımış hikâyelerine.”
21. “Bir hikâyeyi okumaya başladığımızda kurgu kadar dilin akıcılığı da sürüklüyor sizi.”
22. “Yazarın birkaç yerde, cümleleri tekrar ettiğini görüyoruz.”
23. “Söz konusu noktalarda amaç, anlamı güçlendirmek ve o ana, kişiye ya da duruma vurgu yapmak diye düşünülebilir.”
24. “Belki de bu durumu onun şairliğine dayandırmalıyız.”
25. “Sesleri tekrar ederek bir ahenk yaratmak da istemiş olabilir.”

26. “Tip çizerken ya da mekân betimlemesi yaparken en küçük detayları bile okurun gözünde canlandırıyor Tarancı.”
27. “Ruh çözümlemeleri ise oldukça derin.”
28. “Karakterin fiziksel tanımlamalarından sosyal durumlarını, ekonomik düzeylerini ve ruh hâllerini de zaman zaman izleyebilmek mümkün.”
29. “Gün Eksilmesin Pencereyden’, içindeki hikâyelerin duygu çeşitliliğiyle de okuru şaşırtacak.”
30. “Abbas” adındaki öyküyle içlenirken ‘Dördüncü Sevgiliyi Ararken’ ile kakhaha atmak mümkün.”
31. “Tarancı’nın hikâyelerinde trajedilerle ironiler at başı gidiyor.”
32. “Otuz Beş Yaş’ şairi olarak tanıyoruz biz onu.”
33. “1910 yılında Diyarbakır’da dünyaya gelen Cahit Sıtkı Tarancı Galatasaray Lisesi mezunu.”
34. “Lisenin ardından Mülkiyeye başlar ancak tamamlayamadan Paris’e gider.”
35. “Orada da fazla kalamaz çünkü 2. Dünya Savaşı çıkar ve Türkiye’ye geri dönmek zorunda kalır.”
36. “Askerliğin ardından Anadolu Ajansında ve Çalışma Bakanlığında çevirmenlik yapar.”
37. 1953 yılında, yakalandığı hastalık sebebiyle Viyana’ya gider. 1956 yılında da hayata veda eder.”
38. “Gün Eksilmesin Pencereyden’ adını bu kitaba veren kişi, geçtiğimiz aylarda yitirdiğimiz yazar ve yayıncı Erdal Öz.
39. Kitabın Cahit Sıtkı Tarancı’nın ölümünün 50. yılında yayımlanmış olması da ayrıca dikkat edilmesi gereken bir konu.”

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (60 Tümce)

1. “Ben böyle bir soruyla karşılaştığımda cevabım çok kısa ve net oluyor”
2. “Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk hangi özelliklere sahipse büyük liderler de o özellikleri taşımalıdır.”
3. “Elbette hemen arkasından, ‘Peki, nedir bu özellikler?’ sorusu akla geliyor.”
4. “Bu soruya vereceğim cevap biraz uzun olmak zorunda çünkü ulu önderimizin özelliklerini birkaç kelimeyle ifade etmek hayli zor.”
5. “Her şeyden önce Atatürk var veya yok olmak durumunda kalan bir milletin lideridir.”
6. “Onu diğer büyük devlet adamları ve liderlerden ayıran en önemli özellik de budur bence.”
7. “O ayrıca Türk milletinin en zor dönemlerini bizzat yaşamış ve halkın içinden gelmiş bir önderdir.”
8. “Ülkeyi yönetenlerin bile karamsarlığa düştüğü, yenilgiyi kabullendiği bir dönemde o, azmi ve sabrı ile en zor şartların üstesinden gelmeyi başarmış millî bir kahramandır.”
9. “Atatürk ideallerini gerçekleştirmek için hiçbir zorluktan yılmamış, her şeyi tam yerinde ve zamanında yapmaya özellikle özen göstermiştir.”
10. “Bunun en önemli kanıtı Kurtuluş Savaşı yıllarında yaptıklarıdır.”
11. “O, Kurtuluş Savaşı’nı başlatmak için öncelikle Anadolu’nun farklı şehirlerini dolaşmış, kongreler düzenlemiş ve düşündüklerini eyleme dönüştürmek için uygun bir zeminin oluşmasını beklemiştir.”
12. “Atatürk’ün inandığı idealler doğrultusunda kararlı ve disiplinli bir çalışmayla hareket etmesinin en önemli nedeni, o dönemde yapılacak en küçük bir hatanın bile telafisinin olmamasından kaynaklanır.”

13. “Planlı çalışma ve zamanlama konusundaki yöntemini onun kendi sözleriyle açıklamak en iyi yoldur sanırım.”
14. “Nutuk’ta aynen şöyle diyor Ulu Önder Atatürk”
15. “Uygulamayı birtakım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşünceleri üzerinde işlemek ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak...”
16. “Şimdi Atatürk’ü zor bir yola baş koymaya yönelten ideallerin neler olduğuna gelelim.”
17. “Şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki onun ideallerinin hemen hepsi içinde doğup büyüdüğü Türk milletiyle ilgilidir.”
18. “Ulu önderin en büyük ideali, Türk milletinin bağımsız ve refah içinde yaşamasıydı.”
19. “Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra onun, hukuk, bilim, eğitim ve sosyal hayat alanları ile siyasi alanda yaptığı inkılaplar da yine bu idealden filizlenir.”
20. “İşte Atatürk yalnızca ve yalnızca Türk milletine güvenerek çıktığı bu uzun ve zor yolculuğun sonunda bağımsız Türkiye Cumhuriyeti’ne ulaşmıştır.”
21. “Bu bakımdan Atatürk’ün en büyük eseri Türkiye Cumhuriyeti’dır.”
22. “Ulu önderimiz, Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran, kurduğu devleti gerçekleştirdiği inkılaplarla daha da ileriye götürmek isteyen bir liderdir.”
23. “Bu devlet her aşaması planlanmış bir hazırlık çalışmasının ve kararlılığın ürünüdür.”
24. “Atatürk’ün içeriden ve dışarıdan gelen pek çok tehdide ve tehlikeye rağmen inandıklarından vazgeçmemesi kararlılığının en açık kanıtıdır.”
25. “O, ideallerine ulaşmak yolunda ne kadar kararlı olduğunu Nutuk’ta şöyle açıklıyor”
26. “Bağımsızlığa kavuşuncaya kadar bütün milletle birlikte özveriyle çalışacağıma kutsal inançlarım adına and içtim.”
27. “Benim için Anadolu’dan başka hiçbir yere gitmemek kesindir.”
28. “Atatürk’ün başarısının altında onun bilime, araştırmaya ve akla verdiği önem yatmaktadır.”
29. “Onun Kurtuluş Savaşı’ndaki askerî hamlelerinin, gerçekleştirdiği inkılapların temel dayanak noktası hep akıl, bilim ve kişisel deneyimi olmuştur.”
30. “Şimdi de Atatürk’ün kendisini bir önder hâline getiren bu birikimi nasıl ve ne zaman edindiğine değinmek istiyorum.”
31. “Mustafa Kemal Atatürk’ün bilime ve akla verdiği önemin oluşmasında kitapların önemli bir rolü vardır.”
32. “Onun kitaplarla olan ilişkisi, bilime ve kitaplara verdiği değer bir göstergesidir.”
33. “Öyle ki o, hayatının her aşamasında kitaplarla iç içe yaşamıştır. Anıtkabir’i ziyaret ettiyseniz eğer onun kütüphanesindeki kitapları nasıl okuduğunu ve nelere ilgi duyduğunu açıkça görebilirsiniz.”
34. “Okuduğu kitaplardan edindiği birikim ile kendi deneyimlerini birleştiren ulu önderimiz, farklı tarihlerde pek çok kitap yazmıştır.”
35. “Onun yazdıkları yol göstericiliği açısından bugün bile güncelliğini korumaktadır.”
36. “Kitaplarının günümüzde hâlâ geçerliliğini koruması Atatürk’ün ileri görüşlülüğünün ve akılcılığının kanıtlarından birisidir.”
37. “Atatürk’ün en önemli eserlerinden birisi Nutuk’tur.”

38. “Yurdumuzun parçalanıp işgal edildiği günlerden başlayarak Türk tarihinde bir dönüm noktası olan İstiklal Savaşı’nı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu ve inkılâpların yapılmasını anlatan Nutuk, siyasi ve millî tarihimizi bütün ayrıntılarıyla birinci elden veren değerli bir kaynak eserdir.”
39. “Atatürk’ün kendi kaleminden çıkan bu eser, yine Atatürk tarafından 1927 yılındaki bir toplantıda 36,5 saatte ve altı günde okunmuştur.”
40. “Bu önemli ve tarihî belge Nutuk olarak anılmaktadır.”
41. “Nutuk, yalnız geçmiş devrin bir hikâyesi olarak dünümüzü anlatmakla kalmayıp yakın tarihimizden alınan ibret dolu deneyimlerle millî varlığımızın bugününe de yarınına da ışık tutan bir değer taşımaktadır.”
42. “Nutuk, milleti ülkenin geleceğini belirleyecek olan millî birlik ilkesi etrafında bilinçlendirip kenetlendirerek millî irade ve millî hâkimiyet kavramlarının harekete dönüştürülmesi yoluyla Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşundan cumhuriyetin ilanına kadar uzanan başarılı bir tarihî akışın hikâyesidir.”
43. “Atatürk bu kitabında Türkiye Cumhuriyeti’ne mensup olan Türk halkına bütün gerçekleri belgeleriyle birlikte anlatmaktadır.”
44. “Onun Nutuk’ta bütün yaptıklarını adım adım, tarih ve yer belirterek anlatması halkına olan güveninden ve vefa duygusundan kaynaklanmaktadır.”
45. “Onun Kurtuluş Savaşı’nda halkın tam desteğini alması da karşılıklı güvenin ve inancın en güzel örneğidir.”
46. “Afet İnan’ın Atatürk’le ilgili anılarını okuduğum yıllarda şunu çok iyi fark etmişim ki o birleştirici ve bütünleştirici kişiliği ile zaten halkının güvenini kazanmıştı.”
47. “Bu ülke sınırları içinde yaşayan herkesi kucaklayan, gerek komutan gerekse devlet adamı olarak halkını bir arada tutmaya önem veren Atatürk, bu kişilik özellikleriyle de ayrıca halkının kalbini kazanmıştır.”
48. “Şimdi de sizlere Atatürk’ün askerî birikimini gözler önüne seren kitaplarından söz etmek istiyorum.”
49. “Mustafa Kemal, özellikle II. Meşrutiyet’in ilanından sonra tüm dikkat ve çalışmasını askerlik üzerine yoğunlaştırmıştır.”
50. “O, her alanda olduğu gibi askerlikte de bilimsel düşüncenin ve bilginin değerine inanmış, bu amaçla mesleğinin ilk yıllarından itibaren askerlikle ilgili birikimlerini yansıtan eserler yazmıştır.”
51. “Bu eserler şunlardır: ‘Takımın Muharebe Talimi’, ‘Cumalı Ordugâhı’, ‘Taktik ve Tatbikat Gezisi’ ve ‘Zabit ve Kumandan ile Hasbıhal’.
52. “Atatürk’ün özellikle son saydığım kitabında Kuzey Afrika’da birlikte çarpıştığı korkusuz ve yiğit silah arkadaşlarını anması ve onları ‘yüksek askerlik vasıflarına’ sahip insanlar olarak nitelendirmesi çok anlamlı bir davranıştır.”
53. “Bu tutumu onun, Atatürk’ün nasıl bir lider ve silah arkadaşı olduğunun açık bir kanıtıdır.”
54. “Bütün bu kitaplar Atatürk’ün askerî dehasının altında yatan mesleki alt yapıyı açıkça ortaya koymaktadır.”
55. “Mustafa Kemal yalnızca askerî alanda eser vermemiş, bunların yanında eğitim ve dile verdiği önemi yansıtan bir de “Geometri” kitabı kaleme almıştır.”

56. “Atatürk, bu kitabı ölümünden bir buçuk yıl önce III. Türk Dil Kurultayından hemen sonra 1936–1937 yılı kış aylarında Dolmabahçe Sarayı’nda kendi eliyle yazmıştır.”
57. “Atatürk, Arapça ve Farsça terimlerle dolu ders kitaplarının öğrenimi olumsuz etkileyeceğini düşünerek bugün kullandığımız “üçgen” ve “dikdörtgen” gibi kavramları bu kitabıyla bizlere hediye etmiştir.”
58. “Atatürk’ün yukarıda sayılan bütün özellikleri ve eserleri “Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür.” diyen bir lidere yakışan niteliklerdir.”
59. “Bugün Batılı pek çok devlet adamının özelliklerini ve eylemlerini örnek aldığı Atatürk’ü tam anlamıyla anlamak için onun eserlerini daha iyi okumak, ona layık olabilmek için de onun en büyük eseri Türkiye Cumhuriyeti’ne sahip çıkmak zorundayız.”
60. “Sanırım bir millet Ata’sına olan borcunu ancak bu şekilde ödeyebilir.”

Bir Hatıra (33 Tümce)

1. “Atatürk, Türk ulusunun başarısının kendisine mal edilmesine daima karşı çıkmıştır.”
2. “Büyük olanın kendisi değil Türk ulusu olduğunu, tüm başarılarının onun eseri olduğunu, başarıların kendisine bağlanarak ulusu küçük düşürmeye kimsenin hakkı olmadığını birçok kez dile getirmiştir.”
3. “Atatürk bu yaklaşımlarıyla Türk ulusunun yeteneklerinden şüphe etme hakkının kimsede olmadığını, kendini övme ve yüceltme adına da olsa bu tür anlayışlara karşı müsamaha gösteremeyeceğinin altını çizmiştir.”
4. “Gerçekten Atatürk’ün kendisi Türk ulusunun büyüklüğünün bir göstergesidir. Büyük insanlar, ancak büyük uluslardan çıkar.”
5. “Bir Hatıra’ başlıklı anekdot, Türk ulusunun büyüklüğünü anlamakta zorluk çekenlere Atatürk’ün gösterdiği tepkiyi yansıtan, öğüt alınması gereken bir örnektir.”
6. “Konya Valisi İzzet Bey, bugün vali konağı olarak kullanılmakta olan köşkte Atatürk onuruna bir ziyafet vermiş, yemeğe Konya milletvekilleri de davet edilmişti.”
7. “Yemekte Milli Mücadele’den söz açılmıştı. Tatlı bir sohbet vardı ve Atatürk çok neşelenmişti.”
8. “Bu esnada milletvekillerinden Refik Bey (Refik Koraltan) Atatürk’e hitaben, ‘Her şeyi yapan sensin, bütün varlığımızı sana borçluyuz. Allah seni başımızdan eksik etmesin.’ dedi.”
9. “Atatürk’ün neşesi kaçmış, bunalmaya başlamıştı; bahsi kapatmak istedi”
10. “Beyefendi bütün yapılanlar herkesten önce büyük Türk milletinin eseridir; onun başında bulunmak bahtiyarlığına ermiş bulunan bizler ise ancak onun şuurlu fedakârlığı sayesinde fikir ve iman birliği içinde ortak vazife görmüş, öylece başarı kazanmış insanlarız.”
11. “Hakikat bundan ibarettir, dedi.”
12. “Refik Bey, (...) diye atıldı.”
13. “Atatürk artık iyice sinirlenmişti, sesini biraz yükselterek cevap verdi”
14. “Efendim, izin veriniz.”
15. “Gerçeğin ifadesi vardır.”
16. “Size bir şeyi hatırlatacağım.”

17. “Elbette dikkat etmişsinizdir.”
18. “Ben karşımıza çıkan sorunlar hakkında, her zaman uzun uzadıya konuşur, istişarelerde bulunurum.”
19. “Herkesi konuştururum ve dinlerim.”
20. “Bu konularda ancak arkadaşlarımı yani sizleri dinledikten sonradır ki kanaate varmışımdır.”
21. “Yani tatbikatta olduğu gibi verilen kararlarda da hepinizin hissesi vardır, bunu bilirsiniz.”
22. “Biraz sustuktan sonra devam etti”
23. “Şimdi mevzunun asıl ince noktasına geliyorum.”
24. “Cevap vereyim, çünkü inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti’nin benimle kaim olduğuna, ben gidince yıkılacağına, bu suretle haince emellerine kavuşacaklarına inanıyorlar da ondan...”
25. “Çok rica ederim beyefendi...”
26. “Eğer samimi iseniz bu fikri kafanızdan çıkarınız.”
27. “Hatta böyle düşünenlere rastlarsanız onlara da aynı şeyi ihtar ediniz.”
28. “Herkes millî vazife ve sorumluluğunu bilmeli ve ülke sorunları üzerinde o zihniyetle düşünüp çalışmayı itiyat edinmelidir.”
29. “Sonra sofradakilere döndü”
30. “Size şunu söyleyeyim ki inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti’ni benim şahsımla kaim zannedenler çok aldaniyorlar.”
31. “Türkiye Cumhuriyeti her manası ile büyük Türk milletinin öz ve aziz malıdır.”
32. “Kıymetli evlatlarının elinde daima yükselecek, ebediyen payidar olacaktır.”
33. “Şimdi rica ederim, artık bu konuyu kapayalım, bir daha da tekrar etmeyelim.”

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (86 Tümce)

1. “Atatürkçülüğün özelliklerinden biri de insan sevgisidir.”
2. “Bu sevgi yalnız kendi milletini sevmeyi, diğer milletleri hor görmeyi değil aksine tüm milletleri sevmeyi, onların millî, dinî, örf ve âdetlerine karşı taassupsuzluğu ve saygı duymayı gerektiren asil bir duygudur.”
3. “Atatürk’ün düşünceleri, millî ve milletlerarası olmak üzere iki yanlıdır.”
4. “Millî düşünceler Türk milletinin kurtuluşu ve yükselişi üzerinedir. Milletlerarası düşünceler insanlık ideali ile ilgilidir.”
5. “Bu anlayışın simgesi, bütün insanlığın barış ve huzur içinde yaşamasını öngören ‘Yurtta barış, dünyada barış.’ ilkesidir.”
6. “Buna göre barışın bozulmasından tüm dünya ülkeleri ıstırap duymalıdır.”
7. “Günün anlaşmazlıklarının ortadan kalkması, insanlığın başlıca dileği olmalı, dünyada yalnız sevgi egemen olmalıdır.”
8. “Atatürkçülük, milletlerin zaman zaman içine düştükleri bunalımlardan kurtulmalarını, devamlı bir barışa ulaşmaları için bencil davranışların bir yana itilmesini ve evrensel insanlık düşüncesi ile hareket edilmesini gerektirir.”
9. “Çünkü dünya ulusları bir bütünün parçaları gibidirler.”

10. “Bütün insanlar bir sosyal vücudun organlarıdır.”
11. “Bu sebeple birbirlerine bağlıdır.”
12. “Türkiye, devletler ailesinin bir üyesidir.”
13. “Türkiye’nin bu ailede görevi, kendisi için olduğu kadar diğer devletlerin de barış içinde mutlu olarak yaşamaları yolunda çalışmaktır.”
14. “Atatürkçülük, sadece kişilerin düşünce, ahlak ve estetik yönünden gelişmesi ve yücelmesi suretiyle toplumun huzura kavuşması gibi bir çerçeve ile sınırlı olmayıp bu hümanizma (insani düşünce) gerçek mutluluk için milletlerin bu düzeye çıkarılmasına gayret sarfedilmesini de içerir.”
15. “Bunun için insanlar, kendi milletleri için neyi diliyor ve neyi haklı buluyorlar ise aynı şeyleri başka milletler için de dilemelidir.”
16. “Atatürk, bu düşüncelerini şu sözleri ile açıklamaktadır”
17. “İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli ve kendi milletin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır.”
18. “Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir.”
19. “Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur.”
20. “Onun için ben, sevdiklerime şunu tavsiye ederim”
21. “Milletleri yönetenler doğal olarak öncelikle kendi milletin varlığı ve mutluluğunun gerçekleştiricisi olmak isterler.”
22. “Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lazımdır.”
23. “Bütün dünya olayları, bize bunu açıktan açığa ispat eder.”
24. “Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti, bunun bir organı saymak gerekir.”
25. “Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organlar etkilenir.”
26. “İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükûmetleri bencillikten kurtarır.”
27. “Bencillik kişisel olsun, millî olsun daima kötü olarak kabul edilmelidir.”
28. “Varoluşundan bu yana geçen altı bin yıllık zaman içerisinde dünya üzerinde insanlar, en büyük kayıplarını muharebe alanlarında vermiştir.”
29. “Atatürk’e göre kendi milleti için olduğu kadar, tüm dünya milletleri ve insanlık açısından da harp, insan iradesinin bir verimi, oluşumu bakımından da bir cinayettir.”
30. “Harbi bir cinayet görüntüsünden çıkaran, gerekli ve zorunlu kılan, haklı bir düzeye getiren tek etken, millet hayatını ve haklarını savunmak için yapılmasıdır.”
31. “Harbi çok iyi bildiği için barıştan yana, düşmanlığın acılarını gördüğü için dostluktan yana olan Atatürk’ün bu konu ile ilgili düşünceleri şöyledir”
32. “Harp zorunlu ve hayati olmalı. Gerçek kanaatim şudur”
33. “Öldüreceğiz, diyenlere karşı ölmeyeceğiz, diye harbe gidebiliriz.”
34. “Ama milletin hayatı tehlikeye düşmedikçe harp bir cinayettir.”
35. “Atatürk bu sözleri ile harbin insanlık için ne denli büyük bir felaket olduğunu ortaya koyarken aynı zamanda tüm dünyaya Türk Kurtuluş Savaşı’nın felsefesini de açıklamaktadır.”

36. “Atatürk aynı konu üzerindeki görüşlerini insanların birbirleri ile olan ilişkileri açısından da ele almıştır.
37. “Milletleri yöneten liderlere dün olduğu gibi bugün de ışık tutan sözleri şöyledir”
38. “Artık insanlık kavramı, vicdanlarımızı artırmaya ve hislerimizi yüceleştirmeye yardım edecek kadar yükselmiştir.”
39. “İnsanları mutlu edeceğim, diye onları birbirine boğazlatmak, insani olmayan ve son derece üzücü olan bir sistemdir.”
40. “İnsanları mutlu edecek tek vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak onlara birbirlerini sevdirecek karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan hareket ve enerjidir.”
41. “Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacaktır.”
42. “Eğer devamlı barış isteniyorsa kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslararası tedbirler alınmalıdır.”
43. “Tüm insanlığın refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir.”
44. “Dünya vatandaşları kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.”
45. “Atatürkçülükte insanın bir başkasına önem vermesi ve saygı göstermesi için o insanda bazı özellikler olması gerektiğine inanılır.”
46. “Bu özellikleri Atatürk şöyle açıklamaktadır”
47. “İnsanların saygı ve şerefine, itaat ve uyumunun kendinden maddeten değil manen yüksek olanlar için gösterilmesi, insan ruhunun gereklerindendir.”
48. “Benimsenen ideal iyilik, güzellik ve doğruluktur.”
49. “Zor duruma düşenlerin imdadına yetişmek, belirli ölçüde taassupsuz olmak, hasta olanların tedavisine yardım etmek, hatta ailevi geçimsizlikleri olanlara maddi ve manevi alanda yardımcı olmak insani bir görevdir.”
50. “İnsanlar daima yüksek, asil ve kutsal hedeflere yürümelidirler.”
51. “Bu hareket şeklidir ki insan olmanın vicdanını, beynini ve bütün insanlık anlayışını tatmin eder.”
52. “Bu şekilde yürüyenler, ne kadar büyük fedakârlık yaparlarsa o kadar yükselirler.”
53. “İnsanların birbirleriyle olan bağlarında, her şeyden önce millî sevgi gelmektedir.”
54. “İnsanların başta gelen görevi, milletine hizmet etmek olmalıdır.”
55. “Hizmet etmek vardır.”
56. “Bu millete hizmet eden onun efendisi olur.”
57. “Atatürkçülükte hizmet anlayışı, her zaman millet yararına ve gelecek kuşaklara mutluluk sağlayacak çabalar olarak görülür.”
58. “Atatürk’ün kişiliğinde taassupsuzluk çok büyük bir yer tutar.”
59. “Yalnızca vatanını ve milletini kurtarmak için mücadele eden Atatürk’ün sonsuz taassupsuzluğu ve insanlığı, savaş sırasında ve sonrasında da kendini her zaman göstermiştir.”
60. “Nitekim Yunan ordusu tarafından bir harabe hâline getirilen Uşak’ta esir Yunan ordusu başkomutanı Trikopis’i önüne çıkardıkları zaman onu teselli etmiş, merak etmemesi için eşine telgraf çekerek insan sevgisinin en güzel örneğini vermiştir.”

61. “Atatürkçülükte, kendi vatanına hizmet eden insanlar, milliyetine bakılmaksızın aziz ve kahraman insanlardır.”
62. “Bazı milletlerin evlatları, kendi milletleri için bizimle savaşıp, bize düşman olmuş olabilirler. İçlerinden bir kısmı bizim topraklarımızda ölmüş olabilir.”
63. “Atatürk, Çanakkale Savaşları’na katılmış olan Anzak birliklerinin şehitleri için, “Burada bir dost vatanın toprağındasınız.”
64. “Huzur ve sessizlik içinde uyuyorsunuz.”
65. “Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız.”
66. “Gözyaşlarınızı dindiriniz.”
67. “Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır.”
68. “Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır.”
69. “Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.” demekle eski düşmanlıkları, ölümsüz dostluğa çevirmiştir.”
70. “Sonuç olarak Atatürkçülükte, insan sevgisi ve evrenselliğin şartlarını ve bunun ilkelerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür”
71. “İnsan kendi milletini sevmekle beraber diğer milletlerin millî, dinî, örf ve âdetlerine saygı duymalıdır.
72. Dünya milletleri, bir bütünün parçaları gibidirler.”
73. “Tüm milletler ‘Yurtta barış, dünyada barış.’ ilkesinden hareketle barış ve huzur içinde yaşamalıdır.”
74. “İnsanlar ve milletlerarası ilişkilerde, savaş felsefesine yer yoktur. Sürekli dünya barışı eğitimle gerçekleştirilmelidir.”
75. “Dayanışma, bencilliği yok edecek unsurlara sahiptir.”
76. “Kısaca bağlılık, herkes kendi için yerine, herkes herkes için düşüncesini ortaya koyar.”
77. “Bu düşünce sosyaldır, millîdir, geniş ve yüksek anlamı ile insanidir.”
78. “İnsanları mutlu kılacak tek araç, onları birbirine yaklaştırmak ve onlara birbirini sevdirmektir.”
79. “Sürekli barış için, insan topluluklarının durumlarını iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır.”
80. “Açlık ve baskı yerine insanlığın tümünün uygarca yaşaması esas alınmalıdır.”
81. “Atatürkçülükte benimsenen ideal, iyilik, güzellik ve doğruluktur.”
82. “İnsanlara karşı düşmanlık söz konusu olmayıp özde insana güven ve insana sevgi esastır.”
83. “Kendi vatanına ve dolayısıyla insanlığa hizmet eden kişiler millete bakılmaksızın aziz ve kahramandırlar.”
84. “Bir şahsın yaşadıkça memnun ve mesut olması için gerekli olan şey kendisi için değil, kendisinden sonra gelecekler için çalışmaktır.”
85. “Hayatta tam zevk ve mutluluk ancak gelecek nesillerin şerefi, varlığı, mutluluğu için çalışmakta bulunabilir.”
86. “Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur.”

Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (16 Tümce)

1. “Sana borçluyuz ta derinden!”
2. “Çünkü yurdumuzu sen kurtardın.”
3. “Hasta, yorgun düşmüştük,
4. “Yaralarımızı iyice sardın.”
5. “Yiğittin, inanç doluydun, yapıcıydım”
6. “Sanatkârdın, denizler kadar engin.”
7. “Kimsenin görmediğini görürdün, / Sevgiyle bakan gözlerin.”
8. “Dedin ki: Bu millet, bu büyük millet, / Yüzyıllar boyunca geri kalmış”
9. “Bu yurt, bu güzel yurt, bizim yurdumuz, / Her yanından yaralar almış.”
10. “Dedin ki: Bir güzel savaşmalı / Kurmak için yeniden.”
11. “Işığsın bu yurdun.”
12. “Dilimizi, ulusallığımızı öğrettin bize, / Çünkü cumhuriyetimizi sen kurdun.”
13. “Hürriyeti sen yaydın içimize.”
14. “Halkçıyız, dedin halk içinden.”
15. “İnançta hür yetiştirdin bizi.”
16. “Devrimlerle yüceltti, çok yüceltti, / Bu milleti temiz ellerin.”

Ellinci Yıl Türküsü (52 Tümce)

1. “Vazgeçilmez üç varlığım benim / Ulusum, yurdum, cumhuriyetim”
2. “Sen, ey beni yaşatan sınırsız güç, / Ey düşlerimin gelini, / Gel, bir de benim gözümle gör, / İçime diktığım ölümsüz heykelini”
3. “Ak mermerden heykeline başladım, / İki kor parçasından işledim gözlerini.”
4. “Zonguldak’ın maden ocaklarından çıkardım, / Alın terini.”
5. “Başına taç yaptım Kırşehir taşlarından”
6. “Alnına buz ilettim Ağrı yamaçlarından.”
7. “İki defne dalı koparıp Kıbrıs gecelerinden, / Çekiverdim kaş yerine.”
8. “İnönü, Sakarya, Dumlupınar ve 30 Ağustoslardan, / ‘Yurtta barış, cihanda barış.’ getirdim, / Savaş yerine.”
9. “Bağlayıp tellerine, gönlümün bütün umutlarını, / Erciyes’in bulutlarını, / Saçların diye döktüm omuzlarına.”
10. “Özentim yok benim Sicilya Kızları’na...”
11. “Sırtını Karaçayır Yaylası’na yasladım”
12. “Ürgüp dağlarını serdim önüne”
13. “Kımız esrikliği verdim gönlüne.”
14. “Yanardağlardan alev sundum dudaklarına”
15. “Deniz köpüklerini serptim ayaklarına.”
16. “Bastığın yeri perçinledim Lozan Zaferi’ne”
17. “Yunus’un sözünden, Veysel’in sazından, / Sır verdim içine.”

18. “Oynasın diye yer yerinden; / Erzurum Barı’ndan, Silifke oyunlarından, / Aldım kıvraklığını, / Yanıklığını Urfa’dan, / Ve şen şakraklığını Rumeli türkülerinden.”
19. “Evrenin imrendiği bir ad taktım sana”
20. “Güvercin kanatlarından el yaptım”
21. “Selçuk Kartalı’ndan kanat taktım sana.”
22. “Şehitlerimin kanı ve anamın ak sütüyle, / Bursa ipeğinden dokudum al beyaz gelinliğini.”
23. “Bolu’nun çamlarına / Ve Ankara akşamlarına borçlusun serinliğini.”
24. “Ege’nin mavisinden, / Karadeniz yeşilinden duvak yaptım.”
25. “Ardındaki altın çağları, / Işıklı yarınlar basamak yaptım.”
26. “Minyatürler gibi işledim yüz hatlarını”
27. “Yarış atlarından daha güzel çizdim, / Burun kanatlarını.”
28. “Güney yellerine benzettim nefesini / Ve İstanbul Türkçesine tatlı sesini.”
29. “Kütahya’nın göz nurundan, / Isparta’nın gül suyundan attım harcına.”
30. “Süleymaniye yüceliği, Selimiye inceliği, / Kattım harcına.”
31. “Edirne’den, Kars’tan, Kadifekale’den, / Özgürlüğü ay yıldızlı bayrak gibi, / Çektim burcuna.”
32. “Afyon kaymağından sana ten yaptım, / Rengini gümüşten.”
33. “İşıtsın ve ısıtsın diye insanlığı, / Yüreğini güneşten yaptım.”
34. “Bir bürümcük işledim giysi yerine, / Anadolu nakışlarından.”
35. “Ve şimşek getirdim gözlerine, / Mustafa Kemal bakışlarından.”
36. “Tüm karanlıklardan çık istedim.”
37. “Geriliğin bentlerini gayrı yık istedim.”
38. “Ve çağları uygarca göğüslemen için, / Yüzlerce Keban’dan bereket ve ışık istedim.”
39. “Tükenmeyen ışıksın sen, özgürlüksün.”
40. “Dün ‘Ya bağımsızlık, ya ölüm.’ diye / Kurtuluş Savaşı’nda, / Bugün sayısız devrimlerinle, / Uygarlık yarışındasın.”
41. “Bir güneş gibi doğdun Samsun ufuklarından”
42. “Şavkın vurur Asya’ya, Afrika’ya...”
43. “Tutsak ulusların düşünde, / Her atılımın başındasın.”
44. “Gün geçtikçe önümüzde daha yüce, / Daha berrak, daha aksın.”
45. “Sen üç bin yıllık tarihimin, / Çağlara sığmayan türküsü, / Ulusumun sonsuza dek ülküsü.”
46. “Sen Rasattepe’de dalgalanan bayraksın.”
47. “Sana çağlar ötesinden, / Demir dağları oydum da geldim.”
48. “Mevlâna’nın çağrısını, / Köroğlu’nun narasını duydum da geldim.”
49. “Bırak yanardağları, çağlayanları, / Sen asıl benim içime eğil.”
50. “Çileyi kıvançla barıştıran, / Beni şimşekle yarıştıran, / Yalnız senin tutkundur bil gayrı.”
51. “Bengi sular örneği sen böyle içime aktıkça, / Özüne kavuşan seller gibi duruldum.”
52. “Dönüp dolaşıp seni, / Anadolu’da ve cumhuriyette buldum.”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (42 Tümce)

1. “Benim gerçek yurdum Fransızcadır, ana dilimdir.” demiş ünlü yazar Albert Camus (Albert Kamü).”
2. “Yurt’ insanın kendini güvencede duyumsadığı, kimliğini, kişiliğini sürdürebildiği, kendini gerçekleştirebildiği, varlığını kanıtlayabildiği alan, yer diye tanımlanabilir.”
3. “Dil, bireye toplumun bağışladığı en güzel yurttur.”
4. “Dil tarihtir, coğrafyadır, tüm değerlerin yaşandığı alandır.”
5. “Duyarlığımızı, düşüncelerimizi, yaratıcılığımızı besleyen en bereketli toprak...”
6. “Geçmişi, geleceği, sonsuzu kucaklayan bir dünya.”
7. “Konuşabildiği sürece, dil toprağında her şeyi yeniden yaratabilir.”
8. “Yerden göğe kadar haklı Camus, insanın gerçek yurdu dilidir.”
9. “Kurtuluş Savaşı’nın önderi de aynı görüştedir, bir toplum ancak diliyle varolabilir”
10. “Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” derken dili ‘yurt’la özdeşleştirmektedir.”
11. “Türkçe; düşüncemizin, duyarlığımızın, dünyayı algılama, yorumlama gücümüzün toprağıdır.”
12. “Yahya Kemal Türkçe için, ‘Bu dil ağzımda annemin sütüdür.’ diyor.”
13. “Bizi dünyaya getiren anamız, sütüyle beraber ana dilimizi de emzirmeye başlar bize.”
14. “Yaşadığı ekin ortamının derinliklerinden süzülüp gelen ninnileri de sevgi sıcaklığında kucağımıza akıtır.”
15. “Bedenimiz sütle beslenip gelişirken uyanmaya başlayan zihinsel gücümüz de dille beslenip yeşerir, boy atar.”
16. “Bu yeşerme, boy atma, ninnileri izleyen masallarla renklenir, imge gücümüz genişlemeye başlar.”
17. “Ağzımızdan dökülen kırık dökük, çağla tadındaki ‘anne’, ‘baba’ sözcükleri, dünyaya açılan ilk dil tomurcuklarıdır.”
18. “Sıfır yaşla altı yaş arasında bizi kuşatan dil, kişiliğimizin temelini oluşturur.”
19. “Sözcüklerin söylenişi, vurgulanışı, aile ortamının rengine, sıcaklığındadır.”
20. “Genel dile geçişin, ana sütü sıcaklığında bir hazırlık dönemidir.”
21. “Evet, Türkçemiz ağzımızda, sonraki yaşlarda da sevgi, sevecenlik sıcaklığında, katıksızlığında, anamızın sütüdür.”
22. “Aynı duruluğu, temizliği, aklıyı sürdürmek dilimize yürek borcumuzdur.”
23. “Dağlarca, ‘Türkçem benim, ses bayrağım’ derken dilin gerçek yurdumuz, gerçek bağımsızlığımız olduğunu vurgulamaktadır.”
24. “En büyük yıkım ses bayrağımızı, özgürlüğün göklerinde dalgalandıramaz duruma düşmektir.”
25. “Dilimizi korumak, varıllaştırmak, dünyaya katıklar sağlayan varlığımızı sürdürmektir.”
26. “Her sözün arasan vardır Türkçesi’ diyen Ziya Gökalp, başka dillerin gösterişine kapılmadan, bilim alanında, sanat alanında, düşünce alanında, annenin sesini sürdüren bir dille yeni sözcükler yaratmalı, o dille dünyayı açıklamalı, yaratıcılığı sürdürmeli demek istiyor.”
27. “Toplamları yüceltecek, onlara dünyada onurlu bir yer kazandıracak olan şey ana dil sevgileri, ana dil bilinçleri, ana dilleriyle yaratıcı olmalarıdır.”

28. “İkinci Maarif Şûrasında, lise Türkçe öğretiminde tutulacak yol şöyle saptanmıştı”
29. “Liselerde bugüne kadar edebiyat adı altında okutulan dersler, Türkçe adını alacak ve daha önceki öğretim basamaklarında verilen Türkçe derslerinin devamı olacaktır.”
30. “Bu yeni öğretimin amacı, öğrencinin Türk dilinin tarih boyunca verdiği değerleri edilmeyen kalmayarak, kendi yapıcı zekâsını kullanarak tanıması, benimsemesidir.”
31. “Hazırlanan ‘Türkçe Metinler’ adlı kitaplar, okuma alışkanlığı edindirmeyi, Türkçe sevgisini yaratmayı, ana dili bilincini geliştirmeyi amaçlıyordu.”
32. “Her şeyden önce dil sevgisi, dil bilinci...”
33. “Öğretmen ozan Rıfat Ilgaz, ne güzel bir ‘Türkçemiz’ dersi veriyor bize”
34. “Annenden öğrendiğinle yetinme, / Çocuğum Türkçeni geliştir.”
35. “Dilimiz öylesine güzel ki / Durgun göllerimizce duru, / Akarsularımızca coşkulu...”
36. “Ne var ki çocuğum, / Güzellik de bakım ister.”
37. “Önce türkülerimizi öğren”
38. “Seni büyüten ninnilerimizi belle, / Gidenlere yakılan ağıtları...”
39. “Her sözün en güzeli Türkçemizde, / Diline takılanları ayıkla”
40. “Yabancı sözcükleri at.”
41. “En güzeli sevgi”
42. “Sev, Türkçeni çocuğum”

Son Kuşlar (91 Tümce)

1. “Kış, Ada’nın her tarafına yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız-poyraz, maestro, dramudana, gündoğusu, batı-karayel, karayel hâlinde seferber ettiği zaman; (...) , bir kenara oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur.”
2. “Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir hâlde elinde bir pasaport, çıkınında üç beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen teyzeyi benden başka bu Ada’da seven hemen hiç kimse yoktur, diyebilirim.”
3. “Herkesin yeni başlayacak altı yedi aylık soğuk hayata kendini şimdiden alıştırmak ve hazırlamak için bir şeyler yapmaya çalıştığı öyle günlerde ben, tembelliğim, hep kaçanı kovalayan huyumla yazın, o güzel göçmenin peşine düşmüşümdür.”
4. “Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu.”
5. “Kimi bir çamın gölgesinde durgun ve güneşsizdir.”
6. “Kimi bir çalılığın kenarındaki çimenlikte bütün eski ihtişamıyla yeni başlamıştır.”
7. “Yalnız bir tek kır kahvesi vardır.”
8. “Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında, bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde hâlâ karıncalar gezer.”
9. “Hâlâ sinekler kahve fincanının kenarlarına konarlar.”
10. “Bütün sesler kesilmiştir.”
11. “Kimi gökyüzünden bir uçak homurtusu gelir.”
12. “İçindeki, şimdi Yeşilköy’e incek yolcuları düşündüğüm, yalnız bu yazıyı yazarken oldu.”

13. “Ondan evvel de uçaklar geçmişti.”
14. “Kahvecinin kendisi sevimsiz bir adamdır.”
15. “Bir kır kahvesi, bir köy kahvesinin üç beş gediklisi...”
16. “Sandalyenin üstündeki vişneçürüğü rengindeki delik çoraplar...”
17. “Asmanın yaprakları daha yemyeşil.”
18. “Bizim bahçedeki kurudu bile.”
19. “Deniz, Bozburun’a doğru başını almış gidiyor.”
20. “Bir başka uçağın sesi gelmeye başladı.”
21. “Bizim Ada, uçakların geçtiği bir yol güzergâhı olmalı ki hep ya üstümden ya solumdan geçip gidiyorlar.”
22. “Kedi sustu.”
23. “Köpeğim gözünü kapadı.”
24. “Karga sesleri geliyor şimdi de.”
25. “Vaktiyle bu Ada’ya, bu zamanda kuşlar uğrardı.”
26. “Cıvıl cıvıl öterlerdi.”
27. “Küme küme bir ağaçtan ötekine konarlardı.”
28. “Sonbaharda birtakım insanların çoluk çocuk ellerinde bir kafes, Ada’nın tepesine doğru gittiklerini görürdüm.”
29. “İçim cız ederdi.”
30. “Büyüklerin ellerinde birbirine yapışmış, pislik renginde acayip çomaklar vardı.”
31. “Bunlarla bir yeşil meydanın kenarına varır, bunları bir ufacık ağacın altına çığırtkan kafesiyle bırakırlar, ağacın her dalına ökseleri bağlarlardı.”
32. “Hür kuşlar, kafesteki çığırtkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru bir küme gelirler.”
33. “Çayırılıkta bir başka ağacın gölgesinde birikmiş çoluklu çocuklu kocaman herifler, bir müddet beklerler.”
34. “Sonra kuşların üşüştüğü ağaca doğru yavaş yavaş yürürlerdi.”
35. “Hele bir tanesi vardı, bir tanesi.”
36. “Çocukları bu işe seferber eden de oydu.”
37. “Ökseleri cumartesi gecesinden hazırlayan da...”
38. “Konstantin isminde bir herifti.”
39. “Galata’da bir yazıhanesi vardı.”
40. “Zahire tüccarıydı.”
41. “Kalın, tüylü bilekleri, geniş göğsü, delikleri açılıp kapanan, üstü kara benekli bir burnu, deriyi yırtmış da fırlamış gibi saçları, kısa kısa bir yürümesi, kalın kalın bir gülmesi...”
42. “Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da...”
43. “Konu komşusu da severdi hani.”
44. “Kendi hâlinde, işi yolunda, hesaplı yaşayan binbir tanesinden bir tanesiydi.”
45. “Ama güz mevsiminde birdenbire böyle canavar kesilirdi.”

46. “Akşam beş otuz beş vapurunun arka tarafında yerleştiği iskemlesinde, denizin üstüne oldukça mülayim bakan gözlerini havaya kaldırır, eylül sonlarına doğru böyle şairane gökyüzüne bakardı.”
47. “Birden yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz.”
48. “Havada ve denizdeki tirşe maviliğin üstünde birtakım esmer damlacıklar görünürdü.”
49. “Sağa sola oynarlar, sonra bir istikamet tutturur, bu esmer lekecikler geçip giderlerdi.”
50. “Konstantin Efendi onların çok uzaktan geçtiklerini görebilirdi.”
51. “Gözlerini kısırdı.”
52. “Esmer lekelerin Adalar istikametine gittiklerini görür, etrafına bakar, bir tanıdık görececek olursa gözünü kırpar, gökyüzüne bir işaret çakar”
53. “Bizim pilavlıklar geldi, derdi.”
54. “Kuşlar pek yakından geçmişse seslerini taklit ederek kalın dudaklarının arasından onlara seslenirdi.”
55. “Kuşların çoğunca aldandıklarına, bu sesi duyarak bir dost sesi sanıp vapur etrafında bir dönüp uzaklaştıklarına şahit olmuşumdur.”
56. “Havalar sertleşir, poyrazlar, lodoslar birbirini kovalar, günün birinde teşrinlerin sonlarına doğru, ılık, hiç rüzgârsız, parça parça oynamayan bulutlu, tatlı, sümbüli günlerde o, en çığırtkan kafes kuşunu nereden bulursa bulur, mahalle çocuklarını çağdırır; bir tanesi iki yüz elli gram et vermeyen sakaları, isketeleri, floryaları, aralarına karışmış serçeleri gökyüzünden birer birer toplardı.”
57. “(...) , Konstantin Efendi’nin bulunabileceği sırtları hesaplayarak yollara çıkıyorum.”
58. “Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, (...) .”
59. “Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşılmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor.”
60. “Her memlekette kıra çıkan her insan, kuş sesleriyle böyle şeyler düşünecektir.”
61. “Konstantin Efendi mâni oluyor.”
62. “Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek.”
63. “Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular.”
64. “Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmışım.”
65. “Konstantin Efendi’nin günlerinden bir gündü.”
66. “Gökte hiç kuş gözüküyordu.”
67. “Evden çıkarken isketemin kafesine bir incir yapıştırdım.”
68. “İsketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış, incir çekirdeğini kırmaya çalışıyordu.”
69. “Onu ev duvarına çaktığım bir çiviye asmış, yola çıkmıştım.”
70. “Kuşlar yoktu şimdi havada ama yolun kenarındaki yeşillikler vardı ya.”
71. “Baktım, bu yeşilliklerin bazı yerleri sökülmüş.”
72. “Biraz ileride dört çocuğa rastladım.”
73. “Yürüyorlar.”
74. “Yeşilliklerin en güzel yerinde duruyor, bir kaldırım taşı kadar büyük bir parçayı belle söküyorlar, bir çuvala dolduruyorlardı.”
75. “(...) dedim.”

76. “(...) dediler.”
77. “Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı.”
78. “(...) dedim.”
79. “Mühendis Ahmet Bey söktürüyor.”
80. “Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyorlar da...”
81. “İngiliz çimi alsın, eksin, mademki herif zengin...”
82. “Hollandalı öyle demiş.”
83. “Karakola koştum.”
84. “Polislere haber verdim.”
85. “Güya men ettiler.”
86. “Gizli gizli gene çimenler yer yer söküldü.”
87. “Kuşları boğdular, çimenleri söktüler, yollar çamur içinde kaldı.”
88. “Dünya değişiyor dostlarım.”
89. “Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak.”
90. “Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük, sizin için kötü olacak.”
91. “Benden hikâyesi.”

Beyaz Diş (125 Tümce)

1. “Efendinin can yakıcı eli ileri uzanmış, kafasına doğru iniyordu.”
2. “Ama bu arada efendi yumuşacık ve okşayıcı bir sesle konuşmaya devam ediyordu.”
3. “Beyaz Diş çelişik duyguların etkisi altında karmakarışık olmuştu.”
4. “El tehlike duygusu uyandırırken ses yatıştırıcı bir güvenlik duygusu veriyordu.”
5. “Ama sesin tatlılığına karşın içinde bir güvensizlik duygusu doğuyordu.”
6. “Şöyle bir çözüm yolu buldu.”
7. “Fırlayarak tüylerini kabarttı ve kulaklarını arkaya devirdi.”
8. “Ama ne ısırmaya kalkıştı ne de kaçmaya.”
9. “Gittikçe yaklaşıyordu.”
10. “Sonunda, kabarmış tüylerin uçlarına değdi.”
11. “Beyaz Diş büzüldü.”
12. “O büzüldükçe el de iniyor, gittikçe bastırıyor, tüylerini sıvazlıyordu.”
13. “Ezile büzüle neredeyse titreyerek kendini tutmaya çabaladı.”
14. “Elin dokunuşu içgüdülerini ayaklandırıyordu, ona acı veriyordu.”
15. “Fakat yeni efendisinin isteği böyleydi ve o da bu isteğe boyun eğmek için kendini zorluyordu.”
16. “El tüylerinden kalkıp iniyordu.”
17. “Elin her kalkışında tüyler kabarıyor, indiği zaman kulaklar geriye yatıyor, hayvanın boğazından derin bir hırıltı kopuyordu.”
18. “İçgüdüünün etkisiyle uyarırcasına hırlıyor, böylelikle kendisine verilecek herhangi bir acının kesinlikle karşılık göreceğini bildirmiş oluyordu.”

19. “Bu yumuşak, inandırıcı ses birdenbire öfkeyle yükselen bir bağırtıya dönüşebileceği gibi şu tatlı tatlı okşayan el de boynunu bir kısıkaç gibi sıkıp onu cezalandırabilirdi.”
20. “Ne var ki efendi tatlı tatlı konuşmaya ve eli de zararsızca okşamaya devam etti.”
21. “Beyaz Diş’in duyguları birbirine karşıt bir gelişme izliyordu.”
22. “Kişisel özgürlüğünü kısıtlayan bu okşama, içgüdüsünü rahatsız ediyor öte yandan acı vermek şöyle dursun giderek zevk bile veriyordu.”
23. “Hatta bu okşama hafifçe ve dikkatlice değişip de kulaklarını kaşıyan bir şekle dönüşürken Beyaz Diş’in aldığı zevk daha da fazlalaştı.”
24. “Her şeye karşın beklenmedik bir tehlikeyle karşı karşıya kalma korkusu içinde tetikte bekliyor, birbirine ağır basan çelişik duygularına göre kimi zaman zevk alıyor, kimi zaman acı çekiyordu.”
25. “Kollarını yukarı doğru sıvamış ve bir tas bulaşık suyu taşımakta olan Matt (Met) kulübeden dışarı çıkmış, Weedon Scott (Vidin Sıkot)’ın Beyaz Diş’i okşadığını görünce elindeki tası dökmeyi bile unutmuştu.”
26. “Onun sesini işiten Beyaz Diş hemen geri sıçradı ve Matt’e doğru korkunç bir sesle hırladı.”
27. “Bay Scott, darılmayın ama düşüncelerimi söylemeliyim.”
28. “Bana kalırsa bu yaptığınıza macera denir.”
29. “Weedon Scott kendinden emin bir havayla gülümseyerek doğruldu ve Beyaz Diş’e yaklaştı.”
30. “Hayvana bir süre tatlı tatlı mırıldandıktan sonra elini yavaş yavaş başına koydu ve yeniden okşamaya başladı.”
31. “Kuşkulu gözleriyle kendisini okşayan adama değil de kulübenin kapısında durana bakıyordu.”
32. “Matt yeniden konuştu”
33. “İş, maden uzmanlığına dayanınca herkesi cebinizden çıkarabilirsiniz; (...) .”
34. “Ama çocukken gidip de sirke girmemekle kendinizi harcamışsınız.”
35. “Böylece Beyaz Diş için eski yaşamının ve içindeki nefretin sonu görünmüş oldu.”
36. “Yeni ve alabildiğine güzel bir yaşam başlamak üzereydi.”
37. “Bunun başarılması için de Weedon Scott’ın iyice düşünüp taşınması ve çok sabırlı davranması gerekiyordu.”
38. “Beyaz Diş, tüm benliğini değiştirmenin üstesinden gelme göreviyle karşı karşıyaydı.”
39. “Bu durumda içgüdüsünün ve mantığının uyarılarına kulak asmak, geçmişteki deneyimlerini silip atmak zorundaydı.”
40. “Eski yaşamı, şimdikine benzetmek şöyle dursun ona birçok bakımdan tersti şimdi.”
41. “Yeni yaşamına ayak uydurmaya çalışırken kendi isteğiyle özgürlüğünü tepip ormandan Gri Kunduz’un yanına döndüğü zamankinden çok daha fazla çaba harcamalıydı.”
42. “O zamanlar küçük bir yavruydı.”
43. “Yumuşaktı, (...) , kendisine şekil verecek olan çevre koşullarına teslim olmaya hazırdı.”
44. “Oysa şimdi durum bambaşkaydı.”
45. “Artık belirli bir biçime bürünmüş; yabanıl, korkunç, sevmeyen ve sevilmeyen dövüşken bir kurt olup çıkmıştı.”
46. “Bu geçiş döneminde sertleşen mayasını yeni baştan yoğurup yumuşatan ve onu daha iyi bir kalıba sokan bir el vardı”

47. “Bu el Weedon Scott’ın eliydi.”
48. “Scott, Beyaz Diş’in benliğinin en derin noktasına inmiş, körelen duygularını uyandırmış, can evine girerek derin bir sevecenlikle okşamıştı onu.”
49. “Bu, sevgi demekti.”
50. “Eskiden efendilerle olan ilişkilerindeki hoşlanma duygusu yerini sevgiye bırakmıştı.”
51. “Önce hoşlanma duygusu ile başladı ve giderek gelişti.”
52. “Yeni yaşamı ne olursa olsun, Güzel Smith (Simit)’in kafesinde geçirdiği günlerden çok daha iyiydi.”
53. “Üstelik nasıl olsa kendisini bir efendiye teslim etmesi gerekiyordu.”
54. “Bu, onun doğal bir ihtiyacıydı.”
55. “Böylece Beyaz Diş, onu Güzel Smith’e yeğ tuttuğu ve bir efendiye gerek duyduğu için Weedon Scott’ın yanında kaldı.”
56. “Bağlılığını kanıtlamak için efendisinin malını koruyordu.”
57. “Kızak köpekleri mışıl mışıl uyurken o, kulübenin çevresinde dolanıp duruyordu.”
58. “Gece gelen her ziyaretçi Weedon Scott imdadına yetişinceye dek kendini sopasıyla korumak zorunda kalıyordu.”
59. “Beyaz Diş hâl ve tavırlarına bakarak hırsızlarla namuslu insanları ayırt etmeyi çabucak öğrendi.”
60. “Gelenlerin yürüyüşlerine bakıyor, (...)”
61. “Oysa çevresini kollaya kollaya, sinsi sinsi yaklaşan birini gördü mü hiç düşünmeden saldırıya geçiyordu.”
62. “Weedon Scott, Beyaz Diş’i kurtarmayı, çektiği çilelerin izlerini silip atmayı boynunun borcu bilmişti.”
63. “Vidani bir görev sayıyordu bunu.”
64. “Beyaz Diş’e iyi davranıyor, bu “Dövüşken Kurt”a sevgi gösteriyor, onu her gün okşuyordu.”
65. “Önceleri bu okşamalara karşı kuşkucu, hatta düşmanca bir tavır takındı ama sonraları okşanmaktan hoşlanmaya başladı.”
66. “Bütün okşama süresince hırlayıp duruyordu.”
67. “Ancak hırıltılarında yepyeni bir hava okunuyordu.”
68. “(...) , onu korkunç bir vahşet, sinir bozucu, insanın kanını dondurucu bir ses olarak algıladı.”
69. “Oysa Beyaz Diş küçük bir yavruyken mağarada çıkardığı ilk hırıltıdan bu yana öyle çok hırlamış, yıllarca boğazından öyle sert ve öfkeli sesler koparmıştı ki artık gırtlığı nasır bağlamıştı.”
70. “Ne var ki Weedon Scott’ın kulağı oldukça duyarlıydı.”
71. “İçindeki tüm vahşete karşın Beyaz Diş’in hırıltısındaki o tatlı mırıltıyı, o yeni havayı herkesten daha iyi anlıyordu.”
72. “Günler geçtikçe hoşlanma hissi sevgiye dönüşüyordu.”
73. “Sevginin ne demek olduğunu bilmemesine karşın bu değişikliği kendisi de fark ediyordu.”
74. “İçinde doldurulması gereken bir boşluk oluşmuştu sanki ve bu boşluk giderilmek istenen bir açlık, acı bir özlem gibi duyuruyordu varlığını.”
75. “Ancak efendisinin dokunmasıyla rahata kavuşabiliyordu.”
76. “İşte o zaman sevgisi, alabildiğine coşkulu bir sevince, büyük bir mutluluğa dönüşüyordu.”

77. “Ama efendisinden uzak düşer düşmez o acı huzursuzluk yeniden baş gösteriyor, içini kemiren o boşluğa yeniden yuvarlanıyordu.”
78. “Beyaz Diş benliğine kavuşmak üzereydi.”
79. “Yılların geçirdiği deneyim ve yaratılışındaki sertliğe karşın huyu suyu gittikçe değişiyordu.”
80. “Garip, alışılmadık duygular uç veriyordu içinde.”
81. “Davranışlarına yön veren kurallar yerle bir oluyordu birer birer.”
82. “Eskiden rahatına çok düşkündü.”
83. “Rahatını bozacak şeylerden bucak bucak kaçardı.”
84. “Tatlı canını sıkacak bir olayla karşılaşmamak için ayağını denk alırdı.
85. “Oysa şimdi rahatının kaçmasını hiçe sayan bambaşka duygular filizlenmişti içinde.”
86. “Efendisi için katlanıyordu bunlara.”
87. “Orada burada dolaşıp karnını doyuracak iyi bir yiyecek bulacağı ya da rahat bir köşede yan gelip yatacağı yerde sabahın köründe ayağa fırlıyor, kulübenin basamaklarında efendisinin gelişini bekliyor, bütün bunları da seve seve yapıyordu.”
88. “Akşamları efendisi eve döneceği sırada, elinin dostça okşayışını duyabilmek, sevgiyle selamlanabilmek için uykusundan uyanıyordu.”
89. “Efendisiyle birlikte kente inebilmek, onun tarafından okşanabilmek uğruna yiyeceğini bile orda bırakıp gidebilirdi.”
90. “İşte sonunda, hoşlanmanın yerini sevgi almıştı.”
91. “Sevgi, onun ruhunun derinliklerine inen bir ışık gibiydi.”
92. “Beyaz Diş, o güne dek kendisine verileni şimdi geri veriyordu.”
93. “En sonunda sevecen, sıcak, pırlıl pırlıl bir efendiye kavuşmuştu ve o efendinin sevgi ışığında Beyaz “Diş’in karakteri güneş altında açan bir çiçek gibi geliyordu.”
94. “Bu duygusunu, gösterişli bir şekilde dile getiremeyecek kadar olgun ve ağırbaşlıydı.”
95. “Duygusal gösterilere pek yüz vermiyor, her zamanki gibi kendi kendisiyle haşır neşir olmasını biliyordu.”
96. “Eskisi gibi asık suratlı ve yalnızdı, yine kendi kabuğuna çekilmişti.”
97. “Ömründe hiç havlamadığı için sahibini havlayarak selamlıyordu.”
98. “(...), budalaca sevgi gösterilerinden kaçınıyordu.”
99. “Her zamanki yerinden hiç ayrılmaz, öylece uzakta beklerdi.”
100. “Dilsiz ve sessiz bir tapınmaya benziyordu sevgisi.”
101. “Duygularını, efendisinin her hareketini izleyen bakışlarıyla belirtirdi.”
102. “Eğer sahibi ona bakıp da bir şeyler söyleyecek olursa sanki sevgisini dile getirmek istiyormuş da beceremiyormuş gibilerden bir sıkılganlıkla kıvranıp duruyordu.”
103. “Artık yeni hayatının gereklerine ayak uydurmayı da öğrenmişti.”
104. “Efendisinin köpeklerine ilişmemesi gerektiğini biliyordu şimdi.”
105. “Bir iki dayaktan sonra köpekler yola gelmişti.”
106. “(...), üstünlüğüne boyun eğiyorlardı.”
107. “Zaman içinde Matt’in de efendisine ait biri olduğunu kavradı.”
108. “Ona daha iyi davranır oldu.”

109. “Efendisi onu ancak arada sırada doyuruyordu.”
110. “Ona yemek vermek, asıl Matt’in işiydi.”
111. “Ne var ki Beyaz Diş, yediği yemeğin, sahibi sayesinde verildiğini, Matt’in bir görevli olduğunu anlıyordu.”
112. “Bir gün Matt onu da öbür köpeklerle birlikte kızığa koşturmak isteyince başkaldırdı.”
113. “Bunun üzerine Weedon Scott onu kendi eliyle kızığa koşturdu.”
114. “İşte o zaman, öbür köpeklerle birlikte kızak çekme işinin Matt’in başı altından çıkmadığını, bunun efendisinin isteği olduğunu anladı.”
115. “Klondike (Kılandik) kızakları, Mackenzie (Makkenzi)’dekilerden daha farklıydı.”
116. “Ayaklı olan bu kızaklara köpekler de daha değişik bir biçimde koşuluyordu.”
117. “Yelpaze biçiminde değildi bu koşumlar.”
118. “Köpekler birbirleri ardından tek sıra hâlinde gidiyor ve çift kayışla çekiliyordu.”
119. “Burada öncü olan köpek gerçekten önder durumundaydı ve akıllı olduğu kadar da güçlü olmak zorundaydı.”
120. “Sürünün ona boyun eğmesi ve korkması gerekiyordu.”
121. “Sürüdeki diğer köpekler arasında böyle bir yeri de olsa Beyaz Diş alırdı.”
122. “Kendisini uğraştırdığı için kızıp köpürmüştü Beyaz Diş’e.”
123. “Ama zamanla Beyaz Diş’in daha alt düzeyde bir görevle yetinemeyeceğini o da onaylamak zorunda kalmıştı.”
124. “Beyaz Diş, kendiliğinden bu görevi kapmış ve Matt de oldu bittinin sonuçlarını gördükten sonra verdiği kararın ne denli yerinde olduğunu anlamıştı.”
125. “Her zaman görevi başında, her zaman tetikte ve sadık olan Beyaz Diş, bütün öbür köpeklerle oranla en çok işe yarayan hayvan oldu.”

Dünyayı Güldüren Adam (60 Tümce)

1. “Kocaman kavuğunun altındaki pamuk şekeri gibi kaba sakallarıyla gülümserken hayal ederiz onu.”
2. “En çok çocuklar sever, en çok çocuklar güler bu neşe kaynağı bilgeye...”
3. “İşte Nasrettin Hoca’nın hayatıyla ve fıkralarıyla bize anlattıklarının özeti...”
4. “Anadolu’nun ortasından doğan büyük nehir...”
5. “Türk mizahının en önemli temsilcilerinden olan Nasrettin Hoca, miladi takvime göre 1208 yılında Eskişehir’e bağlı Sivrihisar’ın Hortu köyünde doğmuştur.”
6. “Yerli ve yabancı birçok kaynağa göre babası Hortu köyünde imamlık yapmış olan Abdullah Efendi, annesi ise Sıdika Hatun’dur.”
7. “Yine aynı kaynaklardan Nasrettin Hoca’nın bu köyde yirmi üç yaşına kadar yaşadığı, bu sırada babasının medresesinde eğitim gördüğü, daha sonra da Sivrihisar Medresesini bitirdiği anlaşılmaktadır.”
8. “Büyükçe horasani sarığının altında, orta uzunluktaki boyu ve kilosuna, yuvarlak yüzü, hafifçe çekik gözleri, uzunca burnu, kesik bıyıkları, ince uzun sakalı ile sağlam ve güçlü yapılı birisidir.”
9. “Herkesin bir Nasrettin Hoca’sı var...”

10. “Hoca’nın davranışları ve sözleri halk arasında yüzyıllar boyunca ağızdan ağıza yayılmış, kişiliği de zamanla efsaneleşmiştir.”
11. “Yaşamıyla ilgili bilgiler, halkın kendisine olan sevgisi nedeniyle söylentilere karışmış, yer yer olağanüstü nitelikler kazanmıştır.”
12. “Bu söylentiler arasında, onun Selçuklu sultanlarıyla tanıştığı, Mevlâna Celaleddin ile yakınlık kurduğu, kendisinden en az yetmiş yıl sonra yaşayan Timur’la konuştuğu, hatta birkaç yerde birden görüldüğü bile vardır.”
13. “Bütün bunlardan anladığımız kadarıyla onun ne olduğu, nasıl olduğu biraz da onu düşünenlerin hayal gücüyle ilgilidir.”
14. “Fıkra; güldürücü fıkra, latife, nükte, hikâye, masal, teselleme, kıssa, temsil vb. sözlerle belirtilen, anlatılan halk edebiyatının bir dalıdır.”
15. “Nasrettin Hoca da diğer bazı kişiler gibi Türk anlatı geleneğinde fıkra tipi olmuş ve ün kazanmış kişilerden biridir, hatta birincisidir.”
16. “Nasrettin Hoca’nın hayatta olduğu zamanlar, birtakım nükteleri yaygınlık kazanmıştı.”
17. “Ancak Nasrettin Hoca’ya ait olarak anlatılan birtakım nükte ve fıkralar sonradan ona bağlanmış, bunlara yenileri eklenmiş, fıkra sayısı giderek artmıştır.”
18. “Hatta bugün “Nasrettin Hoca’nın” fıkralarından çok, “Nasrettin Hoca” fıkraları anlatılmaktadır.”
19. “Mezarı bile fıkra gibi...”
20. “1237 yılında Akşehir’e yerleşen Nasrettin Hoca, o devirde önemli bir kültür merkezi olan Akşehir’de zamanın ünlü âlimlerinden dersler almıştır.”
21. “Akşehir’de uzun süre müderrislik ve kadılık yapmıştır.”
22. “Hoce Nasüreddin adı ile anılan, zamanla halkın dilinde Hoca Nasrettin veya Nasrettin Hoca şeklinde hitap edilen hocamız, 1284 yılında Akşehir’de vefat etmiştir.”
23. “Türbesi Akşehir’de, şehir mezarlığında bulunmaktadır.”
24. “Hoca’nın mezarı da fıkraları gibi hem güldürücü hem de düşündürücüdür”
25. “Yanları açık olan (duvarları olmayan) türbenin bir kapısı ve kapısında da kocaman bir kilit bulunmaktadır.”
26. “Hoca’nın mezarı bugün de pek çok insan tarafından ziyaret edilmekte ve mezar dünyada şekliyle güldüren tek mezar olma özelliğini korumaktadır.”
27. “Anadolu’nun neşeli sesi...”
28. “Nasrettin Hoca’nın değeri, yaşadığı olaylarla değil, gerek kendisinin gerekse halkın onun ağızdan söylediği fıkralardaki anlam, yergi ve alay öğelerinin inceliğiyle ölçülür.”
29. “Ona ait olduğu ileri sürülen fıkralar incelendiğinde kullanılan kelimelerin açıklamalarından anladığımız kadarıyla Nasrettin Hoca, sadece yaşadığı dönemin değil tüm Anadolu halklarının yaşama biçimini, güldürü ögesini, alay ve eğlenme türünü, övgü ve yergi becerisini dillendirmiştir.”
30. “Onunla ilgili fıkralara baktığımızda kullanılan öğelerin odağının sevgi, yergi, övgü ve alaya alma olduğunu görmekteyiz.”
31. “Gülünç duruma düşürme, kendi kendiyi çelişkiye sürükleme, katı kuralların karşısında çok ince ve iğneli bir söyleyişle yumuşaklığı yeğlemedir.”

32. “O, bunları söylerken bazen bilge, açık göz, atak, kurnaz; bazen de bilgisiz, vurdumduymaz, utangaç, şaşkın, korkak gibi çelişik niteliklere bürünür.”
33. “Özellikle de karşısındakinin durumuyla çelişki içinde bulunma, fıkralarının egemen ögesidir.”
34. “Bu ögeler Anadolu insanının, belli olaylar karşısındaki tutumunu yansıtan, düşünce ürünlerini oluşturur.”
35. “Nasrettin Hoca düşündüren ve güldüren üslubuyla halkın duygularını yansıtan bir mizah odağı olarak ortaya çıkar.”
36. “Söylenen kişi, söyletenin ağzını kullanır, böylece halk Nasrettin Hoca’nın diliyle kendi sesini duyurur.”
37. “Nasrettin Hoca’nın fıkralarında tanık olduğu olaylar genelde halk arasında geçer.”
38. “Genelde “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit.” üslubuyla yöneticilere de birtakım mesajlar iletmeye çalışır.”
39. “Hoca’nın yardımcısı: Dünyanın en ünlü eşiği”
40. “Hoca’nın fıkralarında karısı, komşuları ve de eşiği vazgeçilmez unsurlardır.”
41. “(...) , denilebilir.”
42. “Eşek, acıya, sıkıntıya, dayağa, açlığa katlanışın en yaygın simgesidir.”
43. “Soyluların, sarayların çevresinde üretilmiş fıkralarda eşek bulunmaz oysa at geniş bir yer tutar.”
44. “Bu konuda, başka bir çelişki sergilenir, fıkrada güldürücü öge ile yerici öge yan yana getirilir.”
45. “Bunun örneği de kendisinden eşiği isteyen köylüye, (...) deyince ahırda onun anırmasını duyan köylünün ‘İşte eşek ahırda.’ diye direktmesi karşısında Hoca’nın ‘...’ demesidir.”
46. “Onun bineği olan eşek gerçekte bir yergi ve alay ögesidir.”
47. “Eşiğini kimi zaman kaybeder, kimi zaman ona ters biner, kimi zaman da inandırıcılığını onunla kıyaslatır.”
48. “Birçok fıkrada yer alan Hoca’nın eşiği, hiç sızlanmayan, onun aklına esen oyunlara katlanan, sevgili ve dayanıklı bir arkadaştır.”
49. “Bununla birlikte bu cana yakın arkadaş yüzünden Hoca’nın başına birçok aksilik de gelmiştir.”
50. “Onu dünya tanıyor”
51. “Nasrettin Hoca, ömrünü insanlara doğru yolu göstermeye adanmış, iyilikleri bildiren, doğrulara sevkeden ve kötülüklerden sakınmaya çalışan bir kişidir.”
52. “Bu işi yaparken kendisine has bir üslup kullanmıştır. Bu usul, doğruyu herkesin anlayabileceği bir dil ve üslup ile gayet anlamlı şakalar hâlinde kısaca dile getirmesidir.”
53. “Onun fıkralarının her biri atasözü değerinde olup keskin bir zekâ ve güçlü bir aklın ürünüdür.”
54. “Nasrettin Hoca aynı zamanda İran, Bulgaristan, Yunanistan gibi komşularımız başta olmak üzere, farklı ülkelerde de tanınmaktadır.”
55. “Azerbaycan’da Nasrettin Hoca fıkraları çok yaygındır.”
56. “Jelil Memmedkuluzade (Celil Mehmed Kulizâde) tarafından bir araştırma niteliğindeki “The Journal Hoca Nasrettin” (Hoca Nasrettin Dergisi) adlı derginin ilk sayısı 7 Nisan 1906’da çıkmış ve uzun yıllar yayını sürdürmüştür.”
57. “Her zaman gönlümüzü şenlendiriyor, her yıl Akşehir’i...”

58. “Bugün Akşehir’de Nasrettin Hoca’yı anma amacıyla 5-10 Temmuz tarihleri arasında “Uluslararası Akşehir Nasrettin Hoca Şenlikleri” düzenlenmektedir.”
59. “Bu şenliklerde halk oyunları, konserler, tiyatro gösterileri, çeşitli yarışmalar, karikatür ve resim sergileri düzenlenir.”
60. “İlk defa 1959 yılında düzenlenen şenliklerde bugüne kadar temsili hoca olanlar arasında bulunan bazı sanatçılarımız şunlardır: Lütfi Ökeşli, Osman Ongun, Zafer Özbakır, Levent Kırca, Abdullah Şahin, Erol Günaydın, Erdoğan Özbakır, Sevim Güvendik...”

Türküler Dolusu (33 Tümce)

1. “Kirazın derisinin altında kiraz, / Narın içinde nar, / Benim yüreğimde boylu boyunca / Memleketim var.”
2. “Canıma ciğerime dek işlemiş / Canıma ciğerime.”
3. “Binbir yerimden bağlanmışım”
4. “Yerliyim yerli olmasına / İlmik ilmik, damar damar / Yerliyim.”
5. “Bir dilim Trabzon peyniri, / Bir avuç tiftik, / Bir çimdik çavdar, / Bir tutam Şile bezi gibi / Dişimden tırnağıma kadar.”
6. “Ressamım, /Yurdumun taşından toprağından sürüp gelir nakışlarım.”
7. “Taşıma, toprağıma toz konduranın / Alnını karışlarım.”
8. “Şairim şair olmasına / Canım kurban şiirin gerçeğine, İçerisine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum.”
9. “Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter / Eğri büğrü, kör topal kabulüm.”
10. “Şairim, / Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası, / Ayak seslerinden tanırım.”
11. “Ne zaman bir köy türküsü duysam / Şairliğimden utanırım.”
12. “Şairim, / Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum.”
13. “Türkülerde yunmuş, yıkanmış dilim”
14. “Onlarla ağlamış, onlarla gülmüşüm.”
15. “Salınsın türküler bir uçtan uca / Evelallah hepsinde varım.”
16. “Onlar kadar sahici, / Onlar kadar gerçek, / İnsancasına, erkekçesine / Bana bir bardak su dercesine / Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.”
17. “Ah bu türküler, / Türkülerimiz / Ana sütü gibi candan, / Ana sütü gibi temiz.”
18. “Türkülerde tüter, dağ dağ, yayla yayla, / Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.”
19. “Ah bu türküler, köy türküleri / Dilimizin tuzu biberi.”
20. “Memleket ahvalini onlardan sor.”
21. “Kitaplarda değil türkülerde ara Yemen’i”
22. “Öleni, kalanı, gidip gelmeyi, / Ben türkülerden aldım haberi.”
23. “Ah bu türküler, köy türküleri / Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak.”
24. “Hilesiz, hurdasız, çırlıçiplak, / Dişisi dişi, erkeği erkek, / Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara, / Bıçağı bıçak.”
25. “Ah bu türküler, köy türküleri / Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi”

26. “Kiminin reyhasından geçilmez, / Kimi zehir kimi zemberek gibi.”
27. “Ah bu türküler, köy türküleri / Kan damlar ucundan mürekkep değil.”
28. “İşte söz, işte ses, işte biçim, / Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar.”
29. “İliklerine kadar işlemiş sızı,”
30. “Bu türkünün yüreğinde sancı var.”
31. “Ah bu türküler, köy türküleri, / Ne düzeni belli ne yazanı.”
32. “(...) ama / İçlerinde yürek var.”
33. “Cennet misali sevişen, / Cehennemler gibi dövüşen, / Bir çocuk gibi gülüp / Mağaralar gibi inleyen.”

Yünden Halıya (73 Tümce)

1. “Kazanın başında elindeki sopayla var gücüyle karıştırıyordu ipleri.”
2. “Terini sildi elinin tersiyle.”
3. “Eşine seslendi: ‘Bir kova daha su, birazcık da ceviz kabuğu...’
4. “Bir saatlik uğraşın sonunda ‘ter-su’ içinde kaldı.”
5. “Çay molası zamanı’ dedi.”
6. “İşini bırakıp mutfığa geçti.”
7. “Çaylar içildi, esprili söyleşiler eşliğinde...”
8. “Başka bir işi daha vardı.”
9. “Okul Aile Birliği toplantısı var da...”
10. “İş giysilerini bir yana bırakıp modern giysileriyle minibüsün direksiyonuna geçip gözden kayboldu.”
11. “Arkadan eşine, ‘Bir saat sonra gelirim.’ dediği duyuldu belli belirsiz.”
12. “Okul Aile Birliğindeki sorumluluğunu yerine getirip döndü Songül Tokmak.”
13. “Beş dakika sonra iş giysileriyle kaldığı yerden tekrar işe koyuldu, eşine seslendi”
14. “Songül ve Ömer Tokmak, iş yerinin hem işçisi hem de patronuydular.”
15. “Üstelik inatla dededen, nineden öğrendikleri doğal bitkilerle yünleri boyayıp yöredeki tezgâhlarda halı dokuyorlardı.”
16. “Ömer Tokmak da âdeta işine âşıktı.”
17. “Doğadan özenle topladığı bitkileri ayrı ayrı çuvallara doldurmuş, sırası geldiğinde onları istediği renklere dönüştürüyor, ipleri boyayıp kuruması için duvarlara asıyordu.”
18. “İş yeri olarak kullandıkları mekân eski bir Avanos evi.”
19. “Geniş bir avlusu var.”
20. “Boyama yapılan yer avlunun bitişiğinde.”
21. “Köylerden toplanan yünler burada çıkırıklarda eğrilip bitki kökleri, yaprakları veya kabuklarıyla boyanıp kurutulup çileler hâline getiriliyor.”
22. “Aile dışında tek yardımcıları yaşı yetmiş bulmuş komşuları.”
23. “Komşu teyzeleri hem eğirme işini yapıyor hem de boyanmış, kurumuş ipleri çile hâline getiriyor.”

24. “Avlunun kuzey bölümünde başka bir kadın, yılların eskitemediği bir tezgâhta halı dokuyor.”
25. “Bu eski Avanos evi bir halı fabrikası değildi ama bir fabrika gibi de çalışıyor”
26. “Turistlere el emeği, alın teri, göz nuru halılarımızın geleneksel yöntemlerle yapılışını, tüm aşamalarını burada sergiliyoruz.”
27. “Bir de acı kahvemizi içiyorlar bu avluda...” diyor Ömer Tokmak. Âdeta bir ‘aile şirketi’ gibi çalışıyor Tokmak ailesi.”
28. “Çocukları da destek veriyor ana babalarına.”
29. “Kimi zaman ipleri boyayarak kimi zaman da yabancı turistlere tercümanlık yaparak...”
30. “Ve ekliyor Ömer Tokmak”
31. “Avanos’ta otuz yaşına gelmiş bir insana sorun”
32. “Kadınsa halı dokur, erkekse çamurdan çanak, çömlek yapar...”
33. “Derelerden, tepelerden bitkileri toplamak ve kendi doğal rengi dışında yün ipleri allı morlu renklere dönüştürmek...”
34. “En büyük sırrı sevgi.”
35. “İnsan sevdiği işte başarılı oluyor.”
36. “Yurt dışı çalışma yaşamlarının tamamlanması, Avanos’a dönmeleri...”
37. “Ve dede, nine işine soyunmaları...”
38. “Bu evi restore etmeleri...”
39. “Burası bizim hem iş yerimiz hem de evimiz gibi.”
40. “Tüm üretim aşamalarında biz varız, işimizi alın terimizle yoğuruyoruz.”
41. “Bitkileri mevsiminde toplamak gerekiyor.”
42. “Ceviz kabuğu, cehri, yapışkan ot, meyan kökü, havacıva otu...”
43. “Bunlar mevsiminde, zamanında toplanıp kurutulmalıdır.”
44. “Boyama sırasında belirli derecede ısıtılmış suda bu bitkilerin karışımıyla iplik kaynatılıp sonra da durulanmalıdır.”
45. “Ardından kurutulması, çilelere ayrılması.”
46. “Sağ olsun komşularımız da bize destek veriyorlar üretim aşamalarında.”
47. “Sonra da asırlık tezgâhlarda dokunması...”
48. “Kahverengi ceviz kabuğundan, sarı cehriden, kırmızı yapışkan otu ve meyan kökünden elde ediliyor.
49. “Ham yünler su dolu kazanlarda ‘şap’ ile karıştırılıp kaynama noktasına getirilip bekletiliyor, sonra da istenilen bitkilerden istenilen renkler elde ediliyor.”
50. “Ara tonlarda da zorlanmıyor usta eller”
51. “Meyan kökü ve cehri karışımından portakal rengini; havacıva otundan gri ve moru; cehri sarısı ve toz ‘indigo’dan ise yeşil rengi elde ediyoruz.”
52. “Kaliteli halının, başka bir deyimle değerli halının tanımını soruyoruz Ömer Tokmak’a”
53. “Kaliteli bir halı için iyi bir yün gerekli.”
54. “Esnek, kolay kırılmayan, yeterli yağ oranı olan, aşırı kalın ya da ince olmayan ve boya tutma özelliği olan bir yün...”

55. “Doğal ortamında yıkanmalı, fazla hırpalanmadan didilmeli, sonra da eşit kalınlıkta -elde ya da çıkırıktaki- eğirilmeli...”
56. “Dokumasını da usta eller yaptıysa ortaya değerli dokuma halı çıkıyor.”
57. “Bu sefer direksiyonun başına Ömer Tokmak geçiyor ve düşünüyoruz yollara, bu renkleri oluşturan bitkileri toplayacağız.”
58. “Önce kendi bahçelerinden cehri (bitkinin meyvelerini) topluyoruz, sonra da derelerden tepelerden havacıya otu...”
59. “Yolumuzun üzerindeki Sarıhan’da soluklanıp Bozca köyüne geçiyoruz.”
60. “Önce çocuklar takılıyor minibüsün peşine, ‘Halıcı geldi.’ diye.”
61. “Sonra da köydeki yaşlılar ve halı dokuyan kadınlarla, kızlarla tanışıyoruz.”
62. “Doksan iki tane halı tezgâhı olan Bozca köyünde -son yıllarda verdiği göçle- on dört halı tezgâhı kalmış.”
63. “Bozca’nın evleri yöreye özgü kesme taş işçiliğinin en güzel örnekleri, yörenin coğrafyasına ve iklimine uygun yapılmış.”
64. “Yeni boyanmış ip istiyor dokumacılar ve ekliyorlar”
65. “Yünler bizden, ipler halıcıdan...”
66. “Sonra da bitmiş halılar arabaya yükleniyor birer birer; binlerce, on binlerce ilmek atılarak dokunmuş halılara biraz hüzün ama işi tamamlamanın mutluluğu ile son kez bakıyorlar.”
67. “Sevgiyle yoğrulmuş desenler...”
68. “Bazen yörenin hazır desenlerini veriyoruz halı dokuyanlara; Arabeli, Çubuk Suyu, Leblebili, Eli Belinde...”
69. “Genç kızlarımız oldukça çabuk kavıyorlar, bizim desenlerimize kendi yaratıcılıklarını da eklediklerinde özgün desenler çıkıyor ortaya.”
70. “Biz halı dokuyacak olanların desenlerini az çok önceden tahmin edebiliyoruz, hangi evden nasıl bir halı çıkar...”
71. “Desenlerden o anki ruh hâlleri ortaya çıkıyor; sevinçli, hüzünlü, coşkulu anlar.”
72. “Acılar da gizli bu desenlerde...”
73. “Sevgi ve özlemler de...”

Ergenekon Destanı (70 Tümce)

1. “Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu; yani ülkeye Göktürkler hâkimdi.”
2. “Bu durum ise öteki kavimlere acı geliyordu, üstelik Göktürkleri de kıskanıyorlardı.”
3. “Bir araya gelip birleştiler ve Türklerden öğ almaya karar verdiler, onların üzerlerine yürüdüler.”
4. “Bunun üzerine Göktürkler de çadırlarını ve sürülerini bir yere topladılar.”
5. “Çevresine de hendek kazıp beklediler.”
6. “Düşman gelince de savaşa başladılar.”
7. “Savaş, on gün sürdü.”
8. “Sonunda Göktürkler üstün geldi.”

9. “Bu yenilgi üzerine Göktürklerle düşman olan kavimler büsbütün hiddetlendiler, av yerinde toplandılar ve bir arada konuştular.”
10. “Dediler ki: “Göktürklerle hile yapmazsak işimiz sonunda pek yaman olacak.”
11. “Bu konuşmadan sonra tan ağarınca sanki baskına uğramışlar gibi işe yaramayan mallarını bırakıp kaçtılar.”
12. “Bunu gören Göktürkler, ‘(...) , kaçıyorlar.’ diye düşünerek kaçanların arkasına düştüler.”
13. “Düşmanlar, Göktürkleri görünce hemen geri döndüler, Göktürkleri gafil avladılar, vuruşmaya başladılar.”
14. “Düşmanlar galip geldi.”
15. “Göktürkler yenildi.”
16. “Düşman, Göktürkleri vura öldüre çadırlarına kadar geldi.”
17. “Çadırlarını ve mallarını öyle bir yıkıp yağmaladılar ki bir ev bile kalmadı.”
18. “Büyüklerin hepsini kılıçtan geçirdiler, küçükleri kul edindiler ve her birini alıp kendi evlerine götürdüler.”
19. “O zamanlar Göktürklerin başında İl Han hakan olarak bulunuyordu.”
20. “İl Han’ın da birçok oğlu vardı.”
21. “Çocukların hepsi bu savaşta öldü.”
22. “Yalnız Kayan adındaki en küçük oğlu sağ kaldı.”
23. “Kayan (Kayı Han) o yıl evlenmişti.”
24. “İl Han’ın Tukuz (Dokuz Oğuz) adında bir de yeğeni vardı.”
25. “Kayan ile Tukuz (Kayı Han ile Dokuz Oğuz) Oğuz her ikisi de düşmana esir olmuşlardı.”
26. “Fakat on gün geçmeden kadınlarını da kurtarıp beraberlerine alarak atlanıp bir gece düşmandan kaçtılar ve esirlikten kurtuldular.”
27. “Göktürk yurduna geldiler.”
28. “Burada düşmandan kaçıp gelen birçok deve, at, öküz ve koyun buldular.”
29. “Oturup düşündüler: “...” dediler.”
30. “En iyisi dağların içinde insan yolu düşmez, sapa bir yer bulup orada yerleşelim.” diye karar verip sürülerini de alarak dağa doğru varıp göçtüler.”
31. “Gide gide geldikleri yoldan başka geçilecek başka bir yolu olmayan bir ülkeye vardılar.”
32. “Bu yol öyle bir sarp ve sapa yoldu ki bir deve, bir at bin güçlkle yürürdü, yanlış bir yere ayağını bassa paramparça olurdu.”
33. “Göktürklerin vardıkları ülkede akarsular, büngüldekler, türlü bitkiler, meyve ağaçları ve avlar vardı.
34. “Böyle bir yeri görünce Tanrı’ya şükrettiler.”
35. “Kışın hayvanlarının etini yediler, yazın sütünü içtiler, derisini giydiler.”
36. “Ve bu ülkenin adına Ergenekon dediler.”
37. “Kayan’ın ve Tukuz’un (Kayı Han’ın ve Dokuz Oğuz’un) burada zaman geçti, birçok çocukları oldu, “Kayı’nın çocuğu daha çok, Dokuz’un çocuğu ise daha az oldu.”
38. “Kayı’dan olma çocuklara Kayat dediler, bir kısmına Tukuzlar dendi. Bir kısmına da Türülken dendi.”

39. “Yıllar yılı bu iki yiğidin çocukları Ergenekon’da kaldılar.”
40. “Çoğaldılar, çoğaldılar, çoğaldılar.”
41. “Aradan dört yüz yıl geçti.”
42. “Dört yüz yıl sonra Ergenekon’da hem kendileri hem de sürüleri o kadar arttı ki ülkeye sığmaz oldular.”
43. “Bu yüzden toplanıp konuştular, çare bulmak istediler.”
44. “Dediler ki: “Atalarımızdan duyardık, Ergenekon’un dışında geniş yerler, güzel yurtlar olurmuş.”
45. “Eskiden oraları bizim öz yurdumuzmuş.”
46. “Dağların arasından bir çıkılacak yol arayıp bulalım, çıkıp buradan göçelim.”
47. “Ergenekon’un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım.”
48. “Böyle konuşup karar verilince Ergenekon’dan çıkmak için bir yol aramaya başladılar, (...) .”
49. “O zaman bir demirci dedi ki”
50. “Bu dağda bir demir madeni var.”
51. “Yalın kata benzer.”
52. “Madenin demirini eritse bir yol olurdu.”
53. “Hep birlikte gidip demir madenini gördüler.”
54. “Demircinin sözlerini de beğendiler.”
55. “Dağın geniş yerine bir kat odun, bir kat da kömür dizdiler.”
56. “Sonra da dağın üstünü, arka yanını, öte yanını ve beri yanını bir sıra odun ve bir sıra kömürle doldurduktan sonra yetmiş deriden, yetmiş körük yapıp yetmiş yerde kurdular; odunlarla kömürleri ateşleyip körüklediler.”
57. “Tanrı’nın gücü ve inayeti ile ateş kızdı.”
58. “Kızdıkça demir dağın demiri erimeye başladı, eriyip akıverdi.”
59. “Dağ delindi ve yüklü bir deve geçebilecek kadar yol oldu.”
60. “O kutsal yılın, kutsal ayının, kutsal günün, kutsal saatinde Göktürkler, Ergenekon’dan çıktılar.
61. “O günü, o ayı ve o saati iyi bellediler.”
62. “Bu kutsal gün, o günden sonra Göktürkler için bayram oldu.”
63. “Her yıl, o gün gelince büyük törenler yapıldı.”
64. “Bu törenlerde, bir parça demir alınıp ateşte kızdırılıyordu, sonra da kızdırılan demiri önce Göktürk hakanı kıskaçla tutup örse koyuyor, çekiçle dövüyordu.”
65. “Ondan sonra da diğer Türk beyleri aynı hareketi yaparak bayramı başlatıyorlardı
66. “Ergenekon’dan çıktıkları sırada Göktürklerin hakanı Kayan (Kayı Han) soyundan gelme Börteçine idi.”
67. “Börteçine bütün illere elçilerini gönderdi ve Ergenekon’dan çıkıp geldiklerini bildirdi.”
68. “Bunu kimi iyi karşıladı, baş eğip boyun eğdi. Börteçine’yi kendi hakanları bildi.”
69. “Kimi de iyi görmedi, karşı çıktı, onlarla savaşıldı.”
70. “Göktürkler hepsini yendiler.”

Güneş Battı (34 Tümce)

1. “İnsanlar ise bu durum karşısında hayret içinde, şaşkın ördekler gibi kafaları yukarıda dolaşmışlar bütün sabah.”
2. “Güneşi arayanlar birbirlerine çarpmış sokaklarda.”
3. “Kafaları yarılmış, gözlükleri kırılmış.”
4. “Yorgun, sönük ışıklarını yeryüzüne göndermeye devam etmiş mecburen.”
5. “Okullar tatil olmuş güneşsizlikten.”
6. “Çocuklar çok sevinmiş önce fakat sonra oyunlar da tatil olmuş.”
7. “Güneşsiz sabahlar güneşsiz sabahları kovalamış günlerce, insanlar karanlığa, ay da yorgunluğa alışmış.”
8. “Mesela saklambaç oynarken ebe, saatlerce saklanan çocukları arıyormuş.”
9. “Sonunda çocuklar kendiliğinden çıkıyorlarmış saklandıkları yerlerden.”
10. “Uzuneşek oynarken eşeğin sırtına atlıyoruz, diye yanlışlıkla kaldırımı düşüyormuş çocuklar.”
11. “Ağlaya ağlaya eve koşup anne babalarından güneş istiyorlar fakat yalnızca nasihat alıyorlarmış.”
12. “Çocuklar günlerce beklemişler ve sonunda, bu oyun işi güneşsiz olmayacak, diyerek aralarında bir grup kurup güneşi aramaya karar vermişler.”
13. “Zorlukla doğrulmuş güneş, gri yüzünü çocuklara çevirip, ‘Çok yoruldum.’ Diyebilmiş sadece.”
14. “Sonra, eskiden mavi olan gözlerini kapatmış ve derin bir uykuya dalmış.”
15. “Gözleri dolu dolu olan çocuklar oracığa oturup ne yapabileceklerini tartışmaya başlamışlar.”
16. “Birisi: – Hemen koşup bir doktor çağıralım, demiş.”
17. “(...) , demiş başka bir çocuk.”
18. “Çaresizlik içindeki çocuklar dakikalarca tartışmışlar.”
19. “Tam ümitlerini kesip ağlamaya başlayacaklarken güneş gözlerini hafifçe aralayıp: Gökkuşağı, birazcık gökkuşağı lütfen, diye inlemiş.”
20. “Çocuklar kulaklarına inanamayarak gökkuşağını nerede bulabileceklerini tartışmaya başlamışlar.”
21. “Sonra çantalarını sırtlarına vurup bu sefer gökkuşağının peşine düşmüşler.”
22. “Güneş mi, diye bağırarak gökkuşağı.”
23. “Eski dostum güneş.”
24. “Ben de ne zamandır kendisini göremiyor, başına bir şey gelmiş olmasından korkuyordum.”
25. “Sizin büyükleriniz sigaralarıyla gökyüzünü kirleteli beri güneşle sarılıp dans ettiğimiz yerler çok azaldı.”
26. “Yaşamamız için benimle o, birbirimize sarılıp dans etmeliyiz.”
27. “Yoksa o da ölür, ben de demiş.”
28. “Tamam işte, demişler.”
29. “Bizden seni bulmamızı istedi.”
30. “Ne olur koşalım, çabucak ona gidelim.”
31. “Gökkuşağı endişeyle: – Yolu gösterin derhâl gidelim. Benim de kuvvetim tükenmek üzere, demiş.”

32. “Çocuklar, iki eski dostun birbirlerine hayat vererek sarılmalarını ve dans etmelerini neşeyle ve sevgiyle izlemişler.”
33. “Onlar dans ettikçe dünya o loş ve kasvetli renginden kurtulup gökkuşağının o çılgın renklerine bürünmüş yeniden, güneş ve gökkuşağı el ele bağırılmışlar gökyüzünden”
34. “Koşun yaşadığınız yerlere geri dönün ve anlatın.”

Yedigöller’de Sonbahar (34 Tümce)

1. “O sabah erkenden koyulduk yola.”
2. “Bir çınar seslendi”
3. “Açtı sinisini bize ormanlar,”
4. “Başladı birden eşsiz sonbahar...”
5. “Altımızda yapraklardan bir halı”
6. “Söyledi sular en eski masalı.”
7. “Bakarken bir ağaca dalgın dalgın; / Duyduk hüznünü solan yaprakların.”
8. “Gölgeli ve kuytu yollardan geçtik,”
9. “Göründü bir ara sonsuz mavilik...”
10. “Sonra bir sevinç sardı gönülleri”
11. “Bulduk karşımızda Yedigöller’i...”
12. “Değişti birden tabiatın görünüşü”
13. “Başladı ansızın bir renk cümbüşü.”
14. “Sihirli bir fırça değmiş her yere”
15. “O eşsiz güzellik sinmiş renklere.”
16. “Kırmızısı, sarı ve yeşili”
17. “Büyüledi bizleri bir şiir gibi.”
18. “Koro hâlinde dallar derin derin, / Söyledi şarkısını mevsimlerin.”
19. “Doldu içimize toprak kokusu, / Dünyaya yeniden bir gelişti bu.”
20. “Kapıldık durgun suların sihrine, / Bir el tutup çekti bizi derine...”
21. “Bir başka âlemde dalgın yürüdük”
22. “Göklerle kucaklaşmış dallar gördük.”
23. “Geçtik ürpererek eski bir köprüyü”
24. “Her yer aydınlandı, çözüldü büyü.”
25. “Taşına, toprağına şiirler katmış,”
26. “Yeryüzünde böyle bir cennet yaratmış.”
27. “Bir yer ki yalnız rüyada görülen, / Sular içtik, ağaçlardan dökülen.”
28. “Yeşil, mavi sular, altın yapraklar, / Başkaydı Yedigöller’de sonbahar.”
29. “Orda gördük güneşin saltanatını, / Işıkların renklerle vuslatını.”
30. “Dillerde eski sevdaların tadı, / Herkes ömrünü yeniden yaşadı.”
31. “Daldan dala söylediği kuşların, / Eşsiz senfonisiydi sonbaharın.”
32. “Derken o güzelim saatler geçti, / Döndük bir rüyadan uyanır gibi.”

33. “Yedigöller’de yedi iklim yaşadık.”
34. “Mutluyuz öylesine ... , / İnsan o saltanatı bir defa yaşar.”

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (51 Tümce)

1. “Mavi tükendi.”
2. “Renklerin en neşelisini ve en çocukçasını yitirdik.”
3. “Göz ve gönül aydınlığımız; içimize ümit, özgürlük ve sonsuzluk duygusu getiren renk uçup gitti.”
4. “Karardık.”
5. “O gülümseyiş ki yer üstünde yaşamın tellerine dokunmuş ve müziği başlatmıştır.”
6. “Onun için yaşamak, mavi, müzikli bir yolculuk olmuştur.”
7. “Güzel ve şirin olan ne varsa yaşantımızda, üzerine biraz mavi serpilmiş, hücrelerine, atomlarına maviler işlemiştir.”
8. “Gün olur başıma kadar mavi”
9. “Gün olur başıma kadar güneş”
10. “Gün olur deli gibi...”
11. “Mavi işte, cıvıl cıvıl, kıpır kıpır mavi...”
12. “Su gibi, rüzgâr gibi.”
13. “Gözbebeklerimizde, saçlarımızın telinde ve avuçlarımızda serinlik.”
14. “Serinliğini yeşilden almış olmalı, yeşil ile menekşe rengi arasından doğar çünkü o.”
15. “Perdeleri açıp dünyasına girelim mavinin.”
16. “Bulutsuz gökyüzü rengi.”
17. “Çocukların uçurtma şenliği, kuşların süzülüş çılgınlığı, dağların göğe yükselişi ve ayaklarımızı yerden kesip bizi göklere çağıran hafiflik.”
18. “Uçsuz bucaksız bir mucizedir gökyüzü mavisini.”
19. “Bulutlar şöyle yırtılıverince gördüğümüz, görüp de yeniden doğmuş gibi sevindiğimiz anın tarifsizliği...”
20. “Deniz mavisini, kararsız ve hırçını.”
21. “Aşk gibi, verem gibi işler içinize.”
22. “Kâh yeşile, kâh su rengine dönüşerek çılgına çevirir insanı.”
23. “Ah, gece mavisini. Gizemli...”
24. “Siyah saçlarına dolanmış gecenin.”
25. “Yaz akşamlarının iç serinliği, yıldız şavklarına vuran şarkılar.”
26. “Mavinin bahar kokusu kırlarda, ekin tarlalarında.”
27. “Renkli bir bahar aydınlığı...”
28. “Mavinin en koyusu, şehirli ve evcil olanı boncuk mavisidir.”
29. “Çinilere işlenince sabırla büyülenen aşk ve sanat rengi. Ve turkuaz, mavinin yeşille oluşturduğu cümbüş.”
30. “Taşa değer katan, taşa serinlik kazandıran asil mavi...”
31. “(...) , masal gibi bir dünyanın içine çeker insanı.”

32. “Tüm renklere can üfleyen yaramaz çocuk, yaşamın rengi, tadı, cazibesi velhasıl ta kendisidir.”
33. “İşte şehirler bir bir yitiriyor mavisini.”
34. “Rengi gittikçe kararıyor dünyamızın.”
35. “Mavinin perdeleri kapanıyor.”
36. “Kuş oldu, uçup gitti hepsi.”
37. “Şehirde sis, şehirde duman, şehirde griler ve siyahlar...”
38. “Tadını ve doğallığını yitirdi her şey.
39. “Kitaplar yalan söylüyor çocuklara.
40. “Şiirler, öyküler yalan...”
41. “İr gün çocuklar isyan edecek bu yalanlara.
42. “(...) diyecekler.”
43. “Bir gün, ‘Mavinin Tarihi’ diye bir ders okutulacak belki.”
44. “Mavinin tarihi, mavinin ölümü diye.”
45. “Mavinin tarihinde, uçurtmanın tarihini okuyacak çocuklar.”
46. “Yine bir gün, maviyi hiç tatmadan ölenler olacak.”
47. “Hiç yaşamadan ölenler olacak bir gün.”
48. “İnsanlar denizi ve suyu görecektir, gökyüzüne bakacaklar ama bir tutam renk, bir avuç mavilik görmeden, ümit nedir, hayal ve özgürlük nedir, bilmeden göçüp gidecekler.”
49. “El kadar mavi görünüyorsa pencerenizden, hele başınızı kaldırıncasın masmavi, çılgınca bir gökyüzü görebiliyorsanız bir yerlerde, şükredin.”
50. “Ciğerlerinize çekin o maviyi, hücrelerinize doldurun.”
51. “Ve bizler için, bir de şehirlerin grisinde yitip giden çocuklar ve kuşlar için doya doya seyredin gökyüzünü.”

Dünya Hep Güzel Kalsın (87 Tümce)

1. “Son zamanlarda en çok konuşulan konuların başında, ‘küresel ısınma’ geliyor.”
2. “Bu konuyla ilgili anlatılanlardan bazıları herkesi ürkütüyor.”
3. “Bunun gibi birçok soruyu art arda sıralayabiliriz.”
4. “Ama en önemli başlangıç, elimizde olanların değerini anlamaktan geçiyor.”
5. “Dünyanın güzelliğini kavrayıp bu güzelliği korumak için birey olarak üzerimize düşenleri yerine getirdiğimizde bir şeyler değişebilir.”
6. “Bazı şeyler için geç kalınmış gibi görünse de bugünden itibaren doğru adımlar atmaya çalışırsak bu gidişe ‘Dur.’ diyebiliriz.”
7. “Bilmek ve anlamak için sormak gerekiyor.”
8. “Bu konuyla ilgili sizin kafanızda da bazı sorular olduğuna eminiz.”
9. “Biz de işte bu nedenle konuyu nasıl anlatabileceğimizi düşünürken güzel bir sürprizle karşılaştık.”
10. “Uzun zamandır bu konu üstünde duran ve tehlikeye karşı uyarı Ömer Madra’dan öğrenmek istediklerimizi, Ada Defne adlı bir arkadaşımız ona sormuş.”

11. “Biz de şubat ayında radyoda yayınlanan bu söyleşiyi sizinle paylaşmanın güzel olacağını düşündük.”
12. “Ada Defne’nin, doğaya olan ilgisi ve küresel ısınmayla ilgili merakı nedeniyle hazırladığı sorular ve “Ömer Madra’nın bunlara verdiği açıklamalarla baş başa bırakıyoruz sizi...”
13. “Bu soruya cevap verebilmek için bir sürü kitap karıştırmak zorunda kaldım. En büyüğünün 251 milyon yıl önce olduğunu ve bu yüzden pek çok canlı türünün yok olduğunu öğrendim.”
14. “Ama en önemlisinin, şimdi yaşamakta olduğumuz küresel ısınma süreci olduğunu görüyoruz.”
15. “Çünkü bu, insan kaynaklı...”
16. “Yani bizim faaliyetlerimizden kaynaklanıyor.”
17. “Biz çok otomobil kullanıyormuşuz, çok seyahat ediyormuşuz, fabrikalar çok kirletiyormuş, o yüzden oluyormuş.”
18. “Yani insan kaynaklıymış.”
19. “Bundan binlerce yıl önce de dünyada küresel ısınma yaşandığı saptanmıştır.”
20. “Şu anda yaşamakta olduğumuz sonuncusu, “Endüstri Devrimi” diye bildiğimiz, buharlı makinenin bulunduğu zamana dayanıyor.”
21. “Kömürle işleyen makineler bulununca kömür atmosfere karbon dioksit gibi gazlar veriyor.”
22. “Aslında bazı bilim insanları da bu tarihi daha eskilere götürüyor.”
23. “Bu sürecin sekiz bin yıl önce başladığını, yerleşik hayata geçen insanlardan itibaren bunun adımlarının atıldığını söylüyorlar.”
24. “Galiba hepimizin suçu bu...”
25. “Bir suç var tabi ortada, size güzel bir dünya bırakamama tehlikesi var.”
26. “Yaşanabilir bir dünya bırakamama tehlikesi var.”
27. “Bu suç öncelikle büyük şirketlerin suçu...”
28. “Çok büyük kârlar elde etmek için kaynaklarımızı har vurup harman savuruyorlar.”
29. “Dünyanın sınırlı kaynaklarını, çok kötü bir şekilde kullanıyorlar.”
30. “Ama bizim de suçumuz, yani hepimizin...”
31. “Sonuçta yaşanamaz bir hâle gelirse dünya; aşırı sıcak dalgaları, eriyen buzullar, ölen hayvanlar, yok olan hayvan türleriyle karşılaşınca (...) diye sorabilirsiniz.”
32. “Yani yaşama tarzımızı biraz değiştirmemiz lazım.”
33. “Sizin hiç hatanız olmamasına rağmen sizi bu işe bulaştıran biziz ve bizden önceki kuşak...”
34. “Eğer böyle giderse, bir şey yapmazsak sen arkadaşlarınla birlikte öğretmenlerini ve bütün çevreni sıkıştırmazsan onlar da karar verecek olan bakanları, belediye başkanlarını sıkıştırmazsa insanlığın durumu tehlikede demektir.”
35. “Yalnız insanlık değil, kutup ayıları gibi soğuk bölgelerde yaşayan birçok canlı türü de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya...”
36. “Var, hem de çok var...”
37. “Artık bilim insanları, meteoroloji mühendisleri ve önemli gazeteciler toplanıyorlar ve bu konuyu tartışıyorlar.”
38. “Yağmurların az ve düzensiz olduğundan...”
39. “Bazen hiç yok bazen de aşırı miktarda yağış oluyor.”

40. “Yani iklimin dengesi bozuluyor.”
41. “Beklenmedik, pek çok ölümlere yol açan kasırgalar oluyor, orman yangınları oluyor, büyük sel felaketleri oluyor.”
42. “Bütün bunların da sebebi “küresel iklim değişikliği” dediğimiz küresel ısınmadır.”
43. “Yani çok büyük zararı var ve eğer önlem almazsak artacak da...”
44. “Mesela daha geçenlerde bir haber okudum ve gözlerim fal taşı gibi açıldı”
45. “Çünkü hepsini kesip yakıyorlarmış.”
46. “Ağaçları kesmemek çok önemli bir yol, hatta ağaç dikmek daha da iyi bir şey.”
47. “Mutlaka daha az araba kullanmak veya evlerin yazın sıcaktan, kışın soğuktan iyi korunmasını sağlamak gibi bir sürü önlem almak zorundayız.”
48. “Daha az seyahat etmek zorundayız.”
49. “Bunları da yaparsak ancak bir şansımız olabilir.”
50. “Çok doğru maalesef.”
51. “Orada büyük bir çöl var ve o çöl büyüyor.”
52. “Ama Avrupa da öyle.”
53. “Mesela Güney Avrupa, özellikle İspanya’nın güneyinde ve Yunanistan’da korkunç orman yangınları oluyor.”
54. “Ormanlar da bitince bu uygarlık dediğimiz şeyi de ayakta tutmak çok zorlaşıyor.”
55. “Tarihe bakıldığında zaman ormanlarını kötü kullandığı için birçok toplum yok olup gitmiş, yani medeniyet yok olmuş.”
56. “Dolayısıyla bu, Afrika gibi özellikle yoksul yerleri tamamen vuracak.”
57. “En yoksullar, ilk etkilenecek olanlar.”
58. “Baş edecek güçleri de yok çünkü onların.”
59. “Senin gibi çocukların bunu sorgulaması bir yol.”
60. “Ben de her gün çıkıp kendi iki saatlik programımda bunları anlatmaya çalışıyorum.”
61. “Çok büyük bir tehlike geliyor.”
62. “Rahat yaşamak” diyoruz bunun adına, ‘medeniyet’ diyoruz; bol bol alışveriş yapalım, mevsimi gelmeden meyveleri yiyelim, onları dışarıdan getirtelim ne kadar pahalıya mal olursa olsun, diye düşünüyoruz.”
63. “Örneğin, kış günü çilek getirtmek için uçak, benzin kullanılıyor, bu da küresel ısınmayı artırıcı bir şey.”
64. “Senin gibi soru soranların sayısı artmaya başlayınca, “Dur bakalım.” demek zorunda kalacaklar, bu tüketim meraklıları...”
65. “Bu sayı belli bir yere gelince bir tedbir almanın zamanı geliyor.”
66. “Ciplerin çok kirlenici etkisi var, onlardan daha az kullanmak lazım.”
67. “Küçük model arabalar seçmek lazım.”
68. “İşe gidip gelirken sürekli arabayla değil, belediye otobüsü, tramvay gibi araçlarla gidip gelmek lazım, toplu taşıma araçlarını kullanmak lazım.”
69. “Bütün bunların tek tek yapılması lazım.”
70. “Ama en önemlisi, yöneticilere demek lazım ki: “...

71. “Dünya kötüye gidiyor, ...
72. “Onun için şimdi kanunları geçirin, sıkı tedbirler alın ve petrol, kömür, doğal gaz yerine çok daha kolay yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanırsın.”
73. “Hükûmetin bunları zorunlu kılması lazım.”
74. “Bunlara “yenilenebilir enerji” deniyor; güneş panelleri, rüzgâr pervaneleri gibi...”
75. “Mesela yer altından çıkan sıcak gazlar, sıcak sular var; ısıtmada onların devreye sokulması lazım.
76. “Böyle alternatif enerji türleri kullanmak gerek petrol ve doğal gaz yerine.”
77. “Ben de mesela, evde camları daha az ısı kaybedecek şekilde yapmaya çalışıyorum.”
78. “Ampullerin hepsini yeni tip, enerji tasarrufu sağlayan ampullerle değiştirdik evde, bu çok fark ediyor.
79. “Eskisinden daha az seyahatlere gitmeye çalışıyorum.”
80. “Eğer insanlar ikna olursa başarabiliriz.”
81. “Ama tek çaremiz bu, yani insanların kendi bindikleri dalı kesmeyeceklerine inanmak zorundayız.”
82. “Biraz daha ümitli bir notayla, çizgiyle tamamlayalım bu söyleşimizi.”
83. “Bir şans var herhâlde, şimdi harekete geçerseniz.”
84. “Geçen sene ‘Küresel ısınma, iklim değişikliği, felakete gidiyoruz.’ diyorduk ama daha azdı sayımız.”
85. “Bu yıl, bir uyanma senesi oldu.”
86. “Şimdi 2007 harekete geçme yılı, eylem yılı olabilir, onun için de çok umutluyum.”
87. “Senin bu soruların da fevkalade umut vericiydi bizim için, her ne kadar sen iyimser olmasan da...”

Komşusuzluk (65 Tümce)

1. “Bütün efendiliğimi ve nezaketimi takınıp sesime nazik bir ton vererek komşuma, (...) diyorum.”
2. “Apartman kapısında nadir karşılaşmalarımızdan biri bu.”
3. “(...) diyor, o da.”
4. “Birinci katta oturuyor.”
5. “Yok Fehmi, belki de Faruk’tu...”
6. “Bir sabah da alt katımızda oturanla karşılaşıyorum.”
7. “O genç biri, yeni evli.”
8. “(...) diyorum.”
9. “Samimi cevap veriyor, hatta gülümsüyor”
10. “Nazikçe gülümsüyorum.”
11. “Ben iyi, zararsız bir adamım, diyor sesim.”
12. “Ne olur, (...) ve (...)dan başka, bir kelimecik daha konuşabilseydik.”
13. “(...) filan desek birbirimize, (...) desek.”
14. “Bazen bu şans yakalamıyor değilim aslında.”
15. “Apartman kapısının kapalı olduğu zamanlar oluyor.”

16. “Kapıda beş on saniye, komşularımdan biriyle beklemek mecburiyetinde kalıyorum.”
17. “Ama o saniyeler de uzadıkça uzuyor.”
18. “(...) veya (...)dan sonra bir şeyler söylemek gerekiyor.”
19. “Bir türlü denkleştiremiyorum cümleyi ve sıkılıyorum...”
20. “Kapı bir an önce açılrsa da yukarı çıksam, diyorum.”
21. “Kapı açılıyor, bu sefer de merdivenleri birlikte çıkma problemi var.”
22. “Hem merhabalaşmışız hem de iki yabancı gibi hiç konuşmadan merdivenleri çıkacağız.”
23. “Geride kalıyorum.”
24. “Kapıyı biraz oyalanarak kapatıyorum.”
25. “Oysa kapı kendiliğinden kapanıyor.”
26. “Sonra posta kutusuna bakıyorum.”
27. “İçinde bir şey olmadığını bile bile kapağını açıp kapatıyorum.”
28. “O zamana kadar komşum çoktan dairesine çıkmış oluyor.”
29. “Ben de rahat bir nefes alıyorum, gönül rahatlığı ile merdivenleri çıkıp evimin kapısını çalıyorum.”
30. “Ara sıra alt kattaki komşumuz müzik setinin sesini anormal bir şekilde açıyor.”
31. “Aslında kızıyorum.”
32. “(...) demek geliyor içimden.”
33. “Hatta ben de aynısını yapayım mı, diye düşündüğüm oluyor.”
34. “Fakat sonra vazgeçiyor, bu düşüncemden ötürü kendime kızıyorum.”
35. “Keşke her gün yapsa bunu, diyorum.”
36. “Böylece ben de bir komşum olduğumu, yalnız olmadığımı, bana yakın bir yerde, hemen alt katımda insanların yaşadığını, istesek sesimizi birbirimize ulaştırabileceğimizi düşünüp mutlu olurum.”
37. “İnsanın yakınında bir komşusunun olduğunu bilmesi, hatta ona kızabilmesi bile güzel şey.”
38. “Geçenlerde bir yazar da komşusuzluktan yakınıyordu köşe yazısında.”
39. “Hatta bir “komşular günü” ilan edilmesini bile teklif ediyordu.”
40. “Bir kavramın, bir olayın, kişinin veya nesnenin “özel bir gün”ü oldu mu, bilin ki o, hayatın dışına çıkmıştır.”
41. “Henüz böyle bir “özel gün”ü yok ama “komşuluk” da yavaş yavaş çıkıyor hayatımızdan.”
42. “Ne eski insanları geri getirebiliriz ne de o güzel komşulukları.”
43. “(...) , diye hayıflanıyoruz şimdi.”
44. “Ha, bakın eski günlerin kapısını aralayacak olursak iş değişir.”
45. “Onlar, komşularımızla üst üste değil yan yana oturduğumuz günlerdi.”
46. “Evlerimizin kesişen noktaları vardı o zamanlar.”
47. “Küçük, daracık pencerelerimiz birbirine bakardı.”
48. “Annelerimiz oradan başını uzatır, sonu gelmez sohbetlere koyulurlardı.”
49. “Evlerimizin şirin, yemyeşil avluları olurdu.”
50. “Kapımızın önünden akıp geçen su, komşumuzun avlusunu sulardı ve komşu çocuklarıyla, ayaklarımız aynı sudan ıslanırdı mevsimler boyu.”
51. “Avlularımızdaki iğde yahut söğüt ağaçlarının dalları birbirine değdi.”

52. “Hayatımız, seslerimiz, bakışlarımız...”
53. “Biz komşu çocukları, birbirimizin annesine “komşu anne” derdik.”
54. “Anneler, kendi çocuklarına ne almışlarsa bir tane de komşu çocukları için alırlardı.”
55. “Kardeş gibi büyüdük bitişik evlerde.”
56. “Oralarda yer, içer, yatıya kalırdık.”
57. “Çocukluğumuz, yarı yarıya komşu evlerinde geçerdi bizim.”
58. “Kardeş yarı” komşu çocuklarıyla oyunlar oynar, kavga eder, barışırđık.”
59. “Sünnetlerimizi, düğünlerimizi birlikte yapar, birbirimizin açlığına ve tokluğuna şahit olurduk.”
60. “Ölülerimize birlikte ağlardık.”
61. “Birbirimizin yemek kokularını duyardık evlerimizden, o yemekleri paylaşırdık.”
62. “Dost, sırdaş ve nihayet komşuyduk...”
63. “Komşuluk, ortak bir dünyanın ve paylaşılan uzun zamanların hatırasını saklar.”
64. “Büyük şehirlerde, çoğumuzun başkalarıyla ortak bir dünyası, paylaşacak zamanı yok artık...”
65. “Hâlâ yan yana duran ve avlularından serin sular akan evlerin bulunduğu, salkım söğütlerin mütemadiyen bitişik avlulara sarktığı köylerde, kasaba ve şehirlerde komşuluktan söz edilebilir belki...”

Posta Kutusundaki Mızık (42 Tümce)

1. “Sana mektup yazacağımı söylediğim günden beri bir telaş yaşıyor postanelerde.”
2. “Her postacı mektubu kendisi ulaştırmak istiyor sana.”
3. “Yaşlı postacılardan biri, ‘Azizim Efendim’ diye başlamıştır mektup, diyerek bir tahmin yapıyor.”
4. “Diğeri hayır, ‘Saadetlü’dür ilk kelime diye ısrar ediyor. ‘Gözüm nuru’, ‘İki gözüm’, ‘Ruhum ve karındaşım’, ‘Aziz ve güzide refikimiz efendim...”
5. “Her postacı bir şeyler söylüyor.”
6. “İçlerinden biri abartıyor iyice, ‘Devletlü, inayetlü, merhametlü, sultanım hazretleri...”
7. “Bu mektup bir dostu yazılıyor.”
8. “O hâlde, ‘Sevgili Dost’ diye başlamalı.”
9. “Birazdan takılacaksın satırlarıma, (...) diyeceksin.”
10. “Sana söyleyeceklerim var.”
11. “Kelimeler, karınca yuvası gibi kaynıyor zihnimde. İçlerinden biri kâğıda düşüyor, altı harfli: Dostluk.”
12. “(...) diye bağılıyor pazarcı, tezgâhındaki meyveler için.”
13. “(...) Bir dostu yetecek kadar, demek istiyor.”
14. “Az kaldı, demek istiyor.”
15. “Ben önce bu cümleyi, ‘Dayanacak, bir dostluk kaldı.’ diye anlıyorum.”
16. “Sonra, (...) diye soruyorum.”
17. “Pazarcı ısrarlı, (...) diye bağılıyor.”
18. “Bir dostluk çileği, plastik küreğiyle kese kâğıdına dolduruyor pazarcı.”
19. “Kese kâğıdı gazeteden yapılmış.”
20. “Gazetede satırlarım var.”

21. “İşte Tagore (Tagor)’un (Avare Kuşlar)ı da üstüme pike yapıyor.”
22. “Biri omzuma konup fısıldıyor kulağıma”
23. “Çiy damlası göle dedi ki sen nilüfer yaprağının altındaki büyük çiy damlasısın, ben de üstündeki küçük çiy damlası.”
24. “Kuş fısıldamaya devam ediyor”
25. “Güneş batıya doğru kayarken doğu karşısında sessizce durur.”
26. “Kuş fısıldamaya devam ediyor”
27. “Alaca karanlığın bu bulanıklığı altında şekiller tuhaflaşıyor, alt kısımları karanlıkta kaybolmuş kuleler ve mürekkep lekesini andıran ağaç tepeleri...”
28. “Sabahın olmasını bekleyeceğim ve senin şehrinin aydınlıkta görmek üzere uyanacağım.”
29. “Kuş omzumdan uçtu.”
30. “Çocukken yaramazlıklarımı anneme kuşların söylemesini neden yadırgamışım, (...) .”
31. “Kuşlar söylüyor çünkü.”
32. “Geçen sabah senin üzüntülü olduğunu söylediler.”
33. “Dokunsalar ağlayacakmışsın.”
34. “Yine de ağlamışsın, dostun gözünden akan bir damla yaşın yeryüzündeki bütün gölleri tuz gölü yaptığını bilmez gibi.”
35. “Gül ki acılaşmasın göller.”
36. “Göl ki orada demirli kayığımız.”
37. “O kayıkla odama gelen kızılderili, şimdi kütüphanemin rafında.”
38. “Üzerinde bir bez parçası var yalnız.”
39. “Ellerini havaya kaldırmış bağıyor; ihtiyaçlarını ne kadar azaltırsan o kadar hür olursun, diye.”
40. (...) , istigna açıyor kilidi.”
41. “Belki şu denebilir”
42. “Zarfı açmadan evvel güneşe tut ve mektubun ilk kelimelerini oku.”

Birlikte (14 Tümce)

1. “Her insan başka insanlarla mutludur, / Her ulus başka uluslarla.”
2. “Mutluluk birlikte yenilen bir meyve.”
3. “Birbirinden ırak görünsek de, / Güneşimiz ve ayımız birdir, / Üzüncümüz, sevincimiz bir”
4. “Kişi var olamaz tekte.”
5. “Her kadın başka kadınlarla güzeldir, / Her ağaç başka ağaçlarla.”
6. “Yokuş çık / Bayır in”
7. “Neresinde olursan ol yaşamın, / Her mevsim başka mevsimlerle güzeldir.”
8. “Yalnızsın, bakarsın ki acıdan, / Burkula burkula uyuşmuş için.”
9. “Sevmeyi, seilmeyi boşlar olmuşsun.”
10. “Sonra umulmadık bir sancıdan, / Bir güneş doğmuş yüreğinde”
11. “Her ezgi, başka ezgilerle güzeldir, / Her şiir, başka şiirlerle.”
12. “Sen öyle söylersin, / Ben böyle.”

Birey-Toplumsallık (28 Tümce)

1. “Birey denilince varlığının bilincinde olan insandan söz edildiğini düşünürüm.”
2. “Nereden geldiğimizi, nerede olduğumuzu; yakın geleceğimizi, sonumuzu, sorgulamakla başlamıştır belki de bu bilinçlenme.”
3. “Hani Koca Yunus’un, ‘Bir ben vardır bende, benden içeri...’ dediğini kendimiz için de diyebiliriz.”
4. “Bir rastlantıyla uçakla üstünden geçerken ıssız bir adada, bir başına yaşayan birini gördüğümüzü varsayalım.”
5. “Adını öğrendiğimiz birinin; nerede doğduğunu, nerede büyüdüğünü, kimlerden olduğunu, ne iş yaptığını, yetmezse evli olup olmadığını, kaç yaşında olduğunu sorarız da gerçekliğini pekiştirmeye, bireyselleştirmeye çalışırız onu indimizde.”
6. “Demek ki ad, uğraş, öğrenim, ilgililik (mensubiyet), ilişkinlik (değginlik, aidiyet) gibi tanıtlamalar, bireyi birey yapan öğelerdir hem kendisi için hem de uzaktan yakından kendisini tanımak isteyenler için.
7. “Bireyi, olumlu anlamda birey kimliğine kavuşturmaya yetmese de...”
8. “Olumlu anlamda birey kimliğine kavuşmak deyince kuşkusuz, özgürlüğünden söz etmek gerekir insanın.
9. “Ekonomik özgürlük, düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğü, gezme, dolaşma, konma özgürlüğü, iş seçme özgürlüğü...”
10. “Ama bunların içinde, bireyselleşmeye götüren en gerçekçi özlemi insanın, kanımca ona üretken olabilme onurunu verebilecek, onu üretken kılabilecek, eğitimi, öğrenimi elde edebilme özlemi, özgürlüğü olması gerekir.”
11. “Öyle diyor Sokrates: ‘Kişi, başkalarından iyi bildiği, başkalarından iyi yapabildiği şeyle özgürdür.’
12. “Tam tersine ona bağımlı olurlar, saygı duyarlar.”
13. “Şölen’ in bir bölümünde bunları söyler Sokrates.”
14. “(...) , özetlemeye çalıştım.”
15. “Üretken toplumlar, üretken bireylerdir çağımızda, ötekilerden daha özgür, daha az bağımlı, daha çok saygın olanlar.”
16. “Üretkenliktir, özgürlüğün yolunu açan.”
17. “Yetişkinler de öyle, insan yaşamı, toplumsal bir yaşam. “
18. “Arılarinki, karıncalarınki gibi...”
19. “Yaşam savaşında bizi ayakta tutan, toplumun desteği, toplumun kazandırdıklarıdır.”
20. “Ta başından, yaşamın başladığı çağlardan böyle süregelmiş.”
21. “Hep bir şeyler alır insan toplumdan.”
22. “Doğayı ödünç alır, dili ödünç alır; güveni, dayanışmayı, sevgiyi, tarihi, kim bilir belki de özgürlüğü ödünç alır.”
23. “Herkes bir şeyler alıyor, alacak.”
24. “Karşılığında bir şeyler verilmezse borçlu kalınır.”

25. “Denge bozulur, (...) ; yaşam yitirir anlamını.”
 26. “Bana öyle geliyor”
 27. “Vatan borcu... Namus borcu... İnsanlık borcu...’ sözlerini anlamlı buluyorum.”
 28. “Bunlar, adamaklılı sözlerdir, diye düşünüyorum...”

4.2.2. Olumsuz Tümce

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan olumsuz tümceler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu yönü ile 6. Sınıf Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 41: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin Olumsuz Tümceler Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Dört Arkadaş (Masal)	3	3.37	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	11	11.83	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	28	42.42	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	42	16.94	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	11	9.65	114	100.0
Atatürk’ün Hayatı (Biyografi)	7	4.40	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	3	4.48	67	100.0
2. Tema: Atatürk	21	6.18	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	6	11.76	51	100.0
Bir Arının Günlüğü (Günlük)	14	19.44	72	100.0
Orman (Şiir)	-	-	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	20	13.61	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	19	9.84	193	100.0
Mutluluğun Ölçüleri (Deneme)	5	13.89	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	4	9.30	43	100.0
4. Tema: Duygular	28	10.29	272	100.0
Akkız Karkız (Masal)	11	6.92	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	11	37.93	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	14	12.96	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	36	12.16	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	2	7.41	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	10	7.46	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	18	8.78	205	100.0
6. Tema: Sevgi	30	8.20	366	100.0
TOPLAM	177	10.61	1.669	100.0

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde olumsuz tümceler en yüksek oran **Toplum Hayatı** (f=42, %16.94) temasında tespit edilmiştir. En düşük oran ise **Atatürk**

(f=21, %6.18) temasında tespit edilmiştir. Her ne kadar Toplum Hayatı temasında iki adet olay yazısı bulunsu da olumsuz tümceler “deneme” türündeki düşünce yazısında yoğunlaşmıştır. Buradan hareketle olumsuz tümcelerin düşünce yazılarında daha çok yer edindiği söylenebilir. İlgili kitaptaki diğer düşünce yazılarında da olumsuz tümcelerin yoğunlaşması bu durumu destekler niteliktedir. En düşük oran ile **Atatürk** (f=21, %6.18) temasında tespit edilmiştir. Buna karşılık olumsuz tümcelerin oranının, olumlu tümcelere göre oldukça düşük olması da dikkat çekicidir. İlgili kitaptaki metinlerin, türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 42: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	104	8.63	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	73	16.59	440	100.0
Şiir	1	-	-	24	100.0
TOPLAM		177	10.61	1.669	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında olumsuz tümcelere yönelik en yüksek oranın düşünce yazılarında (f=73, %16.59) tespit edilmiştir. İlgili kitaptaki tek şiir örneğinde ise herhangi bir olumsuz tümceye rastlanmamıştır. Bu durum olumsuz tümcelerin düşünce yazılarında daha fazla yer aldığına dair görüşü destekler niteliktedir. Düşünce yazılarının yapısı gereği alımlayıcıyı yeterince bilgilendirmek, yönlendirmek, ona açıklama yapabilmek amacı olumlu tümcelerin yanı sıra olumsuz tümcelere de yer verilmesi bir gereklilik olarak belirlemektedir. Bu türden metinlerde düzsöz edimlerinin de aşırı kullanılmasına bağlı olarak olumsuz tümcelere sözcelem öznelere daha fazla başvurulması söz konusudur. 7. Sınıf Ders Kitabı’ndaki metinlerde yer alan olumsuz tümceler şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 43: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	-	-	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	17	16.50	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	1	4.55	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	18	11.76	153	100.0
Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	9	10.71	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	4	8.51	47	100.0
Atatürk (Şiir)	3	9.38	32	100.0
2. Tema: Atatürk	16	9.82	163	100.0

Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	6	8.96	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	2	8.33	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	9	11.39	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	17	10.0	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	10	7.52	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	7	14.29	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	3	7.50	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	20	9.01	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	9	15.0	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	17	25.37	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	1	9.09	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	27	19.57	138	100.0
Ev (Deneme)	6	9.09	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	-	-	36	100.0
İstanbul (Şiir)	-	-	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	6	4.84	124	100.0
TOPLAM	104	10.72	970	100.0

Olumsuz tümceler bakımından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ele alındığında en yüksek oranın **Kişisel Gelişim** (f=27, %19.57) temasında tespit edilmiştir. Bu temadaki “İyimserlik, Kötümserlik” metni olumsuz tümcelerin en fazla yoğunlaştığı metin olarak belirlenmişti. Metnin türünün deneme olması, daha önce gerçekleştirdiğimiz olumsuz tümcelerin düşünce yazılarında yoğunlaştığı görüşünü desteklemektedir (%25.37). En düşük oran ise **Zaman ve Mekân** (f=6, %4.84) temasında tespit edilmiştir. Genel olarak da olumsuz tümcelerin 7. sınıf düzeyinde de olumlu tümcelere göre ders kitaplarında daha az görüldüğü belirlenmiştir. Ortaokul 7. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler şu şekildedir:

Tablo 44: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	38	13.48	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	60	10.51	571	100.0
Şiir	5	6	5.13	117	100.0
TOPLAM		104	10.72	970	100.0

Metin türleri açısından olumlu tümceler ele alındığında 7. sınıf düzeyinde en yüksek oranın olay yazılarında olduğu saptanmıştır (f=38, %13.48). Ancak sözcelerin

miktar olarak düşünce yazılarında daha fazla yer almaktadır. Bunda ilgili Türkçe ders kitabının düşünce yazıları ağırlıklı olmasının etkisi vardır. Olumsuz tümcelerin en düşük olduğu oran ise şiir türündeki metinlerdir (%5.13). Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları sözcüksel ilişki açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 45: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	7	14.29	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	18	12.33	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	5	8.93	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	7	15.91	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	37	12.54	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	3	4.41	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	8	17.78	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	20	18.52	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	-	-	21	100.0
2. Tema: Atatürk	31	12.81	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	2	3.51	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	3	6.38	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	17	15.18	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	17	12.06	141	100.0
3. Tema: Sevgi	39	10.92	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	5	7.58	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	6	14.29	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	3	3.57	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	6	8.0	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	20	7.49	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	14	30.43	46	100.0
Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	1	2.70	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	7	10.45	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	17	13.49	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	39	14.13	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	9	10.59	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızıka (Mektup)	6	10.0	60	100.0
Birlikte (Şiir)	1	8.33	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	9	23.08	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	25	12.76	196	100.0
TOPLAM	191	11.70	1.633	100.0

Araştırma kapsamında ele alınan 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde yer alan olumsuz tümceler en çok **Doğa ve Evren** temasında (f=39, %=14.13) tespit edilmiştir. Bu temada özellikle röpotaj ve masal türündeki metinlerde oranın yüksek olduğu tespit edilmiştir. En düşük oran ise **Millî Kültür** temasında tespit edilmiştir (f=20, %7.49. Özellikle bu temadaki biyografi, şiir, gezi yazısı ve destan türündeki metinlerin dördünde olumsuz tümce oranları birbirine çok yakındır. Ortaokul 8. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 46: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	85	13.69	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	96	11.39	843	100.0
Şiir	5	10	5.92	169	100.0
TOPLAM		191	11.70	1.633	100.0

Metin türleri açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki olumsuz tümceler daha çok olay yazılarında yoğunlaşmıştır. Her ne kadar tümce sayısı olarak düşünce yazılarında daha çok tümce olsa da (f=96), metinsel bağlam dikkate alındığında, yüzde olarak olay yazılarındaki olumsuz tümce düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (f=85, %13.69). Şiir türündeki olumsuz tümce oranının ise diğer türlere göre oldukça düşük olduğu görülmüştür (f=10, %5.92). Bu durum şiir türünün kendi yapısal özelliklerinden de kaynaklanmaktadır. Şiirin imgesel anlatımı, tümcelere nadiren başvurması bu durumu yansıtmaktadır. Sınıf değişkeni açısından ise olumsuz tümcelerin kitaplardaki oranı şu şekilde görselleştirilebilir:

Tablo 47: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Olumsuz Tümce Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	177	10.61	1.669	100.0
7. Sınıf	104	10.72	970	100.0
8. Sınıf	191	11.70	1.633	100.0
TOPLAM	472	11.05	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler olumsuz tümce açısından ele alındığında genel olarak oranların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ayrıca olumsuz tümce

oranlarının, olumlu tümce oranlarına göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Her üç sınıf düzeyindeki tümcelerin büyük bir kısmının olumlu tümce şeklinde olduğu araştırma kapsamında saptanmıştır. Olumsuz tümce düzeyinde en yüksek oranın ise 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde olduğu belirlenmiştir. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan olumsuz tümceler şunlardır:

Dört Arkadaş (3 Tümce)

1. “Duy da inanma!”
2. “Bu sözler üzerine karga bir dakika bile oyalanmamış.”
3. “Avcı neye uğradığını anlayamamış.”

Gizli Hayırsever (11 Tümce)

1. “Kesinlikle bir kandırmaca yok.”
2. “Sizi, şüphelendiğiniz için suçlayamam.”
3. “Hâlâ olup bitenleri tam anlamıyla kavramış değillermiş.”
4. “Tabi ki tüm bunlar olurken hayırsever kişinin adı hiç geçmiyormuş.”
5. “Jimmy son ameliyatını da olup hastaneden ayrılacağı sırada gözyaşları ve kucaklaşmaların ardı arkası kesilmemiş.”
6. “Onlar Jimmy kendilerine doğru emin ve düzgün adımlarla yürürken şaşkınlıklarını gizleyemiyorlarmış.”
7. “Ayağının aksaması tamamen yok olmuş.”
8. “Anne ve babası onu izlerken başlarını sallıyor ve gülmelerine engel olamıyormuş.”
9. “Hâlâ hiç tanımadıkları bir adamın, hiç tanımadığı bir çocuğun aksayan ayağını, hiçbir karşılık beklemeden inanılmaz bir masraf yaparak düzeltirmiş olmasına akıl sır erdiremiyorlarmış.”
10. “Bana bağımlı olmalarını istemiyorum.”
11. “Benim bildiğim kadarıyla hiçbir zaman ameliyatların parasını kimin ödediğini öğrenememiş.”

Yalnız Kalmak (28 Tümce)

1. “Ama benim burada sizlere bahsedeceğim yalnızlık ‘kimsesizlik’ manasında olan yalnızlık değildir.”
2. “Bu öyle bir yalnızlıktır ki insan, yalnız kaldığının kolay kolay farkına varmaz.”
3. “Fakat bizim hırçınlıklarımızla, huysuzluklarımızla darılttığımız, kalplerini kırdığımız insanların, etrafımızda oldukları hâlde artık bizimle beraber olmadıklarını, tıpkı ölenler gibi ayrı bir âleme göç ettiklerini ve yalnız kaldığımızı fark etmeyiz.”
4. “İnsanoğlu kapalı bir kutudur.”
5. “O kutunun üzerine indirdiğimiz bir darbenin içinde yaptığı titreşimleri ölçmemize imkân yoktur.”

6. “Hoyrat bir hareketimizle o kutunun içindeki tellerden kaçını birden kopardığımızı bilemediğimiz gibi o teller artık mevcut olmadığı için bizden gidecek sevgi dalgalarını da o cihazın almaz olduğunu kestiremeyiz.”
7. “Benim artık o adama ihtiyacım yok.”
8. “Muhtaç olursam o da bana yardım etmesin!”
9. “Şunu bilelim ki bu dünyada kimsenin kimseye ihtiyacı yoktur.”
10. “Ben olmasam o hayatını devam ettiremez.”
11. “Hatta bazen çekilmezler de.”
12. “Ama ne çare ki artık o eski manasında sizin yakınınız, dostunuz, arkadaşınız değildirler.”
13. “Bu dünyada kimsenin kimseye ihtiyacı yoktur.”
14. “Tanışmayan, görüşmeyen, sevişmeyen insanların birbirine ihtiyaçları yoktur, ...”
15. “Belki de bu yüzden yalnız kaldığımızı fark etmeyiz.”
16. “Bu türlü yalnızlık, insanın eşini dostunu kırıp döktüğü için yalnız kalışı, belki eski devirlerde bugün olduğu kadar acı değildi.”
17. “Henüz büyük şehir hayatı kurulmamıştı.”
18. “Ama bugün cemiyet hayatımız o eski devirlerdeki gibi değildir.”
19. “Onun dışında, bu yığın yığın insanlardan hiçbirini tanımıyorsunuz.”
20. “Hatta, oturduğunuz mahallede, oturduğunuz sokakta değil de oturduğunuz apartmandakilerden bir kısmıyla tanışıklığınız yoktur.”
21. “Eğer yalnız değilseniz onlar hayatta oldukları için yalnız değilsiniz.”
22. “Bilirsiniz ki başınıza, maazallah, bir kaza, bir felaket gelecek olsa onlar üzülecekler, tanımadıklarınızın ise bu derdinizle hiçbir alakası olmayacaktır.”
23. “Dostlarınız size düşman kesilmişlerse artık sizin için hiçbir şey düşünmeyeceklerdir.”
24. “Sadece düşünülmemek yalnız kalmak için yeter ve dünyada hiç kimse bu manada yalnız kalmaya dayanabilecek kadar kuvvetli değildir.”
25. “İnsanın dayanım gücü ne ölçülerde olursa olsun, yalnızlığa dayanamaz.”
26. “Fakat şüphesiz etrafınızda sizi bu türlü seven insanların bir kişiye inmesini de beklememeli.”
27. “Hiç yoktan yakınlarınızı hırpalamayacaksınız (...).”
28. “Yaradılışları bu yolda yürümeye elverişli olan insanların yalnız kaldıkları görülmemiştir.”

Bir Haber (11 Tümce)

1. “Bakın, bizler savaş görmedik.”
2. “Gerçek savaş böyle olmuyor.”
3. “Cumhuriyete, bağımsızlığımıza kolay kavuşmadık.”
4. “Bunlar gökten zembille inmedi.”
5. “Bu anıyı daha önce duyduğunuzu sanmıyorum.”
6. “Böyle havalarda çalışmaz.”
7. “Öyle, çok sayıda korumalarla özel önlemler alınacak gün değildir.”
8. “Yardım istemenin olanağı yoktur.”
9. “Onlara kolay kolay teslim olmayız.”

10. “Ama yılmamış, inancını yitirmemiş.”
11. “Olanaksızlıkları öne sürüp yakınmamış.”

Atatürk’ün Hayatı (7 Tümce)

1. “Doğum müjdesi komşu ve mahalle çevresinden dışarı çıkmamıştı.”
2. “Kardeşimle birlikte bakla tarlasının ortasındaki bir kulübede oturduğumuzu ve kargaları kovmakla uğraştığımızı unutamam.”
3. “Düşmandan kaçılmaz, (...) .”
4. “Cephanemiz kalmadı, (...) .”
5. “Mustafa Kemal, mütareke hükümleri gereğince ordunun dağılması aşamasında pek çok silah ve cephaneyi düşmana teslim etmedi.”
6. “Yalnız elleri bu umumi zafiyet içinde bozulmamıştı.”
7. “Ölüm ile neticelenen komaya, 8 Kasım Salı günü akşamüzeri girmiş ve bir daha ayılmamıştır.”

Vatandaşlık Görevlerimiz (3 Tümce)

1. “Küçükken ağabeyim askere giderken ondaki heyecanı bir türlü anlayamamıştım.”
2. “Kimseye zarar vermezler.”
3. “Fakat ordunun ehemmiyetini anlamak için mağlubiyet tecrübesi geçirmeyi beklememelidir.”

Uzay Denen O Yer (6 Tümce)

1. “Uzayın büyük bir kısmında hiçbir şey yoktur.”
2. “Ne gaz, ne sıvı, ne katı ne de herhangi bir atom veya molekül.”
3. “Ama endişelenmeyin.”
4. “Tıpkı denizcilerin yüzyıllar boyu yaptıkları gibi yıldızları ‘uzay işaretleri’ olarak kullanabilirsiniz ama uzay aracının otomatik sistemleri bozulmadığı sürece yön bulma becerinize ihtiyacınız olmayacaktır.”
5. “Uzaydayken artık yer çekimini fark etmeyeceğiniz için kendinizi ağırlıksız hissedeceksiniz ama kütle çekimi, hiçbir zaman yok olmayacağından tam anlamıyla ağırlıksız da olamayacaksınız.”
6. “Bu uçaklarda oturmak için koltuklar yoktur.”

Bir Arının Günlüğü (14 Tümce)

1. “Ama kimsenin eksikliği fark edilmez.”
2. “Kovanımızın hızlı ve düzenli işleyişinde en küçük bir aksama olmaz.”
3. “Ancak aramızda biri var ki onun yokluğunu düşünmek imkânsızdır.”
4. “Aramızdan bir gün eksik olsa toplumumuzda dirlik düzenlik kalmaz, sosyal düzenimiz alt üst olur.”
5. “Bu, hepimizin annesi olan kraliçemizdir. Kraliçesiz bir arı kovanı düşünülemez.”
6. “Bizim yaptığımız işleri yapamaz.”
7. “Mesela bal toplayamaz, petek yapamaz, tırtıl besleyemez, yavru arılara bakamaz.”

8. “Hatta kendi kendisini dahi besleyemez.”
9. “Bizim yaptığımız işleri gerçekleştirmeye yarayan organlar kraliçenin vücudunda faal durumda değildir.
10. “Ama kraliçemiz saltanat sürmek yahut sağa sola emirler yağdırıp bize ne yapacağımızı öğretmek için de yaratılmamıştır.”
11. “Özellikle yaz mevsimi gibi işlerin yoğun olduğu zamanlarda çok hızlı yumurtlamalıdır ki kovanın nüfusunda bir eksilme olmasın.”
12. “Erkek arıların ise kraliçeyi döllemekten başka işleri yoktur.”
13. “Hata bulmak bir yana petek için daha üstün ve verimli bir şekil dahi düşünemezsiniz.”
14. “Biz de petekleri gelişigüzel kullanmayız.”

Artık O Da Bir Kargaydı (19 Tümce)

1. “Altınbülbulü salt türkü yakan bir kuş sanmayın.”
2. “Acele ile bir iki solucan, buğday tanesi buluyor, güçlük çekmiyordu.”
3. “İlkin yeşil yapraklardan, gölgeden bir şey fark edemedi.”
4. “Kara karga taşı gediğine koymakta gecikmedi”
5. “Bu, benim karga aklımın alabileceği iş değil.”
6. “Yakıştıramıyorum sana yapılanları.”
7. “Haksızlık, büyük haksızlık.”
8. “Gerçekten de kendisi gibi bir bülbulü yapılanları yakıştıramıyordu.”
9. “İnan, senden utanmasam gözyaşlarımı tutamaz, (...) .”
10. “Kendileri için en güzel türküleri yaktığın insanlar Altınbülbul’ü umursamasınlar.”
11. “Bülbulün bir dediğini iki etmedi.”
12. “Anlamıyorum niçin sevmiyorlar kendisini.”
13. “Artık pek uçmuyor, şen şakrak ötmüyordu.”
14. “Sahi, karganın amacını anlatmadık.”
15. “Kara tüylü karga, boşu boşuna Altınbülbul’e yanaşmamıştı.”
16. “Belki o zaman insanlar kendisini taşlamaz, (...) .”
17. “Hiçbir yerde rahat bırakmamışlardı, (...) .”
18. “Bülbulünüzü de dinlettirmem size.”
19. “Sesine kimse yanaşamaz.”

Mutluluğun Ölçüleri (5 Tümce)

1. “Kaldırım kenarında bir ihtiyar, kimsesiz.”
2. “Dileniyor, titriyor, midesi boş, gözleri anlamsız.”
3. “İhtiyar adam kaldırım kenarında bir gece daha kalsa belki sabaha çıkamazdı.”
4. “Çalıştığınca kazanamazsa başlar uyumsuzluk.”
5. “Eşyle yaşantısında bir uyum sağlayamayan kişi de mutsuzdur.”

Ziyafet Sofrası (4 Tümce)

1. “İstemem, (...) .”
2. “Bizi kimse korkutamaz.”
3. “Ne kedi ne insanoğlu.”
4. “Yalnız benim soframda seninki gibi her türlü yiyecek olmaz.”

Akkız Karakız (11 Tümce)

1. “Bir kapı açtım karpuz, yol mu bulunmaz yolsuza.”
2. “Günlerce ağızsız dilsiz yatmışım.”
3. “Bu kadının zavallı yavrucağa çektirmedeği kalmamış.”
4. “Çok geçmemiş aradan, esirgememiş yaradan.”
5. “Aman yel kardeş, ne olur yünümü bırak!’ diye yalvar yakar olduysa da yel söz dinlememiş.”
6. “Ayşegül, kırmamış kadıncağızın hatırını.”
7. “Annemi hiç görmedim nineciğim.”
8. “Güzellikte senin eline su bile dökemez.”
9. “Bir sure konuşamamışlar.”
10. “O da hiçbir şeyi saklayıp gizlememiş.”
11. “Anneminki de güzeldir ama teyzeciğim senin pilavın gibisi yok.”

Atasözleri Üzerine (11 Tümce)

1. “Kimi farklı durumlar olmakla birlikte, genelde kural olarak, atasözlerinin sözcükleri değiştirilip yerine aynı anlama gelen başka sözcükler konulamaz ve söz dizimi bozulamaz.”
2. “Acıklı başta akıl olmaz.”
3. “Akıl, acıklı başta olmaz.”
4. “Ağrılı başta akıl olmaz.”
5. “(...) biçimine getirilemez.”
6. “Acından kimse ölmemiş.”
7. “Acından ölmemiş kimse.”
8. “Aç kalmaktan kimse ölmemiş.”
9. “(...) atasözü (...) ya da (...) biçimine sokuldu mu, artık atasözü olmaz.”
10. “Çünkü atasözünün özgün anlatım kalıbı yok olur.”
11. “Fazla mal göz çıkarmaz.”

İlaç (14 Tümce)

1. “Hacivat, kapıya yanaşıp ona seslenmek şöyle dursun, başını çevirip pencereye bile bakmıyordu.”
2. “Olacak iş değildi.”
3. “Hacivat, onu gördü ama şaşırmadı.”
4. “Demedim.”

5. “Yapamadım, (...) .”
6. “Efendim, beni kandıramazsın.”
7. “Efendim, dut değil, (...) .”
8. “Buralarda ottan başka bir şey yok!”
9. “Öyle bir pataklarım ki burada kimse de görmez ha!”
10. “Senin yardımını falan istemiyorum.”
11. “Hayır, eşeklere takmıyorlar.”
12. “Gözüm görmesin seni, ...”
13. “Kötü bir söz söylememek için cevap vermedi.”
14. “Hacı Cavcav, hiç karabaş otu bulamadım.”

Yurt Sevgisi (2 Tümce)

1. “Ah Enrico, gerçi senin yurdunu sevdiğini biliyorum ama yaşın henüz bu sevgiyi tam anlamıyla tadacak kadar olgun değil.”
2. “Eğer günün birinde bir savaş alanından kaçtığını duymak felaketine ulaşacak olursam o anda seni ölü görmeyi yeğleyeceğimi de hiç unutma oğlum.”

Anne Sevgisi (10 Tümce)

1. “Öylesine keyifliyidiler ki miyavlamıyorlardı bile.”
2. “Ayşe’nin onları, burnunu cama dayayıp izlediğinden de habersiz gibiydiler.”
3. “Ama o zaman benim kedim olmaz ki!”
4. “O zaman canım hiç sıkılmaz.”
5. “Artık sen hiç sıkılmazsın.”
6. “Bak, bu hiç aklıma gelmemişti.”
7. “Hayır, hiç görmedim.”
8. “Benim için hiç sakıncası yok.”
9. “Sakın siz de öbür kediyi almayın teyzeciğim.”
10. “Gelirken yün yumağını getirmeyi unutma sen de.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (18 Tümce)

1. “İnsanlar son yıllarda başka dillere özenip kendi diline gereken özeni göstermiyorlarmış.”
2. “Evet, işler umduğum gibi gitmeyecekti galiba.”
3. “Sanırım şimdiye kadar kimse ona böyle bir soru sormamıştı.”
4. “Çalışmamı bir an önce tamamlamak için sabırsızlanıyordum.”
5. “İnsanları niçin sinirlendiriyordu bu soru, bilmiyorum.”
6. “Dil ölür mü demeyin.”
7. “Bir şey almayacaktım, (...)”
8. “Cahil cahil konuşma! Bir duyan olsa dilin dönmüyor, söyleyemiyorsun sanacak.”
9. “Önceleri inanmamıştım böyle olduğuna; izleyince gördüm, gördükçe üzüldüm.”

10. “Gelemem Ömer, (...) .”
11. “Canım sıkındı, annemin gözünden kaçmadı tabii.”
12. “O da bu gidişten hiç hoşnut değilmiş.”
13. “Saat yirmi üçteki talk show (tolk şov) programımızı sakın kaçırmayın.”
14. “Babam pek önemsemedi bu sorumu.”
15. “Dil olmadan hiç kimse düşünemez!”
16. “Olacak şey değil.”
17. “Üstelik turistlerin giyebileceği türden değil, (...) .”
18. “Hiç iyi karşılanmadım”

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde olumsuzluk bildiren tümcelere yönelik olarak gerçekleştirilen inceleme sonucunda **“Keloğlan, Bir Kule Varmış ve İstanbul”** adlı metinlerde herhangi bir olumsuz tümceye rastlanmamıştır. Diğer metinlerdeki olumsuz tümceler ise şunlardır:

Sonsuzluk Kitabevi (17 Tümce)

1. “Kapıda tabelanıza baktım, baktım ama okuyamadım.”
2. “Tabelamızı da bulamazsınız (...) .”
3. “Hayır bayan, hayır!”
4. “Tam tamına değil o!”
5. “Hem yüzünden değil (...)”
6. “Kendinizi yormayın, hem de hiç yormayın, ben hemen söyleyivereyim.”
7. “Hayır bayan, hayır!”
8. “Hayır bayan, buna kesinlikle bir hayır diyebilirim.”
9. “Bayan, değil!”
10. “Hayır, bayan!”
11. “Hayır bayan, istemiyorum.”
12. “Hayır bayan!”
13. “Hayır bayan!”
14. “Bu saydıklarınızın hiçbirini istemiyorum.”
15. “Şimdi bu hızla akşama değin uğraşsanız gene de bulacağınıza inanmıyorum.”
16. “Böyle de kitap aranmaz ki ama!”
17. “Mademki benim bilmemi istemediniz, (...) .”

Kitap Saygısı (1 Tümce)

1. “Dikkatle okuduğum zaman kurşun kalemle çizdiğim, kenarına özel işaretler koyduğum, notlar yazdığım kitapların rahatsız olduklarına, örselendiklerine inanmam, temiz temiz, özenle olduktan sonra...”

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (9 Tümce)

1. “Milleti aklımızın ermediği, yapmak kudret ve kabiliyetini kendimizde görmediğimiz hususlar hakkında kandırarak geçici teveccühler elde etmeye tenezzül etmeyiz.”
2. “Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz fakat bir sanatkâr olamazsınız.”
3. “Bir millet, sanat ve sanatkârdan mahrum ise tam bir hayata malik olamaz.”
4. “Millete efendilik yoktur.”
5. “Mustafa Kemal Atatürk, askeri zaferlerini ve başardığı inkılâpları kendisine mal etmemiştir.”
6. “Uygulamaya başladıktan sonra hiç taviz vermedi.”
7. “Bütün hayatı boyunca metotlu çalışmayı hiç bırakmadı.”
8. “Dünyanın herhangi bir yerinde bir rahatsızlık varsa ilgisiz kalamazdı. (...)”
9. “Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez.”

Bir İleti (4 Tümce)

1. “Bunu içtenlikle isterseniz yüzünüzü ağartacak bir çalışma yapmamanız için hiçbir neden yok.”
2. “Milli ahlak kavramını daha önce duydun mu bilmiyorum.”
3. “Söz konusu olan hediyein yüksek Türk milletine benim asıl vermeyi düşündüğüm hediye karşısında hiçbir değeri yoktur.”
4. “Sana bir elektronik mektup mesafesinde olduğumu aklından çıkarma.”

Atatürk (3 Tümce)

1. “Gökyüzü bu denli mavi değildi çünkü / Gürül gürül akmazdı ırmaklarımız.”
2. “Türkçeye kimse dönüp bakmazdı”
3. “Anlamazdı köylü okumuşun dilinden”

Bördübet'ten Sedir Adası'na (6 Tümce)

1. “Mavi ve yeşilin bu denli çok tonunun olduğunu bilmezdim; bakıyor, kokluyor, yüzüyor ama doyamıyorum.”
2. “Bird to bed’ olmuş Bördübet, neden olmasın...”
3. “Komutları karıştırıp sazlıklara dalmam dışında fena da değilim hani.”
4. “Ne yol bitiyor ne yeşil ne de mavi.”
5. “Ne güneşe ne de rengi her an turkuvazdan maviye, lacivertten koyu yeşile dönüşen sulara doyabildim, bu gelişimde adanın arkasındaki antik kalıntıları keşfe de çıkamadım.”
6. “Sanki bilsem onlarla daha bir yakın mı olacaktım, bilmiyorum.”

7 Tane Erik Ağacı (2 Tümce)

1. “Güzel bir yapı olsa canım yanmaz”
2. “Yapı değil mübarek hacıyatmaz.”

Doğanın Sesini Duymak (9 Tümce)

1. “Ağzınızın tadı bozulmasın.”
2. “Hem toprağa, taş a düşen kirlenmez ki...”
3. “Hem o zaman toprağın da kirlenebileceğini bilmiyorduk ki...”
4. “Yazları boşalan sokaklarda uçuşan şeytan arabaları ve gölge kovalayan köpeklerle çocuklardan başka kimse olmazdı.”
5. “Bunlar da yetmezdi bize, (...) .”
6. “Kazanlarda kaynayan pekmezin kokusu kışkırtıcıdır, uyku tutturmaz adama.”
7. “Çocuklar bile gecenin serinliğini kocaman ocaklarda fokurdayan kazanın içindekinin sonucunu düşünerek önemsemezdi.”
8. “Yalnız değildik, hiç olmadık.”
9. “Demek ki bizler kendi çocuklarımıza bunları veremedik.”

Âşık Veysel (10 Tümce)

1. “Bugüne kadar yüzlerce şair, daha doğrusu aşık doğurmak herhalde, her toprağın karı değil.”
2. “Yedi yaşında tutulduğu çiçek hastalığından sonra iki gözü de görmez oldu.”
3. “Karataş’ta kar kalmadı eridi”
4. “Mevlâyı seversen ağlatma beni”
5. “Gizli sırlarımı aşikâr etme”
6. “Lal olsun dillerin söyleme ya da”
7. “Garip bülbül gibi ahûzar etme”
8. “Yâr gelmezse yaraların elletme”
9. “Hayır olmaz...”
10. “Ne vefa gördüm ne fayda buldum”

Kırkpınar (7 Tümce)

1. “Bugün Anadolu insanı, yurdunu savunmadan başka amaçla savaşmayı yiğitlik saymıyor.”
2. “Keşke politika savaşçıları da aynı öğütleri dinleyebilseler: yenildikleri zaman küsmeyip yendikleri zaman böbürlenmeseler.”
3. “Bu güreşte amaç rakibini yere sermek değil, bir punduna getirip karnını bir an için havaya çevirmektir.”
4. “Sizin güçlü sandığınız pehlivan, bir anda yenilir ve siz nasıl yenildiğini görmemiş olabilirsiniz.”
5. “Sık sık başvuru bu son çareyi kimsenin yadırgadığı da yok.”
6. “Kendine göre kuralları, ustalıkları olan bu dansa kimse bir uygunsuzluk görmez.”
7. “O kadar ki, danstan sonra yüzlerine bile yan gözle baktırmazlar.”

Hayal Perdesi (3 Tümce)

1. “Ben yerime oturduktan sonra ne kadar geçti bilmiyorum.”

2. “Basılı karagöz oyunlarını da satın almıştım. Fakat mahalle aktarından aldığım boyalı mukavvadan karagöz figürleri, annemin tülbent baş örtüsünü gererek kurduğum hayal perdesini büyükçe bir gaz lambasıyla arkadan iyice aydınlatmama rağmen, pek seçilmiyordu.”
3. “İnce saz istemiyordum.”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (9 Tümce)

1. “Yoo, olmaz, bir tanesini seçeceksin.”
2. “Ama ona sormazlardı.”
3. “İzin vermediler.”
4. “Günün birinde Türkiye’de radyo ve televizyonun büyük ünlülerinden biri olmak, Mahmut’un aklının köşesinden geçmemişi çocuklukta...”
5. “Büyüyünce ne olacağımı bilmiyorum.”
6. “Bizim çocukluğumuzda “köşeyi dönmek” sözü yoktu.”
7. “O zamandan beri hiçbir çocuğa o soruyu sormuyorum.”
8. “Mahmut kendini tutamadı, bir kahkaha salıverdi.”
9. “Koskoca Mahmut Tali Öngören’in neye güldüğünü anlayamadılar.”

İyimserlik, Kötümserlik (17 Tümce)

1. “İyimser yahut eski tabiriyle nikbin dediğimiz insanlar, gerçekten yalnız kendilerinin hayatını tatlılaştırmakla kalmazlar, (...) .”
2. “Böyleleri, en acıklı hadiseler karşısında kaldıkları zaman bile ümitsizliğe kapılmaz; (...) .”
3. “Çünkü iyimser dediğimiz adam, en kötü meseleler karşısında kaldığı zaman bu meseleyi iyi tarafından mı, yoksa kötü tarafından mı göreyim diye düşünmez; (...) .”
4. “Nerede olduğunu şimdi hemen toparlayamıyorum (...)”
5. “Böylelikle kendisine de etrafına da hayatı zehir etmez.”
6. “Ama kötümser öyle değildir.”
7. “Adeta yaşayamaz (...) .”
8. “Çünkü söz iyimserlikten açıldığı zaman onun adını hatırlamamak mümkün olmaz.”
9. “İnsanın yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşamak için vakit geçmiş değildir.”
10. “İhtiyar olduğumu hiçbir zaman düşünmem.”
11. “Bu saadet tohumları buğday misali yeşermekte gecikmez.”
12. “Çünkü insan kötümser olunca eser vermesine imkân kalmaz.”
13. “En ehemmiyetsiz bir engel karşısında yılıveren kötümser, bir kenara çekilip kara düşüncelere dalarken iyimser adam, o savaşların sonunu görebildiği için engellerin üzerine atılmaktan çekinmeyecektir.”
14. “İnsan çalışırken neşesini kaybetmemeli.”
15. “Fakat kötümserler kuşkuludurlar, kararsızdırlar, (...) .”
16. “Şayet hiç yokken kendilerine bu hastalığı kondurmuşlarsa sinirlerini kendileri perişan etmiş olurlar.”

17. “Onların neşeleri bize bulaşır, hayatı hoş tarafından almaya alışacağımız için kötümserliğimizden eser kalmaz belki.”

Bize Bağlı (1 Tümce)

1. “Bunca olduğumuz gayri yetmiyor”

Ev (6 Tümce)

1. “Her yapı ev değildir.”
2. “Fabrikaya ev demek kimsenin aklından geçmez, işçilerin bir bakıma evidir fabrika.”
3. “Kimsenin evi sayılmazsa da han, otel her konunun evi olabilir.”
4. “Kiminin dışı penceresi vardır, kimininse yoktur.”
5. “Denize bakmayan deniz evi olmaz.”
6. “Avcılık çağının daldan yapraktan, sazdan ottan konutları büsbütün kalkmış değil yeryüzünden.”

Araştırma kapsamında 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlere yönelik olarak gerçekleştirilen çözümleme sonucunda “Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda” adlı metinde herhangi bir olumsuz tümce tespit edilememiştir. Diğer metinlerde yer alan olumsuz tümceler şunlardır:

Kitap ve İnsan (7 Tümce)

1. “Onun için insanla kitap arasındaki bağ, kolay kolay kopamaz.”
2. “Kitaplarda sahte sevimlilik yoktur.”
3. “Bir gün annesi ona kitap okumaz.”
4. “Oradaki maceraları unutmak mümkün değildir.”
5. “Bu yüzden kimilerinin kitaplıklarındaki bilimsel kitapların yanında bu tür çizgi romanlarla karşılaşmak bizi hiç şaşırtmaz.”
6. “Herkes her kitabı okuyamaz, her kitaptan zevk almaz.”
7. “Çok okuyanla, okumayan veya az okuyan birinin bilgisi, görgüsü insanlara yaklaşımı ve dünyaya bakışı aynı değildir.”

İmza Günü (18 Tümce)

1. “Sevdiği yazarın kasabaya geleceğini duyunca kulaklarına inanamadı.”
2. “Onların hiçbiri öyle normal insanlardan farklı değildi.”
3. “Öyleyse yazar da onlardan farklı bir insan olmamalıydı.”
4. “Hayır, (...) .”
5. “Henüz yazar gelmemiştir.”
6. “Onlardan farklı bir yanı yoktu.”
7. “Hayır, olmaz.”

8. “O böyle bir şey demedi.”
9. “Günlerdir kafasında kurduğu sorulardan hiçbirini değildi bu.”
10. “Birden yanıt veremedi.”
11. “Yoo, (...) .”
12. “Yazar olmayacağım.”
13. “Yanıt vermedi.”
14. “Son yazdığım kitabım yok sende.”
15. “Sanıyorum bunu bilmiyorsun.”
16. “Fazla bir şey diyemedi.”
17. “Eve dönerken adımlarını hızlandırdı.”
18. “Sonra dayanamadı.”

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (5 Tümce)

1. “İlk kez ne zaman gittiğimi hatırlamıyorum.”
2. “Okumayı öğrenmişim ama ders kitaplarından başka kitap yok elimizde.”
3. “Eve gazete alınmıyor.”
4. “Sanırım gazete de o kadar düzenli gelmiyor henüz Muğla’ya.”
5. “Benim çocuk kütüphanesi diye hatırladığım alan, herhâlde kütüphanenin Çocuk Kitapları Salonu’ndan başka bir yer değildi.”

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (7 Tümce)

1. “Ve gönül Tanrısına der ki: / Pervam yok verdiğin elemden”
2. “Gün eksilmesin pencereyemden!”
3. “Çünkü ‘Gün Eksilmesin Pencereyemden’ dizesi, artık sadece bu şiirin son dizesi değil, (...) .”
4. “Kahramanların yaşadıkları şehirde içten dostluk ilişkilerine rastlamıyoruz.”
5. “Bu kitapta, ‘Sunuş’ta da belirtildiği gibi yabancı kelimeler eserin orijinallliğini bozmamak için değiştirilmemiş.”
6. “Bu durum kitabın geneline hâkim olan sadeliği bozmamış.”
7. “Orada da fazla kalamaz (...) .”

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (3 Tümce)

1. “Atatürk ideallerini gerçekleştirmek için hiçbir zorluktan yılmamış, (...) .”
2. “(...) , hayır.”
3. “Mustafa Kemal yalnızca askerî alanda eser vermemiş, (...) .”

Bir Hatıra (8 Tümce)

1. “Sen olmasaydın, başka hiç kimse, hiçbir şey yapamazdı.”
2. “Allah seni başımızdan eksik etmesin.”
3. “Paşa’m bu kadar yüksek tevazuya tahammülümüz yoktur.”

4. “Ortada tevazu filan yok.”
5. “Herkesi konuştururum ve dinlerim. İtiraf edeyim ki konuşulacak sorunların şekilleri hakkında doğru ve detaylı bir fikre sahip olmadan müzakerelere girdiğim olmamıştır.”
6. “Hayır!”
7. “O da değil...”
8. “Şimdi rica ederim, artık bu konuyu kapayalım, bir daha da tekrar etmeyelim.”

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (20 Tümce)

1. “Atatürk’ün bu doyumsuz sevgi anlayışının nedeni, insana duyduğu saygıdan başka bir şey değildir.
2. “Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez.”
3. “Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur.”
4. “En uzakta zannettiğimiz bir olayın bize bir gün etki etmeyeceğini bilemeyiz.”
5. “İnsanlar ve milletlerarası ilişkilerde bencil amaçların maskeleyiği, sözde mutluluğa hizmet eden savaş felsefesine yer yoktur.”
6. “Milleti harbe götürünce vicdanımda azap duymamalıyım.”
7. “Öldüreceğiz, diyenlere karşı ölmeyeceğiz, (...) .
8. “Harbi insanlık için bu şekilde tanımlayan bir asker, tarihte mevcut değildir.”
9. “Atatürkçülüğün insanda aradığı manevi yücelik, o insanın dürüst, çalışkan ve milletine hizmet aşkıyla dolu olmasından başka bir şey değildir.”
10. “İnsan sevgisinin esas alındığı insanlar arası ilişkilerde kin ve nefretin yeri yoktur.”
11. “Hiçbir sevgi, millet sevgisinin üzerinde değildir.”
12. “Hiçbir sevgi uğruna millet sevgisi feda edilemez.”
13. “Millete efendilik yoktur.”
14. “Onun insan sevgisi ve taasupsuzluğu, her şeyinden çok sevdiği vatanına düşmanca amaçlarla saldıranlara karşı bile değişmemiştir.”
15. “Onların bizim şehitlerimizden farkı yoktur.”
16. “Hiçbir sevgi, millet sevgisinin üzerinde değildir.”
17. “İnsanlar ve milletlerarası ilişkilerde, savaş felsefesine yer yoktur.”
18. “Gerek kişisel gerekse milletlerarası ilişkilerde bencillığe yer yoktur.”
19. “İnsanlar arası ilişkilerde kin ve nefretin yeri yoktur.”
20. “Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur.”

Ellinci Yıl Türküsü (2 Tümce)

1. “Özentim yok benim Sicilya Kızları’na...”
2. “Bu dalgalanmış yürek, benim değil gayrı.”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (3 Tümce)

1. “Yaşadığı topraklardan koparılabılır insan ama dilinden koparılamaz.”
2. “Kendi diliyle yaşama bakamayan toplumun özgür olması, bağımsız olması düşünülemez.”
3. “Kendi dilimizle açıklayamayacağımız, dile getiremeyeceğimiz hiçbir gerçek yoktur çünkü.”

Son Kuşlar (17 Tümce)

1. “Gitmekle gitmemek arasında sallanır bir hâlde elinde bir pasaport, çıkınında üç beş altın, bekleyen bu güzel yüzlü göçmen teyzeyi benden başka bu Ada’da seven hemen hiç kimse yoktur, (...) .”
2. “Övünmek için değil!”
3. “Yazın daha parça parça, lime lime, bohça bohça eşyaları ile gitmek için fazla telaş etmediği Ada’nın bu yakasında hiç ev yoktur.”
4. “Ama hiç içindeki yolcuların Yeşilköy’e neredeyse inceklerini, daha şu iki satırın sonunda inmiş bile olduklarını düşünmemiştim.”
5. “Hastalıklı olmasa, doktorlar fazla yorulmamasını salık vermemiş olsalar, dünyada kahveci olmazdı.”
6. “Tersine ben bütün ömrümce iyi bir kahve bulamadığım için kahveci olamamışımdır.”
7. “Ağaçtan ağaca serilmiş beyaz çamaşırlar bu kadar durgun, güneşsiz, ıslak bir şekilde ılık havada hiç kurumayacaklar.”
8. “İki senedir gelmiyorlar.”
9. “Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz iriliğine, sallaptiliğine, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine, iki kadeh atmışsa yine basit, sevimli şakalarına karşı, hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz.”
10. “Seneler var ki kuşlar gelmiyor.”
11. “Daha doğrusu ben göremiyorum.”
12. “Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor.”
13. “Gökte hiç kuş gözüküyordu.”
14. “Mühendis Ahmet Bey’e ceza bile kesmedi.”
15. “Belediye talimnamesinde, yol kenarlarındaki çimenleri sökmek cezayı mucip olmuyormuş.”
16. “Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz.”
17. “Günün birinde yol kenarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz.”

Beyaz Diş (17 Tümce)

1. “İçinde kabaran duyguların, birbirini bastırmak için çarpışması öylesine şiddetliydi ki Beyaz Diş, işin içinden çıkamıyordu.”
2. “Çünkü efendinin art niyetini ne zaman açığa vuracağı önceden kestirilemezdi.”
3. “İnanmıyorum.”
4. “Beyaz Diş okşanmasına ses çıkarmadı.”

5. “İş, maden uzmanlığına dayanınca herkesi cebinizden çıkarabilirsiniz; buna söyleyecek sözüm yok.”
6. “O konuşurken hayvan yine hırlamış ama bu kez başını ve sırtını okşayan elin altından kaçmamıştı.”
7. “Ama bu sevgi bir gün içinde doğmadı öyle.”
8. “Beyaz Diş’i bağlayan hiçbir şey olmamasına karşın yeni efendisinden hoşlandığı için yine de kaçmaya kalkışmıyordu.”
9. “Gelenlerin yürüyüşlerine bakıyor, sert adımlarla doğruca kapıya yönelenlere hiç ilişmiyor, yine de kapı açılıp da efendisi adamı içeri alıncaya dek ziyaretçiyi gözden kaçırmıyordu.”
10. “Bir yabancı, hırılıya yerleşen bu yeni havayı fark edemez, (...) .”
11. “En tatlı duygularını dile getirmek için bile olsa hırıltısındaki sertliği bir türlü yumuşatamıyordu.”
12. “Beyaz Diş’in sevgisinde sahibini bıktıran bir özellik yoktu.”
13. “Sırnaşmaya, yaltaklanmaya kalkışmıyor, budalaca sevgi gösterilerinden kaçınıyordu.”
14. “Efendisini karşılamak için koşmuyordu bile.”
15. “Bununla birlikte, üstünlüğünü öbür köpeklerle zorbaca kabul ettirerek zaman zaman vahşi yaradılışını göstermekten de geri kalmadı.”
16. “Başlangıçta Matt’in pek akli yatmamıştı buna.”
17. “Gün boyunca kızak çektiği hâlde, geceleri efendisinin malına bekçilik etmekten geri durmuyordu.”

Dünyayı Güldüren Adam (5 Tümce)

1. “O güzel insan, artık dünyanın birçok yerinde de tanınan ve kültürümüzün gülen yüzü Nasrettin Hoca’dan başkası değildir elbette.”
2. “Hoca dış görünümü itibarıyla, kısa boylu ve tıknaz biri değildir.”
3. “Anadolu insanının yarattığı mizah ürünlerinde atın yeri yoktur, (...) .”
4. “Eşek evde yok.”
5. “Hoca eşiğinden ayrı düşünülemez.”

Türküler Dolusu (6 Tümce)

1. “Elma dalından uzağa düşmez.”
2. “Ne yana gitsem nafiye, / Memleketin hâli gözümde gitmez.”
3. “Binbir yerimden bağlanmışım, / Bundan ötesine aklım ermez.”
4. “Kiminin reyhasından geçilmez, / Kimi zehir kimi zemberek gibi.”
5. “Ah bu türküler, köy türküler / Kan damlar ucundan mürekkep değil.”
6. “Altlarında imza yok (...) .”

Yünden Halıya (3 Tümce)

1. “Bu eski Avanos evi bir halı fabrikası değildi (...)”
2. “Tokmak ailesinin öyküsü burada bitmiyor”

3. “Siyah yünün kendi doğal rengidir, siyah renkte boyama yapmıyoruz.”

Ergenekon Destanı (6 Tümce)

1. “Türk illerinde Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu; (...) .”
2. “Düşmanlarımızda savaşacak hâl kalmadı, (...) .”
3. “Çadırlarını ve mallarını öyle bir yıkıp yağmaladılar ki bir ev bile kalmadı.”
4. “Dört bir yanımız düşman dolu bizi yaşatmazlar.”
5. “(...) , bulamadılar.”
6. “Kimi de iyi görmedi, (...) .”

Güneş Battı (14 Tümce)

1. “Her sabah güneşin aynı saatlerde doğmasına alışık olan ihtiyar dünyamız, genç olduğu yıllarda bir sabah, güneşi her zamanki yerinde görememiş.”
2. “Güneş yok.”
3. “Işık da yok.”
4. “Her yer karanlık, ay, gecenin bütün yorgunluğuna rağmen evine gidememiş o sabah.”
5. “Güneş yok.”
6. “Işık yok.”
7. “Tabi oyunlar da yok olmuş.”
8. “Bir tek çocuklar oyunsuzluğa alışamamış.”
9. “Önceleri karanlıkta oynamaya çalışmışlar ama olmamış.”
10. “Çocuklar günlerce beklemişler ve sonunda, bu oyun işi güneşsiz olmayacak, (...) .”
11. “Olmaz, (...) .”
12. “Vaktimiz yok.”
13. “Ben de ne zamandır kendisini göremiyor, (...) .”
14. “Güneş bir tepenin arkasında ölümü bekliyor, artık gökyüzüne çıkıp dünyayı ısıtacak gücü kalmamış.”

Yedigöller’de Sonbahar (1 Tümce)

1. “Gelmez bir daha böyle bir sonbahar”

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (7 Tümce)

1. “Deniz mavisini, kararsız (...) .”
2. “Göğe baksam, suya baksam, nereye gitsem mavilik görünmüyor.”
3. “İçine mavi sızmayan yiyecekler acı, rengine mavi vurmayan sular içilmiyor.”
4. “Saçlarına mavilik inmemiş çocuklar büyümüyor.”
5. “Şehirlerin gözlerine mavi ışıklar, yüzlerine gülümseme değmiyor.”
6. “Göğün mavi mavi gülümsediği yok.”
7. “Ümidin, hayalin ve özgürlüğün maviye çaldığını kimseler bilmeyecek.”

Dünya Hep Güzel Kalsın (17 Tümce)

1. “Çünkü yaşadığımız bu güzel dünyanın, yaşanmaz hâle gelmesini görmek ve hatta hayal etmek bile istemiyoruz.”
2. “Zaten konunun uzmanları da umudunu tamamen yitirmiş değil.”
3. “Geçen ay yayımlanan BM raporunda ortaya çıktı ki bu yaşanan doğal bir olay değil.”
4. “Yani güneşteki lekelerden şundan bundan olmuyormuş.”
5. “Ve haksız da sayılmazsınız.”
6. “Ağaçları kesmemek iyi bir yol ama tek başına yetmez.”
7. “Çünkü sadece bundan değil, sadece ormansızlıktan olmuyor.”
8. “Nijerya gibi bir Afrika ülkesinde 2012’ye kadar, yani beş sene sonra koca ülkede hiç orman kalmayacakmış.”
9. “Ama yetmez.”
10. “Afrika zaten kurak bir kıta, daha da kuraklaşırsa kıta diye bir şey kalmaz.”
11. “Tarihe bakıldığı zaman ormanlarını kötü kullandığı için birçok toplum yok olup gitmiş, yani medeniyet yok olmuş.”
12. “Baş edecek güçleri de yok çünkü onların.”
13. “Bazıları geleceği umursamadığı için küresel ısınmaya karşı bir şey yapmıyor.”
14. “Bir türlü bu tehlikenin büyüklüğünü anlayamıyoruz.”
15. “Dünya kötüye gidiyor, bize bir şey kalmayacak!”
16. “Ama ben insanların rahatından vazgeçmek isteyeceklerini sanmıyorum.”
17. “Eyvah, yani çok iyimser değilsin!”

Komşusuzluk (9 Tümce)

1. “Adını duyduysam da hatırlamıyorum.”
2. “Olmuyor işte.”
3. “Bütün samimiyetimi, nezaketimi takıp selam vermeme rağmen, komşularıyla bir kelimenin ötesinde konuşacak şey bulamıyorum.”
4. “Anahtarımızı almamış oluyoruz.”
5. “Saniyeler geçmek bilmiyor.”
6. “Kabullenemiyorum bunu.”
7. “Komşusuzluktan ben de müştekiyim ama şu özel günleri oldum olası sevmem.”
8. “Onlarla ‘Günaydın!’ ve ‘İyi akşamlar!’dan başka konuşacak şeyimiz neden olmuyor, (...) .”
9. “Büyük şehirlerde, çoğumuzun başkalarıyla ortak bir dünyası, paylaşacak zamanı yok artık...”

Posta Kutusundaki Mızık (6 Tümce)

1. “(...) hayır, (...) .”
2. “Diğerleri itiraz ediyorlar, bu mektup bir padişaha yazılmıyor, diye.”
3. “Bir postacının elinden mi, yoksa posta kutusundan mı alacaksın mektubumu bilmiyorum.”

4. “Çocukken yaramazlıklarımı anneme kuşların söylemesini neden yadırgamışım, bilmiyorum.”
5. “Dokunmamışlar.”
6. “Yine de ağlamışsın, dostun gözünden akan bir damla yaşın yeryüzündeki bütün gölleri tuz gölü yaptığını bilmez gibi.”

Birlikte (1 Tümce)

1. “Kişi var olamaz tekte.”

Birey-Toplumsallık (9 Tümce)

1. “Sürekli değiştiğimizi ama bu değişimin temelinde bir şeylerin hiç değişmeden büyüyüp geliştiğini kanıtlayabiliyorsak kendi kendimize; çocukluğumuza, gençliğimize pek de benzemeyen aynadaki görüntümüz kuşkuyla düşürmez bizi...”
2. “Adını, sanını bilemeyiz bu uçakla üstünden geçerken gördüğümüz kişinin.”
3. “Bizim için başka bir gerçekliği olamaz bu kişinin.”
4. “Saymakla bitmez insanın bireyselleşme yolundaki özelemleri.”
5. “O özgürlüğü kimse elinden alamaz onun.”
6. “Tümceyi olduğu gibi almadım, (...) .”
7. “Elbet bireyselleşmek, toplumdan kopmak, toplumun başkaca katmanlarından kendini soyutlamak değil.
8. “Asalaklar, beleşçiler, bir de kendine saygısı olmayanlardır aldığı için karşılığını vermekten çekinenler.
9. “(...) , uyum sağlanamaz; (...) .”

4.2.3. Soru Tümcəsi

Tümce anlam bilimi açısından metinler çözümlenmiş ve soru tümceleri açısından 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 48: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Dört Arkadaş (Masal)	8	8.99	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	5	5.38	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	2	3.03	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	15	6.05	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	-	-	114	100.0
Atatürk’ün Hayatı (Biyografi)	2	1.26	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	6	8.96	67	100.0
2. Tema: Atatürk	8	2.35	340	100.0

Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	4	7.84	51	100.0
Bir Arının Günlüğü (Günlük)	-	-	72	100.0
Orman (Şiir)	-	-	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	4	2.72	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	7	3.63	193	100.0
Mutluluğun Ölçüleri (Deneme)	-	-	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	2	4.65	43	100.0
4. Tema: Duygular	9	3.31	272	100.0
Akkız Karakız (Masal)	7	4.40	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	-	-	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	29	26.85	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	36	12.16	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	1	3.70	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	22	16.42	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	24	11.71	205	100.0
6. Tema: Sevgi	47	12.84	366	100.0
TOPLAM	119	7.13	1.669	100.0

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde yer alan soru tümcelerine yönelik olarak en yüksek düzey **Sevgi** (f=47, %12.84) temasında tespit edilmiştir. Bu temayı sırasıyla **Kavramlar**, **Toplum Hayatı** temaları takip etmektedir. Bu temalarda ise ağırlıklı olarak anlatısal tipteki metinlerin kullanılması soru tümcelerinin bu tipten metinlerde yoğunlaştığını çıkarsamamızı sağlamaktadır. Soru tümcelerinin hiç kullanılmadığı beş metinden üç tanesinin dil dışı nesnel gerçekliğe yönelik olması soru tümcelerinin daha çok kurgusal metinlerde yoğunlaştığını göstermektedir. Soru tümcesi açısından, ilgili Türkçe ders kitabının metin türlerine göre gösterdiği yapısal özellikler ise şu şekilde görselleştirilebilir:

Tablo 49: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	110	9.13	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	9	2.05	440	100.0
Şiir	1	-	-	24	100.0
TOPLAM		119	7.13	1.669	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında ise soru tümcelerinin ağırlıklı olarak olay yazılarında yoğunlaştığı görülmektedir (f=110, %9.13). Buna karşılık kitaptaki tek şiir

örneği olan metinde ise hiç soru tümcesinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerin olay yazısı ağırlıklı olması da etkilidir. 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinler ise soru tümcesi açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 50: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	-	-	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	23	22.33	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	1	4.55	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	24	15.69	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	1	1.19	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	1	2.13	47	100.0
Atatürk (Şiir)	2	6.25	32	100.0
2. Tema: Atatürk	4	2.45	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	2	2.98	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	-	-	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	3	3.80	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	5	2.94	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	9	6.77	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	-	-	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	12	30.0	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	21	9.46	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	12	20.0	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	1	1.49	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	-	-	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	13	9.42	138	100.0
Ev (Deneme)	2	3.03	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	2	5.56	36	100.0
İstanbul (Şiir)	1	4.55	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	5	4.03	124	100.0
TOPLAM	72	7.42	970	100.0

Soru tümceleri açısından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı incelendiğinde, en yüksek oran **Okuma Kültürü temasında** (f=24, %15.69) tespit edilmiştir. Bu ders kitabındaki en düşük oran ise **Atatürk temasında** (f=4, %2.45) belirlenmiştir. Bu kitaptaki soru tümceleri oranı genelde düşüktür ve “Keloğlan, 7 Tane Erik Ağacı, Kırkpınar ve Bize Bağlı metinlerinde hiç soru tümcesi kullanılmamıştır. En yüksek oranın olduğu metin ise “Sonsuzluk Kitabevi” adlı metindir (f=23, %22.33). Bu durum ilgili metnin bir

tiyatro metni olması ile yakından ilgilidir. Bu metindeki iki ana karakter arasındaki soru-cevap şeklindeki diyalog bu oranın yüksek olmasındaki en büyük etkidir. Ortaokul 7. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 51: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	50	17.73	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	19	3.33	571	100.0
Şiir	5	3	2.56	117	100.0
TOPLAM		72	7.42	970	100.0

Metinler soru tümceleri açısından ele alındığında en yüksek oranın olay yazılarında yoğunlaştığı görülmektedir (f=50, %17.73). Tıpkı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde olduğu gibi 7. sınıf düzeyindeki Türkçe kitabında da soru tümcelerinin büyük bir çoğunluğu olay yazılarında yer almaktadır. Hem düşünce yazılarında hem şiir türündeki metinlerde soru tümcelerinin düzeyi metinsel çerçevede çok düşük düzeyde kalmıştır. Metinlerin bu yönde şekillenmesinde olay yazılarındaki karakterlerin metnin içsel yapısında sözce üretmesinin de etkisi bulunmaktadır. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları sözcüksel ilişki açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 52: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	2	4.08	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	15	10.27	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	1	1.79	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	-	-	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	18	6.10	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	6	8.82	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	5	11.11	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	-	-	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	-	-	21	100.0
2. Tema: Atatürk	11	4.54	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	-	-	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	-	-	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	11	9.82	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	1	0.71	141	100.0

3. Tema: Sevgi	12	3.36	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	2	3.03	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	1	2.38	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	7	8.33	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	-	-	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	10	3.75	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	1	2.17	46	100.0
Yedigöller’de Sonbahar (Şiir)	1	2.70	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	6	8.96	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	22	17.46	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	30	10.87	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	10	11.76	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızıka (Mektup)	5	8.33	60	100.0
Birlikte (Şiir)	1	8.33	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	3	7.69	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	19	9.18	196	100.0
TOPLAM	100	6.12	1.633	100.0

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlerde soru tümcelerinin **Doğa ve Evren** temasında en yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir ($f=30$, %10.87). Bu temada oranın yüksek olmasını sağlayan ise röportaj türündeki “Dünya Hep Güzel Kalsın” adlı metindir. Metnin yapısal özelliği gereği soru tümcelerinin kullanılmasının adeta zorunluluk olması ilgili temadaki oranın bu denli yüksek olmasını sağlamaktadır. Diğer iki metinde ise soru tümcelerinin kullanımı oldukça düşük oranda kalmıştır. Bu temayı **Toplum Hayatı** teması da yakın oranda takip etmektedir. İlgili ders kitabında 6 metinde soru tümcesinin hiç kullanılmadığı belirlenmiştir. Metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 53: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	34	5.48	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	63	7.47	843	100.0
Şiir	5	3	1.78	169	100.0
TOPLAM		100	6.12	1.633	100.0

Metin türlerine göre 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki soru tümceleri ele alındığında en yüksek düzeyin düşünce yazılarında olduğu görülmektedir ($f=63$, %7.47). 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarından farklı olarak soru tümcelerinin 8. Sınıf

Türkçe Ders Kitabı'ndaki düşünce yazılarında yoğunlaşması, ilgili ders kitabının daha çok düşünce yazılarından oluşmasından kaynaklanmaktadır. İlgili ders kitabında düşünce ve olay yazılarındaki soru tümceleri oranlarının birbirine yakın olmasına karşılık şiir türündeki metinlerde soru tümceleri oranının düşük olduğu görülmektedir (f=3, %1.78). Sınıf değişkeni açısından ise kitaplardaki soru tümcelerinin dağılımı şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 54: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Soru Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	f	%
6. Sınıf	119	7.13	1.669	100.0
7. Sınıf	72	7.42	970	100.0
8. Sınıf	100	6.12	1.633	100.0
TOPLAM	291	6.81	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan soru tümceleri sınıf değişkeni açısından ele alındığında her üç sınıf düzeyinde de belirgin bir fark olmadığı görülmüştür. Soru tümcesi açısından en yüksek düzey 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'dır (f=72, 7.42).

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yapılan inceleme sonucunda **“Bir Haber, Bir Arının Günlüğü, Orman, Mutluluğun Ölçüleri ve Atasözleri Üzerine”** adlı metinlerde soru tümcelerinin olmadığı tespit edilmiştir. Diğer metinlerdeki soru tümceleri ise şunlardır:

Dört Arkadaş (8 Tümce)

1. “Şu dünyada insan ayağının değmediği yer düşünebiliyor musunuz?”
2. “Ne mi olmuş?”
3. “Acaba ne oldu?”
4. “Ceylanı bulabildiler mi?”
5. “Ceylanı buldularsa tuzaktan kurtarabildiler mi?”
6. “Acaba tuzaklarıma güzel bir av yakalandı mı?”
7. “Fakat ne yapsın?”
8. “Çanta kemirilmiş, kaplumbağa da kayıplara karışmamış mı?”

Gizli Hayırsever (5 Tümce)

1. “Bu ayak sana sıkıntı yaratıyor mu?”
2. “Neden bana bu soruları soruyorsunuz?”

3. “Bu hoşuna gider miydi?”
4. “Siz, Jimmy’nin annesi misiniz?”
5. “Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz?”

Yalnız Kalmak (2 Tümce)

1. “Almazsa almasın, ne çıkar?”
2. “Sabahleyin evinizden işinize gidinceye kadar yüz binlerce insanla göz göze geldiğiniz hâlde bunlardan kaçını tanıyabiliyorsunuz?”

Atatürk’ün Hayatı (2 Tümce)

1. “Niçin kaçıyorsunuz?”
2. “Nerede?”

Vatandaşlık Görevlerimiz (6 Tümce)

1. “İyi günler öğretmenim, nasılsınız?”
2. “Sen nasılsın?”
3. “Öğretmenim, bu kitapta neler anlatılıyor, (...) .
4. “İnsan hakları nelerdir öğretmenim?”
5. “Onlar neler öğretmenim, (...) .”
6. “Peki öğretmenim, niçin kitabın kapağında Atatürk’ün fotoğrafı var?”

Uzay Denen O Yer (4 Tümce)

1. “Astronot olmayı ve bir roketin içinde uzaya fırlatılmayı istediniz mi hiç?”
2. “Acaba neler gördünüz, neler yaşadınız uzay denen o yerde?”
3. “Uzay nedir?”
4. “Yer çekimsiz ortamda ağırlıksız olmaya kolay alışabilecek misiniz bakalım?”

Artık O Da Bir Kargaydı (7 Tümce)

1. “Bülbül, ne derdin var?”
2. “Kimsiniz, (...) .”
3. “Nasıl olmasın?”
4. “Hele yüreği sevgi dolu bülbülün alçak gönüllü olmasından daha doğal ne olabilir?”
5. “Hadi kendisi yanılabilirdi diyelim ya bu akıllı karganın da hak verişine ne demeli?”
6. “Olur mu ki, (...) .
7. “Nasıl olmaz?”

Ziyafet Sofrası (2 Tümce)

1. “Kedi mi?”

2. “Yoksa insan mı?”

Akkız Karakız (7 Tümce)

1. “Bir daha karpuz gezintisi mi?”
2. “Ama neye yarar?”
3. “Ben mi güzelim yoksa annen mi güzel?”
4. “Ama nasıl bir çıkış?”
5. “Ben mi daha güzelim, annen mi?”
6. “Peki pilavıma ne dersin?”
7. “Anneninki mi benimki mi, hangi pilav daha güzel?”

İlaç (29 Tümce)

1. “Ama o da ne?”
2. “Yatak yorgan niye getirmedi Karagöz’üm?”
3. “Onu tanımıyorum ki getireyim?”
4. “Kimi tanımıyorsun?”
5. “Alçak Orhan’ı niye getirmedi, demedin mi?”
6. “Şimdi senin pencerede uyuklama zamanın, burada ne işin var?”
7. “Sabah şekerlemesi yapmadın mı?”
8. “Doğru söyle, sabah sabah burada ne yapıyorsun?”
9. “Şakayı bırak Karagöz’üm, bu bomboş yerde iş aranır mı?”
10. “Pekala, sabah sabah burada sen ne arıyorsun?”
11. “Görünürde ağaç yok, nerede dut bulacaksın?”
12. “Kime bot bulacaksın?”
13. “Yine sinirimi bozmak için mi peşim sıra gelip beni buldun?”
14. “Ot bulup kahvaltı mı yapacaksın?”
15. “Hacı Cavcav, yoksa sen buraya ot bulmaya mı geldin?”
16. “Ne bulacağız?”
17. “Herhalde burada ateş yakıp kır yemeği pişireceğiz?”
18. “Yine ne anladın, ne getiriyorsun?”
19. “Hay hay, kaç tane olsun?”
20. “Nereye gidiyorsun efendim?”
21. “Birkaç tane eşek kulağı getir, demedin mi?”
22. “Eşek kulağı getir, diye sen söylemedin mi köftehor?”
23. “Artık ottan mı kulak yapıp eşeklere takıyorlar?”
24. “Bana bak, bu da mı ot?”
25. “Sen burada oturacak mısın?”
26. “Önce kim sinek yedi?”
27. “Şey, ya ikimiz de getirince onlar kavga ederlerse?”

28. “Kim kavga edecekmiş?”
29. “Sen bu otu iyi tanıyor musun?”

Yurt Sevgisi (1 Tümce)

1. “Yurdunu niçin seversin sorusu, senin aklına neler getiriyor?”

Anne Sevgisi (22 Tümce)

2. “Olur değil mi?”
3. “Sen de istiyorsun değil mi?”
4. “Hem yavru kediyi nereden bulacağız?”
5. “Peki, anneleri yok mu bunların?”
6. “Ne dersin?”
7. “Değil mi?”
8. “Kedileri mi besliyorsun Ayşeciğim?”
9. “Neden alacaksın kediyi?”
10. “Ortancalarla oynayan bir kedi yavrusu neden alınır?”
11. “Peki, burada sevemez misin onu?”
12. “Değil mi?”
13. “Senin de canın sıkılıyor, değil mi?”
14. “Yalnız kalınca çok mu sıkılıyorsunuz?”
15. “Siz de öbür kediyi alın. Hı? Olmaz mı?”
16. “Buralarda böyle birini gördün mü acaba?”
17. “Ne yapacaksınız o kızı?”
18. “Sizin kızınız mı olacak?”
19. “Öyle değil mi?”
20. “Ama ya küçük kızın annesi varsa?”
21. “Ama ya annesi o küçük kızı çok özlerse?”
22. “Ama ya o küçük kız annesini çok özlerse?”

Dilim Dilim Güzel Dilim (24 Tümce)

1. “Sana iki hafta süre veriyorum, yeterli mi?”
2. “İlhan amca, büfeye niçin bu adı koydun?”
3. “Türkçe bir ad koysan daha iyi olmaz mıydı?”
4. “Bir de herkes doğru okuyamıyor biliyor musun?”
5. “Bir ben miyim! Burası turistik bir yer değil mi?”
6. “Yabancılık çekmesinler diye böyle adlar koyuyoruz, ne olmuş yani?”
7. “İş yerinize neden Türkçe değil de yabancı bir ad koydunuz?”
8. “Yarın boş musun?”
9. “Ömer, hiç düşündün mü?”

10. “Niçin su parkı ya da su adası demiyoruz da aquapark (akuapark), aqualand (akualand) diyoruz?”
11. “Bugüne dek ben mi duyamıyordum yoksa her şeyde olan bu kirlilik televizyonda yeni yeni mi başlamıştı?”
12. “Baba, sence dilimiz son zamanlarda çok mu kötü kullanılmaya başladı?”
13. “Bir iş yerine Türkçe bir ad koymamayı ya da konuşurken araya İngilizce, Fransızca sözcükleri sıkıştırmayı sorun olarak görmemeli miydik?”
14. “Ana dilimizi sevmeyi, korumayı bilirsek başka sorunları da çözmek için aynı bilinci göstermez miydik?”
15. “Ne demişti öğretmenim”
16. “Biz de dilimizi güzel, dolu dolu, severek ve anlayarak kullanırsak düşüncemiz de gelişmiş olurdu, gelişmiş bir düşünce sistemi de tüm sorunları çözemez miydi?”
17. “Okey mi Onur?”
18. “Sana ne?”
19. “O zaman dil konusunda birisini uyarmak, başkalarının işine karışmak sayılmaz değil mi?”
20. “Sen bu dünyada yaşamıyor musun?”
21. “Büyük şarkıcılar için ‘megastar’ deniyor, duymadın mı hiç?”
22. “Çağlardan bu yana türkülerle, masallarla, mânilerle kültürümüzün taşıyıcısı olmuş ana dilimizden utanıyor muyduk?”
23. “Onur yavrum, bak bakalım güzel olmuş mu şimdi?”
24. “Üzerine ‘DONALD AMCA’ yerine ne yazdırmış biliyor musunuz?”

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki metinlere yönelik gerçekleştirilen çözümleme sonucunda “**Keloğlan, Kitap Saygısı, 7 Tane Erik Ağacı, Kırkpınar, Bize Bağlı**” adlı metinlerde soru bildiren tümceler bulunmamaktadır. Diğer metinlerdeki soru tümceleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

Sonsuzluk Kitabevi (23 Tümce)

1. “Soy Yapıtlar Kitabevi burası mı?”
2. “Ne kitabevi, ne kitabevi, bayım?”
3. “Ne istiyorsunuz?”
4. “Ne gibi?”
5. “Örneğin ne?”
6. “Neler?”
7. “Tunç Çağı üstüne öyleyse?”
8. “Öyleyse ne dersiniz kömür çağına ya da atom çağına?”
9. “Mamutların yaşamı üstüne mi ya da başka fosilleşmiş hayvanların, şimdi adı bile yok bitkilerin üstüne mi?”
10. “Mutlu Geceler’e ne dersiniz?”
11. “Ne dersiniz ‘Mutlu Geceler’e?”

12. “Öykü mü yoksa?”
13. “Oyun mu?”
14. “Coğrafya, topografya, kozmografya?”
15. “Sahi mi?”
16. “Neyin çağını?”
17. “İstediğiniz kitapların?”
18. “Türü bayım, türü?”
19. “Var mı?”
20. “Başka?”
21. “Daha başka bayım?”
22. “Bu kadar mı?”
23. “Bu kadar olur mu bayan?”

Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri (1 Tümce)

1. “İşte memleketi kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz?”

Bir İleti (1 Tümce)

1. “Bu arada bir önerim olacak, neden yaptığınız araştırma sonuçlarından yola çıkarak oynayacağınız metni kendiniz yazmıyorsunuz?”

Atatürk (2 Tümce)

1. “Biter mi?”
2. “Yeter mi?”

Bördübet’ten Sedir Adası’na (2 Tümce)

1. “Yedi Adalar’da bir tören gibi seyrettiğimiz gün batımı unutulur mu?”
2. “Pardon, burası Löngöz mü acaba?”

Doğanın Sesini Duymak (3 Tümce)

1. “Öyle ya doğa olaylarını izlemek için teknolojik araçların bulunmadığı Orta Anadolu’nun kavruk ilçesindeki bu insanlar nasıl yönlendireceklerdi doğayla ilişkilerini?”
2. “Acaba Hızır mı?”
3. “İçinde ne yoktu ki?”

Âşık Veysel (9 Tümce)

1. “Zaten aşk olmazsa meşk, dert olmazsa şiir yavan kalmaz mı?”
2. “En vefalı sevgili toprak değil midir?”
3. “Onda doğup, onda yaşayıp, onda uyumaz mıyız?”

4. “Onun için canı da cananı da vermez miyiz?”
5. “Sen bu şehri nasıl hayal ediyorsun?”
6. “Denizi hisseder misin, (...) .”
7. “Şimdi doktorlar ameliyat yapıp gözlerini açsalar ne olur?”
8. “Müthiş bir şey olmaz mı?”
9. “Sazı sana kim öğretti?”

Hayal Perdesi (2 Tümce)

1. “Başlayalım mı, başlar mısın?”
2. “Karagöz’ün evini taşıyalım mı?”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (12 Tümce)

1. “Büyüyünce ne olacaksın?” (ks. 2)
2. “Üç çocukla ne konuşsunlar?”
3. “Ee, söyle bakalım, okul nasıl?”
4. “Yaramazlık yok değil mi?”
5. “Arkadaşlar nasıl?”
6. “Karne nasıl, karne?”
7. “Pekiye değil mi?”
8. “Ee, söyle bakalım, büyüyünce ne olacaksın?”
9. “O zaman bize de bakarsın, değil mi, evlat?”
10. “Ne yapacaksın?”
11. “Büyüyünce ne olacaksın?”

İyimserlik, Kötümserlik (1 Tümce)

1. “Peki ama nasıl iyimser olmalı?”

Ev (2 Tümce)

1. “Otomobillere ev durumunda değil mi garajlar?”
2. “Taş döneminin kazık üstündeki kulübeleri hoş görünse de resimlerde, kaçta kaçımız gerçekten kulübede yaşamak ister?”

Bir Kule Varmış (2 Tümce)

1. “Bu öyküyü merak mı ediyorsunuz?”
2. “Hangi Amaçlarla Kullanıldı?”

İstanbul (1 Tümce)

1. “Benim de sayılmaz mı oralar?”

Araştırmada 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan “Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı, İnsan Sevgisi ve Evrensellik, Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda, Ellinci Yıl Türküsü, Dil Sevgisi, Dil Bilinci ve Ergenekon Destanı” adlı metinlerde soru tümceleri tespit edilememiştir. Buna karşılık diğer metinlerdeki soru tümceleri ise şunlardır:

Kitap ve İnsan (2 Tümce)

1. “Heyecanla okuduğunuz ilk kitabı hatırlıyor musunuz?”
2. “En son hangi kitabın yardımınıza koştuğunu hatırlıyor musunuz?”

İmza Günü (15 Tümce)

1. “İmza günü ne demekti?”
2. “Nasıl, nerede yapıldı?”
3. “O da kendileri gibi bir insan mıydı?”
4. “Yer, içer, güler; akşam olunca da yatıp uyur muydu?”
5. “Saçmalıyordu herhâlde?”
6. “Adı kitaplara yazılmış, ünlenmiş de olsalar onlar da kendileri gibi insanlar değiller miydi?”
7. “Yazar, onca hayal gücüyle, dili kullanmaktaki ustalığıyla herkesle bir olabilir miydi?”
8. “Evet, öyle iki ağzı, dört gözü yoktu ama düşündükleriyle, konuşmalarıyla herkesten yine de farklı yanları olmalıydı?”
9. “Çocuklara masallar, efsaneler anlatmayı dünyanın en zevkli uğraşı kabul eden yaşlı nineyi anlattığı kitabına ne denirdi?”
10. “Bunları bana imzalar mısınız?”
11. “Bu kadar kitap okuduğuna göre ilerde yazar mı olacaksın yoksa?”
12. “Daha önceden bu tür soru yöneltenlere hep doktor, mühendis, pilot olacağını söylememiş miydi?”
13. “Bu mesleğin fazla para getirmediğini sen de biliyorsun?”
14. “Nedir bu?”
15. “Tamam mı?”

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (1 Tümce)

1. “Zaten kütüphane de bu demek değil mi?”

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (6 Tümce)

1. “Hiç düşündünüz mü büyük liderler hangi özelliklere sahiptir?”
2. “Peki, nedir bu özellikler?”
3. “Türk Bağımsızlık Savaşı öncesinde onun ince eleyip sık dokuyarak gerçekleştirdiği hazırlık çalışmaları “Atatürk’ün ne kadar ileri görüşlü, sabırlı ve disiplinli bir lider olduğunu göstermez mi?”

4. “Halkına güvenen, onunla gurur duyan bir liderin, halkının daha iyi şartlarda ve özgür olarak yaşamasını istemesinden daha doğal ne olabilir ki?”
5. “TBMM’nin ona “Atatürk” adını veriş de bunun onayı değil midir?”
6. “Peki, bütün bunları gerçekleştirmek için sadece kararlı, sabırlı, disiplinli olmak yeterli midir?”

Bir Hatıra (5 Tümce)

1. “Beyefendi, içeride ve dışarıda şahsıma karşı suikastler tertip edilmesinin sebep ve hikmeti nedir, hiç düşündünüz mü?”
2. “Bu tertiplerin peşinde koşanların benimle şahsi bir alıp verecekleri mi vardır?”
3. “İntikam hissiyle mi hareket ediyorlardır?”
4. “O hâlde neden beni ortadan kaldırmak istiyorlar?”
5. “Sizin sözlerinizin de onların muhakemesine uygun olduğunu bilmem fark ediyor musunuz?”

Son Kuşlar (11 Tümce)

1. “Bundan güzel bir ömür mü olur elli altmış senelik yaşama, bundan güzel başlar ve biter mi?”
2. “Bu kedi, tahta masanın üstüne çıkmış, köpeğime durmadan homurdanacak mı?”
3. “Uzaklarda görünen, İstanbul’un neresi kimbilir?”
4. “Sesler neden gelmiyor?”
5. “Belki geliyorlar da ben farkına varmıyorum?”
6. “Ne yapıyorsunuz yahu?”
7. “Sana ne?”
8. “Canım, neden söküyorsunuz?”
9. “Ne yapacak bunları?”
10. “İyi de laf mı?”
11. “Bunun üstüne çimen mi olur?”

Beyaz Diş (1 Tümce)

1. “Neler çekmişti insanların elinden, nasıl olur da unutuverirdi?”

Dünyayı Güldüren Adam (2 Tümce)

1. “Onu biraz daha tanımak istemez misiniz?”
2. “Eşek evde yok.”
3. “Eşeğin sözüne mi inanacaksın, benimkine mi?”

Türküler Dolusu (1 Tümce)

1. “Nasıl unuttur, nasıl / Ömründe bir defa Kâzım’ın türküsünü dinleyen?”

Yünden Halya (7 Tümce)

1. “Nerede kalmıştık?”
2. “Bu iş uzaktan görüldüğü kadar kolay mıydı?”
3. “Bir sırrı var mıydı bu işin?”
4. “Bir dokumacının evindeyiz, ikram edilen ‘acı kahve’yi içmeden ayrılmak olur mu?”
5. “Ya desenler?”
6. “Ya doğaçlama dokuyanlar?”
7. “Ya desenlerin dili?”

Güneş Battı (1 Tümce)

1. “Hem doktorlar, hastalanmış bir güneşe ne yapabilirler ki?”

Yedigöller’de Sonbahar (1 Tümce)

1. “Meğer bu güzel, bu canım vatana, / Ne cömert davranmış tabiat ana?”

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (6 Tümce)

1. “Maviyi sever miydiniz; şu, renklerin en çok doğup en çabuk ölenini?”
2. “Mavinin ‘su rengi’ demek olduğunu bilir miydiniz?”
3. Birazcık, avuç içi kadar gökyüzü mavisini için zindanların çatısından, gökdelenlerin penceresinden sızacak bir tutam mavilik için neler vermeyiz?”
4. “Rengini yitirmiş bir yaşamak neye yarar?”
5. “Hani gökyüzü, hani paldır küldür bulutlar, hani yağmur sonrası yedi renkli gökkuşağı?”
6. “Hani mavi gök, hani dalın yeşili, masmavi deniz nerede?” diyecekler.”

Dünya Hep Güzel Kalsın (22 Tümce)

1. “Peki, anlatılanların hepsi doğru mu?”
2. “Gerçekten bizi veya sonraki kuşağı zor günler mi bekliyor?”
3. “Hayvanlar, bitkiler ve dünyadaki güzelliklerin varlığı tehlikede mi?”
4. “Dünyamız daha önce küresel ısınmayı yaşadı mı?”
5. “Yaşadıysa kaç kez yaşadı ve sonucu ne oldu?”
6. “Küresel ısınma doğal bir olay mıdır?”
7. “Nasıl gerçekleşir?”
8. “Küresel ısınma ne zaman başladı?”
9. “Küresel ısınma kimin suçu?”
10. “Biz çocukları buna bulaştıran ne?”
11. “Bütün bunları, bol bol alışveriş yapmak için mi yaptınız?”
12. “Küresel ısınmayla insanlar yok olacak mı?”
13. “Peki, küresel ısınmanın bize şu anda zararı var mı?”

14. “Adana’da da suların azaldığından sık sık bahsediliyordur herhâlde?”
15. “Ne gibi önlemler alınabilir?”
16. “Ağaçları kesmezsek küresel ısınma önlenir mi?”
17. “Bu nasıl engellenir?”
18. “Küresel ısınmanın dünyamıza zarar vermesini engellemek için neler yapabiliriz?”
19. “Siz küresel ısınma ile ilgili neler yaptınız?”
20. “Ne olacak peki, sen ne düşünüyorsun Ada?”
21. “Başarabilecek miyiz dünyayı iyi bir yere götürmeyi?”
22. “Küresel ısınmayı engelleyebilecek miyiz?”

Komşusuzluk (10 Tümce)

1. “Adı Fahrettin miydi?”
2. “Nasılsın?”
3. “Çoluk çocuk iyi mi?”
4. “Bir ‘komşuluk günü’ oldu diyelim, onun da diğer anlamsız ‘özel günler’in akıbetine uğramayacağını kim söyleyebilir?”
5. “Komşular günü” adını vereceğimiz gün, geçmişteki güzel komşuluk ilişkilerini anlatıp tatlı hatıraları yâd etmekten başka ne ifade eder?”
6. “Komşuluk ilişkilerimiz neden zayıfladı, komşularımızın adını niçin bilmiyoruz?”
7. “Komşu anne” sözünü duydunuz mu hiç?”
8. “Bugün memleketini, çocukluğunu, gençliğini, huyunu ve hatta adını bile bilmediğimiz komşularımızla paylaşacak neyimiz vardır?”
9. “Oyun oynamadığımız, kavga edip barışmadığımız insanlarla nasıl dost olabiliriz?”
10. “Onlar bize nasıl inanır, biz onlara nasıl güveniriz?”

Posta Kutusundaki Mızık (5 Tümce)

1. “Güneşe tutulsa zarf, ilk kelimeler okunur mu?”
2. “Mektuba nasıl başlamıştır acaba?”
3. “Ya bu mektup kime yazılıyor?”
4. “Bana mı?”
5. “Bir dostluk kaldı mı?”

Birlikte (1 Tümce)

1. “Bir bütünü oluşturmuyor muyuz, / Başka başka ses versek de?”

Birey-Toplumsallık (3 Tümce)

1. “Bilinen bütün genişliğiyle özgürlüğü yaşam biçiminin karakteri sayan kişiden başka biri olabilir mi bireyselleşmek isteyen kişi?”

2. “Yüzyıllar, çağdaş uygarlık, bu savın geçerli olduğunu, yüzde yüz geçerli olduğunu doğrulamıyor mu?”
3. “Ailesi, yakınları, el bebek gül bebek görüp gözetmese eli ekmeğe erişinceye değin hangi çocuk yaşamını sürdürebilir ki?”

4.2.4. Ünlem Tümcəsi

Tümce anlam bilimi açısından metinler çözümlenmiş ve ünlem tümceleri açısından 6. Sınıf Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 55: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	f	%
Dört Arkadaş (Masal)	4	4.49	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	1	1.08	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	2	3.03	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	7	2.82	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	1	.88	114	100.0
Atatürk’ün Hayatı (Biyografi)	4	2.52	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	1	1.49	67	100.0
2. Tema: Atatürk	6	1.76	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	-	-	51	100.0
Bir Arının Günlüğü (Günlük)	1	1.39	72	100.0
Orman (Şiir)	2	8.33	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	3	2.04	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	22	11.40	193	100.0
Mutluluğun Ölçüleri (Deneme)	-	-	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	1	2.33	43	100.0
4. Tema: Duygular	23	8.46	272	100.0
Akkız Karakız (Masal)	16	10.06	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	-	-	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	20	18.52	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	36	12.16	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	-	-	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	2	1.49	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	17	8.29	205	100.0
6. Tema: Sevgi	19	5.19	366	100.0
TOPLAM	94	5.63	1.669	100.0

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, ünlem tümceleri açısından çözümlendiğinde en yüksek oranın **Kavramlar ve Çağrışımlar (f=36, %12.16)** ve **Duygular (f=23, %8.46)** temalarında olduğu belirlenmiştir. İlgili temalardaki makale ve deneme yazı türündeki

metinlerde ünlem tümceleri bulunmamasına karşılık, diğer anlatısal tipteki metinlerde kurgusallığın da verdiği etki ile ünlem tümceleri yoğunlaşmıştır. Bunda sözcelem öznelerinin ünlem tümcelerinin duygu aktarımı işlevini kurgusal yapıdan yararlanarak aktarma istek ve amacının da etkisi bulunmaktadır. Metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 56: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	85	7.05	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	7	1.59	440	100.0
Şiir	1	2	8.33	24	100.0
TOPLAM		94	5.63	1.669	100.0

Ünlem tümceleri metin türleri açısından ele alındığında özellikle yoğunlaşmanın olay yazıları ile şiir türündeki metinlerde olduğu görülmüştür. Burada dikkat çekici olan ise düşünce yazılarının diğer iki metin türünden oranının düşük olması ile ayrılmasıdır (f=7, %1.59). Bunda olay yazılarında dil dışı nesnel gerçeklik bağlamında gerçekleşen ya da gerçekleşmesi olası olayların duygu aktarımı ile birlikte söylemselleştirilmesi ve şiir dilinin kendine özgü duygual yönü etkili olmaktadır. 7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları soru tümcesi açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 57: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	-	-	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	39	37.86	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	1	4.55	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	40	26.14	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	-	-	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	1	2.13	47	100.0
Atatürk (Şiir)	2	6.25	32	100.0
2. Tema: Atatürk	3	1.84	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	-	-	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	1	4.17	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	-	-	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	1	.59	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	-	-	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	-	-	49	100.0

Hayal Perdesi (Anı)	-	-	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	-	-	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	1	1.67	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	1	1.49	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	-	-	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	2	1.45	138	100.0
Ev (Deneme)	-	-	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	1	2.78	36	100.0
İstanbul (Şiir)	2	9.09	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	3	2.42	124	100.0
TOPLAM	49	5.05	970	100.0

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki ünlem tümceleri ele alındığında **Okuma Kültürü** temasının (f=40, %26.14) oranı ile diğer temalardan ayrıldığı görülmektedir. Bu tema içerisinde ünlem tümcelerinin asıl yoğunlaştığı metin ise “Sonsuzluk Kitabevi”dir (f=39, %37.86). Bu durum hem ilgili kitabın ünlem tümcesi ortalamasının (%5.05) çok üstünde hem de ilgili temadaki ünlem tümcelerinin neredeyse tamamını karşılamaktadır. Bu bağlamda metnin türünün tiyatro olmasının ve diyalog merkezli somutlaşmasının etkisi oldukça fazladır. Ortaokul 7. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 58: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	40	14.18	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	4	.70	571	100.0
Şiir	5	5	4.27	117	100.0
TOPLAM		49	5.05	970	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında ünlem tümcelerinin olay yazılarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir (f=40, %14.18). Bu durum 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ile paralellik göstermektedir. En düşük düzey ise düşünce yazılarında tespit edilmiştir (f=4, % .70). Buradan hareketle sözcelem öznelerinin olay yazılarının kurgusal yapısından yararlanarak duygu yansımalarının söz dizimsel ifadesi olan ünlem tümcelerini ders kitaplarına yerleştirdiklerini çıkarsamamızı sağlamaktadır.

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları sözcüksel ilişki açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 59: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Ünem Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	-	-	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	-	-	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	-	-	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	1	2.27	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	1	.34	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	-	-	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	2	4.44	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	1	.93	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	5	23.80	21	100.0
2. Tema: Atatürk	8	3.31	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	4	7.02	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	2	4.26	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	1	.89	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	2	1.42	141	100.0
3. Tema: Sevgi	9	2.52	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	-	-	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	1	2.38	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	-	-	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	-	-	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	1	.37	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	-	-	46	100.0
Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	1	2.70	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	2	2.99	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	3	2.38	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	6	2.17	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	10	11.76	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızık (Mektup)	6	10.0	60	100.0
Birlikte (Şiir)	-	-	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	-	-	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	16	8.16	196	100.0
TOPLAM	41	2.51	1.633	100.0

Araştırmada 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki tümceler ele alındığında, kitaptaki son tema olan **Toplum Hayatı** temasında en yüksek düzeyin olduğu belirlenmiştir (f=16, %8.16). Bu temadaki şiir ve deneme türlerindeki son iki metin olan

“Birlikte” ve “Birey-Toplumsallık” metinlerinde hiç ünlem tümcesi bulunmamaktadır. Buna karşılık söyleşi türündeki “Komşusuzluk” (f=10, %11.76) ve mektup türündeki “Posta Kutusundaki Mızıka” (f=6, %10.0) metinlerinde hem temanın hem de ilgili kitabın en yüksek oranları tespit edilmiştir. Bunda her iki metnin türsel özelliklerinden kaynaklanan ve sözcelem öznelerinin sözceyi üretirken samimi bir üslup kullanmalarının duygu aktarımını kolaylaştırdığı ve ünlem tümcelerinin kitaptaki diğer metinlere oranla oldukça yüksek bir düzey yansıtmasını sağlamıştır. Ortaokul 8. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 60: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	5	.81	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	25	2.97	843	100.0
Şiir	5	11	6.51	169	100.0
TOPLAM		41	2.51	1.633	100.0

Ünlem tümceleri 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda diğer kitapların aksine şiir türündeki metinlerde yoğunlaşmıştır (f=11, %6.51). Dikkat çekici noktalardan biri de diğer iki sınıf düzeyinde ünlem tümceleri olay yazılarında yoğunlaşırken, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda en düşük düzey olay yazılarında (f=5, % .81) tespit edilmiştir.

Tablo 61: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ünlem Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	94	5.63	1.669	100.0
7. Sınıf	49	5.05	970	100.0
8. Sınıf	41	2.51	1.633	100.0
TOPLAM	184	4.31	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler değerlendirildiğinde, 6 ve 7. sınıflar düzeyinde metinlerdeki kullanım oranları birbirine yakınken, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda ünlem tümcelerinin kullanım oranı düşük kalmıştır (%2.51). Bu durum 8. sınıf düzeyindeki metinler diğer iki sınıf düzeyine göre duygusal anlatımdan daha uzak olduğunu kesinlemektedir.

Yapılan inceleme sonucunda 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan **“Uzay Denen O Yere Yolculuk, Mutluluğun Ölçüleri, Atasözleri Üzerine, Yurt Sevgisi”** adlı metinlerde ünlem tümcesine örnek olabilecek bir dilsel ifade bulunamamıştır. Diğer metinlerde yer alan ünlem tümceleri şunlardır:

Dört Arkadaş (4 Tümce)

1. “Duy da inanma!”
2. “Gak!”
3. “Buldum, buldum!”
4. “Çantayı almaya geldiğinde bir de ne görsün!”

Gizli Hayırsever (1 Tümce)

1. “Tabi ki!”

Yalnız Kalmak (2 Tümce)

1. “Muhtaç olursam o da bana yardım etmesin!”
2. “Ama mevkiiniz size bir gurur vermişse herkesin size muhtaç olduğuna kendi kendinizi inandırmışsanız yahut kendinizi çok kuvvetli hissedip de sizden başka herkesi zayıf ve dolayısıyla lüzumsuz saymaya başlamışsanız vay halinizel!”

Bir Haber (1 Tümce)

1. “İyi günler!”

Atatürk’ün Hayatı (4 Tümce)

1. “Efendim düşman!”
2. “Demek ki düşman bana benim askerlerimden daha yakın!”
3. “Ordular!”
4. “İleri!”

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Tümce)

1. “Ne kadar şanslıyız, birçok hakkımız var bu ülkede!”

Bir Arının Günlüğü (1 Tümce)

1. “Kıl kadar hata bulanın alnını karışlarım!”

Orman (2 Tümce)

1. “Her yer ne hoş kokar!”
2. “Ormandır kırların en güzel süsü!”

Artık O Da Bir Kargaydı (22 Tümce)

1. “Ahhh!”
2. “Gak!” (ks. 12)
3. “Bülbül kardeş!”
4. “Aaa!”
5. “Ne alçak gönüllü şeysin sen!”
6. “Hele senin, dedi, bülbül kardeş, senin gibi bir sanatçının, güçlü sesin güçlükleri olsun!”
7. “Hâlbuki dürüst, lafı sözü yerinde!”
8. “Bravo!” (ks. 4)

Ziyafet Sofrası (1 Tümce)

1. “Aman gürültü yapma kardeş!”

Akkız Karakız (16 Tümce)

1. “Amanın aman!”
2. “Hallerim yaman!”
3. “Benden uzak dursun!”
4. “Allah yazdıysa bozsun!”
5. “Sarıdiken, Sarıdiken; yavaş kapa kapıyı çıkarken!”
6. “Aman yel kardeş, ne olur yünümü bırak!”
7. “Pek perişan halceğizin!”
8. “Nineciğim, nineciğim, ey benim bir taneciğim!”
9. “Kızım kızım, kınalı kızım!” (ks. 2)
10. “Senin her halin başka güzel!”
11. “Kurumuş yüreğime yağmur indirdin!”
12. “Güldükçe yanağından güller açılsın!”
13. “Yürüdükçe bastığın topraklara bereket saçılsın!”
14. “Kızım kızım, güzel kızım!”
15. “Aldattın kızımı!”

İlaç (20 Tümce)

1. “Hah hah hahh!”
2. “Desene uykun kaçtı!”
3. “Pataklarım kerata!”

4. “Allah müstahakını versin!”
5. “Ot bulacağım diyorum!”
6. “Evet, ot yolup sana kahvaltı yaptıracağım!”
7. “Aaaa!”
8. “Köftehor, evden güveci getir dedin ya!”
9. “Allah Allah!” (ks. 2)
10. “Birkaç tane yeter Karagöz’üm!”
11. “Öyle bir pataklarım ki burada kimse de görmez ha!”
12. “Tabii dedim!”
13. “Allah müstahakını versin!”
14. “Eşek kulakları gözüne girsin!”
15. “Efendim, benim istediğim eşek kulağı bir ot!”
16. “Karagöz sinek yedi!”
17. “Yardım etmeyeceksen evine git, uyukla!”
18. “Karabaş otu ile sinekli kedi otu!”
19. “Tanımaya lüzum yok ki!”

Anne Sevgisi (2 Tümce)

1. “Ama o zaman benim kedim olmaz ki!”
2. “Hadi!”

Dilim Dilim Güzel Dilim (17 Tümce)

1. “Herkes yabancı isim koyuyor!”
2. “İngilizce yaygın kullanılan bir dil olabilir ama yakında o yaygın diller yüzünden bizim dilimiz ölü bir dile dönüşürse ya!”
3. “Hey, Onur bekle beni!”
4. “FUNNY (Fany)!”
5. “Onur, ne kadar dalgınsın!”
6. “Kaç kez seslendim!”
7. “Cahil cahil konuşma!”
8. “Canın sağolsun!”
9. “Ah, too late, too too late!”
10. “Bir Türk şarkıcının Türkçe söylediği bir şarkı ama nakarat bölümleri İngilizce!”
11. “Haydi marketlere!”
12. “Sıra dile gelinceye kadar neler var neler!”
13. “Dil olmadan hiç kimse düşünemez!”
14. “Ah, büyülü bir sopam olsa!”
15. “Hadi bay bay!”
16. “Dil kirlenmesi!”

17. “Nasıl da sevinçli görünüyor!”

Araştırmada 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda **“Keloğlan, Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri, Bördübet’ten Sedir Adası’na, Doğanın Sesini Duymak, Âşık Veysel, Kırkpınar, Hayal Perdesi, Bize Bağlı ve Ev”** adlı metinlerde ünlem tümceleri tespit edilmemiştir. Tespit edilen diğer ünlem tümceleri ise şunlardır:

Sonsuzluk Kitabevi (39 Tümce)

1. “Bayan!”
2. “Soy... yapıtlar!”
3. “Eski çağlarda yaşamış insanoğlunun bugün yaşayan insanoğluna armağanı!”
4. “Bir ateş böceğinin karanlıkta bıraktığı iz gibi gelen, ta nerelerden günümüze!”
5. “Tarihin merdivenlerini soluk soluğa tırmanan ama tırmandıkça soluğu kesilmeyen, güçlenen gittikçe!”
6. “Soy yapıtlar bayan!”
7. “Yaaa!”
8. “Çok iyi, çok iyi, çok iyi!”
9. “Sonsuzluk Kitabevi demek!”
10. “Kitap bayan, bol bol kitap!”
11. “Anladım, anladım!”
12. “Hayır bayan, hayır! (ks. 2)
13. “Tam tamına değil o!”
14. “Çok iyi! (ks. 3)
15. “Durun, durun!”
16. “Durun bayan, durun!”
17. “Bırakın söyleyivereyim!”
18. “Bilemezsem ya da uygun bulmazsanız söyleyeceklerimi, ilk kez yenilmiş sayacağım kendimi!”
19. “Kesinlikle söylüyorum ki hayır!”
20. “Bayan, değil!”
21. “Hayır, bayan!” (ks. 3)
22. “Roman, sizin istediğiniz!”
23. “Geçen hafta çıktı, biz dün beş yüzüncü paketi açtık!”
24. “İlk, orta, yeni, her çağdan!”
25. “Ama soy yapıtlar olacak!”
26. “Yeter ki bir bildirisi olsun!”
27. “Yaşamın gizlerini çözsün yaprak yaprak, sözünü başka insanlara ulaştırsın, en yüce ateşleri yaksın öbür yüreklerde!”
28. “İşte böyle kitaplar istiyorum bayan!”
29. “Böyle de kitap aranmaz ki ama!”

30. “Çok bayan, çok!”
31. “Platon (Platon), Sokrates (Sokrates), Aristoteles (Aristoteles), Epiktetos (Epiktetos), Herakleitos (Herakleitos)!”
32. “Horatius (Horatius), Ovidius (Ovidius), Vergilius (Vergilius), Seneca (Seneca), Petrarca (Petrarca)!”
33. Rabelais (Rable), Cervantes (Servantes), Goethe (Göte), Rimbaud (Rembo), Çehov (Çehov)!”
34. “Öyle çok ki!...”

Kitap Saygısı (1 Tümce)

1. “Ne güzel güçlüklerdi onlar!”

Bir İleti (1 Tümce)

1. “Hadi bakalım göreyim sizi!”

Atatürk (2 Tümce)

1. “Bitti, kurtulduk!”
2. “Kurduk cumhuriyeti!”

7 Tane Erik Ağacı (1 Tümce)

1. “Boş ver şiir yazmaya evlat!”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (1 Tümce)

1. “Ne istersen ol.”

İyimserlik, Kötümserlik (1 Tümce)

1. “Aman Allah!..”

Bir Kule Varmış (1 Tümce)

1. “Vapurla yakınından geçerken onu daha iyi görür; bazen de bu kule ne işe yarar, adı neden “Kız Kulesi” diye düşünürüz!”

İstanbul (2 Tümce)

1. “Baktıkça hep semt semt, yer yer, / Beş yaşım, on beş yaşım, ah yirmi yaşım!”
2. “Ey doğup yaşadığım, yerde her taşını / Öpüp başıma koymak istediğim şehir!”

Araştırma kapsamında 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda “**Kitap ve İnsan, İmza Günü, Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi, Atatürk’ün Kişilik Özellikleri**

ve Eserleri, Dünyayı Güldüren Adam, Türküler Dolusu, Yünden Halıya, Ergenekon Destanı, Güneş Battı, Birlikte ve Birey-Toplumsallık” adlı metinlerde ünlem tümceleri tespit edilmemiştir. Diğer metinlerde tespit edilen diğer ünlem tümceleri ise şunlardır:

Öykülerin Sıcaklığında Cahit Sıtkı (1 Tümce)

1. “Her mihnet kabulüm, yeter ki / Gün eksilmesin penceremden!”

Bir Hatıra (2 Tümce)

1. “Hayır!”
2. “Efendiler!”

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (1 Tümce)

1. “Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar!”

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda (5 Tümce)

1. “Sana borçluyuz ta derinden!”
2. “Övün, çalış, güven!”
3. “Sana borçluyuz da derinden!”
4. “Borçluyuz sana ta derinden!”
5. “Sana borçluyuz ta derinden, / En büyüğü Mustafa Kemallerin!”

Ellinci Yıl Türküsü (4 Tümce)

1. “Cumhuriyetimin temel taşı Atatürk’sün!”
2. “Dünya durdukça yaşayacaksın!”
3. “Sen, ey beni yaşatan sınırsız güç!”
4. “Ey düşlerimin gelini!”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (2 Tümce)

1. “Bak, devrim, ne güzel, / Barış, ne güzel, / Dayanışma, özgürlük, / Hele bağımsızlık!”
2. “Dilini sevenleri sev!”

Son Kuşlar (1 Tümce)

1. “Övünmek için değil!”

Beyaz Diş (6 Tümce)

1. “Tamam, korktuğu şey başına geliyordu işte!”
2. “Vay canına!”

Türküler Dolusu (1 Tümce)

1. “Hey, hey yine de hey, hey!”

Yedigöller’de Sonbahar (1 Tümce)

1. “Uğurlar ola!”

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (2 Tümce)

1. “Ya peygamber çiçeği mavisini!”
2. “Şimdi siz, rengi eksilmiş dünyanın insanları!”

Dünya Hep Güzel Kalsın (3 Tümce)

1. “Ey başbakan, ey cumhurbaşkanı!”
2. “Dünya kötüye gidiyor, bize bir şey kalmayacak!”
3. “Eyvah, yani çok iyimser değilsin!”

Komşusuzluk (10 Tümce)

1. “İyi akşamlar!” (ks. 5)
2. “Günaydın!” (ks. 3)
3. “Merhaba!”
4. “Ayıp oluyor kardeşim!”

Posta Kutusundaki Mızıka (6 Tümce)

1. “Bir dostluk kaldı!” (ks. 3)
2. “Ah, dostluğa bak!” (ks. 2)
3. “Bu sözden sonra ne denebilir ki!”

4.2.5. Şart Tümcesi

Şart (koşul) tümceleri açısından 6. Sınıf Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 62: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Dört Arkadaş (Masal)	4	4.49	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	3	3.23	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	12	18.18	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	19	7.66	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	3	2.63	114	100.0
Atatürk'ün Hayatı (Biyografi)	2	1.26	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	1	1.49	67	100.0
2. Tema: Atatürk	6	1.76	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	2	3.92	51	100.0
Bir Arının Günlüğü (Günlük)	2	2.78	72	100.0
Orman (Şiir)	1	4.16	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	5	3.40	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	3	1.55	193	100.0
Mutluluğun Ölçütleri (Deneme)	4	11.11	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	-	-	43	100.0
4. Tema: Duygular	7	2.57	272	100.0
Akkız Karakız (Masal)	2	1.26	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	3	10.34	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	4	3.70	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	9	3.04	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	2	7.41	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	5	3.73	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	10	4.88	205	100.0
6. Tema: Sevgi	17	4.64	366	100.0
TOPLAM	63	3.77	1.669	100.0

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki şart (koşul) tümceleri **Toplum Hayatı** (f=19, %7.66) temasında yoğunlaşmıştı. Bu temadaki şart tümcelerinin düzeyi diğer temalardan dikkat çekici oranda yüksektir. En düşük oran ise **Atatürk** (f=6, %1.76) temasında belirlenmiştir. Düzeyin bu denli düşük olması 6. sınıf öğrencilerinin şart ilişkisi içeren tümce örnekleri ile bu sınıf düzeyinde yeterince karşılaşmamalarına yol açabilmektedir. Buna karşılık şart-sonuç ilişkisini kavrayabilmek, hem anlama hem de anlatma becerisi için son derece önemlidir. Metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 63: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	35	2.90	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	27	6.14	440	100.0
Şiir	1	1	4.16	24	100.0
TOPLAM		63	3.77	1.669	100.0

Ünlem tümceleri metin türleri açısından daha çok düşünce yazılarında yoğunlaşmıştır ve en yüksek düzey de bu metin türlerinde tespit edilmiştir (f=27, %6.14). Bunda sözcelem öznesinin alımlayıcı konumundaki 6. sınıf öğrencilerini yönlendirme, ikna etme, açıklama yapma gibi işlevleri gerçekleştirme kaygısından kaynaklanmaktadır. Olay yazılarında ise şart ilişkisinin düşük düzeyde kalması sözcelem öznelerinin olayları belirli bir şarta bağlama gereksinimini sözcelem durumunda edince dönüştürmediklerini ortaya koymaktadır.

7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları şart tümcesi açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 64: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	1	3.57	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	4	3.88	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	-	-	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	5	3.27	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	1	1.19	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	4	8.51	47	100.0
Atatürk (Şiir)	-	-	32	100.0
2. Tema: Atatürk	5	3.07	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	2	2.99	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	3	12.5	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	-	-	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	5	2.94	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	7	5.26	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	-	-	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	-	-	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	7	3.15	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	1	1.67	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	2	2.98	67	100.0

Bize Bağlı (Şiir)	2	18.18	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	5	3.62	138	100.0
Ev (Deneme)	4	6.06	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	1	2.78	36	100.0
İstanbul (Şiir)	-	-	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	5	4.03	124	100.0
TOPLAM	32	3.30	970	100.0

Gerçekleştirilen inceleme sonucunda şart tümcelerinin 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki temalarda dengeli bir dağılım göstermektedir. Şart tümcelerinin kullanım oranlarının en yüksek olduğu tema **Zaman ve Mekân** (f=5, %4.03), en düşük olduğu tema ise **Doğa ve Evren'dir** (f=5, %2.94). Her ne kadar dağılım dengeli olsa da kitaptaki genel kullanım sıklık oranının (%3.30) bu denli düşük olması tümce anlam bilimi açısından bir sorun olarak değerlendirilebilir. Unutulmamalıdır ki ana dili eğitimi güncel dilin zenginliklerini ve çeşitliklerini sistematik bir şekilde ve ölçünlü dile uygun, iyi kullanım örnekleri ile öğrenciye sunmalıdır. Ortaokul 7. sınıf düzeyindeki metinlerin metin türlerine göre gösterdikleri yapısal özellikler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 65: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	5	1.77	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	21	3.68	571	100.0
Şiir	5	6	5.13	117	100.0
TOPLAM		32	3.30	970	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında ise şart tümcelerinin şiir türündeki metinlerde yoğunlaştığı görülmektedir (f=6, %5.13). Üstelik olay yazılarındaki oran ile şiir türündeki metinlerde yer alan kullanım oranları arasında dikkate değer bir fark vardır. Bunda sözcük öznelerinin çok yargılı tümceleri hedeflerken, sözcük durumunda şart ilişkisi içeren anlam özelliklerini edinç aşamasından edime doğru çok fazla somutlaştırmadıklarını göstermektedir.

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinler, şart tümceleri açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 66: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	5	10.20	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	1	.68	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	1	1.78	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	-	-	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	7	2.37	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	1	1.47	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	4	8.89	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	3	2.78	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	-	-	21	100.0
2. Tema: Atatürk	8	3.31	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	-	-	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	1	2.13	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	3	2.68	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	4	2.84	141	100.0
3. Tema: Sevgi	8	2.24	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	-	-	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	4	9.52	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	2	2.38	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	4	5.33	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	10	3.75	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	1	2.17	46	100.0
Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	-	-	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	1	1.49	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	10	7.94	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	12	4.35	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	3	3.53	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızıka (Mektup)	3	5.0	60	100.0
Birlikte (Şiir)	2	16.67	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	5	12.82	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	13	6.63	196	100.0
TOPLAM	58	3.55	1.633	100.0

Gerçekleştirilen inceleme sonucunda 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde şart tümcelerinin en yoğun bulunduğu temanın **Toplum Hayatı** teması (f=13, %6.63) olduğu belirlenmiştir. En düşük oran ise **Sevgi** temasında (f=8, %2.24) olduğu tespit edilmiştir. Bu kitapta en çok deneme, anı ve şiir türündeki metinlerde şart

tümceleri yoğunluğu artmıştır. Bu da özellikle dil dışı nesnel gerçeklik ile yakın ilişkisi olan, sadece kurgusal bir yapı ile çerçevelenmemiş metinlerde şart tümcesi kullanım yoğunluğunun yüksek olduğu kesinleşmektedir. Ortaokul 8. sınıf düzeyindeki metinlerde yer alan şart tümcelerinin metin türlerine göre gösterdikleri dağılımları şu şekilde görselleştirilebilir:

Tablo 67: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	18	2.90	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	34	4.03	843	100.0
Şiir	5	6	3.55	169	100.0
TOPLAM		58	3.55	1.633	100.0

Şart tümcelerinin 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde en yoğun şekilde düşünce yazılarında olduğu görülmüştür (f=34, %4.03) olduğu görülmüştür. Bu anlamda 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı ile paralel bir yapılanma gösterdiği söylenebilir. Bunda 8. sınıf düzeyinde tümcelerin daha çok düşünce yazılarında yoğunlaşmasının etkisi olduğu da söylenebilir. Sınıf değişkeni açısından ise kitapların sözcüksel ilişki bağlamında yapıları şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 68: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Şart Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	63	3.77	1.669	100.0
7. Sınıf	32	3.30	970	100.0
8. Sınıf	58	3.55	1.633	100.0
TOPLAM	153	3.58	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler şart tümceleri açısından ele alındığında kullanım sıklığı yoğunluğunun genel olarak birbirine yakın bir dağılım gösterdiği söylenebilir. Buna karşılık en düşük düzeyin 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda olduğu görülmüştür. Bunda bu sınıf düzeyindeki tümce miktarının diğer iki sınıfa göre ciddi oranda az olmasının etkisi de vardır. Halbuki ders kitaplarının sarmal eğitim anlayışı içerisinde birbirini destekler nitelikte, birbirine yakın bir zenginlikte, söz varlığı olarak birbirini aratmayacak yapıda olması bir zorunluluktur. Türkçe eğitimi açısından sarmal eğitim uygulamalarındaki aksaklıkların büyük bir kısmının da materyallerin birbirini yeterince destekler nitelikte olmamasının da etkisi büyüktür. Ana dili eğitiminin ana

ders materyallerinden en önemlisinin Türkçe ders kitapları olduğu düşünülürse bu uyumsuzluğun doğuracağı sorunlar fark edilecektir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “**Ziyafet Sofrası**” adlı metinde şart tümcesi bulunmamaktadır. Diğer şart bildiren tümceler ise şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (4 Tümce)

1. “Yoksa yemeğe gelmese bile bize bir haber bırakırdı.”
2. “Eğer karga gibi kanatlarım olsaydı mavi gökyüzüne çıkar, çevrede onu arardım, diye fikrini söylemiş.”
3. “Ceylanı buldularsa tuzaktan kurtarabildiler mi?”
4. “Eve eli boş dönmektense şu kaplumbağayı götürüyüm.”

Gizli Hayırsever (3 Tümce)

1. “Size ve bu yakınlardaysa eşinize açıklamama yardımcı olursanız, sanırım bu konuyu açıklığa kavuşturabiliriz.”
2. “Jimmy'nin bu ameliyatları olmasına izin verirsiniz size imzalamanız için bazı kâğıtlar yollayacağım.”
3. “Daha sonra aklınıza bir şey takılırsa verdiğim adrese mektup yazın ya da bana telefon edin.”

Yalnız Kalmak (12 Tümce)

1. “Almazsa almasın, ne çıkar?”
2. “Muhtaç olursam o da bana yardım etmesin!”
3. “Ben olmasam o hayatını devam ettiremez.”
4. “Onun için ne yaparsam yapayım, kendisine karşı nasıl hareket edersem edeyim beni çekmeye, bana katlanmaya mecburdur.” diye düşünürseniz yanılırsınız; böyle düşünmeye başladığınız andan itibaren de anlatmak istediğim manada yalnız kalmaya başlarsınız.”
5. “Hiç değilse sizinle gönül bağları kesilir; kendi âlemlerine, içinde sizin bulunmadığınız bir âleme çekilirler.”
6. “Bunlardan hiçbirini göstermeden etrafımızdakilerin bize yakınlık besleyeceklerine, uğrumuzda kül, kömür olacaklarına inanırsak kendimizi aldatmış oluruz.”
7. “Eğer yalnız değilseniz onlar hayatta oldukları için yalnız değilsiniz.”
8. “Bilirsiniz ki başınıza, maazallah, bir kaza, bir felaket gelecek olsa onlar üzülecekler, tanımadıklarınızın ise bu derdinizle hiçbir alakası olmayacaktır.”
9. “İş hayatında edindiğiniz dostlar eğer sizi tutarlarsa yani kendinizi sevdirebilmişseniz kuvvetli olacaksınız.”

10. “Ama mevkiiniz size bir gurur vermişse herkesin size muhtaç olduğuna kendi kendinizi inandırmışsanız yahut kendinizi çok kuvvetli hissedip de sizden başka herkesi zayıf ve dolayısıyla lüzumsuz saymaya başlamışsanız vay halinize!”
11. “Dostlarınız size düşman kesilmişlerse artık sizin için hiçbir şey düşünmeyeceklerdir.”
12. “İnsanın dayanım gücü ne ölçülerde olursa olsun, yalnızlığa dayanamaz.”

Bir Haber (3 Tümce)

1. “Telgraf çalışırken şimşek çakarsa insanı çarpabilir.”
2. “Mustafa Kemal, bir kâğıda nelerin haber olarak iletilmesini istiyorsa yazar.”
3. “Ne olacaksa ikimize de olur.”

Atatürk’ün Hayatı (2 Tümce)

1. “Düşman, benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim çok kötü duruma düşecekti.
2. “Cephaneniz yoksa süngünüz var, dedim.

Vatandaşlık Görevlerimiz (1 Tümce)

1. “İstersen sana onun bir sözünü okuyayım”

Uzay Denen O Yer (2 Tümce)

1. “Bu arada eğer uzay aracının dışında bir sorun çıkarsa uzayda yürümek zorunda da kalabilirsiniz.”
2. “Kütle çekimini hissediyorsanız ağırlığınız var demektir.”

Bir Arının Günlüğü (2 Tümce)

1. “Aramızdan bir gün eksik olsa toplumumuzda dirlik düzenlik kalmaz, sosyal düzenimiz alt üst olur.”
2. “Eğer peteklerimiz için başka bir şekil takdir edilmiş olsaydı mutlaka bundan çok daha fazla balı, petek yapımında kullanmak zorunda kalacaktık.”

Orman (1 Tümce)

1. “Yazın ortasında istersen bahar, / Bir gün ormanda kal akşama kadar.”

Artık O Da Bir Kargaydı (3 Tümce)

1. “İnan, senden utanmasam gözyaşlarımı tutamaz, hüngür hüngür ağlardım şimdi.”
2. “Büyük sanatçı, eşsiz ses ustası olsa da Altınbülül bir kuştı yine de.”
3. “Kimi anlarda, çok seyrek de olsa, Altınbülül kargadan izin alarak biraz ötüyordu.”

Mutluluğun Ölçüleri (4 Tümce)

1. “Dışarıda kalsaydı, bir süre sonra donacaktı.”
2. “İnsan bu çevreyle uyum sağladıkça mutludur.”
3. “Uyumsuzluk başladı mı mutsuzluk da boy verir.”
4. “Çalıştığınca kazanamazsa başlar uyumsuzluk.”

Akkız Karakız (2 Tümce)

1. “Artık varsa da kendi kızı, yoksa da kendi kızı.”
2. “Eğer bana söylediğin sözler doğruysa, başına mutluluk kuşu konar.”

Atasözleri Üzerine (3 Tümce)

1. “Böyle yapılırsa özelliğini yitirir, atasözü olmaktan çıkar.”
2. “Bakmakla usta olursa kediler kasap olurdu.”
3. “Bakmakla öğrenilse kediler kasaplığı öğrenirdi.”

İlaç (4 Tümce)

1. “Yardım etmeyeceksen evine git, uyukla!”
2. “Şey, ya ikimiz de getirince onlar kavga ederlerse?”
3. Dinledim, havlayan bir ot bulsam hemen söküp sana getirecektim.”
4. “Üşütmüşüm, kaynatıp içersen iyi gelir diye biraz şifalı ot bulmaya geldim ama sen beni iyice hasta ettin.”

Yurt Sevgisi (2 Tümce)

1. “Eğer günün birinde bir savaş alanından kaçtığını duymak felaketine ulaşacak olursam o anda seni ölü görmeyi yeğleyeceğimi de hiç unutma oğlum.”
2. “Evet, ben senin okul dönüşünü bile merakla bekleyen o sevecen baban, seni yurduna ihanet etmiş görmektense ölmeni yeğlerim.”

Anne Sevgisi (5 Tümce)

1. “Sen o yavruyu annesinden ayırırsan kedicik ölür.”
2. “Kucağında bir kedi yavrusu olursa daha çok severim onu.”
3. “Ama ya o küçük kız annesini çok özlerse?”
4. “Sevmek istersem buraya gelip severim.”
5. “Yukarı götürürsem annesini özler.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (10 Tümce)

1. “Takıldığın bir nokta olursa çekinme, beni bul.”

2. “Türkçe bir ad koysan daha iyi olmaz mıydı?”
3. İlhan Amca yazdırsaydım daha iyi olurdu.
4. “İngilizce yaygın kullanılan bir dil olabilir ama yakında o yaygın diller yüzünden bizim dilimiz ölü bir dile dönüşürse ya!”
5. “Bir şey almayacaksan dışarı çık.”
6. “Bir duyan olsa dilin dönmüyor, söyleyemiyorsun sanacak.”
7. “Oraya herkes öyle diyorsa, tabelasında öyle yazıyorsa tabii biz de öyle diyeceğiz.”
8. “Onun yerine matematikten bir ödev alsaydın daha iyi olurdu.”
9. “Ana dilimizi sevmeyi, korumayı bilirsek başka sorunları da çözmek için aynı bilinci göstermez miydik?”
10. “Biz de dilimizi güzel, dolu dolu, severek ve anlayarak kullanırsak düşüncemiz de gelişmiş olurdu, gelişmiş bir düşünce sistemi de tüm sorunları çözemez miydi?”

Araştırma kapsamında 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alan “**Kitap Saygısı, Atatürk, Doğanın Sesini Duymak, Kırkpınar, Hayal Perdesi ve İstanbul**” adlı metinlerde şart (koşul) bildiren tümceler bulunmamaktadır. Bu metinlerin dışındakilerde belirlenen şart tümceleri ise şunlardır:

Keloğlan (1 Tümce)

1. “Ne zaman çiçek açmış görsem dalları, / Kuşlar gibi havalanır düşüncem.”

Sonsuzluk Kitabevi (4 Tümce)

1. “Bakın bayım, izin verirsiniz, alçak gönüllülüğüme güvenmenizi dileyerek söyleyeyim size, kapıdan giren müşterinin yüzüne bakar bakmaz ne isteyeceğini biliyorum ben.”
2. “Bilemezsem ya da uygun bulmazsanız söyleyeceklerimi, ilk kez yenilmiş sayacağım kendimi!”
3. “Şimdi bu hızla akşama değin uğraşsanız gene de bulacağınıza inanmıyorum.”
4. “Siz bana hiç olmazsa çağını söyleyin.”

Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri (1 Tümce)

1. “Bir millet, sanat ve sanatkârdan mahrum ise tam bir hayata malik olamaz.”

Bir İleti (4 Tümce)

1. “Oysa artık devir değişti.”
2. “Bunu içtenlikle isterseniz yüzünüzü ağartacak bir çalışma yapmamanız için hiçbir neden yok.”
3. “Bu önerime kulak verecek olursanız gerek amatör gerekse profesyonel olarak tiyatro ile ilgilenen arkadaşlarımdan destek sağlama konusunda sana ve arkadaşlarına buradan söz veriyorum.”
4. “Ne zaman ihtiyaç duyarsan çekinmeden yaz lütfen.”

Bördübet'ten Sedir Adası'na (2 Tümce)

1. “Mavi yolculuğun babası, “Mavi Sürgün” Cevat Şakir, yani Halikarnas Balıkcısı'na göre altmış altı bük var bu mavi ovada, “yavru” koyuları hesaba katmazsak tabii.”
2. “Sanki bilsem onlarla daha bir yakın mı olacaktım, bilmiyorum.”

7 Tane Erik Ağacı (3 Tümce)

1. “Ne zaman yolum düşse / Erik ağaçlarını arar gözüm.”
2. “Güzel bir yapı olsa canım yanmaz, / Yapı değil mübarek hacıyatmaz.”
3. “Ne zaman yolum düşse / Gözlerimi yumup sizi hatırlayacağım.”

Âşık Veysel (7 Tümce)

1. “Mevlayı seversen ağlatma beni”
2. “Düşünülürse derince / Irak görünür görünce”
3. “Ben gidersem sazım sen kal dünyada”
4. “Ay geçer yıl geçer, uzarsa ara”
5. “Yâr gelmezse yaraların elletme”
6. “Şimdi doktorlar ameliyat yapıp gözlerini açsalar ne olur?”
7. “Gözüm açık olsaydı bir çiftçi olup ot gibi yetişecektim, ot gibi kuruyacaktım.”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (1 Tümce)

1. “Hepsini söylesem bilirdim ki itirazlar başlayacak”

İyimserlik, Kötümserlik (2 Tümce)

1. “Hayatı böyle hep iyi tarafından, rahat tarafından, keyifli tarafından almak, yok yere dertlenmemek, hiç yüzünden, hatta oldukça önemli sebepler bulunsu bile **kederlere** batmamak ne iyi şey.”
2. “Küçük çocukların en tatlı hayaller içinde büyüdüklerini hatırlayacak olursanız bu sözün doğruluğuna inanırsınız sanıyorum.”

Bize Bağlı (2 Tümce)

1. “Bu akşam da gönlümüzce bitmediyse gün / Suçun yarısı bizim yarısı günün”
2. “Bu akşam da gönlümüzce bitmediyse gün / Demek tümü bizim omuzlarımızda yükün”

Ev (4 Tümce)

1. “Kimsenin evi sayılmazsa da han, otel her konuğun evi olabilir.”
2. “Bir kitaplık görsem işte kitapların evi, diyorum.”
3. “Dövme toprak, moloz taşı, sünger taşı, killi taş hangisi olursa olsun, ev çıktı demektir ortaya.”

4. “Taş döneminin kazık üstündeki kulübeleri hoş görünse de resimlerde, kaçta kaçımız gerçekten kulübede yaşamak ister?”

Bir Kule Varmış (1 Tümce)

1. “Onların dilleri olsaydı neler yaşadıklarını anlatırlardı bizlere.”

Araştırmada 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alan “**Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı, Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda, Ellinci Yıl Türküsü, Dünyayı Güldüren Adam, Yedigöller’de Sonbahar**” adlı metinlerde şart (koşul) bildiren tümceler bulunmamaktadır. Buna karşılık diğer metinlerdeki şart tümceleri ise şunlardır:

Kitap ve İnsan (5 Tümce)

1. “İnsan ömrünün ortalama yetmiş seksen yıl olduğunu düşünürsek bir insanın her şeyi yaşamasının pek mümkün olmadığını anlarız.”
2. “Geceyi eğer kitap denen dostlarla geçiriyorsak bu, gerçekten istediğimiz içindir.”
3. “Doğduğumuzda her şeyi biliyor olsaydık elbette hayat daha kolay olurdu.”
4. “Düşünüyorum da şu dünyada kitaplar yok olurse yaşamak ne kadar güçleşir, çekilmez bir ağırlık olur.”
5. “Hatırlıyorsanız siz iyi bir kitap okuru ve kitap dostusunuzdur.”

İmza Günü (1 Tümce)

1. “Öyleyse yazar da onlardan farklı bir insan olmamalıydı.”

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (1 Tümce)

1. “Kocamustafendi Kütüphanesinin tarihçesine bakılacak olursa Muğla’nın düzenli ilk kütüphanesi diyebiliriz.”

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Tümce)

1. “Anıtkabir’i ziyaret ettiyseniz eğer onun kütüphanesindeki kitapları nasıl okuduğunu ve nelere ilgi duyduğunu açıkça görebilirsiniz.”

Bir Hatıra (4 Tümce)

1. “Atatürk bu yaklaşımlarıyla Türk ulusunun yeteneklerinden şüphe etme hakkının kimsede olmadığını, kendini övme ve yüceltme adına da olsa bu tür anlayışlara karşı müsamaha gösteremeyeceğinin altını çizmiştir.”
2. “Sen olmasaydın, başka hiç kimse, hiçbir şey yapamazdı.”
3. “Eğer samimi iseniz bu fikri kafanızdan çıkarınız.”

4. “Hatta böyle düşünenlere rastlarsanız onlara da aynı şeyi ihtar ediniz.”

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (3 Tümce)

1. “Dünyada ve dünya milletleri arasında huzur, anlaşma ve iyi geçim olmazsa bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur.”
2. “Eğer devamlı barış isteniyorsa kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslararası tedbirler alınmalıdır.”
3. “Bu şekilde yürüyenler, ne kadar büyük fedakârlık yaparlarsa o kadar yükselirler.”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (1 Tümce)

1. “Her sözün arasan vardır Türkçesi”

Son Kuşlar (3 Tümce)

1. “Nerede yakalarsam orada kucaklarım onu.”
2. “Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz iriliğine, sallatılığına, Karamanlı ağzı konuşuşuna, basit ama hesaplı fikirlerine, iki kadeh atmışsa yine basit, sevimli şakalarına karşı, hakkında kötü bir hüküm de veremezsiniz.”
3. “Bir kuş civıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor.”

Beyaz Diş (4 Tümce)

1. “Bana kalırsa bu yaptığınıza macera denir.”
2. “En tatlı duygularını dile getirmek için bile olsa hırıltısındaki sertliği bir türlü yumuşatamıyordu.”
3. “Eğer sahibi ona bakıp da bir şeyler söyleyecek olursa sanki sevgisini dile getirmek istiyormuş da beceremiyormuş gibilerden bir sıkılganlıkla kıvranıp duruyordu.”
4. “Sürüdeki diğer köpekler arasında böyle bir yeri de alsaydı Beyaz Diş alırdı.”

Türküler Dolusu (4 Tümce)

1. “Ne yana gitsem nafile, / Memleketin hâli gözümden gitmez.”
2. “Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası, / Ayak seslerinden tanırım.”
3. “Ne zaman bir köy türküsü duysam / Şairliğimden utanırım.”
4. “Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.”

Yünden Halıya (2 Tümce)

1. “Kadınsa halı dokur, erkekse çamurdan çanak, çömlek yapar...”
2. “Dokumasını da usta eller yaptıysa ortaya değerli dokuma halı çıkıyor.”

Ergenekon Destanı (4 Tümce)

1. “Göktürklere hile yapmazsak işimiz sonunda pek yaman olacak.”
2. “Bu yol öyle bir sarp ve sapa yoldu ki bir deve, bir at bin güçlkle yürürdü, yanlış bir yere ayağını bassa paramparça olurdu.”
3. “Ergenekon’un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım.”
4. “Madenin demirini eritse bir yol olurdu.”

Güneş Battı (1 Tümce)

1. “Yoksa o da ölür, ben de demiş.”

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (1 Tümce)

1. “El kadar mavi görünüyorsa pencerenizden, hele başınızı kaldırınca masmavi, çılgınca bir gökyüzü görebiliyorsanız bir yerlerde, şükredin.”

Dünya Hep Güzel Kalsın (10 Tümce)

1. “Bazı şeyler için geç kalınmış gibi görünse de bugünden itibaren doğru adımlar atmaya çalışırsak bu gidişe ‘Dur.’ diyebiliriz.”
2. “Yaşadıysa kaç kez yaşadı ve sonucu ne oldu?”
3. “Eğer böyle giderse, bir şey yapmazsak sen arkadaşlarınla birlikte öğretmenlerini ve bütün çevreni sıkıştırmazsan onlar da karar verecek olan bakanları, belediye başkanlarını sıkıştırmazsa insanlığın durumu tehlikede demektir.”
4. “Yani çok büyük zararı var ve eğer önlem almazsak artacak da...”
5. “Ağaçları kesmezsek küresel ısınma önlenir mi?”
6. “Bunları da yaparsak ancak bir şansımız olabilir.”
7. “Afrika zaten kurak bir kıta, daha da kuraklaşırsa kıta diye bir şey kalmaz.”
8. “Eğer insanlar ikna olursa başarabiliriz.”
9. “Bir şans var herhâlde, şimdi harekete geçerseniz.”
10. “Senin bu soruların da fevkalade umut vericiydi bizim için, her ne kadar sen iyimser olmasan da...”

Komşusuzluk (3 Tümce)

1. “Adını duyduysam da hatırlamıyorum.”
2. “Böylece ben de bir komşum olduğunu, yalnız olmadığımı, bana yakın bir yerde, hemen alt katımda insanların yaşadığını, istesek sesimizi birbirimize ulaştırabileceğimizi düşünüp mutlu olurdum.”
3. “Ha, bakın eski günlerin kapısını aralayacak olursak iş değişir.”

Posta Kutusundaki Mızık (3 Tümce)

1. “Güneşe tutulsa zarf, ilk kelimeler okunur mu?”
2. “Dokunsalar ağlayacakmışın.”
3. “Ellerini havaya kaldırmış bağılıyor; ihtiyaçlarını ne kadar azaltırsan o kadar hür olursun, diye.”

Birlikte (2 Tümce)

1. “Birbirinden ırak görünsek de, / Güneşimiz ve ayımız birdir”
2. “Bir bütünü oluşturmuyor muyuz, / Başka başka ses versek de?”

Birey-Toplumsallık (5 Tümce)

1. “Sürekli değiştiğimizi ama bu değişimin temelinde bir şeylerin hiç değişmeden büyüüp geliştiğini kanıtlayabiliyorsak kendi kendimize; çocukluğumuza, gençliğimize pek de benzemeyen aynadaki görüntümüz kuşkuyla düşürmez bizi...”
2. “Adını öğrendiğimiz birinin; nerede doğduğunu, nerede büyüdüğünü, kimlerden olduğunu, ne iş yaptığını, yetmezse evli olup olmadığını, kaç yaşında olduğunu sorarız da gerçekliğini pekiştirmeye, bireyselleştirmeye çalışırız onu indimizde.”
3. “Bireyi, olumlu anlamda birey kimliğine kavuşturmaya yetmese de...”
4. “Ailesi, yakınları, el bebek gül bebek görüp gözetmese eli ekmeğe erişinceye değin hangi çocuk yaşamını sürdürebilir ki?”
5. “Karşılığında bir şeyler verilmezse borçlu kalınır.”

4.2.6. İstek Tümcesi

Tümce anlam bilimi açısından metinler çözümlenmiş ve istek tümceleri açısından 6. Sınıf Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 69: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	f	%
Dört Arkadaş (Masal)	2	2.25	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	1	1.08	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	-	-	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	3	1.21	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	2	1.75	114	100.0
Atatürk’ün Hayatı (Biyografi)	2	1.26	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	-	-	67	100.0
2. Tema: Atatürk	4	1.18	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	-	-	51	100.0
Bir Arının Günlüğü (Günlük)	-	-	72	100.0
Orman (Şiir)	-	-	24	100.0

3. Tema: Doğa ve Evren	-	-	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	-	-	193	100.0
Mutluluğun Ölçüleri (Deneme)	-	-	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	2	4.65	43	100.0
4. Tema: Duygular	2	.74	272	100.0
Akkız Karakız (Masal)	1	.63	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	-	-	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	4	3.70	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	5	1.69	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	-	-	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	1	.75	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	4	1.96	205	100.0
6. Tema: Sevgi	5	1.37	366	100.0
TOPLAM	19	1.14	1.669	100.0

İstek tümceleri açısından 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler incelendiğinde, en yüksek kullanım yoğunluğunun **Kavramlar ve Çağrışımlar** teması (f=5, %1.69) olduğu tespit edilmiştir. İlgili ders kitabında ayrıca 9 metinde hiç istek tümcesi kullanılmaması da son derece dikkat çekicidir. Metinlerin genelinde istek tümcesi kullanım oranının da oldukça düşük olması (f=19, %1.14) öğrencilerin bu türden anlam özelliği yansıtan tümcelere yeterince tanışmamalarına yol açacaktır. Günlük dilde, sosyal yaşamda dil aynı zamanda bir tür istek bildirme aracıdır. Doğru bir şekilde sözcelenmeyen birçok istek ifadesi sosyal ilişkilerde çeşitli çatışma ve problemlere yol açabilecektir. Sözclem öznesinin edinç aşamasındaki “istemek edincini” edim boyutuna geçişte doğru söz dizimsel ifadelere dönüştürememesi hem isteklerin karşılıksız kalmasına yol açacak hem de bu nedenle sözclem öznesi mutsuz olacak ve alımlayıcı özneye bir tür tepki de geliştirebilecektir. İstek tümcelerinin 6. sınıf düzeyinde metin türlerine göre gösterdikleri dağılım şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 70: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	17	1.41	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	2	.45	440	100.0
Şiir	1	-	-	24	100.0
TOPLAM		19	1.14	1.669	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında ise istek tümceleri çoğunlukla olay yazılarında görülmektedir (f=17, %1.41). Bunda kurgusal yapı içerisindeki karakterlerin yazınsal gerçeklik içerisinde bir karakterin bir başka karakterden isteği şeklinde somutlaşmıştır. Yine düşün yazıları ve şiir türündeki yazılarda istek tümcelerinin yok denecek kadar az görülmesi son derece dikkat çekicidir.

7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları istek tümcesi açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 71: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	-	-	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	-	-	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	-	-	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	-	-	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	-	-	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	-	-	47	100.0
Atatürk (Şiir)	-	-	32	100.0
2. Tema: Atatürk	-	-	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	-	-	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	-	-	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	-	-	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	-	-	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	1	.75	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	-	-	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	2	5	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	3	1.35	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	2	3.33	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	1	1.49	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	3	27.27	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	6	4.35	138	100.0
Ev (Deneme)	-	-	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	1	2.78	36	100.0
İstanbul (Şiir)	-	-	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	1	.81	124	100.0
TOPLAM	10	1.03	970	100.0

İstek tümceleri, 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda en fazla **Kişisel Gelişim** temasında (f=6, %4.35) tespit edilmiştir. Bu oran oldukça düşük olmasına karşın, ilgili ders kitabında toplam 12 metinde istek tümcesi kullanılmamıştır. Bu ders kitabında

toplam 18 metin olduğu düşünülürse, 12 metinde istek tümcesinin kullanılmaması bir sorun olarak değerlendirilebilir. Olması gereken ders kitaplarına metin seçiminde dil bilimin verileri ışığında; ana dilinin temel öğrenme alanlarına yönelik olarak güncel kullanımları da dikkate alan örneklerle daha fazla yer verilmesidir. Ayrıca kullanılacak metinlerdeki dilsel ifade örneklerinin ölçünlü dile uygun olması da son derece önemlidir. Gerekirse ders kitaplarına özel metin yazımı da daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilir. İstek tümcelerinin 7. sınıf düzeyindeki kitapta metin türlerine göre dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 72: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	4	1.42	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	3	.53	571	100.0
Şiir	5	3	2.56	117	100.0
TOPLAM		10	1.03	970	100.0

Metin türleri açısından ele alındığında istek tümcelerinin 7. sınıf düzeyinde en çok şiir türündeki metinlerde yoğunlaştığı görülmüştür (f=3, %2.56). Ama özellikle olay yazıları ve düşünce yazılarında tümce miktarları da dikkate alınırsa istek tümcelerinin bu metin türlerindeki kullanım oranlarının oldukça yetersiz olduğu söylenebilir.

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde istek tümcelerinin dağılımı şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 73: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	-	-	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	-	-	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	-	-	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	-	-	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	-	-	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	1	1.47	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	1	2.22	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	-	-	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	-	-	21	100.0
2. Tema: Atatürk	2	.83	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	-	-	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	-	-	47	100.0

Son Kuşlar (Hikâye)	-	-	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	-	-	141	100.0
3. Tema: Sevgi	-	-	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	-	-	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	-	-	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	-	-	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	3	4.0	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	3	1.12	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	3	6.52	46	100.0
Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	1	2.70	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	-	-	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	2	1.59	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	6	2.17	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	-	-	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızıka (Mektup)	-	-	60	100.0
Birlikte (Şiir)	-	-	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	1	2.56	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	1	.51	196	100.0
TOPLAM	12	.73	1.633	100.0

İstek tümceleri açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler çözümlendiğinde genel olarak kullanım sıklığı miktar ve yoğunluğunun çok yetersiz olduğu görülmektedir. Toplam 24 metnin bulunduğu 8. sınıf düzeyindeki ders kitabında 17 metinde hiç istek tümcesi kullanılmamıştır. Bu durum istek tümcelerinin bu sınıf düzeyinde de yeterince öğrencilerle tanıştırılmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Ancak hem yazınsal eğitim açısından hem de günlük yaşamda standart Türkçeyi kullanabilmeleri açısından doğru tümce örneklerinin öğrenci ile okul çağlarında tanıştırılması önemlidir. Bu ders kitabında istek tümcelerinin en yoğun şekilde kullanıldığı tema ise **Doğa ve Evren'dir** (f=6, %2.17). Yine **Okuma Kültür ve Sevgi** temalarında ise istek tümceleri hiç kullanılmamıştır. İstek tümcelerinin 8. sınıf düzeyindeki kitapta metin türlerine göre dağılımları şu şekilde görselleştirilebilir:

Tablo 74: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	7	1.13	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	4	.47	843	100.0
Şiir	5	1	.59	169	100.0
TOPLAM		12	.73	1.633	100.0

İstek tümceleri bu sınıf düzeyinde metin türleri açısından ele alındığında en yüksek düzeyde kullanım yoğunluğunun olay yazılarında ($f=7$, %1.13) olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık bütün metin türlerinde bu türden anlamsal özellik gösteren tümcelerin kullanımının yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 75: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İstek Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	19	1.14	1.669	100.0
7. Sınıf	10	1.03	970	100.0
8. Sınıf	12	.73	1.633	100.0
TOPLAM	41	.96	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki istek tümceleri sınıf değişkeni açısından ele alındığında her üç sınıfta da çok düşük bir kullanım sıklığı oranına sahip olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık özellikle 8. sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitabının diğer iki sınıfa göre çok daha düşük oranda (% .73) kullanılması sahip olduğu toplam tümce oranı da dikkate alındığında bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir.

Araştırma kapsamında 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “**Yalnız Kalmak, Vatandaşlık Görevlerimiz, Uzak Denen O Yer, Bir Arının Günlüğü, Orman, Artık O da Bir Kargaydı, Mutluluğun Ölçüleri, Atasözleri Üzerine, Yurt Sevgisi**” adlı metinlerde istek tümceleri bulunmamaktadır. Diğer metinlerdeki istek tümceleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (2 Tümce)

1. “Eve eli boş dönmektense şu kaplumbağayı götüreyim.”
2. “Bari, şu çantamı alayım da evime gideyim.”

Gizli Hayırsever (1 Tümce)

1. “Annesiyle babasının adını bir öğren bakalım.”

Bir Haber (2 Tümce)

1. “Size bir olay anlatayım”
2. “Yine Kurtuluş Savaşı sırasında, Ankara'dayken Mustafa Kemal'in başından geçen bir olayı daha anlatayım.”

Atatürk'ün Hayatı (2 Tümce)

1. “Atatürk'ün çocukluğunu şimdi kendi ağzından dinleyelim”
2. “Çanakkale’de büyük kahramanlıklar gösteren Atatürk’ün bir Çanakkale anısını kendi anlatımından okuyalım”

Ziyafet Sofrası (2 Tümce)

1. “Sana bir güzel ziyafet çekeyim.”
2. “Buyur yemeğimizi yiyelim, demiş.”

Akkız Karakız (1 Tümce)

1. “Ne olur onu alıp gideyim.”

İlaç (4 Tümce)

1. “Onu tanımıyorum ki getireyim?”
2. “Ben de yardım edeyim.”
3. “Ben gidip getireyim.”
4. “Öyleyse hemen gideyim, öğlene gelirim.”

Anne Sevgisi (1 Tümce)

1. “Bakalım.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (4 Tümce)

1. “Büfenin adını okuyun bakalım.”
2. “Ah, büyülü bir sopam olsa!”
3. “Gördüğüm her dil yanlışına, özentî hâline gelmiş her yabancı sözcük kullanımına dokunuversem ve pırıl pırıl Türkçe çıkıverse ortaya.”
4. “Yeter ki bize sunulan her yeniliğe sorgusuz sualsiz atlamayalım, özellikle dil konusunda.”

Çözümleme sonucunda 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki “**Keloğlan, Sonsuzluk Kitabevi, Kitap Saygısı, Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri, Bir İleti, Atatürk, Bördübet’ten Sedir Adası’na, 7 Tane Erik Ağacı, Doğanın Sesini Duymak, Kırkpınar, Ev, İstanbul**” adlı metinlerde istek tümceleri bulunmamaktadır. Diğer metinlerdeki istek tümceleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

Âşık Veysel (1 Tümce)

1. “Şimdi de Veysel ile konuşmaya başlayalım”

Hayal Perdesi (2 Tümce)

1. “Başlayalım mı, başlar mısın?”
2. “Karagöz’ün evini taşıyalım mı?”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (2 Tümce)

1. “Ee, söyle bakalım, okul nasıl?”
2. “Ee, söyle bakalım, büyüyünce ne olacaksınız?”

İyimserlik, Kötümserlik (1 Tümce)

1. “Sonradan kötümser olduğumuza göre dostlarımızı iyimser insanlardan seçelim.”

Bize Bağlı (3 Tümce)

1. “Gelin buna bir çare bulalım”
2. “Yarın daha iyi adam olalım”
3. “Yarın daha sağlam daha akıllı / Yarın daha sevdalı daha haklı / Günün bize bağlı olduğunu bilelim.”

Bir Kule Varmış (1 Tümce)

1. “O halde birlikte öğrenelim.”

İnceleme sonucunda 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki “**Kitap ve İnsan, İmza Günü, Muğla KOcamustafendi İl Halk Kütüphanesi, Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı, İnsan Sevgisi ve Evrensellik, Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda, Ellinci Yıl Türküsü, Dil Sevgisi Dil Bilinci, Son Kuşlar, Beyaz Diş, Dünyayı Güldüren Adam, Türküler Dolusu, Yünden Halıya, Mavisini Yitirmiş Yaşamak, Komşusuzluk, Posta Kutusundaki Mızıka, Birlikte**” adlı metinlerde istek tümceleri bulunmamaktadır. Diğer metinlerdeki istek tümceleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Tümce)

1. “Şimdi Atatürk’ü zor bir yola baş koymaya yönelten ideallerin neler olduğuna geelim.”

Bir Hatıra (1 Tümce)

1. “Yani tatbikatta olduğu gibi verilen kararlarda da hepinizin hissesi vardır, bunu bilirsiniz.”

Ergenekon Destanı (3 Tümce)

1. “En iyisi dağların içinde insan yolu düşmez, sapa bir yer bulup orada yerleşelim.”
2. “Dağların arasından bir çıkılacak yol arayıp bulalım, çıkıp buradan göçelim.”
3. “Ergenekon’un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım.”

Güneş Battı (3 Tümce)

1. “Hemen koşup bir doktor çağıralım, (...).”
2. “Ne olur koşalım, çabucak ona gidelim.”
3. “Yolu gösterin derhâl gidelim.”

Yedigöller’de Sonbahar (1 Tümce)

1. “Uğurlar ola!”

Dünya Hep Güzel Kalsın (2 Tümce)

1. “Rahat yaşamak’ diyoruz bunun adına, ‘medeniyet’ diyoruz; bol bol alışveriş yapalım, mevsimi gelmeden meyveleri yiyelim, (...).”
2. “Dur bakalım.”

Birey Toplumsallık (1 Tümce)

1. “Bir rastlantıyla uçakla üstünden geçerken ıssız bir adada, bir başına yaşayan birini gördüğümüzü varsayalım.”

4.2.7. Emir Tümcəsi (Buyruk Tümcəsi)

Tümce anlam bilimi açısından metinler çözümlenmiş ve emir tümceleri açısından 6. Sınıf Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 76: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Dört Arkadaş (Masal)	1	1.12	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	7	7.53	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	1	1.52	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	9	3.63	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	1	.88	114	100.0
Atatürk’ün Hayatı (Biyografi)	1	.63	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	-	-	67	100.0
2. Tema: Atatürk	2	.59	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	-	-	51	100.0

Bir Arının Günlüğü (Günlük)	-	-	72	100.0
Orman (Şiir)	1	4.17	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	1	.68	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	7	3.63	193	100.0
Mutluluğun Ölçüleri (Deneme)	3	8.33	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	5	11.62	43	100.0
4. Tema: Duygular	15	5.51	272	100.0
Akkız Karkız (Masal)	12	7.55	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	-	-	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	16	14.81	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	28	9.46	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	-	-	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	7	5.22	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	12	5.85	205	100.0
6. Tema: Sevgi	19	5.19	366	100.0
TOPLAM	74	4.43	1.669	100.0

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler emir tümceleri açısından inlenmiş ve en yüksek oranların **Kavramlar ve Çağrışımlar** (f=28, %9.46), **Duygular** (f=15, %5.51) ve **Sevgi** (f=19, %5.19) temalarında olduğu belirlenmiştir. Emir tümceleri 5 metinde hiç kullanılmaması da dikkat çekicidir. Yine bu sınıf düzeyindeki ders kitabının hem güncel dili yansıtmaması hem de öğrencileri günlük yaşama hazırlamaları noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir. Emir tümcelerinin metin türlerine göre dağılımları ise şu şekildedir:

Tablo 77: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	68	5.64	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	5	1.14	440	100.0
Şiir	1	1	4.17	24	100.0
TOPLAM		74	4.43	1.669	100.0

Emir tümceleri, metin türleri açısından ele alındığında çok büyük bir kısmının olay yazılarında yer aldığı görülmektedir (f=68, %5.64). Bu durum sözcelem öznesinin emir tümcelerini sözceleyebilmesi için “sen” konumunda özne pozisyonu seçme gereğinden ve bunun için de kahraman temelli kurgusal bir dünyaya ihtiyaç duymasından kaynaklandığı söylenebilir. Dil dışı nesnel gerçekliğe yönelik olan diğer metin türlerinde emir tümcelerinin kullanım sıklığı yoğunluklarının bu denli düşük olması da bu durumla yakından ilgilidir.

7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları soru tümcesi açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 78: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	f	%
Keloğlan (Şiir)	-	-	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	9	8.74	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	-	-	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	9	5.88	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	-	-	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	4	8.51	47	100.0
Atatürk (Şiir)	3	9.38	32	100.0
2. Tema: Atatürk	7	4.29	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	-	-	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	4	16.67	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	4	5.06	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	8	4.71	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	8	6.02	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	-	-	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	-	-	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	8	3.60	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	3	5.0	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	2	2.99	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	1	9.09	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	6	4.35	138	100.0
Ev (Deneme)	-	-	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	1	2.78	36	100.0
İstanbul (Şiir)	-	-	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	1	.81	124	100.0
TOPLAM	39	4.02	970	100.0

Emir tümcelerinin 7. sınıf düzeyindeki kullanım yoğunluğunun en yüksek **Okuma Kültürü** (f=9, %5.88) olduğu belirlenmiştir. Dikkat çekici olan ise emir tümcelerinin bu temada sadece **“Sonsuzluk Kitabevi”** adlı tiyatro oyunu türündeki metinde yoğunlaşmasıdır. Yine ilgili kitapta da 8 metinde hiç emir tümcesi kullanılmamıştır. Bu da toplamda 18 metnin bulunduğu 7. sınıf düzeyindeki ders kitabı için oldukça yüksek bir orandır. Araştırma kapsamında incelenen 7. sınıf düzeyinde emir tümcelerinin metin türlerine göre gösterdikleri dağılım ise şu şekildedir:

Tablo 79: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	16	5.67	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	15	2.63	571	100.0
Şiir	5	8	6.84	117	100.0
TOPLAM		39	4.02	970	100.0

Metin türleri açısından emir tümcelerinin dağılımına bakıldığında en yüksek kullanım sıklığı oranının şiir türündeki metinlerde olduğu belirlenmiştir (f=8, %6.84). Yine olay yazılarının da bu orana çok yaklaşık olduğu görülmektedir. Fakat düşünce yazılarında emir tümcelerinin kullanım yoğunluğunun diğer metinlere göre oldukça düşük kaldığı belirlenmiştir (f=15, %2.63). Bunda düşünce yazılarında emir tümcelerini somutlaşmasına uygun kurgusal bir yapının kullanılmamasının etkili olduğu söylenebilir.

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki emir tümcelerinin metinlere göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 80: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	-	-	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	4	8.16	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	-	-	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	1	2.27	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	5	1.69	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	-	-	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	1	2.22	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	-	-	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	1	4.76	21	100.0
2. Tema: Atatürk	2	.83	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	-	-	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	9	19.15	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	1	.89	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	-	-	141	100.0
3. Tema: Sevgi	10	2.80	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	1	1.52	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	2	4.76	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	-	-	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	-	-	75	100.0

4. Tema: Millî Kültür	3	1.12	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	1	2.17	46	100.0
Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	1	2.70	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	-	-	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	3	2.38	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	5	1.81	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	1	1.18	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızıka (Mektup)	4	6.67	60	100.0
Birlikte (Şiir)	-	-	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	-	-	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	5	2.55	196	100.0
TOPLAM	30	1.84	1.633	100.0

Emir tümcelerinin kullanım yoğunluğunun en yüksek düzeyde **Sevgi temasında** (f=10, %2.80) olduğu belirlenmiştir. En düşük düzeydeki kullanım sıklığı ise **Atatürk** temasında belirlenmiştir (f=2, % .83). Toplam 24 metnin bulunduğu ilgili ders kitabında 11 metinde emir tümcesi kullanılmaması bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. 8. sınıf düzeyindeki metinlerde emir tümcelerinin dağılımı ise şu şekilde göreselleştirilebilir:

Tablo 81: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	7	1.13	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	19	2.25	843	100.0
Şiir	5	4	2.37	169	100.0
TOPLAM		30	1.84	1.633	100.0

Emir tümcelerinin metin türlerine göre kullanım yoğunluğu en yüksek düzeyde şiir türündeki metinlerde tespit edilmiştir (f=4, %2.37). Yine en fazla tümceye sahip olan düşünce yazılarında yeterince emir tümcesinin bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 82: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Emir Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	74	4.43	1.669	100.0
7. Sınıf	39	4.02	970	100.0
8. Sınıf	30	1.84	1.633	100.0
TOPLAM	143	3.35	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki metinler emir tümceleri açısından ele alındığında 6 ve 7. Sınıflarda okutulan ders kitaplarındaki kullanım sıklığı yoğunluklarının birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (f=30, %1.84) emir tümceleri açısından çok daha düşük bir kullanım yoğunluğu göstermektedir. Bu oran il ilgili ders kitabı 6 ve 7. Sınıf kitaplarından ayrılmaktadır. Yine her üç ders kitabı için de günlük yaşamdaki dil kullanımlarını yeterince yansıtamadıkları söylenebilir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki “**Vatandaşlık Görevlerimiz, Uzay Denen O Yer, Bir Arının Günlüğü, Atasözleri Üzerine ve Yurt Sevgisi**” adlı metinlerde emir tümceleri bulunmamaktadır. Diğer metinlerdeki emir tümceleri şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (1 Tümce)

1. “Duy da inanma!”

Gizli Hayırsever (7 Tümce)

1. “Bir de nerede yaşadıklarını öğrenmeye çalış.”
2. “Bütün masrafları benim karşılayacağımı söyle.”
3. “Henry (Henri), buraya gel ve bu beyle tanış.”
4. “Daha sonra aklınıza bir şey takılırsa verdiğim adrese mektup yazın ya da bana telefon edin.”
5. “Noel’e doğru iyi bir ayakkabıcıyla görüş.”
6. “Jimmy’nin ve tüm ailesinin ölçüleri alınsın, kendi seçecekleri ayakkabılar onlara verilsin.”
7. “Ancak bunu yalnızca bir kez yapacağımı aileye bildirin.”

Yalnız Kalmak (1 Tümce)

1. “Muhtaç olursam o da bana yardım etmesin!”

Bir Haber (1 Tümce)

1. “Şimdi telgrafın başına geçiniz, der.”

Atatürk’ün Hayatı (1 Tümce)

1. “Şimdi durumu düşünün”

Orman (1 Tümce)

1. “Yazın ortasında istersen bahar, / Bir gün ormanda kal akşama kadar.”

Artık O Da Bir Kargaydı (7 Tümce)

1. “Altınbülbulü salt türkü yakan bir kuş sanmayın.”
2. “Sesinle insanları mest et, ormanı, ovayı güzelleştir.”
3. “Kendileri için en güzel türküleri yaktığın insanlar Altınbülbul’ü umursamasınlar.”
4. “Gel, benim yanımda çalış, dedi karga.”
5. “Sen salt benim için öt.”
6. “O da benim dediğim zaman, dile benden ne dilerse.”
7. “Dile benden ne dilerse.”

Mutluluğun Ölçüleri (3 Tümce)

1. “İçeri alın, okşayın, ısıtın, süt verin.”
2. “İhtiyar adamı alın, soba başına götürün, bir kâse sıcak çorba verin, o saat canlanacak gözleri, bir nefes alacak insanca.”
3. “Kaplanı kutuplara götürün, önce penguen kovalayacak kısa bir süre, sonra donup ölecek...”

Ziyafet Sofrası (5 Tümce)

1. “Bu akşam bize gel, demiş.”
2. “Dilediğinçe ye.”
3. “Miden bayram etsin.”
4. “Aman gürültü yapma kardeş!”
5. “Eksik olsun.”

Akkız Karakız (12 Tümce)

1. “Benden uzak dursun!”
2. “Allah yazdıysa bozsun!”
3. “Sarıdiken, Sarıdiken; yavaş kapa kapıyı çıkarken!”
4. “Sarıdiken, Sarıdiken; ağzını şapırdatma yemek yerken!”
5. “Aman yel kardeş, ne olur yünümü bırak!”
6. “Gel hele gel, biraz dinlen burada.”
7. “Bunları teker teker aç.”
8. “Güle güle git.”
9. “Hep böyle güzel kal.”
10. “Güldükçe yanağından güller açılsın!”
11. “Yürüdükçe bastığın topraklara bereket saçılsın!”
12. “Şimdi üç odaya girip çıkacaksın.”

İlaç (16 Tümce)

1. “Doğru söyle, sabah sabah burada ne yapıyorsun?”
2. “Şakayı bırak Karagöz’üm, bu bomboş yerde iş aranır mı?”
3. “Allah müstahakını versin!”
4. “Ebegümece getir.”
5. “Köftehor, evden güveci getir (...)! ”
6. “Ebegümece bulacaksın.”
7. “Bırak, ebegümece ben bulurum, sen biraz eşek kulağı topla.”
8. “Birkaç tane eşek kulağı getir, (...)”
9. “Allah müstahakını versin!”
10. “Eşek kulakları gözüne girsin!”
11. “Eşek kulağı getir, diye sen söylemedin mi köftehor?”
12. “Gözüm görmesin seni, dolaşıp biraz karabaş bul.”
13. “Bana bak, bu da mı ot?”
14. “Birkaç kök bulup getir.”
15. “Yardım etmeyeceksen evine git, uyukla!”
16. “Aman üşütmeden hemen evine git, ben de geçmiş olsun gelirim de birkaç bardak çay içirim.”

Anne Sevgisi (7 Tümce)

1. “Bence şimdi şu sütle anneyi besle.”
2. “O da yavrularına daha bol süt versin.”
3. “Siz de öbür kediyi alın.”
4. “Bak, (...).”
5. “Varsın annesi olsun.”
6. “Özlerse özlesin.”
7. “Gelirken yün yumağını getirmeyi unutma sen de.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (12 Tümce)

1. “Takıldığın bir nokta olursa çekinme, beni bul.”
2. “Şimdi sınıfın penceresinden karşıya, sokaktaki büfeye bakın.”
3. “Büfenin adını okuyun (...).”
4. “Sen git de onlarla röportaj yap.”
5. “Dil ölür mü demeyin.”
6. “Bir şey almayacaksan dışarı çık.”
7. “Hey, Onur bekle beni!”
8. “Arkadaşlarla toplanıp aquapark (akuapark)a gideceğiz, sen de gel.”
9. “Cahil cahil konuşma!”
10. “Saat yirmi üçteki talk show (tolk şov) programımızı sakın kaçırmayın.”

11. “Bence sen bu ödevi geri ver, matematikle ilgili bir ödev al.”
12. “Başkalarının işine burnunu sokacağına git evine, dersine çalış.”

Araştırmada 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki “**Keloğlan, Kitap Saygısı, Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri, Bördübet’ten Sedir Adası’na, Kırkpınar, Hayal Perdesi, Ev, İstanbul**” adlı metinlerde emir tümcesi tespit edilememiştir. Diğer metinlerdeki emir tümceleri şunlardır:

Sonsuzluk Kitabevi (9 Tümce)

1. “Bakın bayım, (...).”
2. “Durun, durun!”
3. “Kendinizi yormayın, hem de hiç yormayın, (...).”
4. “Durun bayan, durun!”
5. “Bırakın söyleyivereyim!”
6. “Bakın bayım, söylüyorum, sabrımı taşırdınız artık.”
7. “Bırakın bunları çanım bırakın.”
8. “Siz bana hiç olmazsa çağını söyleyin.”
9. “Yaşamın gizlerini çözsün yaprak yaprak, sözünü başka insanlara ulaştırsın, en yüce ateşleri yaksın öbür yüreklerde!”

Bir İleti (4 Tümce)

1. “Sana bir elektronik mektup mesafesinde olduğumu aklından çıkarma.”
2. “Ne zaman ihtiyaç duyarsan çekinmeden yaz lütfen.”
3. “İhtiyaç duymasın da hal hatır sormak için yaz.”
4. “Herkes selam ve sevgilerimi ilet.”

Atatürk (3 Tümce)

1. “Dalgalansın artık göklerde bayrak bayrak.”
2. “Söylensin artık her yerde toprak toprak...”
3. “Koru bayrağını, ülkeni, dilini...”

7 Tane Erik Ağacı (4 Tümce)

1. “Boş ver kafiyelere Reyis”
2. “Boş ver şiir yazmaya evlat!”
3. “Otur da doğru dürüst”
4. “7 tane erik ağacının hikayesini anlat.”

Doğanın Sesini Duymak (4 Tümce)

1. “Küçük tohumları da kocaman sebzeler, bitkiler olarak toprak bize geri versin.”
2. “Dut yaprağı açtı soyun, döktü giyin.”
3. “Ağzınızın tadı bozulmasın.”
4. “Bereketli olsun, tekrarını görmek nasip olsun!”

Âşık Veysel (8 Tümce)

1. “Eğlenme gurbette yayla zamanı”
2. “Mevlâyı seversen ağlatma beni”
3. “Ben gidersem sazım sen kal dünyada”
4. “Gizli sırlarımı aşikâr etme”
5. “Lal olsun dillerin söyleme ya da”
6. “Garip bülbül gibi ahızar etme”
7. “Ay geçer yıl geçer, uzarsa ara / Giyin kara libas yaslan duvara”
8. “Yâr gelmezse yaraların elletme”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (3 Tümce)

1. “Bir meslekte ilerle, sonra servetini yap.”
2. “Ne istersen ol.”
3. “Ama olduğunun en iyisini olmaya bak.”

İyimserlik, Kötümserlik (2 Tümce)

1. “Bir de kötümseri, eski tabirle bedbin dediğimiz adamı düşünün.”
2. “İnsanın yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşamak için vakit geçmiş değildir.”

Bize Bağlı (1 Tümce)

1. “Gelin buna bir çare bulalım”

Bir Kule Varmış (1 Tümce)

1. “Vapurla yakınından geçerken onu daha iyi görür; bazen de bu kule ne işe yarar, adı neden “Kız Kulesi” diye düşünürüz!”

Araştırma kapsamında 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki “**Kitap ve İnsan, Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi, Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri, İnsan Sevgisi ve Evrensellik, Ellinci Yıl Türküsü, Beyaz Diş, Yünden Halıya, Ergenekon Destanı, Mavisini Yitirmiş Yaşamak, Birlikte, Birey-**

Toplumsallık” adlı metinlerde emir tümcesi tespit edilememiştir. Bu metinlerin dışındaki diğer metinlerde ise emir tümceleri şunlardır:

İmza Günü (4 Tümce)

1. “Bak, (...).”
2. “Kütüphanende bulunsun.”
3. “Okurken beni hatırlayacaksın.”
4. “Sonra da kütüphanenin güzel bir köşesinde saklayacaksın.”

Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı (1 Tümce)

1. “Pervam yok verdiğin elemden; / Her mihnet kabulüm, yeter ki / Gün eksilmesin penceremden!”

Bir Hatıra (1 Tümce)

1. “Allah seni başımızdan eksik etmesin.”

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda (1 Tümce)

1. “Bilgiyle, inançla, coşkunlukla / Övün, çalış, güven!”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (9 Tümce)

1. “Annenden öğrendiğinle yetinme,”
2. “Çocuğum Türkçeni geliştir.”
3. “Önce türkülerimizi öğren,”
4. “Seni büyüten ninnilerimizi belle, / Gidenlere yakılan ağıtları...”
5. “Her sözün en güzeli Türkçemizde, / Diline takılanları ayıkla,”
6. “Yabancı sözcükleri at.”
7. “Bak, devrim, ne güzel, / Barış, ne güzel, / Dayanışma, özgürlük, / Hele bağımsızlık!”
8. “Sev, Türkçeni çocuğum”
9. “Dilini sevenleri sev!”

Son Kuşlar (1 Tümce)

1. “İngiliz çimi alsın, eksin, mademki herif zengin...”

Dünyayı Güldüren Adam (1 Tümce)

1. “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit.”¹

Türküler Dolusu (2 Tümce)

1. “Memleket ahvalini onlardan sor.”
2. “Kitaplarda değil türkülerde ara Yemen’i,”

Güneş Battı (1 Tümce)

“Koşun yaşadığınız yerlere geri dönün ve anlatın.”

Yedigöller’de Sonbahar (1 Tümce)

1. “Uğurlar ola!”

Dünya Hep Güzel Kalsın (3 Tümce)

1. “Dur.”
2. “Dur bakalım.”
3. “Onun için şimdi kanunları geçirin, sıkı tedbirler alın ve petrol, kömür, doğal gaz yerine çok daha kolay yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanırsınız.”

Komşusuzluk (1 Tümce)

1. “Ha, bakın eski günlerin kapısını aralayacak olursak iş değişir.”

Posta Kutusundaki Mızık (4 Tümce)

1. “Ah, dostluğa bak!” (ks. 3)
2. “Zarfı açmadan evvel güneşe tut ve mektubun ilk kelimelerini oku.”

4.2.8. Gereklilik Tümcesi

Araştırmada, 6. Sınıf Ders Kitabı’nın yapısal özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 83: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinlerin Gereklilik Tümceleri Açısından Yapısı				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	f	%
Dört Arkadaş (Masal)	-	-	89	100.0
Gizli Hayırsever (Hikâye)	-	-	93	100.0
Yalnız Kalmak (Deneme)	1	1.52	66	100.0
1. Tema: Toplum Hayatı	1	.40	248	100.0
Bir Haber (Hikâye)	-	-	114	100.0
Atatürk’ün Hayatı (Biyografi)	1	.63	159	100.0
Vatandaşlık Görevlerimiz (Anı)	4	5.97	67	100.0
2. Tema: Atatürk	5	1.47	340	100.0
Uzay Denen O Yer (Bilim-Kurgu)	2	3.92	51	100.0

Bir Arının Günlüğü (Günlük)	-	-	72	100.0
Orman (Şiir)	-	-	24	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	2	1.36	147	100.0
Artık O da Bir Kargaydı (Hikâye)	1	.52	193	100.0
Mutluluğun Ölçüleri (Deneme)	-	-	36	100.0
Ziyafet Sofrası (Fabl)	-	-	43	100.0
4. Tema: Duygular	1	.37	272	100.0
Akkız Karkız (Masal)	-	-	159	100.0
Atasözleri Üzerine (Makale)	-	-	29	100.0
İlaç (Tiyatro)	-	-	108	100.0
5. Tema: Kavramlar ve Çağrışımlar	-	-	296	100.0
Yurt Sevgisi (Mektup)	1	3.70	27	100.0
Anne Sevgisi (Hikâye)	2	1.49	134	100.0
Dilim Dilim Güzel Dilim (Hikâye)	2	.98	205	100.0
6. Tema: Sevgi	5	1.37	366	100.0
TOPLAM	14	0.84	1.669	100.0

Araştırmada 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda gereklilik tümcelerinin en fazla kullanım yoğunluğunun bulunduğu tema **Atatürk** teması (f=5, %1.47) olduğu belirlenmiştir. Yine **Kavramlar ve Çağrışımlar** temasında hiç gereklilik tümcesi kullanılmamıştır. Yine 10 metinde hiç gereklilik tümcesi tespit edilememiştir. Bütün bunlar ilgili ders kitabının gereklilik tümcesinin öğrenciye kavratılmasında yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Gereklilik tümcelerinin metin türlerine göre gösterdikleri dağılım ise şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 84: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gereklilik Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	10	9	.75	1.205	100.0
Düşünce Yazıları	7	5	1.14	440	100.0
Şiir	1	-	-	24	100.0
TOPLAM		14	0.84	1.669	100.0

Gereklilik tümcelerinin en yoğun kullanıldığı metin türü düşünce yazılarıdır (f=5, %1.14). Şiir türündeki metinde ise hiç gereklilik tümcesi tespit edilememiştir. Yine olay yazılarında da toplam tümce miktarı dikkate alındığında kullanım yoğunluğunun yetersiz olduğu söylenebilir.

7. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerin anlam yapıları gereklilik tümcesi açısından şu şekilde bir yapı sergilemektedir:

Tablo 85: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Gereklilik Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Keloğlan (Şiir)	-	-	28	100.0
Sonsuzluk Kitabevi (Tiyatro)	-	-	103	100.0
Kitap Saygısı (Deneme)	-	-	22	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	-	-	153	100.0
Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (Makale)	-	-	84	100.0
Bir İleti (Mektup)	1	2.13	47	100.0
Atatürk (Şiir)	-	-	32	100.0
2. Tema: Atatürk	1	.61	163	100.0
Bördübet'ten Sedir Adası'na (Gezi Yazısı)	-	-	67	100.0
7 Tane Erik Ağacı (Şiir)	-	-	24	100.0
Doğanın Sesini Duymak (Anı)	-	-	79	100.0
3. Tema: Doğa ve Evren	-	-	170	100.0
Âşık Veysel (Biyografi)	-	-	133	100.0
Kırkpınar (Deneme)	-	-	49	100.0
Hayal Perdesi (Anı)	-	-	40	100.0
4. Tema: Millî Kültür	-	-	222	100.0
Büyüyünce Ne Olacaksınız? (Anı)	1	1.67	60	100.0
İyimserlik, Kötümserlik (Deneme)	2	2.99	67	100.0
Bize Bağlı (Şiir)	-	-	11	100.0
5. Tema: Kişisel Gelişim	3	2.17	138	100.0
Ev (Deneme)	-	-	66	100.0
Bir Kule Varmış (Tanıtım Yazısı)	-	-	36	100.0
İstanbul (Şiir)	-	-	22	100.0
6. Tema: Zaman ve Mekân	-	-	124	100.0
TOPLAM	4	.41	970	100.0

Gereklilik tümceleri 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yok denecek kadar az kullanılmıştır. Toplam 18 metnin bulunduğu ilgili kitaptaki 15 metinde hiç gereklik tümcesi kullanılmamıştır. Yine altı temanın dördünü oluşturan **“Okuma Kültürü, Doğa ve Evren, Millî Kültür, Zaman ve Mekân”** temalarında gereklik tümceleri hiç kullanılmamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ilgili kitabın gereklik tümcelerini öğrenci ile buluşturmada, iyi örnekler sunmada yetersiz olduğu söylenebilir. Gereklik tümcelerinin 7. sınıf düzeyinde metin türlerine göre dağılımı ise şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 86: 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gereklik Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	4	1	.35	282	100.0
Düşünce Yazıları	9	3	.53	571	100.0
Şiir	5	-	-	117	100.0
TOPLAM		4	.41	970	100.0

Metin türleri değişkeni açısından ele alındığında ise gereklik tümcelerinin şiir türündeki metinlerde hiç kullanılmadıkları, en fazla düşünce yazılarında kullanıldıkları (f=3, % .53) tespit edilmiştir. Genel olarak ise ilgili ders kitabının gereklik tümcelerini örneklendirmede ve doğal olarak da kavratmada yetersiz olduğu söylenebilir (f=4, % .41).

Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Ders Kitabı'ndaki metinlerde gereklik tümcelerinin genel görünümü şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 87: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinlerin Gereklik Tümceleri Açısından Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
Kitap ve İnsan (Deneme)	-	-	49	100.0
İmza Günü (Hikâye)	5	3.42	146	100.0
Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (Anı)	2	3.57	56	100.0
Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (Eleştiri)	1	2.27	44	100.0
1. Tema: Okuma Kültürü	8	2.71	295	100.0
Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (Deneme)	1	1.47	68	100.0
Bir Hatıra (Anı)	1	2.22	45	100.0
İnsan Sevgisi ve Evrensellik (Makale)	15	13.89	108	100.0
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda (Şiir)	1	4.76	21	100.0
2. Tema: Atatürk	18	7.44	242	100.0
Ellinci Yıl Türküsü (Şiir)	-	-	57	100.0
Dil Sevgisi, Dil Bilinci (Deneme)	2	4.26	47	100.0
Son Kuşlar (Hikâye)	-	-	112	100.0
Beyaz Diş (Roman)	2	1.42	141	100.0
3. Tema: Sevgi	4	1.12	357	100.0
Dünyayı Güldüren Adam (Biyografi)	-	-	66	100.0
Türküler Dolusu (Şiir)	-	-	42	100.0
Yünden Halıya (Gezi Yazısı)	3	3.58	84	100.0
Ergenekon Destanı (Destan)	-	-	75	100.0
4. Tema: Millî Kültür	3	1.12	267	100.0
Güneş Battı (Masal)	1	2.17	46	100.0

Yedigöller'de Sonbahar (Şiir)	-	-	37	100.0
Mavisini Yitirmiş Yaşamak (Deneme)	1	1.49	67	100.0
Dünya Hep Güzel Kalsın (Röportaj)	-	-	126	100.0
5. Tema: Doğa ve Evren	2	.72	276	100.0
Komşusuzluk (Söyleşi/Sohbet)	-	-	85	100.0
Posta Kutusundaki Mızık (Mektup)	1	1.67	60	100.0
Birlikte (Şiir)	-	-	12	100.0
Birey-Toplumsallık (Deneme)	-	-	39	100.0
6. Tema: Toplum Hayatı	1	.51	196	100.0
TOPLAM	36	2.20	1.633	100.0

Gereklilik tümcelerinin 8. sınıf düzeyinde en yüksek kullanım düzeyinin **Atatürk** temasında (f=18, %7.44) olduğu belirlenmiştir. Bu oran diğer temaların genel ortalamasından yüksektir. En düşük kullanım düzeyi ise **Toplum Hayatı** temasında (f=1, % .51) olduğu belirlenmiştir. Her ne kadar her temada gereklik tümcesine yönelik kullanım örnekleri bulunsun da miktar olarak ilgili ders kitabının yetersiz olduğu söylenebilir. Gereklik tümcelerinin metin türlerine göre dağılımı ise şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 88: 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gereklik Tümceleri Açısından Anlam Yapılarının Metin Türlerine Göre Dağılımı					
Metinler	Metin Sayısı	Tümce		Toplam	
		f	%	Tümce	
				f	%
Olay Yazıları	7	11	1.77	621	100.0
Düşünce Yazıları	12	24	2.85	843	100.0
Şiir	5	1	.59	169	100.0
TOPLAM		36	2.20	1.633	100.0

Araştırmada 8. sınıf düzeyindeki ders kitabında gereklik tümcelerinin en fazla düşünce yazılarında yoğunlaştığı söylenebilir (f=24, %2.85). Bu durum hem gereklik tümcelerinin düşünce yazılarının yapısal özelliğine yatkınlığından hem tümcelerin 8. sınıf düzeyinde düşünce yazılarında yoğunlaşmasının etkisi bulunmaktadır. Sınıf değişkeni açısından ise gereklik tümcelerinin dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 89: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Gereklik Tümceleri Açısından Sınıflara Göre Anlam Yapıları				
Metinler	Tümce		Toplam	
	f	%	Tümce	
			f	%
6. Sınıf	14	.84	1.669	100.0
7. Sınıf	4	.41	970	100.0
8. Sınıf	36	2.20	1.633	100.0
TOPLAM	54	1.26	4.272	100.0

Türkçe ders kitaplarındaki gereklilik tümceleri en yüksek düzeyde 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde kullanılmıştır (f=36, %2.20). Bu durumun ilgili ders kitabının düşünce yazılarına çok fazla yer vermesinden kaynaklanabilir.

Araştırmada 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinler incelendiğinde **“Dört Arkadaş, Gizli Hayırsever, Bir Haber, Bir Arının Günlüğü, Orman, Mutluluğun Ölçüleri, Ziyafet Sofrası, Akkız Karakız, Atasözleri Üzerine, İlaç”** adlı metinlerde gereklilik tümcesinin bulunmadığı görülmüştür. Diğer metinlerdeki gereklilik tümceleri ise şunlardır:

Yalnız Kalmak (1 Tümce)

1. “Fakat şüphesiz etrafınızda sizi bu türlü seven insanların bir kişiye inmesini de beklememeli.”

Atatürk'ün Hayatı (1 Tümce)

1. “Arada bir fark bulunmalı.”

Vatandaşlık Görevlerimiz (4 Tümce)

1. “Bu görevler, toplumdaki düzenin sağlıklı yürümesi ve bu alanda herhangi bir aksaklık meydana gelmemesi için isteyerek yapılmalıdır.”
2. “Bir milletin yükselmesi için ilim, sanat, fıkır ve iktisadi ilerlemeler ne derece mühim ise ordu da bu ehemmiyete paralel bir ehemmiyette tanınmalıdır.”
3. “Fakat ordunun ehemmiyetini anlamak için mağlubiyet tecrübesi geçirmeyi beklememelidir.”
4. “Bugün bir kez daha anladım ki Atatürk'ün yolunda ilerleyen her Türk vatandaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin devamlılığı için vatandaşlık görevlerini isteyerek ve aksatmadan yerine getirmelidir.”

Uzay Denen O Yer (2 Tümce)

1. “Bu nedenle yıldızlara bakarak yolunuzu bulabilmelisiniz.”
2. “Yangın, güç kesilmesi, paraşüt arızası gibi acil durumlarda ne yapacağınızı bilmeli ve yaşam destek sistemlerini harekete geçirebilmelisiniz.”

Artık O Da Bir Kargaydı (1 Tümce)

1. “Hadi kendisi yanılabilirdi diyelim ya bu akıllı karganın da hak verişine ne demeli?”

Yurt Sevgisi (1 Tümce)

1. “O şanlı bayrağın her zaman onurla dalgalanmasını sağlayabilmek için kanımızı son damlasına kadar akıtmaya hazır olmalıyız.”

Anne Sevgisi (2 Tümce)

1. “Senin olması için onu eve götürmelisin.”
2. “Gözleri kocaman kahverengi olmalı.”

Dilim Dilim Güzel Dilim (2 Tümce)

1. “Bir iş yerine Türkçe bir ad koymamayı ya da konuşurken araya İngilizce, Fransızca sözcükleri sıkıştırmayı sorun olarak görmemeli miydik?”
2. “Bunu bir onur meselesi yapmalıydık.”

Araştırmada 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alan “**Keloğlan, Sonsuzluk Kitabevi, Kitap Saygısı, Atatürk, Bödübet’ten Sedir Adası’na, 7 Tane Erik Ağacı, Doğanın Sesini Duymak, Âşık Veysel, Kırkpınar, Hayal Perdesi, Bize Bağlı, Ev, Bir Kule Varmış, İstanbul**” adlı metinlerde gereklilik tümcesinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Diğer metinlerdeki gereklilik tümceleri ise şunlardır:

Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri (3 Tümce)

1. “İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa, bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır.”
2. “Ona göre barışın bozulmasından bütün dünya ülkeleri ıstırap duymalıydı. Anlaşmazlıkların ortadan kalkması, insanlığın başlıca dileği olmalıydı.”
3. “Dünyada yalnızca sevgi egemen olmalıydı.”

Bir İleti (1 Tümce)

1. “Kişilerin olduğu kadar toplumların ve milletlerin de bir ahlak anlayışı, onların davranışlarının tümünü etkileyen ilkeler ve değer yargıları vardır, öyle de olmalıdır.”

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (1 Tümce)

1. “Tüccar olmalı, tüccar...”

İyimserlik, Kötümserlik (2 Tümce)

1. “İnsan çalışırken neşesini kaybetmemeli.”

2. “Peki ama nasıl iyimser olmalı?”

Araştırmada 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki **“Kitap ve İnsan, Ellinci Yıl Türküsü, Son Kuşlar, Dünyayı Güldüren Adam, Türküler Dolusu, Ergenekon Destanı, Yedigöller’de Sonbahar, Dünya Hep Güzel Kalsın, Komşusuzluk, Birlikte, Birey-Toplumsallık”** adlı metinlerde gereklilik tümcesi tespit edilememiştir. Diğer metinlerdeki gereklilik tümceleri ise şunlardır:

İmza Günü (5 Tümce)

1. “Öyleyse yazar da onlardan farklı bir insan olmamalıydı.”
2. “Bir yazar yine de farklı olmalı onlardan...”
3. “Evet, öyle iki ağzı, dört gözü yoktu ama düşündükleriyle, konuşmalarıyla herkesten yine de farklı yanları olmalıydı?”
4. “Sen en iyi okurlarımdan birisi olmalısın.”
5. “Yalan söylemeyi de hiç sevmediğine göre doğruyu söylemeliydi.”

Muğla Kocamustafendi İl Halk Kütüphanesi (2 Tümce)

1. “Herhâlde en erken ilkokulun ikinci sınıfında ya da en geç üçüncü sınıfında olmalıyım.”
2. “Hayatımın kitaplar açısından en önemli dönemlerinden olan Muğla’daki ilkokul hayatım boyunca çok sayıda kitabı bu kütüphanede okumuş olmalıyım.”

Öykülerin Sıcığında Cahit Sıtkı (1 Tümce)

1. “Belki de bu durumu onun şairliğine dayandırmalıyız.”

Atatürk’ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (1 Tümce)

1. “Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk hangi özelliklere sahipse büyük liderler de o özellikleri taşımalıdır.”

Bir Hatıra (1 Tümce)

1. “Herkes millî vazife ve sorumluluğunu bilmeli ve ülke sorunları üzerinde o zihniyetle düşünüp çalışmayı itiyat edinmelidir.”

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (15 Tümce)

1. “Buna göre barışın bozulmasından tüm dünya ülkeleri ıstırap duymalıdır.”
2. “Günün anlaşmazlıklarının ortadan kalkması, insanlığın başlıca dileği olmalı, dünyada yalnız sevgi egemen olmalıdır.”

3. “İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli ve kendi milletin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır.”
4. “Bencillik kişisel olsun, millî olsun daima kötü olarak kabul edilmelidir.”
5. “Harp zorunlu ve hayati olmalı.”
6. “Milleti harbe götürünce vicdanımda azap duymamalıyım.”
7. “Eğer devamlı barış isteniyorsa kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslararası tedbirler alınmalıdır.”
8. “Tüm insanlığın refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir.”
9. “Dünya vatandaşları kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.”
10. “İnsanların başta gelen görevi, milletine hizmet etmek olmalıdır.”
11. “İnsan kendi milletini sevmekle beraber diğer milletlerin millî, dinî, örf ve âdetlerine saygı duymalıdır.”
12. “Tüm milletler “Yurtta barış, dünyada barış.” ilkesinden hareketle barış ve huzur içinde yaşamalıdır.”
13. “Sürekli dünya barışı eğitimle gerçekleştirilmelidir.”
14. “Sürekli barış için, insan topluluklarının durumlarını iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır.”
15. “Açlık ve baskı yerine insanlığın tümünün uygarca yaşaması esas alınmalıdır.”

Atatürk Kurtuluş Savaşı’nda (1 Tümce)

1. “Bir güzel savaşmalı / Kurmak için yeniden.”

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (2 Tümce)

1. “Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.”
2. “Başka dile uymaz annenin sesi / Her sözün arasan vardır Türkçesi” diyen Ziya Gökalp, başka dillerin gösterişine kapılmadan, bilim alanında, sanat alanında, düşünce alanında, annenin sesini sürdüren bir dille yeni sözcükler yaratmalı, o dille dünyayı açıklamalı, yaratıcılığı sürdürmeli demek istiyor.”

Beyaz Diş (2 Tümce)

1. “Bay Scott, darılmayın ama düşüncelerimi söylemeliyim.”
2. “Yeni yaşamına ayak uydurmaya çalışırken kendi isteğiyle özgürlüğünü tepip ormandan Gri Kunduz’un yanına döndüğü zamankinden çok daha fazla çaba harcamalıydı.”

Yünden Halıya (3 Tümce)

1. “Bunlar mevsiminde, zamanında toplanıp kurutulmalıdır.”

2. “Boyama sırasında belirli derecede ısıtılmış suda bu bitkilerin karışımıyla iplik kaynatılıp sonra da durulanmalıdır.”
3. “Doğal ortamında yıkanmalı, fazla hırpalanmadan didilmeli, sonra da eşit kalınlıkta -elde ya da çıkırıktta- eğirilmeli...”

Güneş Battı (1 Tümce)

1. “Yaşamamız için benimle o, birbirimize sarılıp dans etmeliyiz.”

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (1 Tümce)

1. “Serinliğini yeşilden almış olmalı, yeşil ile menekşe rengi arasından doğar çünkü o.”

Posta Kutusundaki Mızıka (1 Tümce)

1. “O hâlde, “Sevgili Dost” diye başlamalı.”

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan tümcelerin genel anlamsal görünümleri şu şekildedir:

Tablo 90: Türkçe Ders Kitaplarındaki Tümcelerin Tümce Anlam Bilimi Açısından Genel Görünümü		
Metinler	Tümce	
	f	%
Olumlu Tümce	3.395	79.47
Olumsuz Tümce	472	11.05
Soru Tümcesi	291	6.81
Ünlem Tümcesi	184	4.31
Şart Tümcesi	153	3.58
İstek Tümcesi	41	.96
Emir Tümcesi	143	3.35
Gerekliklik Tümcesi	54	1.26

Türkçe ders kitapları tümce anlam bilimi açısından genel olarak değerlendirildiğinde en yüksek düzeyde olumlu tümcenin kullanıldığı belirlenmiştir (f=3.395, %79.47). Bu tümce türü ile diğer tümcelerin kullanım oranları arasında çok büyük bir fark olduğu belirlenmiştir. Yine en düşük kullanım düzeyinde istek tümcesi kullanılmıştır (f=41, % .96). Tümcelerin anlam özellikleri genel olarak değerlendirildiğinde olumlu tümce kullanımının çok yüksek olduğu görülürken, bazı tümce türleri kullanım düzeylerinin çok düşük olması kullanılan ders kitapları açısından olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Daha dengeli tümce seçimi hem öğrencilerin bütün tümce kullanımları ile okul çağlarında tanışmalarını hem de ana dilimizin zengin tümce kullanımlarını edinmelerini ve günlük hayatta da kullanımlarını sağlayacaktır.

4.3. SÖZ EYLEM KURAMI BAKIMINDAN METİNLERİN ANLAM YAPILARI

Araştırmanın bu bölümünde anlatısal ifadelerin içerisine yerleştirilmiş sözcelem öznelerinin, edinç aşamasındaki sözcelem durumunda dil bilimsel açıdan somutlaşan söylemler, söz eylem kuramı bakımından bağlamsal anlamları, sözcelem öznesinin sözce içerisindeki konumu, sözcenin edimsel işlevi dikkate alınarak yorumlanmıştır. Söz eylem kuramına bağlı olarak gerçekleştirilen çözümlemede okuma metinlerindeki konuşma diline ait sözcelerin iletişimsel işlevlerinin belirlenmesi amaçlandığından metinlerde öykü zamanı ile öyküleme zamanı çakıştırılırken sözcelem öznesi tarafından gerçekleştirilen sahneleme kesitlerinden ilgili sözceler alınmıştır. Bunun için de öncelikle sahneleme kesitleri tespit edilmiş, bu kesitlerden konuşma dilinin yansıması olan sözceler belirlenmiş ve söz eylem kuramı bakımından çeşitleri ve işlevleri saptanmıştır:

4.3.1. Söz Eylem Kuramı Bakımından 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Metinler

Araştırmanın bu aşamasında, 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki konuşma diline ait sözceler çözümlenmiş ve bu sözcelerin sözce türleri, işlevsel özellikleri ve sözcelem öznelerinin söylemselleşme sırasındaki konumundan hareketle metinlerdeki dağılımı şu şekilde belirlenmiştir:

Dört Arkadaş (6 Düz söz, 1 Edimsöz, 7 Etkisöz)

1. “Duy da inanma!” (Etkisöz)
2. “Şu dünyada insan ayağının değmediği yer düşünebiliyor musunuz?” (Düz söz)
3. “Ceylan, ne yemek saatini ne de bizleri unuttur.” (Düz söz)
4. “Korkarım, ceylanın başına kötü bir iş geldi.” (Edimsöz)
5. “Yoksa yemeğe gelmese bile bize bir haber bırakırdı.” (Düz söz)
6. “Eğer karga gibi kanatlarım olsaydı mavi gökyüzüne çıkar, çevrede onu arardım, diye fikrini söylemiş.” (Etkisöz)
7. “Buldum, buldum!” (Düz söz)
8. “Acaba ne oldu?” (Etkisöz)
9. “Ceylanı bulabildiler mi?” (Etkisöz)
10. “Ceylanı buldularsa tuzaktan kurtarabildiler mi?” (Etkisöz)
11. “Acaba tuzaklarım güzel bir av yakalandı mı?” (Etkisöz)
12. “Eve eli boş dönmektense şu kaplumbağayı götürüyüm.” (Düz söz)
13. “Bu akşam seninle idare ederiz, başka zaman da ceylanı yakalarız. (Etkisöz)
14. “Bari, şu çantamı alayım da evime gideyim.” (Düz söz)

Gizli Hayırsever (16 Düz söz, 21 Edimsöz, 7 Etkisöz)

1. “Bu ayak sana sıkıntı yaratıyor mu?” (Etkisöz)
2. “Koşmamı yavaşlatıyor.” (Düz söz)
3. “Bir de rahat edebilmek için ayakkabımı kesmek zorunda kalıyorum.” (Düz söz)
4. “Ama idare ediyorum.” (Düz söz)
5. “Neden bana bu soruları soruyorsunuz?” (Etkisöz)
6. “Hımm, belki senin bu ayağının bir çaresine bakabiliriz.” (Edimsöz)
15. “Bu hoşuna gider miydi?” (Etkisöz)
7. “Tabi ki!” (Edimsöz)
8. “Woody (Vudi), şu aksayarak yürüyen çocuk...” (Düz söz)
9. “Adı Jimmy (Cimi).” (Düz söz)
10. “Sekiz yaşındaymış.” (Düz söz)
11. “Annesiyle babasının adını bir öğren bakalım.” (Edimsöz)
12. “Bir de nerede yaşadıklarını öğrenmeye çalış.” (Edimsöz)
13. “Bugün öğleden sonra oğlanın ailesini ziyaret et ve çocuğun ameliyatı için gerekli olan izni onlardan mutlaka almaya çalış.” (Edimsöz)
14. “Gerekli olan imza işlerini daha sonra da halledebiliriz.” (Düz söz)
15. “Bütün masrafları benim karşılayacağımı söyle.” (Edimsöz)
16. “İyi günler, hanımefendi” (Edimsöz)
17. “Siz, Jimmy’nin annesi misiniz?” (Etkisöz: Sözcelem öznesi ‘sen’ konumunda merakını somutlaştırmış, alımlayıcıyı cevaba zorlamıştır.)
18. “Evet, başını derde mi soktu?” (Edimsöz)
19. “Hayır, hanımefendi.” (Edimsöz)
20. “Ben buraya yanında çalıştığım zengin beyefendinin adına geldim.” (Düz söz)
21. “Kendisi Jimmy’nin ayağıyla ilgili ameliyatı üstlenmek istiyor.” (Düz söz)
22. “Böylece Jimmy de diğer arkadaşları gibi koşup oynayabilecek.” (Düz söz)
23. “Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz?” (Etkisöz)
24. “Bu hayatta hiçbir şeyin bedava olmadığını biliyorum.” (Düz söz)
25. “Kesinlikle bir kandırmaca yok.” (Etkisöz)
26. “Size ve bu yakınlardaysa eşinize açıklamama yardımcı olursanız, sanırım bu konuyu açıklığa kavuşturabiliriz.” (Edimsöz)
27. “Bunun çok ani olduğunun farkındayım.” (Düz söz)
28. “Sizi, şüphelendiğiniz için suçlayamam.” (Etkisöz)
29. “Henry (Henri), buraya gel ve bu beyle tanış.” (Edimsöz)
30. “Kendisi Jimmy’nin ayağını düzelttirecekmiş.” (Düz söz)
31. “Jimmy’nin bu ameliyatları olmasına izin verirseniz size imzalamanız için bazı kâğıtlar yollayacağım.” (Edimsöz)
32. “Tekrar söylüyorum, ödemeleri tamamen biz karşılayacağız.” (Edimsöz)
33. “İşte benim kartım.” (Düz söz)

34. “İzin kâğıtlarını yollarken size bir mektup da yazacağım.” (Edimsöz)
35. “Şimdiye kadar anlattıklarımı yazılı olarak da göreceksiniz.” (Edimsöz)
36. “Daha sonra aklınıza bir şey takılırsa verdiğim adrese mektup yazın ya da bana telefon edin.” (Edimsöz)
37. “Sakın kımıldamayın.” (Edimsöz)
38. “Senden son bir şey daha yapmanı istiyorum.” (Edimsöz)
39. “Noel’e doğru iyi bir ayakkabıcıyla görüş.” (Edimsöz)
40. “Jimmy’nin ve tüm ailesinin ölçüleri alınsın, kendi seçecekleri ayakkabılar onlara verilsin.” (Edimsöz)
41. “Ödemeyi ben yapacağım.” (Düzsöz)
42. “Ancak bunu yalnızca bir kez yapacağımı aileye bildirin.” (Edimsöz)
43. “Bana bağımlı olmalarını istemiyorum.” (Düzsöz)

Yalnız Kalmak (5 Düzsöz, 2 Etkisöz)

1. “Almazsa almasın, ne çıkar?” (Etkisöz)
2. “Benim artık o adama ihtiyacım yok.” (Düzsöz)
3. “Muhtaç olursam o da bana yardım etmesin!” (Etkisöz)
4. “Filanın bana ihtiyacı var.” (Düzsöz)
5. “Ben olmasam o hayatını devam ettiremez.” (Düzsöz)
6. “Onun için ne yaparsam yapayım, kendisine karşı nasıl hareket edersem edeyim beni çekmeye, bana katlanmaya mecburdur.” (Düzsöz)
7. “Bu dünyada kimsenin kimseye ihtiyacı yoktur.” (Düzsöz)

Bir Haber (28 Düzsöz, 10 Edimsöz, 6 Etkisöz)

1. “Ülkemizi bağımsızlığına kavuşturmuş.” (Düzsöz)
2. “Bölünüp parçalanmaktan kurtarmış.” (Düzsöz)
3. “Bence Atatürk, ulusal bir kahraman.” (Düzsöz)
4. “Büyük bir komutan, dedi.” (Düzsöz)
5. “Yani, onun asker yanının önemli olduğunu düşünüyorsun, dedi öğretmen.” (Edimsöz)
6. “Ben, Atatürk’ün devlet adamlığı yönünün asker yönünden daha önemli olduğunu düşünüyorum.” (Düzsöz)
7. Atatürk, bence çok büyük bir önder. (Düzsöz)
8. Tarih kitaplarında biz henüz okumadık ama ağabeyim anlatmıştı. (Düzsöz)
9. O, subay olacak. (Düzsöz)
10. Bana Kurtuluş Savaşı’ndaki kısıtlı asker ve cephanemiz ile bütçemizi, bunlara karşın düşman kuvvetlerinin gücünü anlatmıştı. (Düzsöz)
11. Ağabeyim, “Atatürk’ün dağınık bir orduyu, aydınları, halkın ileri gelenlerini, değişik düşüncelerdeki insanları; kısaca bütün bir ulusu bir araya getirmesi inanılmaz bir başarıdır.” diyor. (Düzsöz)

12. Atatürk'ün çok okuyan, araştıran, soran bir insan olmasına; onun bu yönüne hayranım. (Düzsöz)
13. Biz Anıtkabir'e gittiğimizde oradaki müzeyi de gezdik. (Düzsöz)
14. Orada gördüm. (Düzsöz)
15. Atatürk pek çok kitap okumuş. (Düzsöz)
16. Okuduğu kitaplarda önemli bulduğu yerlerin altını çizmiş. (Düzsöz)
17. Kimi yerlere de o konudaki kendi düşüncelerini yazmış. (Düzsöz)
18. Devrimlerimiz gerçekleşirken onun bu kişilik özelliğinin çok önemli etkisi olduğunu düşünüyorum. (Düzsöz)
19. Evet, dedi. (Edimsöz)
20. Kurtuluş Savaşı sırasında, gece, vakit buldukça kitap okurmuş. (Düzsöz)
21. Bunu yakın arkadaşları anılarında anlatıyorlar. (Düzsöz)
22. Yine o anlardan birkaçını anlatmak isterim size. (Edimsöz)
23. Bakın, bizler savaş görmedik. (Edimsöz)
24. Ancak sinemada, televizyonda izlediğimiz filmlerden savaşla ilgili bir şeyler öğreniyoruz. (Düzsöz)
25. Sizler de sanıyorsunuz ki Rambo (Rambo) gibi, Batman (Betmen) gibi, Superman (Süpermen) gibi ya da çizgi filmlerden tanıdığımız HeMan (Himen) gibi üstün güçlü insanlar var. (Etkisöz)
26. Koca koca orduları yeniyorlar. (Düzsöz)
27. Gerçek savaş böyle olmuyor. (Etkisöz)
28. Savaşlar ulusun bireylerinin dayanışmasıyla kazanılır. (Düzsöz)
29. Atatürk'ün en büyük yanı bağımsızlığımız için ulusumuzu aynı inanç etrafında birleştirmesidir. (Düzsöz)
30. Şimdi telgrafın başına geçiniz, der. (Edimsöz)
31. Bunları İstanbul'a çekiniz. (Edimsöz)
32. Şimdi rahatça çekebilirsiniz, der. (Etkisöz)
33. Ne olaksa ikimize de olur. (Etkisöz)
34. Az önce saydıklarımız, sinemanın yarattığı düşsel kahramanlardı. (Düzsöz)
35. Çoğu, teknolojinin de üstün gücüyle inanılmaz serüvenler yaşıyor. (Düzsöz)
36. Ama ben size düşsel bir kahramandan değil gerçek bir insandan söz ediyorum. (Etkisöz)
37. Sizin, benim gibi bir insan. (Düzsöz)
38. Yine Kurtuluş Savaşı sırasında, Ankara'dayken Mustafa Kemal'in başından geçen bir olayı daha anlatayım. (Edimsöz)
39. Bu anıyı da ünlü yazarımız Halide Edip Adivar anlatmıştır. (Düzsöz)
40. Onlara kolay kolay teslim olmayız. (Etkisöz)
41. Dövüşeceğiz, der. (Edimsöz)
42. Bir İnternet haberi bizleri nerelere götürdü, dedi. (Düzsöz)
43. Çıkabilirsiniz. (Edimsöz)
44. İyi günler! (Edimsöz)

Atatürk'ün Hayatı (5 Düz söz, 2 Edimsöz, 5 Etkisöz)

1. Oğlum senin de adın Mustafa benim de, bu böyle olmayacak. (Edimsöz)
2. Arada bir fark bulunmalı. (Etkisöz)
3. Bundan sonra senin adın Mustafa Kemal olsun. (Edimsöz)
4. Niçin kaçıyorsunuz? (Etkisöz)
5. Efendim düşman! (Etkisöz)
6. Nerede? (Etkisöz)
7. İşte, diye 261 rakımlı tepeyi gösterdiler. (Düz söz)
8. Ben kuvvetlerimi bırakmışım, erler on dakika istirahat etsin diye. (Düz söz)
9. Düşman da bu tepeye gelmiş. (Düz söz)
10. Demek ki düşman bana benim askerlerimden daha yakın! (Düz söz)
11. Düşman, benim bulunduğum yere gelse kuvvetlerim çok kötü duruma düşecekti. (Düz söz)
12. Düşmandan kaçılmaz, dedim. (Etkisöz)
13. Cephamız kalmadı, dediler. (Düz söz)
14. Cephanemiz yoksa süngünüz var, dedim. (Düz söz)
15. Geldikleri gibi giderler. (Etkisöz)
16. Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir. İleri! (Edimsöz)
17. Daha iyisiniz değil mi, dedim. (Düz söz)
18. Evet, daha iyiyim ve iyi olacağım. (Etkisöz)

Vatandaşlık Görevlerimiz (24 Düz söz, 4 Edimsöz, 8 Etkisöz)

1. İyi günler öğretmenim, nasılsınız? (Edimsöz)
2. Teşekkür ederim yavrucuğum. (Edimsöz)
3. Sen nasılsın? (Etkisöz)
4. Ben de iyiyim öğretmenim. (Düz söz)
5. Teşekkür ederim, dedim. (Edimsöz)
6. Öğretmenim, bu kitapta neler anlatılıyor, dedim. (Etkisöz)
7. İnsan hak ve sorumlulukları anlatılıyor, yavrucuğum. (Düz söz)
8. İnsan hakları nelerdir öğretmenim? (Etkisöz)
9. Ne kadar şanslıyız, birçok hakkımız var bu ülkede! (Düz söz)
10. Haklarımız olduğu kadar sorumluluklarımız yani görevlerimiz de var yavrucuğum, dedi. (Düz söz)
11. Onlar neler öğretmenim, dedim. (Düz söz)
12. Vergi vermek, askerlik yapmak, seçme ve seçilme hakkını kullanmak da vatandaşlık görevlerimizdendir. (Düz söz)
13. Ayrıca kanunlara ve kurallara saygılı olmak ilkesini de buna katabiliriz. (Düz söz)
14. Bu görevler, toplumdaki düzenin sağlıklı yürümesi ve bu alanda herhangi bir aksaklık meydana gelmemesi için isteyerek yapılmalıdır. (Düz söz)
15. Peki öğretmenim, niçin kitabın kapağında Atatürk'ün fotoğrafı var? (Etkisöz)
16. Çünkü Atatürk vatandaşlık görevlerine çok önem vermiştir. (Düz söz)

17. Bunu, cumhuriyet yönetimiyle birlikte vatandaşlık görevlerimizi çağdaş bir toplumun gereklerine uygun biçimde yeniden düzenleyerek göstermiştir. (Düzsöz)
18. O, ileriye gören bir liderdir. (Düzsöz)
19. Bu nedenle Atatürk, vatandaşlık görevlerini herkesin isteyerek ve aksatmadan yerine getirmesi için de gerekli önlemleri almıştır. (Düzsöz)
20. Öğretmenim, ağabeyim Barış da bu cuma askere gidecek. (Düzsöz)
21. Babam da ona davulla, zurnayla bir uğurlama töreni hazırlayacağını söyledi. (Düzsöz)
22. Ben de bayrağımı hazırladım. (Düzsöz)
23. Yüce bayrağımızı göklere kaldıracığım o törende. (Düzsöz)
24. Yirmi yaşını dolduran her Türk erkeği askerlik yapmakla yükümlüdür. (Düzsöz)
25. Ne mutlu ağabeyine! (Etkisöz)
26. Bu kutsal görevi yerine getirecek. (Etkisöz)
27. Bir milletin yükselmesi için ilim, sanat, fıkf ve iktisadi ilerlemeler ne derece mühim ise ordu da bu ehemmiyete paralel bir ehemmiyette tanınmalıdır. (Düzsöz)
28. Mazide nice yüksek medeniyetler görölmüşdür ki muhafaza ve müdafaasında kusur edildiği için istilalar altında çiğnenmiş ve yıkılmıştır. (Düzsöz)
29. Bir yenilgiden sonra ordunun kıymet ve lüzumu kolay anlaşılır. (Düzsöz)
30. Mağlubiyetten ders alan böyle bir millet, dört elle orduya sarılır. (Düzsöz)
31. Fakat ordunun ehemmiyetini anlamak için mağlubiyet tecrübesi geçirmeyi beklememelidir. (Etkisöz)
32. Bir millet için takdire değer olan şudur ki galibiyetten sonra hiç gurur göstermeyerek ve düşmanı önemsiz görmeyerek ordusunun mükemmeliyetine çalışır ve çocuklarını askerlik vazifesini fedakârlıkla yapabilecek yüksek his ve kabiliyette yetiştirir. (Düzsöz)
33. Sohbetimiz bana çok şey öğretti, öğretmenim. (Etkisöz)
34. Bugün bir kez daha anladım ki Atatürk'ün yolunda ilerleyen her Türk vatandaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin devamlılığı için vatandaşlık görevlerini isteyerek ve aksatmadan yerine getirmelidir. (Düzsöz)
35. Çok teşekkür ederim. (Edimsöz)
36. Beni de çok mutlu etti bu sohbet, yavrucuğum. (Düzsöz)

Bir Arının Günlüğü (1 Etkisöz)

1. Kıl kadar hata bulanın alnını karışlarım! (Etkisöz)

Artık O da Bir Kargaydı (23 Düzsöz, 12 Edimsöz, 22 Etkisöz)

1. Ahhh! (Edimsöz)
2. Bülbül, ne derdin var? (Etkisöz)
3. Ben sana yardım edebilirim. (Etkisöz)
4. Kimsiniz, diyebildi ancak. (Düzsöz)
5. Bülbüllerin dostu kargayım ben (Düzsöz)

6. Gelene geçene yardım ederim, hele bülbüllere. (Düzsöz)
7. Demin kendi kendine konuşurken istemeden de olsa dertlerini, kaygılarını duydum, üzüldüm. (Etkisöz)
8. Çok üzüldüm. (Düzsöz)
9. Bülbül kardeş! (Etkisöz)
10. Birkaç gündür dinliyorum. (Düzsöz)
11. Çok güzel sesin var. (Etkisöz)
12. Büyüledim. (Etkisöz)
13. Teşekkür ederim, diyecek oldu Altınbülbül. (Düzsöz)
14. Aaa! (Edimsöz)
15. Ne alçak gönüllü şeysin sen! (Etkisöz)
16. Hele senin, dedi, bülbül kardeş, senin gibi bir sanatçının, güçlü sesin güçlükleri olsun! (Etkisöz)
17. Akıl alacak iş değil. (Düzsöz)
18. Sen ki sesinle ormanı çınlatıyor, dertli gönülleri sevindiriyorsun. (Etkisöz)
19. Öyle işte, diye tasdikledi bülbül. (Edimsöz)
20. Hayır. (Edimsöz)
21. Bu, benim karga aklımın alabileceği iş değil (Düzsöz)
22. Ne olacak işte, yalan dünya. (Düzsöz)
23. Bir Altınbülbül'ün sorunlarını halledemedikten sonra sana ancak yalan dünya derim. (Etkisöz)
24. Yakıştıramıyorum sana yapılanları. (Etkisöz)
25. Haksızlık, büyük haksızlık. (Düzsöz)
26. Ah bülbül kardeş. (Düzsöz)
27. Seni dinlerken ağlayacağım geldi. (Düzsöz)
28. İnan, senden utanmasam gözyaşlarımı tutamaz, hüngür hüngür ağlardım şimdi. (Etkisöz)
29. Sesinle insanları mest et, ormanı, ovayı güzelleştir. (Etkisöz)
30. Kendileri için en güzel türkülerini yaktığın insanlar Altınbülbül'ü umursamasınlar. (Etkisöz)
31. İşte söz. (Edimsöz)
32. Gel, benim yanımda çalış, dedi karga. (Etkisöz)
33. Nasıl olmaz? (Etkisöz)
34. Sen salt benim için öt. (Etkisöz)
35. O da benim dediğim zaman, dile benden ne dilerse. (Etkisöz)
36. Ekmek elden, su gölden. (Düzsöz)
37. Dilediğin her ağaçta; çamda, meşede yuvanı ben hazırlarım. (Etkisöz)
38. Altınbülbül'e layık yuva benden. (Düzsöz)
39. İşte, bülbül kardeş. (Etkisöz)
40. Dile benden ne dilerse. (Etkisöz)
41. Senin değerini karga olan ben bilirim. (Etkisöz)
42. Gerçekten de çok iyi şu karga? (Düzsöz)
43. Üstelik dediği dedik. (Düzsöz)
44. Arkadaşını besliyor. (Düzsöz)

45. Prensip sahibi de. (Düzsöz)
46. Değerimi nasıl da anladı. (Düzsöz)
47. Anlamıyorum niçin sevmiyorlar kendisini. (Düzsöz)
48. Hâlbuki dürüst, lafı sözü yerinde! (Düzsöz)
49. Görürsünüz siz insanlar (Edimsöz)
50. Bülbülünüzü de dinlettirmem size. (Edimsöz)
51. Sonunda onu benden de beter bir karga yaparım. (Edimsöz)
52. Bravo! (Edimsöz)
53. Bravo! (Edimsöz)
54. Eşsizsin sen dostum. (Düzsöz)
55. Sesine kimse yanaşamaz. (Düzsöz)
56. Bravo! (ks. 2) (Edimsöz)

Mutluluğun Ölçüleri (2 Edimsöz)

1. İçeri alın, okşayın, ısıtın, süt verin. (Edimsöz)
2. İhtiyar adamı alın, soba başına götürün, bir kâse sıcak çorba verin, o saat canlanacak gözleri, bir nefes alacak insanca. (Edimsöz)

Ziyafet Sofrası (9 Düzsöz, 6 Edimsöz, 8 Etkisöz)

1. Bu akşam bize gel, demiş. (Düzsöz)
2. Sana bir güzel ziyafet çekeyim. (Etkisöz)
3. Dilediğince ye. (Edimsöz)
4. Miden bayram etsin. (Etkisöz)
5. Aman gürültü yapma kardeş! (Edimsöz)
6. Biri geliyor. (Düzsöz)
7. Kedi mi? (Etkisöz)
8. Olabilir. (Düzsöz)
9. Yoksa insan mı? (Etkisöz)
10. Olabilir. (Düzsöz)
11. Kusura bakma kardeş. (Edimsöz)
12. Burada bazen böyle oluyor işte. (Düzsöz)
13. Şimdi hiçbir tehlike yok. (Etkisöz)
14. Buyur yemeğimizi yiyelim, demiş. (Edimsöz)
15. İstemem, demiş. (Etkisöz)
16. Eksik olsun. (Etkisöz)
17. Böyle korku içinde bal börek yiyeceğime, hiçbir şeyden korkmadan kuru ekmek yerim, daha iyi. (Düzsöz)
18. İyisi mi haydi bize gidelim. (Edimsöz)
19. Bizi kimse korkutamaz. (Etkisöz)

20. Ne kedi ne insanoğlu. (Etkisöz)
21. Yalnız benim soframda seninki gibi her türlü yiyecek olmaz. (Düzsöz)
22. Acı soğan, kuru ekmek yeriz. (Düzsöz)
23. Ama özgürce, korkusuzca. (Düzsöz)

Akkız Karakız (14 Düzsöz, 10 Edimsöz, 25 Etkisöz)

1. Benden uzak dursun! (Edimsöz)
2. Allah yazdıysa bozsun! (Edimsöz)
3. Sarıdiken, Sarıdiken; yavaş kapa kapıyı çıkarken! (Etkisöz)
4. Sarıdiken, Sarıdiken; ağzını şapırdatma yemek yerken! (Etkisöz)
5. Aman yel kardeş, ne olur yünümü bırak! (Etkisöz)
6. Ne istersin kızcağızım. (Etkisöz)
7. Pek perişan halceğiniz! demiş. (Etkisöz)
8. Nineciğim, nineciğim, ey benim bir taneciğim! (Etkisöz)
9. Gel hele gel, biraz dinlen burada. (Etkisöz)
10. Kızım kızım, kınalı kızım! (Etkisöz)
11. Ben mi güzelim yoksa annen mi güzel? (Etkisöz)
12. Annemi hiç görmedim nineciğim. (Düzsöz)
13. Beni doğurunca tanrısına kavuşmuş. (Düzsöz)
14. Şimdi bir analığım var. (Düzsöz)
15. Güzellikte senin eline su bile dökemez. (Düzsöz)
16. Ama ben yaşılandım yavrucuğum. (Düzsöz)
17. Baksana yanaklarım buruş buruş. (Düzsöz)
18. Olsun! (Etkisöz)
19. Güzellik yaşta değil baştadır. (Düzsöz)
20. Senin her halin başka güzel! (Etkisöz)
21. Kızım, kızım, kınalı kızım! (Edimsöz)
22. Sözlerinle gönlümü gönendirdin. (Düzsöz)
23. Kurumuş yüreğime yağmur indirdin! (Düzsöz)
24. Ben de seni sevindireyim bari. (Etkisöz)
25. Bak şu karşıda üç kapı var. (Edimsöz)
26. Biri kara, biri kırmızı, biri pembe. (Düzsöz)
27. Bunları teker teker aç. (Edimsöz)
28. Eğer bana söylediğin sözler doğruysa, başına mutluluk kuşu konar. (Düzsöz)
29. Yok iki yüzlülük ederek yalan konuşmuşsan yandığının resmidir. (Etkisöz)
30. Ömrünün sonuna kadar cezasını çekersin. (Edimsöz)
31. Ah vah eder, gözyaşı dökersin. (Düzsöz)
32. Haydi kızım, demiş. (Etkisöz)
33. Güle güle git. (Etkisöz)

34. Yakında kısmetin açılacak. (Düzsöz)
35. Çünkü yolunu bekliyor bir yiğit. (Düzsöz)
36. Hep böyle güzel kal. (Etkisöz)
37. Güldükçe yanağından güller açılsın! (Etkisöz)
38. Yürüdükçe bastığın topraklara bereket saçılsın! (Etkisöz)
39. Kızım kızım, güzel kızım! (Edimsöz)
40. Ben mi daha güzelim, annen mi? (Etkisöz)
41. Annem de güzel ama sen ondan çok daha güzelsin. (Etkisöz)
42. Peki pilavıma ne dersin? (Etkisöz)
43. Anneninki mi benimki mi, hangi pilav daha güzel? (Etkisöz)
44. Anneminki de güzeldir ama teyzeciğim senin pilavın gibisi yok. (Etkisöz)
45. Teşekkür ederim güzel kız, demiş. (Edimsöz)
46. Şimdi üç odaya girip çıkacaksın. (Etkisöz)
47. Eğer sözlerinde iki yüzlülük varsa yüzün kara çıkarsın odalarımın. (Edimsöz)
48. Ömrünün sonuna kadar da öyle dolaşırsın. (Edimsöz)
49. Aldattın kızımı! (Etkisöz)

İlaç (24 Düzsöz, 28 Edimsöz, 33 Etkisöz)

1. Yatak yorgan niye getirmedin Karagöz'üm? (Etkisöz)
2. Onu tanımıyorum ki getireyim? (Düzsöz)
3. Kimi tanımıyorsun? (Etkisöz)
4. Alçak Orhan'ı niye getirmedin, demedin mi? (Etkisöz)
5. Demedim. (Edimsöz)
6. Ben seni soruyorum. (Düzsöz)
7. Şimdi senin pencerede uyuklama zamanın, burada ne işin var? (Etkisöz)
8. Şey, canım kırdı biraz dolaşmak istedi. (Düzsöz)
9. Sabah şekerlemesi yapmadın mı? (Etkisöz)
10. Yapamadım, burada akşam lokumu yapacağım. (Düzsöz)
11. Hah hah hahh! (Etkisöz)
12. Desene uykun kaçtı! (Etkisöz)
13. Uykum kaçtı, ben de onu kovalaya kovalaya buraya geldim. (Düzsöz)
14. Efendim, beni kandıramazsın. (Etkisöz)
15. Doğru söyle, sabah sabah burada ne yapıyorsun? (Etkisöz)
16. Akşama ekmek parası kalmadı da burada iş arıyorum. (Düzsöz)
17. Şakayı bırak Karagöz'üm, bu bomboş yerde iş aranır mı? (Edimsöz)
18. Seni arıyorum. (Düzsöz)
19. Aferin, şimdi doğru söyledin. (Edimsöz)
20. Pekala, sabah sabah burada sen ne arıyorsun? (Etkisöz)
21. Ot bulacağım. (Düzsöz)

22. Pataklarım kerata! (Edimsöz)
23. Görünürde ağaç yok, nerede dut bulacaksın? (Düzsöz)
24. Efendim, dut değil, ot bulacağım. (Etkisöz)
25. Kime bot bulacaksın? (Etkisöz)
26. Allah müstahakını versin! (Edimsöz)
27. Yine sinirimi bozmak için mi peşim sıra gelip beni buldun? (Etkisöz)
28. Ot bulacağım diyorum! (Düzsöz)
29. Ot bulup kahvaltı mı yapacaksın? (Etkisöz)
30. Evet, ot yolup sana kahvaltı yaptıracam! (Edimsöz)
31. Aaaa! (Edimsöz)
32. Buralarda ottan başka bir şey yok! (Düzsöz)
33. Hacı Cavcav, yoksa sen buraya ot bulmaya mı geldin? (Etkisöz)
34. Aferin, bildin Karagöz'üm. (Edimsöz)
35. Ben de yardım edeyim. (Edimsöz)
36. Ne bulacağız? (Etkisöz)
37. Ebegümeci getir. (Edimsöz)
38. Herhalde burada ateş yakıp kır yemeği pişireceğiz? (Etkisöz)
39. Ben gidip getireyim. (Edimsöz)
40. Yine ne anladın, ne getiriyorsun? (Etkisöz)
41. Köftehor, evden güveci getir dedin ya! (Etkisöz)
42. Allah Allah! (Edimsöz)
43. Ebegümeci bulacaksın. (Edimsöz)
44. Anladım, iki düğmeci bulacağım. (Etkisöz)
45. Bırak, ebegümecini ben bulurum, sen biraz eşek kulağı topla. (Edimsöz)
46. Hay hay, kaç tane olsun? (Edimsöz)
47. Birkaç tane yeter Karagöz'üm! Durum, (Etkisöz)
48. Öyleyse hemen gideyim, öğlene gelirim. (Düzsöz)
49. Nereye gidiyorsun efendim? (Etkisöz)
50. Öyle bir pataklarım ki burada kimse de görmez ha! (Etkisöz)
51. Birkaç tane eşek kulağı getir, demedin mi? (Etkisöz)
52. Tabii dedim! (Edimsöz)
53. İyi ya, ben de getirmeye gidiyorum. (Düzsöz)
54. Önce evden keskin bir bıçak bulacağım. (Düzsöz)
55. Sonra da kimseye görünmeden, komşuların eşeklerinin kulaklarını kesip sana getireceğim. (Düzsöz)
56. Allah müstahakını versin! (Edimsöz)
57. Eşek kulakları gözüne girsin! (Edimsöz)
58. Senin yardımını falan istemiyorum. (Düzsöz)
59. Eşek kulağı getir, diye sen söylemedin mi köftehor? (Etkisöz)
60. Efendim, benim istediğim eşek kulağı bir ot! (Düzsöz)

61. Artık ottan mı kulak yapıp eşeklere takıyorlar? (Etkisöz)
62. Hayır, eşeklere takmıyorlar. (Edimsöz)
63. Ufff! (Edimsöz)
64. Gözüm görmesin seni, dolaşıp biraz karabaş bul. (Edimsöz)
65. Bana bak, bu da mı ot? (Edimsöz)
66. Evet, bu da ot Karagöz'üm. (Edimsöz)
67. Birkaç kök bulup getir. (Edimsöz)
68. Sen burada oturacak mısın? (Etkisöz)
69. Ben de kalkıp başka otlar bulacağım. (Düzsöz)
70. Önce sinameki... (Düzsöz)
71. Önce kim sinek yedi? (Etkisöz)
72. Karagöz sinek yedi! (Düzsöz)
73. Yardım etmeyeceksen evine git, uyukla! (Edimsöz)
74. Sana karabaş bulayım. (Edimsöz)
75. Şey, ya ikimiz de getirince onlar kavga ederlerse? (Etkisöz)
76. Kim kavga edecekmiş? (Etkisöz)
77. Karabaş otu ile sinekli kedi otu! (Düzsöz)
78. Hacı Cavcav, hiç karabaş otu bulamadım. (Düzsöz)
79. Olması lazım efendim. (Etkisöz)
80. Sen bu otu iyi tanıyor musun? (Etkisöz)
81. Tanımaya lüzum yok ki! (Düzsöz)
82. Dinledim, havlayan bir ot bulsam hemen söküp sana getirecektim. (Düzsöz)
83. Allah Allah! (Edimsöz)
84. Üşütmüşüm, kaynatıp içersem iyi gelir diye biraz şifalı ot bulmaya geldim ama sen beni iyice hasta ettin. (Etkisöz)
85. Aman üşütmeden hemen evine git, ben de geçmiş olsun gelirim de birkaç bardak çay içirim. (Edimsöz)

Anne Sevgisi (44 Düzsöz, 17 Edimsöz, 29 Etkisöz)

1. Yavru kedi istiyorum ben. (Edimsöz)
2. Olur değil mi? (Etkisöz)
3. Sen de istiyorsun değil mi? (Etkisöz)
4. Olur. (ks. 2) (Edimsöz)
5. Bakması çok zor. (Düzsöz)
6. Hem yavru kediyi nereden bulacağız? (Etkisöz)
7. Bahçeden, bahçeden. (Düzsöz)
8. Arka bahçedeler. (Düzsöz)
9. Üç tane. (Düzsöz)
10. Birinin gözünün etrafı gözlük takmış gibi kapkara. (Düzsöz)

11. Ağzının çevresi de kar gibi beyaz. (Düzsöz)
12. Öyle güzel ki anneciğim. (Etkisöz)
13. Minnacık. (Etkisöz)
14. Peki, anneleri yok mu bunların? (Etkisöz)
15. Var. (Düzsöz)
16. Hem de kocaman. (Düzsöz)
17. Tüyleri öyle uzun ki yavrular süt emerken tüylerin arasında kayboluyorlar. (Düzsöz)
18. Sen o yavruyu annesinden ayırırsan kedicik ölür. (Etkisöz)
19. Bence şimdi şu sütle anneyi besle. (Edimsöz)
20. O da yavrularına daha bol süt versin. (Düzsöz)
21. Ne dersin? (Etkisöz)
22. Ama alacağız onu. (Etkisöz)
23. Değil mi? (Edimsöz)
24. Bakalım. (Etkisöz)
25. Kedileri mi besliyorsun Ayşeciğim? (Etkisöz)
26. Bu kediyi almaya geldim. (Düzsöz)
27. Neden alacaksın kediyi? (Etkisöz)
28. Sevmek için. (Düzsöz)
29. Peki, burada sevemez misin onu? (Etkisöz)
30. Burada da sevebilirim. (Düzsöz)
31. Ama o zaman benim kedim olmaz ki! (Düzsöz)
32. Doğru. (Edimsöz)
33. Senin olması için onu eve götürmelisin. (Düzsöz)
34. Yatağın gibi, odadaki masan gibi ya da bebeklerin gibi. (Düzsöz)
35. Değil mi? (Edimsöz)
36. Anladığım kadarıyla sen o kediye annelik yapmak istiyorsun. (Düzsöz)
37. Annemin yün yumağıyla oynar kedim. (Düzsöz)
38. Ben de onunla oynarım. (Düzsöz)
39. O zaman canım hiç sıkılmaz. (Düzsöz)
40. Senin de canın sıkılıyor, değil mi? (Edimsöz)
41. Oysa bir yığın oynucağın vardır. (Düzsöz)
42. Sonra konuşabileceğin annen var, baban var. (Düzsöz)
43. Bir de kedin olacak. (Düzsöz)
44. Artık sen hiç sıkılmazsın. (Düzsöz)
45. Ama ben... (Etkisöz)
46. Ah ben... (Etkisöz)
47. Yalnız kalınca çok mu sıkılıyorsunuz? (Etkisöz)
48. Siz de öbür kediyi alın. (Edimsöz)
49. Hı? (Edimsöz)
50. Olmaz mı? (Edimsöz)

51. Bak, bu hiç aklıma gelmemişti. (Düzsöz)
52. Aslında başka bir şey aramak için çıkmıştım bahçeye. (Düzsöz)
53. Şöyle küçük bir kızım olsun istiyorum. (Etkisöz)
54. Beş yaşında falan. (Etkisöz)
55. Mavi tişörtlü. (Düzsöz)
56. Lacivert şortlu. (Düzsöz)
57. Uzun saçlı. (Düzsöz)
58. Gözleri kocaman kahverengi olmalı. (Düzsöz)
59. Kucağında bir kedi yavrusu olursa daha çok severim onu. (Etkisöz)
60. Buralarda böyle birini gördün mü acaba? (Etkisöz)
61. Hayır, hiç görmedim. (Edimsöz)
62. Ne yapacaksınız o kızı? (Etkisöz)
63. Sizin kızınız mı olacak? (Etkisöz)
64. Elbette benim kızım olacak. (Edimsöz)
65. Ben onu çok seveceğim. (Düzsöz)
66. Sonra hiç canım da sıkılmaz. (Düzsöz)
67. Öyle değil mi? (Edimsöz)
68. Ama ya küçük kızın annesi varsa? (Etkisöz)
69. Benim için hiç sakıncası yok. (Düzsöz)
70. Varsın annesi olsun. (Etkisöz)
71. Ama ya annesi o küçük kızı çok özlerse? (Etkisöz)
72. Özlerse özlesin. (Etkisöz)
73. Ben o küçük kızı çok severim. (Düzsöz)
74. Onun annesi ben olurum. (Düzsöz)
75. Annesi de onu unuttur. (Düzsöz)
76. Ama ya o küçük kız annesini çok özlerse? (Etkisöz)
77. O da unuttur, Ayşeciğim. (Düzsöz)
78. Ben ona yeni giysiler alırım, yeni oyuncaklar alırım. (Düzsöz)
79. Ben artık yukarı çıkayım. (Düzsöz)
80. Kedinin almayı unuttun. (Edimsöz)
81. Bak, yukarı çıkmak istiyor seninle. (Düzsöz)
82. Hadi! (Edimsöz)
83. Alsana. (Edimsöz)
84. Zaten ben annesine süt vermeye gelmiştim. (Düzsöz)
85. Sevmek istersem buraya gelip severim. (Düzsöz)
86. Yukarı götürürsem annesini özler. (Düzsöz)
87. Çünkü daha çok küçük. (Düzsöz)
88. Sakın siz de öbür kediyi almayın teyzeciğim. (Etkisöz)
89. Gelirken yün yumağını getirmeyi unutma sen de. (Etkisöz)

Dilim Dilim Güzel Dilim (35 Düz söz, 20 Edimsöz, 24 Etkisöz)

1. Bir yazarımız şöyle diyor çocuklar; (Düz söz)
2. ‘Kişinin yarısı dil, öteki yarısı kalbidir.’ (Düz söz)
3. ‘Ödevi ben almak istiyorum öğretmenim.’ (Edimsöz)
4. İş yerlerinin adından başlayabilirsin Onur. (Etkisöz)
5. Bize göstermek için fotoğrafını çekebilirsin ya da yalnızca adres belirtebilirsin. (Etkisöz)
6. İş yeri sahibiyle bu konuda röportaj yapabilirsin. (Etkisöz)
7. Gazete, televizyon ve radyo yayınlarını, bu yayınlardaki reklamları izleyip sonuçlar çıkartabilirsin. (Etkisöz)
8. Çevremizde bu ödev için o kadar malzeme var ki birkaç gün sonra buna sen de şaşıracaksın. (Düz söz)
9. Takıldığın bir nokta olursa çekinme, beni bul. (Edimsöz)
10. Sana iki hafta süre veriyorum, yeterli mi? (Etkisöz)
11. Bir hafta bile yeter öğretmenim. (Etkisöz)
12. Haklısın Onur, o kadar çok bozulma görüyoruz ki bir, iki günde bile bitirebilir insan bu çalışmayı. (Düz söz)
13. Şimdi sınıfın penceresinden karşıya, sokaktaki büfeye bakın. (Edimsöz)
14. Büfenin adını okuyun bakalım. (Edimsöz)
15. Donald Amca, öğretmenim! (Düz söz)
16. Gördünüz mü, burnumuzun dibinde kirleniyor Türkçemiz. (Etkisöz)
17. Bence Onur, okul çıkışında oraya uğrayıp neden böyle bir ad seçtiğini büfe sahibiyle konuşabilir. (Edimsöz)
18. İlhan amca, büfeye niçin bu adı koydun? (Etkisöz)
19. Türkçe bir ad koysan daha iyi olmaz mıydı? (Etkisöz)
20. Ne bileyim oğlum, çocukların daha çok hoşuna gider, diye düşündüm galiba. (Düz söz)
21. Hani çizgi filmi de var ya. (Düz söz)
22. Öğretmenimiz bunun Türkçeye bir saygısızlık olduğunu düşünüyor, bana da ödev verdi, onun için sordum. (Düz söz)
23. Öğretmeniniz haklı sanırım. (Düz söz)
24. Tabelaya belki ‘İlhan Amca’ yazdırsaydım daha iyi olurdu. (Düz söz)
25. Bir de herkes doğru okuyamıyor biliyor musun? (Etkisöz)
26. Bir ben miyim! (Etkisöz)
27. Burası turistik bir yer değil mi? (Etkisöz)
28. Yabancılık çekmesinler diye böyle adlar koyuyoruz, ne olmuş yani? (Etkisöz)
29. Herkes yabancı isim koyuyor! (Düz söz)
30. Üstelik benimki onlarınkiyle karşılaştırılınca Türkçe bile sayılabilir. (Düz söz)
31. Sen git de onlarla röportaj yap. (Edimsöz)
32. İş yerinize neden Türkçe değil de yabancı bir ad koydunuz? (Etkisöz)
33. Bir şey almayacaksan dışarı çık. (Edimsöz)

34. Hey, Onur bekle beni! (Edimsöz)
35. Onur, ne kadar dalgınsın! (Düzsöz)
36. Kaç kez seslendim! (Düzsöz)
37. Bir ödevim var da onu düşünüyordum. (Düzsöz)
38. Yarın boş musun? (Etkisöz)
39. Güzel bir planım var. (Düzsöz)
40. Hayır, ödevim için araştırma yapmam gerek. (Edimsöz)
41. Yarın cumartesi. (Düzsöz)
42. Pazar günü yaparsın ödevini. (Edimsöz)
43. Arkadaşlarla toplanıp aquapark (akuapark)a gideceğiz, sen de gel. (Edimsöz)
44. Ömer, hiç düşündün mü? (Etkisöz)
45. Niçin su parkı ya da su adası demiyoruz da aquapark (akuapark), aqualand (akualand) diyoruz? (Etkisöz)
46. Cahil cahil konuşma! (Edimsöz)
47. Bir duyan olsa dilin dönmüyor, söyleyemiyorsun sanacak. (Edimsöz)
48. Oraya herkes öyle diyorsa, tabelasında öyle yazıyorsa tabii biz de öyle diyeceğiz. (Düzsöz)
49. Hem daha havalı oluyor böyle söylemek. (Düzsöz)
50. Gelemem Ömer, Türkçeye yapılan saygısızlıkla ilgili bir ödev aldım. (Edimsöz)
51. Onu hazırlamam gerek. (Düzsöz)
52. Şimdi anlaşıyor su parkı, mu parkı muhabbeti. (Düzsöz)
53. Canın sağolsun! (Etkisöz)
54. Biz free (fri) takılıyor, sen bilirsin. (Düzsöz)
55. Saat yirmi üçteki talk show (tolk şov) programımızı sakın kaçırmayın. (Edimsöz)
56. Bu deterjan hem anti leke sistemine sahip hem de eko pakette. (Düzsöz)
57. Haydi marketlere! (Edimsöz)
58. Baba, sence dilimiz son zamanlarda çok mu kötü kullanılmaya başladı? (Etkisöz)
59. Öğretmenimiz ödev verdi de. (Düzsöz)
60. Sıra dile gelinceye kadar neler var neler! (Düzsöz)
61. Bence gereksiz bir ödev almışsın. (Düzsöz)
62. Onun yerine matematikten bir ödev alsaydın daha iyi olurdu. (Etkisöz)
63. Dil olmadan hiç kimse düşünemez! (Düzsöz)
64. Okey mi Onur? (Edimsöz)
65. Bence sen bu ödevi geri ver, matematikle ilgili bir ödev al. (Edimsöz)
66. Hadi bay bay! (Edimsöz)
67. Aslında babam bile bilmez bu sözcüklerin anlamlarını. (Düzsöz)
68. Doğru dürüst söyleyemez bile. (Düzsöz)
69. İlgi çeksin diye yapıyor.” (Düzsöz)
70. Sana ne? (Etkisöz)
71. Biz koyduğumuz addan gayet memmunuz. (Düzsöz)
72. Başkalarının işine burnunu sokacağına git evine, dersine çalış. (Edimsöz)

73. Dil bir ortaklıktır. (Düzsöz)
74. Oğlum bu sözcük artık Türkçe sayılır. (Düzsöz)
75. Her yerde kullanılıyor. (Düzsöz)
76. Sen bu dünyada yaşamıyor musun? (Etkisöz)
77. Televizyonda, radyoda, gazetelerde hep kullanılıyor. (Düzsöz)
78. Büyük şarkıcılar için “megastar” deniyor, duymadın mı hiç? (Etkisöz)
79. Onur yavrum, bak bakalım güzel olmuş mu şimdi? (Etkisöz)

4. 3. 2. Söz Eylem Kuramı Bakımından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinler

Araştırma kapsamında, 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki konuşma diline ait sözceler çözümlenmiş ve bu sözcelerin sözce türleri, işlevsel özellikleri ve sözcelem öznelerinin söylemselleşme sırasındaki konumu şu şekilde belirlenmiştir:

Sonsuzluk Kitabevi (44 Düzsöz, 31 Edimsöz, 24 Etkisöz)

1. Bayan! (Edimsöz)
2. Soy Yapıtlar Kitabevi burası mı? (Etkisöz)
3. Kapıda tabelanıza baktım, baktım ama okuyamadım. (Düzsöz)
4. Ne kitabevi, ne kitabevi, bayım? (Etkisöz)
5. Soy Yapıtlar Kitabevi. (Düzsöz)
6. Soy... yapıtlar! (Düzsöz)
7. Eski çağlarda yaşamış insanoğlunun bugün yaşayan insanoğluna armağanı! (Düzsöz)
8. Bir ateş böceğinin karanlıkta bıraktığı iz gibi gelen, ta nerelerden günümüze! (Düzsöz)
9. Tarihin merdivenlerini soluk soluğa tırmanan ama tırmadıkça soluğu kesilmeyen, güçlenen gittikçe! (Düzsöz)
10. Soy yapıtlar bayan! (Düzsöz)
11. Bizde her türden kitap bulunur, bayım. (Düzsöz)
12. Soy olanlar da olmayanlar da. (Düzsöz)
13. Kitabevimizin adıysa Sonsuzluk Kitabevi. (Düzsöz)
14. Tabelamızı da bulamazsınız çünkü bu adı dün koyduk, bugün yazdırıyoruz, yarın asacağız. (Düzsöz)
15. Yaaa! (Edimsöz)
16. Çok iyi, çok iyi, çok iyi! (Edimsöz)
17. Sonsuzluk Kitabevi demek! (Düzsöz)
18. Evet, bayım. (Edimsöz)
19. Ne istiyorsunuz? (Etkisöz)
20. Ne gibi? (Etkisöz)
21. Almak istediğiniz, demek istedim... (Düzsöz)
22. Örneğin ne? (Etkisöz)

23. Neler? (Etkisöz)
24. Kitap bayan, bol bol kitap! (Düzsöz)
25. Ama önce sormak istediğim bir şey var... (Düzsöz)
26. Anladım, anladım! (Edimsöz)
27. Hangi kitapları almanızın uygun olacağını soracaksınız benden. (Düzsöz)
28. Hayır bayan, hayır! (Edimsöz)
29. Tam tamına değil o! (Düzsöz)
30. Bakın bayım, izin verirsiniz, alçak gönüllülüğüme güvenmenizi dileyerek söyleyeyim size, kapıdan giren müşterinin yüzüne bakar bakmaz ne isteyeceğini biliyorum ben. (Düzsöz)
31. Çok iyi! (Edimsöz)
32. Çok iyi ama... (Edimsöz)
33. Durun, durun! (Edimsöz)
34. Hem yüzünden değil sadece, boyundan bosundan, yürüyüşünden, duruşundan... (Düzsöz)
35. Çok iyi, çok iyi! (Edimsöz)
36. Ama... (Etkisöz)
37. Kendinizi yormayın, hem de hiç yormayın, ben hemen söyleyiveriyim. (Edimsöz)
38. Durun bayan, durun! (Edimsöz)
39. Bırakın söyleyiveriyim! (Edimsöz)
40. Bilemezsem ya da uygun bulmazsanız söyleyeceklerimi, ilk kez yenilmiş sayacağım kendimi! (Düzsöz)
41. Rica ederim ama bakın benim de bir düşüncem, özel bir isteğim, çok özel bir tasarım... (Edimsöz)
- 2 rica
42. Vardır, yok demiyorum ki ben ama nedir o biliyorum, bildiğimi söylüyorum. (Edimsöz)
43. Sonra siz de... (Düzsöz)
44. Kitap seçmenin insanın yaşamıyla çok köklü bir ilişkisi olduğunu, insanı kitaptan, kitabı insandan kolay kolay ayıramayacağımızı bilirsiniz. (Düzsöz)
45. İşte ben de buna inandığım, kitapçılığın temel ilkesi saydığım için bunu, müşterilerimin yaşamlarını onlar daha kapıdan girer girmez kafamda çözümlemek sanatına erdim. (Düzsöz)
46. Bir kez daha sizi kutlarım bayan... (Edimsöz)
47. Bakın bayım, söylüyorum, sabrımı taşırdınız artık. (Edimsöz)
48. Siz şimdi benden Oyma Taş Çağı üstüne yazılmış... (Düzsöz)
49. Hayır bayan, hayır! (Edimsöz)
50. Kesinlikle söylüyorum ki hayır! (Edimsöz)
51. Tunç Çağı üstüne öyleyse? (Etkisöz)
52. Hayır bayan, buna kesinlikle bir hayır diyebilirim. (Edimsöz)
53. Öyleyse ne dersiniz kömür çağına ya da atom çağına? (Edimsöz)
54. Bayan, değil! (Edimsöz)
55. Mamutların yaşamı üstüne mi ya da başka fosilleşmiş hayvanların, şimdi adı bile yok bitkilerin üstüne mi? (Etkisöz)
56. Hayır, bayan! (Edimsöz)

57. Bildim, bildim, bildim! (Etkisöz)
58. Bilimsel kitaplar değil, roman... (Düzsöz)
59. Roman, sizin istediğiniz! (Düzsöz)
60. “Mutlu Geceler”e ne dersiniz? (Etkisöz)
61. Geçen hafta çıktı, biz dün beş yüzüncü paketi açtık! (Düzsöz)
62. Ne dersiniz “Mutlu Geceler”e? (Etkisöz)
63. Hayır bayan, istemiyorum. (Edimsöz)
64. Öykü mü yoksa? (Etkisöz)
65. Oyun mu? (Etkisöz)
66. Hayır bayan! (Edimsöz)
67. Coğrafya, topografya, kozmografya? (Etkisöz)
68. Hayır bayan! (Edimsöz)
69. Sahi mi? (Etkisöz)
70. Evet, bayan. (Edimsöz)
71. Bu saydıklarınızın hiçbirini istemiyorum. (Düzsöz)
72. Şimdi bu hızla akşama değin uğraşsanız gene de bulacağınıza inanmıyorum. (Düzsöz)
73. Bırakın bunları canım bırakın. (Edimsöz)
74. Siz bana hiç olmazsa çağını söyleyin.
75. Neyin çağını? (Etkisöz)
76. İsteddiğiniz kitapların? (Düzsöz)
77. Belki bulurum. (Düzsöz)
78. Her çağdan bayan. (Düzsöz)
79. Her çağdan alabilirim, almam da gerek. (Düzsöz)
80. İlk, orta, yeni, her çağdan! (Düzsöz)
81. Ama soy yapıtlar olacak! (Edimsöz)
82. Türü bayım, türü? (Etkisöz)
83. Her türden olabilir. (Düzsöz)
84. Yeter ki bir bildirisi olsun! (Düzsöz)
85. Yaşamın gizlerini çözsün yaprak yaprak, sözünü başka insanlara ulaştırsın, en yüce ateşleri yaksın öbür yüreklerde! (Düzsöz)
86. İşte böyle kitaplar istiyorum bayan! (Düzsöz)
87. Var mı? (Etkisöz)
88. Vardır, vardır ya... (Edimsöz)
89. Böyle de kitap aranmaz ki ama! (Etkisöz)
90. Bizim müşterilerimiz yazarlarının adlarıyla ararlar istedikleri kitapları çokluk, biz de öyle bulur veririz. (Düzsöz)
91. Mademki benim bilmemi istemediniz, benim bulmamı, direndiniz durdunuz, bir kaplumbağa gibi kabuğunuzun içine söküldünüz, söylemek sırası şimdi sizde. (Edimsöz)
92. Çok bayan, çok! Platon (Platon), Sokrates (Sokrates), Aristoteles (Aristoteles), Epiktetos (Epiktetos), Herakleitos (Herakleitos)! (Düzsöz)

93. Başka? (Etkisöz)
94. Horatius (Horatius), Ovidius (Ovidius), Vergilius (Vergilius), Seneca (Seneca), Petrarca (Petrarca)! (Düzsöz)
95. Daha başka bayım? (Etkisöz)
96. Rabelais (Rable), Cervantes (Servantes), Goethe (Göte), Rimbaud (Rembo), Çehov (Çehov)! (Düzsöz)
97. Bu kadar mı? (Etkisöz)
98. Bu kadar olur mu bayan? (Etkisöz)
99. Öyle çok ki!... (Düzsöz)

Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri (17 Düzsöz, 1 Edimsöz, 1 Etkisöz)

1. Ben, gerektiği zaman en büyük hediyem olmak üzere, Türk milletine canımı vereceğim. (Edimsöz)
2. Bizim akıl, mantık ve zeka ile hareket etmek en büyük özelliğimizdir. (Düzsöz)
3. Bütün hayatımızı dolduran olaylar bu gerçeğin delilidir. (Düzsöz)
4. Milleti aklımızın ermediği, yapmak kudret ve kabiliyetini kendimizde görmediğimiz hususlar hakkında kandırarak geçici teveccühler elde etmeye tenezzül etmeyiz. (Düzsöz)
5. Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. (Düzsöz)
6. İşte memleketi kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz? (Etkisöz)
7. Maarif vekili olarak milli irfanı yükseltmeye çalışmak, en büyük emelimdir. (Düzsöz)
8. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir. (Düzsöz)
9. Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz fakat bir sanatkâr olamazsınız. (Düzsöz)
10. Bir millet, sanat ve sanatkârdan mahrum ise tam bir hayata malik olamaz. (Düzsöz)
11. Millete efendilik yoktur. (Düzsöz)
12. Hadimlik vardır. (Düzsöz)
13. Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur. (Düzsöz)
14. Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır. (Düzsöz)
15. İnsanları mesut edecek tek vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan hareket ve enerjidir. (Düzsöz)
16. İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa, bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır. (Düzsöz)
17. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez. (Düzsöz)
18. Çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir. (Düzsöz)
19. Yurtta sulh, cihanda sulh (Düzsöz)

Bir İleti (3 Düz söz, 1 Edimsöz, 1 Etkisöz)

1. Elime ulaştı. (Düz söz)
2. Bugün dursun da yarın bakarım. (Düz söz)
3. Hadi bakalım göreyim sizi! (Etkisöz)
4. Gerçekte ahlaklılık kişilerden ayrı ve bunların üstünde ancak toplumsal, milli olabilir. (Düz söz)
5. Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız. (Edimsöz)

Atatürk (3 Düz söz, 1 Etkisöz)

1. Bitti, kurtulduk! (Düz söz)
2. Biter mi? (Etkisöz)
3. Kurduk cumhuriyeti! (Düz söz)
4. Yeter mi? (Düz söz)

Bördübet'ten Sedir Adası'na (1 Düz söz, 1 Edimsöz, 1 Etkisöz)

1. Rastgele! (Edimsöz)
2. Pardon, burası Löngöz mü acaba? (Etkisöz)
3. Tam da burası. (Düz söz)

7 Tane Erik Ağacı (3 Edimsöz)

1. Boş ver kafiyele Reyis (Edimsöz)
2. Boş ver şiir yazmaya evlat! (Edimsöz)
3. Otur da doğru dürüst / 7 tane erik ağacının hikayesini anlat. (Edimsöz)

Doğanın Sesini Duymak (2 Edimsöz)

1. Dut yaprağı açtı soyun, döktü giyin. (Edimsöz)
2. Ağzınızın tadı bozulmasın. (Edimsöz)

Âşık Veysel (39 Düz söz, 12 Edimsöz, 5 Etkisöz)

1. Eğlenme gurbette yayla zamanı (Edimsöz)
2. Mevlayı seversen ağlatma beni (Edimsöz)
3. Ben gidersem sazım sen kal dünyada (Edimsöz)
4. Gizli sırlarımı aşıkâr etme (Edimsöz)
5. Lal olsun dillerin söyleme ya da (Edimsöz)
6. Garip bülbül gibi ahûzar etme (Edimsöz)
7. Ay geçer yıl geçer, uzarsa ara / Giyin kara libas yaslan duvara (Edimsöz)
8. Yâr gelmezse yaraların elletme” (Edimsöz)

9. İstanbul'a hoş geldin âşık. (Edimsöz)
10. Sen bu şehri nasıl hayal ediyorsun? (Etkisöz)
11. İstanbul herkesin sevdiği bir memleket, dedi, kalabalık bir şehir, vasıtaları bol bir şehir. (Düzsöz)
12. İstanbul denizin kenarında. (Düzsöz)
13. Beyoğlu bir tepe, Beyazıt da başka bir tepe sanıyorum. (Düzsöz)
14. İstanbul iki tepe arasında. (Düzsöz)
15. Denizi hisseder misin, ... (Etkisöz)
16. Evet, ... , kokusu gelir burnuma.. (Edimsöz)
17. Ben Sivas'ın Sivralan köyünde doğmuşum, diye başladı. (Düzsöz)
18. Anam güz vakti davar sağmadan geliyor. (Düzsöz)
19. Davarlar uzakta olur güzün. (Düzsöz)
20. Anam yolda, Abdullah'ın oğlunun bostanında beni dünyaya getiriyor. (Düzsöz)
21. Babam Zile'ye gitmiş. (Düzsöz)
22. Ona da yolda haber veriyorlar. (Düzsöz)
23. Adı Ahmet idi. (Düzsöz)
24. Ama "Karaca" derlerdi. (Düzsöz)
25. Namı bir halk şairi var, bilirsiniz; o Karacaoğlan... (Düzsöz)
26. Ben de Karaca'nın oğlu. (Düzsöz)
27. Şimdi doktorlar ameliyat yapıp gözlerini açsalar ne olur? (Etkisöz)
28. Müthiş bir şey olmaz mı? (Etkisöz)
29. Tabi olur. (Edimsöz)
30. Hayır olmaz... (Edimsöz)
31. Ben altmış yaşına yaklaştım, bu kadar yaşadım. (Düzsöz)
32. Âmâlîğim ile tanındım. (Düzsöz)
33. Gözüm açık olsaydı bir çiftçi olup ot gibi yetişecektim, ot gibi kuruyacaktım. (Düzsöz)
34. Şimdi artık dünyayı görünce birkaç senelik hayat, bir şerit gibi geçecek, aldatacak beni... (Düzsöz)
35. Benim dünyam kafamın içinde. (Düzsöz)
36. Yetişiyor benim dünyam bana... (Düzsöz)
37. Ben bu hayata çoktan alıştım. (Düzsöz)
38. Sazı sana kim öğretti? (Etkisöz)
39. Köyümüzde Molla Hüseyin adında biri vardı. (Düzsöz)
40. Lakabına "Vididik" derlerdi. (Düzsöz)
41. Karacaoğlan'dan, Dertli'den Emrah'tan söylerdi. (Düzsöz)
42. İşte ondan öğrendim. (Düzsöz)
43. Sazı çalarken içine giresim gelirdi. (Düzsöz)
44. Elime alırdım, edemeyince bırakırdım. (Düzsöz)
45. Sonra tekrar alırdım. (Düzsöz)
46. Tıngırdata tıngırdata alıştım. (Düzsöz)
47. Kangal'ın Mamaş nahiyesinde bir Âşık Süleyman vardı. (Düzsöz)
48. Çok güzel çalıyordu, çok hoşuma gitti. (Düzsöz)

49. Atatürk'ün ölümünü duyunca bana çok fazla tesir yaptı. (Düzsöz)
50. İçerimi dağladı. (Düzsöz)
51. Herkes yazar da Âşık Veysel durur mu, dedim. (Düzsöz)
52. Gönlümden geldiği gibi döşendim. (Düzsöz)
53. Beş, on gün içinde yazdım, besteledim. (Düzsöz)
54. İstanbul'a gelirken Kayseri'ye uğradım. (Düzsöz)
55. Oradan Ankara'ya gittim, çok tutuldu. (Düzsöz)
56. Ankara'ya ilk onuncu yıl dönümü sıralarında geldim. (Düzsöz)

Hayal Perdesi (2 Edimsöz)

1. “Başlayalım mı, başlar mısın? (Edimsöz)
2. Karagöz'ün evini taşıyalım mı? (Edimsöz)

Büyüyünce Ne Olacaksınız? (7 Düzsöz, 7 Edimsöz, 11 Etkisöz)

1. Büyüyünce ne olacaksın? (Etkisöz)
2. Ee, söyle bakalım, okul nasıl? (Etkisöz)
3. Okul iyi. (Düzsöz)
4. Yaramazlık yok değil mi? (Etkisöz)
5. Yok. (Düzsöz)
6. Arkadaşlar nasıl? (Etkisöz)
7. Arkadaşlar iyi. (Düzsöz)
8. Karne nasıl, karne? (Etkisöz)
9. İyi, iyi. (Düzsöz)
10. Pekiyi değil mi? (Edimsöz)
11. Pekiyi, pekiyi. (Edimsöz)
12. Ee, söyle bakalım, büyüyünce ne olacaksın? (Etkisöz)
13. Yoo, olmaz, bir tanesini seçeceksin. (Edimsöz)
14. Büyüyünce ne olacağımı bilmiyorum. (Düzsöz)
15. Tüccar olmalı, tüccar... (Etkisöz)
16. Oohhh, zengin olup keyif sürersin. (Düzsöz)
17. O zaman bize de bakarsın, değil mi, evlat? (Etkisöz)
18. Önce altın bilezik. (Edimsöz)
19. Bir meslekte ilerle, sonra servetini yap. (Edimsöz)
20. Ne istersen ol. (Edimsöz)
21. Ama olduğunun en iyisini olmaya bak. (Edimsöz)
22. Büyüyünce ne olacaksın? (Etkisöz)
23. Ne yapacaksın? (Etkisöz)
24. Aaa, nasıl şey o öyle, Şeker Bayramı'nda hukukçu demiştin, şimdi eczacı diyorsun. (Düzsöz)
25. Büyüyünce ne olacaksın? (Etkisöz)

İyimserlik, Kötümserlik (10 Düz söz)

1. Yarı boş bir bardak görüyorum. (Düz söz)
2. İnsanın yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşamak için vakit geçmiş değildir. (Düz söz)
3. Daima yeni şeyler öğrenmek istiyorum. (Düz söz)
4. Yenileri öğrenince de eskileri unutmak âdetimdir. (Düz söz)
5. İhtiyar olduğumu hiçbir zaman düşünmem. (Düz söz)
6. Bütün yeni cereyanlarla hemen ilgilenirim. (Düz söz)
7. Çünkü ben iyimser bir kadıyım.” (Düz söz)
8. Gittim, gördüm, yendim. (Düz söz)
9. Güldüm, yaşadım, sevdim. (Düz söz)
10. En iyi iş, neşeli bir adamın elinden çıkan iştir. (Düz söz)

Bir Kule Varmış (1 Etki söz)

1. Bu öyküyü merak mı ediyorsunuz? (Etki söz)

4. 3. 3. Söz Eylem Kuramı Bakımından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Metinler

Araştırmada, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki konuşma diline ait sözcelelerin söz eylem kuramı bakımından özellikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Kitap ve İnsan (8 Düz söz, 7 Etki söz)

1. Kitap okurken kendinden biraz uzaklaşmak, seyahat etmek her zaman hoşadır. (Düz söz)
2. Kitaplarda sahte sevimlilik yoktur. (Düz söz)
3. Geceyi eğer kitap denen dostlarla geçiriyorsak bu, gerçekten istediğimiz içindir. (Düz söz)
4. En azından kitaplar söz konusu olduğunda dostlarımızı genellikle üzümlere terk ederiz. (Düz söz)
5. Heyecanla okuduğunuz ilk kitabı hatırlıyor musunuz? (Etki söz)
6. Düşünüyorum da şu dünyada kitaplar yok olurse yaşamak ne kadar güçleşir, çekilmez bir ağırlık olur. (Düz söz)
7. Romancı veya şair için yazmak nasıl dayanılmaz bir ihtiyaçsa okuyucu için de yazılanları okumak öyledir. (Düz söz)
8. En kötümser zamanlarımızda yardıma onlar koşar. (Düz söz)
9. En son hangi kitabın yardımınıza koştuğunu hatırlıyor musunuz? (Etki söz)
10. Hatırlıyorsanız siz iyi bir kitap okuru ve kitap dostusunuzdur. (Düz söz)

İmza Günü (17 Düz söz, 10 Edimsöz, 2 Etki söz)

1. Bu kitapların yazarıyla tanışacağım bugün. (Düz söz)
2. Kasabamızın şenlikleri nedeniyle buraya geliyor. (Düz söz)
3. Okurlarıyla söyleşecek, kitaplarını imzalayacak. (Düz söz)

4. Ben de bu kitapların tümünü imzalatacağım ona. (Düzsöz)
5. Ben... (Düzsöz)
6. Bütün kitaplarınızı okudum. (Düzsöz)
7. O yüzden de bende bulunan tüm kitaplarınızı alıp getirdim. (Düzsöz)
8. Bunları bana imzalar mısınız?" (Edimsöz)
9. Severecek imzalarım hem de, dedi. (Edimsöz)
10. Sen en iyi okurlarımdan birisi olmalısın. (Edimsöz)
11. Benim için mutluluk bu. (Düzsöz)
12. Bu kadar kitap okuduğuna göre ilerde yazar mı olacaksın yoksa? (Etkisöz)
13. Yoo, dedi ona. (Edimsöz)
14. Yazar olmayacağım. (Edimsöz)
15. Anlaşıldı, dedi yazar. (Edimsöz)
16. Bu mesleğin fazla para getirmediğini sen de biliyorsun? (Düzsöz)
17. Bak, dedi çocuğa. (Edimsöz)
18. İyi bir okur olduğun için seni sevdim. (Düzsöz)
19. Son yazdığım kitabım yok sende. (Düzsöz)
20. Sanıyorum bunu bilmiyorsun. (Düzsöz)
21. Şimdi sana onu da imzalayacağım. (Edimsöz)
22. Kütüphanende bulunsun. (Düzsöz)
23. Nedir bu? (Etkisöz)
24. Harçlığımdan. (Düzsöz)
25. Buradan alabilirsiniz. (Edimsöz)
26. Bu benim en iyi okuruma hediyem. (Düzsöz)
27. Okurken beni hatırlayacaksın. (Düzsöz)
28. Sonra da kütüphanenin güzel bir köşesinde saklayacaksın. (Düzsöz)
29. Tamam mı? (Edimsöz)

Atatürk'ün Kişilik Özellikleri ve Eserleri (2 Edimsöz)

1. Bağımsızlığa kavuşuncaya kadar bütün milletle birlikte özveriyle çalışacağıma kutsal inançlarım adına and içtim. (Edimsöz)
2. Benim için Anadolu'dan başka hiçbir yere gitmemek kesindir. (Edimsöz)

Bir Hatıra (16 Düzsöz, 11 Edimsöz, 7 Etkisöz)

1. Her şeyi yapan sensin, bütün varlığımızı sana borçluyuz. (Etkisöz)
2. Sen olmasaydın, başka hiç kimse, hiçbir şey yapamazdı. (Etkisöz)
3. Allah seni başımızdan eksik etmesin. (Edimsöz)
4. Beyefendi bütün yapılanlar herkesten önce büyük Türk milletinin eseridir; onun başında bulunmak bahtiyarlığına ermiş bulunan bizler ise ancak onun şuurlu fedakârlığı sayesinde fikir ve iman birliği içinde ortak vazife görmüş, öylece başarı kazanmış insanlarız. (Düzsöz)

5. Hakikat bundan ibarettir, dedi. (Düzsöz)
6. Paşa'm bu kadar yüksek tevazuya tahammülümüz yoktur. (Düzsöz)
7. Efendim, izin veriniz. (Edimsöz)
8. Ortada tevazu filan yok. (Düzsöz)
9. Gerçeğin ifadesi vardır. (Düzsöz)
10. Size bir şeyi hatırlatacağım. (Düzsöz)
11. Elbette dikkat etmişsinizdir. (Düzsöz)
12. Ben karşımıza çıkan sorunlar hakkında, her zaman uzun uzadıya konuşur, istişarelerde bulunurum. (Düzsöz)
13. Herkesi konuştururum ve dinlerim. (Düzsöz)
14. İtiraf edeyim ki konuşulacak sorunların şekilleri hakkında doğru ve detaylı bir fikre sahip olmadan müzakerelere girdiğim olmamıştır. (Düzsöz)
15. Bu konularda ancak arkadaşlarımı yani sizleri dinledikten sonradır ki kanaate varmışımdır. (Düzsöz)
16. Yani tatbikatta olduğu gibi verilen kararlarda da hepinizin hissesi vardır, bunu bilersiniz. (Düzsöz)
17. Şimdi mevzunun asıl ince noktasına geliyorum. (Edimsöz)
18. Beyefendi, içeride ve dışarıda şahsıma karşı suikastler tertip edilmesinin sebep ve hikmeti nedir, hiç düşündünüz mü? (Etkisöz)
19. Bu tertiplerin peşinde koşanların benimle şahsi bir alıp verecekleri mi vardır? (Etkisöz)
20. Hayır! (Edimsöz)
21. İntikam hissiyle mi hareket ediyorlardır? (Etkisöz)
22. O da değil... (Edimsöz)
23. O hâlde neden beni ortadan kaldırmak istiyorlar? (Etkisöz)
24. Cevap vereyim, çünkü inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti'nin benimle kaim olduğuna, ben gidince yıkılacağına, bu suretle haince emellerine kavuşacaklarına inanıyorlar da ondan... (Düzsöz)
25. Sizin sözlerinizin de onların muhakemesine uygun olduğunu bilmem fark ediyor musunuz? (Etkisöz)
26. Çok rica ederim beyefendi... (Edimsöz)
27. Eğer samimi iseniz bu fikri kafanızdan çıkarınız. (Edimsöz)
28. Hatta böyle düşünenlere rastlarsanız onlara da aynı şeyi ihtar ediniz. (Edimsöz)
29. Herkes millî vazife ve sorumluluğunu bilmeli ve ülke sorunları üzerinde o zihniyetle düşünüp çalışmayı itiyat edinmelidir. (Edimsöz)
30. Efendiler! (Edimsöz)
31. Size şunu söyleyeyim ki inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti'ni benim şahsımla kaim zannedenler çok aldandırlar. (Düzsöz)
32. Türkiye Cumhuriyeti her manası ile büyük Türk milletinin öz ve aziz malıdır. (Düzsöz)
33. Kıymetli evlatlarının elinde daima yükselecek, ebediyen payidar olacaktır. (Düzsöz)
34. Şimdi rica ederim, artık bu konuyu kapayalım, bir daha da tekrar etmeyelim. (Edimsöz)

İnsan Sevgisi ve Evrensellik (1 Düz söz, 1 Edimsöz, 5 Etkisöz)

1. Burada bir dost vatanın toprağındasınız. (Etkisöz)
2. Huzur ve sessizlik içinde uyuyorsunuz. (Etkisöz)
3. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. (Etkisöz)
4. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar! (Edimsöz)
5. Gözyaşlarınızı dindiriniz. (Etkisöz)
6. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. (Düz söz)
7. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. (Etkisöz)

Dil Sevgisi, Dil Bilinci (4 Düz söz, 7 Edimsöz)

1. Benim gerçek yurdum Fransızcadır, ana dilimdir. (Düz söz)
2. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır. (Edimsöz)
3. Bu dil ağızımda annemin sütüdür. (Düz söz)
4. Türkçem benim, ses bayrağım (Düz söz)
5. Başka dile uymaz annenin sesi / Her sözün arasan vardır Türkçesi (Düz söz)
6. Annenden öğrendiğinle yetinme, / Çocuğum Türkçeni geliştir. (Edimsöz)
7. Ne var ki çocuğum, / Güzellik de bakım ister. (Edimsöz)
8. Önce türkülerimizi öğren, / Seni büyüten ninnilerimizi belle, / Gidenlere yakılan ağıtları... (Edimsöz)
9. Her sözün en güzeli Türkçemizde, / Diline takılanları ayıkla, / Yabancı sözcükleri at. (Edimsöz)
10. Bak, devrim, ne güzel, / Barış, ne güzel, / Dayanışma, özgürlük, / Hele bağımsızlık! (Edimsöz)
11. Sev, Türkçeni çocuğum / Dilini sevenleri sev! (Edimsöz)

Son Kuşlar (3 Düz söz, 1 Edimsöz, 8 Etkisöz)

1. Bizim pilavlıklar geldi, derdi. (Düz söz)
2. Ne yapıyorsunuz yahu? (Etkisöz)
3. Sana ne? (Etkisöz)
4. Canım, neden söküyorsunuz? (Etkisöz)
5. Mühendis Ahmet Bey söktürüyor. (Düz söz)
6. Ne yapacak bunları? (Etkisöz)
7. Yukarıda deri tüccarı Hollandalı var ya hani, onun bahçesini düzeltiyorlar da... (Düz söz)
8. İngiliz çimi alsın, eksin, mademki herif zengin... (Edimsöz)
9. İngiliz çimiyle bu bir mi? (Etkisöz)
10. Bu daha mı iyi? (Etkisöz)
11. İyi de laf mı? (Etkisöz)
12. Bunun üstüne çimen mi olur? (Etkisöz)

Beyaz Diş (4 Düz söz, 2 Edimsöz)

1. Vay canına! (Edimsöz)
2. İnanmıyorum. (Düz söz)
3. Bay Scott, darılmayın ama düşüncelerimi söylemeliyim. (Edimsöz)
4. Bana kalırsa bu yaptığınıza macera denir. (Düz söz)
5. İş, maden uzmanlığına dayanınca herkesi cebinizden çıkarabilirsiniz; buna söyleyecek sözüm yok. (Düz söz)
6. Ama çocukken gidip de sirke girmemekle kendinizi harcamışsınız. (Düz söz)

Dünyayı Güldüren Adam (2 Düz söz, 2 Etkisöz)

1. Kızım sana söylüyorum, gelinim sen işit. (Etkisöz)
2. Eşek evde yok. (Düz söz)
3. İşte eşek ahırda. (Düz söz)
4. Eşegin sözüne mi inanacaksın, benimkine mi? (Etkisöz)

Türküler Dolusu (2 Düz söz, 2 Etkisöz)

1. Taşıma, toprağıma toz konduranın / Alnını karışlarım. (Etkisöz)
2. Memleket ahvalini onlardan sor. (Edimsöz)
3. Kitaplarda değil türkülerde ara Yemen'i, (Edimsöz)

Yünden Halıya (25 Düz söz, 5 Edimsöz, 3 Etkisöz)

1. Bir kova daha su, birazcık da ceviz kabuğu... (Edimsöz)
2. Çay molası zamanı (Etkisöz)
3. Okul Aile Birliği toplantısı var da... (Düz söz)
4. Bir saat sonra gelirim. (Düz söz)
5. Nerede kalmıştık? (Etkisöz)
6. Turistlere el emeği, alın teri, göz nuru halılarımızın geleneksel yöntemlerle yapılışını, tüm aşamalarını burada sergiliyoruz. (Düz söz)
7. Bir de acı kahvemizi içiyorlar bu avluda... (Düz söz)
8. Avanos'ta otuz yaşına gelmiş bir insana sorun (Edimsöz)
9. Kadınsa halı dokur, erkekse çamurdan çanak, çömlek yapar... (Düz söz)
10. En büyük sırrı sevgi. (Düz söz)
11. İnsan sevdiği işte başarılı oluyor. (Düz söz)
12. Burası bizim hem iş yerimiz hem de evimiz gibi. (Düz söz)
13. Tüm üretim aşamalarında biz varız, işimizi alın terimizle yoğuruyoruz. (Düz söz)
14. Bitkileri mevsiminde toplamak gerekiyor. (Düz söz)
15. Ceviz kabuğu, cehri, yapışkan ot, meyan kökü, havacıva otu... (Düz söz)
16. Bunlar mevsiminde, zamanında toplanıp kurutulmalıdır. (Edimsöz)

17. Boyama sırasında belirli derecede ısıtılmış suda bu bitkilerin karışımıyla iplik kaynatılıp sonra da durulanmalıdır. (Düzsöz)
18. Ardından kurutulması, çilelere ayrılması. (Düzsöz)
19. Sağ olsun komşularımız da bize destek veriyorlar üretim aşamalarında. (Edimsöz)
20. Sonra da asırlık tezgâhlarda dokunması... (Düzsöz)
21. Meyan kökü ve cehri karışımından portakal rengini; havacıva otundan gri ve moru; cehri sarısı ve toz ‘indigo’ dan ise yeşil rengi elde ediyoruz. (Düzsöz)
22. Siyah yünün kendi doğal rengidir, siyah renkte boyama yapmıyoruz. (Düzsöz)
23. Kaliteli bir halı için iyi bir yün gerekli. (Düzsöz)
24. Esnek, kolay kırılmayan, yeterli yağ oranı olan, aşırı kalın ya da ince olmayan ve boya tutma özelliği olan bir yün... (Düzsöz)
25. Doğal ortamında yıkanmalı, fazla hırpalanmadan didilmeli, sonra da eşit kalınlıkta -elde ya da çıkırıktaki eğirilmeli... (Edimsöz)
26. Dokumasını da usta eller yaptıysa ortaya değerli dokuma halı çıkıyor. (Düzsöz)
27. Halıcı geldi. (Etkisöz)
28. Yünler bizden, ipler halıcıdan... (Düzsöz)
29. Genç kızlarımız oldukça çabuk kavıyorlar, bizim desenlerimize kendi yaratıcılıklarını da eklediklerinde özgün desenler çıkıyor ortaya. (Düzsöz)
30. Biz halı dokuyacak olanların desenlerini az çok önceden tahmin edebiliyoruz, hangi evden nasıl bir halı çıkar... (Düzsöz)
31. Desenlerden o anki ruh hâlleri ortaya çıkıyor; sevinçli, hüzünlü, coşkulu anlar. (Düzsöz)
32. Acılar da gizli bu desenlerde... (Düzsöz)
33. Sevgi ve özlemler de... (Düzsöz)

Ergenekon Destanı (7 Düzsöz, 2 Edimsöz, 2 Etkisöz)

1. Göktürklerle hile yapmazsak işimiz sonunda pek yaman olacak. (Düzsöz)
2. Düşmanlarımızda savaşacak hâl kalmadı, kaçıyorlar.” (Düzsöz)
3. Dört bir yanımız düşman dolu bizi yaşatmazlar. (Etkisöz)
4. En iyisi dağların içinde insan yolu düşmez, sapa bir yer bulup orada yerleşelim. (Edimsöz)
5. Atalarımızdan duyardık, Ergenekon’un dışında geniş yerler, güzel yurtlar olurmuş. (Düzsöz)
6. Eskiden oraları bizim öz yurdumuzmuş. (Düzsöz)
7. Dağların arasından bir çıkılacak yol arayıp bulalım, çıkıp buradan göçelim. (Edimsöz)
8. Ergenekon’un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım. (Etkisöz)
9. Bu dağda bir demir madeni var. (Düzsöz)
10. Yalın kata benzer. (Düzsöz)
11. Madenin demirini eritsek bir yol olurdu. (Düzsöz)

Güneş Battı (9 Düzsöz, 7 Edimsöz, 3 Etkisöz)

1. Çok yorulduğum. (Düzsöz)

2. Hemen koşup bir doktor çağıralım, demiş. (Edimsöz)
3. Olmaz, demiş başka bir çocuk. (Edimsöz)
4. Vaktimiz yok. (Düzsöz)
5. Hem doktorlar, hastalanmış bir güneşe ne yapabilirler ki? (Etkisöz)
6. Gökkuşağı, birazcık gökkuşağı lütfen, diye inlemiş. (Edimsöz)
7. Güneş mi, diye bağırılmış gökkuşağı. (Düzsöz)
8. Eski dostum güneş. (Etkisöz)
9. Ben de ne zamandır kendisini göremiyor, başına bir şey gelmiş olmasından korkuyordum. (Düzsöz)
10. Sizin büyükleriniz sigaralarıyla gökyüzünü kirliteli beri güneşle sarılıp dans ettiğimiz yerler çok azaldı. (Düzsöz)
11. Yaşamamız için benimle o, birbirimize sarılıp dans etmeliyiz. (Düzsöz)
12. Yoksa o da ölür, ben de demiş. (Etkisöz)
13. Tamam işte, demişler. (Edimsöz)
14. Güneş bir tepenin arkasında ölümü bekliyor, artık gökyüzüne çıkıp dünyayı ısıtacak gücü kalmamış. (Düzsöz)
15. Bizden seni bulmamızı istedi. (Düzsöz)
16. Ne olur koşalım, çabucak ona gidelim. (Edimsöz)
17. Yolu gösterin derhâl gidelim. (Edimsöz)
18. Benim de kuvvetim tükenmek üzere, demiş. (Düzsöz)
19. Koşun yaşadığınız yerlere geri dönün ve anlatın. (Edimsöz)

Yedigöller’de Sonbahar (1 Edimsöz)

1. Uğurlar ola! (Edimsöz)

Mavisini Yitirmiş Yaşamak (1 Düzsöz, 4 Edimsöz, 5 Etkisöz)

1. Maviyi sever miydiniz; şu, renklerin en çok doğup en çabuk ölenini? (Etkisöz)
2. Mavinin ‘su rengi’ demek olduğunu bilir miydiniz? (Etkisöz)
3. Adını sudan aldığını sonra gökyüzüne ağarak oradan suya ve insanlara gülümseyip durduğunu... (Düzsöz)
4. Birazcık, avuç içi kadar gökyüzü mavisini için zindanların çatısından, gökdelenlerin penceresinden sızacak bir tutam mavilik için neler vermeyiz? (Etkisöz)
5. Rengini yitirmiş bir yaşamak neye yarar? (Etkisöz)
6. Hani mavi gök, hani dalın yeşili, masmavi deniz nerede? (Etkisöz)
7. Şimdi siz, rengi eksilmiş dünyanın insanları! (Edimsöz)
8. El kadar mavi görünüyorsa pencerenizden, hele başınızı kaldırınca masmavi, çılgınca bir gökyüzü görebiliyorsanız bir yerlerde, şükredin. (Edimsöz)
9. Ciğerlerinize çekin o maviyi, hücrelerinize doldurun. (Edimsöz)

10. Ve bizler için, bir de şehirlerin grisinde yitip giden çocuklar ve kuşlar için doya doya seyredin gökyüzünü. (Edimsöz)

Dünya Hep Güzel Kalsın (57 Düz söz, 21 Edimsöz, 31 Etkisöz)

1. Dur. (Edimsöz)
2. Dünyamız daha önce küresel ısınmayı yaşadı mı? (Etkisöz)
3. Yaşadıysa kaç kez yaşadı ve sonucu ne oldu? (Etkisöz)
4. Bu soruya cevap verebilmek için bir sürü kitap karıştırmak zorunda kaldım. (Düz söz)
5. En büyüğünün 251 milyon yıl önce olduğunu ve bu yüzden pek çok canlı türünün yok olduğunu öğrendim. (Düz söz)
6. Ama en önemlisinin, şimdi yaşamakta olduğumuz küresel ısınma süreci olduğunu görüyoruz. (Düz söz)
7. Çünkü bu, insan kaynaklı... (Düz söz)
8. Yani bizim faaliyetlerimizden kaynaklanıyor. (Düz söz)
9. Küresel ısınma doğal bir olay mıdır? (Etkisöz)
10. Nasıl gerçekleşir? (Etkisöz)
11. Geçen ay yayımlanan BM raporunda ortaya çıktı ki bu yaşanan doğal bir olay değil. (Düz söz)
12. Yani güneşteki lekelerden şundan bundan olmuyormuş. (Düz söz)
13. Biz çok otomobil kullanıyormuşuz, çok seyahat ediyormuşuz, fabrikalar çok kirletiyormuş, o yüzden oluyormuş. (Düz söz)
14. Yani insan kaynaklıymış. (Düz söz)
15. Küresel ısınma ne zaman başladı? (Etkisöz)
16. Bundan binlerce yıl önce de dünyada küresel ısınma yaşandığı saptanmıştır. (Düz söz)
17. Şu anda yaşamakta olduğumuz sonuncusu, “Endüstri Devrimi” diye bildiğimiz, buharlı makinenin bulunduğu zamana dayanıyor. (Düz söz)
18. Kömürle işleyen makineler bulununca kömür atmosfere karbon dioksit gibi gazlar veriyor. (Düz söz)
19. Aslında bazı bilim insanları da bu tarihi daha eskilere götürüyor. (Düz söz)
20. Bu sürecin sekiz bin yıl önce başladığını, yerleşik hayata geçen insanlardan itibaren bunun adımlarının atıldığını söylüyorlar. (Düz söz)
21. Küresel ısınma kimin suçu? (Etkisöz)
22. Biz çocukları buna bulaştıran ne? (Etkisöz)
23. Galiba hepimizin suçu bu... (Düz söz)
24. Bir suç var tabi ortada, size güzel bir dünya bırakamama tehlikesi var. (Etkisöz)
25. Yaşanabilir bir dünya bırakamama tehlikesi var. (Etkisöz)
26. Bu suç öncelikle büyük şirketlerin suçu... (Düz söz)
27. Çok büyük kârlar elde etmek için kaynaklarımızı har vurup harman savuruyorlar. (Düz söz)
28. Dünyanın sınırlı kaynaklarını, çok kötü bir şekilde kullanıyorlar. (Düz söz)
29. Ama bizim de suçumuz, yani hepimizin... (Düz söz)

30. Sonuçta yaşanamaz bir hâle gelirse dünya; aşırı sıcak dalgaları, eriyen buzullar, ölen hayvanlar, yok olan hayvan türleriyle karşılaşınca “Bütün bunları, bol bol alışveriş yapmak için mi yaptınız?” diye sorabilirsiniz. (Düzsöz)
31. Ve haksız da sayılmazsınız. (Edimsöz)
32. Yani yaşama tarzımızı biraz değiştirmemiz lazım. (Edimsöz)
33. Sizin hiç hatanız olmamasına rağmen sizi bu işe bulaştıran biziz ve bizden önceki kuşak... (Düzsöz)
34. Küresel ısınmayla insanlar yok olacak mı? (Etkisöz)
35. Eğer böyle giderse, bir şey yapmazsak sen arkadaşlarınla birlikte öğretmenlerini ve bütün çevreni sıkıştırmazsan onlar da karar verecek olan bakanları, belediye başkanlarını sıkıştırmazsa insanlığın durumu tehlikede demektir. (Edimsöz)
36. Yalnız insanlık değil, kutup ayıları gibi soğuk bölgelerde yaşayan birçok canlı türü de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya... (Etkisöz)
37. Peki, küresel ısınmanın bize şu anda zararı var mı? (Etkisöz)
38. Var, hem de çok var... (Düzsöz)
39. Artık bilim insanları, meteoroloji mühendisleri ve önemli gazeteciler toplanıyorlar ve bu konuyu tartışıyorlar. (Düzsöz)
40. Adana’da da suların azaldığından sık sık bahsediliyordur herhâlde? (Etkisöz)
41. Yağmurların az ve düzensiz olduğundan... (Düzsöz)
42. Bazen hiç yok bazen de aşırı miktarda yağış oluyor. (Düzsöz)
43. Yani iklimin dengesi bozuluyor. (Düzsöz)
44. Beklenmedik, pek çok ölümlere yol açan kasırgalar oluyor, orman yangınları oluyor, büyük sel felaketleri oluyor. (Etkisöz)
45. Bütün bunların da sebebi “küresel iklim değişikliği” dediğimiz küresel ısınmadır. (Düzsöz)
46. Yani çok büyük zararı var ve eğer önlem almazsak artacak da... (Etkisöz)
47. Ne gibi önlemler alınabilir? (Etkisöz)
48. Ağaçları kesmezsek küresel ısınma önlenir mi? (Etkisöz)
49. Ağaçları kesmemek iyi bir yol ama tek başına yetmez. (Düzsöz)
50. Çünkü sadece bundan değil, sadece ormansızlıktan olmuyor. (Düzsöz)
51. Mesela daha geçenlerde bir haber okudum ve gözlerim fal taşı gibi açıldı (Düzsöz)
52. Nijerya gibi bir Afrika ülkesinde 2012’ye kadar, yani beş sene sonra koca ülkede hiç orman kalmayacakmış.(Etkisöz)
53. Çünkü hepsini kesip yakıyorlarmış. (Düzsöz)
54. Ağaçları kesmemek çok önemli bir yol, hatta ağaç dikmek daha da iyi bir şey. (Düzsöz)
55. Ama yetmez. (Düzsöz)
56. Mutlaka daha az araba kullanmak veya evlerin yazın sıcaktan, kışın soğuktan iyi korunmasını sağlamak gibi bir sürü önlem almak zorundayız. (Edimsöz)
57. Daha az seyahat etmek zorundayız. (Edimsöz)
58. Bunları da yaparsak ancak bir şansımız olabilir. (Edimsöz)
59. Afrika zaten kurak bir kıta, daha da kuraklaşırsa kıta diye bir şey kalmaz. (Düzsöz)

60. Çok doğru maalesef. (Edimsöz)
61. Orada büyük bir çöl var ve o çöl büyüyor. (Düzsöz)
62. Ama Avrupa da öyle. (Düzsöz)
63. Mesela Güney Avrupa, özellikle İspanya'nın güneyinde ve Yunanistan'da korkunç orman yangınları oluyor. (Düzsöz)
64. Ormanlar da bitince bu uygarlık dediğimiz şeyi de ayakta tutmak çok zorlaşıyor. (Düzsöz)
65. Tarihe bakıldığı zaman ormanlarını kötü kullandığı için birçok toplum yok olup gitmiş, yani medeniyet yok olmuş. (Düzsöz)
66. Dolayısıyla bu, Afrika gibi özellikle yoksul yerleri tamamen vuracak. (Düzsöz)
67. En yoksullar, ilk etkilenecek olanlar. (Düzsöz)
68. Baş edecek güçleri de yok çünkü onların. (Düzsöz)
69. Bazıları geleceği umursamadığı için küresel ısınmaya karşı bir şey yapmıyor. (Düzsöz)
70. Bu nasıl engellenir? (Etkisöz)
71. Senin gibi çocukların bunu sorgulaması bir yol. (Etkisöz)
72. Ben de her gün çıkıp kendi iki saatlik programımda bunları anlatmaya çalışıyorum. (Düzsöz)
73. Çok büyük bir tehlike geliyor. (Etkisöz)
74. “Rahat yaşamak” diyoruz bunun adına, “medeniyet” diyoruz; bol bol alışveriş yapalım, mevsimi gelmeden meyveleri yiyelim, onları dışarıdan getirtelim ne kadar pahalıya mal olursa olsun, diye düşünüyoruz. (Düzsöz)
75. Örneğin, kış günü çilek getirtmek için uçak, benzin kullanılıyor, bu da küresel ısınmayı artırıcı bir şey. (Düzsöz)
76. Bir türlü bu tehlikenin büyüklüğünü anlayamıyoruz. (Düzsöz)
77. Senin gibi soru soranların sayısı artmaya başlayınca, “Dur bakalım.” demek zorunda kalacaklar, bu tüketim meraklıları... (Edimsöz)
78. Bu sayı belli bir yere gelince bir tedbir almanın zamanı geliyor. (Düzsöz)
79. Küresel ısınmanın dünyamıza zarar vermesini engellemek için neler yapabiliriz? (Etkisöz)
80. Mesela, araba kullanımını kısıtlamamız lazım. (Edimsöz)
81. Ciplerin çok kirletici etkisi var, onlardan daha az kullanmak lazım. (Edimsöz)
82. Küçük model arabalar seçmek lazım. (Edimsöz)
83. İşe gidip gelirken sürekli arabayla değil, belediye otobüsü, tramvay gibi araçlarla gidip gelmek lazım, toplu taşıma araçlarını kullanmak lazım. (Edimsöz)
84. Bütün bunların tek tek yapılması lazım. (Edimsöz)
85. “Ey başbakan, ey cumhurbaşkanı! (Etkisöz) çağrı
86. Dünya kötüye gidiyor, bize bir şey kalmayacak! (Edimsöz)
87. Onun için şimdi kanunları geçirin, sıkı tedbirler alın ve petrol, kömür, doğal gaz yerine çok daha kolay yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanalım.” (Edimsöz)
88. Hükûmetin bunları zorunlu kılması lazım. (Edimsöz)
89. Bunlara “yenilenebilir enerji” deniyor; güneş panelleri, rüzgâr pervaneleri gibi... (Düzsöz)
90. Mesela yer altından çıkan sıcak gazlar, sıcak sular var; ısıtmada onların devreye sokulması lazım. (Edimsöz)

91. Böyle alternatif enerji türleri kullanmak gerek petrol ve doğal gaz yerine. (Edimsöz)
92. Bunları da yapabilmek için hükûmetlerin, devletin bu konuda karar vermesi gerek, bunun için de onları zorlamamız lazım. (Edimsöz)
93. Siz küresel ısınma ile ilgili neler yaptınız? (Etkisöz)
94. Ben de mesela, evde camları daha az ısı kaybedecek şekilde yapmaya çalışıyorum. (Düzsöz)
95. Ampullerin hepsini yeni tip, enerji tasarrufu sağlayan ampullerle değiştirdik evde, bu çok fark ediyor. (Düzsöz)
96. Eskisinden daha az seyahatlere gitmeye çalışıyorum. (Düzsöz)
97. Ne olacak peki, sen ne düşünüyorsun Ada? (Etkisöz)
98. Başarabilecek miyiz dünyayı iyi bir yere götürmeyi? (Etkisöz)
99. Küresel ısınmayı engelleyebilecek miyiz? (Etkisöz)
100. Eğer insanlar ikna olursa başarabiliriz. (Etkisöz)
101. Ama ben insanların rahatından vazgeçmek isteyeceklerini sanmıyorum. (Etkisöz)
102. Eyvah, yani çok iyimser değilsin! (Etkisöz)
103. Ama tek çaremiz bu, yani insanların kendi bindikleri dalı kesmeyeceklerine inanmak zorundayız. (Düzsöz)
104. Biraz daha ümitli bir notayla, çizgiyle tamamlayalım bu söyleşimizi. (Edimsöz)
105. Bir şans var herhâlde, şimdi harekete geçerse. (Etkisöz)
106. Geçen sene “Küresel ısınma, iklim değişikliği, felakete gidiyoruz.” diyorduk ama daha azdı sayımız. (Düzsöz)
107. Bu yıl, bir uyanma senesi oldu. (Düzsöz)
108. Şimdi 2007 harekete geçme yılı, eylem yılı olabilir, onun için de çok umutluyum. (Düzsöz)
109. Senin bu soruların da fevkalade umut vericiydi bizim için, her ne kadar sen iyimser olmasan da... (Düzsöz)

Komşusuzluk (12 Edimsöz, 72 Etkisöz)

1. İyi akşamlar! (Edimsöz)
2. Günaydın! (Edimsöz)
3. Nasılsın? (Etkisöz)
4. Çoluk çocuk iyi mi? (Etkisöz)
5. Merhaba! (ks. 2) (Edimsöz)
6. Ayıp oluyor kardeşim! (Edimsöz)

Posta Kutusundaki Mızık (6 Düzsöz, 17 Edimsöz, 4 Etkisöz)

1. Azizim Efendim (Edimsöz)
2. Saadetli (Edimsöz)
3. Gözüm nuru (Edimsöz)
4. İki gözüm (Edimsöz)
5. Ruhum ve karındaşım (Edimsöz)

6. Aziz ve güzide refikimiz efendim (Edimsöz)
7. Devletlü, inayetlü, merhametlü, sultanım hazretleri... (Edimsöz)
8. Sevgili Dost (Edimsöz)
9. Bana mı? (Etkisöz)
10. Evet, sana ey dost! (Edimsöz)
11. Sana söyleyeceklerim var. (Etkisöz)
12. Kelimeler, karınca yuvası gibi kaynıyor zihnimde. (Düzsöz)
13. İçlerinden biri kâğıda düşüyor, altı harfli: Dostluk. (Düzsöz)
14. Bir dostluk kaldı! (Edimsöz, ks. 3)
15. Dayanacak, bir dostluk kaldı. (Edimsöz)
16. Bir dostluk kaldı mı? (Etkisöz)
17. Çiy damlası göle dedi ki sen nilüfer yaprağının altındaki büyük çiy damlasısın, ben de üstündeki küçük çiy damlası. (Düzsöz)
18. Ah, dostluğa bak! (Edimsöz, ks. 3)
19. Güneş batıya doğru kayarken doğu karşısında sessizce durur. (Düzsöz)
20. Alaca karanlığın bu bulanıklığı altında şekiller tuhaflaşıyor, alt kısımları karanlıkta kaybolmuş kuleler ve mürekkep lekesini andıran ağaç tepeleri...(Düzsöz)
21. Sabahın olmasını bekleyeceğim ve senin şehrinin aydınlıkta görmek üzere uyanacağım. (Düzsöz)
22. Sevgili Dost, bu sözden sonra ne denebilir ki! (Edimsöz)
23. Zarfı açmadan evvel güneşe tut ve mektubun ilk kelimelerini oku. (Etkisöz)

Birlikte (2 Edimsöz)

1. Yokuş çık, (Edimsöz)
2. Bayır in, (Edimsöz)

Birey Toplumsallık (3 Düzsöz)

1. Kişi, başkalarından iyi bildiği, başkalarından iyi yapabildiği şeyle özgürdür. (Düzsöz)
2. O özgürlüğü kimse elinden alamaz onun. (Düzsöz)
3. Tam tersine ona bağımlı olurlar, saygı duyarlar. (Düzsöz)

Araştırmada, ders kitaplarındaki sahneleme kesitlerine ait sözceler, türleri açısından şu şekilde bir dağılım göstermektedirler:

Tablo 91: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerdeki Sahneleme Kesitlerinden Alınan Sözcelerin Metin Türleri Açısından Dağılımı									
Metinler	Metin Sayısı	Düzsöz		Edimsöz		Etkisöz		Sahneleme Sözceleri	
		f	%	f	%	f	%	f	%
Olay Yazıları	21	330	42.86	214	27.79	226	29.35	770	100.0
Düşünce Yazıları	28	187	53.89	89	25.65	71	20.46	347	100.0
Şiir	11	5	38.46	6	46.15	2	15.38	13	100.0
TOPLAM		522	46.19	309	27.35	299	26.46	1.130	100.0

Söz eylem kuramı bakımından düzsöz türündeki sözcelerin kullanım oranının en yüksek düşünce yazılarında olduğu saptanmıştır (f=187, %53.89). Bu durum, düzsöz sözcelerinin belirli bir durum hakkında alımlayıcıya bilgi verme ya da bir durumu tanımlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Düşünce yazılarının dil dışı nesnel gerçeklikle yakın ilişkisi bu durumu desteklemekte ve okuru bilgilendirme amaçlı yazılar olması da sözcelem durumunu yönlendirerek sözcelerin düzsöz şeklinde somutlaşmasını sağlamaktadır. Buna karşılık düzsöz sözcelerinin kullanım yoğunluğuna ilişkin en düşük düzey ise şiir türündeki metinlerde belirlenmiştir (f=5, %38.46). Bu durumda ders kitaplarındaki metinlerde şiir türündeki metinlerin az sayıda olmasının da önemli bir etkisi vardır. Yine şiir türündeki metinlerin yapısal özellikleri gereği sahneleme tekniğinin çok fazla kullanılmaması da bu durumun en önemli sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir. Olay yazıları türündeki metinlerde her ne kadar sözce sayısı diğer metin türlerine göre fazla da olsa metinsel bağlamdaki kullanım yoğunluğu dikkate alındığında düzsöz sözcelerinin kullanımının düşünce yazılarındaki kullanım oranından geride kaldığı görülmüştür (f=330, %42.86).

Söz eylem kuramı açısından ikinci olarak değerlendirilen sözce türü ise edim sözceleridir. Bu bağlamda yine sahneleme kesitlerinden alınan sözceler bu sefer sözceleme öznesinin dilin kendisinin de aynı zamanda bir edim olma özelliğinden yararlanarak gerçekleştirdiği emir, rica, nikah kıyma gibi dil edimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Edimsöz sözceleri metin türleri açısından ele alındığında ise en yüksek düzeyin bu sefer şiir türündeki metinlerde olduğu belirlenmiştir (f=6, %46.15). Her ne kadar şiir türündeki edimsöz sözcelerinin sayısı diğerlerine göre oldukça az olsa da metinsel bağlamda kullanım yoğunluğu oldukça yüksektir. Aynı zamanda şiir türünün yapısı gereği zaten sözceleme öznesi, az sayıda dilsel birimle çok sayıda gösterileni karşılamayı amaçlamaktadır. Bunun için de seçeceği dilsel ifadeler hem ezgi bakımından güzel hem çok anlamlı hem de işlevsel özellikleri iyi düşünülmüş olmalıdır. Bu noktada ilgili metinleri sözceleyen öznelere şiirlerinde alımlayıcıya yönelik bir dilsel edimi yansıtan ifadeler kullanmaları son derece dikkat çekicidir.

Edimsözlerin en düşük yoğunlukta kullanıldığı metin türü ise düşünce yazılarında belirlenmiştir (f=89, %25.65). Düzsözlerin aksine düşünce yazılarında edimsözlerin düşük olması sözceleme durumu hakkında bize birtakım çikarsamalarda

bulunmamızı sağlamaktadır. Edimsözlerin sözcelenmesinin aynı zamanda bir eylem gerçekleştirmek anlamına gelmesinden dolayı sadece bilgi aktarımı ve dil dışı nesnellığe gönderme yapmayı amaçlayan düşünce yazılarında kendisine yer bulmasını zorlaştırdığı söylenebilir.

Son olarak sahneleme kesitlerinden alınan sözcelerde yer alan etkisözler belirlenmiştir. Etkisözler; sözcelem öznesi tarafından üretilen sözcelerin alımlayıcı üzerinde etki bırakma, onu tedirgin etme, meraklandırma, yönlendirme yapma; kısacası alımlayıcının ruhsal durumu üzerinde bir tür baskı oluşturmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu noktada gerçekleştirilen çözümleme sonucunda etkisözlerin en yüksek kullanıldığı metin türü olay yazıları olmuştur (f=226, %29.35). Bu durum özellikle olay yazılarının bir durum sözcesinin bir edim sözcisi ile bir başka durum sözcesine dönüşme durumunun uygunluğundan kaynaklanmaktadır. Anlatısal türden metinlerin bu izlençe özelliği özellikle sahnelemede yer alan öznelerin birbirinin ruhsal durumunu etkilemeyi amaçlayan sözceleri somutlaştırmaları için uygun ortamı oluşturmaktadır. Sözcelem özneleri anlatısal izlencelerine etkileycilik kazandırmak için edimsözlere ve özellikler de etkisözlere ağırlık vermektedir. Çünkü etkisözler sözcelem öznesi, sözcelem durumu, sözce ve alımlayıcı izleğinde çizgisel olarak gerçekleşir ve bunun için de en uygun metinsel bağlam anlatısal tipte olan olay yazılarıdır. Özellikle bu olay yazıları içerisindeki olası kurgusalılık bu türden sözcelerin kullanımına daha uygun bir yazınsal gerçeklik ortamı hazırlamaktadır. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda etkisözler açısından en düşük kullanım yoğunluğu ise şiir türündeki metinlerde belirlenmiştir (f=2, %15.38). Şiir türündeki metinlerde etkisözlerin kullanım yoğunluğunun düşük olması bu türden metinlerin hem adet olarak hem de sözce ve gösterge miktarı olarak az sayıda olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sınıf değişkeni açısından ise kitapların sözcüksel ilişki bağlamında yapıları şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 92: Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerdeki Sahneleme Kesitlerinden Alınan Sözcelerin Metin Türleri Açısından Dağılımı									
Metinler	Metin Sayısı	Düzsöz		Edimsöz		Etkisöz		Sahneleme Sözceleri	
		f	%	f	%	f	%	f	%
6. Sınıf	18	233	42.13	143	25.86	177	32.01	553	100.0
7. Sınıf	18	124	54.15	60	26.20	45	19.65	229	100.0
8. Sınıf	24	165	47.41	106	30.46	77	22.13	348	100.0
TOPLAM		522	46.19	309	27.35	299	26.46	1.130	100.0

Türkçe ders kitaplarından seçilen sahneleme kesitlerindeki düzsöz türündeki sözcelerin kullanım yoğunluğuna yönelik en yüksek düzey 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda tespit edilmiştir (f=124, %54.15). Bu durumun etkili olmasında 7. sınıf düzeyindeki ders kitabında düşünce yazıları türündeki metinlerin ağırlıklı olarak kullanılmasının etkisi bulunmaktadır. Düzsöz sözceleri daha çok alımlayıcıyı bilgilendirme amacı taşıdığı için düzsözlerin diğer sözce türlerine göre daha fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır. En düşük kullanım düzeyi ise olay yazılarının ağırlıklı olarak tercih edildiği 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda tespit edilmiştir (f=233, %42.13). Buradan hareketle 6. sınıf düzeyindeki ders kitabındaki özelde sahneleme kesitlerinin, genelde ise metinlerin bilgi aktarımından, bir durumu betimlemekten ziyade edimleri aktarmayı amaçladığı çıkarsanabilir.

Edimsözler açısından ise en yüksek kullanım yoğunluğunun 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda olduğu belirlenmiştir (f=106, %30.46). Bu oran ile diğer iki sınıf düzeyindeki kitaplardan ayrılan 8. sınıf düzeyine yönelik kitabın daha çok dilin kendisinin edimsel görevine yöneldiğini göstermektedir. İlgili sahneleme kesitlerini sözcileyen sözceleme özneleri anlatısal izleni içerisindeki eyleyenlere ağırlıklı olarak dil edimleri gerçekleştirmişlerdir. Diğer iki sınıf düzeyindeki sahnelemelerden alınan sözceler içerisinde edimsözlerin kullanım yoğunluğu birbirine oldukça yakındır.

Söz eylem kuramı açısından metinler çözümlendiğinde sahneleme kesitlerinden alınan sözcelerden etkisözlerin en yüksek kullanım yoğunluğuna sahip olduğu kitap 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'dır (f=177, %32.01). İlgili ders kitabında ağırlıklı olarak anlatısal tipteki metinlerin kullanılması, seçilen sahneleme kesitlerinin yapılarının da alımlayıcı üzerinde etki bırakmayı amaçlayacak şekilde kodlanmış sözcelerin kullanılmasına olanak tanımıştır. Sözceleme öznesi alımlama boyutunda baskı oluşturacak, tedirginlik yapacak şekilde sözcelerini somutlaştırmıştır. Etkisözlerin en düşük düzeyde kullanıldığı 7. sınıf düzeyindeki ders kitabı olarak belirlenmiştir (f=45, %19.65). Bu sınıf düzeyinde dil dışı nesnel gerçekliğe uygun metinlerin kullanılması, metinlerin kurgusalıktan uzak olması bu durumu ortaya çıkarmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde öğrencilere uygulanan nicel ölçek ile Türkçe öğretmenlerine uygulanan nitel ölçeğin sonucunda elde edilen bulguların çeşitli değişkenler bakımından, benzer çalışmalar ile karşılaştırılması ve yorumlanması yapılmıştır.

5.1. NİCEL ARAŞTIRMAYA YÖNELİK BULGU VE YORUMLAR

Bu bölümde 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen nicel ölçeğin SPSS programında analizi sonucunda ortaya konulan bulguların çeşitli değişkenler açısından, benzer çalışmalar ile karşılaştırılması yapılmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 93: Türkçe Ders Kitaplarının Sözcük Anlam Yapılarına İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları		
Maddeler	Öğrenciler	
	$\bar{X}$	ss
1. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki gerçek anlamlılık özelliğinin farkına varırım.	4,22	,93
2. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki eş anlamlılık özelliğinin farkına varırım.	4,20	,97
3. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki karşıt anlamlılık (zıt anlamlılık) özelliğinin farkına varırım.	4,36	,95
4. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki çok anlamlılık özelliğinin farkına varırım.	3,86	1,09
5. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki yan anlamlılık özelliğinin farkına varırım.	3,74	1,16
6. Metinlerde geçen sesteş sözcüklerin farkına varırım.	4,03	1,14
7. Metinlerde geçen sözcüklerin kavram alanlarını tespit ederim.	3,85	1,11
8. Metinlerde geçen sözcüklerden benim için özel bir değeri olanların farkına varırım.	4,13	1,10
9. Metinlerde geçen aktarmaların farkına varırım.	3,82	1,16
10. Metinlerde yer alan benzetme sanatlarının farkına varırım.	4,08	1,09
11. Metinlerde geçen özel adların karşıladıkları varlıklar ile olan anlam ilişkisini tespit ederim.	4,12	1,06
12. Metinlerden hareketle sözcüklerin, sözcük gruplarının anlamlarını çıkarırım.	3,93	1,13
13. Metinlerde abartılı ifadeleri tespit ederim.	4,38	,99
14. Metinlerde anlam daralmasına uğramış sözcükleri tespit ederim.	3,64	1,22
15. Metinlerde anlam genişlemesine uğramış sözcükleri tespit ederim.	3,60	1,24
16. Metinlerde anlam iyileşmesine uğramış sözcükleri tespit ederim.	3,54	1,29
17. Metinlerde anlam kötüleşmesine uğramış sözcükleri tespit ederim.	3,75	1,26
18. Metinlerde anlam kaymasına uğramış sözcükleri tespit ederim.	3,79	1,22
19. Metinlerdeki argo ifadeleri tespit ederim.	3,93	1,38
20. Metinlerdeki mecazlı ifadeleri tespit ederim.	4,45	,98
Toplam $\bar{X} = 3,97$		

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi açısından yansıtması gereken temel özelliklerden biri bağlam içerisinde sözcüklerin gerçek anlamlarının öğrenciler tarafından kolaylıkla alımlanabilmesidir. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilere İTDÖPK ile ilişkili olarak “*Metinlerde geçen sözcükler arasındaki gerçek anlamlılık özelliğinin farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. Bu maddeye yönelik olarak öğrencilerin “her zaman” ($\bar{X}=4,22$) düzeyinde görüş belirttikleri görülmüştür. Gerek ana dili eğitiminde gerekse yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde öğrencilerin en kolay ve rahat şekilde edindikleri ve kullanım olarak içselleştirdikleri anlamsal özellik gerçek anlamdır: “*Bunun yanı sıra, öğrencilerin en çok zorluk çektikleri nokta, gerçek anlamı, temel anlamı dışında kullanılan kelimelerin anlaşılmasındır*” (Özyürek, 2009, s.1829-1830). Bu durum da araştırma kapsamında elde edilen sonucu desteklemektedir. Bu sonuca göre araştırmaya katılan öğrencilerin metinlerde yer alan sözcüklerin gerçek anlamlarını yeteri kadar alımlayabildikleri görülmüştür.

Türkçe öğretiminde kullanılacak metinlerin sözcük anlam bilimi düzeyinde yansıtması gereken bir diğer önemli özellik de eş anlamlılık özelliği bakımından öğrencilerin algı düzeylerine uygun anlam ilişkilerinin bulunmasıdır. Eş anlamlılığa yönelik gerçekleştirilecek bir araştırmada dikkat edilmesi gereken üç önemli husus bağlam, lehçe ve ağız özelliklerini içeren coğrafya ile zamandır (Sarı, 2012, s.2221). Bu kapsamda araştırmada öğrencilere “*Metinlerde geçen sözcükler arasındaki eş anlamlılık özelliğinin farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}=4,20$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum Türkçenin söz varlığının öğretilmesi açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Çünkü öğrencilerin eş anlamlı sözcüklere rahat bir şekilde ulaşabilmeleri anlama ve anlatıma yönelik dilsel beceriler açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir: “*Bir dil içinde eş anlamlı sözcüklerin çok olması, dilin anlatım gücünü artırır. Bu yüzden öğrencilerin sözcük hazinesinin ve ifade kabiliyetlerinin gelişmesinde eş anlamlı sözcükleri kullanmalarının büyük önemi vardır*” (İşcan, 2011, s.518). Bu sonuca göre araştırmaya katılan öğrencilerin eş anlamlılık ilişkisinin yeterli düzeyde farkına varabildikleri ve bu yolla hem söz varlıklarını hem de anlatım becerilerini geliştirdikleri söylenebilir.

Doğal diller bünyesinde barındırdıkları zıtlıklar ve benzerlikler ile kullanıcılarını aşan büyüü bir güç konumundadır ve dil araştırmaları ise bu büyüü gücü takip etmekte ve sadece durumu betimlemektedir (Baranoğlu, 2011, s.735). Dil kullanıcıları olarak duyularımızı daha iyi belirtmek için sözcüklerin karşıt anlamlarından yararlanınız (İşcan, 2011, s.518). Araştırma kapsamında İTDÖPK ile ilişkili olarak alımlama esnasında öğrencilerin karşıt anlamlılık ilişkisine ulaşma düzeylerine yönelik olarak *“Metinlerde geçen sözcükler arasındaki karşıt anlamlılık (zıt anlamlılık) özelliğinin farkına varırım”* maddesi yöneltiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “her zaman” ($\bar{X}=4,36$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Tespit edilen bu sonuca göre öğrencilerin yüksek düzeyde karşıt anlamlılık ilişkisinin farkına varabildikleri söylenebilir.

İletişim aracı olarak dil; sabit olmayan, devingen, değışken ve toplumsal olgudur. Sosyal dil bilim açısından bağımlı ve bağımsız biçimbirimler kullanıldığı bağlam ve zamanla ilişkili olarak gösterilen boyutunda son derece değışkendir. Bu değışkenlik kaynaklı gösterilen boyutunda eşsüremsel olarak çeşitli kavramlara karşılık gelebilir. Bu durum da gösterenin artsüremsel akış içerisinde çeşitli anlam alanlarını karşılayabilecek şekle dönüşmesini sağlar. Dil bilimsel bu dönüşüm gösterge açısından çok anlamlılık özelliğinin kazanılmasına neden olmaktadır: *“Sözcükler dilde çeşitli bağlamlarda kullanılarak anlam kazandıklarından sözcüklerdeki çok anlamlılık bağlamlara göre oluşmaktadır. Önce temel anlamı olan bir sözcük dilin tarihî gelişim sürecinde farklı durumlarda kullanılarak yeni yeni anlamlar oluşmaktadır”* (Karadüz, 2009, s.641). Bu noktada alımlayıcı konumundaki öğrencilerin sözcüklerin kavram alanlarındaki çeşitliliğın farkında olmaları ve bu anlam birimcik demetlerine ulaşabilmeleri ana dili eğitimi açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilere *“Metinlerde geçen sözcükler arasındaki çok anlamlılık özelliğinin farkına varırım”* maddesi yöneltiştir. İlgili maddeye yönelik olarak katılımcılar “sık sık” ($\bar{X}=3,86$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Her dildeki sözcüklerin büyük bir kısmının zamanla sosyal ve toplumsal değışikliklere bağılı olarak çok anlamlı bir yapıya büründükleri bilinmektedir (İşcan, 2011, s.507). Bu sonuç her ne kadar öğrencilerin çok anlamlılık ilişkisinin farkındalığı açısından yeterli olduklarını ortaya koysa da diğerk maddelerle karşılaştırıldığında eksiklik olduğunu göstermektedir.

Ana dili eğitimi; yazın eğitimi ile destekleyici ve paralel yürütüldüğü takdirde başarıya ulaşacaktır. Özellikle yazınsal değeri yüksek olan metinlerin etkinliklerde kullanılması dil eğitiminde vazgeçilmez temel yapı taşlarından biridir. Yazınsal metinlerin temel özelliklerinden biri de metin içi göstergelerin çok çeşitli ve zengin yan anlam özellikleri göstermeleridir. Alımlayıcının bu gerçeğin farkında olması özellikle metnin yeniden yapılandırılarak zihinsel olarak üst metin oluşturulması açısından son derece önemlidir. Ayrıca gerek yazında gerekse günlük dilde sözcüklerin farklı kullanımlara, sebeplere ve anlam olaylarına bağlı olarak yeni kavramları karşılar duruma gelerek kazandıkları anlamlar yan anlam olarak adlandırılır (Demirtaş, 2012, s.1479). Aslında çekirdek anlamı karşılayan ilk anlam, temel anlam, gerçek anlam gibi adlandırmalar çok anlamlı bağımsız biçimbirimlere özgü olup sonradan oluşan yan anlamları kesinlemede, belirlemede kullanılır (İşcan, 2011, s.505). Bu bağlamda öğrencilerin farkındalıklarının belirlenmesi için “*Metinlerde geçen sözcükler arasındaki yan anlamlılık özelliğinin farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencileri ilgili maddeye “sık sık” ($\bar{X}=3,74$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum öğrencilerin göstergenin yan anlam özelliği açısından yeterli düzeyde farkındalığa sahip olduklarını gösterse de diğer maddelerle karşılaştırıldığında alımlama düzeylerinin düşük olduğunu kesinlemektedir. Buna karşılık gerçekleştirilecek eleştirel okuma yöntemleri ile göstergelerin bağlamsal anlamlarında meydana gelen değişikliklerin farkına varma düzeyleri artırılabilir.

Türkçe eğitiminde kullanılan metinlerin yansıtması gereken temel özelliklerden bir de sesteş sözcüklere yer verilmesi ve bu göstergelerin metinsel bağlam içerisinde öğrencilerin alımlayabilecekleri bir dizimsel ilişkide yer almalıdır. Sesteş sözcükler aynı ses birimlerden oluşan, fakat farklı kavramları karşılayan sözcükler arasındaki anlam ilişkisi olup kesinlikle çok anlamlılık özelliği ile karıştırılmamalıdır. Çünkü çok anlamlılıkta sözcüklerin farklı anlamları arasında az da olsa anlam bağı mevcutken, sesteş sözcükler arasında anlam bağı mümkün değildir (Aygün, s.53). Bu bağlamda araştırma kapsamında öğrencilere “*Metinlerde geçen sesteş sözcüklerin farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}=4,03$) düzeyinde görüş belirtilmiştir. Bu durum ortaokul öğrencilerin ana dili eğitimi açısından bu dilsel beceriye yeterli düzeyde sahip olduklarını göstermektedir. Ancak gerçekleştirilecek eşsüremsel çözümlemelerle dilin artsüremsel süreç içerisinde

söz varlığı açısından kazandığı bu anlamsal özelliğin gösteren boyutundaki yansıması kavratılmaya çalışılmalıdır.

Dil bilim alanında gerçekleştirilen çalışmalar sözcüklerin eski dilcilerin dediği gibi kavramların içine yerleştirildiği kalıplar olmadığı, aksine birbiri ile sıkı ilişkiler içerisinde olan dil dizgesi içerisinde dil birliği içerisindeki üyeler için genellikle ortak sayılabilecek, birtakım tasavvurların, kavramların ortak bireşiminde oluştuğunu göstermektedir (Aksan, 1989, s.253). Bu durum bir doğal dilin söz varlığını oluşturan bağımlı ve bağımsız biçimbirimlerin kavram alanları sahip oldukları anlam birimcik demetlerinin benzerlikleri ile yakınlaşırken; anlam birimcik demetlerinin farklılıkları ile ayrışmakta, bazı göstergeler açısından da uzaklaşarak kopmaktadır. Gösterilen boyutunda, gösteren ve gönderge boyutları ile ilişkili olarak eşsüremsel açıdan durağan gibi görünmekle birlikte, artsüremsel açıdan her gösterge için değişmekte ve bunda alımlayıcı kitlesi ve sözcelem öznesi de etkili olmaktadır. Eşsüremsel açıdan ise alımlayıcının göstergenin ilişkili olduğu göndergeye yönelik duygu değeri ve sözcelem durumundaki kullanımı kavram alanlarının oluşmasında etkili olmaktadır. Ancak okuma esnasında metnin okuma izotopisinin ne yönde oluşacağı, sözcelem öznesinin metne etkisinin ne boyutta sınırlı kalacağı, metnin okur kitlesine uygunluk düzeyi gibi özellikler sözcelem durumunda metnin derin yapısında yer alacak kavram alanlarının seçimi ile yakından ilişkilidir. Çünkü bu derin yapı oluşumu, alımlayıcının okuma sonrası gerçekleştireceği anlamsal yapılanmaya temel oluşturacaktır. Ayrıca kavram alanlarına yönelik gerçekleştirilecek betimsel nitelikte bir çözümleme, aynı zamanda o dilin kullanıcı kesitine yönelik gerçekleştirilen düşünceye ve yaşam tarzına yönelik bir belirleyimdir: *“Kavram alanı çalışmaları, yalnızca bir alana ait dil malzemesini ortaya koymakla kalmaz; aynı zamanda dil kullanıcılarının düşünce ve yaşam tarzının, kimi zaman psikolojik yapılanmasının araştırılmasına olanak tanır”* (Çetin, 2009, s.827). Ayrıca Türkçe eğitiminde gerçekleştirilecek tematik öğrenme açısından seçilen kavram alanlarının da temalara paralellik göstermesi uygun olacaktır. Bu bağlamda araştırmada öğrencilere *“Metinlerde geçen sözcüklerin kavram alanlarını tespit ederim”* maddesi yöneltmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}=3,85$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin ilgili maddedeki beceriyi yeterli düzeyde ulaşılabildiklerini göstermekle birlikte, diğer maddelerdeki becerilere göre düşük düzeyde kaldığını çıkarsamamıza yol açar. Metinler seçilirken alımlayıcı

kitlesinin özelliklerinin, sosyoekonomik farklılıkların, temalara uygunluğun ve çocuğa görelilik ilkesinin dikkate alınması kavram alanlarına ulaşma düzeyini artıracaktır.

Dil bilimsel açıdan bir sözcük anlamını bağlam içerisinde kesinler. Bunda sözceyi üreten sözcelem öznesinin, sözcelem durumunun, okunma zamanının ve alımlayıcının göstergeye ilişkin duygu değerinin etkisi vardır. Özellikle duygu değeri, göstergenin anlam birimciklerinin hangilerinin gerçekleşeceğini ve gösterilen boyutunun alımlayıcı açısından nasıl şekilleneceğini belirler. Dolayısıyla da sözcelem öznesi, metin ve alımlayıcı arasındaki iletişimin yönünü ve gücünü belirler. Özellikle bir şiiri etkileyici, duygulandırıcı ve doğal olarak da kalıcı kılan etkenlerin başında, kuşkusuz şairin dili kullanmadaki, duygu ve düşüncelerini, zihinde beliren özgün imgeleri okuyan veya dinleyene aktarmadaki başarısından kaynaklanır (Keklik, 2013, s.1803). Duygu değeri kavramı özellikle şiir dili için geçerli olup anlamsal açıdan alımlamayı duygusal bir çerçeveye oturtur: *“Bu nedenle şiir herhangi bir düzyazı anlatısı gibi okunup algılanamaz, çünkü şiir sessel, görsel, sözdizimsel, biçimsel, anlamsal... gibi birçok katmanın içiçe, üstüste, yanyana ya da sarmal biçimde yer aldığı bir anlatım biçimidir; katmanlar çizgisel olarak izlemez birbirini, aksine aynı anda işler ve anlam bütün katmanların birlikte algılanmasıyla oluşur”* (Korkut, 1996, s.31). Bu nedenle hem düz yazı örneklerinde hem de şiirlerde öğrencilerin yaş dönemi özelliklerinin, sosyoekonomik yapılarının, ilgilerinin ve çağın gerektirdiklerinin dikkate alınması; metin içerisinde bu doğrultuda özel sözcüklerin yerleştirilmesi metnin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu noktada araştırmaya katılan öğrencilere *“Metinlerde geçen sözcüklerden benim için özel bir değeri olanların farkına varırım”* maddesi yöneltilmiş ve araştırmaya katılan öğrenciler de “sık sık” ($\bar{X}=4,13$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum metinlerde öğrencilerin anlam dünyalarına, algılarına yönelik sözcükleri yeterli düzeyde bulabildiklerini göstermektedir. Buna karşılık metin seçiminin ve yazımının öğrenci merkezli gerçekleştirilmesi bu oranın daha da artmasını sağlayacaktır.

Bir kavramın, onunla yakın ilişkili bir başka kavramın göstereni ile ifade edilmesine aktarma denir. Türkçede doğadaki nesneleri veya varlıkları karşılayan sözcüklerin insan için kullanılması ya da insan organ adlarının, vücut parçalarının doğaya uygulanması, somutlaştırmalar ve kişileştirmeler sonucu birer söz sanatı olarak

birçok aktarma ortaya çıkmıştır (Nalbant, 2006, s.31). Doğal olarak bu tür söz sanatları metinlerin yazınsal çerçevede değerlendirilmesini sağlayabileceği gibi, okuma hazzını da okur açısından artıracak ve okuma disiplinin öğrencilere kazandırılmasında etkili olacaktır. Bu noktada öğrencilere “*Metinlerde geçen aktarmaların farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}=3,82$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum da ilgili dilsel becerinin yapısı dikkate alındığında yüksek bir oran olduğu ve öğrencilerin yeterli düzeyde bu beceriye ulaştıkları söylenebilir. Buna karşılık diğer anlam ile ilgili dilsel becerilere ulaşma düzeyleri dikkate alındığında bu değer düzeyinin düşük olduğu söylenebilir. Çünkü bir yazınsal metinde aktarmaları bulabilmek dil öğrencileri açısından oldukça zor olmakla beraber yazınsal okuma becerilerini de gerekli kılmaktadır. Unutulmamalıdır ki söylediği şeyi kasteden bir yazınsal metin olmayacağı gibi bu türden metinler anlatıma canlılık ve hareket kazandıran aktarmalar ile doludur (Yaylagül, 2005, s.78). Bir yazınsal metin içerisindeki ad ve deyim aktarmalarına yönelmek aynı zamanda yazınsal türden bir alımlamanın daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar.

Ortaokul açısından öğrencilerin elde etmeleri gereken bir diğer dilsel beceri metin içerisindeki benzetme sanatlarının farkına varabilmeleridir. Genelde söz sanatları özelde de benzetmenin yoğun olması ve kullanılması bir dilin kullanışlılığının yanı sıra yazınsallığına da işaret etmektedir (Aydın, 2006, s.65). Benzetme sanatı genel olarak insan ile topluma ait unsurların tabiata ait unsurlarla ilişkilendirilmesine dayanır ve bu ilişkide insan ile topluma ait unsurlar çoğunlukla büyüklük, küçüklük, iyilik, kötülük, güçlülük, zayıflık ve şekil ile ilgili olarak benzeyen işlevini üstlenir (Eren, 2009, s.117). Bu yolla öğrenciler varlıklar arasındaki ortak ve farklı yönleri fark edecek, dış dünyayı daha yakından tanıyabileceklerdir. Bu nedenle araştırmaya katılan öğrencilere “*Metinlerde yer alan benzetme sanatlarının farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. Bu maddeye ilişkin öğrenciler de “sık sık” ($\bar{X}=4,08$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin metinlerdeki benzetme sanatlarının farkına yeterli düzeyde ulaşabildiklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin benzetme sanatı örneklerine rahat bir şekilde ulaşabilmeleri, bu söz sanatı örneklerini tespit edebilmeleri ana dili eğitimi açısından son derece önemlidir.

Anlam biliminin içerisinde bir tür alt disiplin olarak değerlendirilebilecek olan ad bilimi, çevremizde bulunan soyut ve somut bütün varlıkların adını araştırma konusu edinen bir bilim dalı olarak tanımlanabilir (Sarıtaş, 2009, s.422). Ad bilimi bir yandan sözcük ile kavram arasındaki nedensiz ilişkiye ele almakta, bir yandan da özel adların kökenini, miktarını ve kültürel konumunu incelemektedir. Özel adlar, tek bir göndergeye karşılık gelen göstergelerdir. Buna karşılık özel adlar metnin anlamının yapılandırılmasında son derece önemlidir. Çünkü özel adlar hem dil bilimsel açıdan o dilin özelliklerini yansıtır hem de alımlama esnasında okura toplumsal, kültürel, dinsel, ekonomik, coğrafi, tarihsel vb. özellikler hakkında bilgi verir. Doğal olarak okuma sürecinde son derece etkilidir. Ayrıca öğrencilerin adları ve adları öğrenebilecekleri en uygun araç Türkçe ders kitaplarıdır: *“Çocukların adları ve adları öğrenebilmesi için en önemli araç Türkçe ders kitaplarıdır. Bu nedenle, bu kitaplardaki adların ve adların doğru kullanımı ve ‘çocuğa görelik’ ilkesine uygunluğu büyük önem taşımaktadır”* (Kurtoglu ve Uçar, 2011, s.93). Bu nedenle öğrencilere *“Metinlerde geçen özel adların karşıladıkları varlıklar ile olan anlam ilişkisini tespit ederim”* maddesi yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler de ilgili maddeye “sık sık” ($\bar{X}$ =4,12) düzeyinde görüş ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak öğrencilerin yeterli düzeyde metinlerdeki özel adları tespit edebildiklerini ve anlam ilişkilerinin farkına varabildiklerini söyleyebiliriz. Buna karşılık özellikle özel adların karşıladıkları kavramlarla olan tek yönlü ilişkilerinin göz ardı edilmeden okumanın gerçekleştirilmesi açısından faydalı olacaktır. Çünkü sözcelem öznesinin, sözcelem durumunda metnin derin yapısında yer alan karşıtlıkları söylemsel düzeye aktarmada bir araç konumundadır.

İletişimin gerçekleşebilmesinin temel şartı, bağlamdır ve her iki tarafın da bu bağlamsal ilişkinin temel değişkenlerinin bilgisine sahip olması gerekmektedir. Sonuç olarak bir kişinin dil ve iletişim bilgisine sahip olması demek, onun kökbağlam ve artbağlam bilgilerine, bunlara uygun dilsel ve iletişimsel simgelere, simge dizgelerine ve değişkenlerine hâkim olması demektir (Çakır, 2004, s.249). Buna göre bir kavramın anlamının sadece içerisinde bulunduğu bağlam içerisinde kendisini kesinleyebileceğini, öğrencilerin de bağlama bağlı olarak bir durum ya da kavrama farklı anlamlar yükleyebileceğini söyleyebiliriz (Sağlam ve diğerleri, 2012, s.132). Buradan hareketle yazılı dilde de bir sözcüğün gerçek anlam alanını metnin bağlamında oluşturduğu

söylenebilir. Bu noktada metin okunurken okur metnin bağlamını asla göz ardı etmemeli ve anlamın gerçekleşme sürecini bu doğrultuda yönlendirilmelidir. Özellikle okuma esnasında anlamı bilinmeyen sözcüklerin anlamlarının tahmin edilmesi dil eğitimi sürecinde sık sık başvurulmuş yöntemlerdendir. Bu nedenle araştırmaya katılan öğrencilere “*Metinlerden hareketle sözcüklerin, sözcük gruplarının anlamlarını çıkarırım*” maddesi yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler de “sık sık” ($\bar{X}=3,93$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum öğrencilerin yeterli düzeyde bu beceriye ulaştıklarını göstermektedir.

Yazınsal metinlerde soyut kavramları temsil yoluyla, hayalleri somut biçimde ve unsurları karşılıklı olarak birbirini açıklayacak şekilde ilişkilendirme esasına dayalı olan abartma, alımlamayı etkileyici bir düzleme çeken bir söz sanatıdır (Karaköse, 2010, s.177). Abartma bir kavramı, düşünceyi olduğundan çok daha büyük ya da küçük olarak göstermeye abartma denir. Özellikle çocuk yazınında çok fazla başvurulmuş bu yöntem Türkçe söz varlığında da başta deyimler olmak üzere birçok örnek gösterilebilir. Çocukların hayal dünyalarını harekete geçirmesi, çocuğun bilişsel yapısına ve dünya algısına paralellik göstermesi açısından abartmaya yönelik örneklerin Türkçe eğitiminde kullanılan metinlerde yeterli oranda yer alması gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmada öğrencilere “*Metinlerde abartılı ifadeleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “her zaman” ($\bar{X}=4,38$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin metinlerde yer alan abartılı ifadelerle üst düzeyde ulaştıklarını göstermektedir.

İnsan, ana dilini belirli bir süreçte, toplumun o dili kullanım şekliyle ve doğal şartlar içerisinde öğrenir ve bu doğal süreç içerisinde söz varlığını oluşturur. Bu bağlamda herhangi bir sözcüğün ne anlama geldiği toplumun kullanım şekliyle istikrarlı hale gelmektedir (Coşkun, 2008, s.34). Bu süreçte sözcüklerin anlamları artsüremsel açıdan sürekli değişkenlik gösterir ve bir noktada anlam değişmelerine zemin oluşturur. Anlam değişmelerinden olan anlam daralması ise sözcüğün eskiden karşıladığı kavramın sadece bir bölümünü, bir kesitini anlatabilir duruma gelecek şekilde gösterilen boyutunda gerçekleşen değişmedir (Sav, 2003, s.154). Artzamanlı dil bilimin ve art zamanlı anlam biliminin çalışma alanında bulunan anlam değişmeleri bir dilin doğal devingen yapısının en önemli göstergeleridir. Buna karşılık ilgili anlam değişmelerinin

hangi boyutta bulunduğu, iletişim ortamında nasıl bir işlev üstlendiği, sözcenin alımlanma boyutunda nasıl çözümlendiği eşsüremsel olarak yapısı ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle araştırmada anlam değişmesi türlerinden biri ile ilgili olarak “*Metinlerde anlam daralmasına uğramış sözcükleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan ortaokul öğrencileri “sık sık” ($\bar{X}$ =3,64) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Her ne kadar öğrencilerin bu dilsel beceriye yeterince ulaştığı söylenebilse de, diğer maddelerle karşılaştırıldığında oran olarak düşük olduğu söylenebilir. Bu da öğrencilerin anlam değişikliklerinin farkına varabilme noktasında sıkıntı yaşadıklarını göstermektedir.

Bir diğer önemli anlam değişikliği olan anlam genişlemesi dilsel göstergenin sahip olduğu çeşitli çağrışımlarıyla, tasarım ve fikirlerle daha kapsamlı, daha geniş bir anlam kazanması; yani çok anlamlılık özelliği kazanmasıdır (Egro, 2009, s.858). Anlam genişlemesi ile ilgili olarak araştırmada öğrencilere “*Metinlerde anlam genişlemesine uğramış sözcükleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. Anlam daralmasının tam tersi olan bu dilsel özelliğe ilişkin yöneltilen maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}$ =3,60) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu da öğrencilerin diğer maddelerdeki kadar üst düzeyde yeterlilik kazanamadıklarını göstergesidir. Yapılması gereken ise eşsüremsel ve artsüremsel çözümlemelerin öğrencilerin düzeylerine uygun bir şekilde birlikte yürütülmesidir. Bir dilsel göstergedeki anlam genişlemesini veya genelleşmesini kökanlamı temel çıkış noktası olarak değerlendirip sistematik şekilde gerçekleştirilecek artzamanlı bir inceleme ile tespit edebilmek mümkündür (Sav, 2003, s.158). Bu noktada eşsüremsel bakış açısı ise öğrencilerin ilgili dilsel göstergenin çokanlamlılığını kapsayan anlamsal çerçeveyi ve dilin sınırlı sayıdaki bağımlı ve bağımsız biçimbirimlerle sınırsız sayıda ifade olanağı sunabilme özelliğini kavramalarını ve edinmelerini sağlayacaktır.

Dildeki bütün değişimler gibi anlam değişmelerinin hepsi uzun bir zaman dilimi içerisinde ve yavaş yavaş gerçekleşir. Bu durum bir yandan bu türden anlam özelliklerine yönelik dilsel incelemeleri ağırlıklı olarak artsüremsel şekilde gerçekleştirmeyi zorunlu kılmaktadır: “*Dil, canlı bir varlık olması hasebiyle sürekli bir gelişme içersindedir. Bu değişimin hızı yavaştır. Dildeki değişimleri incelerken genellikle yüzyıl veya asır ifadeleri esas alınmaktadır. Yani dilin bünyesinde meydana*

gelen değişmeler ancak belli bir zaman diliminden sonra belirginleşmektedir” (Üşenmez, 2008, s.404). Uzun zaman dilimlerinde gerçekleşen anlam değişiklerinden biri de anlam iyileşmesidir. Dil dizgesi içerisindeki bağımsız biçimbirimlerin eskisine göre daha iyi bir anlamı karşılar duruma gelmesine anlam iyileşmesi, anlam güzelleşmesi veya anlam soylulaşması denir (Sav, 2003, s.163). Başka bir ifade ile daha önceden kötü bir anlamı olan bir göstergenin zaman içerisinde güzel bir anlama geçişi sonucu oluşan anlam değişmesidir. Bu noktada öğrencilere *“Metinlerde anlam iyileşmesine uğramış sözcükleri tespit ederim”* maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}=3,54$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Buradan hareketle öğrencilerin anlam iyileşmesinin farkına varabilme özelliklerine yeterli düzeyde ulaştıklarını, ancak diğer maddelerle karşılaştırıldığında ise başarı düzeylerinin düşük kaldığını söyleyebiliriz.

Anlam iyileşmesinin karşıtı olarak değerlendirilebilecek anlam değişimi ise anlam kötüleşmesidir. Anlam kötüleşmesi, daha önceden iyi bir anlamı olan sözcüğün artsüremsel boyutta kötü bir anlam kazanması, eşsüremsel olarak da bu anlamsal özelliği koruyup yansıtmamasıdır: *“Konumuzu ilgilendiren anlam kötülenmesini kısaca, bir sözcüğün eskisine göre daha kötü bir anlam taşır duruma gelmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Burada “kötü anlam”dan kasıt, bir kelimenin, terbiyelilikten uzaklaşarak, toplum içinde söylenmesinin ayıp kaçacak, yadırganacak bir anlama gelmesi ya da eskisine göre daha olumsuz ve hoş olmayan şeyleri ifade etmesi olarak açıklanabilir”* (Atay, 2010, s.2). Anlam kötüleşmesi de tıpkı diğer anlam değişiklikleri gibi uzun zaman dilimleri içerisinde gerçekleşmektedir. Araştırma kapsamında öğrencilere *“Metinlerde anlam kötüleşmesine uğramış sözcükleri tespit ederim”* maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “sık sık” ($\bar{X}=3,75$) düzeyinde görüş ortaya koymuşlardır. Bu sonuç öğrencilerin yakın ilişkili olduğu anlam iyileşmesine karşıt, anlam kötüleşmesine daha yeterli düzeyde kavrayabildiklerini göstermektedir.

Bazı sözcükler dil dışı gerçeklikte varlığını devam ettiren göndergenin yok olması ile kullanımdan çıkarken, bazıları anlam kaymasına uğrar, dil gelişir, zenginleşir. Nüfus hareketleri, göçler, toplumu derinden etkileyen savaşlar, devrimler, ticari ilişkilerin gelişmesi, yeni siyasi gelişmeler ve teknik alandaki gelişmeler dilsel

göstergelerde anlam kaymasına yol açabilir (Sav, 2003, s.148-149). Anlam kayması düzdeğişmece, eğretileme, kapsamlayış gibi yollarla ya da aynı söz dizgesi içerisindeki sözcüklerin farklı bir anlama geçişi ile de gerçekleşebilir. Kısacası bir sözcüğün zaman içerisinde kendi anlamından uzaklaşarak farklı bir anlama geçmesidir. Araştırmada öğrencilere “*Metinlerde anlam kaymasına uğramış sözcükleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiş, araştırmaya katılan öğrenciler de “sık sık” ($\bar{X}=3,79$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu da öğrencilerin yeterli düzeyde anlam kaymalarının farkına varabildiklerini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise özellikle; *anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi ve anlam kayması* gibi anlam değişimlerine öğrencilerin ulaşma düzeylerinin diğer maddelerdeki oranlara göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu da özellikle ortaokul öğrencilerinin anlam değişimlerini fark edebilmede diğer dilsel becerilere göre daha başarısız olduklarını göstermektedir.

Argo bireysel dili ön plana çıkaran, ona yön veren ve doğal olarak da kişiyi belirli bir sosyal konuma oturtan etkenlerin başında gelir: “*Aslında düşünülürse yüzeyde aynı dil havuzundan edinilmiş gibi görünmesine rağmen bireysel dilde birçok farklı kaynaktan edinim söz konusudur. Bir başka ifade ile ölçünlü dilin, lehçenin, topluluk dilinin ve üye olunan topluluğa göre kullanılan jargonun veya argonun bireysel dil için kaynak oluşturduğu kabul edilebilir*” (Önem, 2011, s.61). Bu bağlamda argonun Türkçe ders kitaplarında şekli ve miktarı son derece önemlidir. Bunun yanı sıra genel dilden ayrı bir alt dil grubu olarak değerlendirilebilecek argo genellikle bütün dillerde kaba alt dil dizgesi olarak değerlendirilir. Ana dili eğitimi her ne kadar ölçünlü dil örnekleri ile öğrenciyi genel olarak tanıştırmaya çalışsa da çocuğa hayat tecrübesi kazandırması açısından farkındalık uyandırması gerekmektedir. Çok hassas olan bu konuda öğrenci seviyeli metinlerle tanıştırılmalı, ancak tamamen günlük dilde yoksun da bırakılmamalıdır. Bu noktada araştırma kapsamında öğrencilere “*Metinlerdeki argo ifadeleri tespit ederim*” maddesi yöneltmiştir. Öğrenciler ise ilgili maddeye “sık sık” ($\bar{X}=3,93$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin metin içerisindeki argo dil kullanım örneklerine yeterli düzeyde ulaşabildiklerini göstermektedir. Argo dilin doğal bir parçasıdır, çünkü insan sosyal ve duygusal bir varlıktır ve bu unsurları doğal olarak da dil dizgesine yansıtır: “*Dilin kendi bünyesinde iyi, güzel, çirkin vb. pek çok konuyu barındıran yapılar ve kavramlar vardır. Bu yapılar ne kadar çok ise dil de o*

kadar işlek demektir. İnsanlar günlük hayatta birbirlerine hep güzel şeyler söylemezler. Öyle zamanlar gelir ki, insanların birbirlerine söylediği kötü ve acımasız sözler, hayatın güzelliği içerisinde kaybolup gider” (Şenel, 2009, s.2142). Ana dili eğitiminin önemli işlevlerinden birinin de canlı dili yansıtmak olduğu düşünüldüğünde yapılması gereken argoyu ortadan kaldırmaya çalışmak yerine abartmadan, aşırı uçlara yönelmeden edindirmek bir zorunluluktur.

Türkçe mecazlı anlatım örnekleri bakımından son derece zengin bir dil olup bu da ana dilimizin anlatım yapısı bakımından bu türden söz varlığı unsurlarının öğrenciye edindirilmesini zorunlu kılmaktadır: *“Bir ilgi ya da benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan sözlere mecaz denir. Bir dilde yer alan mecazların çokluğu, o dilin çeşitli bakımlardan gelişmiş olduğunu gösterir. Türkçede kullanılan sözlerin çoğunda mecazî bir yön bulunmaktadır. Atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler, ikilemeler, birleşik fiiller... bunlardan bazılarıdır”* (Alkayış, 2004, s.2). Dil dizgesinin artsüremsel serüveninde bir göstergenin zaman süreci içerisinde farklı anlamlarda kullanılması, onun gösterilen boyutunda farklı anlamlarda kullanılmasına ve dolayısıyla da anlam çeşitliliğinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum da sözcüğün farklı bağlamlarda mecaz anlama geçişine yol açmaktadır. Bu noktada araştırmaya katılan öğrencilere *“Metinlerdeki mecazlı ifadeleri tespit ederim”* maddesi yöneltilmiştir. Araştırma kapsamındaki öğrenciler de “her zaman” ($\bar{X}=4,45$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum da öğrencilerin sözcük anlam bilimi boyutunda üst düzeyde bu dilsel beceriye ulaşabildiklerini göstermektedir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi yapılarına ilişkin öğrenci görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması “sık sık” ($\bar{X}=3,97$) düzeyinde belirlenmiştir. Bu durum araştırmaya katılan ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinleri sözcük anlam bilimi açısından “sık sık” düzeyinde etkili bulduklarını göstermektedir.

Tablo 94: Cinsiyete Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin t Testi Sonuçları						
Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Kız	606	4,08	,64	1302	5,209	,000
Erkek	698	3,88	,71			

Tablo 94'teki bulgulara bakıldığında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **sözcük anlam bilimine** ilişkin öğrenci görüşleri arasında cinsiyetlerine göre bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir [$t_{(1302)}=-5,209$; $p<0,05$]. Buna göre öğrencilerin cinsiyet bağlamında ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi aşamasına ilişkin görüşlerinin değiştiği söylenebilir. Grupların aritmetik ortalamaları hem kız ($\bar{X}=4,08$) hem de erkek öğrencilerde ($\bar{X}=3,88$) bu yöndeki görüşlerinin “sık sık” düzeyinde olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle öğrencilerin metinlerin sözcük anlam bilimi açısından yapılarına ilişkin görüşlerinin **olumlu** olduğu söylenebilir. Buna karşılık kız öğrencilerin metinlerin sözcük anlam bilimi açısından yapılarını erkek öğrencilere göre daha olumlu buldukları araştırma kapsamında belirlenmiştir.

Tablo 95: Sınıf Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Sınıf Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
6. sınıf	459	4,14	,63	Gruplar Arası	20,657	2	10,328	22,811*	,000	6-7 6-8
7. sınıf	448	3,90	,66	Gruplar İçİ	589,066	1301	,453			
8. sınıf	397	3,85	,74	Toplam	609,723	1303				

Tablo 95'teki varyans analizi sonucu, sınıf düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **sözcük anlam bilimi yapısı aşamasına** ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [$F(2-1301)=22,811$; $p<0,05$]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın 6. sınıf ($\bar{X}=4,14$) ile 7.sınıf ($\bar{X}=3,90$) ve 8. sınıf ($\bar{X}=3,85$) öğrencileri arasında olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulguya göre 6. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarının sözcük anlam bilimi açısından yapısına ilişkin görüşlerinin diğerlerine göre daha olumlu olduğunu göstermektedir. Bu durum sınıf seviyesi yükseldikçe öğrencilerin metinleri sözcük anlam bilimi açısından daha yetersiz olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Tablo 96: Okulun Sosyoekonomik Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Sosyo-Ekon.	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
İyi	501	4,05	,65	Gruplar Arası	5,262	2	2,631	5,662*	,004	Alt-İyi
Orta	443	3,95	,66	Gruplar İçi	604,461	1301	465			
Alt	306	3,89	,74	Toplam	609,723	1303				

Tablo 96'daki varyans analizi sonucu, sosyoekonomik yapı değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **sözcük anlam bilimi açısından yapısı aşamasına** ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [F(2-1301)=5,662; p<0,05]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın sosyoekonomik yapı bakımından alt ($\bar{X}$ =3,89) ile iyi ($\bar{X}$ =4,05) düzeyleri arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu sonuç olarak sosyoekonomik yapı bakımından üst düzeyde olanların Türkçe ders kitaplarındaki metinleri alt düzeyde olanlara göre daha olumlu değerlendirdikleridir. Buna karşılık her üç sosyoekonomik düzeydeki öğrenci grubunun da “sık sık” düzeyinde görüş bildirmeleri metinleri **olumlu** değerlendirdiklerini de göstermektedir.

Tablo 97: Anne Eğitim Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Anne Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
Okuryazar Değil	117	3,79	,71	Gruplar Arası	13,056	5	2,611	5,681*	,000	Okuryazar Değil-Lise Okuryazar Değil-Üniversite Okuryazar-Üniversite İlkokul-Üniversite
Okuryazar	79	3,85	,83							
İlkokul	498	3,94	,65	Gruplar İçi	596,667	1298	,460			
Ortaokul	290	3,97	,68							
Lise	239	4,06	,67	Toplam	609,723	1303				
Üniversite	81	4,24	,65							

Tablo 97'deki varyans analizi sonucu, annenin eğitim durumu değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **sözcük anlam bilimi yapısı aşamasına** ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir

[F(5-1298)=5,681; $p<0,05$]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın öğrencinin annesinin eğitim durumu bakımından okuryazar değil ($\bar{X}=3,79$) ile lise ($\bar{X}=4,06$) ve üniversite ($\bar{X}=4,24$) mezunları arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Bunlardan okuryazar olmayanların çocukları ile lise mezunu olanların çocukları “**sık sık**” düzeyinde görüş belirtirken, üniversite mezunu olanların çocuklarının “**her zaman**” düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Yine Scheffe testi öğrencinin annesinin eğitim durumu değişkeni açısından üniversite ($\bar{X}=4,24$) ile okuryazar değil ($\bar{X}=3,79$), okuryazar ($\bar{X}=3,85$) ve ilkokul ($\bar{X}=3,94$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan üniversite mezunu olanların çocuklarının “**her zaman**” düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilirken; okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının “**sık sık**” düzeyinde görüş belirttiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu değerlendirildiğinde iki yönden anlamlı farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Sonuç olarak annenin eğitim durumu bakımından üniversite mezunu olanların çocuklarının; okuryazar olmayan, okuryazar olan ve ilkokul mezunu olanlara göre daha **olumlu** değerlendirdikleri söylenebilir. Aynı zamanda okuryazar olmayan annelerin çocuklarının, lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarına göre daha **olumsuz** değerlendirdikleri görülmektedir. Bu durum anne eğitim durumu düzeyi yükseldikçe metinleri alımlama seviyelerinin arttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 98: Baba Eğitim Düzeyine Göre Sözcük Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Baba Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
Okuryazar Değil	18	3,71	,84	Gruplar Arası	14,286	5	2,857	6,228*	,000	İlkokul-Lise İlkokul-Üniversite Ortaokul-Üniversite
Okuryazar	59	3,82	,85							
İlkokul	335	3,87	,66	Gruplar İçi	595,437	1298	,459			
Ortaokul	345	3,92	,65							
Lise	365	4,05	,68	Toplam	609,723	1303				
Üniversite	182	4,14	,68							

Tablo 98'deki varyans analizi sonucu, babanın eğitim durumu değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki **metinlerin sözcük anlam bilimi**

açısından yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [$F(5-1298)=6,228$; $p<0,05$]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın öğrencinin babasının eğitim durumu bakımından ilkökul ($\bar{X}=3,87$) ile lise ($\bar{X}=4,05$) ve üniversite ($\bar{X}=4,14$) mezunları arasında gerçekleştiğini göstermektedir. İlkokul, lise ve üniversite mezunu babaların çocukları da **“sık sık”** düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Yine Scheffe testi öğrencinin babasının eğitim durumu değişkeni açısından üniversite ($\bar{X}=4,14$) ile ilkökul ($\bar{X}=3,87$) ve ortaokul ($\bar{X}=3,92$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir. Bu üç eğitim durumu düzeyi açısından da öğrencilerin **“sık sık”** düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu değerlendirildiğinde iki yönden anlamlı farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Sonuç olarak babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların başarı durumlarının paralel bir şekilde arttığı belirlenmiştir. Bu noktada eğitim durumu bakımından üniversite mezunu olan babaların çocuklarının; ilkökul, ortaokul ve lise mezunu olan babaların çocuklarına göre ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimi yapılarını daha **olumlu** değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 99: Türkçe Ders Kitaplarının Tümce Anlam Yapılarına İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları		
Maddeler	Öğrenciler	
	$\bar{X}$	ss
21. Metinlerde geçen olumlu cümleleri tespit ederim.	4,57	,82
22. Metinlerde geçen olumsuz cümleleri tespit ederim.	4,44	,90
23. Metinlerde geçen soru cümlelerini tespit ederim.	4,48	,91
24. Metinlerde geçen üzülme, şaşırma, kızgınlık vb. duyguları karşılayan ünlem cümlelerini tespit ederim.	4,49	,91
25. Metinlerde şart belirten cümleleri tespit ederim.	4,26	,98
26. Metinlerde istek belirten cümleleri tespit ederim.	4,30	,99
27. Metinlerde emir cümlelerini tespit ederim.	4,27	1,03
28. Metinlerde gereklilik bildiren cümleleri tespit ederim.	4,20	1,04
29. Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda konuşmacının niyetinin ve tutumunun farkına varırım.	4,18	1,03
30. Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda konuşmacının etkili konuşma yöntemlerinin (ikna edici, öğüt verici, nükteli vb.) farkına varırım.	4,31	,97
31. Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda açık, yeterli ve doğru cümlelerin farkına varırım.	4,24	1,04
Toplam $\bar{X} = 4,34$		

Yargının gerçekleştiğini anlatan; yapma, yapılma ya da olma bildiren tümceler olumlu tümce olarak değerlendirilirken bu türden tümcelerin bazıları yapıları bazen

yapıca olumsuzken anlamca olumlu olabilir (Biray, 2007, s.299). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından öğrencilerin metinlerdeki olumlu tümceleri fark edebilmeleri, diğer tümcelerdeki anlamsal yapılarla karşılaştırabilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda araştırmaya katılan öğrencilere İTDÖPK ile ilişkili olarak “*Metinlerde geçen olumlu cümleleri tespit ederim*” maddesi yöneltmiştir. Bu maddeye yönelik olarak araştırmaya katılan öğrencilerin “her zaman” ($\bar{X}=4,57$) düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Bu sonuç araştırmaya katılan öğrencilerin Türkçe ders kitapları metinlerindeki olumlu tümcelere oldukça yüksek oranda ulaşabildikleri tespit edilmiştir. Bu durum aslında metinlerdeki ders kitaplarında yeterli miktarda olumlu tümceye yer verildiğini göstermektedir.

Yaşamdaki zıtlıklar dil içerisinde duygular, düşünceler ve hayaller ifade edilirken olumlu ve olumsuz kavramlar dil içerisindeki çeşitli yapılarla karşılanır (İlhan, 2005, s.271). Bu bağlamda öğrencilerin bu olumlu ve olumsuz tümceleri fark edebilme düzeyleri bir anlamda yaşamdaki zıtlıklara ulaşabilme düzeyleri hakkında birtakım göstergeler sunacaktır. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan olumsuz tümcelerin anlam konularının öğretilmesi açısından kolaylıkla tespit edilebilmesi, algı düzeylerine uygun olması son derece önemlidir. Bu kapsamda araştırmada öğrencilere “*Metinlerde geçen olumsuz cümleleri tespit ederim*” maddesi yöneltmiştir. Bu maddeye yönelik olarak araştırmaya katılan öğrenciler “her zaman” ($\bar{X}=4,44$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Anlamlarına göre tümceler ele alınırken yapısal olumsuzluk ile anlamsal olumsuzluk kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir: “*Anlamlarına göre cümleleri sınıflandırırken cümlenin hem yapısına hem de anlamına dikkat ederiz. Bu nedenle olumsuz cümleler başlığı altında değerlendirdiğimiz cümlelerin hepsi anlamca olumsuz olmayabilir yani yapıca olumsuz olan bir cümle anlamca olumlu olabilir. Bunun yanında yapıca olumlu olan bir cümle anlamca olumsuz olabilir, çünkü her zaman cümledeki olumsuz anlam, olumsuzluk eki almış olan bir yükleme sağlanmaz*” (Demirel, 2005, s.44). Buna karşılık araştırmaya katılan öğrencilerin “her zaman” düzeyinde bu türden tümceleri farklı yapılara rağmen tespit edebildikleri görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle araştırmaya katılan öğrencilerin metin içerisindeki olumsuz tümceleri yeterli düzeyde fark edebildikleri belirlenmiştir.

Anlamca olumlu ya da olumsuz bir nitelikte olabilecek soru tümceleri, soru sorma yolu ile bilgi almayı hedeflemektedir ve tümceye soru anlamı kazandırmak için

soru ön adları, soru adıları, soru belirteçleri, soru ilgeçleri, soru eki kullanılabilir (Biray, 2007, s.300). Araştırmada İTDÖPK ile ilişkili bir şekilde alımlama esnasında öğrencilerin soru tümcelerini doğru bir şekilde fark edebilmeleri, yorumlayabilmeleri, diğer tümceler ile olan anlamsal ve yapısal farklarını karşılaştırabilmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmada öğrencilere “*Metinlerde geçen soru cümlelerini tespit ederim*” maddesi yöneltilmiş ve onların görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada ilgili maddeye yönelik olarak öğrenciler “her zaman” ($\bar{X}$ =4,48) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum ortaokul öğrencilerinin oldukça yüksek oranda “soru tümcelerini” tespit edebildikleri belirlenmiştir. Ancak Türkçenin söz dizimsel açıdan yüksek orandaki hareketliliği ve ezgi ile soru tümceleriyle bilgi yapısı açısından çok yönlü olan ilişkiler sergilemesi, soru tümcelerinin tespitinde ve betimlenmesinde daha ayrıntılı bir yaklaşım sergilenmesini zorunlu kılmaktadır (Uzun, 1988, s.30). Yapılması gereken ise dil biliminin verileri ışığında, Türkçenin söz dizimini de dikkate alarak soru tümcelerindeki yapısal özelliklerin belirlenmesi ve ana dili öğretim programlarına yansıtılmasıdır.

Dil hem bir mesajı karşı tarafa aktaran bir iletişim aracı hem de duygularımızı ifade etme olanağı sunan bir tür sergileme aracıdır: “*İletişim ve anlatım esnasında duygularımızı ve hissettiklerimizi en keskin ve kısa biçimde aktarmada ünlemler veya ünlem edatları vazgeçilmez bir araçtır*” (Shakhin, 2013, s.200). Bu bağlamda insan, olaylar ve durumlar karşısındaki duygularını dil dizgesi aracılığı ile çevresine sergiler, yansıtır. Bu nedenle alımlayıcı konumundaki öğrencilerin metinlerde yer alan karakterlerin duygulanımlarını ve bu duygulanım durumlarının dilsel sözcelere yansımalarını oluşturan tümcelelerin belirlenmesine yönelik görüşlerin belirlenmesi gerekli görülmüştür. Bu noktada araştırmaya katılan öğrencilere “*Metinlerde geçen üzülmeye, şaşırma, kızgınlık vb. duyguları karşılayan ünlem cümlelerini tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye yönelik olarak katılımcılar “her zaman” ($\bar{X}$ =4,49) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu yüksek oran öğrencilerin Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki ünlem tümcelerini çok rahat bir şekilde tespit edebildiklerini göstermektedir.

Şart kipi haricindeki durum kipleri için anlamca tamamlanmış bir yargı söz konusuysa, şart kipi tek başına anlamca tamamlanmış bir yargı ifade edememesi onun birleşik tümcelerde değerlendirilmesini gerektirmektedir (İlhan, 2007, s.259). Bu durum

birleşik tümcelerde şart ilişkisiyle kurulan yan tümce ile temel tümce arasındaki ilişkiyi belirleyebilmeyi gerektirmektedir. Tümce anlam bilimi açısından ders kitaplarındaki metinlerin uygun yapıda olması, İTDÖPK'deki anlam konularını yansıtan yapıda olması son derece önemlidir. Bu kapsamda öğrencilerin tümce içerisindeki anlam ilişkilerini doğru bir şekilde belirleyebilmeleri önemlidir. Bu nedenle öğrencilerin farkındalıklarının belirlenmesi için “*Metinlerde şart belirten cümleleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencileri ilgili maddeye “her zaman” ($\bar{X}=4,26$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin tümce anlamı bakımından tümcelerin şart ilişkisine rahatlıkla kavuşabildiklerini göstermektedir. Bu durum öğrencilerin hem rahatlıkla anlamsal yapıya hem de yapısal özelliklere ulaşabildiklerini göstermektedir.

İstek kipi $-(y)A$, ölçünlü Türkçede kullanım alanı daralmış ve kullanımlarının çoğunda istek dışında dilek, olasılık, tahmin, çıkarım, öneri, nasihat gibi anlamları bildirmektedir (Demir ve Aslan, 2010, s.277). Araştırma kapsamında ise istek kipi ile çekimlenen bütün tümceler genel olarak bir başlık altında değerlendirilmiş ve öğrencilerin görüşleri de bu yönde alınmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından istek tümcelerinin örneklerini içermesi, bu örneklerin diğer tümce türleri gibi sanatsal değer taşımaları gerekmektedir. Bu türden tümceler hem metin içerisindeki kurgusal dünyaya ya da dil dışı gerçek dünyaya ait karakterlerin sözcelem durumlarındaki niyet yapılarına ulaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda araştırma kapsamında öğrencilere “*Metinlerde istek belirten cümleleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. Araştırmada ilgili maddeye ilişkin olarak araştırmaya katılan öğrenciler “her zaman” ($\bar{X}=4,30$) düzeyinde görüş belirtilmiştir. Bu sonuç, ana dili eğitimi açısından ortaokul öğrencilerinin istek tümcelerini rahatlıkla tespit edebildiklerini göstermektedir.

Türkçe dil bilgisi çalışmalarında eylem kipi konuları içerisinde değerlendirilen emir kipi, bildirişim ortamında vericinin alıcıdan bir şey yapmasını ya da yapmamasını isteyen kip olarak tanımlanmaktadır: “*Türkçe dil bilgisi çalışmalarında, emir kavramı, kipsel/kiplik bir değer olarak ele alınmakta ve tasarlama (dilek, dileme, isteme, uyarı) kipleri içinde, emir kipi başlığında işlenmektedir*” (Karademir, 2012, s.2094). Ayrıca eylemlerin emir biçimi, bir isteğin, arzunun emir şeklinde ifadesi olduğundan emir kipleri rahatça istek işlevine kayabilmekte ve bu istek işlevinden rica veya yalvarma

gibi işlevler de ortaya çıkabilmektedir (Ercilasun, 2008, s.50). Buna karşılık emir tümceleri, gerek yazın gerekse günlük konuşmalarda oldukça yer kaplar. Ana dili eğitiminde ise ne yazık ki gerekli önem verilmez, hızlı geçirilir. Bu durum da ana dili eğitimi açısından dikkat edilmesi gereken noktalardan biri olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Ayrıca bu kapsamda araştırmada öğrencilere “*Metinlerde emir cümlelerini tespit ederim*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye araştırmaya katılan öğrenciler “her zaman” ($\bar{X}=4,27$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Buradan hareketle öğrencilerin ilgili maddede yönelik olarak emir tümcelerine yüksek düzeyde ulaştıkları belirlenmiştir.

Dil bilimsel tümcelerin anlamsal yapılarının tespiti son derece gereklidir. Tümcelerin anlamı bir yandan iletişime olanak sağlar, bir yandan da dilin yazınsal yönüne kaynak ve temel oluşturur. Gereklilik kipinin ana işlevi, gerçekleştirilmesi tasarlanan bir işin gerekli olduğunu bildirirken, bunu emir biçiminde değil de daha çok içten gelen, konuşana bağlı bir gereklilik şeklinde ifade etmektedir (Korkmaz, 2003, s.695). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğrencilere “*Metinlerde gereklilik bildiren cümleleri tespit ederim*” maddesi yöneltilmiş ve araştırmaya katılan öğrenciler de “sık sık” ($\bar{X}=4,20$) düzeyinde görüş ortaya koymuşlardır. Bu veri “gereklilik tümcelerinin” ortaokul öğrencileri tarafından belirlenebildiklerini kesinlemektedir.

Dil dizgesi sadece bir dilin bir mesajı vericiden alıcıya aktarmaya yarayan bir araç değil, aynı zamanda bir tür gerçekleşim, bir tür edimdir. Bu işlevi ile sözcelem öznesi ile alımlayıcı arasında, özellikle konuşma dilinde, bir tür etkileşimdir. Özellikle konuşma dilinde alımlayıcı üzerinde bırakacağı etki, onun yönlendirilmesi, sözcelem öznesinden bağımsızlaşan sözcenin alımlayıcıya yansması farklı etki boyutlarında veya kapsamında olabilir. Tam bu noktada edim bilim devreye girer ve ister yazılı olsun ister sözel her metni üreten sözcelem öznesinin niyetini tespit etmeye çalışır: “*Edimbilimin temel amacı metni üreten yazarın niyetinin ve amacının belirlenmesidir. Bunu başarabilmek için bizlerin okur olarak metnin derinliklerinde yatan kavramsal ilişki ağına ulaşmamız, kendi deneyim ve birikimlerimiz süzgecinden geçirerek metni anlamamız gerekmektedir*” (Yetkiner, 2009, s.35). Bu nedenle Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan konuşma örneklerini alımlamada öğrencilerin kendi bilgi ve tecrübelerini yansıtabilme düzeyleri son derece önemlidir. Bu noktada öğrencilere “*Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda konuşmacının niyetinin ve tutumunun*

farkına varırım” maddesi sorulmuş ve araştırmada yer alan öğrenciler de “sık sık” ($\bar{X}=4,18$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Her ne kadar yüksek bir oran olsa da diğer maddeler düşünüldüğünde az da olsa düşmenin olduğu belirlenmiştir.

İletişim doğal dil dizgesi üzerinden oldukça etkindir ve yönlendirilmeye açık bir düzlemde, çizgisel sırada gerçekleşir. Kodlanan iletiyi çözümleyen alımlayıcı, aslında sadece iletiyi değil aynı zamanda sözcelem öznesinin dilsel kodlara yüklediği duygusal, yönlendirme ve etkileme işlevi olan kodları da çözümler ve alımlar. Özellikle konuşma dilinde bürünsel yapının ve uzamın da etkisiyle sözce salt bir göstergeler boyutu olmaktan kurtulur ve derin yapıdan yüzeysel yapıya doğru, yani soyuttan somuta doğru kendisini gerçekleştirir. Dilin “çağrı işlevi” ile ilgili olan bu durum hem sözcelem durumuna hem de alımlama sürecine yön verir. Çağrı işlevi tümüyle alıcı kaynaklı bir işlev olup alıcıya gönderme yapar ve kısaca gönderici tarafından söylenen ya da yazılan dilsel birimlerin yani metinlerin alıcıda uyandırdığı etkileri karşılamaktadır (Kılıç, 2009, s.100). Bu bağlamda araştırmaya katılan öğrencilere “*Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda konuşmacının etkili konuşma yöntemlerinin (ikna edici, öğüt verici, nükteli vb.) farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. İlgili maddeye yönelik olarak öğrenciler de “her zaman” ($\bar{X}=4,31$) düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu sonuç öğrencilerin metinlerdeki edimsel açıdan dil ürünlerinin çağrı işlevine oldukça yüksek bir düzeyde ulaşabildiklerini ortaya koymaktadır.

Sağlıklı bir iletişim açısından sözcelem öznesinin sözceyi anlamsal ve yapısal açıdan tam olarak gerçekleştirmesi gerekmektedir. Aksi halde alıcı konumundaki alımlayıcı kodlanan bilgiyi tam olarak çözümleyemeyecek ve doğal olarak da bildirişimin kusurlu bir şekilde gerçekleşmesi ya da iletinin tam olarak anlaşılmaması söz konusu olacaktır. Bu noktada öğrencilere “*Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda açık, yeterli ve doğru cümlelerin farkına varırım*” maddesi yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler de ilgili maddeye “her zaman” ($\bar{X}=4,24$) düzeyinde görüş ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak öğrencilerin yeterli düzeyde metinlerdeki tümceleri açık, yeterli ve doğru olarak değerlendirdiği belirlenmiştir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi yapılarına ilişkin öğrenci görüşlerinin toplam aritmetik ortalaması “her zaman” ($\bar{X}=4,34$) düzeyinde tespit edilmiştir. Bu durum araştırmaya katılan ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin

Türkçe ders kitaplarındaki metinleri tümce anlam bilimi açısından “her zaman” düzeyinde etkili bulduklarını göstermektedir. Bu durum araştırmaya katılan ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yapılarını tümce anlam bilimi açısından sözcük anlam bilimine göre daha olumlu olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 100: Cinsiyete Göre Cümle Anlam Becerilerine İlişkin t Testi Sonuçları						
Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Kız	606	4,48	,58	1302	6,976	,000
Erkek	698	4,22	,72			

Tablo 100’deki bulgulara bakıldığında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **tümce anlam bilimine** ilişkin öğrenci görüşleri arasında cinsiyetlerine göre bir farklılaşma olduğu belirlenmiştir [$t(1302)=-6,976$; $p<0,05$]. Bu sonuçtan hareketle araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet bağlamında ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi aşamasına ilişkin görüşlerinin değiştiğinin belirlendiği söylenebilir. Araştırmaya katılan grupların aritmetik ortalamaları ise kız öğrencilerde ($\bar{X}=4,48$), erkek öğrencilerde ($\bar{X}=4,22$) şeklinde belirlenmiştir. Bu sonuç da görüşlerin “her zaman” düzeyinde şekillendiğini göstermektedir. Buradan hareketle öğrencilerin metinlerin tümce anlam bilimi açısından yapılarına ilişkin görüşlerinin **olumlu** olduğu söylenebilir. Ayrıca kız öğrencilerin metinlerin sözcük anlam bilimi açısından yapılarını daha **olumlu** buldukları araştırma kapsamında tespit edilmiştir.

Tablo 101: Sınıf Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Sınıf Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
6. sınıf	459	4,47	,56	Gruplar Arası	12,917	2	6,458	14,624*	,000	6-7 6-8
7. sınıf	448	4,29	,66		574,569	1301	,442			
8. sınıf	397	4,24	,77	Toplam	587,486	1303				

Tablo 101’deki varyans analizi sonucu, sınıf düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **tümce anlam bilimi açısından**

yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [F(2-1301)=14,624; $p<0,05$]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi ile farklılaşmanın 6. sınıf ($\bar{X}=4,47$) ile 7.sınıf ($\bar{X}=4,29$) ve 8. sınıf ($\bar{X}=4,24$) öğrencileri arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Araştırmada elde edilen bu bulguya göre 6. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından yapısına ilişkin görüşlerinin diğerlerine göre daha **olumlu** olduğunu göstermektedir. Bu durum sınıf düzeyi yükseldikçe öğrencilerin tümce anlam bilimine yönelik dilsel özellikleri daha düşük düzeyde tespit edebildikleri görülmektedir.

Tablo 102: Okulun Sosyoekonomik Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Sosyo-Ekon.	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
İyi	501	4,43	,62	Gruplar Arası	7,441	2	3,721	8,345*	,000	Alt-İyi Orta-İyi
Orta	443	4,31	,65	Gruplar İçi	580,045	1301	,446			
Alt	360	4,25	,75	Toplam	587,486	1303				

Tablo 102'deki varyans analizi sonucu, sosyoekonomik yapı değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **tümce anlam bilimi** açısından yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [F(2-1301)=8,345; $p<0,05$]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın sosyoekonomik yapı bakımından iyi ($\bar{X}=4,43$) ile orta ($\bar{X}=4,31$) ve alt ($\bar{X}=4,25$) düzeyleri arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Elde edilen bu bulgu sonuç olarak sosyoekonomik yapı bakımından üst düzeyde olanların Türkçe ders kitaplarındaki metinleri alt düzeyde olanlara göre daha olumlu değerlendirdikleri ortaya koymaktadır. Bu durum sosyoekonomik yapı arttıkça metinlerdeki tümcelerin anlam özelliklerinin daha rahat şekilde tespit edilebildiği söylenebilir. Buna karşılık her üç sosyoekonomik düzeydeki öğrenci grubunun da **“her zaman”** düzeyinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

Tablo 103: Anne Eğitim Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Anne Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
Okuryazar Değil	117	4,17	,71	Gruplar Arası	16,849	5	3,370	7,665*	,000	Okuryazar Değil-Lise Okuryazar Değil-Üniversite Okuryazar-Lise Okuryazar-Üniversite İlkokul-Lise İlkokul-Üniversite
Okuryazar	79	4,13	,87							
İlkokul	498	4,30	,65	Gruplar İçi	570,637	1298	,440			
Ortaokul	290	4,35	,61							
Lise	239	4,49	,65	Toplam	587,486	1303				
Üniversite	81	4,56	,67							

Tablo 103'deki varyans analizi sonucu, annenin eğitim durumu değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **tümce anlam bilimi** açısından yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [F(5-1298)=7,665; p<0,05]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın öğrencinin annesinin eğitim durumu bakımından okuryazar değil ($\bar{X}$ =4,17) ile lise ($\bar{X}$ =4,49) ve üniversite ($\bar{X}$ =4,56) mezunları arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Bunlardan okuryazar olmayanların çocukları **“sık sık”** şeklinde görüş belirtirken, lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocukları **“her zaman”** düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bu durum da lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin **daha olumlu** olduğunu göstermektedir. Bir başka ifade ile eğitim durumu yükseldikçe metinlerin alımlanma seviyelerinin yükseldiği dile getirilebilir. Yine Scheffe testi öğrencinin annesinin eğitim durumu değişkeni açısından okuryazar olan ($\bar{X}$ =4,13) ile lise ($\bar{X}$ =4,49) ve üniversite ($\bar{X}$ =4,56) mezunları arasında ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durum da lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin okuryazar olan annelerin çocuklarına göre **daha olumlu** olduğunu göstermektedir. Yine Scheffe testi öğrencinin annesinin eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı farklılaşmanın ilkökul mezunu olan ($\bar{X}$ =4,30) ile lise ($\bar{X}$ =4,49) ve üniversite ($\bar{X}$ =4,56) mezunları arasında ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durum da lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından yapısı

aşamasına ilişkin görüşlerinin okuryazar olan annelerin çocuklarına göre **daha olumlu** olduğu tespit edilmiştir. Annenin eğitim durumu değişkeni açısından bakıldığında ilkokul, lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının **“her zaman”** düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgu değerlendirildiğinde üç yönden anlamlı farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Sonuç olarak annenin eğitim durumu arttıkça 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimi açısından yapısına ilişkin görüşlerinin genel olarak **olumlu** yönde belirginleştiği tespit edilmiştir.

Tablo 104: Baba Eğitim Düzeyine Göre Tümce Anlamı Becerilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları										
Baba Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	VK	KT	sd	KO	F	p	Fark
Okuryazar Değil	18	4,04	,72	Gruplar Arası	14,889	5	2,978	6,750*	,000	Okuryazar-Üniversite İlkokul-Lise İlkokul-Üniversite Ortaokul-Üniversite
Okuryazar	59	4,15	,84							
İlkokul	335	4,25	,66	Gruplar İçi	572,598	1298	,441			
Ortaokul	345	4,30	,66							
Lise	365	4,43	,65	Toplam	587,486	1303				
Üniversite	182	4,50	,64							

Tablo 104'deki varyans analizi sonucu, babanın eğitim durumu değişkeni açısından öğrencilerin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin **tümce anlam bilimi** açısından yapısı aşamasına ilişkin görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığını göstermektedir [F(5-1298)=6,750; p<0,05]. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen Scheffe testi farklılaşmanın öğrencinin babasının eğitim durumu bakımından üniversite ($\bar{X}$ =4,50) ile okuryazar ($\bar{X}$ =4,15), ilkokul ($\bar{X}$ =4,25) ve ortaokul ($\bar{X}$ =4,30) mezunları arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Bunlardan üniversite mezunu olan babaların çocukları **“her zaman”** düzeyinde görüş belirtirken, okuryazar olan, ilkokul ve ortaokul mezunu olan babaların çocukları da **“her zaman”** düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Yine Scheffe testi öğrencinin babasının eğitim durumu değişkeni açısından ilkokul mezunu ($\bar{X}$ =4,25) ile lise ($\bar{X}$ =4,43) ve ortaokul ($\bar{X}$ =4,30) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu göstermektedir. Bu üç eğitim durumu düzeyi açısından da öğrencilerin **“her zaman”** düzeyinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Elde

edilen bu bulgu değerlendirildiğinde iki yönden anlamlı farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında babanın eğitim düzeyi arttıkça çocukların başarı durumlarının paralel bir şekilde arttığı tespit edilmiştir. Bu noktada eğitim durumu bakımından üniversite mezunu olan babaların çocuklarının; okuryazar olan, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan babaların çocuklarına göre ders kitaplarındaki metinleri sözcük anlam bilimi açısından daha **olumlu** değerlendirdikleri söylenebilir.

5.2. NİTEL ARAŞTIRMAYA YÖNELİK BULGU VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde Türkçe öğretmenlerine yönelik olarak gerçekleştirilen nitel ölçek NVivo 8 programında içerik analizi sonucunda elde edilen bulguların çeşitli değişkenler açısından, benzer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılması yapılmış ve yorumlanmıştır.

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular belirlenen alt amaçlar doğrultusunda alt başlıklar halinde ele alınmıştır. Araştırmanın amacına yönelik olarak araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerine yöneltilen ilk soru *“Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki öğrenme alanlarının (okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi) anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?”* şeklinde sorulmuştur. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin ilgili soruya verdikleri cevaplardan elde edilen görüşler şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 105: Öğretmenlerin “Öğrenme Alanları Birlikteliği” ile İlgili Görüşleri	
Öğrenme Alanları Birlikteliği	f
Aksayan Öğrenme Alanları	23
Birbirini Destekleme	7
Süre Yetersizliği	4
Metinlerin Uygunsuzluğu	2
Yardımcı Kaynakların Kullanımı	2
Ön Bilgilerin Kullanımı	2
Yaş Grubuna Uygunluğu	2
Öğrencinin Aktifliği	2
Tek Tip Dilsel Becerilere Yönelme	1
Sistematiğin Olmaması	1
Teknoloji Kullanımı	1

Dikkat Dağılıklığı	1
Şiirlerden Faydalanma	1
Fiziksel Koşulların Yetersizliği	1
Tekerlemelerin Kullanımı	1

Araştırma kapsamında İTDÖPK'deki okuma, dinleme, izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi öğrenme alanlarının öğrencilerin anlam ile ilgili dilsel becerileri edinimlerine katkı sağlaması ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları olumlu (n=12), bazıları ise olumsuz görüşler (n=18) ortaya koymuşlardır. Olumlu görüş ortaya koyanların 8'inin erkek (%66,67), 4'ünün kadın (%33,33) olduğu; 3'ünün "1-5 yıl arası" (%25), 6'sının "6-10 yıl arası" (%50), 3'ünün "11-15 yıl arası" (%25) hizmet süresine sahip olduğu; 10'unun "eğitim fakültesi" (%83,34), 1'inin "fen edebiyat fakültesi" (%8,33) ve 1'inin de "eğitim yüksek okulu" (%8,33) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz görüş ortaya koyanların ise 11'inin erkek (%61,11), 7'sinin kadın (%38,89) olduğu; 3'ünün "1-5 yıl arası" (%16,67), 6'sının "6-10 yıl arası" (%33,33), 6'sının "11-15 yıl arası" (%33,33), 2'sinin "16-20 yıl arası" (%11,11), 1'inin "21 yıl ve üstü" (%5,56) hizmet süresine sahip olduğu; 15'inin "eğitim fakültesi" (%83,33), 2'sinin "fen edebiyat fakültesi" (%11,11) ve 1'inin "ziraat fakültesi" (%8,33) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerin bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö-2: *"Okuma, dinleme, izleme, konuşma ve yazma ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılması açısından başarılı ama dil bilgisi açısından başarısız olduğunu düşünüyorum"*

Ö-9: *"Öğrencilerin daha çok kitap okumaları, sınıfta projektörün olması dersin iyi işlenmesi ve öğrencilerin dersi daha iyi anlaması için önemli olduğu düşüncesindeyim. Ders içinde öğrencilere daha çok konuşma ve yazma imkânı vererek bu yönlerini geliştirmeliyiz. Öğrencilerin yardımcı kaynaklardan yararlanmaya yönlendirerek tek kaynağa bağlı kalmamaları sağlanmalı"*

Ö-10: *"Yazma becerilerinin daha ciddi bir şekilde ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Öğrencinin okuduğunu anlama becerisinin fazla sıkıntılı olmadığını ama anlama becerilerini kâğıda dökme konusunda yeterli olmadığını düşünüyorum. Bundan dolayı yazma becerilerinin daha fazla olması gerektiği kanısındayım"*

Ö-11: *"Okuma, dinleme/ izleme becerilerini kazandırmada yeterli olmasına karşın konuşma, yazma ve dil bilgisi konusunda yetersiz buluyorum"*

Ö-19: “Az okuyan insanlar olduğumuz için konuşma ve yazmada da zorlanıyoruz. Erken yaşta okuma, birlikte okuma alışkanlığı edindirilirse bunların çoğu hallolur. Bazı şeyler anlatmak ile olmuyor. Örnek davranışlar, sergilenilerek bazı alışkanlıklar edindirilebilir. Öğretmen elinde okuduğu bir şiir, hikâye, roman kitabı ile bazen sınıfa girerse ve o kitaptan bazı bölümler paylaşırsa, okumanın lezzetini tattırırsa, kendi evlerinde kendilerine ait kütüphaneleri oluşturlarsa bazı durumlar değişir sanıyorum”

Ö-20: “Okuma ve dilbilgisi kazandırılrsa da dinleme, izleme, konuşma, yazma biraz daha geri planda kalabiliyor”

Ö-22: “Yalnız, dilbilgisi öğrenme alanıyla ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasına yeterli katkıyı sağlamadığı kanısındayım”

Ö-23: “Dil bilgisi kurallarının dil edinim sürecine katkısının çok az olduğunu düşünüyorum”

Ö-26: “Dil bilgisi konularına biraz daha geniş yer verilmesi gerekmektedir”

Ö-27: “Dil bilgisi kuralları metin içinde sezdirilmeli”

Ö-29: “Program, bu becerilerin kazandırılmasında belli aşamaları geçse de hâlâ eksiklikleri olduğunu düşünüyorum”

Ö-30: “Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda okuma, dinleme ve anlama becerilerinin yeterince kazanılmaması yazma ve dil bilgisi becerilerinin kazandırılmasını engellemektedir. Okuma ve anlama becerisi kazanılmasında yazma ve dil becerisinin kazanılması pek de faydalı olmamaktadır. Türkçe dersi programlarında kapsamlı ve yoğun olması gereken okuma ve anlama çalışmalarının daha faydalı olacağını düşünüyorum”

Araştırmaya katılan öğretmenler, İTDÖPK’nin okuma, dinleme, izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi öğrenme alanlarından bazılarının, anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin olarak aksadığı düşündüklerini görülmektedir. Bu noktada, araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı (f=8) konuşma ve yazma öğrenme alanlarının yetersiz ve etkisiz olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. İkinci olarak okuma (f=6) ve dil bilgisi (f=6) öğrenme alanları öğretmenler tarafından yetersiz ve etkisiz olarak değerlendirilmiştir. Son olarak da dinleme ve izleme öğrenme alanlarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasında etkisiz olduğu savunulmuştur (f=3).

Ö-6: “Çok yararı olmuştur. Konuşma ve özellikle yazma derslerinde öğrenci kendini daha iyi ifade edebilme şansına sahip”

Ö-8: “Bu öğretim programında öğrenciler bilgilerini uygulama alanı daha rahat buluyor”

Ö-12: “Programdaki öğrenme alanlarının becerilerin kazandırılmasında etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum”

Ö-13: “Programdaki öğrenme alanları özellikle okuma ve konuşmaya yönelik beceriler kazandırılması öğrencinin kendini ifade etmesini sağlıyor. Dinleme-izleme alanları çocuğun dinlediğini/ izlediğini anlayıp yorumlaması açısından pozitif bir durum halini alıyor”

Ö-15: “Özellikle okuma ve dinleme alanları anlam ile ilgili becerilerin kazanılmasında etkilidir. Konuşma ve yazma alanlarında ise daha çok öğrenciye bağlıdır. Öğrenci anlamla ilgili beceriyi kazanmışsa bunu uygulamaktadır. Dil bilgisinin anlamda çok da etkili olduğunu düşünmüyorum”

Ö-18: “Türkçe dersinin dinleme, anlama, okuma, konuşma, yazma, dil bilgisi öğrenme alanlarına yönelik olarak öğrencilerin ulaşması hedeflenen kazanımlar işlenmektedir”

Ö-24: “Türkçe Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasına çok önemli katkısının olduğunu düşünüyorum”

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bir kısmı (f=7, %0.23) ise İTDÖPK’nin öğrenme alanlarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasında etkili olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu bağlamda öğretmen görüşlerinin bir kısmı (f=5) bütün öğrenme alanlarını yeterli ve etkili olarak değerlendirirken, bir kısmı ise (f=2) sadece dinleme ve izleme öğrenme alanlarını bu noktada etkili ve yeterli olarak değerlendirmiştir.

Ö-3: “Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinlerin, anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasındaki rolü önemli bir yer tutmakla birlikte uygulamada yeteri kadar süre olmaması, dilsel becerilerin, özellikle konuşma ve yazma alanında, gerekli gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir”

Ö-11: “Öğrencilere anladığını uygulama imkânı verilmelidir”

Ö-17: “Bazı sınıflarda konular arka arkaya çok yığılıyor. Çocuklar anlamada, öğretmenler yetiştirmekte zorlanıyor. Bazı sınıflarda da çok uzun bir süre aynı konu işleniyor. Sıkıcı oluyor. Öğrenme alanları yaş grubuna uygun olarak ayarlanmalıdır”

Araştırmada İTDÖPK ile ana dili derslerinde uygulanması amaçlanan çalışmaların çok zaman aldığına ve ders sürelerinin yeterli olmadığına dair görüşler belirlenmiştir (f=4). Bu noktada özellikle dilin anlatım işlevine yönelik çalışmalara yeteri kadar zaman kalmadığı belirtilmiştir.

Ö-7: *“Türkçe Dersi Öğretim Programını becerilerin kazandırılması bakımından uygun görüyorum. Ancak ders kitaplarındaki metinlerin seçimiyle ilgili sıkıntılarım var. MEB yayınlarının ders ve çalışma kitaplarının yerini tutmuyor diğer yayınlar. MEB yayınlarının metinleri daha uygun geliyor”*

Ö-28: *“Öğrenme alanlarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasında seçilen metinlerin amaca yönelik olmaktan uzak olduğunu düşünüyorum”*

Araştırma kapsamında yer alan öğretmenlerden bazıları Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin anlam ile ilgili dilsel becerilerin öğrencilere kazandırılmasında çok da yeterli olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir (f=2).

Ö-9: *“Öğrencilerin yardımcı kaynaklardan yararlanmaya yönlendirerek tek kaynağa bağlı kalmamaları sağlanmalı. Sınıf içinde oyun, drama, yapılarak öğrencilerin daha başarılı olabileceği düşüncesindeyim”*

Ö-27: *“Dinleme ve izleme konusunda öğrencilerin ilgilerini arttıracak materyaller sunulmalı”*

Öğretmenlerin bir kısmı (f=2) ortaokul 6, 7 ve 8. sınıflar Türkçe ders kitaplarını tam olarak yeterli görmediklerini, ek materyaller kullanılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Bunda hem tek kaynağa bağlı kalmama isteğinin yanı sıra metinlerin nitel olarak da yeterli görülmemesinin etkisi vardır.

Ö-14: *“Öğrenme alanlarının bir bütünlük içerisinde ele alınıp işlendiğinde öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim ve anlam kurma, uygulama ve değerlendirme gibi kavramları ön plana çıkararak öğrenciyi merkeze alan bir programın dilsel becerilerin kazandıracağını düşünüyorum”*

Ö-21: *“Bu öğrenme alanları çocuğun daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Ancak buradaki kazanımların sağlanması için iyi bir hazırlık ve etkili, öğrenciyi aktif kılan bir dersin işlenmesi gerekmektedir. Çünkü gerekli hazırlıkların yapılmadığı durumlarda bu öğrenme alanlarındaki çalışmalar etkililiğini kaybetmektedir”*

Araştırma kapsamında öğrenme sürecinin daha etkin ve yeterli olabilmesi için hazırlık aşamasına daha fazla önem verilmesi, öğrencilerin süreç içerisinde daha etkin bir şekilde yer almasının sağlanması gerektiği belirtilmiştir (f=2).

Ö-17: *“Öğrenme alanları yaş grubuna uygun olarak ayarlanmalıdır”*

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bir kısmı da anlama dair becerilerin edindirilmesinde öğrencinin yaş grubu özelliklerinin daha fazla ve dikkatli şekilde göz önüne alınması gerektiğini belirtmiştir (f=2).

Ö-14: “Öğrenme alanlarının bir bütünlük içerisinde ele alınıp işlendiğinde öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim ve anlam kurma, uygulama ve değerlendirme gibi kavramları ön plana çıkararak öğrenciyi merkeze alan bir programın dilsel becerilerin kazandıracağını düşünüyorum”

Ö-21: “Bu öğrenme alanları çocuğun daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Ancak buradaki kazanımların sağlanması için iyi bir hazırlık ve etkili, öğrenciyi aktif kulan bir dersin işlenmesi gerekmektedir. Çünkü gerekli hazırlıkların yapılmadığı durumlarda bu öğrenme alanlarındaki çalışmalar etkililiğini kaybetmektedir”

Dikkat çeken bir diğer önemli görüş de öğrencinin aktif bir şekilde öğrenme sürecine katılması gerektiğine dair öğretmen görüşleridir (f=2). Bu noktada sınıf içi etkili iletişim, iyi bir hazırlık süreci, gelişim düzeyinin dikkate alınması gibi etkenler ön plana çıkmaktadır.

Ö-4: “Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki öğrenme alanları anlam ile ilgili dilsel becerileri bir kalıba sokmaktadır. Dayanmış olduğu felsefeye uygun bir zihin yapısı inşa etmeye çalışmaktadır adeta. Okuduğunu, dinlediğini, izlediğini tek bir yöntemle anlamlandıran konuşurken ve yazarken hep aynı türden yöntemleri kullanan, tek tip bir insanın peşinde olduğunu hissettiriyor”

İTDÖPK’e yönelik gerçekleştirilen bir diğer eleştiri ise dilsel becerilerin tek tip, kalıp şekilde öğretilmeye çalışıldığına yöneliktir (f=1). Bu durum İTDÖPK’nin bu yönü öğrenciyi gelecek yaşantısına iyi bir şekilde hazırlayamayacağını göstermektedir.

Ö-5: “Yeterli ancak sistematik değil. Konular sınıflara dengeli dağıtılmamış. 6. Sınıf konuları 7. sınıf konularından ağır”

İTDÖPK’ye yönelik gerçekleştirilen eleştirilerden biri de sistematik olmadığına yöneliktir (f=1). İlgili konuların sınıf düzeylerine dengeli bir şekilde dağıtılmadığı ileri sürülmüştür.

Ö-9: “Öğrencilerin daha çok kitap okumaları, sınıfta projektörün olması dersin iyi işlenmesi ve öğrencilerin dersi daha iyi anlaması için önemli olduğu düşüncesindeyim”

Teknolojinin kullanılması gerektiğine dair bir diğer görüş de dikkat çekmektedir (f=1). Her ne kadar frekans değeri düşük de olsa teknoloji ve ana dili eğitimi ilişkisi açısından dikkat çekmektedir.

Ö-19: *“Günümüzdeki çocuklar medyanın, teknolojinin etkisi ile bazı şeyler ile fazla haşır-neşir olduklarından onların dikkatlerini toplamak zorlaşıyor”*

Aşırı teknoloji kullanımı ve medyanın etkilerinin öğrencilerin ana dili eğitiminde kavratılması hedeflenen anlama ilişkin dilsel becerilerin kazandırılmasını olumsuz yönde etkilediğine ilişkin bir görüş (f=1) de dikkat çekmektedir.

Ö-17: *“Şiirleri yorumlamada oldukça zorlanıyorlar”*

Ö-20: *“Fiziksel koşullardan dolayı gerçekleştirilmeyen etkinlikler olabiliyor”*

Ö-25: *“Tekerlemelerle destekli bir çalışma konuşma hatalarını azaltacaktır”*

Yine ilk madde kapsamında dikkat çeken diğer görüşler ise öğrencilerin şiir yorumlarında zorlanmaları (f=1), fiziksel koşulların olanak tanımamasından dolayı bazı dilsel çalışmaların gerçekleştirilmemesi (f=1) ve tekerlemelerin kullanımından faydalanılmasıdır (f=1).

Yapılandırmacı yaklaşım modeline göre hazırlanan İTDÖPK’de yer alan okuma, dinleme, izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi öğrenme alanlarının birbirini destekler ve tamamlar nitelikte olması hedeflenmiştir. Ana dili eğitimi açısından bütün dilsel etkinliklerin, çalışmaların, materyallerin, özellikle de öğrenme alanlarının birbiri ile uyum içerisinde olması ve desteklemesi birer zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır: *“Anadili öğretimini oluşturan bu temel etkinlikler arasında ilişki ağı çok yönlüdür. Sözelimi, okuma ile dinleme arasında işlevsel yönden bir bağıntı bulunduğu gibi, okuma ile yazma arasında da bir ilişki vardır. Çünkü genel anlamda okuma yazılı ve basılı bir sayfaya bakarak onunla iletişime girme edimidir. Bunun gibi konuşmayla yazma arasındaki bağıntı, konuşmayla dinleme arasında da gözlemlenebilir”* (Özdemir, 1983, s.27). Bu bağlamda araştırmada katılımcı olarak yer alan Türkçe öğretmenlerine dilin anlamsal yönüne ilişkin becerilerin kazandırılmasında “okuma, dinleme, izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi” öğrenme alanlarının arasındaki ilişki ağının ve birbirini desteklemesine yönelik düşüncelerinin belirlenmesi açısından birinci soru yöneltmiştir. Araştırmada yer alan Türkçe öğretmenleri ise genel olarak ilgili öğrenme

alanlarının anlam konularının edindirilmesi noktasında birbirini yeterince desteklemediğine yönelik görüş belirtmişlerdir. Araştırmada özellikle İTDÖPK'nin öngördüğü çalışmaların gerçekleştirilmesinde süre yetersizliği, metinlerin ilgili anlam konularına uygun olmaması, sistematik bir şekilde metinlerin ve öğrenme alanlarının ilişkilendirilmemesi, fiziksel olanaksızlıklar gibi sorunlar ön plana çıkmaktadır.

Araştırmanın kapsamından Türkçe öğretmenlerine yöneltilen ikinci soru *“Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olup olmadığına dair düşünceleriniz nelerdir?”* şeklinde olmuştur. Araştırmaya yer alan Türkçe öğretmenlerinin ilgili soruya verdikleri cevaplardan elde edilen görüşler şu şekildedir:

Tablo 106: Öğretmenlerin “Öğrencilerin Anlama Seviyeleri” ile İlgili Görüşleri	
Öğrencilerin Anlama Seviyeleri	f
Anlama Seviyesine Uygunluk	15
Anlama Seviyesine Uygunsuzluk	10
Metinlerin Uzunluğu	8
Metinlerin Sadeliği	8
Çocukların Düşünce Dünyası	6
Metin Türü	5
Atatürkçülük Metinleri	3
Metin Seçimi	3
Dinleme Metinlerinin Kullanımı	2
Etkinliklerin Fazlalığı	1
Soyut Metinlerin Anlaşılabilirliği	1
Şiirlerin Uygunsuzluğu	1
Hazır bulunuşluluk	1
Metin Tekrarı	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olup olmadığına yönelik bir soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları olumlu (n=10), bazıları ise olumsuz görüşler (n=20) ortaya koymuşlardır. Olumlu görüş ortaya koyanların 7 tanesinin erkek (%70), 3 tanesinin kadın (%30) olduğu; 4 tanesinin “1-5 yıl arası” (%40), 3 tanesinin “6-10 yıl arası” (%30), 3 tanesinin “11-15 yıl arası” (%30) hizmet süresine sahip olduğu; 9 tanesinin “eğitim fakültesi” (%90), 1 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%10) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz görüş ortaya koyanların ise 12 tanesinin erkek (%60), 8

tanisinin kadın (%40) olduğu; 2 tanisinin “1-5 yıl arası” (%10), 9 tanisinin “6-10 yıl arası” (%45), 6 tanesi “11-15 yıl arası” (%30), 2 tanisinin “16-20 yıl arası” (%10), 1 tanisinin “21 yıl ve üstü” (%5) hizmet süresine sahip olduğu; 16 tanisinin “eğitim fakültesi” (%80), 2 tanisinin “fen edebiyat fakültesi” (%10), 1 tanisinin “ziraat fakültesi” (%5) ve 1 tanisinin “eğitim yüksek okulu” (%5) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerin bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö-1: “6 ve 8. Sınıflardaki metinler öğrencilerin seviyesine uygun fakat 7. Sınıf kitabındaki bazı metinlerin dili çok ağır olabiliyor.”

Ö-2: “Temaya ve sınıflara göre farklılık göstermektedir örneğin 6. sınıf kitapları öğrenci seviyesinde metinler içermekte olup bu 7. sınıf için geçerli bir ifade değil çünkü bu sınıftaki metinler öğrenci seviyesi üstünde anlaşılması zor makale tarzında metinlerdir.”

Ö-8: “Ders kitaplarındaki metinler kesinlikle öğrencilerin seviyesine uygundur. Hatta biraz basit bana göre. Bir de bir sonraki yıl tekrar verilen metinler var. Özellikle resimli olan metinler öğrencilerin daha çok dikkatini çekiyor.”

Ö-9: “Genelde ders kitapları öğrencilerin anlama seviyesine uygun ama bazı parçalar olmadığı kanısındayım.”

Ö-11: “Metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olduğunu düşünüyorum.”

Ö-13: “Ders kitaplarındaki metinler anlama seviyelerine uygun metinler, sıkıntı olabilecek metin sayısı yok denecek kadar az. Sınıf seviyesine uygun metinler dersin daha anlaşılır, daha akıcı geçmesini sağlıyor, bu konuda titiz davranılması gerektiğini düşünüyorum.”

Ö-18: “Türkçe ders kitaplarındaki metinler genel olarak öğrencilerin anlama seviyelerine uygun; ama arada bazı metinler seviyelerine uygun olmayabiliyor.”

Ö-20: “Bu seneki 6. sınıf kitabı güzel. Metinler çocukların seviyelerine göre. Hikâye tarzı metinler çocukların ilgisini çekiyor.”

Ö-21: “Ders kitaplarındaki metinlerin genelde öğrenci seviyelerine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak 5. sınıflarda metinlerin anlama düzeyinin biraz daha düşürülmesi kanaatindeyim. Öğrenciler bazı metinleri anlamakta zorluk çekmekte konuya hâkim olamayınca da dersin verimi düşmektedir. Bir de bazı dinleme metinleri çocukların seviyesine göre çok üstte kalıyor. Bu nedenle dinleme metinlerinin hazırlanması gerekirken daha dikkatli olunması gerektiği kanaatindeyim.”

Ö-22: “Türkçe ders kitaplarındaki metinler genellikle öğrencilerin seviyelerine uygun olmakla beraber bazı metinlerin, kırsal kesimde bulunan ve kelime haznesinin oldukça düşük olduğu okullardaki

öğrencilerin anlama seviyelerinin üstünde olduğunu, bu durumun da öğrencide yetersizlik duygusuna yol açtığını düşünüyorum.”

Ö-23: *“Ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci seviyelerine uygun olduğunu düşünüyorum. Ancak daha fazla ilgi ve dikkat çekici metinlerin olması gerektiği kanaatindeyim.”*

Ö-24: *“Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin genel anlamda öğrencilerin seviyelerine uygun olduğunu düşünüyorum. Özellikle hikâye tarzındaki metinler öğrenciler tarafından kolayca anlaşılabilir. Ancak düşünsel yönü ağır basan, akademik dille yazılmış metinlerde durum biraz daha farklı. Bu tarz metinlerin seçiminde biraz daha farklı. Bu tarz metinlerin seçiminde biraz daha esnek olunması ve yöresel özelliklerin göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö-25: *“Çok uzun olan metinler, dikkati dağınık olan öğrencilerle sorun yaşanmasına neden olur. Ancak şu an kullandığımız Türkçe ders kitaplarındaki metinler yeterlidir.”*

Ö-29: *“Türkçe ders kitaplarındaki metinler öğrencilerin anlama seviyelerine uygun. Fakat bazı metinler çok uzun olduğu için öğrencileri olumsuz etkiliyor. Metinlerin bu kadar uzun olmaması gerekir.”*

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olduğunu düşünmektedirler. Bu noktada araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı (f=15) metinlerin genel olarak anlama seviyelerine uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Ö-1: *“... fakat 7. Sınıf kitabındaki bazı metinlerin dili çok ağır olabiliyor. Bazı metinler o kadar uzun ki okuma çalışmasını bütün sınıfa yaymak zaman bakımından imkânsız.”*

Ö-2: *“... 7. sınıf için geçerli bir ifade değil çünkü bu sınıftaki metinler öğrenci seviyesi üstünde anlaşılması zor makale tarzında metinlerdir. Şimdi bütün metinler için bunu söylemek yanlış olur metinleri tek tek ele almak lazım. Temalara göre değerlendirirsek her zaman Atatürkçülük temasının metinleri zorluk açısından fevkalade üst düzeydedir.”*

Ö-9: *“Genelde ders kitapları öğrencilerin anlama seviyesine uygun ama bazı parçalar olmadığı kanısındayım. Anlama, okuma yönden bazı parçalar 5. sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygun değil.”*

Ö-15: *“... 7. Sınıf metinlerinde ise birkaç metnin seviyeye uygun olmadığını düşünüyorum.”*

Ö-16: *“Bazı metinlerin öğrenci seviyesine uygun olmadığını düşünüyorum. Özellikle anlamı bilinmeyen kelimelerin yoğun olduğu metinlerin sadeleştirilmesi, 6 ve 7. sınıfta daha kısa metinlere yer verilmesi gerekir.”*

Ö-19: *“Kitaplardaki metinlere baktığımızda bazı metinlerin sınıf seviyelerinin üstünde olduğunu görüyoruz. Bazı metinler de çok uzun. Uzun metinler okutulurken kopukluklar oluyor. Anlam bütünlüğü*

sağlanamıyor. Okulumuza gelen öğrencilerin seviyelerine baktığımızda okuma ve anlamadaki sıkıntılar bariz bir şekilde görünüyor. Bunun için metinlerin öğrencilerimizin anlama seviyelerine uygun olduğunu düşünmüyorum.”

Ö-27: *“Kullanılan mevcut kitapları öğrenci seviyesine uygun değildir. Uzun parçalar öğrenciyi sıkıyor. İlgi çeken metinler çok az.”*

Araştırmaya katılan öğretmenlerin bazıları ise Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olmadığını belirtmektedirler. Bu noktada araştırmaya katılan öğretmenlerin bir kısmı (f=10) da metinlerin genel olarak anlama seviyelerine uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Ö-3: *“Türkçe ders kitaplarındaki metinler genel olarak öğrencilerin anlama seviyelerine uygun ancak yer yer seviyelerini aşacak nitelikte düzenlenmiş. Bu ikinci kısımdaki metinler, hem uzunluk-kısalık bakımından hem de kelimelerin zorluk düzeyi açısından algılamada sıkıntı yaratmaktadır. Ortaokul çağındaki öğrencilerin, soyut konuların ele alındığı metinleri okuyup anlayabilecek ve bunu karşısındakine de ifade edebilecek öğrenciler olduğunu kabul etmekle birlikte, bu şekilde oluşturulmuş metinlerin anlaşılabilirlik düzeyini düşürdüğü gözlenmektedir.”*

Ö-5: *“Bazı metinler uzun ve sıkıcı, çocukların ilgisi dağılıyor. Mesela 7. sınıfların Atatürkçülük Temasındaki makaleler.”*

Ö-6: *“Ders kitaplarındaki metinlerin sadeleştirilmesinde gözle görülür derecede sıkıntı bulunmakta. Metinlerin uzun olması, öğrencilerin dikkatinin dağılmasına ve konudan kopmasına neden olmakta. Bazen üç, bazen dört hatta bazen 5 sayfa süren metinler öğrencilerin sıkılmasında en büyük etken olarak göze çarpıyor. Metinlerin uzamasıyla bilmediği kelime sayısı artan öğrenci bu kez anlama güçlüğü çekiyor. Yapılan bu uygulama (uzun metin) öğrenciyi sözlük kullanmaya teşvik etse de belirli bir süre sonra öğrencide bıkkınlık uyandırıyor. Bu da anlama üzerinde ters etki yaratıyor.”*

Ö-15: *“Öncelikle bireysel farklılıklar ve bölgesel farklılıkların dikkate alınmaması (eğitimde eşitlik ilkesine göre) büyük bir sorundur. Ders kitaplarındaki metinlerin değerlendirilmesinde sınıflara göre farklılıklar var. 6. Sınıf metinlerinin çoğu gereksiz şekilde uzundur. Ders saatinin yetersiz olması çocukların anlamamalarına neden olmaktadır. 7. Sınıf metinlerinde ise birkaç metnin seviyeye uygun olmadığını düşünüyorum. 5 ve 8. sınıf kitapları hakkında bilgim yok.”*

Ö-19: *“Kitaplardaki metinlere baktığımızda bazı metinlerin sınıf seviyelerinin üstünde olduğunu görüyoruz. Bazı metinler de çok uzun. Uzun metinler okutulurken kopukluklar oluyor. Anlam bütünlüğü sağlanamıyor.”*

Ö-25: *“Çok uzun olan metinler, dikkati dağınık olan öğrencilerle sorun yaşanmasına neden olur. Ancak şu an kullandığımız Türkçe ders kitaplarındaki metinler yeterlidir.”*

Ö-27: “Kullanılan mevcut kitapları öğrenci seviyesine uygun değildir. Uzun parçalar öğrenciyi sıkıyor. İlgi çeken metinler çok az.”

Ö-29: “Türkçe ders kitaplarındaki metinler öğrencilerin anlama seviyelerine uygun. Fakat bazı metinler çok uzun olduğu için öğrencileri olumsuz etkiliyor. Metinlerin bu kadar uzun olmaması gerekir.”

Araştırmada yer alan bazı öğretmenler (f=8) metinlerin ortaokul öğrencileri için çok uzun olduğunu, daha kısa metinler seçilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Metin uzunluğunun öğrencilerin dikkatinin dağılmasına, anlamsal bütünlüğün sağlanmasında kopukluklara, öğrencinin sıkılmasına neden olduğunu belirtmişler ve bunun da öğrencilerin dilsel becerileri kazanma sürecini olumsuz etkilediğini dile getirmişlerdir.

Ö-6: “Ders kitaplarındaki metinlerin sadeleştirilmesinde gözle görülür derecede sıkıntı bulunmakta. Metinlerin uzun olması, öğrencilerin dikkatinin dağılmasına ve konudan kopmasına neden olmakta. Bazen üç, bazen dört hatta bazen 5 sayfa süren metinler öğrencilerin sıkılmasında en büyük etken olarak göze çarpıyor. Metinlerin uzamasıyla bilmediği kelime sayısı artan öğrenci bu kez anlama güçlüğü çekiyor. Yapılan bu uygulama (uzun metin) öğrenciyi sözlük kullanmaya teşvik etse de belirli bir süre sonra öğrencide bıkkınlık uyandırıyor. Bu da anlama üzerinde ters etki yaratıyor.”

Ö-10: “Metinlerin seviyeleri konusunda tam bir uyum olmadığını düşünüyorum. Bazı metinlerin seviyenin altında bazılarının da seviyenin üstünde olduğunu düşünüyorum.”

Ö-16: “Bazı metinlerin öğrenci seviyesine uygun olmadığını düşünüyorum. Özellikle anlamı bilinmeyen kelimelerin yoğun olduğu metinlerin sadeleştirilmesi, 6 ve 7. sınıfta daha kısa metinlere yer verilmesi gerekir.”

Ö-17: “Metinlerin bazıları çok ağır oluyor. Öğrenci anlamada zorlanıyor. Bazı metinler öğrencinin dikkatini çekmiyor. Okurken öğrenci sıkılıyor, anlamaya bile çalışmıyor. Bazı metinler ise özellikle olay yazıları çocukların hoşuna gidiyor ve kolay anlayıp yorumluyorlar.”

Ö-21: “Ders kitaplarındaki genelde öğrenci seviyelerine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak 5. Sınıflarda metinlerin anlama düzeyinin biraz daha düşürülmesi kanaatindeyim. Öğrenciler bazı metinleri anlamakta zorluk çekmekte konuya hâkim olamayınca da dersin verimi düşmektedir. Bir de bazı dinleme metinleri çocukların seviyesine göre çok üstte kalıyor. Bu nedenle dinleme metinlerinin hazırlanması gerekirken daha dikkatli olunması gerektiği kanaatindeyim.”

Ö-29: “...Bazı metinlerde de özellikle düşünce yazılarında kullanılan dil öğrenciler için biraz ağır olabiliyor. Genel olarak metinler öğrenci seviyesine uygun olmakla birlikte bazı yayınlarda öğrenci seviyesine hiç uymayan metinler de var.”

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları (f=8) metinlerin ortaokul öğrencileri için yeterince sade olmadığını, biçem olarak son derece ağır bir dil tercih edildiğini belirtmişlerdir. Metinlerin sadeleştirilmesinin doğru bir şekilde yapılmadığı, bilmedikleri sözcük sayısının son derece çok olduğu, daha kısa metinlerin kullanılmasının gerekli olduğu, dinleme metinlerinin de özellikle bu yönleri ile ağır oldukları, bazılarının sıkıcı bir yapıya sahip olduğu, akademik bir dilin kullanıldığı düşünce yazılarının öğrenciler tarafından anlaşılmasının zor olduğunu, düşünce yazılarının olay yazılarına göre daha zor anlaşıldığı belirtilmiştir.

Ö-4: *“Bu soruya verilecek cevap her okul, sınıf veya öğrenci için farklı olabilir. Öğrencilerin hazır bulunuşluk durumu değişkenlik arz ettiği için cevabımızda değişken olabilir. Genel olarak metinlerin anlama seviyelerine uygun olduğunu, ancak seçilen şiirlerin seviyeye uygun olmadığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte seçilen metinler öğrencinin duygu ve düşünce dünyasına hitap etmiyor oluşu en önemli sorundur bence. Öğrencinin dikkatini çekmeyen metinler, onda söz konusu metni anlamaya yönelik gayretlerin azalmasına neden oluyor. Ders kitaplarındaki metinler bir nesil çatışmasının örneğini oluşturuyor gibi. Kesinlikle öğrencinin dünyasına hitap edecek metinler seçilmemiş bu da anlama gayretinin oluşmasını olumsuz etkiliyor.”*

Ö-14: *“Seçilen hikâye ve diğer metinlerin karakterleri, görselleri, çocuğun kendisinden, kültüründen, ailesinden, akranlarından bir şeyler içerip; onu yansıtıyorsa öğrenci için ilgi çekici ve seviyesine uygundur. Bazı metinlerde ise bu uygunluk bulunmamaktadır.”*

Ö-17: *“Metinlerin bazıları çok ağır oluyor. Öğrenci anlamada zorlanıyor. Bazı metinler öğrencinin dikkatini çekmiyor. Okurken öğrenci sıkılıyor, anlamaya bile çalışmıyor. Bazı metinler ise özellikle olay yazıları çocukların hoşuna gidiyor ve kolay anlayıp yorumluyorlar.”*

Ö-20: *“... 7. sınıflarda Koza yayınlarını kullanıyoruz. Geçen yıl da aynı kitaptı. Oldukça kullanışsız bir kitap. Ne metinleri ne de etkinlikleri çocukların ilgisini çekiyor. Genelde merkezde yaşayan çocuklara hitap ediyor. Biz köy okulunda çalışan öğretmenler olarak denizi İstanbul’u vs. bazen onlara nasıl anlatacağımızı, somutlaştıracığımızı uzun uzun düşünüyoruz.”*

Ö-22: *“Türkçe ders kitaplarındaki metinler genellikle öğrencilerin seviyelerine uygun olmakla beraber bazı metinlerin, kırsal kesimde bulunan ve kelime haznesinin oldukça düşük olduğu okullardaki öğrencilerin anlama seviyelerinin üstünde olduğunu, bu durumun da öğrencide yetersizlik duygusuna yol açtığını düşünüyorum.”*

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları (f=6) metinlerin öğrencilerin düşünce ve duygu dünyasına hitap etmediğini, bu durumun da öğrencilerin metinleri anlama çabalarını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Metinlerde kullanılan

karakterlerin çocukların duygu, düşünce, günlük hayat, sosyal yaşantı içerisinde karşılaşılabilecekleri tiplerin seçilmesinin öğrencilerin anlama düzeylerine olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Bu durumun da öğrencilerin sıkılmalarını engelleyeceğini dile getirmişlerdir. Metinlerin özellikle kırsal kesimlerde yaşayan, sözcük dağarcıkları dar olan öğrenciler tarafından anlaşılmasının zor olduğunu belirtmişlerdir.

Ö-12: “Dil eğitiminde metin kullanımı çok önemlidir. Türkçe dersinde ve genel olarak dil eğitimi metin merkezli olarak gerçekleştirilir. Türkçe dersinde temel kaynak ders kitabıdır. Böyle olmakla birlikte metin seçiminde gereken hassasiyetin gösterilmediği kanaati taşıymaktayım. Özellikle 5. Sınıfların metin seçiminde çocukların hayal dünyasına hitap eden metinler ağırlıkta olmalıydı. Özellikle masal, efsane gibi türlere fazla yer verilmeliydi. Şunu da özellikle isterim: 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Yaşar KEMAL’in “Sarı Sıcak” adlı öyküsü tüm sınıflar düzeyinde seçilmesi gerekirdi. Neden seçilmeliydi sorusuna gelince anlatılanlar öğrencilere okunurken bizzat gözlemlemek gerekir.”

Ö-17: “Metinlerin bazıları çok ağır oluyor. Öğrenci anlamada zorlanıyor. Bazı metinler öğrencinin dikkatini çekmiyor. Okurken öğrenci sıkılıyor, anlamaya bile çalışmıyor. Bazı metinler ise özellikle olay yazıları çocukların hoşuna gidiyor ve kolay anlayıp yorumluyorlar.”

Ö-20: “Bu seneki 6. sınıf kitabı güzel. Metinler çocukların seviyelerine göre. Hikâye tarzı metinler çocukların ilgisini çekiyor. Fakat çalışma kitabındaki etkinliklerin sayısı fazla. Bu nedenle yetiştirmek bazen zor oluyor.”

Ö-24: “Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin genel anlamda öğrencilerin seviyelerine uygun olduğunu düşünüyorum. Özellikle hikâye tarzındaki metinler öğrenciler tarafından kolayca anlaşılabilir. Ancak düşünsel yönü ağır basan, akademik dille yazılmış metinlerde durum biraz daha farklı. Bu tarz metinlerin seçiminde biraz daha farklı. Bu tarz metinlerin seçiminde biraz daha esnek olunması ve yöresel özelliklerin göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünüyorum.”

Ö-30: “Türkçe dersinde işlenen metinlerin olay yazarlarından düşünce yazılarına doğru sıralanmakta olduğunu görmekteyiz. Ancak 6. sınıfta Atatürkçülük metinleri içerisinde yoğun bir düşünce bulunduğunu görebilmekteyiz. Çok kolay ve anlaşılır metinlerle karşılaşmak mümkün iken çok zor, seviyeye uygun olmayan metinlerle de karşılaşmaktayız.”

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları (f=5) ders kitaplarında kullanılması gereken metin tiplerinin daha çok anlatısal tipteki metinlerin olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca metin türü olarak da daha çok hikâye türündeki metinlerin öğrenciler tarafından daha rahat anlaşılabilmesini dile getirmişlerdir.

Ö-2: “Temaya ve sınıflara göre farklılık göstermektedir örneğin 6. sınıf kitapları öğrenci seviyesinde metinler içermekte olup bu 7. sınıf için geçerli bir ifade değil çünkü bu sınıftaki metinler

öğrenci seviyesi üstünde anlaşılması zor makale tarzında metindir. Şimdi bütün metinler için bunu söylemek yanlış olur metinleri tek tek ele almak lazım. Temalara göre değerlendirirsek her zaman Atatürkçülük temasının metinleri zorluk açısından fevkalade üst düzeydedir.”

Ö-5: *“Bazı metinler uzun ve sıkıcı, çocukların ilgisi dağılıyor. Mesela 7. sınıfların Atatürkçülük Temasındaki makaleler.”*

Ö-30: *“Türkçe dersinde işlenen metinlerin olay yazılarından düşünce yazılarına doğru sıralanmakta olduğunu görmekteyiz. Ancak 6. sınıfta Atatürkçülük metinleri içerisinde yoğun bir düşünce bulunduğunu görebilmekteyiz. Çok kolay ve anlaşılır metinlerle karşılaşmak mümkün iken çok zor, seviyeye uygun olmayan metinlerle de karşılaşmaktayız.”*

Araştırmada yer alan bazı öğretmenler (f=3) ise Atatürkçülük metinlerinin ağır ve sıkıcı olduğunu, bu nedenle de öğrencilerin anlamada zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Özellikle metinlerin çok uzun olduğu da ifade edilmiştir.

Ö-12: *“Dil eğitiminde metin kullanımı çok önemlidir. Türkçe dersinde ve genel olarak dil eğitimi metin merkezli olarak gerçekleştirilir. Türkçe dersinde temel kaynak ders kitabıdır. Böyle olmakla birlikte metin seçiminde gereken hassasiyetin gösterilmediği kanaati taşımaktayım. Özellikle 5. Sınıfların metin seçiminde çocukların hayal dünyasına hitap eden metinler ağırlıkta olmalıydı. Özellikle masal, efsane gibi türlere fazla yer verilmeliydi.”*

Ö-23: *“Ders kitaplarındaki metinlerin öğrenci seviyelerine uygun olduğunu düşünüyorum. Ancak daha fazla ilgi ve dikkat çekici metinlerin olmasıdır.”*

Ö-27: *“Kullanılan mevcut kitapları öğrenci seviyesine uygun değildir. Uzun parçalar öğrenciyi sıkıyor. İlgi çeken metinler çok az.”*

Araştırmada yer alan bazı öğretmenler (f=3) ise metinlerinin seçiminde daha hassas davranılması gerektiğini, daha ilgi çekici metinlerin kullanılmasının bir zorunluluk olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Ö-7: *“Ders metinleri genelde öğrenci seviyelerine uygun. Ancak dinleme metinleri öğrencilerin ders kitaplarında bulunmuyor. Özellikle dinleme metinlerinin olmaması, öğrencilerin dinlenecek metni anlamalarını güçleştiriyor. Özellikle eğer metin bir düşünce yazısıyla öğrenci bu dinleme metinlerini hiç anlamıyor. Dinleme metinleri ders kitaplarında da yer alırsa daha iyi olacağını düşünüyorum.”*

Ö-21: *“Ders kitaplarındaki genelde öğrenci seviyelerine uygun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak 5. Sınıflarda metinlerin anlama düzeyinin biraz daha düşürülmesi kanaatindeyim. Öğrenciler bazı metinleri anlamakta zorluk çekmekte konuya hâkim olamayınca da dersin verimi düşmektedir. Bir de bazı*

dinleme metinleri çocukların seviyesine göre çok üstte kalıyor. Bu nedenle dinleme metinlerinin hazırlanması gerekirken daha dikkatli olunması gerektiği kanaatindeyim.”

Araştırmada yer alan bazı öğretmenler (f=2) ise dinleme metinlerinin öğrenci seviyesinin üstünde olduğunu, bu metinlerin ders kitaplarında da yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ö-20: *“Bu seneki 6. sınıf kitabı güzel. Metinler çocukların seviyelerine göre. Hikâye tarzı metinler çocukların ilgisini çekiyor. Fakat çalışma kitabındaki etkinliklerin sayısı fazla. Bu nedenle yetiştirmek bazen zor oluyor.”*

Ö-3: *“Türkçe ders kitaplarındaki metinler genel olarak öğrencilerin anlama seviyelerine uygun ancak yer yer seviyelerini aşacak nitelikte düzenlenmiş. Bu ikinci kısımdaki metinler, hem uzunluk-kısalık bakımından hem de kelimelerin zorluk düzeyi açısından algılamada sıkıntı yaratmaktadır. Ortaokul çağındaki öğrencilerin, soyut konuların ele alındığı metinleri okuyup anlayabilecek ve bunu karşısındakine de ifade edebilecek öğrenciler olduğunu kabul etmekle birlikte, bu şekilde oluşturulmuş metinlerin anlaşılabilirlik düzeyini düşürdüğü gözlenmektedir.”*

Ö-4: *“Bu soruya verilecek cevap her okul, sınıf veya öğrenci için farklı olabilir. Öğrencilerin hazır bulunuşluk durumu değişkenlik arz ettiği için cevabımızda değişken olabilir. Genel olarak metinlerin anlama seviyelerine uygun olduğunu, ancak seçilen şiirlerin seviyeye uygun olmadığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte seçilen metinler öğrencinin duygu ve düşünce dünyasına hitap etmiyor oluşu en önemli sorundur bence. Öğrencinin dikkatini çekmeyen metinler, onda söz konusu metni anlamaya yönelik gayretlerin azalmasına neden oluyor. Ders kitaplarındaki metinler bir nesil çatışmasının örneğini oluşturuyor gibi. Kesinlikle öğrencinin dünyasına hitap edecek metinler seçilmemiş bu da anlama gayretinin oluşmasını olumsuz etkiliyor.”*

Ö-8 *“Ders kitaplarındaki metinler kesinlikle öğrencilerin seviyesine uygundur. Hatta biraz basit bana göre. Bir de bir sonraki yıl tekrar verilen metinler var. Özellikle resimli olan metinler öğrencilerin daha çok dikkatini çekiyor.”*

Araştırmaya katılan öğretmenler etkinliklerin çok fazla olup çok süre aldığını (f=1), soyut metinlerin anlaşılabilirliğinin son derece zor olduğunu (f=1), kullanılan şiirlerin çok da uygun olmadığını (f=1), hazırbulunuşluk seviyelerinin yeterli olmadığını (f=1), sınıflar arasında metinsel takip ve bağlantıların yeterince planlanmasından dolayı bazı metinlerin bir üst sınıftaki kitaplarda da yer almasının (f=1) birer sorun olduğunu belirtmişlerdir.

Ana dili eğitiminde kullanılan ders kitaplarında kullanılacak metinlerin özellikle yazınsal açıdan son derece seçkin metinlerden oluşması ve “çocuğa görelilik” ilkesi gözetilerek anların bilişsel ve ahlaki yapısına, düşünce dünyasına uygun olması gerekmektedir. Türkçe ders kitaplarının hedef kitlesi konumundaki öğrencilerin bilişsel, sosyal ve ahlaki yapısı metinlerin seçiminin titizlikle yapılmasını zorunlu kılmaktadır: “Çünkü çocuğun içinde bulunduğu duygusal, bilişsel ve sosyal gibi çeşitli gelişim özellikleri, ona sunulacak her türlü edebi ürünlerin çok dikkatli bir kontrol sürecinden ya da bir otokontrolden geçmesini zorunlu kılmaktadır” (Demirel, 2009, s.54). Bu kapsamda araştırmada yer alan Türkçe öğretmenlerine ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olup olmadığına ilişkin ikinci soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenleri ise genel olarak ilgili metinlerin çeşitli sebeplerden dolayı öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olmadığını dile getirmişlerdir. Araştırmada özellikle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çok uzun olduğu, yeterince sade ve anlaşılır olmadığı, çocukların düşünce dünyasına uygun olmadığı, metinlerin seçiminin yeterince özenli olmadığı, özellikle dinleme metinlerinin öğrenci seviyelerinin üstünde olduğu, çok fazla etkinlik olduğu, soyut metinlerin zor anlaşıldığı, şiirlerin çocukların ilgisini çekmediği ve hazır bulunuşluklarının yetersiz olduğuna yönelik görüşler ön plana çıkmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin hedef kitlesinin çocuklar olduğu unutulmamalı ve bu nedenle de eğitici nitelikte olmalı, seçilen temalar evrensel değerleri kazandıracak, çocuğun kimliğini ve kişiliğini geliştirerek onun toplum içerisinde saygın bir yer edinmesini sağlayacak nitelikte olmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2008, s.46). Özellikle bilişsel açıdan soyut düşünceleri geliştirecek bir evreye giren çocukların gelişimsel özelliklerini dikkate alan metinlerin titizlikle seçilmesi ve ders kitaplarına yerleştirilmesi bu yönü ile son derece önemlidir.

Araştırmada yer alan Türkçe öğretmenlerine yöneltilen üçüncü soru “*Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin; sözcük anlam bilimine yönelik (sözcüksel ilişki, eşanlamlılık, karşıt anlamlılık, eşseslilik, alt anlamlılık, yan anlam, kavram alanı, aktarmalar, benzetmeler vb.) dilsel özellikleri kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?*” şeklinde olmuştur. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin ilgili soruya verdikleri cevaplardan elde edilen görüşler şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 107: Öğretmenlerin “Sözcük Anlam Bilimi Yapısı” ile İlgili Görüşleri	
Sözcük Anlam Bilimi Yapısı	f
Metinlerin Yeterliliği	12
Metinlerin Yetersizliği	11
Etkinliklerin Yapısı	5
Metinlerin Sarmal Yapısı	2
Çocukların Düşünce Dünyasına Uygunluğu	1
Unutulan Sözcüklerin Kullanımı	1
Yardımcı Kaynakların Kullanımı	1
Kalıp İfadelerin Seçimi	1
Görsellerle Desteklenmesi	1
Süre Yetersizliği	1
Metin Seçimi	1
Dil Bilgisi Etkinliklerinin Miktarı	1
Konuların Metinlerdeki Dağılımı	1
Anlamı Bilinmeyen Sözcüklerin Miktarı	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin olarak bir soru yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları olumlu (n=11), bazıları ise olumsuz görüşler (n=19) belirtmişlerdir. Olumlu görüş ortaya koyanların 6 tanesinin erkek (%54,55), 5 tanesinin kadın (%45,45) olduğu; 2 tanesinin “1-5 yıl arası” (%18,19), 5 tanesinin “6-10 yıl arası” (%45,45), 4 tanesinin “11-15 yıl arası” (%36,36) hizmet süresine sahip olduğu; 9 tanesinin “eğitim fakültesi” (%81,82) ve 2 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%18,18) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz görüş ortaya koyanların ise 13 tanesinin erkek (%68,42), 6 tanesinin kadın (%31,58) olduğu; 4 tanesinin “1-5 yıl arası” (%21,05), 7 tanesinin “6-10 yıl arası” (%36,84), 5 tanesi “11-15 yıl arası” (%26,32), 2 tanesinin “16-20 yıl arası” (%10,52), 1 tanesinin “21 yıl ve üstü” (%5,26) hizmet süresine sahip olduğu; 16 tanesinin “eğitim fakültesi” (%84,22), 1 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%5,26), 1 tanesinin “ziraat fakültesi” (%5,26) ve 1 tanesinin “eğitim yüksekokulu” (%5,26) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerin bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö-4: “Ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik özellikleri kavrayabilme açısından başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte gerek seçilen metinlerde gerekse metinle ilgili etkinliklerde toplum hafızasından silinmiş sözcüklerin daha fazla yer aldığı dikkatimizi çekmektedir. Anlatımı oluşturan sözcüklerin güncel olanı yakalama konusunda yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.”

Ö-8: “Kitaplardaki etkinlikler ifade edilen çalışmalara uygundur.”

Ö-10: “Ders kitabındaki metinlerde eşanlamlılık, karşıt anlamlılık ve eşseslilik gibi kavramların yeterince verildiğini düşünüyorum. Ama özellikle çok anlamlılık ve alt anlamlılık konularının yeterince öğrencilere kavratılacak düzeyde etkinliğin olmadığı düşüncesindeyim. Bu hususu yaptığım farklı etkinliklerle öğrencilere kavratmaya çalışıyorum.”

Ö-11: “Metinlerin eş anlamlılık, karşıt anlamlılık, eşseslilik, benzetmeler konusunda yeterli ancak; alt anlam, çok anlam, kavram alanı ve yan anlam konusunda yetersiz olduğunu düşünüyorum.”

Ö-12: “Bence her metin bu özellikleri (sözcüksel ilişki, eş anlamlılık, çok anlamlılık, yan anlam, kavram anlamı, benzetmeler vb.) taşır.”

Ö-15: “Metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik özellikleri kavratıldığını düşünüyorum; ancak eksik olan metinler de var. Bunlarda da etkinliklerle bu eksikliklere takviye yapılmış.”

Ö-17: “Anlam bilgisi yönünden yeterli.”

Ö-18: “Ders kitaplarındaki metinler uygun olsa bile kılavuz kitaplardaki yönlendirmelerin çoğunu gereksiz düşündüğümünden yukarıda sayılan konulara zaman ayırmak çok zor.”

Ö-20: “6. Sınıflardaki etkinlikler konuyu kavratmak açısından başarılı.”

Ö-22: “Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin; sözcük anlam bilimine yönelik sözcüksel ilişki bazında dilsel özelliklerin kavratılabilmesini desteklediği kanısındayım. Öğrencilerin kavram alanlarının gelişimine ve sözcüklerin çeşitli anlamlarının kavratılmasına katkıda bulunmaktadır.”

Ö-24: “Seçilen metinler incelendiğinde zaten görülüyor ki amaç belirtilen bu özellikleri kavratmaktır. Öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikler incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir. Çünkü etkinliklerin tamamına yakını ders kitaplarında yer alan metinlere dayalı olarak hazırlanmıştır. Ancak bazen ifade edilen bu özelliklerin kavratılmasında kopukluklar olabiliyor. Bu da öğrencileri etkilemektedir.”

Araştırma kapsamında öğretmenlere yöneltilen sözcük anlam bilimi ile ilgili maddeye bazı öğretmenler (f=12) metinlerin bu yönden yeterli olduğunu dile getirmişlerdir. Buna karşılık özellikle toplum hafızasından silinmiş bazı sözcüklerin metinlerin söz varlığında çok fazla yer aldığını da dile getirmişlerdir. Metinlerin eş anlamlılık, karşıt anlamlılık ve eş seslilik açısından yeterli olduğu, buna karşılık özellikle çok anlamlılık, alt anlamlılık, kavram alanı ve yan anlam açısından ise daha zengin metinlerin kullanılmasının bir zorunluluk olarak görüldüğü belirtilmiştir. Özellikle eksik olan anlam özelliklerine yönelik olarak da etkinliklerle çözüm bulunabileceği dile getirilirken, öğretmen kılavuz kitaplarındaki yönlendirmelerin de yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Ö-1: “Anlam bilimine yönelik bulunan çalışmalar oldukça yetersiz. Öğretmenin kitaptaki çalışmalara bel bağlaması mümkün değil.”

Ö-2: “Sözcükte anlam açısından değerlendirildiğinde gerek konuları işlemesi gerekse örnekler açısından yavan kalmaktadır. Bu konuda öğretmenler kitaba bağlı kalırsa öğrenci açısından bu konuları kavramak imkânsıza yakındır. Tabi bu yayınlara göre farklılık göstermektedir.”

Ö-5: “Mevcut olanlar iyi ancak yetersiz. Tamamlanmak için ek kaynaklara ihtiyaç duyuluyor.”

Ö-7: “Ders kitaplarındaki metinlerle o metnin işlenmesi sırasında yapılan eşanlam, zıt anlam vb. arasında uyum yok. Bu eşanlamlılığı, mecaz anlamı işlediğimizde o metinden örnekler bulmakta zorlanıyoruz.”

Ö-9: “Ders kitapları sözcük bilimine yönelik özelliklerin kavratılması yönünde yetersiz kalmakta. Kısa olarak değinilmiş ve öğrencilerin anlayamayacağı bir şekilde ele alınmış.”

Ö-10: “Ama özellikle çok anlamlılık ve alt anlamlılık konularının yeterince öğrencilere kavratılacak düzeyde etkinliğin olmadığı düşüncesindeyim. Bu hususu yaptığım farklı etkinliklerle öğrencilere kavratmaya çalışıyorum.”

Ö-11: “Metinlerin eş anlamlılık, karşıt anlamlılık, eşseslilik, benzetmeler konusunda yeterli ancak; alt anlam, çok anlam, kavram alanı ve yan anlam konusunda yetersiz olduğunu düşünüyorum.”

Ö-16: “Bu kazanımlarla yeterli bilgi ve örnek bulunmadığını düşünüyorum. Sözcükte anlam genellikle kelimelerin sözlük anlamlarını bulma şeklinde veriliyor. Ayrıca görsellerle bu kazanımların daha rahat verilebileceği kanaatindeyim.”

Ö-20: “Yapılandırmacı yaklaşımdan dolayı dil bilgisi etkinlikleri azaldı. 7. Sınıflarda fazla yeterli değil. 6. Sınıflardaki etkinlikler konuyu kavratmak açısından başarılı.”

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları (f=11) metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik özellikleri kavratmada yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu yönü ile öğretmenlerin mevcut kitaplara aşırı şekilde bağlı kalmamalarının, ek kaynaklar kullanmalarının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Mecaz anlam başta olmak üzere çok anlamlılık, alt anlamlılık, yan anlam ve kavram alanı gibi birçok anlam özelliğine yönelik kullanım örneklerinin metinlerde bulunmasında zorluklar yaşandığı dile getirilmiştir. Anlam özelliklerini destekleyici görsellerle ve dil bilgisi etkinlikleri ile bu eksiklerin giderilebileceği ifade edilmiştir.

Ö-14: “Öğrenci çalışma kitaplarında kelime anlamlarına ilişkin etkinlikler bulunmaktadır. Böylece öğrenci temaya ilişkin kelimelere yönelik birikim kazanmakta, söz varlığını zenginleştirmektedir.”

Ö-15: “Metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik özellikleri kavratıldığını düşünüyorum; ancak eksik olan metinler de var. Bunlarda da etkinliklerle bu eksikliklere takviye yapılmış.”

Ö-19: “Birçok metinde yer verilen kelimeler arasındaki anlam ilişkileri etkinliklerle pekiştirilmiş durumda. Biraz daha seçkin hikâyelerden metinler seçilip işlense daha etkili olacak. Özellikle Türk ve Batı klasiklerinden seçmeler.”

Ö-23: “Metinler bahsedilen anlam özelliklerini kavratmada yetersiz kalıyor. Ancak çalışma kitapları ile desteklendiğinden bu eksiklik gideriliyor.”

Ö-25: “Genel olarak yeterli olduğunu düşünmüyorum. Daha geniş uygulamalar olmalı sanırım. Uygulama çokluğu canlandırmaları kolaylaştırır.”

Öğretmenlerden bazıları (f=5) sözcük anlam bilimi özellikleri açısından metinlerin yetersizliğinin uygun nitelikte ve miktarda etkinlikler ile giderilebileceğini dile getirmişlerdir. Etkinliklerin soyut anlam konularını öğrenciler için somutlaştırdığını belirtmişlerdir.

Ö-6: “Metinlerde bulunan deyimlerin, atasözlerinin ve sözcüklerin seçiminde seçicilik yapılmıştır fakat yeterli düzeyde değildir. Yapılan kısaltmalar sadece parçayı bütünden ayırmak şeklinde yapılmış, bu yüzden eş sesli ve eş anlamlı sözcüklerin bulunması sırasına çağrışım yapabilecek bölümler çıkarılan parçayla atılmıştır. Bu da öğrencide anlama eksikliğine neden olmuştur. Bu gibi durumlarla çok sık karşılaşmamakla birlikte düzeltilmesi gereken bir ayrıntıdır. Bunun dışında genel hatlarıyla metinler işlenebilir ölçüdedir.”

Ö-13: “Metinler dilsel özellikleri beraberinde taşıdığı zaman kavratmak daha rahat hale geliyor. Bu özellikler metinlere sarmal bir biçimde olunca çocuk (öğrenci) aradaki farkı daha hızlı fark ediyor.”

Öğretmenlerden bir kısmı (f=2) metinlerde yapılan kısaltmaların metnin söz varlığı açısından zenginliğine zarar verdiğini, birçok anlamsal özelliğin kısaltılan bölümlerle birlikte atıldığını ve bu durumun da ilgili anlam özelliklerini kazandırmada sorun yarattığını ifade etmiştir. Yine ilgili anlam konularının sarmal bir şekilde 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına programlı bir şekilde yerleştirilmemesinin de ana dili eğitiminin bu yönü açısından bir problem olarak karşımıza çıktığını belirtmişlerdir.

Ö-3: “Türkçe ders kitaplarına alınan metinlere sözcük anlam bilimi çerçevesinde bakıldığında, kelimelerin zengin dünyası göz önüne alınarak oluşturulmuş metinlerin kitaplara alınmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Ancak, klasik metinlerin de (çocukların anlam dünyalarının dikkate alınmadığı

metinlerin) biraz fazlaca yer tuttuğu gözükmektedir. Yine de çok az sayıda da olsa sözcük anlam biliminin zirveye çıktığı metinlere başvurulduğu da görülmektedir.”

Ö-4: “Ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik özellikleri kavrayabilme açısından başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte gerek seçilen metinlerde gerekse metinle ilgili etkinliklerde toplum hafızasından silinmiş sözcüklerin daha fazla yer aldığı dikkatimizi çekmektedir. Anlatımı oluşturan sözcüklerin güncel olanı yakalama konusunda yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.”

Ö-5: “Mevcut olanlar iyi ancak yetersiz. Tamamlanmak için ek kaynaklara ihtiyaç duyuluyor. Ek kaynak kullanımı konusunda da fikir birliği yok.”

Ö-6: “Metinlerde bulunan deyimlerin, atasözlerinin ve sözcüklerin seçiminde seçicilik yapılmıştır fakat yeterli düzeyde değildir. Yapılan kısaltmalar sadece parçayı bütünden ayırmak şeklinde yapılmış, bu yüzden eş sesli ve eş anlamlı sözcüklerin bulunması sırasına çağrışım yapabilecek bölümler çıkarılan parçayla atılmıştır. Bu da öğrencide anlama eksikliğine neden olmuştur. Bu gibi durumlarla çok sık karşılaşmamakla birlikte düzeltilmesi gereken bir ayrıntıdır. Bunun dışında genel hatlarıyla metinler işlenebilir ölçüdedir.”

Ö-16: “Bu kazanımlarla yeterli bilgi ve örnek bulunmadığını düşünüyorum. Sözcükte anlam genellikle kelimelerin sözlük anlamlarını bulma şeklinde veriliyor. Ayrıca görsellerle bu kazanımların daha rahat verilebileceği kanaatindeyim.”

Ö-18: “Ders kitaplarındaki metinler uygun olsa bile kılavuz kitaplardaki yönlendirmelerin çoğunu gereksiz düşündüğümünden yukarıda sayılan konulara zaman ayırmak çok zor. Metinler destekliyor; ama birçok gereksiz etkinlik içinde boğulduğumuzdan yukarıdaki sayılan konulara yoğunlaşamıyoruz.”

Ö-19: “Birçok metinde yer verilen kelimeler arasındaki anlam ilişkileri etkinliklerle pekiştirilmiş durumda. Biraz daha seçkin hikâyelerden metinler seçilip işlense daha etkili olacak. Özellikle Türk ve Batı klasiklerinden seçmeler.”

Ö-20: “Yapılandırmacı yaklaşımdan dolayı dil bilgisi etkinlikleri azaldı. 7. Sınıflarda fazla yeterli değil. 6. Sınıflardaki etkinlikler konuyu kavratmak açısından başarılı.”

Ö-26: “Anlamı bilinmeyen kelimelere daha fazla yer verilmesi metni anlama bakımından daha verimli olacağına inanıyorum.”

Araştırmaya katılan öğretmenlere yöneltilen sözcük anlam bilimi ile ilgili maddeye ilişkin olarak çocukların düşünce ve anlam dünyalarını dikkate almayan metinlerin çok fazla olması (f=1), toplum hafızasından silinmiş, unutulmuş sözcüklerin metinlerin söz varlığında çok fazla yer edinmiş olması (f=1), ek kaynaklara ihtiyaç duyulması (f=1), metinlerdeki kalıp ifadelerin seçiminde özensiz davranılması (f=1),

anlam konularını destekleyen görsellerin yetersizliği (f=1), etkinlikleri gerçekleştirmek ve ilgili anlam özelliklerini kazandırmak için sürenin yetersiz oluşu (f=1), seçilen metinlerin daha çok Türk ve Batı klasiklerinden seçilmesi gerektiği (f=1), dil bilgisi öğrenme alanından daha fazla faydalanılması gerektiği (f=1) ve anlamı bilinmeyen sözcüklerin sistematik ve yoğun bir şekilde metinlere yerleştirilmemesi (f=1) diğer sorunlar olarak ifade edilmiştir.

Dil dizgesinin söz varlığını en küçük birimler olan biçimbirimlerden çok bir kavramı daha net bir şekilde yansıtan sözcükler oluşturmaktadır: *“Dili oluşturan birimler içinden anlamlı en küçük biçimbirimlere göre kavramı daha kesin olarak yansıtan sözcükler başta gelen öğelerdir. Bunlar ister toprak, su, buğday, araba gibi somut, isterse görgü, acıma, ilgisizlik gibi soyut kavram olsunlar, tek kullanıldıklarında bile zihinde belli bir tasarım ya da duygu, düşünce uyandırırılar”* (Aksan, 1980, s.55). Bu durum anlam konularının incelenmesinde ilk adım olarak sözcükbilimden hareket etmeyi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ders kitaplarında yer alan metinlerdeki sözcükler gerçek (temel ve yan anlam) veya mecaz anlamlarına göre; sözcüklerdeki *ad aktarmaları, deyim aktarmaları, kişileştirme, dolaylama, anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam başkalaşması* şeklindeki anlam olaylarına göre; *eş anlam, somut-soyut anlam, zıt anlam, genel-özel anlam, sesteşlik, yakın anlam* gibi anlam ilişkilerine göre değerlendirilebilir (Güneyli, 2010, s.173). Yapılması gereken ise anlam bilimin yöntem ve tekniklerinden yararlanmaktır. Bu bağlamda araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerine ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik dilsel özelliklerin kavratılmasını destekleyip desteklemediğine ilişkin üçüncü soru yöneltilmiştir. Araştırma kapsamında görüşleri alınan Türkçe öğretmenleri genel olarak ilgili metinlerin sözcük anlam bilimine ilişkin anlam konularının kavratılmasını yeterince desteklemediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca araştırmada metinlerin dikkatsizce kısaltılmasının sonucunda metinsel bütünlük bozulduğuna, deyim ve atasözleri gibi kalıp ifadelerin özensizce seçildiğine, anlam ile ilgili dilsel becerileri destekleyen görsellerin yetersiz ve özensiz olduğuna, ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasında süre sıkıntısı çekildiğine, ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasında dil bilgisi öğrenme alanından yeterince faydalanılmadığına ilişkin görüşler saptanmıştır.

Araştırmada kapsamında Türkçe öğretmenlerine yöneltilen dördüncü soru *“Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik (olumlu, olumsuz, soru, ünlem, şart, istek, emir, gereklilik tümceleri) dilsel özelliklerinin kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?”* şeklinde olmuştur. Araştırmaya yer alan Türkçe öğretmenlerinin ilgili soruya verdikleri cevaplardan elde edilen görüşler şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 108: Öğretmenlerin “Metinlerin Tümce Anlam Bilimi Yapısı” ile İlgili Görüşleri	
Metinlerin Tümce Anlam Bilimi Yapısı	f
Metinlerin Yeterliliği	12
Metinlerin Yetersizliği	11
Olumlu, Olumsuz, Kuralsız Tümcelerin Çokluğu	2
Öğrenci Seviyesine Uygunluğu	1
Metin Dışı Örneklerin Kullanımı	1
Öğretmenlerin Hazırlığı	1
Türkçenin Zenginliği	1
Süre Sıkıntısı	1
Öğretmenlerin Rehberliği	1
Metinlerin Uzunluğu	1
Görsel ve İşitsel Unsurların Kullanımı	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin olarak bir soru yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları olumlu (n=16), bazıları ise olumsuz görüşler (n=14) belirtmişlerdir. Olumlu görüş ortaya koyanların 8 tanesinin erkek (%50), 8 tanesinin kadın (%50) olduğu; 5 tanesinin “1-5 yıl arası” (%31,25), 6 tanesinin “6-10 yıl arası” (%37,50), 4 tanesinin “11-15 yıl arası” (%25), 1 tanesinin “16 -20 yıl arası” (%6,25) hizmet süresine sahip olduğu; 14 tanesinin “eğitim fakültesi” (%87,50), 2 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%12,50) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz görüş ortaya koyanların ise 11 tanesinin erkek (%78,57), 3 tanesinin kadın (%21,43) olduğu; 1 tanesinin “1-5 yıl arası” (%7,14), 6 tanesinin “6-10 yıl arası” (%42,86), 5 tanesi “11-15 yıl arası” (%35,71), 1 tanesinin “16-20 yıl arası” (%7,14), 1 tanesinin “21 yıl ve üstü” (%7,14) hizmet süresine sahip olduğu; 11 tanesinin “eğitim fakültesi” (%78,58), 1 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%7,14), 1 tanesinin “ziraat fakültesi” (%7,14) ve 1 tanesinin “eğitim yüksekokulu” (7,14) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerin bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö-2: “Tabi 5, 6, 7, 8. sınıfları bir bütün olarak düşünürsek dil özelliklerini kavratması açısından iyi olduğu söylenebilir.”

Ö-6: “Ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerini kavratılmasında yeterli olduğunu düşünüyorum. Sadece metinlerdeki emir cümlelerinin biraz daha sık kullanılması taraftarıyım. Çünkü öğrencilerin emir kipi konusunda daha fazla örnek görmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö-7: “Ders kitaplarındaki metinleri tümce anlam bilgisinin kavratılması açısından yeterli görüyorum.”

Ö-8: “Kitaplardaki etkinlikler dil özelliklerinin kavratılmasında etkilidir.”

Ö-10: “Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde tümce anlam bilgisinin kavratılmasında fazla sorunla karşılaşmıyorum. Ama bazı seviyenin üstündeki metinlerde zaman zaman sorun yaşanabiliyor.”

Ö-11: “Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerini kavratılabilmesini desteklediğini düşünüyorum.”

Ö-16: “Metinlerin bu dil özelliklerini yansıtabilecek nitelikte olduğunu düşünüyorum.”

Ö-21: “Bu konuda bir sıkıntı yaşandığı söylenemez. Metinlerin bu konuda yeterli olduğunu düşünüyorum. Öğrenciler tüm bu cümle çeşitlerine rastlamakta ve gerekli etkinlikleri yapmaktadırlar.”

Ö-23: “Metinlerin tümce anlam bilimi ile ilgili dil özelliklerinin kavratılmasını desteklediği kanaatindeyim.”

Ö-24: “Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tümce anlam bilimi dikkate alınarak seçildiğini düşünüyorum. Bu nedenle de sayılan bu özelliklerin kazandırılmasında sorun yaşanmadığını düşünüyorum.”

Araştırma kapsamında Türkçe öğretmenlerine metinlerin tümce anlam bilimi açısından yeterli olup olmadığına ilişkin bir soru sorulmuştur. Araştırmada yer alan Türkçe öğretmenlerinin bazıları (f=12) metinlerin bu yönden uygun olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca çalışma kitaplarındaki etkinliklerin de tümce anlam bilimi konularının öğretilmesinde etkili olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık emir tümcelerine daha fazla yer verilmesi gerektiği de dile getirilmiştir.

Ö-1: “Cümle bilimine yönelik çalışmalar yetersiz.”

Ö-3: “Ders kitaplarındaki metinler, tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerini kavratmak bakımından yeteri kadar olmasa da uygun gözükmektedir. Ancak, tümce anlam bilimine yönelik dil

özelliklerinin etkinlikler yoluyla öğrencilere kavratılması konusunda gerekli ve yeterli özenin gösterilmediğini de belirtmek gerekir.”

Ö-4: *“Ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerinin kavratılabilmesi açısından çok yetersiz kaldığını düşünüyorum.”*

Ö-6: *“Ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerini kavratılabilmesinde yeterli olduğunu düşünüyorum. Sadece metinlerdeki emir cümlelerinin biraz daha sık kullanılması taraftarıyorum. Çünkü öğrencilerin emir kipi konusunda daha fazla örnek görmesi gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö-9: *“Ders kitapları tümce anlam bilimine yönelik özellikler yetersiz olarak ele alınmış. Anlaşılması kolay olmayan cümleler örnek olarak verilmiş. Verilen örnekler yetersiz olduğu düşüncesindeyim.”*

Ö-20: *“Fazla yeterli olduğunu düşünmüyorum. Genelde olumlu, olumsuz cümleler var.”*

Ö-22: *“Türkçe ders kitabındaki metinler, cümle anlam bilimine yönelik olarak olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümlelerinin kavratılmasına katkıda bulunmaktadır. Fakat çekimlenmiş fiillerle kurulan cümlelerin kavratılabilmekte yeterli desteği sağladığını düşünüyorum olmak yanlış olur.”*

Ö-25: *“Dil özelliklerini kavratırken Türkçe kitabı yetersiz kalmaktadır.”*

Ö-26: *“Verilen konulara daha geniş yer verilirse iyi olur.”*

Ö-27: *“Gereksiz kuralsız cümleler bulunuyor. Devrik cümle yapısı çok fazla. Okumayı, küçük sınıflarda, akıcı okumayı zorlaştırıyor.”*

Ö-28: *“Metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özellikleri bakımından yetersiz olduğunu düşünüyorum.”*

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları (f=11), Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilim konularını kavratmada yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca çalışma kitaplarındaki tümce anlam bilimine yönelik etkinliklerin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Yine verilen örneklerin yetersiz olduğu ve genelde olumlu ve olumsuz tümcelere ağırlık verildiği yönünde görüşler ön plana çıkmaktadır. Emir tümcelerine yeterince yer verilmemesi, söz dizimi açısından kuralsız tümcelerin çok fazla olması da diğer önemli görüşler olarak belirlenmiştir. Bu durumun da özellikle alt sınıflarda akıcı okumayı olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir.

Ö-10: *“Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde tümce anlam bilgisinin kavratılmasında fazla sorunla karşılaşmıyorum. Ama bazı seviyenin üstündeki metinlerde zaman zaman sorun yaşanabiliyor.”*

Ö-4: “Ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik dil özelliklerinin kavratılabilmesi açısından çok yetersiz kaldığını düşünüyorum. Dersine girdiğim öğrenciler tümcenin anlamıyla ilgili özellikleri daha fazla örnekle kavrayabileceğini görüyorum ancak metinlerde söz konusu anlamla ilgili yeteri kadar örnek bulamadığım için metin dışından örnekleri kullanmak zorunda kalıyorum.”

Ö-12: “Bu tür dil özellikleri bariz bir şekilde metinlerde aramak mantıklı değildir. Bu özellikleri kavratabilecek paragraflar yazılabilir. Bu dil özelliklerini kavratabilmek için metin yerine öğretmenin önceden hazırlaması gerekir.”

Ö-13: “Metinlerdeki tümceler dil özelliklerini yansıttığı zaman kavrama seviyesi yükseliyor demektir. Ana dilimizde bir metinde aynı zamanda farklı dil özelliklerinin olması dilimizin zenginliğini öğrenciye hissettiriyor.”

Ö-14: “Bu metinlere ait etkinliklerde bunun üzerinde durulup, öğrenciye konuyu/kuralı sezdirme, kavratma ve pekiştirmeler yer almaktadır. Fakat bir konu tamamen bitmeden, diğer metne geçilmesi bu konularda kopukluk olmasına neden olmaktadır.”

Ö-15: “Metinlerin tümce anlam bilime yönelik dil özelliklerinin öğretmenin de rehberliğiyle kazanıldığını düşünüyorum.”

Ö-17: “Genel anlamda iyi fakat bazı metinlerdeki cümleler çok uzun. Bu tarz cümleler anlamayı zorlaştırıyor.”

Ö-19: “Yazı metinlerin yanında görsel ve işitsel materyallerle desteklense daha iyi kavratılır. Özellikle bazı türkü ve şarkılarımızda bunların örnekleri görülebilir.”

Araştırma kapsamında tümce anlam bilimine yönelik olarak ön plana çıkan görüşler şu şekilde özetlenebilir: Araştırmada bazı metinlerin öğrenci seviyesinin çok üstünde olduğu ve bunun da anlamayı zorlaştırdığı dile getirilmiştir (f=1). Tümce anlam bilimi ile ilgili metinlerde yeterince örnek bulunmaması (f=1), bazı metin örneklerinin önceden öğretmen tarafından hazırlanması gerekliliği (f=1), Türkçenin zenginliklerini yansıtacak örneklerin daha fazla kullanılması gereği (f=1), süre sıkıntısı nedeni ile bir konu bitmeden diğerine geçilmesi (f=1), daha fazla öğretmen rehberliğine gereksinim duyulması (f=1), bazı tümcelerin çok uzun olması (f=1) ve görsel, işitsel materyallerin daha fazla kullanılması gerekliliği (f=1) öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Dil dizgesinin söz varlığına ilişkin anlamsal unsurlarının incelenmesinden sonra gerçekleştirilmesi gereken bir diğer adım ise bu sözcüklerin söz dizimsel açıdan bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşturan tümcelerin çözümlenmesidir. Tümce ise dil

bilimsel açıdan bir anda net olarak tanımlanamayacak kadar farklı bir yapıya sahiptir. Vardar bu dilsel yapıyı dört açıdan tanımlamaktadır: “*Geleneksel dilbilgisinde, anlam açısından eksiksiz sayılan, bir kesinti ya da durakla sınırlanan söz. 2. Dağılımsal dilbilimde, özyeterliği ve sözdizimsel bağımsızlığı olan, kesintili öğelerden oluşan, daha geniş bir parçanın kurucusu olmayan parça. 3. İşlevsel sözdizimde bütün öğeleri bir yüklem ya da eşbağımlı birçok yükleme bağlı söz zinciri parçası. 4. Üretici-dönüşümsel dilbilgisinde üretim kuralları (yeniden yazım ve dönüşüm kuralları) uyarınca abecede yer alan simgelerin sıralanmasıyla elde edilen, edincin betimlenmesine ilişkin öğeler bütünü*” (Vardar, 2002, s.197-198). Bu durum dil bilimsel açıdan tümcelerin incelenmesini zorlaştırmasına rağmen araştırma kapsamında Türkçe öğretmenlerine metinlerin tümce anlam bilimine ilişkin dilsel becerilerin edindirilmesinde yeterli olup olmadığı sorusu dördüncü soru olarak yöneltilmiştir. Araştırma kapsamında görüşleri alınan Türkçe öğretmenleri ise genel olarak ilgili metinlerin tümce anlam bilimine ilişkin anlam konularının kavratılmasını yeterince desteklediğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra araştırmada bazı metinlerin öğrenci seviyesinin çok üstünde olduğuna, daha fazla Türkçenin zenginliklerine ilişkin örnek bulunmasına, bazı tümcelerin çok uzun olmasına, görsel ve işitsel materyallerin yetersiz olmasına ilişkin sorunlar saptanmıştır.

Araştırmada kapsamında Türkçe öğretmenlerine yöneltilen beşinci soru “*Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?*” şeklinde olmuştur. Araştırmaya yer alan Türkçe öğretmenlerinin ilgili soruya verdikleri cevaplardan elde edilen görüşler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo 109: Öğretmenlerin “Metinlerdeki Konuşma Dili Örneklerinin Yapısı” ile İlgili Görüşleri	
Metinlerdeki Konuşma Dili Örneklerinin Yapısı	f
Metinlerin Yetersizliği	21
Metinlerin Yeterliği	5
Kültürel Durum ve Çevreye Uygunluk	2
Yöresel Ağızları Yansıtmaması	2
İlgi Çekicilik	1
Dramalaştırılması	1
Yazı Dilini Yansıtmaması	1
Görsellerle Desteklenmesi	1
Diyalogların Sadeliği	1
Dinleme Metinlerinde Kullanımı	1

Araştırma kapsamında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin konuşma diline ait farklı kullanımları kavrayabilmesine yönelik bir soru yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları olumlu (n=5), bazıları ise olumsuz görüşler (n=25) belirtmişlerdir. Olumlu görüş ortaya koyanların 4 tanesinin erkek (%80), 1 tanesinin kadın (%20) olduğu; 1 tanesinin “1-5 yıl arası” (%20), 2 tanesinin “6-10 yıl arası” (%40), 2 tanesinin “11-15 yıl arası” (%40) hizmet süresine sahip olduğu; 4 tanesinin “eğitim fakültesi” (%80), 1 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%20) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz görüş ortaya koyanların ise 15 tanesinin erkek (%60), 10 tanesinin kadın (%40) olduğu; 5 tanesinin “1-5 yıl arası” (%20), 10 tanesinin “6-10 yıl arası” (%40), 7 tanesinin “11-15 yıl arası” (%28), 2 tanesinin “16-20 yıl arası” (%8), 1 tanesinin “21 yıl ve üstü” (%4) hizmet süresine sahip olduğu; 21 tanesinin “eğitim fakültesi” (%84), 2 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%8), 1 tanesinin “ziraat fakültesi” (%4) ve 1 tanesinin de “eğitim yüksek okulu” (%4) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan öğretmenlerin bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Ö-1: “Bu alandaki çalışmalar yetersiz. Bu alandaki çalışmalar ne öğretmene ne de öğrenciye destek olacak nitelikte değil.”

Ö-3: “Türkçe ders kitaplarında yer alacak olan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları barındırması gerektiğini düşünüyorum. Türkçe ders kitaplarında ise bu türden bir kullanıma çok nadir başvurulmuş. Ancak, dilin çeşitliliğini, zenginliğini ve canlılığını sağlayan unsurlarından birinin de konuşma diline özgü farklı kullanım olduğu düşüncesindeyim.”

Ö-4: “Diğer alanlarda belirttiğimiz gibi güncel olanı yakalama konusunda yetersiz kaldığını düşünüyorum. Kitabı hazırlayanlar zamanın değiştiğinin farkında değiller. Metinlerin içeriği ve bu içeriğin sunulduğu esnasında kullanılan dilin günümüz gerçeğini yansıtmadığı düşüncesindeyim.”

Ö-5: “Sınıflar düzeyinde sık sık ders kitabı değişiyor. Mesela zikredilen konuda geçen yıl kullanılan 6. Sınıf kitabı daha yeterli durumdaydı. Bu kadar sık kitap değişimini doğru bulmuyorum. Ayrıca israf.”

Ö-8: “Ders kitaplarındaki etkinlikler konuşma dilinin farklı kullanımlarına desteklemesinde yeterli değildir.”

Ö-9: “Metinlerde geçen diyaloglar konuşma diline özgü farklı kullanımlara çok az yer verilmektedir. Bunun yeterli olmadığı düşüncesindeyim. Halk söyleyişlerine daha çok verilerek metinler zenginleştirilebilirdi.”

Ö-11: “Türkçe ders kitaplarında yeterli düzeyde diyalog olmadığını; var olan diyalogların da konuşma diline özgü farklı kullanımları desteklemediğini düşünüyorum.”

Ö-12: “Diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımlarını kavrayabilmesiyle ilgili bir etkinlik görmedim.”

Ö-14: “Ders kitaplarındaki metinlerde yer alan diyalogların sayısı daha fazla olmalıydı. Günlük yaşantıdan örnekli diyaloglar öğrencinin daha çok dikkatini çekebilir. Böylece öğrenciler dil becerilerini etkili şekilde kullanırlar. Dil becerilerinin kazanımı ve kullanımının günlük yaşantı açısından de önemli olduğunu düşünüyorum.”

Ö-15: “Metinlerde yeterli düzeyde diyaloglar yer almıyor. Özellikle konuşma alanında beceri kazandırmak için kılavuz kitaplarda yer alan yönergelerle çalışmalar yaptırıyoruz. Konuşma diline özgü farklı kullanımları bu şekilde kavratıyoruz.”

Ö-16: “Diyalog içeren metinler zaten yeterli sayıda değil. Dolayısıyla bu tür metinlerin artırılması ve öğrencilerin konuşma diline has farklı kullanımları sezdirebilecek türden olması gerekir.”

Ö-17: “Bu tarz örnekler pek yok. Olması öğrencilerin daha çok dikkatini çeker ve daha verimli olur.”

Ö-18: “Kitaplarda bu tür metinler çok sayıda olmadığından eksik kalıyor.”

Ö-19: “Bu tür metinlere yeterince yer verilmeli, kullanılan yöresel ağızlar belirtilmelidir. Diyaloglar dramatize edilmeye uygun olmalıdır.”

Ö-21: “Bu konuda kesinlikle yetersiz olduğunu düşünüyorum. Günlük hayatta o kadar farklı olan konuşma dilini metinlerde sınırlamak doğru değil. Metinlerin yetersiz olduğundan dolayı bu konuda

çeşitli oyuncular sergiliyoruz ve öğrenciler doğaçlama yaparak konuşma dilinin farklılığını sergiliyorlar.”

Ö-23: *“Metinlerde yer alan diyaloglar konuşma diline özgü farklı özellikleri kavratmada bana göre yeterli değil.”*

Ö-24: *“Ders kitaplarında yer alan metinlerde, özellikle de karşılıklı konuşmaların çok olduğu metinlerde, konuşma diline özgü farklı kullanımları görmek mümkün. Ancak bu tarz konuşma diline özgü kullanımların olduğu metinlerin yetersiz olduğunu düşünüyorum.”*

Ö-29: *“Metinlerde yer alan diyaloglar konuşma diline özgü farklı özellikleri kavratmada bana göre yetersiz. Diyaloglar konuşma dilinden çok yazı diline hitap ediyor.”*

Ö-27: *“Önceki yıllara ait diyalogların çok daha iyi olduğunu düşünüyorum. Diyalogların dil gelişimine katkısı yok.”*

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bir kısmı (f=21), Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin konuşma dilinin zenginliklerini, etkililiğini yansıtmada ve kavratmada yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca güncel konuşma dilini yansıtmada yetersiz olduğu da ifade edilmiştir. Çalışma kitaplarındaki etkinliklerin de konuşma dilinin zenginliklerini yansıtmada yetersiz olduğu belirtilmiştir. Miktar olarak da ders kitaplarında daha fazla diyalogun yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Ders kitaplarında ana dili eğitimi kapsamında kullanılan diyalogların öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikte olması gerektiği belirtilmiştir. Bu görüşlerin yanı sıra diyaloglarda kullanılan yöresel ağızların çalışma kitaplarında belirtilmesi ve açıklanması gerektiği, dramalaştırılmaya elverişli nitelikte olması gerektiği ifade edilmiştir. Yine diyalogların konuşma dilinden çok yazı diline yönelik olduğu dile getirilmiştir. Geçmiş yıllardaki kitaplara göre diyalogların hem nitel hem de nicel açıdan yetersiz olduğu ifade edilmiştir.

Ö-2: *“Evet konuşma diline özgü farklı kullanımları kavratması açısından Türkçe kitaplarını başarılı görüyorum.”*

Ö-7: *“Diyaloglar konuşma dilinin kavratılması konusunda yeterlidir.”*

Ö-10: *“Ders kitaplarındaki metinlerde yer alan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları kavratma hususu bence yeterince desteklenmiş. Daha fazla diyalogun metinlerde yer alması ve konuşma diline özgü farklılıkları daha yoğun biçimde öğrenciye sunmalıdır.”*

Ö-22: *“Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki diyalogların konuşma diline ait farklı kullanımların öğretilmesine katkıda bulunmaktadır. Öğrencilerin metinlerdeki diyalogları okuduklarında öğrendikleri yeni söylemleri kullanmaya çalıştıklarını gözlemledim. Bu durumun da öğrencilerin kelime haznelerinin ve kavram alanlarının gelişmesine etkisi yadsınamazdır.”*

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları (f=5), metinlerin konuşma dilinin güzelliklerini, doğallığını ve zenginliklerini kavratmada yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Ö-6: *“Ders kitaplarındaki metinlerde bulunan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları hakkında kesin bir şey söylemem mümkün değil. Çünkü bu konu öğrencilerin kültür farklılığına, bulunduğu çevreye ve öğrenci velilerinin eğitim düzeyine göre değişiklik göstermektedir.”*

Ö-14: *“Ders kitaplarındaki metinlerde yer alan diyalogların sayısı daha fazla olmalıydı. Günlük yaşantıdan örnekli diyaloglar öğrencinin daha çok dikkatini çekebilir. Böylece öğrenciler dil becerilerini etkili şekilde kullanırlar. Dil becerilerinin kazanımı ve kullanımının günlük yaşantı açısından da önemli olduğunu düşünüyorum.”*

Öğretmenlerden bazıları (f=2) ders kitaplarındaki metinlerin kültürel yapı özelliklerini ve günlük yaşantıya yönelik örnekleri kavratmada yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bazı öğretmenler (f=2) yöresel ağız örneklerini yansıtan özellikleri de içeren diyaloglara daha fazla yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ö-19: *“Bu tür metinlere yeterince yer verilmeli, kullanılan yöresel ağızlar belirtilmelidir. Diyaloglar dramatize edilmeye uygun olmalıdır.”*

Ö-20: *“Fazla yöresel metinler olmadığı için yetersiz olduğunu düşünüyorum. Genelde yazma dilinden metinler olduğu için konuşma diline özgü farklılıkları göremiyoruz.”*

Ayrıca bazı öğretmenler (f=2) yöresel ağız örneklerini yansıtan özellikleri de içeren diyaloglara daha fazla yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ö-13: *“Ders kitaplarındaki metinler diyalog halinde olunca her şeyden önce öğrencinin ilgisini çok çekiyor. Konusuna diline özgü farklı kullanımlar diyalogların önemini de gösteriyor.”*

Ö-19: *“Bu tür metinlere yeterince yer verilmeli, kullanılan yöresel ağızlar belirtilmelidir. Diyaloglar dramatize edilmeye uygun olmalıdır.”*

Ö-29: *“Metinlerde yer alan diyaloglar konuşma diline özgü farklı özellikleri kavratmada bana göre yetersiz. Diyaloglar konuşma dilinden çok yazı diline hitap ediyor.”*

Ö-26: *“Metne uygun resimlerle desteklenirse daha verimli olur.”*

Ö-28: “Diyalogların daha sade ve anlaşılır olması, daha basit metinlerin seçilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö-30: “Metinlerde yer alan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları dinleme metinlerini kullanarak zenginleştirilip kavratılabilir.”

Araştırmada diyalog şeklindeki metinlerin öğrencilerin daha fazla dikkatini çektiği (f=1), diyalogların dramalaştırılmaya elverişli olması gerektiği (f=1), diyalogların konuşma dilinden çok yazı dilini yansıtmaması (f=1), uygun görsellerle desteklenmesi gerektiği (f=1), daha sade, anlaşılır ve basit diyalogların kullanılması (f=1), diyalogların dinleme metinleri olarak da kullanılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Ana dili eğitimi aynı zamanda güncel dili, konuşma dilini çok iyi bir şekilde yansıtmalı ve bu yolla da öğrencilerin ilgili dilsel kullanımları somutlaştırması ve daha iyi bir şekilde içselleştirmesini sağlamalıdır: “*Dil tarihi büyük ölçüde rol oynuyor görünüyor, çoğu ülkeler dilin yaşayan kalıplarına önem veriyorlar. Gerçekten de, eğer anadili öğretimi bazı dilbilim yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla yapılıyorsa, elbette günümüzde kullanılan yaşayan dilin değişik kalıplarını özellikle okutmak uygun olacaktır. Öğretmen için söz konusu olan çağımız dilinden okutulacak ve öğrencinin çalışmakla yarar sağlaması gereken örnekler seçmektir*” (Marshall, 1994: 43). Ana dili eğitimi kapsamında konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar dinleme ve okuma öğrenme alanları ile yakından ilişkilidir: “*Konuşmanın diğer becerilerden farkı, dinleme ve okuma becerisi ile arasında doğrudan ilgi olmasından kaynaklanmaktadır*” (Yalçın, 2002, s.97). Bu nedenle ders kitaplarındaki metinlerde yer alan konuşma örneklerinin hem ölçünlü dilin özelliklerini kavratacak nitelikte olmasına hem de dilin edimsel yönünü de güçlü bir şekilde yansıtacak güncel örnekler olmasına özen gösterilmelidir. Buradan hareketle Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan konuşma diline ait örneklerin güncelliğine yönelik olarak beşinci soru yöneltilmiştir. Araştırmada yer alan Türkçe öğretmenleri ağırlıklı olarak metinlerdeki diyaloglarda yer alan konuşma örneklerinin bu yönden güncel dil dışı gerçek dünyayı yansıtmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmada metinlerin kültürel zenginlikleri ve yöresel ağız özelliklerini yansıtmada yetersiz olduğu, diyalogların dramalaştırılmaya elverişsiz olduğu, diyalogların konuşma dilinden çok yazı dilinin özelliklerini yansıttığı, uygun

görsellerle desteklenmediği, daha sade ve anlaşılır örneklerle yer verilmesi gerektiği yönünde görüşler saptanmıştır.

Araştırmada kapsamında Türkçe öğretmenlerine yöneltilen altıncı soru “*Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam ve anlatım yapılarına ilişkin belirtmek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz nelerdir?*” şeklinde olmuştur. Araştırmaya yer alan Türkçe öğretmenlerinin ilgili soruya verdikleri cevaplardan elde edilen görüşler şu şekilde belirlenmiştir:

Tablo 110: Öğretmenlerin Görüş ve Önerileri	
Öğretmenlerin Görüş ve Önerileri	f
Türkiye’nin Değerlerini Yansıtması	9
Metinlerin Uzunluğu	7
Etkinliklerin İlgi Çekiciliği	6
Metinlerin Anlaşılabilirliği	5
Çocuğun Düşünce Dünyasını Yansıtması	4
Metinsel Bütünlük	4
Yazma Çalışmaları	3
Metinlerin Anlam Yapılarının Yeterliliği	3
Dil Bilgisi Konularının Uyumsuzluğu	2
Günlük Olayları Yansıtması	2
Süre Yetersizliği	2
Sezdirilerek Öğretme	1
Ders Kitaplarının Her Yıl Değişmesi	1
Düşünce Metinleri	1
Anlatım Bozukluğu Olan Metinler	1
Konular Arası Bağlantı	1
Şiirlerin Seçimi	1
Metinlerin Örnek Olması	1

Araştırmada anlama yönelik dilsel becerilerle ilgili olarak öğretmenlere farklı görüş ve önerileri olup olmadığı sorulmuştur. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinden bir kısmı olumlu (n=7), bir kısmı ise olumsuz (n=23) görüş belirtmişlerdir. Olumlu görüş ortaya koyanların 5 tanesinin erkek (%71,43), 2 tanesinin kadın (%28,57) olduğu; 2 tanesinin “1-5 yıl arası” (%28,57), 3 tanesinin “6-10 yıl arası” (%42,86), 2 tanesinin “11-15 yıl arası” (%28,57) hizmet süresine sahip olduğu; 7 tanesinin “eğitim fakültesi” (%100) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz görüş ortaya koyanların ise 14 tanesinin erkek (%60,87), 9 tanesinin kadın (%39,13) olduğu; 4 tanesinin “1-5 yıl arası” (%17,39), 9 tanesinin “6-10 yıl arası” (%39,13), 7 tanesi “11-15

yıl arası (%30,43), 2 tanesinin “16-20 yıl arası” (%8,70), 1 tanesinin “21 yıl ve üstü” (%4,35) hizmet süresine sahip olduğu; 18 tanesinin “eğitim fakültesi” (%78,26), 3 tanesinin “fen edebiyat fakültesi” (%13,04), 1 tanesinin “ziraat fakültesi” (%4,35) ve 1 tanesinin “eğitim yüksekokulu” (%4,35) mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin bazılarının görüşleri şunlardır:

Ö-17: *“Konular metinler anlaşılır ve de ilgi çekici olmalıdır. Çok uzun metinler olmamalıdır. Çağa uygun metinler seçilmelidir. Manevi değerler vurgulanmalıdır. Verilen konular önceki konuyu pekiştirir biçimde verilmelidir.”*

Ö-18: *“Metinler seçilirken biraz daha Anadolu’nun yaşayış tarzı ve kültürünü yansıtacak tarzda olmalı. Şiir metinleri daha çok doğa konulu oluyor. Biraz da kahramanlık konularını işleyen şiirlere yer verilmeli. Necip Fazıl’dan şiirler olmalı. Kılavuz kitaplara öğretmenler bağlı bırakılmamalı. Metinler verilmeli ama metinlerin işleniş şekli öğretmene bırakılmalı. Çünkü dersin işlendiği çevre; ekonomik ve kültürel açıdan farklılıklar gösterdiğinden kılavuz kitapta işlenen birçok etkinliği yapmakta veya yaptırmakta zorlanıyoruz.”*

Ö-19: *“Metinler seçilirken Türkiye’nin bütün coğrafi özellikleri, kültür düzeyi dikkate alınarak seçilmeli. Ya da her yöreye özgü kaynaklar, metinler belirlenmeli. Bazen hazırlık çalışmalarında ve başka etkinliklerde istenen bazı şeylerin yapılması imkân dâhilinde olmuyor. Gazete ve dergilerden seçtiğiniz haberler gibi. (Evine gazete dergi girmeyen için)”*

Ö-20: *“Plan ve program yapısındaki esnekliklerin uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Ülkemizin farklı kültürel ve coğrafi yapısı vardır. Bunu göz önüne alıp metinlerin o şekilde oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Diğer türlüysü yani bu durumda çocuklara metinler çok yüzeysel geliyor. Metinleri içselleştiremiyorlar.”*

Ö-22: *“Türkçe ders kitabındaki metinlerin anlam yapısı bakımından Türkiye’nin tüm coğrafi bölgelerinde eğitim-öğretim gören öğrencilerin hepsi göz önünde bulundurularak kırsal kesimde yaşayan ve kelime haznesi düşük öğrencilerin seviyelerine uygun niteliklere sahip şekilde düzenlenmesi gerektiğini ve dilbilgisine ait etkinliklerin artırılması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö-24: *“Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin daha işlevsel olması gerektiğini düşünüyorum. Metinlerin seçiminde yöresel özellikler ve sosyoekonomik farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bir imparatorluk dili olan Türkçenin kullanımına özen gösterilmelidir. Türkçenin kullanımı açısından bu metinler hem öğretmenlere, hem de öğrencilere örnek olmalıdır. Belki de en önemlisi bu metinlerin çocuklarda okumaya karşı istek uyandırması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö-27: *“Kendi kültürüne ait metin parçaları yok. Gerçek dünyayla ve yaşadığı kültürle ilgili bağ kurulmuyor.”*

Ö-29: “Kitaplarda seçilen metinler öğrencilerin ilgi alanlarına uygun belirlenirse daha iyi olur. İlgi çekici metinler çok uzun olmayan metinler daha etkili olacaktır. Kültürel öğeleri barındıran, kültürümüzü yansıtan metinlerin de artırılması gerekir.”

Ö-30: “Metinler genel anlamda ilgi çekici, bilgilendirici ve kültürel öğeleri içerecek nitelikte olmalıdır. Bu yönüyle beğeniyorum.”

Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinden bazıları (f=9), genelde ana dili eğitiminde kullanılan metinlerin, özelde ise ders kitaplarındaki metinlerin Türkiye’nin kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerini, zenginliklerini dikkat edecek nitelikte olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Metinlerde ele alınan konuların ilgi çekici ve okumaya özendirici nitelikte olması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle şiirlerde “kahramanlık” temalı şiirlerin kullanılmasının öğrencilerin daha fazla dikkatini çektiği ifade edilmiştir. İşleniş sürecinde öğretmenlere süre ve faaliyet açısından daha fazla özgürlük tanınması, hazırlık aşamasındaki faaliyetlerin daha uygulanabilir nitelikte olması, metinlerin seçiminde özellikle kırsal kesimdeki öğrencilerin de söz varlığının dikkate alınması gerektiği ve Türkçenin yapısal ve anlamsal zenginliklerini daha iyi yansıtan metinlerin seçilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Ö-11: “5. ve 6. sınıflarda çok fazla düşünce yazılarına yer verilmeli; 7. ve 8. sınıflarda da çok uzun düşünce yazıları olmamalıdır.”

Ö-12: “Ortaokulun hangi sınıf düzeyinde olursa olsun metinler uzun olmamalı. Uzun metinler öğrencinin ilgisini çekmiyor, sıkıcı olabiliyor.”

Ö-15: “Öğrencilerin seviyelerine uygun metinler seçilmelidir. Metinlerin uzunluğu, kısalığı sınıflara göre ayarlanmalıdır. Özellikle öğrencilerin anlaması için yapılan sadeleştirmelerde metnin bütünlüğü bozulmamalıdır. Orijinal metinler kullanılmalıdır.”

Ö-28: “Metinlerin daha kısa ve sade olması gerektiğini düşünüyorum. Amaca yönelik metinlerin seçilmesi gerekir.”

Ö-29: “Kitaplarda seçilen metinler öğrencilerin ilgi alanlarına uygun belirlenirse daha iyi olur. İlgi çekici metinler çok uzun olmayan metinler daha etkili olacaktır. Kültürel öğeleri barındıran, kültürümüzü yansıtan metinlerin de artırılması gerekir.”

Ö-30: “Metinler genel anlamda ilgi çekici, bilgilendirici ve kültürel öğeleri içerecek nitelikte olmalıdır. Bu yönüyle beğeniyorum. Metinlerin bazıları oldukça uzun. Bunlara dikkat edilmeliydi.”

Araştırmada görüşleri alınan öğretmenlerden bazıları (f=7), metinlerin ortaokul çağındaki öğrenciler için genel olarak uzun olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşılık gerçekleştirilecek kısaltmalar ve sadeleştirmelerde ise metnin bütünlüğünün korunması gerektiği de dile getirilmiştir.

Ö-10: *“Daha önce de bahsettiğim gibi çok anlamlılık ve alt anlamlılık hususunun daha yoğun verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yazma becerileriyle ilgili etkinliklerin daha yoğun bir şekilde ders kitabında bulunması gerektiğini düşünüyorum. Anlatımların öğrenci seviyesine daha uygun hale getirilmesi ve ilgi çekici metinlerin daha fazla ders kitabında yer alması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö-17: *“Konular metinler anlaşılır ve de ilgi çekici olmalıdır. Çok uzun metinler olmamalıdır. Çağa uygun metinler seçilmelidir. Manevi değerler vurgulanmalıdır. Verilen konular önceki konuyu pekiştirir biçimde verilmelidir.”*

Ö-24: *“Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin daha işlevsel olması gerektiğini düşünüyorum. Metinlerin seçiminde yöresel özellikler ve sosyoekonomik farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bir imparatorluk dili olan Türkçenin kullanımına özen gösterilmelidir. Türkçenin kullanımı açısından bu metinler hem öğretmenlere, hem de öğrencilere örnek olmalıdır. Belki de en önemlisi bu metinlerin çocuklarda okumaya karşı istek uyandırması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ö-29: *“Kitaplarda seçilen metinler öğrencilerin ilgi alanlarına uygun belirlenirse daha iyi olur. İlgi çekici metinler çok uzun olmayan metinler daha etkili olacaktır. Kültürel öğeleri barındıran, kültürümüzü yansıtan metinlerin de artırılması gerekir.”*

Ö-30: *“Metinler genel anlamda ilgi çekici, bilgilendirici ve kültürel öğeleri içerecek nitelikte olmalıdır. Bu yönüyle beğeniyorum. Metinlerin bazıları oldukça uzun. Bunlara dikkat edilmeliydi.”*

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bir kısmı (f=6), Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin düşünce dünyasını yansıtıcı, ilgi çekici ve okumaya özendirici nitelikte olması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.

Ö-9: *“Metinler, anlam ve anlatım yapıları bakımından kolay anlaşılmamakta. 5. Sınıf öğrencilerine ağır olduğu fikrindeyim. Metinler daha anlaşılır, kısa, halk söyleyişlerine daha çok yer veren günlük olayları yakalayan öğrencileri sıkmayanlardan seçilmesi düşüncesindeyim.”*

Ö-13: *“Metinler anlam yönünden daha rahat hale getirilebilir düşüncesindeyim. Anlatımda seviyeye uygun hâl alması ve özellikle dilbilgisi bölümlerinin daha rahat anlayabileceği hale getirilmesi çocuğun kavramasına daha da katkı sağlayacaktır.”*

Ö-16: “Metinler biraz daha anlaşılır olabilir. Özellikle 6. sınıflarda. Ayrıca bazı metinlerde anlatım bozuklukları mevcut. Bence kitaplara alınacak metinlerin daha titiz bir çalışmayla incelenmesi, ondan sonra kitaplara alınması uygun olur.”

Ö-17: “Konular metinler anlaşılır ve de ilgi çekici olmalıdır. Çok uzun metinler olmamalıdır. Çağa uygun metinler seçilmelidir. Manevi değerler vurgulanmalıdır. Verilen konular önceki konuyu pekiştirir biçimde verilmelidir.”

Ö-21: “Ders kitaplarındaki metinlerin genel olarak amacına hizmet ettiği kanısındayım. Seviye olarak 6, 7 ve 8. Sınıflarda çok sıkıntı olmadığı ancak 5. sınıfların bazı metinlerinin düzey olarak çocuklardan üstte olduğunu söyleyebilirim. Bir de en büyük sıkıntı dinleme metinlerinde bazılarının çok ağır olduğu. Öğrenciler anlamakta sıkıntı yaşıyorlar ve defalarca okumak zorunda kalıyoruz. Böylece de dersin akışı bozulmaktadır.”

Ö-25: “Anlam ve anlatım yapıları daha özel olmalı. Çocuk günlük hayatında onları bir bir yaşayabilmelidir.”

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bir kısmı (f=5) metinlerin anlam ve yapı bakımından daha rahat şekilde anlaşılır nitelikte olması gerektiğini, özellikle 5 ve 6. sınıflardaki kitaplarda yer alan metinleri anlamada öğrencilerin sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca metinlerin anlam ve anlatım yapılarının öğrencilerin günlük hayatta da kullanabildikleri türden olması gerektiği ifade edilmiştir.

Ö-3: “Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde anlam ve anlatım konusunda dilin incelikleri çocuğa fark ettirilmeden kavratılmalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu anlam dünyası dikkate alınarak ele alınan metinler çocuğun hem dil gelişimine katkı sağlayacak hem de anlama ve algılama düzeyini yükseltecektir.”

Ö-18: “Metinler seçilirken biraz daha Anadolu’nun yaşayış tarzı ve kültürünü yansıtacak tarzda olmalı. Şiir metinleri daha çok doğa konulu oluyor. Biraz da kahramanlık konularını işleyen şiirlere yer verilmeli. Necip Fazıl’dan şiirler olmalı. Kılavuz kitaplara öğretmenler bağlı bırakılmamalı. Metinler verilmeli ama metinlerin işleniş şekli öğretmene bırakılmalı. Çünkü dersin işlendiği çevre; ekonomik ve kültürel açıdan farklılıklar gösterdiğinden kılavuz kitapta işlenen birçok etkinliği yapmakta veya yaptırmakta zorlanıyoruz.”

Metinler seçilirken çocukların düşünce dünyasını yansıtacak nitelikte olması gerektiği, yani “çocuğa görelik ilkesinin” gözetilmesi gerektiği araştırmada yer alan öğretmenler (f=4) tarafından dile getirilmiştir.

Ö-15: “Öğrencilerin seviyelerine uygun metinler seçilmelidir. Metinlerin uzunluğu, kısıllığı sınıflara göre ayarlanmalıdır. Özellikle öğrencilerin anlaması için yapılan sadeleştirmelerde metnin bütünlüğü bozulmamalıdır. Orijinal metinler kullanılmalıdır.”

Ö-26: “Beş N Bir K’ sorularına yeterince yer verilirse metni anlama daha kolaylaşacaktır.”

Ö-24: “Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin daha işlevsel olması gerektiğini düşünüyorum. Metinlerin seçiminde yöresel özellikler ve sosyoekonomik farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bir imparatorluk dili olan Türkçenin kullanımına özen gösterilmelidir. Türkçenin kullanımı açısından bu metinler hem öğretmenlere, hem de öğrencilere örnek olmalıdır. Belki de en önemlisi bu metinlerin çocuklarda okumaya karşı istek uyandırması gerektiğini düşünüyorum.”

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin bütünselliğinin korunması, daha işlevsel metinlerin seçilmesi gerektiği araştırmaya katılan öğretmenler (f=4) tarafından dile getirilmiştir.

Ö-2: “Kitapların hazırlanırken daha iyi incelenmesi gerektiğini düşünüyorum bir kitapta bir kelimenin farklı iki şekilde yazıldığı görülüyor bu da hangisinin doğru olduğu konusunda öğrencileri sıkıntıya sokuyor.”

Ö-5: “Çocuklar gittikçe yazmayı unutuyorlar. Yazma alanına ağırlık verilse. Yazmayı özendirici kısıdan uzuna, kolaydan zora, farklı teknikleri ilgi çekici etkinliklerle sunan bir bölümler olsa. Aslında yazma için ayrı bir etkinlik kitabı ve dersi olsa.”

Ö-10: “Daha önce de bahsettiğim gibi çok anlamlılık ve alt anlamlılık hususunun daha yoğun verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yazma becerileriyle ilgili etkinliklerin daha yoğun bir şekilde ders kitabında bulunması gerektiğini düşünüyorum. Anlatımların öğrenci seviyesine daha uygun hale getirilmesi ve ilgi çekici metinlerin daha fazla ders kitabında yer alması gerektiğini düşünüyorum.”

Araştırmada yer alan öğretmenlerden bazıları (f=3) metinlerin yazımında bazı tutarsızlıkların olduğunu, yazma öğrenme alanı ile ilgili çalışmalara daha fazla ve nitelikli bir şekilde yer verilmesi gerektiğini, yazmayı özendirici kolaydan zora doğru çalışmalara yer verilmesi gerektiği ve yazma öğrenme alanına yönelik gerekirse ayrı bir çalışma kitabının hazırlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ö-1: “Ders kitaplarının nispeten etkili olan bölümü anlama ile ilgili bölümleridir. Fakat daha farklı ve çekici etkinlikler kitabın amacına ulaşmasına katkıda bulunacağı kesindir.”

Ö-7: “Ders kitaplarındaki metinleri anlama, anlatım yapılarına ilişkin genelde olumlu düşünmekteyim. Ancak bu metinleri dilbilgisi konularıyla uyumlu olduğunu söyleyemem. Metinler

verilirken uyumlu olduğunu söyleyemem. Metinler verilirken o metnin etkinliklerinde işlenen dilbilgisi konusunun da dikkate alınmasında fayda olduğuna inanıyorum.”

Ö-21: “Ders kitaplarındaki metinlerin genel olarak amacına hizmet ettiği kanısındayım. Seviye olarak 6, 7 ve 8. Sınıflarda çok sıkıntı olmadığı ancak 5. Sınıfların bazı metinlerinin düzey olarak çocuklardan üstte olduğunu söyleyebilirim. Bir de en büyük sıkıntım dinleme metinlerinde bazılarının çok ağır olduğu. Öğrenciler anlamakta sıkıntı yaşıyorlar ve defalarca okumak zorunda kalıyoruz. Böylece de dersin akışı bozulmaktadır.”

Ö-22: “Türkçe ders kitabındaki metinlerin anlam yapısı bakımından Türkiye’nin tüm coğrafi bölgelerinde eğitim-öğretim gören öğrencilerin hepsi göz önünde bulundurularak kırsal kesimde yaşayan ve kelime hazinesi düşük öğrencilerin seviyelerine uygun niteliklere sahip şekilde düzenlenmesi gerektiğini ve dilbilgisine ait etkinliklerin artırılması gerektiğini düşünüyorum.”

Araştırmada yer alan öğretmenlerin bir kısmı (f=3) metinlerin genel olarak anlama ve anlatım açısından yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşılık ilgili metinlerin dil bilgisi öğrenme alanındaki kazanımların edindirilmesi açısından yetersiz olduğu ve dil bilgisi etkinliklerinin artırılması gerektiği ifade edilmiştir (f=2). Ayrıca dinleme metinlerinin öğrencilerin seviyeleri açısından son derece ağır olduğuna yönelik görüşler de araştırmada saptanmıştır.

Ö-9: “Metinler, anlam ve anlatım yapıları bakımından kolay anlaşılmamakta. 5. Sınıf öğrencilerine ağır olduğu fikrindeyim. Metinler daha anlaşılır, kısa, halk söyleyişlerine daha çok yer veren günlük olayları yakalayan öğrencileri sıkımayanlardan seçilmesi düşüncesindeyim.”

Ö-25: “Anlam ve anlatım yapıları daha özel olmalı. Çocuk günlük hayatında onları birebir yaşayabilmelidir.”

Ö-18: “Metinler seçilirken biraz daha Anadolu’nun yaşayış tarzı ve kültürünü yansıtacak tarzda olmalı. Şiir metinleri daha çok doğa konulu oluyor. Biraz da kahramanlık konularını işleyen şiirlere yer verilmeli. Necip Fazıl’dan şiirler olmalı. Kılavuz kitaplara öğretmenler bağlı bırakılmamalı. Metinler verilmeli ama metinlerin işleniş şekli öğretmene bırakılmalı. Çünkü dersin işlendiği çevre; ekonomik ve kültürel açıdan farklılıklar gösterdiğinden kılavuz kitapta işlenen birçok etkinliği yapmakta veya yaptırmakta zorlanıyoruz.”

Öğretmenlerden bazıları (f=2) ders kitaplarındaki metinlerin günlük yaşamı yansıtacak örnek kullanımları daha fazla içermesi gerektiğini ve böylece öğrencilerin bu dilsel becerileri dil dışı gerçek dünyada somutlaştırarak daha rahat içselleştirebileceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca gerek metinlerin uzunluğundan gerekse

de etkinliklerin nicel açıdan fazlalığından süre sıkıntısı çekildiği ve İTDÖPK'nin öngördüğü bazı dilsel faaliyetlerin gerçekleştirilemediği ve bundan dolayı da ilgili bazı kazanımlara ulaşamadığı ifade edilmiştir (f=2).

Ö-3: *“Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde anlam ve anlatım konusunda dilin incelikleri çocuğa fark ettirilmeden kavratılmalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu anlam dünyası dikkate alınarak ele alınan metinler çocuğun hem dil gelişimine katkı sağlayacak hem de anlama ve algılama düzeyini yükseltecektir.”*

Ö-4: *“Ders kitaplarının her yıl değişiyor olması bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bu değişiklik bir alt sınıfta karşılaştığı ve üzerinde çalıştığı metinle yeniden karşılaşmasına neden oluyor ki onun dünyası için hiç de olumlu olmuyor bu durum.”*

Ö-11: *“5. ve 6. sınıflarda çok fazla düşünce yazılarına yer verilmeli; 7. ve 8. sınıflarda da çok uzun düşünce yazıları olmamalıdır.”*

Ö-16: *“Metinler biraz daha anlaşılır olabilir. Özellikle 6. sınıflarda. Ayrıca bazı metinlerde anlatım bozuklukları mevcut. Bence kitaplara alınacak metinlerin daha titiz bir çalışmayla incelenmesi, ondan sonra kitaplara alınması uygun olur.”*

Ö-17: *“Konular metinler anlaşılır ve de ilgi çekici olmalıdır. Çok uzun metinler olmamalıdır. Çağa uygun metinler seçilmelidir. Manevi değerler vurgulanmalıdır. Verilen konular önceki konuyu pekiştirir biçimde verilmelidir.”*

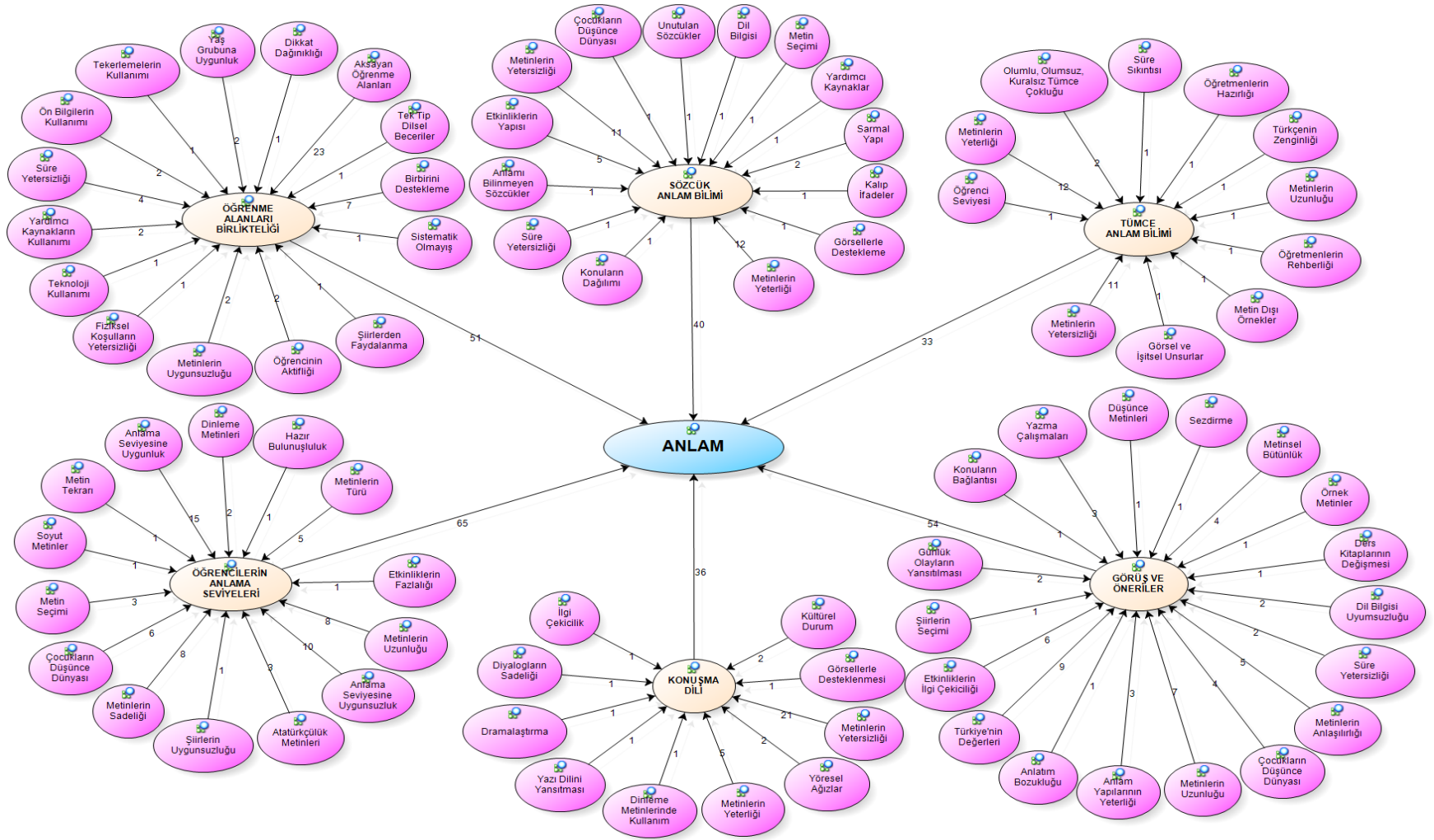
Ö-18: *“Metinler seçilirken biraz daha Anadolu'nun yaşayış tarzı ve kültürünü yansıtacak tarzda olmalı. Şiir metinleri daha çok doğa konulu oluyor. Biraz da kahramanlık konularını işleyen şiirlere yer verilmeli. Necip Fazıl'dan şiirler olmalı. Kılavuz kitaplara öğretmenler bağlı bırakılmamalı. Metinler verilmeli ama metinlerin işleniş şekli öğretmene bırakılmalı. Çünkü dersin işlendiği çevre; ekonomik ve kültürel açıdan farklılıklar gösterdiğinden kılavuz kitapta işlenen birçok etkinliği yapmakta veya yaptırmakta zorlanıyoruz.”*

Ö-24: *“Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin daha işlevsel olması gerektiğini düşünüyorum. Metinlerin seçiminde yöresel özellikler ve sosyoekonomik farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bir imparatorluk dili olan Türkçenin kullanımına özen gösterilmelidir. Türkçenin kullanımı açısından bu metinler hem öğretmenlere, hem de öğrencilere örnek olmalıdır. Belki de en önemlisi bu metinlerin çocuklarda okumaya karşı istek uyandırması gerektiğini düşünüyorum.”*

Ayrıca araştırma kapsamında anlam ve anlatıma yönelik dilsel becerilerin öğrenciye fark ettirilmeden sezdirilerek kavratılması gerektiği (f=1), ders kitaplarının çok sık değişmesinin aynı metin ile bir üst sınıfta da karşılaşılmasına yol açmasının bir

sorun olarak görüldüğü (f=1), 5 ve 6. sınıflarda daha çok olay yazılarına, 7 ve 8. sınıflarda ise daha fazla düşünce yazılarına yer verilmesi gerektiği (f=1), metinlerde anlatım bozuklarının bulunduğu ve bunların giderilmesi gerektiği (f=1), metinlerde ele alınan konuların birbirini destekler nitelikte bir bütün oluşturması gerektiği (f=1), şiirlerin ele aldıkları konular açısından daha özenli seçilmesi gerektiği (f=1), ders kitaplarındaki metinlerin dilsel kullanımlar açısından hem öğretmenlere hem de öğrencilere örnek olacak nitelikte olması gerektiği (f=1) saptanmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan Türkçe öğretmenlerinin görüşleri öğrenme alanları birlikteliği, öğrencilerin anlama seviyeleri, sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi, konuşma dili, görüş ve öneriler olarak boyutlandırılmıştır. Görüş ve öneriler kısmında ise konuların bağlantısı, yazma çalışmaları, düşünce metinleri, sezdirme, metinsel bütünlük, örnek metinler, ders kitaplarının değişmesi, dil bilgisi uyumsuzluğu, süre yetersizliği, metinlerin anlaşılabilirliği, çocukların düşünce dünyası, metinlerin uzunluğu, anlam yapılarının yeterliği, anlatım bozuklukları, Türkiye'nin değerleri, etkinliklerin ilgi çekiciliği, şiirlerin seçimi ve günlük olayların yansıtılması hususlarında görüş belirtmişlerdir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında yer alacak konuların ve okuma metinlerinin seçiminde disiplinler arası geçişlere ve diğer dersler ile ilgili bağlantılar dikkate alınmalı; bu metinlerin ve içeriklerinin tarihi dönemlerle, sosyal çevreyle ve yaşanan coğrafya ile ilişkilendirilerek soyut bir bilgi olmaktan kurtarılmalıdır (Cemiloğlu, 2009, s.173). Ancak bu yolla çocuk metinlerin içeriğini, biçimini kendi çevresi içerisinde somutlaştırıp içselleştirecektir. Araştırma kapsamında Türkçe öğretmenlerine yönelik olarak gerçekleştirilen nitel araştırma sonucunda elde edilen görüş ve öneriler NVivo 8 programı kullanılarak şu şekilde boyutlandırılmıştır:

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Ana dili eğitiminin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından kullanılan ders materyallerinin kalitesi, yeterliliği, kazanımlara uygunluğu son derece önemlidir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarının hazırlanması, yer alacak metinlerin seçilmesi asla tesadüflere bırakılmamalı, hem nitel hem de nicel olarak dil bilimin, yazın bilimin, psikolojinin, kültür bilimin denetiminden geçirilerek hazırlanmalıdır. Ayrıca hedef kitle konumundaki çocukların bilişsel ve sosyal gelişim özelliklerini dikkate alan, çocuğa görelilik ilkesini gözetken, Türk ve dünya yazınından seçkin metinlerle donatılmış nitelikte ders kitaplarının hazırlanması son derece önemlidir. Ayrıca dil öğretiminde kullanılacak materyallerin en önemli özelliklerinden biri de anlam yönü ile yeterli nitel ve nicel özellikleri ve zenginlikleri içermesidir. Bu bağlamda ilgili ders kitaplarındaki metinler öncelikle anlam bilimin yöntem ve teknikleri ile çözümlenmiş ve anlam özellikleri söz varlığı, tümce ve edim boyutunda belirlenmiştir. İkinci olarak öğrencilerin görüşleri alınması için nicel nitelikte anket ölçeği uygulanmış ve elde edilen bulgular yorumlanarak öğrenci görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da öğretmen görüşlerinin belirlenmesi için nitel görüşme ölçeği geliştirilmiş ve Türkçe öğretmenlerinin görüşleri çeşitli değişkenler de dikkate alınarak belirlenmeye çalışılmıştır.

6. 1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN SONUÇLAR

6. 1. 1. Türkçe Ders Kitaplarının Anlam Yapılarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada ana dili eğitiminde kullanılan ders kitapları; anlam bilim başta olmak üzere, yazın bilim, göstergebilim, edim bilim yöntemleri ile ele alınmış ve ilgili metinlerin ana dili eğitimi açısından uygunluk düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen çözümlemede mümkün olduğunca eşsüremsel bir yaklaşım modeli uygulanmaya; dilsel ifadelerin metinsel bağlamdaki anlamları sözcelem öznesi, sözce, bağlam ve alımlayıcı çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Metinler; sözcük anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve edim bilim açısından üç aşamalı bir değerlendirme ile ele alınmıştır. Elde edilen verilerin kullanım yoğunlukları, metinlerin söz varlıklarındaki yerleri istatistiksel açıdan belirlenmiş ve bu yolla metinlerin söz varlıklarının yoğunlaştığı

veya yetersiz kaldığı anlamsal özellikler, çerçeveler ve yığılmalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca metinlerde yer alan tümcelerın anlamsal özellikleri, dağılımları saptanmıştır. Son olarak konuşma dilinin yansımaları olan sahneleme tekniğindeki sözce örnekleri, sözce türleri açısından tespit edilmiştir.

6. 1. 1. 1. Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlıklarına İlişkin Sonuçlar

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlıkları sözcük anlam bilimi açısından çözümlenmiş, anlam özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Metinlere yönelik olarak gerçekleştirilen çözümleme sonucunda ilgili ders kitaplarının sözcük anlam bilimi açısından yapısal özelliklerine ilişkin sonuçlar şunlardır:

1. Anlam belirleyenler arasındaki uyumsuzluklar açısından her üç sınıf düzeyinde de uyumsuzluklar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 8. sınıf düzeyinde kullanılan ders kitabının yüzeysel yapısında daha fazla uyumsuzluk olduğu tespit edilmiş, bunda ilgili ders kitabında düşünce yazılarının çok fazla kullanılmasının etkili olduğu söylenebilir. Sözceleme sırasında edinç düzeyindeki duygu ve düşüncelerin edim boyutunda somutlaştırılırken özensiz bir şekilde somutlaştırılmasının büyük bir etken olduğu söylenebilir. Ayrıca kolaydan zora doğru sınıflar bazında ders kitaplarının planlanmasının da etkili olduğu düşünülmektedir.

2. Eşanlamlılık açısından en yoğun kullanımın 8. sınıf düzeyine yönelik olarak hazırlanmış ders kitabında olduğu belirlenmiştir. Bunda ilgili ders kitabında ağırlıklı olarak bilgilendirme amaçlı yazılara yer verilmesinin etkili olduğu belirlenmiştir. Sözceleme durumunda alımlayıcıyı aşırı bilgilendirme kaygısı sözceleme sırasında aynı sözce içerisinde eşanlamlı ya da yakın anlamlı göstergelerin bir arada kullanılması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum aslında bir anlatım kusuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. İkili karşıtlıklar açısından en yoğun kullanım 8. Sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabı olurken, 6. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabının ise ikili karşıtlıklar açısından yetersiz düzeyde kaldığı söylenebilir. Oysa ki metinler sınıf düzeylerine göre ders kitaplarına yerleştirilirken basitten zora, somuttan soyuta doğru alt sınıflardan üst sınıflara doğru yerleştirilmesi daha doğru olacakken, ilgili ders kitaplarında bunun tam tersi bir durum belirlenmiştir. Ayrıca 6. sınıfa yönelik ders kitabındaki metinlerin

sözcelem öznelerinin zıtlıkları daha gizil ve soyut bir şekilde söylemselleştirmeleri metnin anlaşılabilirliği için de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Biçimsel ikili karşıtlıklar açısından 6 ve 7. sınıf düzeyinde kullanılan ders kitaplarının birbirine yakın oranlarda bu türden göstergeleri içerdikleri, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın ise daha fazla gösterge içerdiği tespit edilmiştir. Her üç sınıf düzeyindeki ders kitabında da daha çok olumlu göstergeler kullanılmıştır. Bu durum sözcelem öznelerinin, sözcelem durumlarında daha çok olumlu çerçevede bir edinçsel yapıya büründüklerini göstermektedir. Bu da sözcelerin ağırlıklı olarak yüzeysel yapıda olumlu göstergelerle somutlaştığını kesinlemektedir.

5. Dereceli karşıtlıklar açısından her üç sınıf düzeyine yönelik kitapların söz varlıklarında oldukça düşük bir kullanım yoğunluğu bulunmaktadır. İlgili ders kitaplarının dereceli karşıtlıkları kavratmada yetersiz oldukları söylenebilir.

6. Yön gösteren karşıtlıklara yönelik göstergelerin kullanım yoğunluğu da her üç sınıf düzeyinde oldukça düşük düzeydedir. Bu durum her üç sınıf düzeyindeki ders kitaplarının da yön gösteren karşıtlıkları belirlemede yetersiz olduklarını göstermektedir.

7. Eşsesliliğe ilişkin göstergelerin kullanım yoğunluğunun en yüksek düzeyde 8. sınıfa yönelik ders kitabının olduğu belirlenmiştir. En düşük düzeyde kullanım yoğunluğu ise 6. sınıfa yönelik olarak kullanılan ders kitabında belirlenmiştir. Eşseslilik özelliğinin ağırlıklı olarak 6. sınıf düzeyindeki dil etkinlikleri ile kavratılmaya çalışıldığı düşünüldüğünde bu sınıf düzeyine yönelik hazırlanan Türkçe ders kitabının eşseslilik açısından yetersiz olduğu söylenebilir.

8. Altanlamlılık ilişkisi açısından en yüksek kullanım yoğunluğu 8. sınıf düzeyine yönelik ders kitabında belirlenirken, en düşük kullanım yoğunluğu ise 6. sınıf düzeyinde belirlenmiştir. Bu durum sözcükte anlam konularının ağırlıklı olarak 6. sınıf düzeyinde kavratılmaya çalışıldığı düşünülünce ilgili ders kitabının yetersiz kaldığını göstermektedir.

9. Ana dili eğitiminin temel işlevlerinden biri de yazın eğitimidir. Yazın dili açısından bir metindeki yan anlam özelliği gösteren sözcüklerin kullanımı son derece

önemlidir. Metinler çözümlendiğinde 6. sınıftan 8. sınıfa doğru yan anlam kullanım yoğunluğunun arttığı görülmüştür. Bu da sınıf düzeyi yükseldikçe yazınsal dilin yan anlam özelliği açısından yoğunlaştığını göstermektedir. Bir başka ifade ile 8. sınıfa yönelik metinlerin sözcelem durumlarında yazınsallık kaygısının daha etkili olduğu söylenebilir. Buna karşılık sınıf düzeyi düştükçe metinlerin yazın dilinden uzaklaştığı belirlenmiştir.

10. Kavram alanlarına yönelik gerçekleştirilen çözümleme sonucunda 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerin yeterli olduğu tespit edilmiştir. Ancak özellikle 6. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabındaki metinlerin bu açıdan yeterince etkin olmadığı ve alımlama eylemi üzerinde tematik açıdan yetersiz ve etkisiz olduğu söylenebilir.

11. Ad aktarımı açısından 7 ve 8. sınıf düzeyindeki ders kitapları birbirine yakın oranlarda kullanım sıklığı yoğunluğu göstermişlerdir. Buna karşılık 6. sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitabının söz varlığının diğer iki sınıfa yönelik ders kitaplarının söz varlıklarından geride kaldığı ve oldukça yetersiz düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu da 6. sınıf öğrencilerinin alımlama esnasında yeterli miktarda ad aktarımı kullanımı ile karşılaşamayacağını ve yeterli farkındalığın da oluşamayacağını göstermektedir. Bu durum ayrıca 6. sınıf düzeyindeki metinlerin sözcelem öznelerinin yazın dilinden uzak bir sözceleme gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

12. İnsandan doğaya aktarım unsurları açısından en düşük düzeyin 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığı olduğu belirlenmiştir. Bu durum ilgili ders kitabının söz varlığının insana ait özelliklerin doğaya ait unsurlar için kullanılmasına ilişkin örneklerin yeterli yoğunlukta olmadığını ve ilgili ders kitabının da bu yönü ile yetersiz kaldığını göstermektedir.

13. Doğadan insana aktarım unsurları açısından ise 6 ve 7. sınıfa ilişkin ders kitaplarının birbirine yakın yeterlilikte kullanım sıklığı yoğunluğu göstermektedir. Buna karşılık özellikle 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığının kullanım sıklığı yoğunluğu açısından ve ilgili örneklerle öğrencileri buluşturma açısından yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Bu türden anlam özelliğine sahip göstergeler ile bu göstergelerin kullanım sıklıkları oranlarının birbirine çok yakın olması sözcelem öznelerinin yerdes özellik gösteren bağımsız biçimbirimleri çok fazla tercih etmediklerini göstermektedir.

14. Doğadaki nesneler arasında aktarım ilişkisi açısından ders kitaplarındaki söz varlıkları çözümlendiğinde 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın oldukça yüksek bir oranda kullanım sıklığı yoğunluğuna sahip olduğu ve kullanım sıklığı yoğunluğu ile diğer ders kitaplarından ayrıldığı görülmektedir. 6. sınıf düzeyindeki ders kitabının doğadaki nesneler arasındaki özelliklerin birbirleri yerlerine kullanım örnekleri açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

15. Somutlaştırma açısından 6 ve 7. sınıfa yönelik hazırlanan Türkçe ders kitapları, 8. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabından daha az yoğunluğa sahiptir. Bu durum 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin sözcelem öznelerinin yüzeysel yapıda metinleri söylemselleştirirken daha soyut çizgide bir yol izledikleri görülmektedir. Bu durum ayrıca ilgili ders kitaplarının daha az somutlaştırma örneğine sahip olduğunu ve bu anlam özelliği açısından da 8. sınıf düzeyine göre daha yetersiz olduklarını göstermektedir.

16. Türkçe ders kitaplarındaki metinler duyular arası aktarım açısından her üç sınıf düzeyinde de ilgili ders kitaplarının yetersiz kaldıkları tespit edilmiştir. Özellikle 6. sınıfa yönelik ders kitabının söz varlığındaki duyular arası aktarım örnekleri yok denecek kadar azdır.

17. Benzetme sanatının en fazla yoğunluğa sahip olduğu sınıf düzeyi 7. sınıf olarak tespit edilmiştir. Buna karşılık en az benzetme sanatının kullanıldığı sınıf düzeyi ise 6. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabı olarak belirlenmiştir. Bu durum özellikle ortaokul düzeyindeki öğrencilerin rahatlıkla farkına varabildikleri bu söz sanatının kavratılması açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilmektedir.

18. Özel adlar alımlama sırasında öğrencilerin yazınsal gerçeklik ile dil dışı nesnel gerçeklik arasında bağ kurmalarını kolaylaştırmakta, aşırıya kaçılmadığı sürece okuma hazzına katkıda bulunmaktadır. Araştırmada kitaplar arasında en düşük kullanım yoğunluğuna sahip ders kitabı 8. sınıf düzeyinde olanıdır. Bu durumun metinlerin yaş olarak daha büyük öğrencilerin alımlayıcı konumunda bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir.

19. Araştırma kapsamında ders kitaplarındaki metinlerde yer alan gönderim unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda en düşük düzey 7. sınıf düzeyine yönelik olarak hazırlanan ders kitabındaki metinlerde tespit edilmiştir. Bu durum ilgili ders kitabının alımlayıcıları açısından belirli bir noktada anlam bulanıklığı tehlikesinin söz konusu olabileceğini göstermektedir.

20. Abartma özelliği gösteren dilsel birimlerin en yüksek oranda kullanıldığı ders kitabı 6. sınıf düzeyindeyken, en düşük düzeyde kullanıldığı sınıf düzeyi ise 8. sınıf düzeyine yönelik olarak hazırlanan ders kitabıdır. Buradan hareketle sınıf düzeyi düştükçe sözcelem öznelerinin alımlama etkisini artırma kaygısının sözcelem durumu üzerinde baskı oluşturmamasının, sınıf düzeyi yükseldikçe ise sözcelem durumu üzerindeki bu baskının azalmasının etkili olduğu görülmektedir.

21. Anlam daralmasına örnek oluşturabilecek hiçbir dil birimi 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda tespit edilememiştir. Diğer iki sınıfa yönelik ders kitaplarının söz varlıklarında da çok az oranda anlam daralmasına ilişkin gösterge tespit edilmiştir. Buradan hareketle özellikle 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlıklarının bu anlam olayına ilişkin örnekleri öğrencilere sunmada, farkındalık oluşturmada yetersiz kaldıklarını göstermektedir.

22. Anlam genişlemesine ilişkin yine gerçekleştirilen çözümleme sonucunda her üç sınıf düzeyine yönelik hazırlanan ders kitaplarının söz varlıklarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Özellikle 7 ve 8. sınıf düzeyinde hiçbir anlam genişlemesi örneği tespit edilememiştir.

23. Kapsam açısından özellikle 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığının yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum özellikle 6. sınıf düzeyindeki öğrencilerin kapsamlayış örneklerine ilişkin yeterli farkındalık oluşturamayacaklarını göstermektedir.

24. Türkçe ders kitaplarının söz varlıklarının eksiltme açısından son derece yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Sadece 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir tane eksiltme özelliği gösteren dilsel birim tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin günlük

hayatta çok karşılaştıkları bu kullanım şeklinin ders kitaplarındaki metinlerde karşılığını bulamadıklarını göstermektedir.

25. Örtmece veya diğer adı ile güzel adlandırma, iletişim esnasında çağrışımsal açıdan alımlayıcı ve sözceleyene kötü şeyler anımsatan gösterilenlerin farklı göstergeler ile karşılanmasıdır. Bu noktada en yüksek kullanım düzeyi 8. sınıflara yönelik olarak hazırlanan ders kitabının söz varlığında tespit edilmiştir. Bu bağlamda ilgili ders kitabındaki metinlerde kötü çağrışımlara sahip olan gösterilenlerin sözcelem özneleri tarafından daha gizil bir şekilde somutlaştırılmasının hedeflendiği görülmektedir.

26. Günlük hayatta dilin en sık kullanılan jargonlarından biri de argodur. Argo; kaba, hoş karşılanmayan, ayıp, cinsellik içeren dilsel birimlerin oluşturduğu bir tür alt dizgedir. Türkçe ders kitapları çözümlendiğinde sadece 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bir kullanım örneğine rastlanmış, bunun dışında kalan diğer iki sınıf düzeyinde herhangi bir kullanım örneği tespit edilememiştir.

27. Mecazlaşma açısından en yüksek kullanım yoğunluğuna 8. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabının olduğu belirlenmiştir. Bu da ilgili ders kitabının yüzeysel yapısını oluşturan sözce ve göstergelerin söylemselleşme sırasında kendi gerçek anlamlarından uzaklaşarak somutlaştıklarını göstermektedir. Aksine 6 ve 7. sınıflara yönelik ders kitaplarında ise metinlerin yüzeysel yapılarını oluşturan sözce ve göstergelerin çoğunlukla kendi gerçek anlamları ile somutlaşarak söylemselleştikleri görülmektedir.

28. Anlam kayması açısından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerin söz varlıklarının yeterli olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ilgili sınıftaki öğrencilerde yeterli farkındalık oluşturacak düzeyde bu ders kitabının söz varlığına sahip olduğu belirlenmiştir. Aksine 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki kullanım sıklığı yoğunluğunun düşük olması, bu ders kitabının anlam kaymasına yönelik farkındalık oluşturmada yetersiz kaldığını kesinlemektedir.

29. Her üç sınıf düzeyindeki ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlıklarında da anlam iyileşmesine ilişkin bir göstergeye rastlanmamıştır. Bu durum her üç kitabın da bu anlam özelliğini kavratmada yetersiz kaldığını göstermektedir.

30. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda anlam kötüleşmesine ilişkin çözümleme sonucunda 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda hiçbir kullanım örneği tespit edilememiştir. Diğer iki sınıf düzeyindeki kullanım örneklerinin de çok az olması her üç sınıf düzeyindeki ders kitaplarının da anlam kötüleşmesinin kavratılması, farkındalık oluşturmaları açısından yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

6. 1. 1. 2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Tümcelerin Anlam Yapısına İlişkin Sonuçlar

Türkçe ders kitaplarındaki metinler, tümce anlam bilimi açısından çözümlenmiş, anlam özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Metinlere yönelik olarak gerçekleştirilen çözümleme sonucunda ilgili ders kitaplarının tümce anlam bilimi açısından yapısal özelliklerine ilişkin sonuçlar şunlardır:

1. Araştırmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde olumlu tümcelerin çok fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Olumlu tümcelerin ağırlıklı olarak düşünce yollarında yer aldığı, ikinci sırada olay yazılarının ve son olarak da şiir türündeki metinlerin geldiği belirlenmiştir. En yüksek oranın düşünce yazılarının ağırlıklı olarak yer aldığı 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer aldığı belirlenmiştir.

2. Olumsuz tümceler açısından metinler incelendiğinde en yüksek kullanım oranının 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca en yüksek kullanım oranı düşünce yazılarında belirlenmiştir. Özellikle deneme türündeki yazılarda olumsuz tümcelerin yüksek olarak belirlenmesi bu durumu destekler niteliktedir. Şiir türündeki metinlerde ise olumsuz tümcelerin kullanım oranı oldukça düşüktür.

3. Soru tümcelerinin daha kurgusal yapıya sahip olan metinlerde çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Röportaj türündeki metinlerde yoğunlaşmasına rağmen dil dışı nesnelliğe yakın olan metinlerde soru tümcelerinin, olay yazılarına göre daha az kullanıldığı belirlenmiştir. Yine şiir türündeki metinlerde soru tümcelerinin kullanım oranının oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Soru tümcelerinin en yüksek kullanım oranına sahip olduğu kitap ise 7. sınıfa yönelik olarak hazırlanan Türkçe ders kitabıdır.

4. Araştırmada ünlem tümcelerinin ağırlıklı olarak anlatsal tipteki metinlerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Buradan hareketle sözcelem öznelerinin duygu aktarımını bu türden metinlerin kurgusal yapısından yararlanarak aktardığını göstermektedir.

Tiyatro ve söyleşi gibi diyalogların çok kullanıldığı metin türlerinde de ünlem tümcelerinin kullanım oranları yüksektir. Yine şiir türündeki metinlerde de ünlem tümcelerinin kullanım yoğunluğunun yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum da şiir tümcelerinin duygusal anlatımının duygu aktarımının yansıması konumundaki ünlem tümcelerini aktarmaya olanak verdiğini göstermektedir. En düşük düzey ise düşünce yazılarında belirlenmiştir. Sınıf bazında ise en düşük ünlem tümcesi kullanım oranı 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda belirlenmiştir.

5. Çok yargılı tümcelerin öğrencilere yeterince kavratılabilmesi, hem anlama hem de anlatma becerisi açısından son derece önemlidir. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda şart tümcelerinin daha çok düşünce yazılarında kullanıldığı belirlenmiştir. Olay yazılarında ise şart tümcelerinin kullanım oranlarının oldukça düşük düzeyde kaldığı belirlenmiştir. Şiir türündeki kullanım yoğunluğunun da yüksek olduğu belirlenmiştir. Sınıf değişkeni açısından şart tümcelerinin kullanım oranları genel olarak dengeli bir dağılım gösterirken, en düşük kullanım düzeyi 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda belirlenmiştir.

6. İstek tümcelerinin kullanım oranlarının 6. sınıf düzeyine yönelik hazırlanan ders kitabında oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. İlgili kitapta 9 metinde, 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda 12 metinde ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda ise 17 metinde hiç istek tümcesi kullanılmamıştır. Bu durum her üç sınıf düzeyindeki öğrencilerin istek tümceleri ile yeterince karşılaşmamalarına neden olmaktadır. Metin türleri açısından ise istek tümcelerinin çoğunlukla olay yazılarında yoğunlaştığı belirlenmiştir. 8. sınıfa yönelik hazırlanan kitap başta olmak üzere, her üç sınıf düzeyine yönelik hazırlanan kitap da istek tümcelerinin öğrenciler ile buluşturulmasında yetersiz kaldığı söylenebilir.

7. Emir tümceleri 6. sınıf düzeyindeki ders kitabında 5, 7. sınıf düzeyindeki ders kitabında 8 ve 8. sınıf düzeyindeki ders kitabında 11 metinde emir tümcesi hiç kullanılmamıştır. Metin türleri açısından ise emir tümcelerinin ağırlıklı olarak olay yazılarında ve şiir türündeki metinlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu da sözcelem öznelerinin emir tümcelerini aktarmak için kurgusal bir yapı içerisindeki karakterlere ihtiyaç duymasından kaynaklanmaktadır. Özellikle düşünce yazılarındaki oranın diğer metin türlerinin oldukça gerisinde kalması bu durumu destekler niteliktedir. Emir

tümceleri açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki metinlerde gerçekleşen kullanım yoğunluğunun oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmüştür.

8. Gereklilik tümcelerinin 6. sınıf düzeyindeki 10 metinde, 7. sınıf düzeyindeki 15 metinde hiç kullanılmaması; 8. sınıf düzeyindeki metinlerde de çok az kullanılması her üç sınıf düzeyindeki kitabın da bu tümce türünü kavratmada, farkındalık oluşturmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Özellikle tümcede anlam konularının ağırlıklı olarak 8. sınıf düzeyinde kavratılmasının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda hedeflenmesi ana dili eğitimi açısından bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda gereklik tümcelerinin düşünce yazılarında yoğunlaştığı belirlenmiştir.

9. Tümce anlam bilimi açısından ders kitapları çözümlendiğinde son derece dengesiz bir dağılımın olduğu görülmektedir. Özellikle olumlu tümce kullanımının çok yoğun olduğu, buna karşılık olumsuz ve soru tümcelerinin ise yeterince örneklendirilmediği, metinlerin yüzeysel yapılarında somutlaşmadığı belirlenmiştir. Yine istek ve gereklik tümecelerinin de her üç sınıf düzeyinde oldukça düşük bir kullanım yoğunluğuna sahip olması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

6. 1. 1. 3. Söz Eylem Kuramı Bakımından Türkçe Ders Kitaplarının Yapısına İlişkin Sonuçlar

Söz eylem kuramı, dilsel ifadelerin gerçekleşmesini bir edim olarak kabul eder ve sözceleri iletişim ortamında sözclem öznesi, sözclem durumu, sözc ve alımlayıcı çerçevesinde iletişimsel etkileşim bağlamında değerlendirip bu sözcelerin etkilerini belirlemeyi amaçlar. Bu çerçevede metinler söz eylem kuramı açısından incelenmiş ve sahneleme tekniklerinden alınan konuşma diline ait sözcelerin türleri belirlenmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen çözümleme sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmada düzsöz sözcelerinin kullanım yoğunluğunun en çok düşünce yazılarında olduğu tespit edilmiştir. Düşünce yazılarının okura belirli bir konuda bilgi verme, bir durumu ortaya koyma gibi amaçlarından dolayı düzsöz edimleri daha çok düşünce yazılarında yoğunlaşmıştır. Düzsöz sözcelerinin en düşük düzeyde kullanıldığı metin türü ise şiir türündeki metinlerde belirlenmiştir. Olay yazılarındaki kullanım

yoğunluğu açısından düzsöz sözcelerinin kullanım yoğunluğu düşünce yazılarının oldukça gerisinde kalmıştır.

2. Edimsözler, kullanım miktarı açısından en çok şiir türündeki metinlerde yoğunlaşmıştır. En düşük kullanım yoğunluğuna ise düşünce yazılarında rastlanmaktadır. Edimsözler aynı zamanda bir edimi gerçekleştirmek olduğundan, bilgi verme amaçlı düşünce yazılarında yer bulması zorlaşmıştır.

3. Etkisözler aynı zamanda sözcelem öznesinin alımlayıcı üzerinde baskı kurma, onu etkileme çabasının somutlaşmasıdır. Bu bağlamda etkisözlerin en çok olay yazılarında yer aldığı yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Özellikle sahneleme kesitlerine uygunluğu bu metin türlerinde kurgusal açıdan sözceleyen ile alımlayıcının aynı kurgusal bağlamda birlikte yer almalarına olanak tanımaktadır. Bu da etkisözlerin bu metin türünde daha çok gerçekleşme fırsatı bulması anlamına gelmektedir. En düşük kullanım yoğunluğu ise şiir türündeki metinlerde belirlenmiştir.

4. Sınıf değişkeni açısından düzsözlerin en yüksek kullanıldığı kitap 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'dır. Bunda bilgilendirici metinler olan düşünce yazılarının bu sınıf düzeyinde ağırlık kazanmasının etkisi büyüktür. En düşük kullanım düzeyi ise olay yazılarının çoğunlukta olduğu 6. sınıf düzeyine yönelik hazırlanan ders kitabında belirlenmiştir.

5. Edimsözler açısından ise en yüksek kullanım düzeyi 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda belirlenmiştir. Bu durum ilgili ders kitabındaki sahneleme kesitlerinin daha çok dilin kendisinin eylem olduğu işleve yöneldiğinin göstergesidir.

6. Etkisözlerin en yoğun şekilde kullanıldığı metinlerin yer aldığı sınıf düzeyi ise 6. sınıftır. İlgili ders kitabındaki anlatısal metinlerin yoğunluğu etkisözlerin bu kitapta yoğunlaşmasına yol açmıştır. Etkisözlerin en düşük düzeyde kullanıldığı metin türü ise 7. sınıfa yönelik hazırlanan ders kitabıdır. Bu da ilgili ders kitabında bildirişim açısından sözceleyen merkezli bir iletişimin ağırlık kazandığını göstermektedir.

6. 1. 2. Öğrencilerin Özyeterlik Algılarını Belirlemeye Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

Ana dili eğitimindeki bir diğer önemli unsur ise metinlerin alımlayıcısı konumundaki öğrencilerdir. Öğrencilerin ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarına ilişkin görüşleri, beklentileri, değerlendirmeleri metinlerin alımlama edimindeki başarısı açısından son derece önemlidir. Aksi halde metinlerde kodlanan anlamsal karşılıklar, yeteri kadar çözümlenemeyecek ve öğrencilerin anlam dünyalarında karşılığını bulamayacaktır. Bu durum da bir noktada ana dili eğitimi başarısız yönde etkileyecektir. Bu nedenle ders kitaplarına yönelik öğrencilerin görüşleri için nicel anket ölçeği uygulanmış ve onların ilgili Türkçe ders kitaplarına ilişkin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Uygulanan anket sonucunda öğrencilerin görüşleri SPSS programı kullanılarak analiz edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırma kapsamında uygulanan ölçek sonucunda Türkçe ders kitaplarının söz varlıklarının sözcük anlam bilimine ilişkin anlam özelliklerine öğrencilerin ulaşmalarına ilişkin genel ortalamanın “sık sık” ($\bar{X}=3.97$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

2. Türkçe ders kitaplarının söz varlıklarının sözcük anlam bilimine yönelik özellikleri kapsamında öğrencilerin; metinlerdeki gerçek anlamlı sözcüklerin, karşıt anlamlı sözcüklerin, abartılı ifadelerin, mecazlı ifadelerin kullanım özelliklerinin “her zaman” farkına varabildikleri tespit edilmiştir. Yine öğrencilerin metinlerde; eşanlamlılık özelliği, çok anlamlılık özelliği gösteren, yan anlamda kullanılan, sesteş özellik gösteren sözcüklerin, kavram alanlarının, duygusal anlamı olan sözcüklerin, aktarmaların, benzetme sanatlarının, metinlerde geçen özel adlar ile karşıladıkları kavramlar arasındaki anlam ilişkilerinin, bağlamsal anlam farklılıklarının, anlam daralmalarının, anlam genişlemelerinin, anlam iyileşmelerini, anlam kötüleşmelerinin, anlam kaymasına uğramış sözcüklerin ve argo ifadelerin “sık sık” farkına varabildikleri belirlenmiştir.

3. Araştırmada ders kitaplarının sözcük anlam bilimi özelliklerine ilişkin öğrenci görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Hem kız hem de erkek öğrencilerin ilgili anlam özelliklerine “sık sık”

düzeyinde ulaşabildikleri tespit edilmiştir. Bu durum cinsiyet değişkeni açısından her ki öğrenci grubunun da görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir. Buna karşılık kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre metinlerin sözcük anlam bilimi özellikleri bakımından daha olumlu düşündükleri belirlenmiştir.

3. Ders kitaplarının sözcük anlam bilimi özelliklerine ilişkin öğrenci görüşlerinin sınıf düzeyi değişkeni açısından genel olarak “sık sık” düzeyinde olumlu bulunduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık görüşlerin sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Sınıf seviyesi yükseldikçe öğrencilerin kitapların sözcük anlam bilimi açısından yapısına ilişkin görüşlerin olumsuzlaştığı belirlenmiştir.

4. Araştırmada sosyoekonomik düzey değişkenine göre sözcük anlamı becerilerine ilişkin öğrenci görüşlerinin “sık sık” düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık sosyoekonomik düzey açısından da öğrenci görüşlerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında sosyoekonomik düzey yükseldikçe öğrencilerin metinlerin sözcük anlamı özelliklerine ulaşma düzeylerinin arttığı görülmektedir.

5. Araştırmada Türkçe ders kitaplarının sözcük anlamı özelliklerine ilişkin öğrenci görüşlerinin anne eğitim seviyesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılaşmanın gerçekleştiğini göstermektedir. Bu noktada özellikle okuryazar olmayan annelerin çocuklarının ilgili anlam özelliklerine ulaşma düzeyleri ile lise ve üniversite mezunu olan annelerin çocuklarının ulaşma düzeyleri arasında olumsuz yönde bir fark olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin annelerinin eğitim seviyesi yükseldikçe metinlerin sözcük anlamı özelliklerine ulaşma düzeyleri artmaktadır.

6. Baba eğitim düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin sözcük anlamı özelliklerine ulaşma düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Özellikle ilkokul mezunu babaların çocuklarının anlam özelliklerini fark edebilme seviyelerinin, lise ve üniversite mezunu babaların çocuklarının fark edebilme düzeylerinin gerisinde kaldığı tespit edilmiştir.

7. Araştırmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan tümcelerin anlam özelliklerine öğrencilerin ulaşmalarına ilişkin genel ortalamanın “her zaman” ($\bar{X}=4.34$) düzeyinde olduğu belirlenmiştir.

8. Türkçe ders kitaplarındaki tümcelerin tümce anlam bilimine yönelik özellikleri kapsamında öğrencilerin; olumlu tümceleri, olumsuz tümceleri, soru tümcelerini, ünlem tümcelerini, şart belirten tümceleri, istek belirten tümceleri, emir tümcelerini “her zaman” düzeyinde ulaşabildikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin gereklilik bildiren tümcelere ise “sık sık” düzeyinde ulaşabildikleri belirlenmiştir.

9. Öğrencilerin konuşma diline ait konuşmacının etkili konuşma yöntemlerinin; açık, yeterli ve doğru tümcelerinin “her zaman” düzeyinde farkına varabildikleri belirlenmiştir. Yine öğrencilerin konuşmacının iletişim sırasındaki niyetinin ve tutumunun “sık sık” düzeyinde farkına varabildikleri tespit edilmiştir.

10. Öğrencilerin metinlerdeki tümcelerin anlam özelliklerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Her ne kadar hem kız hem de erkek öğrenciler “her zaman” düzeyinde görüş belirtseler de kız öğrencilerin görüşlerinin erkek öğrencilere göre çok daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum metinlerdeki sözcüklerin anlam özelliklerine ilişkin cinsiyet değişkeni açısından belirlenen durumu da destekler niteliktedir.

11. Öğrencilerin sınıf değişkenleri açısından tümcelerin anlamlarına ulaşma düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Her üç sınıf düzeyinde de öğrencilerin tümcelerin anlamlarına ilişkin “her zaman” kavrayabildikleri tespit edilmiştir. Ancak sınıf seviyesi yükseldikçe olumlu görüş seviyesinin de azaldığı tespit edilmiştir.

12. Sosyoekonomik düzey değişkeni açısından her üç grup öğrenci de tümce anlam bilimine ilişkin “her zaman” düzeyinde farkına varabildiklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık sosyoekonomik düzey açısından anlamlı bir farklılaşmanın olduğu tespit edilmiştir. Buna göre sosyoekonomik düzey arttıkça öğrencilerin tümcelerin anlam özelliklerini belirleyebilme seviyeleri de artmaktadır.

13. Anne eğitim düzeyi değişkenine göre öğrencilerin tümce anlamlarına ulaşma düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu belirlenmiştir. Buna göre anne eğitim düzeyi yükseldikçe genel olarak tümce anlamlarına ulaşma düzeylerinin de arttığı belirlenmiştir.

14. Baba eğitim düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin tümcelerin anlamlarına ulaşma düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Okuryazar olmayan ve okuryazar olan babaların çocuklarının “sık sık” düzeyinde tümce anlamlarına ulaştıkları tespit edilirken; ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan babaların çocukları ise “her zaman” düzeyinde tümce anlamlarına ulaştıklarını belirtmişlerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise baba eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin tümce anlamlarına ulaşma düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir.

6. 1. 3. Öğretmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Elde Edilen Sonuçlar

Türkçe eğitimi açısından en önemli unsurlardan biri de öğretmenlerdir. Türkçe öğretmenlerinin yeterliği, etkinliği, güncel gelişmeleri takibi gibi etkenler ana dili eğitimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca onların ana dili eğitiminde kullanılan materyallere ilişkin görüşleri de son derece önemlidir. Aksi halde uygulanabilirlik düzeyi yetersiz olan materyallerin kullanılmaya çalışılacak, kalitesiz ve yetersiz ders materyalleri ile ana dili etkinlikleri doldurulacaktır. Bu bağlamda Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinin alınması için 6 maddelik bir görüşme formu hazırlanmış ve öğretmenlerin görüşleri çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin Türkçe ders kitaplarına ilişkin görüşlerine ait şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Türkçe öğretmenleri öğrenme alanlarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin görüşleri alınmıştır. Araştırmada yer alan öğretmenlerden bir kısmı konuşma yazma, bir kısmı okuma ve bir kısmı da dil bilgisi öğrenme alanlarını yetersiz olarak değerlendirmişlerdir.

2. Araştırmaya katılan öğretmenler, İTDÖPK ile uygulanması hedeflenen çoğu çalışmanın çok zaman aldığını ve doğal olarak da ilgili çalışmaları gerçekleştirirken zaman sıkıntısı çektiklerini ifade etmişlerdir.

3. Bazı öğretmenler Türkçe ders kitaplarının anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasında yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Bu nedenle bazı öğretmenler, ek materyallere ihtiyaç duyduklarını ve kullandıklarını dile getirmişlerdir. Bunda metinlerin hem nitel hem de nicel açıdan yetersiz olarak görülmesinin de etkisi vardır.

4. Anlam konularının daha iyi kavratılması için hazırlık aşamasına daha fazla ağırlık verilmesi gerekliliği de diğer bir önemli görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Ayrıca anlam konuları programa yerleştirilirken öğrencilerin yaş gruplarının yeterince dikkate alınmadığı yönünde de görüş belirtilmiştir.

6. Öğrencilerin aktif bir şekilde derse katılımlarının sağlanması için sınıf içinde etkili iletişime, iyi bir hazırlık sürecine, gelişim düzeyinin dikkate alınması gerektiği yönünde görüşler ortaya çıkmıştır.

7. İTDÖPK'ye yönelik bir diğer eleştiri ise dilsel becerilerin tek tip, kalıp şeklinde öğretilmeye çalışılmasına ilişkindir. Bu durumun da öğrencileri günlük hayata yeterince hazırlayamayacağı yönünde görüş ortaya çıkmıştır.

8. İTDÖPK'nin 6, 7 ve 8. sınıf anlam konularını sistematik bir şekilde planlamadığına yönelik eleştiriler araştırma kapsamında belirlenmiştir. Bu durumun da sarmal eğitim anlayışını olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmiştir.

9. Teknolojinin yeterince ve doğru bir şekilde ana dili eğitim faaliyetlerinde kullanılmaması da belirlenen bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine medya ve teknolojinin ana dili becerilerini olumsuz yönde etkilemesi de araştırmada belirlenen sorunlardan biridir.

10. Öğrencilerin şiir türündeki metinlerin anlam dünyalarını yeterince kavrayamamaları, fiziksel koşulların yetersizliği önemli sorunlar olarak tespit edilmiştir.

11. Araştırmada yer alan Türkçe öğretmenleri, genel olarak İTDÖPK'deki öğrenme alanlarının anlam konularının edindirilmesi noktasında birbirini yeterince desteklemediğini belirtmişlerdir. Özellikle İTDÖPK'nin öngördüğü çalışmaların gerçekleştirilmesinde süre yetersizliği, metinlerin ilgili anlam konularına uygun

olmaması, sistematik bir şekilde metinlerin ve öğrenme alanlarının ilişkilendirilmemesi, fiziksel olanaksızlıklar gibi sorunlar ön plana çıkmıştır.

12. Araştırma kapsamında öğretmenler metinlerin öğrencilerin seviyelerine uygun olup olmadığına ilişkin soruya öğretmenlerin çoğu uygun olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

13. Yine öğretmenlerden bir kısmı metinlerin ilgili anlam konularını kavratmak için çok uzun olduğunu, daha kısa metinler seçilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Metinlerin uzunluklarının öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına, anlamsal bütünlüğün sağlanmasında kopukluklar oluşmasına, öğrencilerin sıkılmalarına neden olduğunu dile getirmişlerdir.

14. Araştırma sonucunda metinlerin öğrenciler için yeterince sade olmadığı, biçem yönünden son derece ağır bir dil tercih edildiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durumun da anlamayı zorlaştırdığı ve ders kitaplarının anlam yapıları açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilebileceğini ifade etmişlerdir.

15. Metinlerin öğrencilerin duygu dünyalarına hitap etmemesi de anlam konularının kavratılması açısından bir diğer önemli sorun olarak belirlenmiştir. Ayrıca metinlerde yer alan karakterlerin çocukların duygu, düşünce, günlük hayat, sosyal yaşantı içerisinde karşılaşılabilecekleri tipler olmadığı dile getirilmiştir.

16. Araştırmaya katılan öğretmenler, ders kitaplarında anlatsal tipteki metinlerin sayısının yetersiz olduğunu ve bu türden daha fazla metne yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrenilerin bu türden metinleri daha rahat anlayabildiklerine yönelik görüş belirtmişlerdir.

17. Araştırmada etkinliklerin çok fazla olup çok süre aldığı, soyut metinlerin anlaşılabilirliğinin son derece zor olduğu, kullanılan şiirlerin öğrenciler için çok da uygun olmadığı, öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin metinleri anlamak yeterli olmadığı, sınıflar arasında metinsel takip ve bağlantıların yeterince planlanmasından dolayı bazı metinlerin bir üst sınıftaki kitaplarda tekrar edildiği gibi sorunlar tespit edilmiştir.

18. Araştırmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük anlam bilimine yönelik dilsel özellikleri kavratabilmesini desteklemesine ilişkin görüşler belirlenmeye

çalışılmıştır. Bu bağlamda metinleri yeterli gören öğretmenler, toplum hafızasından silinmiş sözcüklerin metinlerde çok fazla yer almasını bir sorun olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çok anlamlılık, alt anlamlılık, kavram alanı ve yan anlam açısından ise daha zengin metinlerin kullanılmasının bir zorunluluk olarak görüldüğü belirtilmiştir. Metinlerdeki anlam özelliklerini destekleyici görsellerin yetersizliği de bir sorun olarak belirlenmiştir.

19. Metinlerin özensizce kısaltılmasının, birçok anlam özelliğinin kaybedilmesine yol açtığı ve bu durumun da bu anlam özelliklerinin kavratılmasını oluştırdığını dile getirmişlerdir.

20. Araştırmada kapsamında ders kitaplarındaki tümcelerın anlam özelliklerine ilişkin Türkçe öğretmenlerinin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Genel olarak tümce anlam bilimi açısından yeterli görülen ders kitaplarında özellikle emir tümcelerine yeterince yer verilmemesi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca genel olarak olumlu ve olumsuz tümcelere yer verilmesi de bir olumsuzluk olarak araştırmada belirlenmiştir.

21. Araştırmada konuşma diline ilişkin yeterince ve etkili örnekler bulunup bulunmadığına yönelik öğretmen görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada yer alan öğretmenler ağırlıklı olarak ders kitaplarını bu yönden yetersiz bulduklarını dile getirmişlerdir. Konuşma diline ait yeterli örneğın yer almaması bir sorun olarak ortaya belirlenmiştir. Ayrıca metinlerdeki diyalogların öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikte olmaması da bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Metinlerdeki diyalogların kültürel yapı özelliklerini yansıtmaktan yoksun olduğu, az da olsa yöresel ağız kullanımları içermesi gerektiğı öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca diyalogların daha fazla dramalaştırmaya uygun şekilde hazırlanmasının gerektiğı ifade edilmiştir.

22. Genelde ana dili eğitiminde kullanılan metinlerin, özelde ise ders kitaplarındaki metinlerin Türkiye'nin kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerini, zenginliklerini yansıtacak nitelikte olmadığı dile getirmişlerdir. Ayrıca metinlerde ele alınan konuların ilgi çekici ve okumaya özendirici nitelikte olması gerektiğı belirtilmiştir.

23. Anlam ve anlatıma yönelik dilsel becerilerin öğrenciye fark ettirilmeden sezdirilerek kavratılmaması, ders kitaplarının çok sık değişmesi, metinlerde anlatım

bozuklarının bulunması, metinlerde ele alınan konuların birbirini destekler nitelikte bir bütün oluşturmaması, şiirlerin ele aldıkları konular açısından özenli seçilmemesi, ders kitaplarındaki metinlerin dilsel kullanımlar açısından hem öğretmenlere hem de öğrencilere örnek olacak nitelikte olmaması diğer önemli sorunlar olarak belirlenmiştir.

6. 2. ÖNERİLER

1. Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinler seçilirken anlam belirleyenler arasındaki uyuma, söz dizimsel açıdan özen gösterilmeli; yüzeysel yapısında anlam belirleyenleri açısından çok fazla uyumsuzluğun yer aldığı metinler tercih edilmemelidir. Özellikle sınıf seviyesi yükseldikçe ders kitaplarına yerleştirilen düşünce yazılarının seçiminde anlam belirleyenler ve ayırıcılar arasındaki uyuma dikkat edilmesi öğrencilerin rahatlıkla alımlayabileceği metinlerin tercih edilmesini kolaylaştıracaktır.

2. Metinlerdeki eşanlamlı unsurların miktarı, kullanım şekli son derece önemlidir. Eşanlamlılık özelliği gösteren sözcükleri aynı sözce içerisinde kullanılan metinler yerine, farklı sözcelerde kullanılan metinlerin tercih edilmesi daha doğru olacaktır. Özellikle düşünce yazılarının seçiminde, eşanlamlılık özelliği gösteren sözcüklerin kullanım şekillerine özen gösterilmesi metnin kalitesi açısından son derece önemlidir.

3. Karşıt anlamlılık özelliği gösteren sözcükleri içeren metinlerin özellikle 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında tercih edilmesi, sözcükte anlam konularının bu sınıf düzeyinde yoğun olarak verilmesinden dolayı son derece önemlidir. Karşıt anlamlılık özelliğinin ikili, biçimsel, dereceli ve yön gösteren karşıtlıklar olmak üzere, her türünün metinlerin söz varlıklarında yeterince yer bulmaları ilgili anlam konularına yönelik farkındalık oluşturulması ve bu anlam konularının kavratılması açısından faydalı olacaktır. Özellikle mevcut ders kitaplarının söz varlıklarında yetersiz düzeyde olduğu belirlenen dereceli ve yön gösteren karşıtlıklara daha fazla yer veren metinler tercih edilmelidir.

4. Eşseslilik özelliği yansıtan göstergelere 6. sınıf düzeyindeki metinlerde daha fazla yer verilmesi, metinsel çerçevede bu anlam ilişkisinin farklı kullanımlarla somutlaştırılması ve etkinlikler yardımı ile öğrencilerde farkındalık oluşturulması faydalı olacaktır.

5. Altanlamlılık ilişkisi açısından hem ders kitaplarında hem de çalışma kitaplarında daha fazla yer verilmesi, bu anlam özelliğinin kavratılması açısından faydalı olacaktır. Özellikle alt sınıflarda bu anlam özelliği daha yoğun bir şekilde öğrenci ile buluşturulmalı ve öğrenci seviyelerine uygun etkinliklerle kavratılmaya çalışılmalıdır.

6. Öğrencilerin yazınsal eğitimleri açısından yan anlamda kullanılan göstergelerin farkında olmaları, gerek yazılı gerekse sözlü anlatımlarında bu anlam özelliğini yeterli ve etkin şekilde kullanmaları son derece önemlidir. Bu nedenle metinlerin yan anlam kullanımları açısından zengin nitelikte olmaları gerekmektedir. Özellikle alt sınıflara yönelik ders kitaplarında da metinlerde yazınsal kaygının güdülmeli ve yan anlamda kullanılan göstergelere daha fazla yer verilmelidir.

7. Kavram alanları, bir metnin alımlama sırasındaki okuma izotopisini belirleyeceğinden, ana dili eğitiminde kullanılan metinlerdeki yoğunlaşmaların yaşandığı kavram alanları son derece önemlidir. Özellikle metinlerin derin yapısındaki devingen anlam unsurlarının yüzeysel yapıda söylemselleşerek kümeler oluşturduğu kavram alanları, temaların edindirilmesi açısından da son derece önemlidir. Bu nedenle metinlerin seçiminde okuma sırasında somutlaşan kavram alanlarının dikkate alınması gerekmektedir. Bu kavram alanları öğrencilerin gelişim basamakları dikkate alınarak planlanmalı ve asla tesadüflere bırakılmamalıdır.

8. Ad aktarımı açısından metinlerde yeterli miktarda örneğe yer verilmesi, öğrencilerin yazınsal dili edinmeleri ve günlük dilden yazınsal dile geçişleri açısından son derece önemlidir. Bu noktada hem ad aktarımı hem de deyim aktarımı türleri olan insandan doğaya aktarım, doğadan insana aktarım, doğadaki nesneler arasında aktarım, somutlaştırma ve duyular arası aktarım örneklerine yeterli zenginlikte sahip olan metinlerin ana dili eğitiminde tercih edilmesi gerekmektedir. Özellikle incelenen ders kitaplarının duyular arası aktarım açısından yetersiz kaldığı ve metinlerin bu yönden zenginleştirilmesinin yazın eğitimi açısından yararlı olacağı görülmektedir.

9. Söz sanatları arasında benzetme, her üç sınıf düzeyinde de öğrencilerin rahatlıkla kavrayabildikleri söz sanatı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle 6. sınıfa

yönelik hazırlanan ders kitaplarının benzetme sanatı açısından daha zengin olması söz sanatlarına yönelik farkındalık oluşturmaları açısından yararlı olacaktır.

10. Yazın metinlerinde kullanılan özel adlar asla tesadüflere bırakılmamalı ve karşıladığı kavram ile anlamları arasındaki bağ alımlamaya katkıda bulunmalıdır. Yazın eğitimi açısından Türkçe öğretmenlerinin de bunun farkında olması ve gerek okuma eğitimi gerekse yazma eğitimi açısından öğrencilerde farkındalık oluşturacak etkin bir tutum sergilemelidir.

11. Göstergelerin anlamları yoktur, kullanımları vardır, ilkesi alımlama esnasında metinlerdeki işaret, kişi, yer, zaman ve toplumsal konum unsurlarının anlama olan katkısını ortaya koymaktadır. Bu nedenle özellikle okuma alışkanlığını yeni kazanan ya da kazanmaya çalışan ortaokul öğrencileri açısından bu unsurların etkililiği son derece önemlidir. Yazma ve konuşma becerileri açısından da ilgili unsurları öğrencilerin kullanma becerileri önplana çıkmaktadır. Bu nedenle ana dili eğitiminde kullanılan metinlerin bağlamsal unsurlarının etkililik derecelerinin dikkate alınarak ana dili eğitiminde kullanılan ders kitaplarında yer verilmesi son derece önemlidir.

12. Anlam daralması, anlam genişlemesi, kapsamlayış, eksiltme, örtmece, mecazlaşma, anlam kayması, anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesine ilişkin göstergelerin her üç sınıf düzeyinde de oldukça yetersiz oranda belirlenmesi, öğrencilerin dile yönelik artsüremsel bakış açısı geliştirmesi açısından bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda gerek metinlerde gerekse çalışma kitaplarında anlam daralması özelliği gösteren ifadeler yer verilmesi gerekmektedir. Özellikle çalışma kitaplarında bu türden artsüremsel bakış açısına sahip basit etkinliklere yer verilmesi anlam değişmelerine yönelik farkındalık oluşturmaları açısından yararlı olacaktır. Yine aşırıya kaçmadan günlük dile hazırlanmaları açısından argoya yönelik göstergelere yer verilmesi belirli bir noktada farkındalık oluşturabilir. Türkçe öğretmenleri argo kullanımı yasaklamak yerine, farkındalık oluşturacak şekilde, hakkında bilgilendirme yaparak öğrencilerin sokakta savunmasız olarak karşılaşabilecekleri bu dil jargonu hakkında bilgilendirmelerini sağlayabilirler.

13. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde olumlu tümcelerin yanı sıra olumsuz, soru, ünlem, şart, emir, istek ve gereklilik tümcelerine de daha fazla yer verilmesi bu

tümce türlerinin kavratılması açısından yararlı olacaktır. Özellikle istek, emir ve gereklilik tümcelerine daha fazla yer verilmelidir. Aksi halde öğrenciler ağırlıklı olarak olumlu tümceler ile karşılaşacak ve tek tip bir dil modeline tabi olacaklardır. Oysa ki Türkçenin tümce açısından çok zengin olduğu bilinmektedir. Yapılması gereken öğrencilerin ana dilimizin bu zenginlikleri ile yeterince tanıştırılmasıdır.

14. Ders kitaplarındaki metinlerde yer alan tümcelerin oldukça dengesiz bir dağılım göstermesi ana dili eğitimi açısından bir olumsuzluk olarak görülmektedir. Özellikle metin tercihlerinde, ders kitapları planlanırken metinlerin yapısal özelliklerinin bu yönden de ele alınması öğrencilerin tümce anlam bilimi açısından daha etkin metinlerle buluşmalarını sağlayacaktır.

15. Dil bilimin en etkin araştırma ve kullanım sahalarından biri de edim bilimdir. Üretilen sözcelerin işlevlerini; sözcelem öznesi, sözcelem durumu, sözce ve alımlayıcı izleğinde çigisel olarak değerlendiren edim bilim son yıllarda dil çalışmalarında etkin bir şekilde rol almaktadır. Türkçe eğitiminin bu etkin çalışma sahasının verilerinden, yöntem ve tekniklerinden daha fazla yararlanması başarıya ulaşması açısından son derece önemlidir. Özellikle Türkler gibi çabuk öfkelenen, mutlu olan, heyecanlanan, duygusal milletlerin sözcelem durumları üzerinde ne tür edinç boyutlarının olduğu ve bunların sözceler üzerindeki etkisi hâlâ kapsamlı çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir.

16. Öğrencilerin iletişim sırasındaki etkililiğinin artırılması için özellikle konuşma öğrenme alanına ilişkin faaliyetlerde; düzsöz, edimsöz ve etkisözler arasındaki işlevsel ayrımlara yönelik farkındalık oluşturacak çalışmalara öğretim programlarında yer verilmelidir. Yine yazma öğrenme alanı ile ilgili etkinliklerde, öğrencilerin bilgilendirici yazılarda düzsözlerin, olay yazılarında ve şiir türündeki metinlerde de edimsöz ve etkisözlerin yoğunluk kazandığının bilincinde bir ana dili eğitimi yararlı olacaktır. Özellikle sınıf ortamında gerçekleştirilecek dramalarla bu üç tür sözcenin işlevsel özelliklerine ilişkin farkındalık oluşturulabilir.

17. Metinlerdeki sahneleme kesitlerinin edim bilimin verileri ışığında yapılandırılması sözcelerin iletişim sırasındaki işlevsel rolleri ile ilgili daha etkin bir okuma eğitiminin yürütülmesini sağlayacaktır.

18. Türkçe ders kitapları ana dili eğitiminde kullanılan en önemli ders araçlarından biridir. Bu bağlamda ilgili kitaplara metinler seçilirken dil bilimin, anlam bilimin, metin dil bilimin, yazın bilimin, gösterge bilimin yöntemlerinden yararlanılmalı; metin tercihleri asla tesadüflere bırakılmamalıdır. Hiçbir zaman bir yazarın adının büyüklüğü ders kitaplarında ona ait metinlerin seçiminde tek neden olarak düşünülmemelidir. Metinler mutlaka belirli kriterler çerçevesinde çözümlenmeli ve yapısal özellikleri dikkate alınarak, çocuğa görelilik ilkesi gözetilerek belirlenmelidir. Aksi halde öğrencilerin bilişsel, sosyal ve en önemlisi de dil gelişimlerine uygun olmayan metinler ders kitaplarında yer alacak ve bu da ana dili eğitimini olumsuz yönde etkileyecektir.

19. Metinlerde; eşanlamlılık özelliği, çok anlamlılık özelliği gösteren, yan anlamda kullanılan, sesteş özellik gösteren sözcüklerin, kavram alanlarının, duygusal anlamı olan sözcüklerin, aktarmaların, benzetme sanatlarının, metinlerde geçen özel adlar ile karşıladıkları kavramlar arasındaki anlam ilişkilerinin, bağlamsal anlam farklılıklarının, anlam daralmalarının, anlam genişlemelerinin, anlam iyileşmelerinin, anlam kötüleşmelerinin, anlam kaymasına uğramış sözcüklerin ve argo ifadelerin farkındalığının artırılmasına ilişkin çalışma kitaplarında daha fazla etkinliğe yer verilmesi yararlı olacaktır. Yine öğrencilerin gerçekleştirecekleri yazınsal okumalara yönelik seçilecek eserlerin bu anlam özelliklerini yansıtacak nitelikte seçilmesi yararlı olacaktır.

20. Yazma ve konuşma öğrenme alanlarına ilişkin etkinliklerde öğrencilerin sözcük anlam bilimi özelliklerini etkili şekilde kullanmaları için önceden yapılandırılmış çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

21. Cinsiyet değişkeninden kaynaklanan anlamlı farklılaşmanın giderilmesi için okuma etkinliği sırasında erkek öğrencilerde farkındalık oluşturacak yönlendirmeler yapılmalıdır.

22. Sosyoekonomik düzey farklılıklarını dikkate alan metinlerin ders kitaplarında yer alması ya da bu türden bazı metinlerin ders kitaplarında ayrı bir bölümde ek olarak sunulması, kitap dağıtımlarında sosyoekonomik farkların da gözetilmesi sosyoekonomik düzey kaynaklı sorunların giderilmesinde yararlı olacaktır.

23. Öğrencilerin konuşma dilini etkili bir şekilde kullanabilmesi için konuşma öğrenme alanına ilişkin etkinliklerin ciddiyle uygulanması; dil bilimi başta olmak üzere edim bilim ve güzel konuşma tekniklerinden yararlanılarak bu etkinliklerin hazırlanması faydalı olacaktır. Özellikle Türkçe öğretmenlerinin ilgili öğrenme alanına ilişkin süreleri dil bilgisi, yazma, okuma gibi diğer öğrenme alanlarına aktarmamaları konuşma eğitiminin amacına ulaşması açısından yarar sağlayacaktır.

24. İTDÖPK’de, ders ve çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin süre açısından daha iyi planlanması ilgili etkinliklerin amacına uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

25. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin hem nitel hem de nicel açıdan, çağdaş dil öğretim yöntemlerini yansıtacak şekilde hazırlanması öğretmenlerin ek kaynaklar kullanmasının önüne geçecektir.

25. Anlam konuları sınıf düzeylerinde planlanırken öğrencilerin gelişim dönemlerinin, bilişsel ve sosyal özelliklerinin dikkate alınması yararlı olacaktır.

24. Ders kitaplarındaki metinlerin; türleri, yapısal özellikleri, anlamsal özellikleri dikkate alınarak anlam konuları planlanmalı ve öğretim programına yerleştirilmelidir.

25. Teknolojinin ana dili üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi için öğrencilerde farkındalık oluşturacak süreç odaklı çalışmalara, yönlendirmelere, drama çalışmalarına, güncel örneklerle öğrencinin karşılaştırılması gerekmektedir.

26. Şiir türündeki metinlerin anlamsal arka planlarının öğrenciler tarafından kavranabilmesi için yazın bilimin yöntem ve tekniklerinden yararlanılmalıdır. Yapısal özelliklerin, anlam katmanlarının doğru yöntem ve tekniklerle çözümlendiği metinlerin tercih edilmesi ana dili eğitimi açısından yararlı olacaktır.

27. İTDÖPK’de yer alan öğrenme alanlarının anlam konularının kavratılması noktasında birbirini destekleyecek nitelikte yapılandırılması, öğrenme alanlarının arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi, dil öğretimindeki çağdaş gelişmeler ışığında güncellenmesi ve ders kitaplarının bu özellikleri yansıtacak nitelikte ve yeterlilikte olması gerekmektedir.

28. Ders kitaplarında yer verilen metinlerin kısaltılırken mümkün olan en az oranda anlam ve yapı olarak kayba uğramasının sağlanması gerekmektedir. Doğru yöntemlerle metinler yoğunlaştırılarak kısaltma yoluna başvurulması gerekmektedir. Bir metnin kısaltılması, özetlenmesi sonuçta kaynak dilden tekrar kaynak dile bir tür çeviri etkinliğidir. Bu nedenle kısaltma yapılırken metinlerin eşdeğerlik bakımından özü korunmalıdır.

29. Ana dili eğitiminde kullanılan ders kitaplarında yer alan metinlerin ülkemizin kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerini, zenginliklerini yansıtacak; konuların ilgi çekici ve okumaya özendirici nitelikte olması gerekmektedir. Anlam ve anlatıma yönelik dilsel becerilerin öğrenciye fark ettirilmeden sezdirilerek kavratılması, ders kitaplarının çok sık değişmemesi, metinlerde anlatım bozuklarının bulunmaması, metinlerde ele alınan konuların birbirini destekler nitelikte bir bütün oluşturması, şiirlerin ele aldıkları konular açısından özenli seçilmesi, ders kitaplarındaki metinlerin dilsel kullanımlar açısından hem öğretmenlere hem de öğrencilere örnek olacak nitelikte olması ana dili eğitiminde başarıyı artıracaktır.

KAYNAKLAR

- Adalı, O. (2004). *Anlamak ve Anlatmak*. Pan, İstanbul.
- Ahanov, K. (2008). *Dil Biliminin Esasları* (Çev. M. Ceritoğlu). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İnkılâp, İstanbul.
- Akerson, F. E. (2005). *Göstergebilime Giriş*. Multilingual, İstanbul.
- Akikol, R. (2011), *Anlam Yaratma Aracı Olarak Kurgu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ana Bilim Dalı Radyo Televizyon Bilim Dalı.
- Aksan, D. (1973). Anadili, *Türk Dili*, XXXI/ 285, 423-434.
- Aksan, D. (1980). Sözcükbilim. *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları I*, Ankara TDK: 51-74.
- Aksan, D. (1989). Kavram Alanı – Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine. *TDAY – Belleten*, 1971: 253-262.
- Aksan, D. (1990), Türk Anlambiliminin Ana Çizgileri Üzerine. *Dilbilim Yazıları 1990*, Yay.: A. Sezer - S.Koç, Ankara USEM Yayınları, S. 5-10.
- Aksan, D. (1997). *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (1999a). *Halk Şiirimizin Gücü*. Bilgi Yayınevi, Ankara.

- Aksan, D. (1999b). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2001). *Türkiye Türkçesinin Dünyü, Bugünü, Yarını*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2003a). Anlambilim Açısından Türkçenin Sözvarlığı. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Aksan, D. (2003b). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2003c). *Dil, Şu Büyülü Düzen... .* Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2003d). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) – I. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2003e). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) – II. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2003f). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim) – III. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2003g). *Türkçenin Gücü*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. Multilingual, İstanbul.
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksarı, M. (2006). *Dilara Akancı'nın Betonlar Çiçek Açsa, Çitlembik Kız, Lise Günleri Hikâye Kitaplarının Sözcük Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Alkayış, M. F. (2004). Türkçeyi İyi Bilmeyen ya da Yeni Öğrenen Bireylerin Mecazlar Konusunda Karşılaştıkları Güçlükler. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.

Altınörs, A. (2000). *Dil Felsefesi Sözlüğü*. Paradigma, İstanbul.

Altınörs, A. (2003). *Dil Felsefesine Giriş*. İnkılâp, İstanbul.

Austin, J. L. (2009), *Söylemek ve Yapmak* (Çev. R. Levent Aysever). Metis, İstanbul.

Atay, A. (2010). Anlam Kötüleşmesine Uğramış Güzel Bir Kelime: Don. *The Journal Of Academic Social Science Studies International Journal Of Social Science*, Volume 3 Issue 1, P. 1-11, Summer 2010.

Aydın, E. (2006). Eski Türk Yazıtlarında Benzetme İlgisiyle Kurulmuş Cümleler Üzerine. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı : 21 Yıl : 2006/2 (65-72 S.)

Aydın, M. (2007). *Dilbilim El Kitabı*. 3f Yayınevi, İstanbul.

Aydın, H. (2009). *Oktay Akbal'ın Hayri Bey'li Üsküdar Adlı Öyküsünde Cümleler Arası Anlam İlişkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı.

Aygün, M. Almanca ve Türkçe'deki Sesteş Kelimeler ve Bu Kelimelerin Her İki Dildeki Karşılıkları ve Fonksiyonları.

http://www.turkofoni.org/files/almanca_ve_turkce_dek_seste_kel_meler_ve_bu_kel_meler_n_her_k_dildek_kariliklari_ve_fonks_yonlari_do_dr_mehmet_aygun-firat_un_.pdf 14.04.2014 tarihli erişim.

Ayverdi, S. (1987). *Çocuk. Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.

- Baranoğlu, Ş. (2011). Ad Vermede Zıtlık ve Benzerlik. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011.
- Barthes, R. (2005). *Göstergebilimsel Serüven* (Çev. Mehmet-Sema Rifat). YKY, İstanbul.
- Başkan, Ö. (2006). *Dilde Yaratıcılık*. Multilingual, İstanbul.
- Bayraktar, N. (2006). *Dil Bilimi*. Nobel, Ankara.
- Bayrav, S. (1998). *Yapısal Dilbilimi*. Multilingual, İstanbul.
- Biray, N. (2007). Türkiye Türkçesi İle Kazak Türkçesindeki Cümlelerin Çeşitleri Bakımından Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme. *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:1, Güz 2007.
- Bozkurt, F. (2004). *Türkiye Türkçesi Türkçe Öğretiminde Yeni Bir Yöntem*. Kapı Yayınları, İstanbul.
- Cemiloğlu, M. (2009). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, Alfa Aktüel, Bursa.
- Cesur, H. H. (2010). *Yunus Emre Divanı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı.
- Chomsky, N. (2002). *Dil ve Zihin* (Çev. Ahmet Kocaman). Ayraç, Ankara.
- Chomsky, N. (2009). *Bilgi Sorunları ve Dil Managua Dersleri* (Çev. Veysel Kılıç). Bgst Yayınları, İstanbul.

- Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk Edebiyatı*. Esin Yayınevi, İstanbul.
- Coşkun, S. (2008). Anlam Değişmelerinin Sebep Olduğu Anakronik Bakış ve Hadis Yorumlarındaki Yanıltıcılığı. *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 12, Sayı: 35 (Bahar 2008).
- Coward, R. ve Ellis, J. (2008). *Dil ve Maddecilik* (Çev. Veysel Kılıç). Toroslu Kitaplığı, İstanbul.
- Cündioğlu, D. *Sözlü Kültür'den Yazılı Kültür'e Anlamın Tarihi*, Kitabevi, İstanbul.
- Çakır, C. (2004). Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim Ve Artanlambilim. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 3 (2004) 245-255.
- Çelebi, M. D. (2006). Türkiye'de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi, [http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_21/17-%20\(285-307.%20syf.\).pdf?ref=SaglikAlani.Com](http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi/sayi_21/17-%20(285-307.%20syf.).pdf?ref=SaglikAlani.Com), 14.10.2010 tarihli Erişim.
- Çetin, E. (2009). Orhon Yazıtlarında 'İtaat' Kavramı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8 Fall 2009.
- Çıbık, A. S. (2009), Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Fen Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol8say1/v8s1m4.pdf> 08.06.2010 tarihli Erişim.
- Demir, C. ve Yapıcı M. (2007). *Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları*. <http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/ix2/10cdemir.pdf> 29.09.2010 Tarihli Erişim.

- Demir, N. ve Aslan, S. (2010). Sıklık Kopyası Örneği Olarak İstek Kipi –(y)A. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/4 Fall 2010.
- Demir, S. A. (2007). *Türkiye Türkçesinde İsteme Anlam Birimi: Dilbilgisel ve Toplum Dilbilimsel Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Demirel, Ö. (2005). Yapıca Olumlu Anlamca Olumsuz Cümleler Hakkında Bir Değerlendirme, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* C. 33, 2005.
- Demirel Ş. (2009). *Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, Data Yayınları, Elazığ.
- Demirel, Ş., Çeçen, M. A., Seven, S., Tozlu, N. ve Uludağ, M. E. (2010). *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi, Ankara.
- Demirtaş, A. (2012). Kutadgu Bilig’de ‘Yorı-’ Fiili Üzerine. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4 Fall 2012.
- Dijk, T. A. V. (2009). Metin Nedir?. *Metin Çözümlemeleri*, (Çev. Yasemin G. Inceoğlu ve Nebahat A. Çomak). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Doğan, G. (1999). Sözcude Kişisel Tutum ve Belirteçler. *Dilbilim Araştırmaları*, Simurg, İstanbul.

- Dore, F. (2011). *Fârâbi'nin Dil ve Anlam Kuramı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı.
- Eco, U. (1991). *Alımlama Göstergebilimi* (Çev. Sema Rifat). Düzlem, İstanbul.
- Egro, G. A. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Anlam ve Kelime Değişmelerine İlişkin Araştırmalar Münasebetiyle. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/3 Spring 2009.
- Ercilasun, A. B. (2008). “La Enklitiği ve Türkçede Bir ‘Pekiştirme Enklitiği’ Teorisi. *Dil Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, Bahar: 2008, 35-56ss.
- Erdem, K. (2010). *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç Adlı Romanında Anlam Bilgisi Ve Üslup Bakımından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.
- Eren, A. (2009). Dîvânü Lugâti’t-Türk’ün Manzum Parçalarında İnsan ve Toplum İle İlgili Benzetmeler. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal Of International Social Research* Volume 2/9, Fall 2009.
- Ergin, M. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak, İstanbul.
- Erkınay, B. E. (2010). *Türkçe Sözlük’teki Sıfatların Anlam Çözümlemeleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

- Erol, H. A. (2008). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi / Writing Education In Turkish Teaching. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal Of International Social Research*, Volume: 3, Issue: 12, Summer 2010. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi12pdf/gocer_ali.pdf, 24.03.2012 tarihli erişim.
- Grünberg, T. (2006). *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*. YKY, İstanbul.
- Guattari, F. (2005). Anlam ve İktidar. *Terimden Anlama*, Multilingual, İstanbul.
- Guiraud, P. (1999). *Anlambilim* (Çev. Berke Vardar). Multilingual, İstanbul.
- Günay, V. D. (2003b). *Metin Bilgisi*. Multilingual, İstanbul.
- Günay, V. D. (2004). *Dil ve İletişim*. Multilingual, İstanbul.
- Günay, V. D. (2007), *Sözcükbilime Giriş*. Multilingual, İstanbul.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Nobel, Ankara.
- Güneş, F. (2009). Türkçe Öğretiminde Günümüz Gelişimleri ve Yapılandırıcı Yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 11,1-21.

- Güneyli, A. (2008). Metin Türlerine Göre Okuduğunu Anlama Becerisinin Sınanması (Ankara Üniversitesi Örneği). *Millî Eğitim*, Sayı 179, 82-92.
- Güneyli, A. (2010). Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinleri Sözcüksel Görünümü, Hakan Ülper (Editör). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*, Pegem Akademi, Ankara.
- Gülen, T. (2007). *Oktay Akbal'ın Tedirgin Adlı Öyküsünde Cümleler Arası Anlam İlişkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Engin Yayınevi, Ankara.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe Dilbilgisi*. Engin, Ankara.
- [http://ttkb.meb.gov.tr/turkcedersi\(6-8.siniflar\)ogretimprogrami](http://ttkb.meb.gov.tr/turkcedersi(6-8.siniflar)ogretimprogrami) 07.03.2014 tarihli erişim.
- http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/programlar_aciklama.doc. 29.05.2007 tarihli erişim.
- Işık, H. (2012). *Cümlede Öbek Anlam İlişkisinin Kavratılması Yoluyla Dil Becerilerinin Geliştirilmesi (İlköğretim II. Kademe Öğrencileri Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla: Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

- İbe, P. (2004). *Psych Verbs İn Turkish: A Structural And Semantic Analysis* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü İngiliz Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- İlhan, N. (2005). Türkçede Olumsuzluk. *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi*, T.C. Karaman Valiliği Yayınları, S.271-279, TBBM Basımevi - Ankara 2005.
- İlhan, N. (2007). Birleşik Cümle Kuruluşunda Şart Cümlesi ya da Zarf Grubu. *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi 27-28 Ağustos 2007 (UTEK 2007)*, İstanbul.
- İşcan, A. (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Anlam Bilgisi ile İlgili Başarı Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Erzurum Örneklemi)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- İşcan, A. (2011). Anlam Bilgisi Konularının Öğretimi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/2 Spring 2011.
- Karaağaç, G. (1996). Eş Yazılılık, Eş Seslilik ve Çok Anlamlılık, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* VIII:31-55.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. Kesit, İstanbul.
- Karademir, F. (2012). Türkiye Türkçesinde Emir Kip(Lik)İ Üzerine. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall, 2012.

- Karadüz, A. (2009). Sözlük, Sözcük Anlamı ve Öğrenme Üzerine. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 4/4 Summer 2009.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede Söz Dizimi*. Akçağ, Ankara.
- Karaköse, S. (2010). Divan Şiiri Sevgili Tipindeki Abartıların Simgesel Boyutuna Birkaç Örnek. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* Volume: 3 Issue: 15 Klâsik Türk Edebiyatı Özel Sayısı –Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı.
- Karataş, T. (2004). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. Akçağ, Ankara.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Keklik, M. (2013). Dilbilimsel Açıdan Şiir Dili ve Bu Bağlamda Baki'nin Gazellerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar Duygu Değeri ve Uzak Çağrışımlar. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/9 Summer 2013.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*. Papatya, İstanbul.
- Kılıç, V. (2009). *Anlambilime Giriş Temel Kavramlar*. Papatya, İstanbul.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. E. (2002). *Dilbilime Giriş*. Seçkin, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.

- Korkut, E. (1996). Şiirde Duygu Değeri ve “Aşk”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12: 31-35.
- Kurtoğlu, Ö. ve Uçar, A. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sözcüklerin Derlem Temelli İncelenmesi; Engin Yılmaz, Mehmet Gedizli, Erdal Özcan, Yonca Koçmar (Editörler). *Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Üzerine Çalışmalar*, Publisher: Pegem Akademi, PP.93-102
- Külekçi, N. (1995). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2010). *Metaforlar Hayat Anlam ve Dil* (Çev. Gökhan Yavuz Demir). Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Logie, N. N. (2005). Edimbilimsel Dilbilimin Doğuşu. *Sözlü Dil Yapısı*, Multilingual, İstanbul.
- Marshall, J. (1994). *Anadili ve Yazın Öğretimi* (Çev. Cahit Külebi). Çağdaş, İstanbul.
- Müftüoğlu, B. (2007). *Bilim Gelenegimizdeki Anlam Bilim Terimleri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Naci, F. (2003). *Sait Faik'in Hikayeciliği*. YKY, İstanbul.
- Nalbant, M. V. (2006). Buldan Türkülerinde Metaforlu ve Metonomili (Deyim Aktarmalı ve Ad Aktarmalı) Sözcükler. *Buldan Sempozyumu* 23-24 Kasım 2006.
- Neydim, N. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Bu Yayınevi, İstanbul.
- Nuhoğlu, M. M. (2007). *Türkçe Öğretimi Etkinlikleri*. Nobel, Ankara.

- Oflazoğlu, A. T. (1987). İçimizdeki Çocuk. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. Anı, Ankara.
- Olama, E. (2010). *Ahmed Paşa'nın Gazellerinde Anlam Çerçevesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı.
- Onursal, İ. (2003). Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, Multilingual, İstanbul.
- Önem, E. (2011). Bireysel Dil Kullanımını Etkileyen Etkenler. *Dil Dergisi*, Sayı 152, Nisan-Mayıs-Haziran 2011.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe Öğretiminde Deyimleri Öğretme Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, Sayı 181, 8-19.
- Özdemir, E. (1983). Anadili Öğretimi. http://turkoloji.cu.edu.tr/dilbilim/emin_ozdemir_anadili_ogretimi.pdf 14.10.2010 tarihli erişim.
- Özdemir, E. (1983). *Okuma Sanatı: Nasıl Okumalı, Neler Okumalı*. Varlık, İstanbul.
- Özlü, H. G. (2009). *Shall We Teach Vocabulary in Lexical Sets, Thematically Related Sets or Unrelated Sets?* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztoğat, N. (2003). Tiyatroya Göstergebilimsel Bir Bakış. *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, Multilingual, İstanbul.

- Öztokat, N. T. (2005). *Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar*. Multilingual, İstanbul.
- Özyürek, R. (2009). Türk Devlet Ve Topluluklarından Türkiye Üniversitelerine Gelen Türk Soylu Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Öğrenimlerinde Karşılaştıkları Sorunlar. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/3 Spring 2009.
- Porzığ, W. (2003). *Dil Denen Mucize* (Çev. Vural Ülkü). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ricoeur, P. (2000). *Söz Edimleri Kuramı ve Etik* (Çev. Atakan Altınörs), Asa Kitabevi, Bursa.
- Ricoeur, P. (2007). *Yorum Teorisi Söylem ve Artı Anlam* (Çev. Gökhan Yavuz Demir). Paradigma Yayıncılık, İstanbul.
- Rifat, M. (2005a). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*. YKY; İstanbul.
- Rifat, M. (2005b). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları: 2. Temel Metinler*. YKY; İstanbul.
- Rifat, M. (2007a). *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*. YKY, İstanbul.
- Rifat, M. (2007b), *Metnin Sesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. Say Yayınları, İstanbul.
- Sağır, M. (2002). *Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*. Nobel, Ankara.

- Sağlam, Y., Kanadlı, S. ve Uşak, M. (2012). Bağlamın Öğrencilerin Kavram İmajı Üzerine Etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, Yıl 9, Sayı 4, Aralık 2012.
- Sarı, M. (2012). Türk Dilinde Eş Anlamlılık ve “Sayru-Sökel” Sözleri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/3, Summer, 2012.
- Sarıtaş, S. (2009). *Balıkesir Üniversitesi Öğrencilerinin Günümüzdeki Adlar ve Ad Verme Hakkındaki Görüşleri*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 12, Sayı: 21, Haziran 2009, ss. 422-433.
- Saussure, F. D. (2001). *Genel Dilbilim Dersleri* (Çev. Berke Vardar). Multilingual, İstanbul.
- Sav, B. (2003). Anlam Değişimleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1, (2003), 147-166.
- Searle, J. R. (2006). *Zihin Dil Toplum* (Çev. Alaattin Tural). Litera Yayıncılık, İstanbul.
- Shakhin, Z. (2013). Türkçe ve Rusça Ünlemlerin Çeviri Sorunları. *İdil*, Cilt 2, Sayı 6 / Volume 2, Number 6.
- Sinan, A. T. (2001). *Türkçenin Deyim Varlığı*. Kubbealtı Yayıncılık, Malatya.
- Sinan, A. T. (2006). Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, Şubat 2006, S. 75-78, Elazığ.

- Sulak, S. G. (2010). *Anlamdaş Kelimelerde Anlam ve Kullanış Farklılıkları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Şahin, H. (2006). *Cemil Meriç'in Eserlerinde Özel İsimler ve Özel Anlam Yüklenmiş Kelimeler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Şenel, M. (2009). Küfür Etmenin Lanet ve Beddua Okumanın Çağdaş Yolu: Şarkı Ve Türküler. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/8, Fall, 2012.
- Şenöz, C. A. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. Multilingual, İstanbul.
- Şerifoğlu, Y. (2011). *Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesindeki Mutluluk/Mutsuzluk Kavramı ile İlgili Fiil Ve Deyimlerde Anlam İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı.
- Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime Giriş*. Akçağ, Ankara.
- Tosunoğlu, M. (2010). Farklı Yazı Stillerinin Okuduğunu Anlama Sürecine Etkisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27. Sayı, Niğde.
- Tuna, H. (2009). *Huzur Romanının Anlam Bilgisi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı.

Uçan, H. (2008). *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*. Hece, Ankara.

Uğur, N. (2003). *Anlambilim, Sözcüğün Anlam Açılımı*. Doruk, Ankara.

Uslusoy, B. S. (2009). *Postmodern Moda Reklamlarının Tüketici Tepkilerine Yönelik Anlam Çözümlemesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı.

Uzun, N. E. (1988). *Türkçenin Öğretimi İçin Soru Tümcesi Türleri Üzerine Bir Sınıflama Denemesi*. Dil Dergisi.

Ünalın, Ş. (2001). *Türkçe Öğretimi*. Nobel, Ankara.

Üşenmez, A. (2008). Tün Sözü Üzerine. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3/1 Winter 2008.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimler Sözlüğü*. Multilingual, İstanbul.

Vendryes, J.V. (2001). *Dil ve Düşünce* (Çev. Berke Vardar). Multilingual, İstanbul.

Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri; Yeni Yaklaşımlar*. Akçağ, Ankara.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Akçağ, Ankara.

Yaylagül, Ö. (2005). Dîvânü Lûgâti't-Türk'teki Ad Aktarmalı (Metonymic) Yapılar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, Aralık 2005.

- Yetkiner, N. K. (2009). *Çeviribilim Edimbilim İlişkisi Üzerine*. İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yıldız, C. (2003a). *Ana Dili Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkçe Öğretimi*. Pegema Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, C. (2003b). *Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yüksel, F. (2004). *Türkçede Anlam Türlerine Göre Sıfatlar Ve Biçim Söz-Dizimsel Özellikler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Ana Bilim Dalı.
- Zafer, E. (2013). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Anlam Bilgisi Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı.

EK 1

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ANLAM YAPILARINA YÖNELİK ÖZYETERLİK ALGISI

Sevgili öğrenciler,

Bu araştırmanın amacı, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapılarının değerlendirilmesidir. Bu nedenle siz değerli öğrencilerin düşünceleri bizim için son derece önemlidir. Anketi doldururken her maddeyi dikkatlice okuyup sadece bir seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir. Vereceğiniz bilgiler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Gösterdiğiniz sabır ve özenden dolayı teşekkür ederiz.

Sezgin DEMİR
Doktora Öğrencisi
Türkçe Eğitimi ABD
sezgin_demir44@hotmail.com
Fırat Üniversitesi

Kişisel Bilgileriniz			
1. Cinsiyetiniz	: () Kız	() Erkek	
2. Sınıfınız	: () 6. sınıf	() 7. sınıf	() 8. Sınıf
3. Annenizin Eğitim Durumu	: () Okur-Yazar Değil () Ortaokul	() Okur-Yazar () Lise	() İlkokul () Üniversite
4. Babanızın Eğitim Durumu	: () Okur-Yazar Değil () Ortaokul	() Okur-Yazar () Lise	() İlkokul () Üniversite

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ANLAM YAPILARINA İLİŞKİN MADDELER

Türkçe ders kitaplarındaki;	Her Zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiç
1. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki gerçek anlamlılık özelliğinin farkına varırım.					
2. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki eş anlamlılık özelliğinin farkına varırım.					
3. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki karşıt anlamlılık (zıt anlamlılık) özelliğinin farkına varırım.					
4. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki çok anlamlılık özelliğinin farkına varırım.					
5. Metinlerde geçen sözcükler arasındaki yan anlamlılık özelliğinin farkına varırım.					
6. Metinlerde geçen sestesh sözcüklerin farkına varırım.					
7. Metinlerde geçen sözcüklerin kavram alanlarını tespit ederim.					
8. Metinlerde geçen sözcüklerden benim için özel bir değeri olanların farkına varırım.					
9. Metinlerde geçen aktarmaların farkına varırım.					
10. Metinlerde yer alan benzetme sanatlarının farkına varırım.					
11. Metinlerde geçen özel adların karşıladıkları varlıklar ile olan anlam ilişkisini tespit ederim.					
12. Metinlerden hareketle sözcüklerin, sözcük gruplarının anlamlarını çıkarırım.					
13. Metinlerde abartılı ifadeleri tespit ederim.					
14. Metinlerde anlam daralmasına uğramış sözcükleri tespit ederim.					
15. Metinlerde anlam genişlemesine uğramış sözcükleri tespit ederim.					
16. Metinlerde anlam iyileşmesine uğramış sözcükleri tespit ederim.					
17. Metinlerde anlam kötüleşmesine uğramış sözcükleri tespit ederim.					
18. Metinlerde anlam kaymasına uğramış sözcükleri tespit ederim.					
19. Metinlerdeki argo ifadeleri tespit ederim.					
20. Metinlerdeki mecazlı ifadeleri tespit ederim.					

→ → → **Lütfen diğer sayfaya geçiniz.** → → →

Türkçe ders kitaplarındaki;	Her Zaman	Sık Sık	Bazen	Nadiren	Hiç
21. Metinlerde geçen olumlu cümleleri tespit ederim.					
22. Metinlerde geçen olumsuz cümleleri tespit ederim.					
23. Metinlerde geçen soru cümlelerini tespit ederim.					
24. Metinlerde geçen üzülmeye, şaşırma, kızgınlık vb. duyguları karşılayan ünlem cümlelerini tespit ederim.					
25. Metinlerde şart belirten cümleleri tespit ederim.					
26. Metinlerde istek belirten cümleleri tespit ederim.					
27. Metinlerde emir cümlelerini tespit ederim.					
28. Metinlerde gereklilik bildiren cümleleri tespit ederim.					
29. Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda konuşmacının niyetinin ve tutumunun farkına varırım.					
30. Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda konuşmacının etkili konuşma yöntemlerinin (ikna edici, öğüt verici, nükteli vb.) farkına varırım.					
31. Metinlerdeki karşılıklı konuşmalarda açık, yeterli ve doğru cümlelerin farkına varırım.					

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam yapıları ile ilgili belirtmek istediğiniz sorunları, zorlukları; varsa önerilerinizi ve düşüncelerinizi lütfen aşağıya yazınız.

EK 2**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN ANLAM YAPILARINA
YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ****Kişisel Bilgileriniz**

1. Cinsiyetiniz a. () Erkek b. () Kadın
2. Hizmet süreniz
a.() 1-5 yıl arası b.() 6-10 yıl arası c.() 11-15 yıl arası d.() 16-20 yıl arası e.() 21 yıl ve üstü
3. Mezun olduğunuz fakülte/yüksekokul. Lütfen yazınız
.....

MADDELER

1. Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarının (okuma, dinleme, izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi) anlam ile ilgili dilsel becerilerin kazandırılmasını desteklemesine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

2. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olup olmadığına dair düşünceleriniz nelerdir?

3. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin; sözcük anlam bilimine yönelik (sözcüksel ilişki, eşanlamlılık, karşıt anlamlılık, eşseslilik, alt anlamlılık, çok anlamlılık, yan anlam, kavram alanı, aktarmalar, benzetmeler vb.) dilsel özelliklerini kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

4. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tümce anlam bilimine yönelik (olumlu, olumsuz, soru, ünlem, şart, istek, emir, gereklilik tümceleri) dil özelliklerinin kavratılabilmesini desteklemesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

5. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan diyalogların konuşma diline özgü farklı kullanımları kavratılmasını desteklemesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

6. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin anlam ve anlatım yapılarına ilişkin belirtmek istediğiniz başka görüş ve önerileriniz nelerdir?

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.44.09.00-821.06.02/ 40438
Konu: Araştırma İzni

12 -12- 2012

VALİLİK MAKAMINA

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi Sezgin DEMİR'in Yrd. Doç. Dr. A.Turan SİNAN danışmanlığında yürütmekte olduğu "İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlamı Yapısı ve Bunların Gerçekleştirilebilirlik Düzeyinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasını Merkezdeki Ortaokullarında görev yapan öğretmen ve öğrencilere uygulama talebi ile ilgili Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 26.11.2012 tarihli ve 11559 sayılı yazıları ile ekleri İl İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup söz konusu ölçeklerin uygulanmasında sakınca görülmemiştir.

Olurlarınıza arz ederim.

M. Nurettin ŞAHİN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

OLUR
12./12/2012

Mehmet BULUT
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

ÖZ GEÇMİŞ

Sezgin DEMİR, 20.12.1981 yılında Elazığ/Keban’da doğdu. İlk ve ortaöğrenimi Malatya’da tamamladıktan sonra, 1998 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü’nü kazandı. Bu bölümden 2002 yılında mezun olup, aynı yıl Malatya Darende Yenice İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmeni olarak göreve başladı. 2003-2004 yılında asker öğretmen olarak askerlik görevini yerine getirdi. 2005 yılında Malatya Merkez Hacı İbrahim Işık İlköğretim Okuluna tayini çıktı. Aynı yıl, Fırat Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2008 yılında **“İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Metin Dilbilimsel Yöntemlerle İncelenmesi ve Bu Metinlerin Öğrencilerin Anlama Düzeylerine Etkisi”** adlı tezi ile yüksek lisans eğitimini tamamladı. Avrupa Birliği “Hayat Boyu Öğrenme / Comenius” eğitim programı kapsamında 2006 – 2009 yılları arasında “Avrupa Okullarında Tiyatro Eğitimi” adlı projede görev aldı. Bu proje kapsamında 18.11.2006 - 25.11.2006 tarihleri arasında Romanya’nın Arad, 09.03.2008 – 14.03.2008 tarihleri arasında Romanya’nın Targu-Jiu, 03.06.2008 – 07.06.2008 tarihleri arasında İtalya’nın Firenze ve 11.05.2009 – 15.05.2009 tarihleri arasında Fransa’nın Lyon şehirlerinde gerçekleştirilen eğitim çalışmalarına katıldı. 2009 yılında Fırat Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında doktora eğitimine başladı. Uluslar arası ve ulusal dergilerde Türkçe eğitimi, dil bilim, gösterge bilim, metin dil bilimi ve reklam alanlarında yayımlanmış çalışmaları bulunmaktadır. 2010-2011 eğitim öğretim yılında Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Proje Koordinasyon Biriminde görev yaptı. Halen Malatya Merkez Hacı İbrahim Işık Ortaokulunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır. İngilizce bilen Sezgin DEMİR, evli ve iki çocuk babasıdır.